శ్రీః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణే

బాలకాండః

శ్రీమత్కృష్ణరాజ మహారాజ పరిపోషితైః

ఆస్థానపండితైస్సంశోధితః

కె. నరసింహయ్య కంపెని ముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రితశ్చ

విజయతే.

మైసూరు.

౧౯౧౩.

శ్రీః

శ్రీమద్రామాయణ పారాయణారంభే పఠనీయాః శ్లోకాః

శ్రీ రా మా య న మః

వాల్మీకిధ్యానం

కూజంతం రామ రామేతి మధురం మధురాక్షరం ।
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలం ॥
వాల్మీకేర్మునిసింహస్య కవితావనచారిణః ।
శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిం ॥
యః పిబన్ సతతం రామచరితామృతసాగరం ।
అతృప్తస్తం మునిం వందె ప్రాచేతసమకల్మషం ॥

ఆంజనేయధ్యానం

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసం ।
రామాయణమహామాలారత్నం వందెఽనిలాత్మజం ॥
అంజనానందనం వీరం జానకీశోకనాశనం ।
కపీశమక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరం ॥
ఆమిషీకృతమార్తాండం గోష్పదీకృతసాగరం ।
తృణీకృతదశగ్రీవం ఆంజనేయం నమామ్యహం ॥

మనోజవం మారుతతుల్యవేగం
జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠం ।

వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం
శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి ॥
ఉల్లంఘ్య సింధోస్సలిలం సలీలం
యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః
ఆదాయ తేనైవ దదాహ లంకాం
నమామి తం ప్రాంజలిరాంజనేయం ॥
ఆంజనేయమతిపాటలాననం
కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహం ।
పారిజాతతరుమూలవాసినం
భావయామి పవమాననందనం ॥
యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం
తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిం ।
బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం
మారుతిం నమత రాక్షసాంతకం ॥

శ్రీరామాయణమాహాత్మ్యం

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే ।
వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా ॥
చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరం ।
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనం ॥
శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా ।
న యాతి బ్రహ్మణస్స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ॥

వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ ।
పునాతి భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ ॥
శ్లోకసారసమాకీర్ణం సర్గకల్లోలసంకులం ।
కాండగ్రాహమహామీనం వందే రామాయణార్ణవం ॥

యః కర్ణాంజలిసంపుటైరహరహస్సమ్యక్పిబత్యాదరాత్
వాల్మీకేర్వదనారవిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు ।
జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణైరత్యంతసోపద్రవం
సంసారం సవిహాయగచ్ఛతి పుమాన్ విష్ణోఃపదం శాశ్వతం

తదుపగతసమాససంధియోగం
సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధం ।
రఘువరచరితం మునిప్రణీతం
దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వం ॥

శ్రీరామధ్యానం.

రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసె ।
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయె నమః ॥

శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజమప్రమేయం
సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపం ।
ఆజానుబాహుమరవిందదళాయతాక్షం.
రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి ॥

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమె మహామంటపె
మధ్యేపుష్పకమాసనె మణిమయే వీరాసనె సుస్థితం ।

అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామంభజే శ్యామలం
వామే భూమిసుతా పురశ్చ హనుమాన్ పశ్చాత్సుమిత్రాసుతః
శత్రుఘ్నో భరతశ్చ పార్శ్వదళయోర్వాయ్వాదికోణేషు చ।
సుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరాట్ తారాసుతో జాంబవాన్
మధ్యే నీలసరోజకోమలరుచిం రామం భజే శ్యామలం ॥

మాతా రామో మత్పితా రామభద్రః
భ్రాతా రామో మత్సఖా రాఘవేశః ।
సర్వస్వం మే రామచంద్రో దయాళుః
నాన్యం దైవం నైవ జానే న జానే ॥

నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ
దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై ।
నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో
నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥

తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరం ।
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకిర్మునిపుంగవం ॥

పారాయణసమాపనేఽనుసంధేయశ్లోకాః.

ఏవమేతత్పురావృత్తం ఆఖ్యానం భద్రమస్తు వః ।
ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతాం ॥
లాభస్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాభవః ।
యేషామిందీవరశ్యామో హృదయే సుప్రతిష్ఠితః ॥

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః ।
గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభమస్తు నిత్యం
లోకాస్సమస్తాస్సుఖినో భవంతు ॥

కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ ।
దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణాస్సంతు నిర్భయాః ॥

అపుత్రాః పుత్రిణస్సంతు పుత్రిణస్సంతు పౌత్రిణః ।
అధనాస్సధనాస్సంతు జీవంతు శరదాం శతం ॥

మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాత్మనె ।
చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళం ॥

వేదవేదాంతవేద్యాయ మేఘశ్యామలమూర్తయే ।
పుంసాం మోహనరూపాయ పుణ్యశ్లోకాయ మంగళం ॥

విశ్వామిత్రాంతరంగాయ మిథిలానగరీపతేః ।
భాగ్యానాం పరిపాకాయ భవ్యరూపాయ మంగళం ॥

పితృభక్తాయ సతతం భ్రాతృభిస్సహ సీతయా ।
నందితాఖిలలోకాయ రామభద్రాయ మంగళం ॥

త్యక్తసాకేతవాసాయ చిత్రకూటవిహారిణె ।
సేవ్యాయ సర్వయమినాం ధీరోదారాయ మంగళం ॥

విప్రలోకైకపాలాయ విరాధాద్యంతకాయ చ ।
విరక్తాయ విశిష్టాయ రాఘవాయాస్తు మంగళం ॥

సర్వదేవసమర్చ్యాయ భక్తానుగ్రహకారిణే ।
దేవోత్తమాయ రామాయ సుగ్రీవేశాయ మంగళం ॥
సత్యకామాయ సత్యాయ సీతోదంతసుఖాయ చ ।
సమస్తకపిసేవ్యాయ రామచంద్రాయ మంగళం ॥
విభీషణాదిపాలాయ రావణాద్యంతకాయ చ ।
బ్రహ్మరుద్రాదివంద్యాయ రఘువీరాయ మంగళం ॥
సౌమిత్రిణా చ జానక్యా చాపబాణాసిధారిణే ।
సంసేవ్యాయ సదా భక్త్యా స్వామినే మమ మంగళం ॥
దండకారణ్యవాసాయ ఖండితామరశత్రవే ।
గృధ్రరాజాయ భక్తాయ ముక్తిదాయాస్తు మంగళం ॥
సాదరం శబరీదత్తఫలమూలాభిలాషిణే ।
సౌలభ్యపరిపూర్ణాయ సత్త్వోద్రిక్తాయ మంగళం ॥
హనుమత్సమవేతాయ హరీశాభీష్టదాయినే ।
వాలిప్రమథనాయాస్తు మహాధీరాయ మంగళం ॥
శ్రీమతే రఘువీరాయ సేతూల్లంఘితసింధవే ।
జితరాక్షసరాజాయ రణధీరాయ మంగళం ॥
ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం అయోధ్యాపురగామినే ।
క్షత్రపట్టాభిషిక్తాయ సీతారామాయ మంగళం ॥
కుంభోద్భవాదిస్తుత్యాయ క్షేమాభ్యుదయదాయినే ।
జీవతారకనామ్నేఽస్తు జగదీశాయ మంగళం ॥
ఆసాద్య నగరీం దివ్యాం అభిషిక్తాయ సీతయా ।
రాజాధిరాజరాజాయ రామభద్రాయ మంగళం ॥

యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వలోకనమస్కృతే ।
వృత్రనాశే సమభవత్తత్తే భవతు మంగళం ॥
యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్పురా ।
అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళం ॥
అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్ ।
అదితిర్మంగళం ప్రాదాత్ తత్తే భవతు మంగళం ॥
త్రీన్ విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః ।
యదాసీన్మంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళం ॥
ఋతవస్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే ।
మంగళాని మహాబాహో దిశంతు తవ సర్వదా ॥

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
శ్రీరాఘవాయేతి సమర్పయామి ॥

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామాయణ విషయానుక్రమణికా.

బాలకాండః

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అశుద్ధసంశోధనమ్.

పుట.	పఙ్క్తి.	అశుద్ధం.	శుద్ధం.
౩౨	౫	నుతార్థం।	సుతార్థం
౧౦౬	౧౩	సుబాహూ	సుబావా
౧౨౫	౧౦	స్నుసుతాః	స్నుతాః
౧౮౧	౯	రాత్రం	రాత్రిం
౧౬౭	౭	పృచ్ఛత్	పృచ్ఛత
౧౮౪	౪	ఇత	ఇతి
౧౫౯	౬	త్రెలోక్య	త్రైలోక్య
౧౫౬	౨	ధివతే	ధివతే
౧౭౦	౩	ప్రవర్తతాం	ప్రవర్త్యతాం
౧౭౩	౫	। పస్థితాః	ప్రస్థితాః
౧౭౪	౧	వశు	పశు
౨౧౧	౩	నమా	సమా
౨౧౭	౪	తేజసా	తేజసా।
౨౨౧	౧	త్రాల	తాల
౨౩౪	౧౦	ననుత	ససుత

16

శ్రీః

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణే

అయోధ్యాకాండః

శ్రీమత్కృష్ణరాజ మహారాజ పరిపోషితైః

ఆస్థానపండితై సంశోధితః

మైసూరు కె. నరసింహయ్య కంపెని,

ముద్రాక్షరశాలాయాం ముద్రితశ్చ విజయతే.

మైసూరు.

౧౯౧౪

విషయానుక్రమణికా

అయోధ్యాకాండే

105

అశుద్ధసంశోధన పత్రికా.

పు టి.	పఙ్క్తి.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
౩౭	౨౦	సంభారాత్	సంభారాణా
౩౯	౫	ప్రవాజనం	ప్రవ్రాజనం
౪౩	౧౩	నా కృత్యం నా	సా కృత్యం సా
౫౭	౧౧	తదసత్య	తదసత్యం
౫౮	౧౯	ధినీ	ధనీ
౫౯	౮	బాషితుం	భాషితుం
౯౩	౪	దద్యా	దద్యాం
౧౨౮	౧౧	శుశ్రాన	శుశ్రావ
౧౨౯	౧౮	తైలగతః	తైలగ్రతః
౧౪౫	౫	మహార్ణాణి	మహార్హాణి
౧౫౦	౧౧	హేమా	హేమ
౧౬౦	౬	సాద్యతా	సాధ్యతా

పుట.	పఙ్క్తి.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
౨౧౯	౧౫	ద్వేజై	ద్వేజై
౨౪౩	౯	వెక్ష్యత్తై	వెక్షతే
,,	౧౯	శాంత	శ్రాంత
౨౪౬	౧౭	సఘాటం	సంఘాటం
౨౫౦	౬	స్సామ్య	సౌమ్య
౨౫౬	౧౫	పత్యా	ప్రత్యా
౨౬౩	౧	వృద్ధై	వృద్ధై
౨౯౧	౧౩	నిశాను	నిశాసు
౨౯౨	౭	ప్రసవ	ప్రస్రవ
౩౦౭	౧	గ్రాత్రాణి	గాత్రాణి
౩౦౯	౧౩	పవ్రివెశాశు	ప్రవివెశాశు
౩౧౧	౩	మనసా—	మనసాఽ
,,	౫	స హృష్టః	న హృష్టః

హరిః ఓమ్.

శ్రీ సీతాలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్సమేత
శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః

బాలకాండప్రారంభః.

తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరం ।
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకిర్మునిపుంగవం ॥ ౧
కో న్వస్మిన్ సాంప్రతం లోకే గుణవాన్ కశ్చ వీర్యవాన్ ।
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ సత్యవాక్యో దృఢవ్రతః ॥ ౨
చారిత్రేణ చ కో యుక్తః సర్వభూతేషు కో హితః ।
విద్వాన్ కః కస్సమర్థశ్చ కశ్చైకప్రియదర్శనః ॥ ౩
ఆత్మవాన్ కో జితక్రోధః ద్యుతిమాన్ కోఽనసూయకః ।
కస్య బిభ్యతి దేవాశ్చ జాతరోషస్య సంయుగే ॥ ౪
ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పరం కౌతూహలం హి మే ।
మహర్షే త్వం సమర్థోఽసి జ్ఞాతుమేవంవిధం నరం ॥ ౫
శ్రుత్వా చైతత్ త్రిలోకజ్ఞః వాల్మీకేర్నారదో వచః ।
శ్రూయతామితి చామంత్ర్య ప్రహృష్టో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬
బహవో దుర్లభాశ్చైవ యే త్వయా కీర్తితా గుణాః ।
మునే వక్ష్యామ్యహం బుద్ధ్వా తైర్యుక్తః శ్రూయతాం నరః ॥ ౭

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః రామో నామ జనైశ్శ్రుతః ।
నియతాత్మా మహావీర్యః ద్యుతిమాన్ ధృతిమాన్ వశీ ॥ ౮
బుద్ధిమాన్ నీతిమాన్ వాగ్మీ శ్రీమాన్ శత్రునిబర్హణః ।
విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవో మహాహనుః ॥ ౯
మహోరస్కో మహేష్వాసః గూఢజత్రురరిందమః ।
ఆజానుబాహుస్సుశిరాః సులలాటస్సువిక్రమః ॥ ౧౦
సమస్సమవిభక్తాంగః స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్ ।
పీనవక్షా విశాలాక్షో లక్ష్మీవాన్ శుభలక్షణః ॥ ౧౧
ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః ।
యశస్వీ జ్ఞానసంపన్నః శుచిర్వశ్యస్సమాధిమాన్ ॥ ౧౨
ప్రజాపతిసమః శ్రీమాన్ ధాతా రిపునిషూదనః ।
రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య పరిరక్షితా ॥ ౧౩
రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా ।
వేదవేదాంతతత్త్వజ్ఞః ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితః ॥ ౧౪
సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్ ।
సర్వలోకప్రియస్సాధుః అదీనాత్మా విచక్షణః ॥ ౧౫
సర్వదాఽభిగతస్సద్భిః సముద్ర ఇవ సింధుభిః ।
ఆర్యస్సర్వసమశ్చైవ సదైకప్రియదర్శనః ॥ ౧౬
స చ సర్వగుణోపేతః కౌసల్యానందవర్ధనః ।
సముద్ర ఇవ గాంభీర్యే ధైర్యేణ హిమవానివ ॥ ౧౭

విష్ణునా సదృశో వీర్యే సోమవత్ ప్రియదర్శనః ।
కాలాగ్నిసదృశః క్రోధే క్షమయా పృథివీసమః ॥ ౧౮
ధనదేన సమస్త్యాగే సత్యే ధర్మ ఇవాపరః ।
తమేవంగుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమం ॥ ౧౯
జ్యేష్ఠం శ్రేష్ఠగుణైర్యుక్తం ప్రియం దశరథస్సుతం ।
ప్రకృతీనాం హితైర్యుక్తం ప్రకృతిప్రియకామ్యయా ॥ ౨౦
యౌవరాజ్యేన సంయోక్తుం ఐచ్ఛత్ ప్రీత్యా మహీపతిః ।
తస్యాభిషేకసంభారాన్ దృష్ట్వా భార్యాఽథ కైకయీ ॥ ౨౧
పూర్వం దత్తవరా దేవీ వరమేనమయాచత ।
వివాసనం చ రామస్య భరతస్యాభిషేచనం ॥ ౨౨
స సత్యవచనాద్రాజా ధర్మపాశేన సంయతః ।
వివాసయామాస సుతం రామం దశరథః ప్రియం ॥ ౨౩
స జగామ వనం వీరః ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ ।
పితుర్వచననిర్దేశాత్ కైకేయ్యాః ప్రియకారణాత్ ॥ ౨౪
తం వ్రజంతం ప్రియో భ్రాతా లక్ష్మణోఽనుజగామ హ ।
స్నేహాద్వినయసంపన్నః సుమిత్రానందవర్ధనః ॥ ౨౫
భ్రాతరం దయితో భ్రాతుః సౌభ్రాత్రమనుదర్శయన్ ।
రామస్య దయితా భార్యా నిత్యం ప్రాణసమా హితా ౨౬
జనకస్య కులే జాతా దేవమాయేవ నిర్మితా ।
సర్వలక్షణసంపన్నా నారీణాముత్తమా వధూః ॥ ౨౭

సీతాఽప్యనుగతా రామం శశినం రోహిణీ యథా ।
పౌరైరనుగతో దూరం పిత్రా దశరథేన చ ॥ ౨౮
శృంగిబేరపురే సూతం గంగాకూలే వ్యసర్జయత్ ।
గుహమాసాద్య ధర్మాత్మా నిషాదాధిపతిం ప్రియం ॥ ౨౯
గుహేన సహితో రామః లక్ష్మణేన చ సీతయా ।
తే వనేన వనం గత్వా నదీస్తీర్త్వా బహూదకాః ॥ ౩౦
చిత్రకూటమనుప్రాప్య భరద్వాజస్య శాసనాత్ ।
రమ్యమావసథం కృత్వా రమమాణా వనే త్రయః ॥ ౩౧
దేవగంధర్వసంకాశాః తత్ర తే న్యవసన్ సుఖం ।
చిత్రకూటం గతే రామే పుత్రశోకాతురస్తదా ॥ ౩౨
రాజా దశరథః స్వర్గం జగామ విలపన్ సుతం ।
మృతే తు తస్మిన్ భరతః వసిష్ఠప్రముఖైర్ద్విజైః ॥ ౩౩
నియుజ్యమానో రాజ్యాయ నైచ్ఛద్రాజ్యం మహాబలః ।
స జగామ వనం వీరః రామపాదప్రసాదకః ॥ ౩౪
గత్వా తు స మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమం ।
అయాచద్భ్రాతరం రామం ఆర్యభావపురస్కృతః ॥ ౩౫
త్వమేవ రాజా ధర్మజ్ఞ ఇతి రామం వచోఽబ్రవీత్ ।
రామోపి పరమోదారః సుముఖస్సుమహాయశాః ॥ ౩౬
న చైచ్ఛత్ పితురాదేశాత్ రాజ్యం రామో మహాబలః ।
పాదుకే చాస్య రాజ్యాయ న్యాసం దత్త్వా పునఃపునః ॥ ౩౭

నివర్తయామాస తతః భరతం భరతాగ్రజః ।
స కామమనవాప్యైవ రామపాదావుపస్పృశన్ ॥ ౩౮
నందిగ్రామేఽకరోద్రాజ్యం రామాగమనకాంక్షయా ।
గతే తు భరతే శ్రీమాన్ సత్యసంధో జితేంద్రియః ॥ ౩౯
రామస్తు పునరాలక్ష్య నాగరస్య జనస్య చ ।
తత్రాగమనమేకాగ్రః దండకాన్ ప్రవివేశ హ ॥ ౪౦
ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం రామో రాజీవలోచనః ।
విరాధం రాక్షసం హత్వా శరభంగం దదర్శ హ ॥ ౪౧
సుతీక్ష్ణం చాప్యగస్త్యం చ అగస్త్యభ్రాతరం తథా ।
అగస్త్యవచనాచ్చైవ జగ్రాహైంద్రం శరాసనం ॥ ౪౨
ఖడ్గం చ పరమప్రీతః తూణీ చాక్షయసాయకౌ ।
వసతస్తస్య రామస్య వనే వనచరైస్సహ ॥ ౪౩
ఋషయోఽభ్యాగమన్ సర్వే వధాయాసురరక్షసాం ।
స తేషాం ప్రతిశుశ్రావ రాక్షసానాం తథా వనే ॥ ౪౪
ప్రతిజ్ఞాతశ్చ రామేణ వధస్సంయతి రక్షసాం ।
ఋషీణామగ్నికల్పానాం దండకారణ్యవాసినాం ॥ ౪౫
తేన తత్రైవ వసతా జనస్థాననివాసినీ ।
విరూపితా శూర్పణఖా రాక్షసీ కామరూపిణీ ॥ ౪౬
తతశ్శూర్పణఖావాక్యాత్ ఉద్యుక్తాన్ సర్వరాక్షసాన్ ।
ఖరం త్రిశిరసం చైవ దూషణం చైవ రాక్షసం ॥ ౪౭

నిజఘాన రణే రామః తేషాం చైవ పదానుగాన్ ।
వనే తస్మిన్నివసతా జనస్థాననివాసినాం ॥ ౪౮
రక్షసాం నిహతాన్యాసన్ సహస్రాణి చతుర్దశ ।
తతో జ్ఞాతివధం శ్రుత్వా రావణః క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౪౯
సహాయం వరయామాస మారీచం నామ రాక్షసం ।
వార్యమాణస్సుబహుశః మారీచేన స రావణః ॥ ౫౦
న విరోధో బలవతా క్షమో రావణ తేన తే ।
అనాదృత్య తు తద్వాక్యం రావణః కాలచోదితః ॥ ౫౧
జగామ సహమారీచః తస్యాశ్రమపదం తదా ।
తేన మాయావినా దూరం అపవాహ్య నృపాత్మజౌ ॥ ౫౨
జహార భార్యాం రామస్య గృధ్రం హత్వా జటాయుషం ।
గృధ్రం చ నిహతం దృష్ట్వా హృతాం శ్రుత్వా చ మైథిలీం॥ ౫౩
రాఘవశ్శోకసంతప్తః విలలాపాకులేంద్రియః ।
తతస్తేనైవ శోకేన గృధ్రం దగ్ధ్వా జటాయుషం ॥ ౫౪
మార్గమాణో వనే సీతాం రాక్షసం సందదర్శ హ ।
కబంధం నామ రూపేణ వికృతం ఘోరదర్శనం ॥ ౫౫
తం నిహత్య మహాబాహుః దదాహ స్వర్గతశ్చ సః ।
స చాస్య కథయామాస శబరీం ధర్మచారిణీం ॥ ౫౬
శ్రమణీం ధర్మనిపుణాం అభిగచ్ఛేతి రాఘవ ।
సోఽభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాః శబరీం శత్రుసూదనః ॥ ౫౭

శబర్యా పూజితస్సమ్యక్ రామో దశరథాత్మజః ।
పంపాతీరే హనుమతా సంగతో వానరేణ హ ॥ ౫౮
హనుమద్వచనాచ్చైవ సుగ్రీవేణ సమాగతః ।
సుగ్రీవాయ చ తత్సర్వం శంసద్రామో మహాబలః ॥ ౫౯
ఆదితస్తద్యథావృత్తం సీతాయాశ్చ విశేషతః ।
సుగ్రీవశ్చాపి తత్సర్వం శ్రుత్వా రామస్య వానరః ॥ ౬౦
చకార సఖ్యం రామేణ ప్రీతశ్చైవాగ్నిసాక్షికం ।
తతో వానరరాజేన వైరానుకథనం ప్రతి ॥ ౬౧
రామాయావేదితం సర్వం ప్రణయాద్దుఃఖితేన చ ।
ప్రతిజ్ఞాతం చ రామేణ తదా వాలివధం ప్రతి ॥ ౬౨
వాలినశ్చ బలం తత్ర కథయామాస వానరః ।
సుగ్రీవశ్శంకితశ్చాసీత్ నిత్యం వీర్యేణ రాఘవే ॥ ౬౩
రాఘవప్రత్యయార్థం తు దుందుభేః కాయముత్తమం ।
దర్శయామాస సుగ్రీవః మహాపర్వతసన్నిభం ॥ ౬౪
ఉత్స్మయిత్వా మహాబాహుః ప్రేక్ష్య చాస్థి మహాబలః ।
పాదాంగుష్ఠేన చిక్షేప సంపూర్ణం దశయోజనం ॥ ౬౫
బిభేద చ పునస్సాలాన్ సప్తైకేన మహేషుణా ।
గిరిం రసాతలం చైవ జనయన్ ప్రత్యయం తదా ॥ ౬౬
తతః ప్రీతమనాస్తేన విశ్వస్తస్స మహాకపిః ।
కిష్కింధాం రామసహితః జగామ చ గుహాం తదా ॥ ౬౭

తతోఽగర్జద్ధరివరః సుగ్రీవో హేమపింగళః ।
తేన నాదేన మహతా నిర్జగామ హరీశ్వరః ॥ ౬౮
అనుమాన్య తదా తారాం సుగ్రీవేణ సమాగతః ।
నిజఘాన చ తత్రైనం శరేణైకేన రాఘవః ॥ ౬౯
తతస్సుగ్రీవవచనాత్ హత్వా వాలినమాహవే ।
సుగ్రీవమేవ తద్రాజ్యే రాఘవః ప్రత్యపాదయత్ ॥ ౭౦
స చ సర్వాన్ సమానీయ వానరాన్ వానరర్షభః ।
దిశః ప్రస్థాపయామాస దిదృక్షుర్జనకాత్మజాం ॥ ౭౧
తతో గృధ్రస్య వచనాత్ సంపాతేర్హనుమాన్ బలీ ।
శతయోజనవిస్తీర్ణం పుప్లువే లవణార్ణవం ॥ ౭౨
తత్ర లంకాం సమాసాద్య పురీం రావణపాలితాం ।
దదర్శ సీతాం ధ్యాయంతీం అశోకవనికాం గతాం ॥ ౭౩
నివేదయిత్వాఽభిజ్ఞానం ప్రవృత్తిం చ నివేద్య చ ।
సమాశ్వాస్య చ వైదేహీం మర్దయామాస తోరణం ॥ ౭౪
పంచ సేనాగ్రగాన్ హత్వా సప్త మంత్రిసుతానపి ।
శూరమక్షం చ నిష్పిష్య గ్రహణం సముపాగమత్ ॥ ౭౫
అస్త్రేణోన్ముక్తమాత్మానం జ్ఞాత్వా పైతామహాద్వరాత్ ।
మర్షయన్ రాక్షసాన్ వీరః యంత్రిణస్తాన్ యదృచ్ఛయా ॥ ౭౬
తతో దగ్ధ్వా పురీం లంకాం ఋతే సీతాం చ మైథిలీం ।
రామాయ ప్రియమాఖ్యాతుం పునరాయాన్మహాకపిః ॥ ౭౭

సోఽభిగమ్య మహాత్మానం కృత్వా రామం ప్రదక్షిణం ।
న్యవేదయదమేయాత్మా దృష్టా సీతేతి తత్త్వతః ॥ ౭౮
తతస్సుగ్రీవసహితః గత్వా తీరం మహోదధేః ।
సముద్రం క్షోభయామాస శరైరాదిత్యసన్నిభైః ॥ ౭౯
దర్శయామాస చాత్మానం సముద్రస్సరితాం పతిః ।
సముద్రవచనాచ్చైవ నలం సేతుమకారయత్ ॥ ౮౦
తేన గత్వా పురీం లంకాం హత్వా రావణమాహవే ।
రామస్సీతామనుప్రాప్య పరాం వ్రీడాముపాగమత్ ॥ ౮౧
తామువాచ తతో రామః పరుషం జనసంసది ।
అమృష్యమాణా సా సీతా వివేశ జ్వలనం సతీ ॥ ౮౨
తతోఽగ్నివచనాత్సీతాం జ్ఞాత్వా విగతకల్మషాం ।
బభౌ రామస్సంప్రహృష్టః పూజితస్సర్వదైవతైః ॥ ౮౩
కర్మణా తేన మహతా త్రైలోక్యం సచరాచరం ।
సదేవర్షిగణం తుష్టం రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ ౮౪
అభిషిచ్య చ లంకాయాం రాక్షసేంద్రం విభీషణం ।
కృతకృత్యస్తదా రామః విజ్వరః ప్రముమోద హ ॥ ౮౫
దేవతాభ్యో వరం ప్రాప్య సముత్థాప్య చ వానరాన్ ।
అయోధ్యాం ప్రస్థితో రామః పుష్పకేణ సుహృద్వృతః ॥ ౮౬
భరద్వాజాశ్రమం గత్వా రామస్సత్యపరాక్రమః ।
భరతస్యాంతికం రామః హనూమంతం వ్యసర్జయత్ ॥ ౮౭

పునరాఖ్యాయికాం జల్పన్ సుగ్రీవసహితశ్చ సః ।
పుష్పకం తత్సమారుహ్య నందిగ్రామం యయౌ తదా ॥ ౮౮
నందిగ్రామే జటాం హిత్వా భ్రాతృభిస్సహితోఽనఘః ।
రామస్సీతామనుప్రాప్య రాజ్యం పునరవాప్తవాన్ ॥ ౮౯
ప్రహృష్టముదితో లోకః తుష్టః పుష్టస్సుధార్మికః ।
నిరామయో హ్యరోగశ్చ దుర్భిక్షభయవర్జితః ॥ ౯౦
న పుత్రమరణం కించిత్ ద్రక్ష్యంతి పురుషాః క్వచిత్ ।
నార్యశ్చావిధవా నిత్యం భవిష్యంతి పతివ్రతాః ॥ ౯౧
న చాగ్నిజం భయం కించిత్ నాప్సు మజ్జంతి జంతవః ।
న వాతజం భయం కించిత్ నాపి జ్వరకృతం తథా ॥ ౯౨
న చాపి క్షుద్భయం తత్ర న తస్కరభయం తథా ।
నగరాణి చ రాష్ట్రాణి ధనధాన్యయుతాని చ ॥ ౯౩
నిత్యం ప్రముదితాస్సర్వే యథా కృతయుగే తథా ।
అశ్వమేధశతైరిష్ట్వా తథా బహుసువర్ణకైః ॥ ౯౪
గవాం కోట్యయుతం దత్వా బ్రహ్మలోకం ప్రయాస్యతి ।
అసంఖ్యేయం ధనం దత్వా బ్రాహ్మణేభ్యో మహాయశాః ॥ ౯౫
రాజవంశాన్ శతగుణాన్ స్థాపయిష్యతి రాఘవః ।
చాతుర్వర్ణ్యం చ లోకేఽస్మిన్ స్వే స్వే ధర్మే నియోక్ష్యతి ॥
దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ ।
రామో రాజ్యముపాసిత్వా బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి ॥ ౯౭

ఇదం పవిత్రం పాపఘ్నం పుణ్యం వేదైశ్చ సమ్మితం ।
యః పఠేద్రామచరితం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౯౮
ఏతదాఖ్యానమాయుష్యం పఠన్ రామాయణం నరః ।
సపుత్రపౌత్రస్సగణః ప్రేత్య స్వర్గే మహీయతే ॥ ౯౯
పఠన్ ద్విజో వాగృషభత్వమీయాత్
స్యాత్ క్షత్రియో భూమిపతిత్వమీయాత్ ।
వణిగ్జనః పణ్యఫలత్వమీయాత్
జనశ్చ శూద్రోఽపి మహత్త్వమీయాత్ ॥ ౧౦౦

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్బాలకాండే శ్రీరామాయణకథాసంక్షేపో నామ ప్రథమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

నారదస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా వాక్యవిశారదః ।
పూజయామాస ధర్మాత్మా సహశిష్యో మహామునిః ॥ ౧
యథావత్ పూజితస్తేన దేవర్షిర్నారదస్తదా ।
ఆపృచ్ఛైవాభ్యనుజ్ఞాతః స జగామ విహాయసం ॥ ౨
స ముహూర్తం గతే తస్మిన్ దేవలోకం మునిస్తదా ।
జగామ తమసాతీరం జాహ్నవ్యాస్త్వవిదూరతః ॥ 3
స తు తీరం సమాసాద్య తమసాయా మహామునిః ।
శిష్యమాహ స్థితం పార్శ్వే దృష్ట్వా తీర్థమకర్దమం ॥ ౪

అకర్దమమిదం తీర్థం భరద్వాజ నిశామయ ।
రమణీయం ప్రసన్నాంబు సన్మనుష్యమనో యథా ॥ ౫
న్యస్యతాం కలశస్తాత దీయతాం వల్కలం మమ ।
ఇదమేవావగాహిష్యే తమసాతీర్థముత్తమం ॥ ౬
ఏవముక్తో భరద్వాజః వాల్మీకేన మహాత్మనా ।
ప్రాయచ్ఛత మునేస్తస్య వల్కలం నియతో గురోః ॥ ౭
స శిష్యహస్తాదాదాయ వల్కలం నియతేంద్రియః ।
విచచార హ పశ్యంస్తత్ సర్వతో విపులం వనం ॥ ౮
తస్యాభ్యాశే తు మిథునం చరంతమనపాయినం ।
దదర్శ భగవాంస్తత్ర క్రౌంచయోశ్చారునిస్వనం ॥ ౯
తస్మాత్తు మిథునాదేకం పుమాంసం పాపనిశ్చయః ।
జఘాన వైరనిలయః నిషాదస్తస్య పశ్యతః ॥ ౧౦
తం శోణితపరీతాంగం వేష్టమానం మహీతలే ।
భార్యా తు నిహతం దృష్ట్వా రురావ కరుణాం గిరం ॥ ౧౧
వియుక్తా పతినా తేన ద్విజేన సహచారిణా ।
తామ్రశీర్షేణ మత్తేన పత్రిణా సహితేన వై ॥ ౧౨
తదా తు తం ద్విజం దృష్ట్వా నిషాదేన నిపాతితం ।
ఋషేర్ధర్మాత్మనస్తస్య కారుణ్యం సమపద్యత ॥ ౧౩
తతః కరుణవేదిత్వాత్ అధర్మోఽయమితి ద్విజః ।
నిశామ్య రుదతీం క్రౌంచీం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౪

మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వం అగమశ్శాశ్వతీస్సమాః ।
యత్క్రౌంచమిథునాదేకం అవధీః కామమోహితం ॥ ౧౫
తస్యైవం బ్రువతశ్చింతా బభూవ హృది వీక్షతః ।
శోకార్తేనాస్య శకునేః కిమిదం వ్యాహృతం మయా ॥ ౧౬
చింతయన్ స మహాప్రాజ్ఞః చకార మతిమాన్ మతిం ।
శిష్యం చైవాబ్రవీద్వాక్యం ఇదం స మునిపుంగవః ॥ ౧౭
పాదబద్ధోఽక్షరసమః తంత్రీలయసమన్వితః ।
శోకార్తస్య ప్రవృత్తో మే శ్లోకో భవతు నాన్యథా ॥ ౧౮
శిష్యస్తు తస్య బ్రువతః మునేర్వాక్యమనుత్తమం ।
ప్రతిజగ్రాహ సంహృష్టః తస్య తుష్టోఽభవద్గురుః ॥ ౧౯
సోభిషేకం తతః కృత్వా తీర్థే తస్మిన్ యథావిధి ।
తమేవ చింతయన్నర్థం ఉపావర్తత వై మునిః ॥ ౨౦
భరద్వాజస్తతశ్శిష్యః వినీతః శ్రుతవాన్మునేః ।
కలశం పూర్ణమాదాయ పృష్ఠతోఽనుజగామ హ ॥ ౨౧
స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం శిష్యేణ సహ ధర్మవిత్ ।
ఉపవిష్టః కథాశ్చాన్యాః చకార ధ్యానమాస్థితః ॥ ౨౨
ఆజగామ తతో బ్రహ్మా లోకకర్తా స్వయంప్రభుః ।
చతుర్ముఖో మహాతేజాః ద్రష్టుం తం మునిపుంగవం ॥ ౨౩
వాల్మీకిరథ తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ వాగ్యతః ।
ప్రాంజలిః ప్రణతో భూత్వా తస్థౌ పరమవిస్మితః ॥ ౨౪

పూజయామాస తం దేవం పాద్యార్ఘ్యాసనవందనైః ।
ప్రణమ్యవిధివచ్చైనం పృష్ట్వాఽనామయమవ్యయం ॥ ౨౫
అథోపవిశ్య భగవాన్ ఆసనే పరమార్చితే ।
వాల్మీకయే మహర్షయే సందిదేశాసనం తతః ॥ ౨౬
బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతః సోఽప్యుపావిశదాసనే ।
ఉపవిష్టే తదా తస్మిన్ సాక్షాల్లోకపితామహే ॥ ౨౭
తద్గతేనైవ మనసా వాల్మీకిర్ధ్యానమాస్థితః ।
పాపాత్మనా కృతం కష్టం వైరగ్రహణబుద్ధినా ॥ ౨౮
యస్తాదృశం చారురవం క్రౌంచం హన్యాదకారణాత్ ।
శోచన్నేవ ముహుః క్రౌంచీం ఉపశ్లోకమిమం పునః ॥ ౨౯
జగావంతర్గతమనాః భూత్వా శోకపరాయణః ।
తమువాచ తతో బ్రహ్మా ప్రహసన్ మునిపుంగవం ॥ ౩౦
శ్లోక ఏవ త్వయా బద్ధః నాత్ర కార్యా విచారణా ।
మచ్ఛందాదేవ తే బ్రహ్మన్ ప్రవృత్తేయం సరస్వతీ ॥ ౩౧
రామస్య చరితం సర్వం కురు త్వమృషిసత్తమ ।
ధర్మాత్మనో గుణవతః లోకే రామస్య ధీమతః ॥ ౩౨
వృత్తం కథయ వీరస్య యథా తే నారదాచ్ఛ్రుతం ।
రహస్యం చ ప్రకాశం చ యద్వృత్తం తస్య ధీమతః ॥ ౩౩
రామస్య సహసౌమిత్రేః రాక్షసానాం చ సర్వశః ।
వైదేహ్యాశ్చైవ యద్వృత్తం ప్రకాశం యది వా రహః ॥ ౩౪

తచ్చాప్యవిదితం సర్వం విదితం తే భవిష్యతి ।
న తే వాగనృతా కావ్యే కాచిదత్ర భవిష్యతి ॥ ౩౫
కురు రామకథాం పుణ్యాం శ్లోకబద్ధాం మనోరమాం ।
యావత్ స్థాస్యంతి గిరయః సరితశ్చ మహీతలే ॥ ౩౬
తావద్రామాయణకథా లోకేషు ప్రచరిష్యతి ।
యావద్రామాయణకథా త్వత్కృతా ప్రచరిష్యతి ॥ ౩౭
తావదూర్ధ్వమధశ్చ త్వం మల్లోకేషు నివత్స్యసి ।
ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ బ్రహ్మ తత్రైవాంతరధీయత ॥ ౩౮
తతస్సశిష్యో భగవాన్ మునిర్విస్మయమాయయౌ ।
తస్య శిష్యాస్తతస్సర్వే జగుః శ్లోకమిమం పునః ॥ ౩౯
ముహుర్ముహుః ప్రీయమాణాః ప్రాహుశ్చ భృశవిస్మితాః ।
సమాక్షరైశ్చతుర్భిర్యః పాదైర్గీతో మహర్షిణా ॥ ౪౦
సోఽనువ్యాహరణాద్భూయః శోకః శ్లోకత్వమాగతః ।
తస్య బుద్ధిరియం జాతా వాల్మీకేర్భావితాత్మనః ॥ ౪౧
కృత్స్నం రామాయణం కావ్యం ఈదృశైః కరవాణ్యహం ।
ఉదారవృత్తార్థపదైర్మనోరమైః
తదాఽస్య రామస్య చకార కీర్తిమాన్ ।
సమాక్షరైః శ్లోకశతైర్యశస్వినః
యశస్కరం కావ్యముదారధీర్మునిః ॥ ౪౨

తదుపగతసమాససంధియోగం
సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధం ।
రఘువరచరితం మునిప్రణీతం
దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వం ॥ ౪౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ద్వితీయస్సర్గః.

అథ తృతీయస్సర్గః.

శ్రుత్వా వస్తు సమగ్రం తత్ ధర్మాత్మా ధర్మసంహితం ।
వ్యక్తమన్వేషతే భూయః యద్వృత్తం తస్య ధీమతః ॥ ౧
ఉపస్పృశ్యోదకం సమ్యక్ మునిః స్థిత్వా కృతాంజలిః ।
ప్రాచీనాగ్రేషు దర్భేషు ధర్మేణాన్వేషతే గతిం ॥ ౨
రామలక్ష్మణసీతాభిః రాజ్ఞా దశరథేన చ ।
సభార్యేణ సరాష్ట్రేణ యత్ప్రాప్తం తత్ర తత్త్వతః ॥ ౩
హసితం భాషితం యచ్చ గతిర్యా యచ్చ చేష్టితం ।
తత్సర్వం ధర్మవీర్యేణ యథావత్ సంప్రపశ్యతి ॥ ౪
స్త్రీతృతీయేన చ తదా యత్ప్రాప్తం చరతా వనే ।
సత్యసంధేన రామేణ తత్సర్వం చాన్వవైక్షత ॥ ౫
తతః పశ్యతి ధర్మాత్మా తత్సర్వం యోగమాస్థితః ।
పురా యత్తత్ర నిర్వృత్తం పాణావామలకం యథా ॥ ౬

తత్సర్వం తత్త్వతో దృష్ట్వా ధర్మేణ స మహాద్యుతిః ।
అభిరామస్య రామస్య చరితం కర్తుముద్యతః ॥ ౭
కామార్థగుణసంయుక్తం ధర్మార్థగుణవిస్తరం ।
సముద్రమివ రత్నాఢ్యం సర్వశ్రుతిమనోహరం ॥ ౮
స యథా కథితం పూర్వం నారదేన మహర్షిణా ।
రఘువంశస్య చరితం చకార భగవాన్ ఋషిః ॥ ౯
జన్మ రామస్య సుమహత్ వీర్యం సర్వానుకూలతాం ।
లోకస్య ప్రియతాం క్షాంతిం సౌమ్యతాం సత్యశీలతాం ॥ ౧౦
నానాచిత్రకథాశ్చాన్యాః విశ్వామిత్ర సమాగమే ।
జానక్యాశ్చ వివాహం చ ధనుషశ్చ విభేదనం ॥ ౧౧
రామరామవివాదం చ గుణాన్ దాశరథేస్తథా ।
తథాఽభిషేకం రామస్య కైకేయ్యా దుష్టభావతాం ॥ ౧౨
విఘాతం చాభిషేకస్య రాఘవస్య వివాసనం ।
రాజ్ఞశ్శోకవిలాపం చ పరలోకస్య చాశ్రయం ॥ ౧౩
ప్రకృతీనాం విషాదం చ ప్రకృతీనాం విసర్జనం ।
నిషాదాధిపసంవాదం సూతోపావర్తనం తథా ॥ ౧౪
గంగాయాశ్చాపి సంతారం భరద్వాజస్య దర్శనం ।
భరద్వాజాభ్యనుజ్ఞానాత్ చిత్రకూటస్య దర్శనం ॥ ౧౫
వాస్తుకర్మనివేశం చ భరతాగమనం తథా ।
ప్రసాదనం చ రామస్య పితుశ్చ సలిలక్రియాం ॥ ౧౬

పాదుకాగ్ర్యాభిషేకం చ నందిగ్రామనివాసనం ।
దండకారణ్యగమనం విరాధస్య వధం తథా ॥ ౧౭
దర్శనం శరభంగస్య సుతీక్ష్ణేన సమాగమం ।
అనసూయాసహస్యామప్యంగరాగస్య చార్పణం ॥ ౧౮
అగస్త్యదర్శనం చైవ జటాయోరభిసంగమం ।
పంచవట్యాశ్చ గమనం శూర్పణఖ్యాశ్చ దర్శనం ॥ ౧౯
శూర్పణఖ్యాశ్చ సంవాదం విరూపకరణం తథా ।
వధం ఖరత్రిశిరసోః ఉత్థానం రావణస్య చ ॥ ౨౦
మారీచస్య వధం చైవ వైదేహ్యా హరణం తథా ।
రాఘవస్య విలాపం చ గృధ్రరాజనిబర్హణం ॥ ౨౧
కబంధదర్శనం చైవ పంపాయాశ్చాపి దర్శనం ।
శబర్యా దర్శనం చైవ హనుమద్దర్శనం తథా ॥ ౨౨
ఋశ్యమూకస్య గమనం సుగ్రీవేణ సమాగమం ।
ప్రత్యయోత్పాదనం సఖ్యం వాలిసుగ్రీవవిగ్రహం ॥ ౨౩
వాలిప్రమథనం చైవ సుగ్రీవప్రతిపాదనం ।
తారావిలాపం సమయం వర్షరాత్రనివాసనం ॥ ౨౪
కోపం రాఘవసింహస్య బలానాముపసంగ్రహం ।
దిశః ప్రస్థాపనం చైవ పృథివ్యాశ్చ నివేదనం ॥ ౨౫
అంగులీయకదానం చ ఋక్షస్య బిలదర్శనం ।
ప్రాయోపవేశనం చాపి సంపాతేశ్చాపి దర్శనం ॥ ౨౬

పర్వతారోహణం చాపి సాగరస్య చ లంఘనం ।
సముద్రవచనాచ్చైవ మైనాకస్య చ దర్శనం ॥ ౨౭
సింహికాయాశ్చ నిధనం లంకామలయదర్శనం ।
రాత్రౌ లంకాప్రవేశం చ ఏకస్యాథ విచింతనం ॥ ౨౮
దర్శనం రావణస్యాపి పుష్పకస్య చ దర్శనం ।
ఆపానభూమిగమనం అవరోధస్య దర్శనం ॥ ౨౯
అశోకవనికాయానం సీతాయాశ్చాపి దర్శనం ।
అభిజ్ఞానప్రదానం చ రావణస్య చ దర్శనం ॥ ౩౦
రాక్షసీతర్జనం చైవ త్రిజటాస్వప్నదర్శనం ।
మణిప్రదానం సీతాయాః వృక్షభంగం తథైవ చ ॥ ౩౧
రాక్షసీవిద్రావం చైవ కింకరాణాం నిబర్హణం ।
గ్రహణం వాయుసూనోశ్చ లంకాదాహాభిగర్జనం ॥ ౩౨
ప్రతిప్లవనమేవాథ మధూనాం హరణం తథా ।
రాఘవాశ్వాసనం చాపి మణినిర్యాతనం తథా ॥ ౩౩
సంగమం చ సముద్రేణ నళసేతోశ్చ బంధనం ।
ప్రతారం చ సముద్రస్య రాత్రౌ లంకావరోధనం ॥ ౩౪
విభీషణేన సంసర్గం వధోపాయనివేదనం ।
కుంభకర్ణస్య నిధనం మేఘనాదనిబర్హణం ॥ ౩౫
రావణస్య వినాశం చ సీతావాప్తిమరేః పురే ।
విభీషణాభిషేకం చ పుష్పకస్య చ దర్శనం ॥ ౩౬

అయోధ్యాయాశ్చ గమనం భరతేన సమాగమం ।
రామాభిషేకాభ్యుదయం సర్వసైన్యవిసర్జనం ॥ ౩౮
స్వరాష్ట్రరంజనం చైవ వైదేహ్యాశ్చ విసర్జనం ।
అనాగతం చ యత్కించిత్ రామస్య వసుధాతలే ॥ ౩౯
తచ్చకారోత్తరే కావ్యే వాల్మీకిర్భగవానృషిః ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే తృతీయస్సర్గః.

అథ చతుర్థస్సర్గః.

ప్రాప్తరాజ్యస్య రామస్య వాల్మీకిర్భగవానృషిః ।
చకార చరితం కృత్స్నం విచిత్రపదమాత్మవాన్ ॥ ౧
చతుర్వింశత్సహస్రాణి శ్లోకానాముక్తవానృషిః ।
తథా సర్గశతాన్ పంచ షట్కాండాని తథోత్తరం ॥ ౨
కృత్వాఽపి తన్మహాప్రాజ్ఞః సభవిష్యం సహోత్తరం ।
చింతయామాస కో న్వేతత్ ప్రయుంజీయాదితి ప్రభుః ॥ ౩
తస్య చింతయమానస్య మహర్షేర్భావితాత్మనః ।
అగృహ్ణీతాం తతః పాదౌ మునివేషౌ కుశీలవౌ ॥ ౪
కుశీలవౌ తు ధర్మజ్ఞౌ రాజపుత్రౌ యశస్వినౌ ।
భ్రాతరౌ స్వరసంపన్నౌ దదర్శాశ్రమవాసినౌ ॥ ౫
స తు మేధావినౌ దృష్ట్వా వేదేషు పరినిష్ఠితౌ ।
వేదోపబృంహణార్థాయ తావగ్రాహయత ప్రభుః ॥ ౬

కావ్యం రామాయణం కృత్స్నం సీతాయాశ్చరితం మహత్ ।
పౌలస్త్యవధమిత్యేవ చకార చరితవ్రతః ॥ ౭
పాఠ్యే గేయే చ మధురం ప్రమాణైస్త్రిభిరన్వితం ।
జాతిభిస్సప్తభిర్బద్ధం తంత్రీలయసమన్వితం ॥ ౮
రసైః శృంగారకారుణ్యహాస్యవీరభయానకైః ।
రౌద్రాదిభిశ్చ సంయుక్తం కావ్యమేతదగాయతాం ॥ ౯
తౌ తు గాంధర్వతత్త్వజ్ఞౌ మూర్ఛనాస్థానకోవిదౌ ।
భ్రాతరౌ స్వరసంపన్నౌ గంధర్వావివ రూపిణౌ ॥ ౧౦
రూపలక్షణసంపన్నౌ మధురస్వరభాషిణౌ ।
బింబాదివోద్ధృతౌ బింబౌ రామదేహాత్తథాఽపరౌ ॥ ౧౧
తౌ రాజపుత్రౌ కార్త్స్న్యేన ధర్మ్యమాఖ్యానముత్తమం ।
వాచోవిధేయం తత్సర్వం కృత్వా కావ్యమనిందితౌ ॥ ౧౨
ఋషీణాం చ ద్విజాతీనాం సాధూనాం చ సమాగమే ।
యథోపదేశం తత్త్వజ్ఞౌ జగతుస్తౌ సమాహితౌ ॥ ౧౩
మహాత్మానౌ మహాభాగౌ సర్వలక్షణలక్షితౌ ।
తౌ కదాచిత్ సమేతానాం ఋషీణాం భావితాత్మనాం ॥ ౧౪
ఆసీనానాం సమీపస్థా ఇదం కావ్యమగాయతాం ।
తచ్ఛ్రుత్వా మునయస్సర్వే బాష్పపర్యాకులేక్షణాః ॥ ౧౫
సాధు సాధ్వితి తావూచుః పరం విస్మయమాగతాః ।
తే ప్రీతమనసస్సర్వే మునయో ధర్మవత్సలాః ॥ ౧౬

ప్రశశంసుః ప్రశస్తవ్యౌ గాయమానౌ కుశీలవౌ ।
అహో గీతస్య మాధుర్యం శ్లోకానాం తు విశేషతః ॥ ౧౭
చిరనిర్వృత్తమప్యేతత్ ప్రత్యక్షమివ దర్శితం ।
ప్రవిశ్య తావుభౌ సుష్ఠు తదా భావమగాయతాం ॥ ౧౮
సహితౌ మధురం రక్తం సంపన్నౌ స్వరసంపదా ।
ఏవం ప్రశస్యమానౌ తౌ తపశ్శ్లాఘ్యైర్మహాత్మభిః ॥ ౧౯
సంరక్తతరమత్యర్థం మధురం తావగాయతాం ।
ప్రీతః కశ్చిన్మునిస్తాభ్యాం సంస్థితః కలశం దదౌ ॥ ౨౦
ప్రసన్నో వల్కలం కశ్చిత్ దదౌ తాభ్యాం మహాయశాః ।
అన్యః కృష్ణాజినం ప్రాదాత్ మౌంజీమన్యో మహామునిః ॥ ౨౧
కశ్చిత్ కమండలుం ప్రాదాత్ యజ్ఞసూత్రం తథాఽపరః ।
ఔదుంబరీం బ్రుసీమన్యః జపమాలామథాపరః ॥ ౨౨
ఆయుష్యమపరే ప్రోచుః ముదా తత్ర మహర్షయః ।
ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యానం మునినా సంప్రకీర్తితం ॥ ౨౩
పరం కవీనామాధారం సమాప్తం చ యథాక్రమం ।
అభిగీతమిదం గీతం సర్వగీతేషు కోవిదౌ ॥ ౨౪
ఆయుష్యం పుష్టిజనకం సర్వశ్రుతిమనోహరం ।
ప్రశస్యమానౌ సర్వత్ర కదాచిత్తత్ర గాయకౌ ॥ ౨౫
రథ్యాసు రాజమార్గేషు దదర్శ భరతాగ్రజః ।
స్వవేశ్మ చానీయ తదా భ్రాతరౌ స కుశీలవౌ ॥ ౨౬

పూజయామాస పూజార్హౌ రామశ్శత్రునిబర్హణః ।
ఆసీనః కాంచనే దివ్యే స చ సింహాసనే ప్రభుః ॥ ౨౬
ఉపోపవిష్టస్సచివైః భ్రాతృభిశ్చ పరంతపః ।
దృష్ట్వా తు రూపసంపన్నౌ తావుభౌ నియతస్తథా ॥ ౨౭
ఉవాచ లక్ష్మణం రామః శత్రుఘ్నం భరతం తదా ।
శ్రూయతామిదమాఖ్యానం అనయోర్దేవవర్చసోః ॥ ౨౮
విచిత్రార్థపదం సమ్యక్ గాయకౌ తావచోదయత్ ।
తౌ చాపి మధురం రక్తం స్వచింతాయతనిస్వనం ॥ 30
తంత్రీలయవదత్యర్థం విశ్రుతార్థమగాయతాం ।
హ్లాదయత్ సర్వగాత్రాణి మనాంసి హృదయాని చ ॥ 3౧
శ్రోత్రాశ్రయసుఖం గేయం తద్బభౌ జనసంసది ।

ఇమౌ మునీ పార్థివలక్షణాన్వితౌ
కుశీలవౌ చైవ మహాతపస్వినౌ ।
మమాపి తద్భూతికరం ప్రవక్ష్యతే
మహానుభావం చరితం నిబోధత ॥ 3౨4

తతస్తు తౌ రామవచః ప్రచోదితౌ
అగాయతాం మార్గవిధానసంపదా ।
స చాపి రామః పరిషద్గతశ్శనైః
బుభూషయాఽఽసక్తమనా బభూవ హ ॥ 334

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – చతుర్థస్సర్గః.

అథ పంచమస్సర్గః.

సర్వాపూర్వమియం యేషాం ఆసీత్ కృత్స్నా వసుంధరా ।
ప్రజాపతిముపాదాయ నృపాణాం జయశాలినాం ॥ ౧
యేషాం స సగరో నామ సాగరో యేన ఖానితః ।
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి యం యాంతం పర్యవారయన్ ॥ ౨
ఇక్ష్వాకూణామిదం తేషాం రాజ్ఞాం వంశే మహాత్మనాం ।
మహదుత్పన్నమాఖ్యానం రామాయణమితి శ్రుతం ॥ ౩
తదిదం వర్తయిష్యామి సర్వం నిఖిలమాదితః ।
ధర్మకామార్థసహితం శ్రోతవ్యమనసూయయా ॥ ౪
కోసలో నామ ముదితః స్ఫీతో జనపదో మహాన్ ।
నివిష్టస్సరయూతీరే ప్రభూతధనధాన్యవాన్ ॥ ౫
అయోధ్యా నామ నగరీ తత్రాసీల్లోకవిశ్రుతా ।
మనునా మానవేంద్రేణ యా పురీ నిర్మితా స్వయం ॥ ౬
ఆయతా దశ చ ద్వే చ యోజనాని మహాపురీ ।
శ్రీమతీ త్రీణి విస్తీర్ణా సువిభక్తమహాపథా ॥ ౭
రాజమార్గేణ మహతా సువిభక్తేన శోభితా ।
ముక్తపుష్పావకీర్ణేన జలసిక్తేన నిత్యశః ॥ ౮
తాం తు రాజా దశరథః మహాన్ రాష్ట్రవివర్ధనః ।
పురీమావాసయామాస దివం దేవపతిర్యథా ॥ ౯

కవాటతోరణవతీం సువిభక్తాంతరాపణాం ।
సర్వయంత్రాయుధవతీం ఉపేతాం సర్వశిల్పిభిః ॥ ౧౦
సూతమాగధసంబాధాం శ్రీమతీమతులప్రభాం ।
ఉచ్చాట్టాలధ్వజవతీం శతఘ్నీశతసంకులాం ॥ ౧౧
వధూనాటకసంఘైశ్చ సంయుక్తాం సర్వతః పురీం ।
ఉద్యానామ్రవణోపేతాం మహతీం సాలమేఖలాం ॥ ౧౨
దుర్గగంభీరపరిఘాం దుర్గామన్యైర్దురాసదాం ।
వాజివారణసంపూర్ణాం గోభిరుష్ట్రైః ఖరైస్తథా ॥ ౧౩
సామంతరాజసంఘైశ్చ బలికర్మభిరావృతాం ।
నానాదేశనివాసైశ్చ వణిగ్భిరుపశోభితాం ॥ ౧౪
ప్రాసాదై రత్నవికృతైః పర్వతైరుపశోభితాం ।
కూటాగారైశ్చ సంపూర్ణాం ఇన్ద్రస్యేవామరావతీం ॥ ౧౫
చిత్రామష్టాపదాకారాం వరనారీగణైర్యుతాం ।
సర్వరత్నసమాకీర్ణాం విమానగృహశోభితాం ॥ ౧౬
గృహగాఢామవిచ్ఛిద్రాం సమభూమౌ నివేశితాం ।
శాలితండులసంపూర్ణాం ఇక్షుకాండరసోదకాం ॥ ౧౭
దుందుభీభిర్మృదంగైశ్చ వీణాభిః పణవైస్తథా ।
నాదితాం భృశమత్యర్థం పృథివ్యాం తామనుత్తమాం ॥ ౧౮
విమానమివ సిద్ధానాం తపసాఽధిగతం దివి ।
సునివేశితవేశ్మాన్తాం నరోత్తమసమావృతాం ॥ ౧౯

యే చ బాణైర్న విధ్యంతి వివిక్తమపరాపరం ।
శబ్దవేధ్యం చ వితతం లఘుహస్తా విశారదాః ॥ ౨౦
సింహవ్యాఘ్రవరాహాణాం మత్తానాం నర్దతాం వనే ।
హంతారో నిశితైశ్శస్త్రైః బలాద్బాహుబలైరపి ॥ ౨౧
తాదృశానాం సహస్రైస్తాం అభిపూర్ణాం మహారథైః ।
పురీమావాసయామాస రాజా దశరథస్తదా ॥ ౨౨

తామగ్నిమద్భిర్గుణవద్భిరావృతాం
ద్విజోత్తమైర్వేదషడంగపారగైః ।
సహస్రదైస్సత్యరతైర్మహాత్మభిః
మహర్షికల్పై ఋషిభిశ్చ కేవలైః ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే–పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

తస్యాం పుర్యామయోధ్యాయాం వేదవిత్ సర్వసంగ్రహః ।
దీర్ఘదర్శీ మహాతేజాః పౌరజానపదప్రియః ॥ ౧
ఇక్ష్వాకూణామతిరథః యజ్వా ధర్మపరో వశీ ।
మహర్షికల్పో రాజర్షిః త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ॥ ౨
బలవాన్ నిహతామిత్రః మిత్రవాన్ విజితేంద్రియః ।
ధనైశ్చ సంగ్రహైశ్చాన్యైః శక్రవైశ్రవణోపమః ॥ ౩
యథా మనుర్మహాతేజాః లోకస్య పరిరక్షితా ।
తథా దశరథో రాజా వసన్ జగదపాలయత్ ॥ ౪

తేన సత్యాభిసంధేన త్రివర్గమనుతిష్ఠతా ।
పాలితా సా పురీ శ్రేష్ఠా ఇంద్రేణేవామరావతీ ॥ ౫
తస్మిన్ పురవరే హృష్టా ధర్మాత్మానో బహుశ్రుతాః ।
నరాస్తుష్టా ధనైస్స్వైస్స్వైః అలుబ్ధాస్సత్యవాదినః ॥ ౬
నాల్పసన్నిచయః కశ్చిత్ ఆసీత్తస్మిన్ పురోత్తమే ।
కుటుంబీ యో హ్యసిద్ధార్థోఽగవాశ్వధనధాన్యవాన్ ॥ ౭
కామీ వా న కదర్యో వా నృశంసః పురుషః క్వచిత్ ।
ద్రష్టుం శక్యమయోధ్యాయాం నావిద్వాన్ న చ నాస్తికః ॥ ౮
సర్వే నరాశ్చ నార్యశ్చ ధర్మశీలాస్సుసంయతాః ।
ఉదితాశ్శీలవృత్తాభ్యాం మహర్షయ ఇవామలాః ॥ ౯
నాకుండలీ నామకుటీ నాస్రగ్వీ నాల్పభోగవాన్ ।
నామృష్టో నానులిప్తాంగః నాసుగంధశ్చ విద్యతే ॥ ౧౦
నామృష్టభోజీ నాదాతా నాప్యనంగదనిష్కధృక్ ।
నాహస్తాభరణో వాఽపి దృశ్యతే నాప్యనాత్మవాన్ ॥ ౧౧
నానాహితాగ్నిర్నాయజ్వా న క్షుద్రో వా న తస్కరః ।
కశ్చిదాసీదయోధ్యాయాం న చ నిర్వృత్తసంకరః ॥ ౧౨
స్వకర్మనిరతా నిత్యం బ్రాహ్మణా విజితేంద్రియాః ।
దానాధ్యయనశీలాశ్చ సంయతాశ్చ పరిగ్రహే ॥ ౧౩
న నాస్తికో నానృతకః న కశ్చిదబహుశ్రుతః ।
నాసూయకో న చాశక్తః నావిద్వాన్ విద్యతే తదా ॥ ౧౪

నాషడంగవిదత్రాసీత్ నావ్రతో నాసహస్రదః ।
న దీనః క్షిప్తచిత్తో వా వ్యథితో వాఽపి కశ్చన ॥ ౧౫
కశ్చిన్నరో వా నారీ వా నాశ్రీమాన్ నాప్యరూపవాన్ ।
ద్రష్టుం శక్యమయోధ్యాయాం నాపి రాజన్యభక్తిమాన్ ॥ ౧౬
వర్ణేష్వగ్ర్యచతుర్థేషు దేవతాఽతిథిపూజకాః ।
కృతజ్ఞాశ్చ వదాన్యాశ్చ శూరా విక్రమసంయుతాః ॥ ౧౭
దీర్ఘాయుషో నరాస్సర్వే ధర్మం సత్యం చ సంశ్రితాః ।
సహితాః పుత్రపౌత్రైశ్చ నిత్యం స్త్రీభిః పురోత్తమే ॥ ౧౮
క్షత్రం బ్రహ్మముఖం చాసీత్ వైశ్యాః క్షత్రమనువ్రతాః ।
శూద్రాః స్వధర్మనిరతాః త్రీన్ వర్ణానుపచారిణః ॥ ౧౯
సా తేనేక్ష్వాకునాథేన పురీ సుపరిరక్షితా ।
యథా పురస్తాన్మనునా మానవేన్ద్రేణ ధీమతా ॥ ౨౦
యోధానామగ్నికల్పానాం పేశలానాం సువర్చసాం ।
సంపూర్ణా కృతవిద్యానాం గుహా కేసరిణామివ ॥ ౨౧
కాంభోజవిషయే జాతైః బాహ్లీకైశ్చ హయోత్తమైః ।
వనాయుజైర్నదీజైశ్చ పూర్ణా హరిహయోత్తమైః ॥ ౨౨
వింధ్యపర్వతజైర్మత్తైః పూర్ణా హైమవతైరపి ।
మదాన్వితైరతిబలైః మాతంగైః పర్వతోపమైః ॥ ౨౩
ఐరావతకులీనైశ్చ మహాపద్మకులైస్తథా ।
అంజనాదపి నిష్పన్నైః వామనాదపి చ ద్విపైః ॥ ౨౪

భద్రైర్మంద్రైర్మృగైశ్చైవ భద్రమంద్రమృగైస్తథా ।
భద్రమంద్రైర్భద్రమృగైః మృగమంద్రైశ్చ సా పురీ ॥ ౨౫
నిత్యమత్తైస్సదా పూర్ణా నాగైరచలసన్నిభైః ।
సా యోజనే చ ద్వే భూయః సత్యనామా ప్రకాశతే ॥ ౨౬
యస్యాం దశరథో రాజా వసన్ జగదపాలయత్ ।
తాం పురీం స మహాతేజాః రాజా దశరథో మహాన్ ॥ ౨౭
శశాస శమితామిత్రః నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ।
తాం సత్యనామాం దృఢతోరణార్గళాం
గృహైర్విచిత్రైరుపశోభితాం శివాం ।
పురీమయోధ్యాం నృసహస్రసంకులాం
శశాస వై శక్రసమో మహీపతిః ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - షష్ఠస్సర్గః.

అథ సప్తమస్సర్గః.

తస్యామాత్యా గుణైరాసన్ ఇక్ష్వాకోస్తు మహాత్మనః ।
మంత్రజ్ఞాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ నిత్యం ప్రియహితే రతాః ॥ ౧
అష్టౌ బభూవుర్వీరస్య తస్యామాత్యా యశస్వినః ।
శుచయశ్చానురక్తాశ్చ రాజకృత్యేషు నిత్యశః ॥ ౨
ధృష్టిర్జయంతో విజయః సిద్ధార్థో హ్యర్థసాధకః ।
అశోకో మంత్రపాలశ్చ సుమంత్రశ్చాష్టమోఽభవత్ ॥ ౩

ఋత్విజౌ ద్వావభిమతౌ తస్యాస్తామృషిసత్తమౌ ।
వసిష్ఠో వామదేవశ్చ మంత్రిణశ్చ తథాఽపరే ॥ ౪
విద్యావినీతా హ్రీమంతః కుశలా నియతేంద్రియాః ।
పరస్పరానురక్తాశ్చ నీతిమంతో బహుశ్రుతాః ॥ ౫
శ్రీమంతశ్చ మహాత్మానః శాస్త్రజ్ఞా దృఢవిక్రమాః ।
కీర్తిమంతః ప్రణిహితాః యథావచనకారిణః ॥ ౬
తేజఃక్షమాయశఃప్రాప్తాః స్మితపూర్వాభిభాషిణః ।
క్రోధాత్ కామార్థహేతోర్వా న బ్రూయురనృతం వచః ॥ ౭
తేషామవిదితం కించిత్ స్వేషు నాస్తి పరేషు వా ।
క్రియమాణం కృతం వాఽపి చారేణాపి చికీర్షితం ॥ ౮
కుశలా వ్యవహారేషు సౌహృదేషు పరీక్షితాః ।
ప్రాప్తకాలం తు తే దండం ధారయేయుస్సుతేష్వపి ॥ ౯
కోశసంగ్రహణే యుక్తాః బలస్య చ పరిగ్రహే ।
అహితం చాపి పురుషం న విహింస్యురదూషకం ॥ ౧౦
వీరాశ్చ నియతోత్సాహాః రాజశాస్త్రమనుష్ఠితాః ।
శుచీనాం రక్షితారశ్చ నిత్యం విషయవాసినాం ॥ ౧౧
బ్రహ్మక్షత్రమహింసంతః తే కోశం సమపూరయన్ ।
సుతీక్ష్ణదండాస్సంప్రేక్ష్య పురుషస్య బలాబలం ॥ ౧౨
శుచీనామేకబుద్ధీనాం సర్వేషాం సంప్రజానతాం ।
నాసీత్పురే వా రాష్ట్రే వా మృషావాదీ నరః క్వచిత్ ॥ ౧౩

కశ్చిన్న దుష్టస్తత్రాసీత్ పరదారరతో నరః ।
ప్రశాంతం సర్వమేవాసీత్ రాష్ట్రం పురవరం చ తత్ ॥ ౧౪
సువాససస్సువేషాశ్చ తే చ సర్వే సుశీలినః ।
హితార్థం చ నరేంద్రస్య జాగ్రతో నయచక్షుషా ॥ ౧౫
గురౌ గుణగృహీతాశ్చ ప్రఖ్యాతాశ్చ పరాక్రమె ।
విదేశేష్వపి విజ్ఞాతాః సర్వతో బుద్ధినిశ్చయాత్ ॥ ౧౬
సంధివిగ్రహతత్త్వజ్ఞాః ప్రకృత్యా సంపదాఽన్వితాః ।
మంత్రసంవరణే శక్తాః శ్లక్ష్ణాస్సూక్ష్మాసు బుద్ధిషు ॥ ౧౭
నీతిశాస్త్రవిశేషజ్ఞాః సతతం ప్రియవాదినః ।
ఈదృశైస్తైరమాత్యైస్తు రాజా దశరథోఽనఘః ॥ ౧౮
ఉపపన్నో గుణోపేతైః అన్వశాసద్వసుంధరాం ।
అవేక్షమాణశ్చారేణ ప్రజా ధర్మేణ రంజయన్ ॥ ౧౯
ప్రజానాం పాలనం కుర్వన్ అధర్మం పరివర్జయన్ ।
విశ్రుతస్త్రిషు లోకేషు వదాన్యస్సత్యసంగరః ॥ ౨౦
స తత్ర పురుషవ్యాఘ్రః శశాస పృథివీమిమాం ।
నాధ్యగచ్ఛద్విశిష్టం వా తుల్యం వా శత్రుమాత్మనః ॥ ౨౧
మిత్రవాన్ నతసామంతః ప్రతాపహతకంటకః ।
తాన్ పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా ॥ ౨౨
స శశాస జగద్రాజా దివం దేవపతిర్యథా ।

తైర్మంత్రిభిర్మంత్రహితే నియుక్తైః
వృతోఽనురక్తైః కుశలైస్సమర్థైః ।
స పార్థివో దీప్తిమవాప యుక్తైః
తేజోమయైర్గోభిరివోదితోఽర్కః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-సప్తమస్సర్గః.

అథ అష్టమస్సర్గః.

తస్య త్వేవంప్రభావస్య ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః ।
సుతార్థం తప్యమానస్య నాసీద్వంశకరస్సుతః ॥ ౧
చింతయానస్య తస్యైవం బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనః ।
సుతార్థం హయమేధేన కిమర్థం న యజామ్యహం ॥ ౨
స నిశ్చితాం మతిం కృత్వా యష్టవ్యమితి బుద్ధిమాన్ ।
మంత్రిభిస్సహ ధర్మాత్మా సర్వైరేవ కృతాత్మభిః ॥ ౩
తతోఽబ్రవీదిదం రాజా సుమంత్రం మంత్రిసత్తమం ।
శీఘ్రమానయ మె సర్వాన్ గురూంస్తాన్ సపురోహితాన్ ॥ ౪
తతస్సుమంత్రస్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః ।
సమానయత్ స తాన్ సర్వాన్ సమస్తాన్ వేదపారగాన్ ॥ ౫
సుయజ్ఞం వామదేవం చ జాబాలిమథ కాశ్యపం ।
పురోహితం వసిష్ఠం చ యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ॥ ౬

తాన్ పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా ।
ఇదం ధర్మార్థసహితం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౭
మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి వై సుఖం ।
తదర్థం హయమేధేన యక్ష్యామీతి మతిర్మమ ॥ ౮
తదహం యష్టుమిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా ।
కథం ప్రాప్స్యామ్యహం కామం బుద్ధిరత్ర విచార్యతాం ॥ ౯
తతస్సాధ్వితి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్ ।
వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్చ్యుతం ॥ ౧౦
ఊచుశ్చ పరమప్రీతాః సర్వే దశరథం వచః ।
సంభారాస్సంభ్రియంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతాం ॥ ౧౧
సర్వథా ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ అభిప్రేతాంశ్చ పార్థివ ।
యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధిః ఇయం పుత్రార్థమాగతా ॥ ౧౨
తతః ప్రీతోఽభవద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితం ।
అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజా హర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ ౧౩
సంభారాస్సంభ్రియంతాం మే గురూణాం వచనాదిహ ।
సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వః సోపాధ్యాయో విముచ్యతాం ॥ ౧౪
సరయ్వాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతాం ।
శాంతయశ్చాభివర్ధంతాం యథాకల్పం యథావిధి ॥ ౧౫
శక్యః ప్రాప్తుమయం యజ్ఞః సర్వేణాపి మహీక్షితా ।
నాపరాధో భవేత్కష్టః యద్యస్మిన్ క్రతుసత్తమే ॥ ౧౬

ఛిద్రం హి మృగయంతేఽత్ర విద్వాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః ।
నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥ ౧౭
తద్యథా విధిపూర్వం మే క్రతురేష సమాప్యతే ।
తథా విధానం క్రియతాం సమర్థాః కరణేష్విహ ॥ ౧౮
తథేతి చాబ్రువన్ సర్వే మంత్రిణః ప్రత్యపూజయన్ ।
పార్థివేంద్రస్య తద్వాక్యం యథాఽఽజ్ఞప్తం నిశమ్య తే॥ ౧౯
తథా ద్విజాస్తే ధర్మజ్ఞాః వర్ధయంతో నృపోత్తమం ।
అనుజ్ఞాతాస్తతస్సర్వే పునర్జగ్ముర్యథాగతం ॥ ౨౦
విసర్జయిత్వా తాన్ విప్రాన్ సచివానిదమబ్రవీత్ ।
ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోఽయం యథావత్ క్రతురాప్యతాం ॥ ౨౧
తావద్యూయం చ భవత సమర్థాః కరణేష్విహ ।
ఇత్యుక్త్వా నృపశార్దూలః సచివాన్ సముపస్థితాన్ ॥ ౨౨
విసర్జయిత్వా స్వం వేశ్మ ప్రవివేశ మహాద్యుతిః ।
తతస్స గత్వా తాః పత్నీః నరేంద్రో హృదయప్రియాః ॥ ౨౩
ఉవాచ దీక్షాం విశత యక్ష్యేఽహం సుతకారణాత్ ।
తాసాం తేనాతికాంతేన వచనేన సువర్చసాం ॥ ౨౪
ముఖపద్మాన్యశోభంత పద్మానీవ హిమాత్యయే ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా రహస్సూతః రాజానమిదమబ్రవీత్ ।
ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోఽయం పురావృత్తో మయా శ్రుతః ॥ ౧
సనత్కుమారో భగవాన్ పూర్వం కథితవాన్ కథాం ।
ఋషీణాం సన్నిధౌ రాజన్ తవ పుత్రాగమం ప్రతి ॥ ౨
కాశ్యపస్య తు పుత్రోఽస్తి విభండక ఇతి శ్రుతః ।
ఋశ్యశృంగ ఇతి ఖ్యాతః తస్య పుత్రో భవిష్యతి ॥ ౩
స వనే నిత్యసంవృద్ధః మునిర్వనచరస్సదా ।
నాన్యం జానాతి విప్రేంద్రో నిత్యం పిత్రనువర్తనాత్ ॥ ౪
ద్వైవిధ్యం బ్రహ్మచర్యస్య భవిష్యతి మహాత్మనః ।
లోకేషు ప్రథితం రాజన్ విప్రైశ్చ కథితం సదా ॥ ౫
తస్యైవం వర్తమానస్య కాలస్సమభివర్తత ।
అగ్నిం శుశ్రూషమాణస్య పితరం చ యశస్వినం ॥ ౬
ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు రోమపాదః ప్రతాపవాన్ ।
అంగేషు ప్రథితో రాజా భవిష్యతి మహాబలః ॥ ౭
తస్య వ్యతిక్రమాద్రాజ్ఞః భవిష్యతి సుదారుణా ।
అనావృష్టిస్సుఘోరా వై సర్వభూతభయావహా ॥ ౮
అనావృష్ట్యాం ప్రవృత్తాయాం రాజా దుఃఖసమన్వితః ।
బ్రాహ్మణాన్ శ్రుతవృద్ధాంశ్చ సమానీయ ప్రవక్ష్యతి ॥ ౯

భవంతః శ్రుతధర్మాణః లోకచారిత్రవేదినః ।
సమాదిశంతు నియమం ప్రాయశ్చిత్తం యథా భవేత్ ॥ ౧౦
వక్ష్యంతి తే మహీపాలం బ్రాహ్మణా వేదపారగాః ।
విభండకసుతం రాజన్ సర్వోపాయైరిహానయ ॥ ౧౧
ఆనాయ్య చ మహీపాల ఋశ్యశృంగం సుసత్కృతం ।
ప్రయచ్ఛ కన్యాం శాంతాం వై విధినా సుసమాహితః ॥ ౧౨
తేషాం తు వచనం శ్రుత్వా రాజా చింతాం ప్రపత్స్యతే ।
కేనోపాయేన వై శక్యః ఇహానేతుం స వీర్యవాన్ ॥ ౧౩
తతో రాజా వినిశ్చిత్య సహ మంత్రిభిరాత్మవాన్ ।
పురోహితమమాత్యాంశ్చ తతః ప్రేష్యతి సత్కృతాన్ ॥ ౧౪
తే తు రాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వా వ్యథితా వినతాననాః ।
న గచ్ఛేమ ఋషేర్భీతాః అనునేష్యంతి తం నృపం ॥ ౧౫
వక్ష్యంతి చింతయిత్వా తే తస్యోపాయాంశ్చ తత్క్షమాన్ ।
ఆనేష్యామో వయం విప్రం న చ దోషో భవిష్యతి ॥ ౧౬
ఏవమంగాధిపేనైవ గణికాభి ఋషేస్సుతః ।
ఆనీతోఽవర్షయద్దేవః శాంతా చాస్మై ప్రదీయతే ॥ ౧౭
ఋశ్యశృంగస్తు జామాతా పుత్రాంస్తవ విధాస్యతి ।
సనత్కుమారకథితం ఏతావద్వ్యాహృతం మయా ॥ ౧౮
అథ హృష్టో దశరథః సుమంత్రం ప్రత్యభాషత ।
యథర్శ్యశృంగస్త్వానీతః విస్తరేణ త్వయోచ్యతాం ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-నవమస్సర్గః

అథ దశమస్సర్గః.

సుమంత్రశ్చోదితో రాజ్ఞా ప్రోవాచేదం వచస్తదా ।
యథర్శ్యశృంగస్త్వానీతః శృణు మే మంత్రిభిస్సహ ॥ ౧
తన్మే నిగదతస్సర్వం విస్తరేణ శృణుష్వ హ ।
రోమపాదమువాచేదం సహామాత్యః పురోహితః ॥ ౨
ఉపాయో నిరపాయోఽయం అస్మాభిరభిచింతితః ।
ఋశ్యశృంగో వనచరః తపస్స్వాధ్యాయనే రతః ॥ ౩
అనభిజ్ఞస్స నారీణాం విషయాణాం సుఖస్య చ ।
ఇంద్రియార్థైరభిమతైః నరచిత్తప్రమాథిభిః ॥ ౪
పురమానాయయిష్యామః క్షిప్రం చాధ్యవసీయతాం ।
గణికాస్తత్ర గచ్ఛంతు రూపవత్యస్స్వలంకృతాః ॥ ౫
ప్రలోభ్య వివిధోపాయైః ఆనేష్యంతీహ సత్కృతాః ।
శ్రుత్వా తథేతి రాజా చ ప్రత్యువాచ పురోహితం ॥ ౬
పురోహితో మంత్రిణశ్చ తథా చక్రుశ్చ తే తదా ।
వారముఖ్యాశ్చ తచ్ఛ్రుత్వా వనం ప్రవివిశుర్మహత్ ॥ ౭
ఆశ్రమస్యావిదూరేఽస్మిన్ యత్నం కుర్వంతి దర్శనే ।
ఋషిపుత్రస్య ధీరస్య నిత్యమాశ్రమవాసినః ॥ ౮
పితుస్స నిత్యసంతుష్టః నాతిచక్రామ చాశ్రమాత్ ।
న తేన జన్మప్రభృతి దృష్టపూర్వం తపస్వినా ॥ ౯

స్త్రీ వా పుమాన్వా యచ్చాన్యత్ సత్వం నగరరాష్ట్రజం ।
తతః కదాచిత్తం దేశం ఆజగామ యదృచ్ఛయా ॥ ౧౦
విభండకసుతస్తత్ర తాశ్చాపశ్యద్వరాంగనాః ।
తాశ్చిత్రవేషాః ప్రమదాః గాయంత్యో మధురస్వరైః ॥ ౧౧
ఋషిపుత్రముపాగమ్య సర్వా వచనమబ్రువన్ ।
కస్త్వం కిం వర్తసే బ్రహ్మన్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామహే వయం॥ ౧౨
ఏకస్త్వం విజనే ఘోరే వనే చరసి శంస నః ।
అదృష్టరూపాస్తాస్తేన కామ్యరూపా వనే స్త్రియః ॥ ౧౩
హార్దాత్తస్య మతిర్జాతా హ్యాఖ్యాతుం పితరం స్వకం ।
పితా విభండకోఽస్మాకం తస్యాహం సుత ఔరసః ॥ ౧౪
ఋశ్యశృంగ ఇతి ఖ్యాతం నామ కర్మ చ మే భువి ।
ఇహాశ్రమపదోఽస్మాకం సమీపే శుభదర్శనాః ॥ ౧౫
కరిష్యే వోఽత్ర పూజాం వై సర్వేషాం విధిపూర్వకం ।
ఋషిపుత్రవచశ్శ్రుత్వా సర్వాసాం మతిరాస వై ॥ ౧౬
తదాశ్రమపదం ద్రష్టుం జగ్ముస్సర్వాశ్చ తేన తాః ।
ఆగతానాం తతః పూజాం ఋషిపుత్రశ్చకార హ ॥ ౧౭
ఇదమర్ఘ్యమిదం పాద్యం ఇదం మూలం ఫలం చ నః ।
ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం సర్వా ఏవ సముత్సుకాః ॥ ౧౮
ఋషేర్భీతాశ్చ శీఘ్రం తాః గమనాయ మతిం దధుః ।
అస్మాకమపి ముఖ్యాని ఫలానీమాని వై ద్విజ ॥ ౧౯

గృహాణ ప్రతిభద్రం తే భక్షయస్వ చ మా చిరం ।
తతస్తాస్తం సమాలింగ్య సర్వా హర్షసమన్వితాః ॥ ౨౦
మోదకాన్ ప్రదదుస్తస్మై భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ।
తాని చాస్వాద్య తేజస్వీ ఫలానీతి స్మ మన్యతే ॥ ౨౧
అనాస్వాదితపూర్వాణి వనే నిత్యనివాసినాం ।
ఆపృచ్ఛ్య చ తదా విప్రం వ్రతచర్యాం నివేద్య చ ॥ ౨౨
గచ్ఛంతి స్మాపదేశాత్తాః భీతాస్తస్య పితుః స్త్రియః ।
గతాసు తాసు సర్వాసు కాశ్యపస్యాత్మజో ద్విజః ॥ ౨౩
అస్వస్థహృదయశ్చాసీత్ దుఃఖం స్మ పరివర్తతే ।
తతోఽపరేద్యుస్తం దేశం ఆజగామ స వీర్యవాన్ ॥ ౨౪
మనోజ్ఞా యత్ర తా దృష్టాః వారముఖ్యాస్స్వలంకృతాః ।
దృష్ట్వైవ తాస్తదా విప్రం ఆయాంతం హృష్టమానసాః ॥ ౨౫
ఉపసృత్య తతస్సర్వాః తాస్తమూచురిదం వచః ।
ఏహ్యాశ్రమపదం సౌమ్య హ్యస్మాకమితి చాబ్రువన్ ॥ ౨౬
తత్రాప్యేవ విధిశ్శ్రీమాన్ విశేషేణ భవిష్యతి ।
శ్రుత్వా తు వచనం తాసాం సర్వాసాం హృదయంగమం ॥ ౨౭
గమనాయ మతిం చక్రే తం చ నిన్యుస్తదా స్త్రియః ।
తతశ్చానీయమానే తు విప్రే తస్మిన్ మహాత్మని ॥ ౨౮
వవర్ష సహసా దేవః జగత్ ప్రహ్లాదయంస్తదా ।
వర్షేణైవాగతం విప్రం విషయం స్వం నరాధిపః ॥ ౨౯

ప్రత్యుద్గమ్య మునిం ప్రహ్వః శిరసా చ మహీం గతః ।
అర్ఘ్యం చ ప్రదదౌ తస్మై న్యాయతస్సుసమాహితః ॥ ౩౦
వవ్రే ప్రసాదం విప్రేంద్రాత్ మా విప్రం మన్యురావిశేత్ ।
అంతఃపురం ప్రవిశ్యాస్మై కన్యాం దత్వా యథావిధి ॥ ౩౧
శాంతాం శాంతేన మనసా రాజా హర్షమవాప సః ।
ఏవం స న్యవసత్తత్ర సర్వకామైస్సుపూజితః ॥ ౩౨
ఋశ్యశృంగో మహాతేజాః శాంతయా సహ భార్యయా ॥

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-దశమస్సర్గః.

అథ ఏకాదశస్సర్గః.

భూయ ఏవ హి రాజేంద్ర శృణు మే వచనం హితం ।
యథా స దేవప్రవరః కథాయామేవమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః భవిష్యతి సుధార్మికః ।
రాజా దశరథో నామ శ్రీమాన్ సత్యప్రతిశ్రవః ॥ ౨
అంగరాజేన సఖ్యం చ తస్య రాజ్ఞో భవిష్యతి ।
కన్యా చాస్య మహాభాగ శాంతా నామ భవిష్యతి ॥ ౩
పుత్రస్త్వంగాధిరాజస్య రోమపాద ఇతి శ్రుతః ।
తం స రాజా దశరథః గమిష్యతి మహాయశాః ॥ ౪
అనపత్యోఽస్మి ధర్మాత్మన్ శాంతాభర్తా మమ క్రతుం ।
ఆహరేత త్వయాఽఽజ్ఞప్తః సంతానార్థం కులస్య చ ॥ ౫

శ్రుత్వా రాజ్ఞోఽథ తద్వాక్యం మనసా స విచింత్య చ ।
ప్రదాస్యతే పుత్రవంతం శాంతాభర్తారమాత్మవాన్ ॥ ౬
ప్రతిగృహ్య చ తం విప్రం స రాజా విగతజ్వరః ।
ఆహరిష్యతి తం యజ్ఞం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౭
తం చ రాజా దశరథః యశస్కామః కృతాంజలిః ।
ఋశ్యశృంగం ద్విజశ్రేష్ఠం వరయిష్యతి ధర్మవిత్ ॥ ౮
యజ్ఞార్థం ప్రసవార్థం చ స్వర్గార్థం చ నరేశ్వరః ।
లభతే చ స తం కామం ద్విజముఖ్యాద్విశాంపతిః ॥ ౯
పుత్రాశ్చాస్య భవిష్యంతి చత్వారోఽమితవిక్రమాః ।
వంశప్రతిష్ఠానకరాః సర్వలోకేషు విశ్రుతాః ॥ ౧౦
ఏవం స దేవప్రవరః పూర్వం కథితవాన్ కథాం ।
సనత్కుమారో భగవాన్ పురా దేవయుగే ప్రభుః ॥ ౧౧
స త్వం పురుషశార్దూల తమానయ సుసత్కృతం ।
స్వయమేవ మహారాజ గత్వా సబలవాహనః ॥ ౧౨
అనుమాన్య వసిష్ఠం చ సూతవాక్యం నిశమ్య చ ।
వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతః రాజా సంపూర్ణమానసః ॥ ౧౩
సాంతఃపురస్సహామాత్యః ప్రయయౌ యత్ర స ద్విజః ।
వనాని సరితశ్చైవ వ్యతిక్రమ్య శనైశ్శనైః ॥ ౧౪
అభిచక్రామ తం దేశం యత్ర వై మునిపుంగవః ।
ఆసాద్య తం ద్విజశ్రేష్ఠం రోమపాదసమీపగం ॥ ౧౫

ఋషిపుత్రం దదర్శాదౌ దీప్యమానమివానలం ।
తతో రాజా యథాన్యాయం పూజాం చక్రే విశేషతః ॥ ౧౬
సఖిత్వాత్తస్య వై రాజ్ఞః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ।
రోమపాదేన చాఖ్యాతం ఋషిపుత్రాయ ధీమతే ॥ ౧౭
సఖ్యం సంబంధకం చైవ తదా తం ప్రత్యపూజయత్ ।
ఏవం సుసత్కృతస్తేన సహోషిత్వా నరర్షభః ॥ ౧౮
సప్తాష్టదివసాన్ రాజా రాజానమిదమబ్రవీత్ ।
శాంతా తవ సుతా రాజన్ సహ భర్త్రా విశాంపతే ॥ ౧౯
మదీయం నగరం యాతు కార్యం హి మహదుద్యతం ।
తథేతి రాజా సంశ్రుత్య గమనం తస్య ధీమతః ॥ ౨౦
ఉవాచ వచనం విప్రం గచ్ఛ త్వం సహ భార్యయా ।
ఋషిపుత్రః ప్రతిశ్రుత్య తథేత్యాహ నృపం తదా ॥ ౨౧
స నృపేణాభ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయౌ సహ భార్యయా ।
తావన్యోన్యాంజలిం కృత్వా స్నేహాత్ సంశ్లిష్య చోరసా॥ ౨౨
ననందతుర్దశరథః రోమపాదశ్చ వీర్యవాన్ ।
తతస్సుహృదమాపృచ్ఛ్య ప్రస్థితో రఘునందనః ॥ ౨౩
పౌరేభ్యః ప్రేషయామాస దూతాన్వై శీఘ్రగామినః ।
క్రియతాం నగరం సర్వం క్షిప్రమేవ స్వలంకృతం ॥ ౨౪
ధూపితం సిక్తసంమృష్టం పతాకాభిరలంకృతం ।
తతః ప్రహృష్టాః పౌరాస్తే శ్రుత్వా రాజానమాగతం ॥ ౨౫

తథా ప్రచక్రుస్తత్సర్వం రాజ్ఞా యత్ప్రేషితం తదా ।
తతస్స్వలంకృతం రాజా నగరం ప్రవివేశ హ ॥ ౨౬
శంఖదుందుభినిర్ఘోషైః పురస్కృత్య ద్విజర్షభం ।
తతః ప్రముదితాస్సర్వే దృష్ట్వా తం నాగరా ద్విజం ॥ ౨౭
ప్రవేశ్యమానం సత్కృత్య నరేంద్రేణేంద్రకర్మణా ।
అంతఃపురం ప్రవేశ్యైనం పూజాం కృత్వా చ శాస్త్రతః॥ ౨౮
కృతకృత్యం తదాఽఽత్మానం మేనే తస్యోపవాహనాత్ ।
అంతఃపురస్త్రియస్సర్వాః శాంతాం దృష్ట్వా తథాఽఽగతాం ॥
సహ భర్త్రా విశాలాక్షీం ప్రీత్యాఽఽనందముపాగమన్ ।
పూజ్యమానా చ తాభిస్సా రాజ్ఞా చైవ విశేషతః ॥ 30
ఉవాస తత్ర సుఖితా కంచిత్కాలం సహర్త్విజా ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకాదశస్సర్గః.

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

తతః కాలే బహుతిథే కస్మింశ్చిత్ సుమనోహరే ।
వసంతే సమనుప్రాప్తే రాజ్ఞో యష్టుం మనోఽభవత్ ॥ ౧
తతః ప్రసాద్య శిరసా తం విప్రం దేవవర్ణినం ।
యజ్ఞాయ వరయామాస సంతానార్థం కులస్య వై ॥ ౨
తథేతి చ స రాజానం ఉవాచ చ సుసత్కృతః ।
సంభారాస్సంభ్రియంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతాం ॥ 3

తతో రాజాఽబ్రవీద్వాక్యం సుమంత్రం మంత్రిసత్తమం ।
సుమంత్రావాహయ క్షిప్రం ఋత్విజో బ్రహ్మవాదినః ॥ ౪
సుయజ్ఞం వామదేవం చ జాబాలిమథ కాశ్యపం ।
పురోహితం వసిష్ఠం చ యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ॥ ౫
తతస్సుమంత్రస్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః ।
సమానయత్ స తాన్ విప్రాన్ సమస్తాన్ వేదపారగాన్ ॥ ౬
తాన్ పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా ।
ధర్మార్థసహితం యుక్తం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౭
మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి వై సుఖం ।
తదర్థం హయమేధేన యక్ష్యామీతి మతిర్మమ ॥ ౮
తదహం యష్టుమిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా ।
ఋషిపుత్రప్రభావేన కామాన్ ప్రాప్స్యామి చాప్యహం ॥ ౯
తతస్సాధ్వితి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్ ।
వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్చ్యుతం ॥ ౧౦
ఋశ్యశృంగపురోగాశ్చ ప్రత్యూచుర్నృపతిం తదా ।
సంభారాస్సంభ్రియంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతాం ॥ ౧౧
సర్వథా ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ చతురోఽమితవిక్రమాన్ ।
యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధిః ఇయం పుత్రార్థమాగతా ॥ ౧౨
తతః ప్రీతోఽభవద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితం ।
అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజా హర్షేణేదం శుభాక్షరం ॥ ౧౩

గురూణాం వచనాచ్ఛీఘ్రం సంభారాస్సంభ్రియంతు మే ।
సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వః సోపాధ్యాయో విముచ్యతాం ॥ ౧౪
సరయ్వాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతాం ।
శాంతయశ్చాభివర్ధంతాం యథాకల్పం యథావిధి ॥ ౧౫
శక్యః ప్రాప్తుమయం యజ్ఞః సర్వేణాపి మహీక్షితా ।
నాపరాధో భవేత్కష్టః యద్యస్మిన్ క్రతుసత్తమే ॥ ౧౬
ఛిద్రం హి మృగయంతేఽత్ర విద్వాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః ।
నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥ ౧౭
తద్యథా విధిపూర్వం మే క్రతురేష సమాప్యతే ।
తథా విధానం క్రియతాం సమర్థాః కరణేష్విహ ॥ ౧౮
తథేతి చ తతస్సర్వే మంత్రిణః ప్రత్యపూజయన్ ।
పార్థివేంద్రస్య తద్వాక్యం యథాఽఽజ్ఞప్తమకుర్వత ॥ ౧౯
తతో ద్విజాస్తే ధర్మజ్ఞం అస్తువన్ పార్థివర్షభం ।
అనుజ్ఞాతాస్తతస్సర్వే పునర్జగ్ముర్యథాఽఽగతం ॥ ౨౦
గతేష్వథ ద్విజాగ్ర్యేషు మంత్రిణస్తాన్నరాధిపః ।
విసర్జయిత్వా స్వం వేశ్మ ప్రవివేశ మహాద్యుతిః ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ద్వాదశస్సర్గః.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

పునః ప్రాప్తే వసంతే తు పూర్ణస్సంవత్సరోఽభవత్ ।
ప్రసవార్థం గతో యష్టుం హయమేధేన వీర్యవాన్ ॥ ౧
అభివాద్య వసిష్ఠం చ న్యాయతః ప్రతిపూజ్య చ ।
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం ప్రసవార్థం ద్విజోత్తమం ॥ ౨
యజ్ఞో మే క్రియతాం బ్రహ్మన్ యథోక్తం మునిపుంగవ ।
యథా న విఘ్నః క్రియతే యజ్ఞాంగేషు విధీయతాం ॥ ౩
భవాన్ స్నిగ్ధస్సుహృన్మహ్యం గురుశ్చ పరమో మహాన్ ।
వోఢవ్యో భవతా చైవ భారో యజ్ఞస్య చోద్యతః ॥ ౪
తథేతి చ స రాజానం అబ్రవీద్ద్విజసత్తమః ।
కరిష్యే సర్వమేవైతత్ భవతా యత్ సమర్థితం ॥ ౫
తతోఽబ్రవీద్ద్విజాన్ వృద్ధాన్ యజ్ఞకర్మసు నిష్ఠితాన్ ।
స్థాపత్యే నిష్ఠితాంశ్చైవ వృద్ధాన్ పరమధార్మికాన్ ॥ ౬
కర్మాంతికాన్ శిల్పకరాన్ వర్ధకీన్ ఖనకానపి ।
గణకాన్ శిల్పినశ్చైవ తథైవ నటనర్తకాన్ ॥ ౭
తథా శుచీన్ శాస్త్రవిదః పురుషాన్ సుబహుశ్రుతాన్ ।
యజ్ఞకర్మ సమీహంతాం భవంతో రాజశాసనాత్ ॥ ౮
ఇష్టకా బహుసాహస్రాః శీఘ్రమానీయతామితి ।
ఔపకార్యాః క్రియంతాం చ రాజ్ఞాం బహుగుణాన్వితాః ॥ ౯

బ్రాహ్మణావసథాశ్చైవ కర్తవ్యాశ్శతశశ్శుభాః ।
భక్ష్యాన్నపానైర్బహుభిః సముపేతాస్సునిష్ఠితాః ॥ ౧౦
తథా పౌరజనస్యాపి కర్తవ్యా బహువిస్తరాః ।
ఆవాసా బహుభక్ష్యా వై సర్వకామైరుపస్థితాః ॥ ౧౧
తథా జానపదస్యాపి జనస్య బహు శోభనం ।
దాతవ్యమన్నం విధివత్ సత్కృత్య న తు లీలయా ॥ ౧౨
సర్వవర్ణా యథా పూజాం ప్రాప్నువంతి సుసత్కృతాః ।
న చావజ్ఞా ప్రయోక్తవ్యా కామక్రోధవశాదపి ॥ ౧౩
యజ్ఞకర్మసు యే వ్యగ్రాః పురుషాశ్శిల్పినస్తథా ।
తేషామపి విశేషేణ పూజా కార్యా యథాక్రమం ॥ ౧౪
తే చ స్యుస్సంభృతాస్సర్వే వసుభిర్భోజనేన చ ।
యథా సర్వం సువిహితం న కించిత్ పరిహీయతే ॥ ౧౫
తథా భవంతః కుర్వంతు ప్రీతిస్నిగ్ధేన చేతసా ।
తతస్సర్వే సమాగమ్య వసిష్ఠమిదమబ్రువన్ ॥ ౧౬
యథోక్తం తత్సువిహితం న కించిత్ పరిహీయతే ।
యథోక్తం తత్కరిష్యామః న కించిత్పరిహాస్యతే ॥ ౧౭
తతస్సుమంత్రమానీయ వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ।
నిమంత్రయస్వ నృపతీన్ పృథివ్యాం యే చ ధార్మికాః ॥ ౧౮
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చైవ సహస్రశః ।
సమానయస్వ సత్కృత్య సర్వదేశేషు మానవాన్ ॥ ౧౯

మిథిలాధిపతిం శూరం జనకం సత్యవిక్రమం ।
నిష్ఠితం సర్వశాస్త్రేషు తథా వేదేషు నిష్ఠితం ॥ ౨౦
తమానయ మహాభాగం స్వయమేవ సుసత్కృతం ।
పూర్వసంబంధినం జ్ఞాత్వా తతః పూర్వం బ్రవీమి తే ॥ ౨౧
తథా కాశీపతిం స్నిగ్ధం సతతం ప్రియవాదినం ।
సద్వృత్తం దేవసంకాశం స్వయమేవానయస్వ హ ॥ ౨౨
తథా కేకయరాజానం వృద్ధం పరమధార్మికం ।
శ్వశురం రాజసింహస్య సపుత్రం త్వమిహానయ ॥ ౨౩
అంగేశ్వరం మహాభాగం రోమపాదం సుసత్కృతం ।
వయస్యం రాజసింహస్య సమానయ యశస్వినం ॥ ౨౪
ప్రాచీనాన్ సింధుసౌవీరాన్ సౌరాష్ట్రేయాంశ్చ పార్థివాన్ ।
దాక్షిణాత్యాన్ నరేంద్రాంశ్చ సమస్తానానయస్వ హ ॥ ౨౫
సంతి స్నిగ్ధాశ్చ యే చాన్యే రాజానః పృథివీతలే ।
తానానయ యథాక్షిప్రం సానుగాన్ సహబాంధవాన్ ॥ ౨౬
వసిష్ఠవాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా సుమంత్రస్త్వరితస్తదా ।
వ్యాదిశత్ పురుషాంస్తత్ర రాజ్ఞామానయనే శుభాన్ ॥ ౨౭
స్వయమేవ హి ధర్మాత్మా ప్రయయౌ మునిశాసనాత్ ।
సుమంత్రస్త్వరితో భూత్వా సమానేతుం మహీక్షితః ॥ ౨౮
తే చ కర్మాంతికాస్సర్వే వసిష్ఠాయ చ ధీమతే ।
సర్వం నివేదయంతి స్మ యజ్ఞే యదుపకల్పితం ॥ ౨౯

తతః ప్రీతో ద్విజశ్రేష్ఠః తాన్ సర్వానిదమబ్రవీత్ ।
అవజ్ఞయా న దాతవ్యం కస్యచిల్లీలయాఽపి వా ॥ ౩౦
అవజ్ఞయా కృతం హన్యాత్ దాతారం నాత్ర సంశయః ।
తతః కైశ్చిదహోరాత్రైః ఉపయాతా మహీక్షితః ॥ ౩౧
బహూని రత్నాన్యాదాయ రాజ్ఞో దశరథస్య వై ।
తతో వసిష్ఠస్సుప్రీతః రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౨
ఉపయాతా నరవ్యాఘ్ర రాజానస్తవ శాసనాత్ ।
మయా తే సత్కృతాస్సర్వే యథార్హం రాజసత్తమాః ॥ ౩౩
యజ్ఞీయం చ కృతం రాజన్ పురుషైస్సుసమాహితైః ।
నిర్యాతు చ భవాన్ యష్టుం యజ్ఞాయతనమంతికాత్ ॥ ౩౪
సర్వకామైరుపహృతైః ఉపేతం వై సమంతతః ।
ద్రష్టుమర్హసి రాజేంద్ర మనసేవ వినిర్మితం ॥ ౩౫
తదా వసిష్ఠవచనాత్ ఋశ్యశృంగస్య చోభయోః ।
శుభే దివసనక్షత్రే నిర్యాతో జగతీపతిః ॥ ౩౬
తతో వసిష్ఠప్రముఖాః సర్వ ఏవ ద్విజోత్తమాః ।
ఋశ్యశృంగం పురస్కృత్య యజ్ఞకర్మారభంస్తదా ॥ ౩౭
యజ్ఞవాటగతాస్సర్వే యథాశాస్త్రం యథావిధి । ౩౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః.

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్ ప్రాప్తే తురంగమె ।
సరయ్వాశ్చోత్తరె తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞోఽభ్యవర్తత ॥ ౧
ఋశ్యశృంగం పురస్కృత్య కర్మ చక్రుర్ద్విజర్షభాః ।
అశ్వమేధె మహాయజ్ఞే రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః ॥ ౨
కర్మ కుర్వంతి విధివత్ యాజకా వేదపారగాః ।
యథావిధి యథాన్యాయం పరిక్రామంతి శాస్త్రతః ॥ ౩
ప్రవర్గ్యం శాస్త్రతః కృత్వా తథైవోపసదం ద్విజాః ।
చక్రుశ్చ విధివత్ సర్వం అధికం కర్మ శాస్త్రతః ॥ ౪
అభిపూజ్య తతో హృష్టాః సర్వే చక్రుర్యథావిధి ।
ప్రాతస్సవనపూర్వాణి కర్మాణి మునిపుంగవాః ॥ ౫
ఐంద్రశ్చ విధివద్దత్తో రాజా చాభిష్టుతోఽనఘః ।
మాధ్యందినం చ సవనం ప్రావర్తత యథాక్రమం ॥ ౬
తృతీయసవనం చైవ రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః ।
చక్రుస్తె శాస్త్రతో దృష్ట్వా తదా బ్రాహ్మణపుంగవాః ॥ ౭
న చాహుతమభూత్తత్ర స్ఖలితం వా న కించన ।
దృశ్యతె బ్రహ్మవత్సర్వం క్షేమయుక్తం హి చక్రిరె ॥ ౮
న తేష్వహస్సు శ్రాంతో వా క్షుధితో వాఽపి దృశ్యతె ।
నావిద్వాన్ బ్రాహ్మణాస్తత్ర నాశతానుచరస్తథా ॥ ౯

బ్రాహ్మణా భుంజతే నిత్యం నాథవంతశ్చ భుంజతే ।
తాపసా భుంజతే చాపి శ్రమణా భుంజతే తథా ॥ ౧౦
వృద్ధాశ్చ వ్యాధితాశ్చైవ స్త్రియో బాలాస్తథైవ చ ।
అనిశం భుంజమానానాం న తృప్తిరుపలభ్యతే ॥ ౧౧
దీయతాం దీయతామన్నం వాసాంసి వివిధాని చ ।
ఇతి సంచోదితాస్తత్ర తథా చక్రురనేకశః ॥ ౧౨
అన్నకూటాశ్చ బహవః దృశ్యంతే పర్వతోపమాః ।
దివసే దివసే తత్ర సిద్ధస్య విధివత్తదా ॥ ౧౩
నానాదేశాదనుప్రాప్తాః పురుషాః స్త్రీగణాస్తథా ।
అన్నపానైస్సువిహితాః తస్మిన్ యజ్ఞే మహాత్మనః ॥ ౧౪
అన్నం హి విధివత్ స్వాదు ప్రశంసంతి ద్విజర్షభాః ।
అహో తృప్తాస్స్మ భద్రం తే ఇతి శుశ్రావ రాఘవః ॥ ౧౫
స్వలంకృతాశ్చ పురుషాః బ్రాహ్మణాన్ పర్యవేషయన్ ।
ఉపాసతే చ తానన్యే సుమృష్టమణికుండలాః ॥ ౧౬
కర్మాంతరే తదా విప్రాః హేతువాదాన్ బహూనపి ।
ప్రాహుస్స్మ వాగ్మినో ధీరాః పరస్పరజిగీషయా ॥ ౧౭
దివసే దివసే తత్ర సంస్తరే కుశలా ద్విజాః ।
సర్వకర్మాణి చక్రుస్తే యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః ॥ ౧౮
నాషడంగవిదత్రాసీత్ నావ్రతో నాబహుశ్రుతః ।
సదస్యాస్తస్య వై రాజ్ఞః నావాదకుశలా ద్విజాః ॥ ౧౯

ప్రాప్తే యూపోచ్ఛ్రయే తస్మిన్ షడ్బైల్వాః ఖాదిరాస్తథా ।
తావంతో బిల్వసహితాః పర్ణినశ్చ తథా పరే ॥ ౨౦
శ్లేష్మాతకమయో దిష్టః దేవదారుమయస్తథా ।
ద్వావేవ విహితౌ తత్ర బాహువ్యస్తపరిగ్రహౌ ॥ ౨౧
కారితాస్సర్వ ఏవైతే శాస్త్రజ్ఞైర్యజ్ఞకోవిదైః ।
శోభార్థం తస్య యజ్ఞస్య కాంచనాలంకృతాఽభవన్ ॥ ౨౨
ఏకవింశతియూపాస్తే ఏకవింశత్యరత్నయః ।
వాసోభిరేకవింశద్భిః ఏకైకం సమలంకృతాః ॥ ౨౩
విన్యస్తా విధివత్సర్వే శిల్పిభిస్సుకృతా దృఢాః ।
అష్టాశ్రయస్సర్వ ఏవ శ్లక్ష్ణరూపసమన్వితాః ॥ ౨౪
ఆచ్ఛాదితాస్తే వాసోభిః పుష్పైర్గంధైశ్చ భూషితాః ।
సప్తర్షయో దీప్తిమంతః విరాజంతే యథావిధి ॥ ౨౫
ఇష్టకాశ్చ యథాన్యాయం కారితాశ్చ ప్రమాణతః ।
చితోఽగ్నిర్బ్రాహ్మణైస్తత్ర కుశలైశ్శుల్బకర్మణి ॥ ౨౬
స చిత్యో రాజసింహస్య సంచితః కుశలైర్ద్విజైః ।
గరుడో రుక్మపక్షో వై త్రిగుణోఽష్టాదశాత్మకః ॥ ౨౭
నియుక్తాస్తత్ర పశవః తత్తదుద్దిశ్య దైవతం ।
ఉరగాః పక్షిణశ్చైవ యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః ॥ ౨౮
శామిత్రే తు హయస్తత్ర తథా జలచరాశ్చ యే ।
ఋత్విగ్భిస్సర్వమేవైతత్ నియుక్తం శాస్త్రతస్తదా ॥ ౨౯

పశూనాం త్రిశతం తత్ర యూపేషు నియతం తదా ।
అశ్వరత్నోత్తమం తస్య రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥ ౩౦
కౌసల్యా తం హయం తత్ర పరిచర్య సమంతతః ।
కృపాణై ర్విశశాసైనం త్రిభిః పరమయా ముదా ॥ ౩౧
పతత్రిణా తదా సార్ధం సుస్థితేన చ చేతసా ।
అవసద్రజనీమేకాం కౌసల్యా ధర్మకామ్యయా ॥ ౩౨
హోతా౽ధ్వర్యుస్తథోద్గాతా హయేన సమయోజయన్ ।
మహిష్యా పరివృత్త్యా చ వావాతాం చ తథా౽పరాం ॥ ౩౩
పతత్రిణస్తస్య వపాం ఉద్ధృత్య నియతేంద్రియః ।
ఋత్విక్పరమసంపన్నః శ్రపయామాస శాస్త్రతః ॥ ౩౪
ధూమగంధం వపాయాస్తు జిఘ్రతి స్మ నరాధిపః ।
యథాకాలం యథాన్యాయం నిర్ణుదన్ పాపమాత్మనః ॥ ౩౫
హయస్య యాని చాంగాని తాని సర్వాణి బ్రాహ్మణాః ।
అగ్నౌ ప్రాస్యంతి విధివత్ సమంత్రాః షోడశర్త్విజః ॥ ౩౬
ప్లక్షశాఖాసు యజ్ఞానాం అన్యేషాం క్రియతే హవిః ।
అశ్వమేధస్య యజ్ఞస్య వైతసో భాగ ఇష్యతే ॥ ౩౭
త్ర్యహో౽శ్వమేధస్సంఖ్యాతః కల్పసూత్రేణ బ్రాహ్మణైః ।
చతుష్టోమమహ స్తస్య ప్రథమం పరికల్పితం ॥ ౩౮
ఉక్థ్యం ద్వితీయం సంఖ్యాతం అతిరాత్రం తథోత్తరం ।
కారితాస్తత్ర బహవః విహితాశ్శాస్త్రదర్శనాత్ ॥ ౩౯

జ్యోతిష్టోమాయుషీ చైవ అతిరాత్రౌ వినిర్మితౌ ।
అభిజిద్విశ్వజిచ్చైవం అప్తోర్యామో మహాక్రతుః ॥ ౪౦
ప్రాచీం హోత్రే దదౌ రాజా దిశం స్వకులవర్ధనః ।
అధ్వర్యవే ప్రతీచీం తు బ్రహ్మణే దక్షిణాం దిశం ॥ ౪౧
ఉద్గాత్రే చ తథోదీచీం దక్షిణైషా వినిర్మితా ।
అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే స్వయంభువిహితే పురా ॥ ౪౨
క్రతుం సమాప్య తు తదా న్యాయతః పురుషర్షభః ।
ఋత్విగ్భ్యో హి దదౌ రాజా ధరాం తాం క్రతువర్ధనః ॥ ౪౩
ఋత్విజస్త్వబ్రువన్ సర్వే రాజానం గతకల్మషం ।
భవానేవ మహీం కృత్స్నాం ఏకో రక్షితుమర్హతి ॥ ౪౪
న భూమ్యా కార్యమస్మాకం న హి శక్తాః స్మ పాలనే ।
రతాః స్వాధ్యాయకరణే వయం నిత్యం హి భూమిప ॥ ౪౫
నిష్క్రియం కించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతు భవానితి ।
మణిరత్నం సువర్ణం వా గావో యద్వా సముద్యతం ॥ ౪౬
తత్ప్రయచ్ఛ నరశ్రేష్ఠ ధరణ్యా న ప్రయోజనం ।
ఏవముక్తో నరపతిః బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః ॥ ౪౭
గవాం శతసహస్రాణి దశ తేభ్యో దదౌ నృపః ।
దశకోటీస్సువర్ణస్య రజతస్య చతుర్గుణం ॥ ౪౮
ఋత్విజశ్చ తతస్సర్వే ప్రదదుస్సహితా వసు ।
ఋశ్యశృంగాయ మునయే వసిష్ఠాయ చ ధీమతే ॥ ౪౯

తతస్తే న్యాయతః కృత్వా ప్రవిభాగం ద్విజోత్తమాః ।
సుప్రీతమనసస్సర్వే ప్రత్యూచుస్ముదితా భృశం ॥ ౫౦
తతః ప్రసర్పకేభ్యస్తు హిరణ్యం సుసమాహితః ।
జాంబూనదం కోటిసంఖ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ తదా ॥ ౫౧
దరిద్రాయ ద్విజాయాథ హస్తాభరణముత్తమం ।
కస్మైచిద్యాచమానాయ దదౌ రాఘవనందనః ॥ ౫౨
తతః ప్రీతేషు నృపతిః ద్విజేషు ద్విజవత్సలః ।
ప్రణామమకరోత్తేషాం హర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ ౫౩
తస్యాశిషోఽథ విధివత్ బ్రాహ్మణైస్సముదీరితాః ।
ఉదారస్య నృవీరస్య ధరణ్యాం ప్రణతస్య చ ॥ ౫౪
తతః ప్రీతమనా రాజా ప్రాప్య యజ్ఞమనుత్తమం ।
పాపాపహం స్వర్నయనం దుష్కరం పార్థివర్షభైః ॥ ౫౫
తతోఽబ్రవీదృశ్యశృంగం రాజా దశరథస్తదా ।
కులస్య వర్ధనం త్వం తు కర్తుమర్హసి సువ్రత ॥ ౫౬
తథేతి చ స రాజానం ఉవాచ ద్విజసత్తమః ।
భవిష్యంతి సుతా రాజన్ చత్వారస్తే కులోద్వహాః ॥ ౫౭

స తస్య వాక్యం మధురం నిశమ్య
ప్రణమ్య తస్మై ప్రయతో నృపేంద్రః ।
జగామ హర్షం పరమం మహాత్మా
తమృశ్యశృంగం పునరప్యువాచ ॥ ౫౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచదశస్సర్గః.

మేధావీ తు తతో ధ్యాత్వా స కించిదిదముత్తరం ।
లబ్ధసంజ్ఞస్తతస్తం తు వేదజ్ఞో నృపమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఇష్టిం తేఽహం కరిష్యామి పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్ ।
అథర్వశిరసి ప్రోక్తైః మంత్రైస్సిద్ధాం విధానతః ॥ ౨
తతః ప్రాక్రమ్య తామిష్టిం పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్ ।
జుహావ చాగ్నౌ తేజస్వీ మంత్రదృష్టేన కర్మణా ॥ ౩
తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।
భాగప్రతిగ్రహార్థం వై సమవేతా యథావిధి ॥ ౪
తాస్సమేత్య యథాన్యాయం తస్మిన్ సదసి దేవతాః ।
అబ్రువన్ లోకకర్తారం బ్రహ్మాణం వచనం మహత్ ॥ ౫
భగవంస్త్వత్ప్రసాదేన రావణో నామ రాక్షసః ।
సర్వాన్నో బాధతే వీర్యాత్ శాసితుం తం న శక్నుమః ॥ ౬
త్వయా తస్మై వరో దత్తః ప్రీతేన భగవన్ పురా ।
మానయంతశ్చ తం నిత్యం సర్వం తస్య క్షమామహే ॥ ౭
ఉద్వేజయతి లోకాంస్త్రీన్ ఉచ్ఛ్రితాన్ ద్వేష్టి దుర్మతిః ।
శక్రం త్రిదశరాజానం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి ॥ ౮
ఋషీన్ యక్షాన్ సగంధర్వాన్ అసురాన్ బ్రాహ్మణాంస్తథా ।
అతిక్రామతి దుర్ధర్షః వరదానేన మోహితః ॥ ౯

నైనం సూర్యః ప్రతపతి పార్శ్వే వాతి న మారుతః ।
చలోర్మిమాలీ తం దృష్ట్వా సముద్రోఽపి న కంపతే ॥ ౧౦
తన్మహాన్నో భయం తస్మాత్ రాక్షసాద్ఘోరదర్శనాత్ ।
వధార్థం తస్య భగవన్ ఉపాయం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౧
ఏవముక్తస్సురైస్సర్వైః చింతయిత్వా తతోఽబ్రవీత్ ।
హంతాయం విదితస్తస్య వధోపాయో దురాత్మనః ॥ ౧౨
తేన గంధర్వయక్షాణాం దేవదానవరక్షసాం ।
అవధ్యోస్మీతి వాగుక్తా తథేత్యుక్తం చ తన్మయా ॥ ౧౩
నాకీర్తయదవజ్ఞానాత్ తద్రక్షో మానుషాంస్తదా ।
తస్మాత్స మానుషాద్వధ్యః మృత్యుర్నాన్యోఽస్య విద్యతే ॥ ౧౪
ఏతచ్ఛ్రుత్వా ప్రియం వాక్యం బ్రహ్మణా సముదాహృతం ।
దేవా మహర్షయస్సర్వే ప్రహృష్టాస్తేఽభవంస్తదా ॥ ౧౫
ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణుః ఉపయాతో మహాద్యుతిః ।
శంఖచక్రగదాపాణిః పీతవాసా జగత్పతిః ॥ ౧౬
బ్రహ్మణా చ సమాగమ్య తత్ర తస్థౌ సమాహితః ।
తమబ్రువన్ సురాస్సర్వే సమభిష్టూయ సంనతాః ॥ ౧౭
త్వాం నియోక్ష్యామహే విష్ణో లోకానాం హితకామ్యయా ।
రాజ్ఞో దశరథస్య త్వం అయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః ॥ ౧౮
ధర్మజ్ఞస్య వదాన్యస్య మహర్షిసమతేజసః ।
తస్య భార్యాసు తిసృషు హ్రీశ్రీకీర్త్యుపమాసు చ ॥ ౧౯

విష్ణో పుత్రత్వమాగచ్ఛ కృత్వాఽఽత్మానం చతుర్విధం ।
తత్ర త్వం మానుషో భూత్వా ప్రవృద్ధం లోకకంటకం ॥ ౨౦
అవధ్యం దైవతైర్విష్ణో సమరే జహి రావణం ।
స హి దేవాంశ్చ గంధర్వాన్ సిద్ధాంశ్చ మునిసత్తమాన్ ॥ ౨౧
రాక్షసో రావణో మూర్ఖః వీర్యోత్సేకేన బాధతే ।
ఋషయశ్చ తతస్తేన గంధర్వాప్సరసస్తథా ॥ ౨౨
క్రీడంతో నందనవనే క్రూరేణ కిల హింసితాః ।
వధార్థం వయమాయాతాః తస్య వై మునిభిస్సహ ॥ ౨౩
సిద్ధగంధర్వయక్షాశ్చ తతస్త్వాం శరణం గతాః ।
త్వం గతిః పరమా దేవ సర్వేషాం నః పరంతప ॥ ౨౪
వధాయ దేవశత్రూణాం నృణాం లోకే మనః కురు ।
ఏవముక్తస్తు దేవేశః విష్ణుస్త్రిదశపుంగవః ॥ ౨౫
పితామహపురోగాంస్తాన్ సర్వలోకనమస్కృతః ।
అబ్రవీత్ త్రిదశాన్ సర్వాన్ సమేతాన్ ధర్మసంహితాన్ ॥
భయం త్యజత భద్రం వః హితార్థం యుధి రావణం ।
సపుత్రపౌత్రం సామాత్యం సమిత్రజ్ఞాతిబాంధవం ॥ ౨౬
హత్వా క్రూరం దురాత్మానం దేవర్షీణాం భయావహం ।
దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ ॥ ౨౭
వత్స్యామి మానుషే లోకే పాలయన్ పృథివీమిమాం ।
ఏవం దత్త్వా వరం దేవః దేవానాం విష్ణురాత్మవాన్ ॥ ౨౮

మానుషే చింతయామాస జన్మభూమిమథాత్మనః ।
తతః పద్మపలాశాక్షః కృత్వాఽఽత్మానం చతుర్విధం ॥ ౩౦
పితరం రోచయామాస తదా దశరథం నృపం ।
తతో దేవాస్సగంధర్వాః సరుద్రాస్సాప్సరోగణాః ॥ ౩౧
స్తుతిభిర్దివ్యరూపాభిః తుష్టువుర్మధుసూదనం ।

తముద్ధతం రావణముగ్రతేజసం
ప్రవృద్ధదర్పం త్రిదశేశ్వరద్విషం ।
విరావణం సాధుతపస్వికంటకం
తపస్వినాముద్ధర తం భయావహం ॥ ౩౨౪
తమేవ హత్వా సబలం సబాంధవం
విరావణం రావణమగ్ర్యపౌరుషం ।
స్వర్లోకమాగచ్ఛ గతజ్వరశ్చిరం
సురేంద్రగుప్తం గతదోషకల్మషం ॥ ౩౩౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పంచదశస్సర్గః.

అథ షోడశస్సర్గః.

తతో నారాయణో దేవః నియుక్తస్సురసత్తమైః ।
జానన్నపి సురానేవం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఉపాయః కో వధే తస్య రావణస్య దురాత్మనః ।
యమహం తం సమాస్థాయ నిహన్యామృషికంటకం ॥ ౨

ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచుర్విష్ణుమవ్యయం ।
మానుషీం తనుమాస్థాయ రావణం జహి సంయుగే ॥ ౩
స హి తేపే తపస్తీవ్రం దీర్ఘకాలమరిందమ ।
యేన తుష్టోఽభవద్బ్రహ్మా లోకకృల్లోకపూర్వజః ॥ ౪
సంతుష్టః ప్రదదౌ తస్మై రాక్షసాయ వరం ప్రభుః ।
నానావిధేభ్యో భూతేభ్యః భయం నాన్యత్ర మానుషాత్ ॥ ౫
అవజ్ఞాతాః పురా తేన వరదానేన మానవాః ।
ఏవం పితామహాత్తస్మాత్ వరం ప్రాప్య స దర్పితః ॥ ౬
ఉత్సాదయతి లోకాంస్త్రీన్ స్త్రియశ్చాప్యపకర్షతి ।
తస్మాత్తస్య వధో దృష్టః మానుషేభ్యః పరంతప ॥ ౭
ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా సురాణాం విష్ణురాత్మవాన్ ।
పితరం రోచయామాస తదా దశరథం నృపం ॥ ౮
స చాప్యపుత్రో నృపతిః తస్మిన్ కాలే మహాద్యుతిః ।
అయజత్పుత్రియామిష్టిం పుత్రేప్సురరిసూదనః ॥ ౯
స కృత్వా నిశ్చయం విష్ణుః ఆమంత్ర్య చ పితామహం ।
అంతర్ధానం గతో దేవైః పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ ౧౦
తతో వై యజమానస్య పావకాదతులప్రభం ।
ప్రాదుర్భూతం మహద్భూతం మహావీర్యం మహాబలం ॥ ౧౧
కృష్ణరక్తాంబరధరం రక్తాస్యం దుందుభిస్వనం ।
స్నిగ్ధహర్యక్షతనుజశ్మశ్రుప్రవరమూర్ధజం ॥ ౧౨

శుభలక్షణసంపన్నం దివ్యాభరణభూషితం ।
శైలశృంగసముత్సేధం దృప్తశార్దూలవిక్రమం ॥ ౧౩
దివాకరసమాకారం దీప్తానలశిఖోపమం ।
తప్తజాంబూనదమయీం రాజతాంతపరిచ్ఛదాం ॥ ౧౪
దివ్యపాయససంపూర్ణాం పాత్రీం పత్నీమివ ప్రియాం ।
ప్రగృహ్య విపులాం దోర్భ్యాం స్వయం మాయామయీమివ ॥
సమవేక్ష్యాబ్రవీద్వాక్యం ఇదం దశరథం నృపం ।
ప్రాజాపత్యం నరం విద్ధి మామిహాఽభ్యాగతం నృప ॥ ౧౬
తదద్భుతం తదా రాజా ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః ।
భగవన్ స్వాగతం తేఽస్తు కిమహం కరవాణి తే ॥ ౧౭
అథో పునరిదం వాక్యం ప్రాజాపత్యో నరోఽబ్రవీత్ ।
రాజన్నర్చయతా దేవాన్ అద్య ప్రాప్తమిదం త్వయా ॥ ౧౮
ఇదం తు నృపశార్దూల పాయసం దేవనిర్మితం ।
ప్రజాకరం గృహాణ త్వం ధన్యమారోగ్యవర్ధనం ॥ ౧౯
భార్యాణామనురూపాణాం అశ్నీతేతి ప్రయచ్ఛ వై ।
తాసు త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ యదర్థం యజసే నృప ॥
తథేతి నృపతిః ప్రీతః శిరసా ప్రతిగృహ్య తాం ।
పాత్రీం దేవాన్నసంపూర్ణాం దేవదత్తాం హిరణ్మయీం ॥ ౨౧
అభివాద్య చ తద్భూతం అద్భుతం ప్రియదర్శనం ।
ముదా పరమయా యుక్తః చకారాభిప్రదక్షిణం ॥ ౨౨

తతో దశరథః ప్రాప్య పాయసం దేవనిర్మితం ।
బభూవ పరమప్రీతః ప్రాప్య విత్తమివాధనః ॥ ౨౩
తతస్తదద్భుతప్రఖ్యం భూతం పరమభాస్వరం ।
సంవర్తయిత్వా తత్కర్మ తత్రైవాంతరధీయత ॥ ౨౪
హర్షరశ్మిభిరుద్ద్యోతం తస్యాంతఃపురమాబభౌ ।
శారదస్యాభిరామస్య చంద్రస్యేవ నభోంశుభిః ॥ ౨౫
సోంతఃపురం ప్రవిశ్యైవ కౌసల్యామిదమబ్రవీత్ ।
పాయసం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రీయం త్విదమాత్మనః ॥ ౨౬
కౌసల్యాయై నరపతిః పాయసార్ధం దదౌ తదా ।
అర్ధాదర్ధం దదౌ చాపి సుమిత్రాయై నరాధిపః ॥ ౨౭
కైకేయ్యై చావశిష్టార్ధం దదౌ పుత్రార్థకారణాత్ ।
ప్రదదౌ చావశిష్టార్ధం పాయసస్యామృతోపమం ॥ ౨౮
అనుచింత్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీపతిః ।
ఏవం తాసాం దదౌ రాజా భార్యాణాం పాయసం పృథక్ ॥
తాస్త్వేతత్పాయసం ప్రాప్య నరేంద్రస్యోత్తమాః స్త్రియః ।
సమ్మానం మేనిరే సర్వాః ప్రహర్షోదితచేతసః ॥ ౩౦

తతస్తు తాః ప్రాశ్య తదుత్తమస్త్రియః
మహీపతేరుత్తమపాయసం పృథక్ ।
హుతాశనాదిత్యసమానతేజసః
చిరేణ గర్భాన్ ప్రతిపేదిరే తదా ॥ ౩౧

తతస్తు రాజా ప్రసమీక్ష్య తాః స్త్రియః
ప్రరూఢగర్భాః ప్రతిలబ్ధమానసః ।
బభూవ హృష్టస్త్రిదివే యథా హరిః
సురేంద్రసిద్ధర్షిగణాభిపూజితః ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-షోడశస్సర్గః.

అథ సప్తదశస్సర్గః.

పుత్రత్వం తు గతే విష్ణౌ రాజ్ఞస్తస్య మహాత్మనః ।
ఉవాచ దేవతాస్సర్వాః స్వయంభూర్భగవానిదం ॥ ౧
సత్యసంధస్య వీరస్య సర్వేషాం నో హితైషిణః ।
విష్ణోస్సహాయాన్ బలినః సృజధ్వం కామరూపిణః ॥ ౨
మాయావిదశ్చ శూరాంశ్చ వాయువేగసమాన్ జవే ।
నయజ్ఞాన్ బుద్ధిసంపన్నాన్ విష్ణుతుల్యపరాక్రమాన్ ॥ ౩
అసంహార్యానుపాయజ్ఞాన్ దివ్యసంహననాన్వితాన్ ।
సర్వాస్త్రగుణసంపన్నాన్ అమృతప్రాశనానివ ॥ ౪
అప్సరస్సు చ ముఖ్యాసు గంధర్వీణాం తనూషు చ ।
యక్షపన్నగకన్యాసు ఋక్షీవిద్యాధరీషు చ ॥ ౫
కిన్నరీణాం చ గాత్రేషు వానరీణాం తనూషు చ ।
సృజధ్వం హరిరూపేణ పుత్రాంస్తుల్యపరాక్రమాన్ ॥ ౬

పూర్వమేవ మయా సృష్టః జాంబవానృక్షపుంగవః ।
జృంభమాణస్య సహసా మమ వక్త్రాదజాయత ॥ ౭

తే తథోక్తా భగవతా తత్ప్రతిశ్రుత్య శాసనం ।
జనయామాసురేవం తే పుత్రాన్ వానరరూపిణః ॥ ౮

ఋషయశ్చ మహాత్మానః సిద్ధవిద్యాధరోరగాః ।
చారణాశ్చ సుతాన్ వీరాన్ ససృజుర్వనచారిణః ॥ ౯

వానరేంద్రం మహేంద్రాభం ఇంద్రో వాలినమూర్జితం ।
సుగ్రీవం జనయామాస తపనస్తపతాం వరః ॥ ౧౦

బృహస్పతిస్త్వజనయత్ తారం నామ మహాహరిం ।
సర్వవానరముఖ్యానాం బుద్ధిమంతమనుత్తమం ॥ ౧౧

ధనదస్య సుతః శ్రీమాన్ వానరో గంధమాదనః ।
విశ్వకర్మా త్వజనయత్ నళం నామ మహాహరిం ॥ ౧౨

పావకస్య సుతః శ్రీమాన్ నీలోఽగ్నిసదృశప్రభః ।
తేజసా యశసా వీర్యాత్ అత్యరిచ్యత వానరాన్ ॥ ౧౩

రూపద్రవిణసంపన్నౌ అశ్వినౌ రూపసంమతౌ ।
మైందం చ ద్వివిదం చైవ జనయామాసతుః స్వయం ॥ ౧౪

వరుణో జనయామాస సుషేణం వానరర్షభం ।
శరభం జనయామాస పర్జన్యస్తు మహాబలం ॥ ౧౫

మారుతస్యాత్మజః శ్రీమాన్ హనుమాన్నామ వానరః ।
వజ్రసంహననోపేతః వైనతేయసమో జవే ॥ ౧౬

సర్వవానరముఖ్యేషు బుద్ధిమాన్ బలవానపి ।
తే సృష్టా బహుసాహస్రాః దశగ్రీవవధే రతాః ॥ ౧౭
అప్రమేయబలా వీరాః విక్రాంతాః కామరూపిణః ।
మేరుమందరసంకాశాః వపుష్మంతో మహాబలాః ॥ ౧౮
ఋక్షవానరగోపుచ్ఛాః క్షిప్రమేవాభిజజ్ఞిరే ।
యస్య దేవస్య యద్రూపం వేషో యశ్చ పరాక్రమః ॥ ౧౯
అజాయత సమస్తేన తస్య తస్య సుతః పృథక్ ।
గోలాంగూలీషు చోత్పన్నాః కేచిత్సంమతవిక్రమాః ॥ ౨౦
ఋక్షీషు చ తథా జాతాః వానరాః కిన్నరీషు చ ।
దేవా మహర్షిగంధర్వాః తార్క్ష్యా యక్షా యశస్వినః ॥ ౨౧
నాగాః కింపురుషాశ్చైవ సిద్ధవిద్యాధరోరగాః ।
బహవో జనయామాసుః హృష్టాస్తత్ర సహస్రశః ॥ ౨౨
వానరాన్ సుమహాకాయాన్ సర్వాన్ వై వనచారిణః ।
అప్సరస్సు చ ముఖ్యాసు తథా విద్యాధరీషు చ ॥ ౨౩
నాగకన్యాసు చ తథా గంధర్వీణాం తనూషు చ ।
కామరూపబలోపేతాః యథాకామం విచారిణః ॥ ౨౪
సింహశార్దూలసదృశాః దర్పేణ చ బలేన చ ।
శిలాప్రహరణాస్సర్వే సర్వే పాదపయోధినః ॥ ౨౫
నఖదంష్ట్రాయుధాస్సర్వే సర్వే సర్వాస్త్రకోవిదాః ।
విచాలయేయుశ్శైలేంద్రాన్ భేదయేయుః స్థిరాన్ ద్రుమాన్ ॥

క్షోభయేయుశ్చ వేగేన సముద్రం సరితాం పతిం ।
దారయేయుః క్షితిం పద్భ్యాం ఆప్లవేయుర్మహార్ణవం ॥ ౨౭
నభస్థ్సలం విశేయుశ్చ గృహ్ణీయురపి తోయదాన్ ।
గృహ్ణీయురపి మాతంగాన్ మత్తాన్ ప్రవ్రజతో వనే ॥ ౨౮
నర్దమానాశ్చ నాదేన పాతయేయుర్విహంగమాన్ ।
ఈదృశానాం ప్రసూతాని హరీణాం కామరూపిణాం ॥ ౨౯
శతం శతసహస్రాణి యూథపానాం మహాత్మనాం ।
తే ప్రధానేషు యూథేషు హరీణాం హరియూథపాః ॥ ౩౦
బభూవుర్యూథపశ్రేష్ఠాః వీరాంశ్చాజనయన్ హరీన్ ।
అన్యే ఋక్షవతః ప్రస్థాన్ ఉపతస్థుస్సహస్రశః ॥ ౩౧
అన్యే నానావిధాన్ శైలాన్ భేజిరే కాననాని చ ।
సూర్యపుత్రం చ సుగ్రీవం శక్రపుత్రం చ వాలినం ॥ ౩౨
భ్రాతరావుపతస్థుస్తే సర్వ ఏవ హరీశ్వరాః ।
నళం నీలం హనూమంతం అన్యాంశ్చ హరియూథపాన్ ॥ ౩౩
తే తార్క్ష్యబలసంపన్నాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః ।
విచరంతోఽర్దయన్ దర్పాత్ సింహవ్యాఘ్రమహోరగాన్ ॥ ౩౪
తాంశ్చ సర్వాన్ మహాబాహుః వాలీ విపులవిక్రమః ।
జుగోప భుజవీర్యేణ ఋక్షగోపుచ్ఛవానరాన్ ॥ ౩౫
తైరియం పృథివీ శూరైః సపర్వతవనార్ణవా ।
కీర్ణా వివిధసంస్థానైః నానావ్యంజనలక్షణైః ॥ ౩౬

తైర్మేఘబృందాచలకూటకల్పైః
మహాబలైర్వానరయూథపాలైః ।
బభూవ భూర్భీమశరీరరూపైః
సమావృతా రామసహాయహేతోః ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

నిర్వృత్తే తు క్రతౌ తస్మిన్ హయమేధే మహాత్మనః ।
ప్రతిగృహ్యా సురా భాగాన్ ప్రతిజగ్ముర్యథాగతం ॥ ౧
సమాప్తదీక్షానియమః పత్నీగణసమన్వితః ।
ప్రవివేశ పురీం రాజా సభృత్యబలవాహనః ॥ ౨
యథార్హం పూజితాస్తేన రాజ్ఞా వై పృథివీశ్వరాః ।
ముదితాః ప్రయయుర్దేశాన్ ప్రణమ్య మునిపుంగవం ॥ ౩
శ్రీమతాం గచ్ఛతాం తేషాం స్వపురాణి పురాత్తతః ।
బలాని రాజ్ఞాం శుభ్రాణి ప్రహృష్టాని చకాశిరే ॥ ౪
గతేషు పృథివీశేషు రాజా దశరథస్తదా ।
ప్రవివేశ పురీం శ్రీమాన్ పురస్కృత్య ద్విజోత్తమాన్ ॥ ౫
శాంతయా ప్రయయౌ సార్ధం ఋశ్యశృంగస్సుపూజితః ।
అన్వీయమానో రాజ్ఞాఽథ సానుయాత్రేణ ధీమతా ॥ ౬
ఏవం విసృజ్య తాన్ సర్వాన్ రాజా సంపూర్ణమానసః ।
ఉవాస సుఖితస్తత్ర పుత్రోత్పత్తిం విచింతయన్ ॥ ౭

—శ్రీరామావతారఘట్టః—

తతో యజ్ఞే సమాప్తే తు ఋతూనాం షట్సమత్యయుః ।
తతశ్చ ద్వాదశే మాసే చైత్రే నావమికే తిథౌ ॥ ౮
నక్షత్రేఽదితిదైవత్యే స్వోచ్చసంస్థేషు పంచసు ।
గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్పతావిందునా సహ ॥ ౯
ప్రోద్యమానే జగన్నాథం సర్వలోకనమస్కృతం ।
కౌసల్యాఽజనయద్రామం సర్వలక్షణసంయుతం ॥ ౧౦
విష్ణోరర్ధం మహాభాగం పుత్రమైక్ష్వాకవర్ధనం ।
కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా ॥ ౧౧
యథా వరేణ దేవానాం అదితిర్వజ్రపాణినా ।
భరతో నామ కైకేయ్యాం జజ్ఞే సత్యపరాక్రమః ॥ ౧౨
సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్భాగః సర్వైస్సముదితో గుణైః ।
అథ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ సుమిత్రాఽజనయత్ సుతౌ ॥ ౧౩
వీరౌ సర్వాస్త్రకుశలౌ విష్ణోరర్ధసమన్వితౌ ।
పుష్యే జాతస్తు భరతః మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః ॥ ౧౪
సార్పే జాతౌ తు సౌమిత్రీ కులీరేఽభ్యుదితే రవౌ ।
రాజ్ఞః పుత్రా మహాత్మానః చత్వారో జజ్ఞిరే పృథక్ ॥ ౧౫
గుణవంతోఽనురూపాశ్చ రుచ్యా ప్రోష్ఠపదోపమాః ।
జగుః కలం చ గంధర్వా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః ॥ ౧౬

దేవదుందుభయో నేదుః పుష్పవృష్టిశ్చ ఖాచ్చ్యుతా ।
ఉత్సవశ్చ మహానాసీత్ అయోధ్యాయాం జనాకులః ॥ ౧౭
రథ్యాశ్చ జనసంబాధాః నటనర్తకసంకులాః ।
గాయనైశ్చ విరావిణ్యః వాదనైశ్చ తథా పరైః ॥ ౧౮
ప్రదేయాంశ్చ దదౌ రాజా సూతమాగధవందినాం ।
బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం గోధనాని సహస్రశః ॥ ౧౯
అతీత్యైకాదశాహం తు నామకర్మ తథాఽకరోత్ ।
జ్యేష్ఠం రామం మహాత్మానం భరతం కైకయీసుతం ॥ ౨౦
సౌమిత్రిం లక్ష్మణమితి శత్రుఘ్నమపరం తథా ।
వసిష్ఠః పరమప్రీతః నామాని కురుతే తదా ॥ ౨౧
బ్రాహ్మణాన్ భోజయామాస పౌరాన్ జానపదానపి ।
అదదాద్బ్రాహ్మణానాం చ రత్నౌఘమమితం బహు ॥ ౨౨
తేషాం జన్మక్రియాదీని సర్వకర్మాణ్యకారయత్ ।
తేషాం కేతురివ జ్యేష్ఠః రామో రతికరః పితుః ॥ ౨౩
బభూవ భూయో భూతానాం స్వయంభూరివ సంమతః ।
సర్వే వేదవిదశ్శూరాః సర్వే లోకహితే రతాః ॥ ౨౪
సర్వే జ్ఞానోపసంపన్నాః సర్వే సముదితా గుణైః ।
తేషామపి మహాతేజాః రామస్సత్యపరాక్రమః ॥ ౨౫
ఇష్టస్సర్వస్య లోకస్య శశాంక ఇవ నిర్మలః ।
గజస్కంధేఽశ్వపృష్ఠే చ రథచర్యాసు సంమతః ॥ ౨౬

ధనుర్వేదే చ నిరతః పితృశుశ్రూషణే రతః ।
బాల్యాత్ప్రభృతి సుస్నిగ్ధః లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః ॥ ౨౭
రామస్య లోకరామస్య భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య నిత్యశః ।
సర్వప్రియకరస్తస్య రామస్యాపి శరీరతః ॥ ౨౮
లక్ష్మణో లక్ష్మిసంపన్నః బహిః ప్రాణ ఇవాపరః ।
న చ తేన వినా నిద్రాం లభతే పురుషోత్తమః ॥ ౨౯
మృష్టమన్నముపానీతం అశ్నాతి న చ తం వినా ।
యదా హి హయమారుహ్య మృగయాం యాతి రాఘవః ॥ ౩౦
తదైనం పృష్ఠతోఽన్వేతి స ధనుః పరిపాలయన్ ।
భరతస్యాపి శత్రుఘ్నః లక్ష్మణావరజో హి సః ॥ ౩౧
ప్రాణైః ప్రియతరో నిత్యం తస్య చాసీత్తథా ప్రియః ।
స చతుర్భిర్మహాభాగైః పుత్రైర్దశరథః ప్రియైః ॥ ౩౨
బభూవ పరమప్రీతః దేవైరివ పితామహః ।
తే యథాజ్ఞానసంపన్నాః సర్వేస్సముదితా గుణైః ॥ ౩౩
హ్రీమంతః కీర్తిమంతశ్చ సర్వజ్ఞా దీర్ఘదర్శినః ।
తేషామేవంప్రభావానాం సర్వేషాం దీప్తతేజసాం ॥ ౩౪
పితా దశరథో హృష్టః బ్రహ్మా లోకాధిపో యథా ।
తే చాపి మనుజవ్యాఘ్రాః వైదికాధ్యయనే రతాః ॥ ౩౫
పితృశుశ్రూషణరతాః ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితాః ।
అథ రాజా దశరథః తేషాం దారక్రియాం ప్రతి ॥ ౩౬

చింతయామాస ధర్మాత్మా సోపాధ్యాయస్సబాంధవః ।
తస్య చింతయమానస్య మంత్రిమధ్యే మహాత్మనః ॥ ౩౭
అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
స రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షీ ద్వారాధ్యక్షానువాచ హ ॥ ౩౮
శీఘ్రమాఖ్యాత మాం ప్రాప్తం కౌశికం గాధినస్సుతం ।
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం త్రాసాత్ రాజ్ఞో వేశ్మ ప్రదుద్రువుః ॥ ౩౯
సంభ్రాంతమనసస్సర్వే తేన వాక్యేన చోదితాః ।
తే గత్వా రాజభవనం విశ్వామిత్రమృషిం తదా ॥ ౪౦
ప్రాప్తమావేదయామాసుః నృపాయైక్ష్వాకవే తదా ।
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సపురోధాస్సమాహితః ॥ ౪౧
ప్రత్యుజ్జగామ తం హృష్టః బ్రహ్మాణమివ వాసవః ।
తం దృష్ట్వా జ్వలితం దీప్త్యా తాపసం సంశితవ్రతం ॥ ౪౨
ప్రహృష్టవదనో రాజా తతోర్ఘ్యముపహారయత్ ।
స రాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యార్ఘ్యం శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా ॥ ౪౩
కుశలం చావ్యయం చైవ పర్యపృచ్ఛన్నరాధిపం ।
పురే కోశే జనపదే బాంధవేషు సుహృత్సు చ ॥ ౪౪
కుశలం కౌశికో రాజ్ఞః పర్యపృచ్ఛత్ సుధార్మికః ।
అపి తే సంనతాస్సర్వే సామంతా రిపవో జితాః ॥ ౪౫
దైవం చ మానుషం చాపి కర్మ తే సాధ్వనుష్ఠితం ।
వసిష్ఠం చ సమాగమ్య కుశలం మునిపుంగవః ॥ ౪౬

ఋషీంశ్చ తాన్ యథాన్యాయం మహాభాగానువాచ హ ।
తే సర్వే హృష్టమనసః తస్య రాజ్ఞో నివేశనం ॥ ౪౭
వివిశుః పూజితాస్తత్ర నిషేదుశ్చ యథార్హతః ।
అథ హృష్టమనా రాజా విశ్వామిత్రం మహామునిం ॥ ౪౮
ఉవాచ పరమోదారః హృష్టస్తమభిపూజయన్ ।
యథాఽమృతస్య సంప్రాప్తిః యథా వర్షమనూదకే ॥ ౪౯
యథా సదృశదారేషు పుత్రజన్మాప్రజస్య చ ।
ప్రణష్టస్య యథా లాభః యథా హర్షో మహోదయే ॥ ౫౦
తథైవాగమనం మన్యే స్వాగతం తే మహామునే ।
కం చ తే పరమం కామం కరోమి కిము హర్షితః ॥ ౫౧
పాత్రభూతోసి మే బ్రహ్మన్ దిష్ట్యా ప్రాప్తోసి కౌశిక ।
అద్య మే సఫలం జన్మ జీవితం చ సుజీవితం ॥ ౫౨
పూర్వం రాజర్షిశబ్దేన తపసా ద్యోతితప్రభః ।
బ్రహ్మర్షిత్వమనుప్రాప్తః పూజ్యోసి బహుధా మయా ॥ ౫౩
తదద్భుతమిదం బ్రహ్మన్ పవిత్రం పరమం మమ ।
శుభక్షేత్రగతశ్చాహం తవ సందర్శనాత్ ప్రభో ॥ ౫౪
బ్రూహి యత్ ప్రార్థితం తుభ్యం కార్యమాగమనం ప్రతి ।
ఇచ్ఛామ్యనుగృహీతోఽహం త్వదర్థపరివృద్ధయే ॥ ౫౫
కార్యస్య న విమర్శం చ గంతుమర్హసి కౌశిక ।
కర్తా చాహమశేషేణ దైవతం హి భవాన్ మమ ॥ ౫౬

మమ చాయమనుప్రాప్తః మహానభ్యుదయో ద్విజ ।
తవాగమనజః కృత్స్నః ధర్మశ్చానుత్తమో మమ ॥ ౫౭

ఇతి హృదయసుఖం నిశమ్య వాక్యం
శ్రుతిసుఖమాత్మవతా వినీతముక్తం ।
ప్రథితగుణయశా గుణైర్విశిష్టః
పరమఋషిః పరమం జగామ హర్షం ॥ ౫౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

తచ్ఛ్రుత్వా రాజసింహస్య వాక్యమద్భుతవిస్తరం ।
హృష్టరోమా మహాతేజాః విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧
సదృశం రాజశార్దూల తవైతద్భువి నాన్యథా ।
మహావంశప్రసూతస్య వసిష్ఠవ్యపదేశినః ॥ ౨
యత్తు మే హృద్గతం వాక్యం తస్య కార్యస్య నిశ్చయం ।
కురుష్వ రాజశార్దూల భవ సత్యప్రతిశ్రవః ॥ ౩
అహం నియమమాతిష్ఠే సిద్ధ్యర్థం పురుషర్షభ ।
తస్య విఘ్నకరౌ ద్వౌ తు రాక్షసౌ కామరూపిణౌ ॥ ౪
వ్రతే మే బహుశశ్చీర్ణే సమాప్త్యాం రాక్షసావిమౌ ।
మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ ॥ ౫

సమాంసరుధిరౌఘేణ వేదిం తామభ్యవర్షతాం ।
అవధూతే తథాభూతే తస్మిన్నియమనిశ్చయే ॥ ౬
కృతశ్రమో నిరుత్సాహః తస్మాద్దేశాదపాక్రమే ।
న చ మే క్రోధముత్స్రష్టుం బుద్ధిర్భవతిపార్థివ ॥ ౭
తథాభూతా హి సా చర్యా న శాపస్తత్ర ముచ్యతే ।
స్వపుత్రం రాజశార్దూల రామం సత్యపరాక్రమం ॥ ౮
కాకపక్షధరం శూరం జ్యేష్ఠం మే దాతుమర్హసి ।
శక్తో హ్యేష మయా గుప్తః దివ్యేన స్వేన తేజసా ॥ ౯
రాక్షసా యే వికర్తారః తేషామపి వినాశనే ।
శ్రేయశ్చాస్మై ప్రదాస్యామి బహురూపం న సంశయః ॥ ౧౦
త్రయాణామపి లోకానాం యేన ఖ్యాతిం గమిష్యతి ।
న చ తౌ రామమాసాద్య శక్తౌ స్థాతుం కథంచన ॥ ౧౧
న చ తౌ రాఘవాదన్యః హంతుముత్సహతే పుమాన్ ।
వీర్యోత్సిక్తౌ హి తౌ పాపౌ కాలపాశవశం గతౌ ॥ ౧౨
రామస్య రాజశార్దూల న పర్యాప్తౌ మహాత్మనః ।
న చ పుత్రకృతం స్నేహం కర్తుమర్హసి పార్థివ ॥ ౧౩
అహం తే ప్రతిజానామి హతౌ తౌ విద్ధి రాక్షసౌ ।
అహం వేద్మి మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమం ॥ ౧౪
వసిష్ఠోఽపి మహాతేజాః యే చేమే తపసి స్థితాః ।
యది తే ధర్మలాభం చ యశశ్చ పరమం భువి ॥ ౧౫

స్థితమిచ్ఛసి రాజేంద్ర రామం మే దాతుమర్హసి ।
యది హ్యనుజ్ఞాం కాకుత్స్థ దదతే తవ మంత్రిణః ॥ ౧౬
వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే తతో రామం విసర్జయ ।
అభిప్రేతమసంసక్తం ఆత్మజం దాతుమర్హసి ॥ ౧౭
దశరాత్రం హి యజ్ఞస్య రామం రాజీవలోచనం ।
నాత్యేతి కాలో యజ్ఞస్య యథాఽయం మమ రాఘవ ॥ ౧౮
తథా కురుష్వ భద్రం తే మా చ శోకే మనః కృథాః ।
ఇత్యేవముక్త్వా ధర్మాత్మా ధర్మార్థసహితం వచః ॥ ౧౯
విరరామ మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
స తన్నిశమ్య రాజేంద్రః విశ్వామిత్రవచశ్శుభం ॥ ౨౦
శోకమభ్యగమత్తీవ్రం వ్యపీదత భయాన్వితః ।

ఇతి హృదయమనోవిదారణం
మునివచనం తదతీవ శుశ్రువాన్ ।
నరపతిరభవన్మహాంస్తదా
వ్యథితమనాః ప్రచచాల చాసనాత్ ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.

అథ వింశస్సర్గః.

తచ్ఛ్రుత్వా రాజశార్దూలః విశ్వామిత్రస్య భాషితం ।
ముహూర్తమివ నిస్సంజ్ఞః సంజ్ఞావానిదమబ్రవీత్ ॥ ౧

ఊనషోడశవర్షో మే రామో రాజీవలోచనః ।
న యుద్ధయోగ్యతామస్య పశ్యామి సహ రాక్షసైః ॥ ౨
ఇయమక్షౌహిణీ పూర్ణా యస్యాహం పతిరీశ్వరః ।
అనయా సంవృతో గత్వా యోద్ధాఽహం తైర్నిశాచరైః ॥ ౩
ఇమే శూరాశ్చ విక్రాంతాః భృత్యా మేఽస్త్రవిశారదాః ।
యోగ్యా రక్షోగణైర్యోద్ధుం న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౪
అహమేవ ధనుష్పాణిః గోప్తా సమరమూర్ధని ।
యావత్ప్రాణాన్ ధరిష్యామి తావద్యోత్స్యే నిశాచరైః ॥ ౫
నిర్విఘ్నా వ్రతచర్యా సా భవిష్యతి సురక్షితా ।
అహం తత్రాగమిష్యామి న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౬
బాలో హ్యకృతవిద్యశ్చ న చ వేత్తి బలాబలం ।
న చాస్త్రబలసంయుక్తః న చ యుద్ధవిశారదః ॥ ౭
న చాసౌ రక్షసాం యోగ్యః కూటయుద్ధా హి తే ధ్రువం ।
విప్రయుక్తో హి రామేణ ముహూర్తమపి నోత్సహే ॥ ౮
జీవితుం మునిశార్దూల న రామం నేతుమర్హసి ।
యది వా రాఘవం బ్రహ్మన్ నేతుమిచ్ఛసి సువ్రత ॥ ౯
చతురంగసమాయుక్తం మయా చ సహితం నయ ।
షష్టిర్వర్షసహస్రాణి జాతస్య మమ కౌశిక ॥ ౧౦
దుఃఖేనోత్పాదితశ్చాయం న రామం నేతుమర్హసి ।
చతుర్ణామాత్మజానాం హి ప్రీతిః పరమికా మమ ॥ ౧౧

జ్యేష్ఠం ధర్మప్రధానం చ న రామం నేతుమర్హసి ।
కింవీర్యా రాక్షసాస్తే చ కస్య పుత్రాశ్చ కే చ తే ॥ ౧౨
కథంప్రమాణాః కే చైతాన్ రక్షంతి మునిపుంగవ ।
కథం చ ప్రతికర్తవ్యం తేషాం రామేణ రక్షసాం ॥ ౧౩
మామకైర్వా బలైర్బ్రహ్మన్ మయా వా కూటయోధినాం ।
సర్వం మే శంస భగవన్ కథం తేషాం మయా రణే ॥ ౧౪
స్థాతవ్యం దుష్టభావానాం వీర్యోత్సిక్తా హి రాక్షసాః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧౫
పౌలస్త్యవంశప్రభవః రావణో నామ రాక్షసః ।
స బ్రహ్మణా దత్తవరః త్రైలోక్యం బాధతే భృశం ॥ ౧౬
మహాబలో మహావీర్యః రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః ।
శ్రూయతే హి మహావీర్యః రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౧౭
సాక్షాద్వైశ్రవణభ్రాతా పుత్రో విశ్రవసో మునేః ।
యదా స్వయం న యజ్ఞస్య విఘ్నకర్తా మహాబలః ॥ ౧౮
తేన సంచోదితౌ ద్వౌ తు రాక్షసౌ సుమహాబలౌ ।
మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ యజ్ఞవిఘ్నం కరిష్యతః ॥ ౧౯
ఇత్యుక్తో మునినా తేన రాజోవాచ మునిం తదా ।
న హి శక్తోఽస్మి సంగ్రామే స్థాతుం తస్య దురాత్మనః ॥ ౨౦
స త్వం ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ కురుష్వ మమ పుత్రకే ।
మమ చైవాల్పభాగ్యస్య దైవతం హి భవాన్ గురుః ॥ ౨౧

దేవదానవగంధర్వాః యక్షాః పతగపన్నగాః ।
న శక్తా రావణం సోఢుం కిం పునర్మానవా యుధి ॥ ౨౨
స హి వీర్యవతాం వీర్యం ఆదత్తే యుధి రాక్షసః ।
తేన చాహం న శక్తోస్మి సంయోద్ధుం తస్య వా బలైః ॥ ౨౩
సబలో వా మునిశ్రేష్ఠ సహితో వా మమాత్మజైః ।
కథమప్యమరప్రఖ్యం సంగ్రామాణామకోవిదం ॥ ౨౪
బాలం మే తనయం బ్రహ్మన్ నైవ దాస్యామి పుత్రకం ।
అథ కాలోపమౌ యుద్ధే సుతౌ సుందోపసుందయోః ॥ ౨౫
యజ్ఞవిఘ్నకరౌ తౌ తే నైవ దాస్యామి పుత్రకం ।
మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ ॥ ౨౬
తయోరన్యతరేణాహం యోద్ధా స్యాం ససుహృద్గణః ।

ఇతి నరపతిజల్పనాత్ ద్విజేంద్రం
కుశికసుతం సుమహాన్ వివేశ మన్యుః ।
సుహుత ఇవ మఖేఽగ్నిరాజ్యసిక్తః
సమభవదుజ్జ్వలితో మహర్షివహ్నిః ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - వింశస్సర్గః.

అథ ఏకవింశస్సర్గః.

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య స్నేహపర్యాకులాక్షరం ।
సమన్యుః కౌశికో వాక్యం ప్రత్యువాచ మహీపతిం ॥ ౧

పూర్వమర్థం ప్రతిశ్రుత్య ప్రతిజ్ఞాం హాతుమిచ్ఛసి ।
రాఘవాణామయుక్తోఽయం కులస్యాస్య విపర్యయః ॥ ౨
యదీదం తే క్షమం రాజన్ గమిష్యామి యథాగతం ।
మిథ్యాప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖీ భవ సబాంధవః ॥ ౩
తస్య రోషపరీతస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః ।
చచాల వసుధా కృత్స్నా వివేశ చ భయం సురాన్ ॥ ౪
త్రస్తరూపం తు విజ్ఞాయ జగత్ సర్వం మహానృషిః ।
నృపతిం సువ్రతో ధీరః వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౫
ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సాక్షాద్ధర్మ ఇవాపరః ।
ధృతిమాన్ సువ్రతః శ్రీమాన్ న ధర్మం హాతుమర్హసి ॥ ౬
త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతః ధర్మాత్మా ఇతి రాఘవ ।
స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ నాధర్మం వోఢుమర్హసి ॥ ౭
సంశ్రుత్యైవం కరిష్యామీత్యకుర్వాణస్య రాఘవ ।
ఇష్టాపూర్తవధో భూయాత్ తస్మాద్రామం విసర్జయ ॥ ౮
కృతాస్త్రమకృతాస్త్రం వా నైనం శక్ష్యంతి రాక్షసాః ।
గుప్తం కుశికపుత్రేణ జ్వలనేనామృతం యథా ॥ ౯
ఏష విగ్రహవాన్ ధర్మః ఏష వీర్యవతాం వరః ।
ఏష బుద్ధ్యాఽధికో లోకే తపసశ్చ పరాయణం ॥ ౧౦
ఏషోఽస్త్రాన్ వివిధాన్ వేత్తి త్రైలోక్యే సచరాచరే ।
నైనమన్యః పుమాన్ వేత్తి న చ వేత్స్యంతి కేచన ॥ ౧౧

న దేవా నర్షయః కేచిత్ నాసురా న చ రాక్షసాః ।
గంధర్వయక్షప్రవరాః సకిన్నరమహోరగాః ॥ ౧౨
సర్వాస్త్రాణి భృశాశ్వస్య పుత్రాః పరమధార్మికాః ।
కౌశికాయ పురా దత్తాః యదా రాజ్యం ప్రశాసతి ॥ ౧౩
తేఽపి పుత్రా భృశాశ్వస్య ప్రజాపతిసుతాసుతాః ।
నైకరూపా మహావీర్యాః దీప్తిమంతో జయావహాః ॥ ౧౪
జయా చ సుప్రభా చైవ దక్షకన్యే సుమధ్యమే ।
తే సువాతేఽస్త్రశస్త్రాణి శతం పరమభాస్వరం ॥ ౧౫
పంచాశతం సుతాన్ లేభే జయా నామ పరాన్ పురా ।
వధాయాసురసైన్యానాం అమేయాన్ కామరూపిణః ॥ ౧౬
సుప్రభాఽజనయచ్చాపి పుత్రాన్ పంచాశతం పునః ।
సంహారాన్నామ దుర్ధర్షాన్ దురాక్రామాన్ బలీయసః ॥ ౧౭
తాని చాస్త్రాణి వేత్త్యేషః యథావత్ కుశికాత్మజః ।
అపూర్వాణాం చ జననే శక్తో భూయస్స ధర్మవిత్ ॥ ౧౮
ఏవంవీర్యో మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహాయశాః ।
న రామగమనే రాజన్ సంశయం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౯
తేషాం నిగ్రహణే శక్తః స్వయం చ కుశికాత్మజః ।
తవ పుత్రహితార్థాయ త్వాముపేత్యాభియాచతే ॥ ౨౦

ఇతి మునివచనాత్ ప్రసన్నచిత్తః
రఘువృషభస్తు ముమోద భాస్వరాంగః ।

గమనమభిరురోచ రాఘవస్య
ప్రథితయశాః కుశికాత్మజాయ బుద్ధ్యా ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే–ఏకవింశస్సర్గః.

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

తథా వసిష్ఠే బ్రువతి రాజా దశరథస్సుతం ।
ప్రహృష్టవదనో రామం ఆజుహావ సలక్ష్మణం ॥ ౧
కృతస్వస్త్యయనం మాత్రా పిత్రా దశరథేన చ ।
పురోధసా వసిష్ఠేన మంగళైరభిమంత్రితం ॥ ౨
స పుత్రం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ రాజా దశరథః ప్రియం ।
దదౌ కుశికపుత్రాయ సుప్రీతేనాంతరాత్మనా ॥ ౩
తతో వాయుః సుఖస్పర్శః నీరజస్కో వవౌ తదా ।
విశ్వామిత్రగతం దృష్ట్వా రామం రాజీవలోచనం ॥ ౪
పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీత్ దేవదుందుభినిస్వనః ।
శంఖదుందుభినిర్ఘోషః ప్రయాతే తు మహాత్మని ॥ ౫
విశ్వామిత్రో యయావగ్రే తతో రామో ధనుర్ధరః ।
కాకపక్షధరో ధన్వీ తం చ సౌమిత్రిరన్వగాత్ ॥ ౬
కలాపినౌ ధనుష్పాణీ శోభయానౌ దిశో దశ ।
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం త్రిశీర్షావివ పన్నగౌ ॥ ౭

అనుజగ్మతురక్షుద్రౌ పితామహమివాశ్వినౌ ।
తదా కుశికపుత్రం తు ధనుష్పాణీ స్వలంకృతౌ ॥ ౮
బద్ధగోధాంగుళిత్రాణౌ ఖడ్గవంతౌ మహాద్యుతీ ।
కుమారౌ చారువపుషౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౯
అనుయాతౌ శ్రియా దీప్త్యా శోభయేతామనిందితౌ ।
స్థాణుం దేవమివాచింత్యం కుమారావివ పావకీ ॥ ౧౦
అధ్యర్ధయోజనం గత్వా సరయ్వా దక్షిణే తటే ।
రామేతి మధురాం వాణీం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧౧
గృహాణ వత్స సలిలం మా భూత్కాలస్య పర్యయః ।
మంత్రగ్రామం గృహాణ త్వం బలామతిబలాం తథా ॥ ౧౨
న శ్రమో న జ్వరో వా తే న రూపస్య విపర్యయః ।
న చ సుప్తం ప్రమత్తం వా ధర్షయిష్యంతి నైఋతాః ॥ ౧౩
న బాహ్వోస్సదృశో వీర్యే పృథివ్యామస్తి కశ్చన ।
త్రిషు లోకేషు వై రామ న భవేత్ సదృశస్తవ ॥ ౧౪
న సౌభాగ్యే న దాక్షిణ్యే న జ్ఞానే బుద్ధినిశ్చయే ।
నోత్తరే ప్రతివక్తవ్యే సమో లోకే తవానఘ ॥ ౧౫
ఏతద్విద్యాద్వయే లబ్ధే భవితా నాస్తి తే సమః ।
బలా త్వతిబలా చైవ సర్వజ్ఞానస్య మాతరౌ ॥ ౧౬
క్షుత్పిపాసే న తే రామ భవిష్యేతే నరోత్తమ ।
బలామతిబలాం చైవ పఠతః పథి రాఘవ ॥ ౧౭

విద్యాద్వయమధీయానే యశశ్చాప్యతులం త్వయి ।
పితామహసుతే హ్యేతే విద్యే తేజస్సమన్వితే ॥ ౧౮
ప్రదాతుం తవ కాకుత్స్థ సదృశస్త్వం హి ధార్మిక ।
కామం బహుగుణాస్సర్వే త్వయ్యేతే నాత్ర సంశయః ॥ ౧౯
తపసా సంభృతే చైతే బహురూపే భవిష్యతః ।
తతో రామో జలం స్పృష్ట్వా ప్రహృష్టవదనశ్శుచిః ॥ ౨౦
ప్రతిజగ్రాహ తే విద్యే మహర్షేర్భావితాత్మనః ।
విద్యాసముదితో రామః శుశుభే భూరివిక్రమః ॥ ౨౧
సహస్రరశ్మిర్భగవాన్ శరదీవ దివాకరః ।
గురుకార్యాణి సర్వాణి నియుజ్య కుశికాత్మజే ॥ ౨౨
ఊషుస్తాం రజనీం తత్ర సరయ్వాం సుసుఖం త్రయః ।

దశరథనృపసూనుసత్తమాభ్యాం
తృణశయనేఽనుచితే సహోషితాభ్యాం ।
కుశికసుతవచోఽనులాలితాభ్యాం
సుఖమివ సా విబభౌ విభావరీ చ ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
అభ్యభాషత కాకుత్స్థౌ శయానౌ పర్ణసంస్తరే ॥ ౧

కౌసల్యా సుప్రజా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే ।
ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల కర్తవ్యం దైవమాహ్నికం ॥ ౨
తస్యర్షేః పరమోదారం వచః శ్రుత్వా నృపాత్మజౌ ।
స్నాత్వా కృతోదకౌ వీరౌ జేపతుః పరమం జపం ॥ ౩
కృతాహ్నికౌ మహావీర్యౌ విశ్వామిత్రం తపోధనం ।
అభివాద్యాభిసంహృష్టౌ గమనాయాభితస్థతుః ॥ ౪
తౌ ప్రయాతౌ మహావీర్యౌ దివ్యాం త్రిపథగాం నదీం ।
దదృశాతే తతస్తత్ర సరయ్వాస్సంగమే శుభే ॥ ౫
తత్రాశ్రమపదం పుణ్యం ఋషీణామగ్ర్యతేజసాం ।
బహువర్షసహస్రాణి తప్యతాం పరమం తపః ॥ ౬
తం దృష్ట్వా పరమప్రీతౌ రాఘవౌ పుణ్యమాశ్రమం ।
ఊచతుస్తం మహాత్మానం విశ్వామిత్రమిదం వచః ॥ ౭
కస్యాయమాశ్రమః పుణ్యః కో న్వస్మిన్ వసతే పుమాన్ ।
భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛావః పరం కౌతూహలం హి నౌ ॥ ౮
తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రహస్య మునిపుంగవః ।
అబ్రవీచ్ఛ్రూయతాం రామ యస్యాయం పూర్వమాశ్రమః ॥౯
కందర్పో మూర్తిమానాసీత్ కామ ఇత్యుచ్యతే బుధైః ।
తపస్యంతమిహ స్థాణుం నియమేన సమాహితం ॥ ౧౦
కృతోద్వాహం తు దేవేశం గచ్ఛంతం సమరుద్గణం ।
ధర్షయామాస దుర్మేధా హుంకృతశ్చ మహాత్మనా ॥ ౧౧

అవదగ్ధస్య రౌద్రేణ చక్షుషా రఘునందన ।
వ్యశీర్యంత శరీరాత్ స్వాత్ సర్వగాత్రాణి దుర్మతేః ॥ ౧౨
తస్య గాత్రం హతం తత్ర నిర్దగ్ధస్య మహాత్మనా ।
అశరీరః కృతః కామః క్రోధాద్దేవేశ్వరేణ హి ॥ ౧౩
అనంగ ఇతి విఖ్యాతః తదా ప్రభృతి రాఘవ ।
స చాంగవిషయః శ్రీమాన్ యత్రాంగం ప్రముమోచ హ ॥
తస్యాయమాశ్రమః పుణ్యః తస్యేమే మునయః పురా ।
శిష్యా ధర్మపరా నిత్యం తేషాం పాపం న విద్యతే ॥ ౧౫
ఇహాద్య రజనీం రామ వసేమ శుభదర్శన ।
పుణ్యయోస్సరితోర్మధ్యే శ్వస్తరిష్యామహే వయం ॥ ౧౬
అభిగచ్ఛామహే సర్వే శుచయః పుణ్యమాశ్రమం ।
స్నాతాశ్చ కృతజప్యాశ్చ హుతహవ్యా నరోత్తమ ॥ ౧౭
తేషాం సంవదతాం తత్ర తపోదీర్ఘేణ చక్షుషా ।
విజ్ఞాయ పరమప్రీతాః మునయో హర్షమాగమన్ ॥ ౧౮
అర్ఘ్యం పాద్యం తథాఽఽతిథ్యం నివేద్య కుశికాత్మజే ।
రామలక్ష్మణయోః పశ్చాత్ అకుర్వన్నతిథిక్రియాం ॥ ౧౯
సత్కారం సమనుప్రాప్య కథాభిరభిరంజయన్ ।
యథార్హమనుజపన్ సంధ్యాం ఋషయస్తే సమాహితాః ॥ ౨౦
తత్ర వాసిభిరానీతాః మునిభిస్సువ్రతైస్సహ ।
న్యవసన్ సుసుఖం తత్ర కామాశ్రమపదే తదా ॥ ౨౧

కథాభిరభిరామాభిః అభిరామౌ నృపాత్మజౌ ।
రమయామాస ధర్మాత్మా కౌశికో మునిపుంగవః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

తతః ప్రభాతే విమలే కృతాహ్నికమరిందమౌ ।
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య నద్యాస్తీరముపాగతౌ ॥ ౧
తే చ సర్వే మహాత్మానః మునయస్సంశితవ్రతాః ।
ఉపస్థాప్య శుభాం నావం విశ్వామిత్రమథాబ్రువన్ ॥ ౨
ఆరోహతు భవాన్నావం రాజపుత్రపురస్కృతః ।
అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం మా భూత్కాలస్య పర్యయః ॥ ౩
విశ్వామిత్రస్తథేత్యుక్త్వా తానృషీనభిపూజ్య చ ।
తతార సహితస్తాభ్యాం సరితం సాగరంగమాం ॥ ౪
తతశ్శుశ్రావ వై శబ్దం అతిసంరంభవర్ధితం ।
మధ్యమాగమ్య తోయస్య సహ రామః కనీయసా ॥ ౫
అథ రామస్సరిన్మధ్యే పప్రచ్ఛ మునిపుంగవం ।
వారిణో భిద్యమానస్య కిమయం తుములో ధ్వనిః ॥ ౬
రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా కౌతూహలసమన్వితః ।
కథయామాస ధర్మాత్మా తస్య శబ్దస్య నిశ్చయం ॥ ౭

కైలాసపర్వతే రామ మనసా నిర్మితం సరః ।
బ్రహ్మణా నరశార్దూల తేనేదం మానసం సరః ॥ ౮
తస్మాత్ సుస్రావ సరసః సాఽయోధ్యాముపగూహతే ।
సరఃప్రవృత్తా సరయూః పుణ్యా బ్రహ్మసరశ్చ్యుతా ॥ ౯
తస్యాయం తుములశ్శబ్దః జాహ్నవీమభివర్తతే ।
వారిసంక్షోభజో రామ ప్రణామం నియతః కురు ॥ ౧౦
తాభ్యాం తు తావుభౌ కృత్వా ప్రణామమతిధార్మికౌ ।
తీరం దక్షిణమాసాద్య జగ్మతుర్లఘువిక్రమౌ ॥ ౧౧
స వనం ఘోరసంకాశం దృష్ట్వా నృపవరాత్మజః ।
అవిప్రహతమైక్ష్వాకః పప్రచ్ఛ మునిపుంగవం ॥ ౧౨
అహో వనమిదం దుర్గం ఝిల్లికాగణనాదితం ।
భైరవైః శ్వాపదైః పూర్ణం శకుంతైర్దారుణారుతైః ॥ ౧౩
నానాప్రకారైశ్శకునైః వాశ్యద్భిర్భైరవస్వనైః ।
సింహవ్యాఘ్రవరాహైశ్చ వారణైశ్చోపశోభితం ॥ ౧౪
ధవాశ్వకర్ణకకుభైః బిల్వతిందుకపాటలైః ।
సంకీర్ణం బదరీభిశ్చ కిం న్వేతద్దారుణం వనం ॥ ౧౫
తమువాచ మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
శ్రూయతాం వత్స కాకుత్స్థ యస్యైతద్దారుణం వనం ॥ ౧౬
ఏతౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ పూర్వమాస్తాం నరోత్తమ ।
మలదాశ్చ కరూశాశ్చ దేవనిర్మాణనిర్మితౌ ॥ ౧౭

పురా వృత్రవధే రామ మలేన సమభిప్లుతం ।
క్షుధా చైవ సహస్రాక్షం బ్రహ్మహత్యా సమావిశత్ ॥ ౧౮
తమింద్రం స్నాపయన్ దేవాః ఋషయశ్చ తపోధనాః ।
కలశైః స్నాపయామాసుః మలం చాస్య ప్రమోచయన్ ॥ ౧౯
ఇహ భూమ్యాం మలం దత్త్వా దత్త్వా కారూశమేవ చ ।
శరీరజం మహేంద్రస్య తతో హర్షం ప్రపేదిరే ॥ ౨౦
నిర్మలో నిష్కరూశశ్చ శుచిరింద్రో యదాఽభవత్ ।
దదౌ దేశస్య సుప్రీతః వరం ప్రభురనుత్తమం ॥ ౨౧
ఇమౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ ఖ్యాతిం లోకే గమిష్యతః ।
మలదాశ్చ కరూశాశ్చ మమాంగమలధారిణౌ ॥ ౨౨
సాధు సాధ్వితి తం దేవాః పాకశాసనమబ్రువన్ ।
దేశస్య పూజాం తాం దృష్ట్వా కృతాం శక్రేణ ధీమతా ॥ ౨౩
ఏతౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ దీర్ఘకాలమరిందమ ।
మలదాశ్చ కరూశాశ్చ ముదితౌ ధనధాన్యతః ॥ ౨౪
కస్యచిత్త్వథ కాలస్య యక్షీ వై కామరూపిణీ ।
బలం నాగసహస్రస్య ధారయంతీ తదా హ్యభూత్ ॥ ౨౫
తాటకా నామ భద్రం తే భార్యా సుదస్య ధీమతః ।
మారీచో రాక్షసః పుత్రః యస్యాశ్శక్రపరాక్రమః ॥ ౨౬
వృత్తబాహుర్మహావీర్యః విపులాస్యతనుర్మహాన్ ।
రాక్షసో భైరవాకారః నిత్యం త్రాసయతే ప్రజాః ॥ ౨౭

ఇమౌ జనపదౌ నిత్యం వినాశయతి రాఘవ ।
మలదాంశ్చ కరూశాంశ్చ తాటకా దుష్టచారిణీ ॥ ౨౮
సేయం పంథానమావార్య వసత్యధ్యర్ధయోజనే ।
అత ఏవ చ గంతవ్యం తాటకాయా వనం యతః ॥ ౨౯
స్వబాహుబలమాశ్రిత్య జహీమాం దుష్టచారిణీం ।
మన్నియోగాదిమం దేశం కురు నిష్కంటకం పునః ॥ ౩౦
న హి కశ్చిదిమం దేశం శక్నోత్యాగంతుమీదృశం ।
యక్షిణ్యా ఘోరయా రామ ఉత్సాదితమసహ్యయా ॥ ౩౧
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథైతద్దారుణం వనం ।
యక్ష్యా చోత్సాదితం సర్వం అద్యాపి న నివర్తతే ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

అథ తస్యాప్రమేయస్య మునేర్వచనముత్తమం ।
శ్రుత్వా పురుషశార్దూలః ప్రత్యువాచ శుభాం గిరం ॥ ౧
అల్పవీర్యా యదా యక్షాః శ్రూయంతే మునిపుంగవ ।
కథం నాగసహస్రస్య ధారయత్యబలా బలం ॥ ౨
విశ్వామిత్రోఽబ్రవీద్వాక్యం శృణు యేన బలోత్తరా ।
వరదానకృతం వీర్యం ధారయత్యబలా బలం ॥ ౩

పూర్వమాసీన్మహాయక్షః సుకేతుర్నామ వీర్యవాన్ ।
అనపత్యశ్శుభాచారః స చ తేపే మహత్తపః ॥ ౪
పితామహస్తు సుప్రీతః తస్య యక్షపతేస్తదా ।
కన్యారత్నం దదౌ రామ తాటకాం నామ నామతః ॥ ౫
దదౌ నాగసహస్రస్య బలం చాస్యాః పితామహః ।
న త్వేవ పుత్రం యక్షాయ దదౌ బ్రహ్మా మహాయశాః ॥ ౬
తాం తు జాతాం వివర్ధంతీం రూపయౌవనశాలినీం ।
ఝర్ఝపుత్రాయ సుందాయ దదౌ భార్యాం యశస్వినీం ॥ ౭
కస్యచిత్త్వథ కాలస్య యక్షీ పుత్రం వ్యజాయత ।
మారీచం నామ దుర్ధర్షం యశ్శాపాద్రాక్షసోఽభవత్ ॥ ౮
సుందే తు నిహతే రామ సాఽగస్త్యమృషిసత్తమం ।
తాటకా సహ పుత్రేణ ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి ॥ ౯
భక్షార్థం జాతసంరంభా గర్జంతీ సాఽభ్యధావత ।
ఆపతంతీం తు తాం దృష్ట్వా అగస్త్యో భగవానృషిః ॥ ౧౦
రాక్షసత్వం భజస్వేతి మారీచం వ్యాజహార హ ।
అగస్త్యః పరమక్రుద్ధః తాటకామపి శప్తవాన్ ॥ ౧౧
పురుషాదీ మహాయక్షీ విరూపా వికృతాననా ।
ఇదం రూపం విహాయాశు దారుణం రూపమస్తు తే ॥ ౧౨
సైషా శాపకృతామర్షా తాటకా క్రోధమూర్ఛితా ।
దేశముత్సాదయత్యేనం అగస్త్యచరితం శుభం ॥ ౧౩

ఏనాం రాఘవ దుర్వృత్తాం యక్షీం పరమదారుణాం ।
గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ జహి దుష్టపరాక్రమాం ॥ ౧౪
న హ్యేనాం శాపసంస్పృష్టాం కశ్చిదుత్సహతే పుమాన్ ।
నిహంతుం త్రిషు లోకేషు త్వామృతే రఘునందన. ॥ ౧౫
న హి తే స్త్రీవధకృతే ఘృణా కార్యా నరోత్తమ ।
చాతుర్వర్ణ్యహితార్థాయ కర్తవ్యం రాజసూనునా ॥ ౧౬
నృశంసమనృశంసం వా ప్రజారక్షణకారణాత్ ।
పాతకం వా సదోషం వా కర్తవ్యం రక్షతా సతా ॥ ౧౭
రాజ్యభారనియుక్తానాం ఏష ధర్మస్సనాతనః ।
అధర్మ్యాం జహి కాకుత్స్థ ధర్మో హ్యస్యా న విద్యతే ॥ ౧౮
శ్రూయతే హి పురా శక్రః విరోచనసుతాం నృప ।
పృథివీం హంతుమిచ్ఛంతీం మంథరామభ్యసూదయత్ ॥ ౧౯
విష్ణునాఽపి పురా రామ భృగుపత్నీ దృఢవ్రతా ।
అనింద్రం లోకమిచ్ఛంతీ కావ్యమాతా నిషూదితా ॥ ౨౦
ఏతైశ్చాన్యైశ్చ బహుభిః రాజపుత్ర మహాత్మభిః ।
అధర్మసహితా నార్యః హతాః పురుషసత్తమైః ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

మునేర్వచనమక్లీబం శ్రుత్వా నరవరాత్మజః ।
రాఘవః ప్రాంజలిర్భూత్వా ప్రత్యువాచ దృఢవ్రతః ॥ ౧

పితుర్వచననిర్దేశాత్ పితుర్వచనగౌరవాత్ ।
వచనం కౌశికస్యేతి కర్తవ్యమవిశంకయా ॥ ౨
అనుశిష్టోఽస్మ్యయోధ్యాయాం గురుమధ్యే మహాత్మనా ।
పిత్రా దశరథేనాహం నావజ్ఞేయం హి తద్వచః ॥ ౩
సోఽహం పితుర్వచః శ్రుత్వా శాసనాద్బ్రహ్మవాదినః ।
కరిష్యామి న సందేహః తాటకావధముత్తమం ॥ ౪
గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ దేశస్యాస్య సుఖాయ చ ।
తవ చైవాప్రమేయస్య వచనం కర్తుముద్యతః ॥ ౫
ఏవముక్త్వా ధనుర్మధ్యే బధ్వా ముష్టిమరిందమః ।
జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రం దిశశ్శబ్దేన నాదయన్ ॥ ౬
తేన శబ్దేన విత్రస్తాః తాటకావనవాసినః ।
తాటకా చ సుసంక్రుద్ధా తేన శబ్దేన మోహితా ॥ ౭
తం శబ్దమభినిధ్యాయ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ।
శ్రుత్వా చాభ్యద్రవద్వేగాత్ యతశ్శబ్దో వినిస్సృతః ॥ ౮
తాం దృష్ట్వా రాఘవః క్రుద్ధాం వికృతాం వికృతాననాం ।
ప్రమాణేనాతివృద్ధాం చ లక్ష్మణం సోఽభ్యభాషత ॥ ౯
పశ్య లక్ష్మణ యక్షిణ్యాః భైరవం దారుణం వపుః ।
భిద్యేరన్ దర్శనాదస్యా భీరూణాం హృదయాని చ ॥ ౧౦
ఏనాం పశ్య దురాధర్షాం మాయాబలసమన్వితాం ।
వినివృత్తాం కరోమ్యద్య హృతకర్ణాగ్రనాసికాం ॥ ౧౧

న హ్యేనాముత్సహే హంతుం స్త్రీస్వభావేన రక్షితాం ।
వీర్యం చాస్యా గతిం చాపి హనిష్యామీతి మే మతిః ॥ ౧౨
ఏవం బ్రువాణె రామే తు తాటకా క్రోధమూర్ఛితా ।
ఉద్యమ్య బాహూ గర్జంతీ రామమేవాభ్యధావత ॥ ౧౩
విశ్వామిత్రస్తు బ్రహ్మర్షిః హుంకారేణాభిభర్త్స్య తాం ।
స్వస్తి రాఘవయోరస్తు జయం చైవాభ్యభాషత ॥ ౧౪
ఉద్ధూన్వానా రజో ఘోరం తాటకా రాఘవావుభౌ ।
రజోమోహేన మహతా ముహూర్తం సా వ్యమోహయత్ ॥
తతో మాయాం సమాస్థాయ శిలావర్షేణ రాఘవౌ ।
అవాకిరత్ సుమహతా తతశ్చుక్రోధ రాఘవః ॥ ౧౬
శిలావర్షం మహత్తస్యాః శరవర్షేణ రాఘవః ।
ప్రతిహత్యోపధావంత్యాః కరౌ చిచ్ఛేద పత్రిభిః ॥ ౧౭
తతశ్ఛిన్నభుజాం శ్రాంతాం అభ్యాశే పరిగర్జతీం ।
సౌమిత్రిరకరోత్ క్రోధాత్ హృతకర్ణాగ్రనాసికాం ॥ ౧౮
కామరూపధరా సద్యః కృత్వా రూపాణ్యనేకశః ।
అంతర్ధానం గతా యక్షీ మోహయంతీ చ మాయయా ॥ ౧౯
అశ్మవర్షం విముంచంతీ భైరవం విచచార హ ।
తతస్తావశ్మవర్షేణ కీర్యమాణౌ సమంతతః ॥ ౨౦
దృష్ట్వా గాధిసుతః శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్ ।
అలం తే ఘృణయా రామ పాపైషా దుష్టచారిణీ ॥ ౨౧

యజ్ఞవిఘ్నకరీ యక్షీ పురా వర్ధతి మాయయా ।
వధ్యతాం తావదేవైషా పురా సంధ్యా ప్రవర్తతే ॥ ౨౨
రక్షాంసి సంధ్యాకాలేషు దుర్ధర్షాణి భవంతి వై ।
ఇత్యుక్తస్తు తదా యక్షీం అశ్మవృష్ట్యాఽభివర్షతీం ॥ ౨౩
దర్శయన్ శబ్దవేధిత్వం తాం రురోధ స సాయకైః ।
సా రుద్ధా శరజాలేన మాయాబలసమన్వితా ॥ ౨౪
అభిదుద్రావ కాకుత్స్థం లక్ష్మణం చ వినేదుషీ ।
తామాపతంతీం వేగేన విక్రాంతామశనీమివ ॥ ౨౫
శరేణోరసి వివ్యాధ సా పపాత మమార చ ।
తాం హతాం భీమసంకాశాం దృష్ట్వా సురపతిస్తదా ॥ ౨౬
సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సురాశ్చ సమపూజయన్ ।
ఉవాచ పరమప్రీతః సహస్రాక్షః పురందరః ॥ ౨౭
సురాశ్చ సర్వే సంహృష్టాః విశ్వామిత్రమథాబ్రువన్ ।
మునే కౌశిక భద్రం తే సేంద్రాస్సర్వే మరుద్గణాః ॥ ౨౮
తోషితాః కర్మణాఽనేన స్నేహం దర్శయ రాఘవే ।
ప్రజాపతేర్భృశాశ్వస్య పుత్రాన్ సత్యపరాక్రమాన్ ॥ ౨౯
తపోబలభృతాన్ బ్రహ్మన్ రాఘవాయ నివేదయ ।
పాత్రభూతశ్చ తే బ్రహ్మన్ తవానుగమనే ధృతః ॥ ౩౦
కర్తవ్యం చ మహత్కర్మ సురాణాం రాజసూనునా ।
ఏవముక్త్వా సురాస్సర్వే హృష్టా జగ్ముర్యథాగతం ॥ ౩౧

విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తతస్సంధ్యా ప్రవర్తతే ।
తతో మునివరః ప్రీతః తాటకావధతోషితః ॥ ౩౨

మూర్ధ్ని రామముపాఘ్రాయ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
ఇహాద్య రజనీం రామ వసేమ శుభదర్శన ॥ ౩౩

శ్వః ప్రభాతే గమిష్యామః తదాశ్రమపదం మమ ।
విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా హృష్టో దశరథాత్మజః ॥ ౩౪

ఉవాస రజనీం తత్ర తాటకాయా వనే సుఖం ।
ముక్తశాపం వనం తచ్చ తస్మిన్నేవ తదాఽహని ॥ ౩౫

రమణీయం విబభ్రాజ యథా చైత్రరథం వనం ।

నిహత్య తాం యక్షసుతాం స రామః
ప్రశస్యమానస్సురసిద్ధసంఘైః ।
ఉవాస తస్మిన్ మునినా సహైవ
ప్రభాతవేళాం ప్రతిబోధ్యమానః ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – షడ్వింశస్సర్గః.

అథ సప్తవింశస్సర్గః.

అథ తాం రజనీముష్య విశ్వామిత్రో మహాయశాః ।
ప్రహస్య రాఘవం వాక్యం ఉవాచ మధురాక్షరం ॥ ౧

పరితుష్టోస్మి భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః ।
ప్రీత్యా పరమయా యుక్తః దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః ॥ ౨

దేవాసురగణాన్వాఽపి సగంధర్వోరగానపి ।
యైరమిత్రాన్ ప్రసహ్యాజౌ వశీకృత్య జయిష్యసి ॥ ౩
తాని దివ్యాని భద్రం తే దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః ।
దండచక్రం మహద్దివ్యం తవ దాస్యామి రాఘవ ॥ ౪
ధర్మచక్రం తతో వీర కాలచక్రం తథైవ చ ।
విష్ణుచక్రం తథాఽత్యుగ్రం ఐంద్రమస్త్రం తథైవ చ ॥ ౫
వజ్రమస్త్రం నరశ్రేష్ఠ శైవం శూలవరం తథా ।
అస్త్రం బ్రహ్మశిరశ్చైవ ఐషీకమపి రాఘవ ॥ ౬
దదామి తే మహాబాహో బ్రాహ్మమస్త్రమనుత్తమం ।
గదే ద్వే చైవ కాకుత్స్థ మోదకీ శిఖరీ ఉభే ॥ ౭
ప్రదీప్తే నరశార్దూల ప్రయచ్ఛామి నృపాత్మజ ।
ధర్మపాశమహం రామ కాలపాశం తథైవ చ ॥ ౮
పాశం వారుణమస్త్రం చ దదామ్యహమనుత్తమం ।
అశనీ ద్వే ప్రయచ్ఛామి శుష్కార్ద్రే రఘునందన ॥ ౯
దదామి చాస్త్రం పైనాకం అస్త్రం నారాయణం తథా ।
ఆగ్నేయమస్త్రం దయితం శిఖరం నామ నామతః ॥ ౧౦
వాయవ్యం ప్రథనం నామ దదామి చ తవానఘ ।
అస్త్రం హయశిరోనామ క్రౌంచమస్త్రం తథైవ చ ॥ ౧౧
శక్తిద్వయం చ కాకుత్స్థ దదామి తవ రాఘవ ।
కంకాళం ముసలం ఘోరం కాపాలమథ కంకణం ॥ ౧౨

ధారయంత్యసురా యాని దదామ్యేతాని సర్వశః ।
వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ నందనం నామ నామతః ॥ ౧౩
అసిరత్నం మహాబాహో దదామి చ నృపాత్మజ ।
గాంధర్వమస్త్రం దయితం మానవం నామ నామతః ॥ ౧౪
ప్రస్వాపనప్రశమనే దద్మి సౌరం చ రాఘవ ।
దర్పణం శోషణం చైవ సంతాపనవిలాపనే ॥ ౧౫
మదనం చైవ దుర్ధర్షం కందర్పదయితం తథా ।
పైశాచమస్త్రం దయితం మోహనం నామ నామతః ॥ ౧౬
ప్రతీచ్ఛ నరశార్దూల రాజపుత్ర మహాయశః ।
తామసం నరశార్దూల సౌమనం చ మహాబల ॥ ౧౭
సంవర్తం చైవ దుర్ధర్షం మౌసలం చ నృపాత్మజ ।
సత్యమస్త్రం మహాబాహో తథా మాయాధరం పరం ॥ ౧౮
ఘోరం తేజఃప్రభం నామ పరతేజోఽపకర్షణం ।
సౌమ్యాస్త్రం శిశిరం నామ త్వాష్టురస్త్రం సుదామనం ॥ ౧౯
దారుణం చ భగస్యాపి శీతేషుమథ మానవం ।
ఏతాన్ రామ మహాబాహో కామరూపాన్మహాబలాన్ ॥ ౨౦
గృహాణ పరమోదారాన్ క్షిప్రమేవ నృపాత్మజ ।
స్థితస్తు ప్రాఙ్ముఖో భూత్వా శుచిర్మునివరస్తదా ॥ ౨౧
దదౌ రామాయ సుప్రీతః మంత్రగ్రామమనుత్తమం ।
సర్వసంగ్రహణం యేషాం దైవతైరపి దుర్లభం ॥ ౨౨

తాన్యస్త్రాణి తదా విప్రః రాఘవాయ న్యవేదయత్ ।
జపతస్తు మునేస్తస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః ॥ ౨౩
ఉపతస్థుర్మహార్హాణి సర్వాణ్యస్త్రాణి రాఘవం ।
ఊచుశ్చ ముదితాస్సర్వే రామం ప్రాంజలయస్తదా ॥ ౨౪
ఇమే స్మ పరమోదారాః కింకరాస్తవ రాఘవ ।
ప్రతిగృహ్య చ కాకుత్స్థః సమాలభ్య చ పాణినా ॥ ౨౫
మానసా మే భవిష్యధ్వం ఇతి తానభ్యచోదయత్ ।
తతః ప్రీతమనా రామః విశ్వామిత్రం మహామునిం ॥ ౨౬
అభివాద్య మహాతేజాః గమనాయోపచక్రమే ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే–సప్తవింశస్సర్గః.

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

ప్రతిగృహ్య తతోఽస్త్రాణి ప్రహృష్టవదనశ్శుచిః ।
గచ్ఛన్నేవ చ కాకుత్స్థః విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౧
గృహీతాస్త్రోఽస్మి భగవన్ దురాధర్షస్సురైరపి ।
అస్త్రాణాం త్వహమిచ్ఛామి సంహారం మునిపుంగవ ॥ ౨
ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
సంహారం వ్యాజహారాథ ధృతిమాన్ సువ్రతశ్శుచిః ॥ ౩
సత్యవంతం సత్యకీర్తిం ధృష్టం రభసమేవ చ ।
ప్రతిహారతరం నామ పరాఙ్ముఖమవాఙ్ముఖం ॥ ౪

లక్షాక్షవిషమౌ చైవ దృఢనాభసునాభకౌ ।
దశాక్షశతవక్త్రౌ చ దశశీర్షశతోదరౌ ॥ ౫
పద్మనాభమహానాభౌ దుందునాభసునాభకౌ ।
జ్యోతిషం కృశనం చైవ నైరాశ్యవిమలావుభౌ ॥ ౬
యోగంధరహరిద్రౌ చ దైత్యప్రశమనౌ తథా ।
శుచిర్బాహుర్మహాబాహుః నిష్కలిర్విరుచిస్తథా ॥ ౭
సార్చిర్మాలీ ధృతిర్మాలీ వృత్తిమాన్ రుచిరస్తథా ।
పితృసౌమనసం చైవ విధూతమకరావుభౌ ॥ ౮
కరవీరకరం చైవ ధనధాన్యౌ చ రాఘవ ।
కామరూపం కామరుచిం మోహనం మారణం తథా ॥ ౯
జృంభకం సర్వనాభం చ సంధానావరణౌ తథా ।
భృశాశ్వతనయాన్ రామ భాస్వరాన్ కామరూపిణః ॥ ౧౦
ప్రతీచ్ఛ మమ భద్రం తే పాత్రభూతోఽసి రాఘవ ।
బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౧౧
జగ్రాహ మంత్రగ్రామం తేఽప్యుపతస్థుశ్చ రాఘవం ।
దివ్యభాస్వరదేహాశ్చ మూర్తిమంతస్సుఖప్రదాః ॥ ౧౨
కేచిదంగారసదృశాః కేచిద్ధూమోపమాస్తథా ।
చంద్రార్కసదృశాః కేచిత్ ప్రహ్వాంజలిపుటాస్తథా ॥ ౧౩
రామం ప్రాంజలయో భూత్వాఽబ్రువన్ మధురభాషిణః ।
ఇమే స్మ నరశార్దూల శాధి కిం కరవామ తే ॥ ౧౪

మానసాః కార్యకాలేషు సాహాయ్యం మే కరిష్యథ ।
గమ్యతామితి తానాహ యథేష్టం రఘునందనః ॥ ౧౫
అథ తే రామమామంత్ర్య కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణం ।
ఏవమస్త్వితి కాకుత్స్థం ఉక్త్వా జగ్ముర్యథాగతం ॥ ౧౬
తతస్తు రామః కాకుత్స్థః శాసనాద్బ్రహ్మవాదినః ।
లక్ష్మణాయ చ తాన్ సర్వాన్ వరాస్త్రాన్ రఘునందనః ॥ ౧౭
సంహారాన్ స చ సంహృష్టః శ్రీమాంస్తస్మై న్యవేదయత్ ।
స చ తాన్ రాఘవో జ్ఞాత్వా విశ్వామిత్రం మహామునిం ॥ ౧౮
గచ్ఛన్నేవాథ మధురం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ।
కిం న్వేతన్మేఘసంకాశం పర్వతస్యావిదూరతః ॥ ౧౯
వృక్షషండమితో భాతి పరం కౌతూహలం హి మే ।
దర్శనీయం మృగాకీర్ణం మనోరమమతీవ చ ॥ ౨౦
నానాప్రకారైశ్శకునైః వల్గునాదైరలంకృతం ।
నిస్సృతాస్స్మ మునిశ్రేష్ఠ కాంతారాద్రోమహర్షణాత్ ॥ ౨౧
అనయా త్వవగచ్ఛామి దేశస్య సుఖవత్తయా ।
సర్వం మే శంస భగవన్ కస్యాశ్రమపదం త్విదం ॥ ౨౨
సంప్రాప్తా యత్ర తే పాపాః బ్రహ్మఘ్నా దుష్టచారిణః ।
తవ యజ్ఞస్య విఘ్నాయ దురాత్మానో మహామునే ॥ ౨౩
భగవంస్తస్య కో దేశః సా యత్ర తవ యాజ్ఞికీ ।
రక్షితవ్యా క్రియా బ్రహ్మన్ మయా వధ్యాశ్చ రాక్షసాః ॥ ౨౪

ఏతత్ సర్వం మునిశ్రేష్ఠ శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

అథ తస్యాప్రమేయస్య తద్వనం పరిపృచ్ఛతః ।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వ్యాఖ్యాతుముపచక్రమె ॥ ౧
ఇహ రామ మహాబాహో విష్ణుర్దేవవరః ప్రభుః ।
వర్షాణి సుబహూన్యేవ తథా యుగశతాని చ ॥ ౨
తపశ్చరణయోగార్థం ఉవాస సుమహాతపాః ।
ఏష పూర్వాశ్రమో రామ వామనస్య మహాత్మనః ॥ ౩
సిద్ధాశ్రమ ఇతి ఖ్యాతః సిద్ధో హ్యత్ర మహాతపాః ।
ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు రాజా వైరోచనిర్బలిః ॥ ౪
నిర్జిత్య దైవతగణాన్ సేంద్రాంశ్చ సమరుద్గణాన్ ।
కారయామాస తద్రాజ్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ॥ ౫
బలేస్తు యజమానస్య దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ।
సమాగమ్య స్వయం చైవ విష్ణుమాచురిహాశ్రమే ॥ ౬
బలిర్వైరోచనిర్విష్ణో యజతే యజ్ఞముత్తమం ।
అసమాప్తే క్రతౌ తస్మిన్ స్వకార్యమభిపద్యతాం ॥ ౭
యె చైనమభివర్తంతే యాచితార ఇతస్తతః ।
యచ్చ యత్ర యథావచ్చ సర్వం తేభ్యః ప్రయచ్ఛతి ॥ ౮

స త్వం సురహితార్థాయ మాయాయోగముపాశ్రితః ।
వామనత్వం గతో విష్ణో కురు కల్యాణముత్తమం ॥ ౯
ఏతస్మిన్నంతరె రామ కాశ్యపోఽగ్నిసమప్రభః ।
అదిత్యా సహితో రామ దీప్యమాన ఇవౌజసా ॥ ౧౦
దేవీసహాయో భగవాన్ దివ్యం వర్షసహస్రకం ।
వ్రతం సమాప్య వరదం తుష్టావ మధుసూదనం ॥ ౧౧
తపోమయం తపోరాశిం తపోమూర్తిం తపాత్మకం ।
తపసా త్వాం సుతప్తేన పశ్యామి పురుషోత్తమం ॥ ౧౨
శరీరే తవ పశ్యామి జగత్ సర్వమిదం ప్రభో ।
త్వమనాదిరనిర్దేశ్యః త్వామహం శరణం గతః ॥ ౧౩
తమువాచ హరిః ప్రీతః కాశ్యపం ధూతకల్మషం ।
వరం వరయ భద్రం తే వరార్హోసి మతో మమ ॥ ౧౪
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య మారీచః కాశ్యపోఽబ్రవీత్ ।
అదిత్యా దేవతానాం చ మమ చైవానుయాచతః ॥ ౧౫
వరం వరద సుప్రీతః దాతుమర్హసి సువ్రత ।
పుత్రత్వం గచ్ఛ భగవన్ అదిత్యా మమ చానఘ ॥ ౧౬
భ్రాతా భవ యవీయాంస్త్వం శక్రస్యాసురసూదన ।
శోకార్తానాం తు దేవానాం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౭
అయం సిద్ధాశ్రమో నామ ప్రసాదాత్తే భవిష్యతి ।
సిద్ధే కర్మణి దేవేశ ఉత్తిష్ఠ భగవన్నితః ॥ ౧౮

అథ విష్ణుర్మహాతేజాః అదిత్యాం సమజాయత ।
వామనం రూపమాస్థాయ వైరోచనిముపాగమత్ ॥ ౧౯
త్రీన్ క్రమానథ భిక్షిత్వా ప్రతిగృహ్యా చ మానదః ।
ఆక్రమ్య లోకాన్ లోకాత్మా సర్వభూతహితే రతః ॥ ౨౦
మహేంద్రాయ పునః ప్రాదాత్ నియమ్య బలిమోజసా ।
త్రైలోక్యం స మహాతేజాః చక్రే శక్రవశం పునః ॥ ౨౧
తేనైష పూర్వమాక్రాంతః ఆశ్రమః శ్రమనాశనః ।
మయాఽపి భక్త్యా తస్యైషః వామనస్యోపభుజ్యతే ॥ ౨౨
ఏతమాశ్రమమాయాంతి రాక్షసా విఘ్నకారిణః ।
అత్రైవ పురుషవ్యాఘ్ర హంతవ్యా దుష్టచారిణః ॥ ౨౩
అద్య గచ్ఛామహే రామ సిద్ధాశ్రమమనుత్తమం ।
తదాశ్రమపదం తాత తవాప్యేతద్యథా మమ ॥ ౨౪
ప్రవిశన్నాశ్రమపదం వ్యరోచత మహామునిః ।
శశీవ గతనీహారః పునర్వసుసమన్వితః ॥ ౨౫
తం దృష్ట్వా మునయస్సర్వే సిద్ధాశ్రమనివాసినః ।
ఉత్పత్యోత్పత్య సహసా విశ్వామిత్రమపూజయన్ ॥ ౨౬
యథార్హం చక్రిరే పూజాం విశ్వామిత్రాయ ధీమతే ।
తథైవ రాజపుత్రాభ్యాం అకుర్వన్నతిథిక్రియాం ॥ ౨౭
ముహూర్తమథ విశ్రాంతౌ రాజపుత్రావరిందమౌ ।
ప్రాంజలీ మునిశార్దూలం ఊచతూ రఘునందనౌ ॥ ౨౮

అద్యైవ దీక్షాం ప్రవిశ భద్రం తే మునిపుంగవ ।
సిద్ధాశ్రమోఽయం సిద్ధః స్యాత్ సత్యమస్తు వచస్తవ ॥ ౨౯
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహానృషిః ।
ప్రవివేశ తదా దీక్షాం నియతో నియతేంద్రియః ॥ ౩౦
కుమారావపి తాం రాత్రిం ఉషిత్వా సుసమాహితౌ ।
ప్రభాతకాలే చోత్థాయ పూర్వాం సంధ్యాముపాస్య చ ॥ ౩౧
స్పృష్టోదకౌ శుచీ జప్యం సమాప్య నియమేన చ ।
హుతాగ్నిహోత్రమాసీనం విశ్వామిత్రమవందతాం ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రింశస్సర్గః.

అథ తౌ దేశకాలజ్ఞౌ రాజపుత్రావరిందమౌ ।
దేశే కాలే చ వాక్యజ్ఞౌ అబ్రూతాం కౌశికం వచః ॥ ౧
భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛావః యస్మిన్ కాలే నిశాచరౌ ।
సంరక్షణీయౌ తౌ బ్రహ్మన్ నాతివర్తేత తత్క్షణం ॥ ౨
ఏవం బ్రువాణౌ కాకుత్స్థౌ త్వరమాణౌ యుయుత్సయా ।
సర్వే తే మునయః ప్రీతాః ప్రశశంసుర్నృపాత్మజౌ ॥ ౩
అద్య ప్రభృతి షడ్రాత్రం రక్షతం రాఘవౌ యువాం ।
దీక్షాం గతో హ్యేష మునిః మౌనిత్వం చ గమిష్యతి ॥ ౪
తౌ తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రౌ యశస్వినౌ ।
అనిద్రౌ షడహోరాత్రం తపోవనమరక్షతాం ॥ ౫

ఉపాసాం చక్రతుర్వీరౌ యత్తౌ పరమధన్వినౌ ।
రరక్షతుర్మునివరం విశ్వామిత్రమరిందమౌ ॥ ౬
అథ కాలే గతే తస్మిన్ షష్ఠేఽహని సమాగతే ।
సౌమిత్రిమబ్రవీద్రామః యత్తో భవ సమాహితః ॥ ౭
రామస్యైవం బ్రువాణస్య త్వరితస్య యుయుత్సయా ।
ప్రజజ్వాల తతో వేదిః సోపాధ్యాయపురోహితా ॥ ౮
సదర్భచమసస్రుక్కా ససమిత్కుసుమోచ్చయా ।
విశ్వామిత్రేణ సహితా వేదిర్జజ్వాల సర్త్విజా ॥ ౯
మంత్రవచ్చ యథాన్యాయం యజ్ఞోఽసౌ సంప్రవర్తతే ।
ఆకాశే చ మహాన్ శబ్దః ప్రాదురాసీద్భయానకః ॥ ౧౦
ఆవార్య గగనం మేఘః యథా ప్రావృషి నిర్గతః ।
తథా మాయాం వికుర్వాణౌ రాక్షసావభ్యధావతాం ॥ ౧౧
మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ తయోరనుచరాశ్చ యే ।
ఆగమ్య భీమసంకాశాః రుధిరౌఘమవాసృజన్ ॥ ౧౨
సా తేన రుధిరౌఘేణ వేదిర్జజ్వాల మండితా ।
దృష్ట్వా వేదిం తథాభూతాం సానుజః క్రోధసంయుతః ॥ ౧౩
సహసాఽభిద్రుతో రామః తానపశ్యత్తతో దివి ।
తావాపతంతౌ సహసా దృష్ట్వా రాజీవలోచనః ॥ ౧౪
లక్ష్మణం త్వభిసంప్రేక్ష్య రామో వచనమబ్రవీత్ ।
పశ్య లక్ష్మణ దుర్వృత్తాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్ ॥ ౧౫

మానవాస్త్రసమాధూతాన్ అనిలేన యథా ఘనాన్ ।
మానవం పరమోదారం అస్త్రం పరమభాస్వరం ॥ ౧౬
చిక్షేప పరమక్రుద్ధః మారీచోరసి రాఘవః ।
స తేన పరమాస్త్రేణ మానవేన సమాహితః ॥ ౧౭
సంపూర్ణం యోజనశతం క్షిప్తస్సాగరసంప్లవే ।
విచేతనం విఘూర్ణన్తం శీతేషుబలతాడితం ॥ ౧౮
నిరస్తం దృశ్య మారీచం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
పశ్య లక్ష్మణ శీతేషుం మానవం ధర్మసంహితం ॥ ౧౯
మోహయిత్వానయత్యేనం న చ ప్రాణైర్వ్యయుజ్యత ।
ఇమానపి వధిష్యామి నిర్ఘృణాన్ దుష్టచారిణః ॥ ౨౦
రాక్షసాన్ పాపకర్మస్థాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రుధిరాశనాన్ ।
సంగృహ్యాస్త్రం తతో రామః దివ్యమాగ్నేయమద్భుతం ॥ ౨౧
సుబాహోరసి చిక్షేప స విద్ధః ప్రాపతద్భువి ।
శేషాన్ వాయవ్యమాదాయ నిజఘాన మహాయశాః ॥ ౨౨
రాఘవః పరమోదారః మునీనాం ముదమావహన్ ।
స హత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః॥ ౨౩
ఋషిభిః పూజితస్తత్ర యథేంద్రో విజయే పురా ।
అథ యజ్ఞే సమాప్తే తు విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౨౪
నిరీతికా దిశో దృష్ట్వా కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ।
కృతార్థోఽస్మి మహాబాహో కృతం గురువచస్త్వయా ॥ ౨౫

సిద్ధాశ్రమమిదం సత్యం కృతం రామ మహాయశః ।
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-త్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ తాం రజనీం తత్ర కృతార్థౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ఊషతుర్ముదితౌ వీరౌ ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ ౧
ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం కృతపౌర్వాహ్ణికక్రియౌ ।
విశ్వామిత్రమృషీంశ్చాన్యాన్ సహితావభిజగ్మతుః ॥ ౨
అభివాద్య మునిశ్రేష్ఠం జ్వలంతమివ పావకం ।
ఊచతుర్మధురోదారం వాక్యం మధురభాషిణౌ ॥ ౩
ఇమౌ స్మ మునిశార్దూల కింకరౌ సముపస్థితౌ ।
ఆజ్ఞాపయ యథేష్టం వై శాసనం కరవావ కిం ॥ ౪
ఏవముక్తాస్తతస్తాభ్యాం సర్వ ఏవ మహర్షయః ।
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య రామం వచనమబ్రువన్ ॥ ౫
మైథిలస్య నరశ్రేష్ఠ జనకస్య భవిష్యతి ।
యజ్ఞః పరమధర్మిష్ఠః తస్య యాస్యామహే వయం ॥ ౬
త్వం చైవ నరశార్దూల సహాస్మాభిర్గమిష్యసి ।
అద్భుతం ధనురత్నం చ తత్ర తద్ద్రష్టుమర్హసి ॥ ౭
తద్ధి పూర్వం నరశ్రేష్ఠ దత్తం సదసి దైవతైః ।
అప్రమేయబలం ఘోరం మఖే పరమభాస్వరం ॥ ౮

నాస్య దేవా న గంధర్వాః నాసురా న చ రాక్షసాః ।
కర్తుమారోపణం శక్తాః న కథంచన మానుషాః ॥ ౯
ధనుషస్తస్య వీర్యం తు జిజ్ఞాసంతో మహీక్షితః ।
న శేకురారోపయితుం రాజపుత్రా మహాబలాః ॥ ౧౦
తద్ధనుర్నరశార్దూల మైథిలస్య మహాత్మనః ।
తత్ర ద్రక్ష్యసి కాకుత్స్థ యజ్ఞం చాద్భుతదర్శనం ॥ ౧౧
తద్ధి యజ్ఞఫలం తేన మైథిలేనోత్తమం ధనుః ।
యాచితం నరశార్దూల సునాభం సర్వదైవతైః ॥ ౧౨
ఆయాగభూతం నృపతేః తస్య వేశ్మని రాఘవ ।
అర్చితం వివిధైర్గంధైః ధూపైశ్చాగరుగంధిభిః ॥ ౧౩
ఏవముక్త్వా మునివరః ప్రస్థానమకరోత్తదా ।
సర్షిసంఘస్సకాకుత్స్థః ఆమంత్ర్య వనదేవతాః ॥ ౧౪
స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి సిద్ధస్సిద్ధాశ్రమాదహం ।
ఉత్తరే జాహ్నవీతీరే హిమవంతం శిలోచ్చయం ॥ ౧౫
ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా సిద్ధాశ్రమమనుత్తమం ।
ఉత్తరాం దిశముద్దిశ్య ప్రస్థాతుముపచక్రమే ॥ ౧౬
తం ప్రయాంతం మునివరం అన్వయాదనుసారిణాం ।
శకటీశతమాత్రం తు ప్రాయేణ బ్రహ్మవాదినాం ॥ ౧౭
మృగపక్షిగణాశ్చైవ సిద్ధాశ్రమనివాసినః ।
అనుజగ్ముర్మహాత్మానం విశ్వామిత్రం మహామునిం ॥ ౧౮

నివర్తయామాస తతః పక్షిసంఘాన్ మృగానపి ।
తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివాకరే ॥ ౧౯
వాసం చక్రుర్మునిగణాః శోణాకూలే సమాహితాః ।
తేఽస్తం గతే దినకరే స్నాత్వా హుతహుతాశనాః ॥ ౨౦
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య నిషేదురమితౌజసః ।
రామోఽపి సహసౌమిత్రిః మునీంస్తానభిపూజ్య చ ॥ ౨౧
అగ్రతో నిషసాదాథ విశ్వామిత్రస్య ధీమతః ।
అథ రామో మహాతేజాః విశ్వామిత్రం మహామునిం ॥ ౨౨
పప్రచ్ఛ నరశార్దూలః కౌతూహలసమన్వితః ।
భగవన్ కో న్వయం దేశః సమృద్ధవనశోభితః ॥ ౨౩
శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే వక్తుమర్హసి తత్త్వతః ।
చోదితో రామవాక్యేన కథయామాస సువ్రతః ॥ ౨౪
తస్య దేశస్య నిఖిలం ఋషిమధ్యే మహాతపాః ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః.

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

బ్రహ్మయోనిర్మహానాసీత్ కుశో నామ మహాతపాః ।
అక్లిష్టవ్రతధర్మజ్ఞః సజ్జనప్రతిపూజకః ॥ ౧
స మహాత్మా కులీనాయాం యుక్తాయాం సుగుణోల్బణాన్ ।
వైదర్భ్యాం జనయామాస చతురస్సదృశాన్ సుతాన్ ॥ ౨

కుశాంబం కుశనాభం చ ఆధూర్త్తరజసం వసుం ।
దీప్తియుక్తాన్ మహోత్సాహాన్ క్షత్రధర్మచికీర్షయా ॥ ౩
తానువాచ కుశః పుత్రాన్ ధర్మిష్ఠాన్ సత్యవాదినః ।
క్రియతాం పాలనం పుత్రాః ధర్మం ప్రాప్స్యథ పుష్కలం ॥ ౪
ఋషేస్తు వచనం శ్రుత్వా చత్వారో లోకసమ్మతాః ।
నివేశం చక్రిరే సర్వే పురాణాం నృవరాస్తదా ॥ ౫
కుశాంబస్తు మహాతేజాః కౌశాంబీమకరోత్ పురీం ।
కుశనాభస్తు ధర్మాత్మా పురం చక్రే మహోదయం ॥ ౬
ఆధూర్త్తరజసో రామ ధర్మారణ్యాం మహీపతిః ।
చక్రే పురవరం రాజా వసుశ్చక్రే గిరివ్రజం ॥ ౭
ఏషా వసుమతీ రామ వసోస్తస్య మహాత్మనః ।
ఏతే శైలవరాః పంచ ప్రకాశంతే సమంతతః ॥ ౮
సుమాగధీ నదీ రమ్యా మగధాద్విశ్రుతాఽఽయయా ।
పంచానాం శైలముఖ్యానాం మధ్యే మాలేవ శోభతే ॥ ౯
సైషా హి మాగధీ రామ వసోస్తస్య మహాత్మనః ।
పూర్వాభిచరితా రామ సుక్షేత్రా సస్యమాలినీ ॥ ౧౦
కుశనాభస్తు రాజర్షిః కన్యాశతమనుత్తమం ।
జనయామాస ధర్మాత్మా ఘృతాచ్యాం రఘునందన ॥ ౧౧
తాస్తు యౌవనశాలిన్యః రూపవత్యః స్వలంకృతాః ।
ఉద్యానభూమిమాగమ్య ప్రావృషీవ శతహ్రదాః ॥ ౧౨

గాయంత్యో నృత్యమానాశ్చ వాదయంత్యశ్చ సర్వశః ।
ఆమోదం పరమం జగ్ముః వరాభరణభూషితాః ॥ ౧౩
అథ తాశ్చారుసర్వాంగ్యః రూపేణాప్రతిమా భువి ।
ఉద్యానభూమిమాగమ్య తారా ఇవ ఘనాంతరే ॥ ౧౪
తాస్సర్వగుణసంపన్నాః రూపయౌవనసంయుతాః ।
దృష్ట్వా సర్వాత్మకో వాయుః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౫
అహం వః కామయే సర్వాః భార్యా మమ భవిష్యథ ।
మానుషస్త్యజ్యతాం భావః దీర్ఘమాయురవాప్స్యథ ॥ ౧౬
చలం హి యౌవనం నిత్యం మానుషేషు విశేషతః ।
అక్షయ్యం యౌవనం ప్రాప్తాః అమర్యశ్చ భవిష్యథ ॥ ౧౭
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాయోరక్లిష్టకర్మణః ।
అపహాస్య తతో వాక్యం కన్యాశతమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౮
అంతశ్చరసి భూతానాం సర్వేషాం త్వం సురోత్తమ ।
ప్రభావజ్ఞాః స్మ తే సర్వాః కిమస్మానవమన్యసే ॥ ౧౯
కుశనాభసుతాస్సర్వాః సమర్థాస్త్వాం సురోత్తమ ।
స్థానాచ్చ్యావయితుం దేవం రక్షామస్తు తపో వయం ॥ ౨౦
మా భూత్ స కాలో దుర్మేధః పితరం సత్యవాదినం ।
నావమన్యస్వ ధర్మేణ స్వయంవరముపాస్మహే ॥ ౨౧
పితా హి ప్రభురస్మాకం దైవతం పరమం హి సః ।
యస్య నో దాస్యతి పితా స నో భర్తా భవిష్యతి ॥ ౨౨

తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా వాయుః పరమకోపనః ।
ప్రవిశ్య సర్వగాత్రాణి బభంజ భగవాన్ ప్రభుః ॥ ౨౩
అరత్నిమాత్రాకృతయః భగ్నదర్పా భయార్దితాః ।
తాః కన్యా వాయునా భగ్నాః వివిశుర్నృపతేర్గృహం ॥ ౨౪
ప్రాపతన్ భువి సంభ్రాంతాః సలజ్జాస్సాశ్రులోచనాః ।
స చ తా దయితా దీనాః కన్యాః పరమశోభనాః ॥ ౨౫
దృష్ట్వా భగ్నాస్తదా రాజా సంభ్రాంత ఇదమబ్రవీత్ ।
కిమిదం కథ్యతాం పుత్ర్యః కో ధర్మమవమన్యతే ॥ ౨౬
కుబ్జాః కేన కృతాస్సర్వాః వేష్టంత్యో నాభిభాషథ ।
శ్రోతుమిచ్ఛామి తం పుత్ర్యః యస్యేదం కర్మణః ఫలం ॥ ౨౭
ఏవం రాజా వినిశ్వస్య సమాధిం సందధే తతః ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కుశనాభస్య ధీమతః ।
శిరోభిశ్చరణౌ స్పృష్ట్వా కన్యాశతమభాషత ॥ ౧
వాయుస్సర్వాత్మకో రాజన్ ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి ।
అశుభం మార్గమాస్థాయ న ధర్మం ప్రత్యవేక్షతే ॥ ౨
పితృమత్యః స్మ భద్రం తే స్వచ్ఛందే న వయం స్థితాః ।
పితరం నో వృణీష్వ త్వం యది నో దాస్యతే తవ ॥ ౩

తేన పాపానుబంధేన వచనం న ప్రతీచ్ఛతా ।
ఏవం బ్రువంత్యస్సర్వాః స్మ వాయునా నిహతా భృశం ॥ ౪
తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా పరమధార్మికః ।
ప్రత్యువాచ మహాతేజాః కన్యాశతమనుత్తమం ॥ ౫
క్షాంతం క్షమావతాం పుత్ర్యః కర్తవ్యం సుమహత్ కృతం ।
ఐకమత్యముపాగమ్య కులం చావేక్షితం మమ ॥ ౬
అలంకారో హి నారీణాం క్షమా తు పురుషస్య వా ।
దుష్కరం తచ్చ యత్ క్షాంతం త్రిదశేషు విశేషతః ॥ ౭
యాదృశీ వః క్షమా పుత్ర్యః సర్వాసామవిశేషతః ।
క్షమా దానం క్షమా యజ్ఞః క్షమా సత్యం హి పుత్రికాః ॥ ౮
క్షమా యశః క్షమా ధర్మః క్షమయా విష్ఠితం జగత్ ।
విసృజ్య కన్యాః కాకుత్స్థ రాజా త్రిదశవిక్రమః ॥ ౯
మంత్రజ్ఞో మంత్రయామాస ప్రదానం సహ మంత్రిభిః ।
దేశకాలౌ ప్రదానస్య సదృశే ప్రతిపాదనం ॥ ౧౦
ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు చూలీ నామ మహామునిః ।
ఊర్ధ్వరేతాశ్శుభాచారః బ్రాహ్మం తప ఉపాగమత్ ॥ ౧౧
తప్యన్తం తమృషిం తత్ర గంధర్వీ పర్యుపాసతే ।
సోమదా నామ భద్రం తే ఊర్మిళాతనయా తదా ॥ ౧౨
సా చ తం ప్రణతా భూత్వా శుశ్రూషణపరాయణా ।
ఉవాస కాలే ధర్మిష్ఠా తస్యాస్తుష్టోఽభవద్గురుః ॥ ౧౩

స చ తాం కాలయోగేన ప్రోవాచ రఘునందన ।
పరితుష్టోఽస్మి భద్రం తే కిం కరోమి తవ ప్రియం ॥ ౧౪
పరితుష్టం మునిం జ్ఞాత్వా గంధర్వీ మధురస్వరా ।
ఉవాచ పరమప్రీతా వాక్యజ్ఞా వాక్యకోవిదం ॥ ౧౫
లక్ష్మ్యా సముదితో బ్రాహ్మ్యా బ్రహ్మభూతో మహాతపాః ।
బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తం పుత్రమిచ్ఛామి ధార్మిక ॥ ౧౬
అపతిశ్చాస్మి భద్రం తే భార్యా చాస్మి న కస్యచిత్ ।
బ్రాహ్మేణోపగతాయాశ్చ దాతుమర్హసి మే సుతం ॥ ౧౭
తస్యాః ప్రసన్నో బ్రహ్మర్షిః దదౌ పుత్రమనుత్తమం ।
బ్రహ్మదత్త ఇతి ఖ్యాతం మానసం చూళినస్సుతం ॥ ౧౮
స రాజా సౌమదేయస్తు పురీమధ్యవసత్తదా ।
కాంపిల్యాం పరయా లక్ష్మ్యా దేవరాజో యథా దివం ॥ ౧౯
స బుద్ధిం కృతవాన్ రాజా కుశనాభస్సుధార్మికః ।
బ్రహ్మదత్తాయ కాకుత్స్థ దాతుం కన్యాశతం తదా ॥ ౨౦
తమాహూయ మహాతేజాః బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః ।
దదౌ కన్యాశతం రాజా సుప్రీతేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౧
యథాక్రమం తతః పాణీన్ జగ్రాహ రఘునందన ।
బ్రహ్మదత్తో మహీపాలః తాసాం దేవపతిర్యథా ॥ ౨౨
స్పృష్టమాత్రే తతః పాణౌ వికుబ్జా విగతజ్వరాః ।
యుక్తాః పరమయా లక్ష్మ్యా బభుః కన్యాశతం తదా ॥ ౨౩

స దృష్ట్వా వాయునా ముక్తాః కుశనాభో మహీపతిః ।
బభూవ పరమప్రీతః హర్షం లేభే పునః పునః ॥ ౨౪
కృతోద్వాహం తు రాజానం బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః ।
సదారం ప్రేషయామాస సోపాధ్యాయగణం తదా ॥ ౨౫
సోమదాఽపి సుసంహృష్టా పుత్రస్య సదృశీం క్రియాం ।
యథాన్యాయం చ గంధర్వీ స్నుషాస్తాః ప్రత్యనందత ॥ ౨౬
దృష్ట్వా స్పృష్ట్వా చ తాః కన్యాః కుశనాభం ప్రశస్య చ ।
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

కృతోద్వాహే గతే తస్మిన్ బ్రహ్మదత్తే చ రాఘవ ।
అపుత్రః పుత్రలాభాయ పౌత్రీమిష్టిమకల్పయత్ ॥ ౧
ఇష్ట్యాం తు వర్తమానాయాం కుశనాభం మహీపతిం ।
ఉవాచ పరమోదారః కుశో బ్రహ్మసుతస్తదా ॥ ౨
పుత్ర తే సదృశః పుత్రః భవిష్యతి సుధార్మికః ।
గాధిం ప్రాప్స్యసి తేన త్వం కీర్తిం లోకే చ శాశ్వతీం ॥ ౩
ఏవముక్త్వా కుశో రామ కుశనాభం మహీపతిం ।
జగామాకాశమావిశ్య బ్రహ్మలోకం సనాతనం ॥ ౪
కస్యచిత్త్వథ కాలస్య కుశనాభస్య ధీమతః ।
జజ్ఞే పరమధర్మిష్ఠః గాధిరిత్యేవ నామతః ॥ ౫

స పితా మమ కాకుత్‌స్థ గాధిః పరమధార్మికః ।
కుశవంశప్రసూతోఽస్మి కౌశికో రఘునందన ॥ ౬
పూర్వజా భగినీ చాపి మమ రాఘవ సువ్రత ।
నామ్నా సత్యవతీ నామ ఋచీకే ప్రతిపాదితా ॥ ౭
సశరీరా గతా స్వర్గం భర్తారమనువర్తినీ ।
కౌశికీ పరమోదారా ప్రవృత్తా చ మహానదీ ॥ ౮
దివ్యా పుణ్యోదకా రమ్యా హిమవంతముపాశ్రితా ।
లోకస్య హితకామార్థం ప్రవృత్తా భగినీ మమ ॥ ౯
తతోఽహం హిమవత్పార్శ్వే వసామి నిరతస్సుఖం ।
భగిన్యాం స్నేహసంయుక్తః కౌశిక్యాం రఘునందన ॥ ౧౦
సా తు సత్యవతీ పుణ్యా సత్యే ధర్మే ప్రతిష్ఠితా ।
పతివ్రతా మహాభాగా కౌశికీ సరితాం వరా ॥ ౧౧
అహం హి నియమాద్రామ హిత్వా తాం సముపాగతః ।
సిద్ధాశ్రమమనుప్రాప్య సిద్ధోఽస్మి తవ తేజసా ॥ ౧౨
ఏషా రామ మమోత్పత్తిః స్వస్య వంశస్య కీర్తితా ।
దేశస్య చ మహాబాహో యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ॥ ౧౩
గతోఽర్ధరాత్రః కాకుత్‌స్థ కథాః కథయతో మమ ।
నిద్రామభ్యేహి భద్రం తే మాభూద్విఘ్నోఽధ్వనీహ నః ॥ ౧౪
నిష్పందాస్తరవస్సర్వే నిలీనా మృగపక్షిణః ।
నైశేన తమసా వ్యాప్తాః దిశశ్చ రఘునందన ॥ ౧౫

శనైర్వియుజ్యతే సంధ్యా నభో నేత్రైరివామృతం ।
నక్షత్రతారాగహనం జ్యోతిర్భిరవభాసతే ॥ ౧౬
ఉత్తిష్ఠతి చ శీతాంశుః శశీ లోకతమోనుదః ।
హ్లాదయన్ ప్రాణినాం లోకే మనాంసి ప్రభయా విభో ॥ ౧౭
నైశాని సర్వభూతాని ప్రచరంతి తతస్తతః ।
యక్షరాక్షససంఘాశ్చ రౌద్రాశ్చ పిశితాశనాః ॥ ౧౮
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః విరరామ మహామునిః ।
సాధు సాధ్వితి తం సర్వే మునయో హ్యభ్యపూజయన్ ॥ ౧౯
కుశికానామయం వంశః మహాన్ ధర్మపరస్సదా ।
బ్రహ్మోపమా మహాత్మానః కుశవంశ్యా నరోత్తమాః ॥ ౨౦
విశేషేణ భవానేవ విశ్వామిత్రో మహాయశః ।
కౌశికీ సరితాం శ్రేష్ఠా కులోద్యోతకరీ తవ ॥ ౨౧
ఇతి తైర్మునిశార్దూలైః ప్రశస్తః కుశికాత్మజః ।
నిద్రాముపాగమచ్ఛ్రీమాన్ అస్తం గత ఇవాంశుమాన్ ॥ ౨౨
రామోపి సహసౌమిత్రిః కించిదాగతవిస్మయః ।
ప్రశస్య మునిశార్దూలం నిద్రాం సముపసేవతే ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

ఉపాస్య రాత్రిశేషం తు శోణాకూలే మహర్షిభిః ।
నిశాయాం సుప్రభాతాయాం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧

సుప్రభాతా నిశా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే ।
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భద్రం తే గమనాయాభిరోచయ ॥ ౨
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా పౌర్వాహ్ణికీం క్రియాం ।
గమనం రోచయామాస వాక్యం చేదమువాచ హ ॥ ౩
అయం శోణశ్శుభజలః గాధః పులినమండితః ।
కతరేణ పథా బ్రహ్మన్ సంతరిష్యామహే వయం ॥ ౪
ఏవముక్తస్తు రామేణ విశ్వామిత్రోఽబ్రవీదిదం ।
ఏష పంథా మయోద్దిష్టః యేన యాన్తి మహర్షయః ॥ ౫
ఏవముక్తా మహర్షయో విశ్వామిత్రేణ ధీమతా ।
పశ్యంతస్తే ప్రయాతా వై వనాని వివిధాని చ ॥ ౬
తే గత్వా దూరమధ్వానం గతేఽర్ధదివసే తదా ।
జాహ్నవీం సరితాం శ్రేష్ఠాం దదృశుర్మునిసేవితాం ॥ ౭
తాం దృష్ట్వా పుణ్యసలిలాం హంససారససేవితాం ।
బభూవుర్ముదితాస్సర్వే మునయస్సహరాఘవాః ॥ ౮
తస్యాస్తీరే తతశ్చక్రుః త ఆవాసపరిగ్రహం ।
తతః స్నాత్వా యథాన్యాయం సంతర్ప్య పితృదేవతాః ॥ ౯
హుత్వా చైవాగ్నిహోత్రాణి ప్రాశ్య చామృతవద్ధవిః ।
వివిశుర్జాహ్నవీతీరే శుచౌ ముదితమానసాః ॥ ౧౦
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం పరివార్య సమంతతః ।
అథ తత్ర తదా రామః విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౧

భగవంచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి గంగాం త్రిపథగాం నదీం ।
త్రైలోక్యం కథమాక్రమ్య గతా నదనదీపతిం ॥ ౧౨
చోదితో రామవాక్యేన విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
వృద్ధిం జన్మ చ గంగాయాః వక్తుమేవోపచక్రమే ॥ ౧౩
శైలేంద్రో హిమవాన్నామ ధాతూనామాకరో మహాన్ ।
తస్య కన్యాద్వయం రామ రూపేణాప్రతిమం భువి ॥ ౧౪
యా మేరుదుహితా రామ తయోర్మాతా సుమధ్యమా ।
నామ్నా మనోరమా నామ పత్నీ హిమవతః ప్రియా ॥ ౧౫
తస్యాం గంగేయమభవత్ జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా ।
ఉమా నామ ద్వితీయాఽభూత్ కన్యా తస్యైవ రాఘవ ॥౧౬
అథ జ్యేష్ఠాం సురాస్సర్వే దేవతార్థచికీర్షయా ।
శైలేంద్రం వరయామాసుః గంగాం త్రిపథగాం నదీం ॥ ౧౭
దదౌ ధర్మేణ హిమవాన్ తనయాం లోకపావనీం ।
స్వచ్ఛందపథగాం గంగాం త్రైలోక్యహితకామ్యయా ॥ ౧౮
ప్రతిగృహ్య తతో దేవాః త్రిలోకహితకారిణః ।
గంగామాదాయ తేఽగచ్ఛన్ కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ ౧౯
యా చాన్యా శైలదుహితా కన్యాఽఽసీద్రఘునందన ।
ఉగ్రం సా వ్రతమాస్థాయ తపస్తేపే తపోధనా ॥ ౨౦
ఉగ్రేణ తపసా యుక్తాం దదౌ శైలవరస్సుతాం ।
రుద్రాయాప్రతిరూపాయ ఉమాం లోకనమస్కృతాం ॥ ౨౧

ఏతే తే శైలరాజస్య సుతే లోకనమస్కృతే ।
గంగా చ సరితాం శ్రేష్ఠా ఉమా దేవీ చ రాఘవ ॥ ౨౨
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథా త్రిపథగా నదీ ।
ఖం గతా ప్రథమం తాత గతిం గతిమతాం వర ॥ ౨౩
సైషా సురనదీ రమ్యా శైలేంద్రస్య సుతా తదా ।
సురలోకం సమారూఢా విపాపా జలవాహినీ ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్త్రింశస్సర్గః.

ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ ఉభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ ।
ప్రతినంద్య కథాం వీరౌ ఊచతుర్మునిపుంగవం ॥ ౧
ధర్మయుక్తమిదం బ్రహ్మన్ కథితం పరమం త్వయా ।
దుహితుశ్శైలరాజస్య జ్యేష్ఠాయా వక్తుమర్హసి ॥ ౨
విస్తరం విస్తరజ్ఞోఽసి దివ్యమానుషసంభవం ।
త్రీన్ పథో హేతునా కేన ప్లావయేల్లోకపావనీ ॥ ౩
కథం గంగా త్రిపథగా విశ్రుతా సరిదుత్తమా ।
త్రిషు లోకేషు ధర్మజ్ఞ కర్మభిః కైస్సమన్వితా ॥ ౪
తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్రస్తపోధనః ।
నిఖిలేన కథాం సర్వాం ఋషిమధ్యే న్యవేదయత్ ॥ ౫

పురా రామ కృతోద్వాహః నీలకంఠో మహాతపాః ।
దృష్ట్వా చ స్పృహయా దేవీం మైథునాయోపచక్రమే ॥ ౬
శితికంఠస్య దేవస్య దివ్యం వర్షశతం గతం ।
న చాపి తనయో రామ తస్యామాసీత్ పరంతప ॥ ౭
తతో దేవాస్సముద్విగ్నాః పితామహపురోగమాః ।
యదిహోత్పద్యతే భూతం కస్తత్ప్రతిసహిష్యతే ॥ ౮
అభిగమ్య సురాస్సర్వే ప్రణిపత్యేదమబ్రువన్ ।
దేవదేవ మహాదేవ లోకస్యాస్య హితే రత ॥ ౯
సురాణాం ప్రణిపాతేన ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ।
న లోకా ధారయిష్యంతి తవ తేజస్సురోత్తమ ॥ ౧౦
బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తః దేవ్యా సహ తపశ్చర ।
త్రైలోక్యహితకామార్థం తేజస్తేజసి ధారయ ॥ ౧౧
రక్ష సర్వానిమాన్ లోకాన్ నాలోకం కర్తుమర్హసి ।
దేవతానాం వచః శ్రుత్వా సర్వలోకమహేశ్వరః ॥ ౧౨
బాఢమిత్యబ్రవీత్ సర్వాన్ పునశ్చేదమువాచ హ ।
ధారయిష్యామ్యహం తేజః తేజస్యేవ సహోమయా ॥ ౧౩
త్రిదశాః పృథివీ చైవ నిర్వాణమధిగచ్ఛతు ।
యదిదం క్షుభితం స్థానాత్ మమ తేజో హ్యనుత్తమం ॥ ౧౪
ధారయిష్యతి కస్తన్మే బ్రువంతు సురసత్తమాః ।
ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచుర్వృషభధ్వజం ॥ ౧౫

యత్తేజః క్షుభితం హ్యేతత్ తద్ధరా ధారయిష్యతి ।
ఏవముక్తస్సురపతిః ప్రముమోచ మహీతలే ॥ ౧౬
తేజసా పృథివీ యేన వ్యాప్తా సగిరికాననా ।
తతో దేవాః పునరిదం ఊచుశ్చాథ హుతాశనం ॥ ౧౭
ప్రవిశ త్వం మహాతేజః రౌద్రం వాయుసమన్వితః ।
తదగ్నినా పునర్వ్యాప్తం సంజాతః శ్వేతపర్వతః ॥ ౧౮
దివ్యం శరవణం చైవ పావకాదిత్యసన్నిభం ।
యత్ర జాతో మహాతేజాః కార్తికేయోఽగ్నిసంభవః ॥ ౧౯
అథోమాం చ శివం చైవ దేవాస్సర్షిగణాస్తదా ।
పూజయామాసురత్యర్థం సుప్రీతమనసస్తతః ॥ ౨౦
అథ శైలసుతా రామ త్రిదశానిదమబ్రవీత్ ।
అప్రియస్య కృతస్యాద్య ఫలం ప్రాప్స్యథ మే సురాః ॥ ౨౧
ఇత్యుక్త్వా సలిలం గృహ్య పార్వతీ భాస్కరప్రభా ।
సమన్యురశపత్ సర్వాన్ క్రోధసంరక్తలోచనా ॥ ౨౨
యస్మాన్నివారితా చైవ సంగతా పుత్రకామ్యయా ।
అపత్యం స్వేషు దారేషు తస్మాన్నోత్పాదయిష్యథ ॥ ౨౩
అద్య ప్రభృతి యుష్మాకం అప్రజాస్సంతు పత్నయః ।
ఏవముక్త్వా సురాన్ సర్వాన్ శశాప పృథివీమపి ॥ ౨౪
అవనే నైకరూపా త్వం బహుభార్యా భవిష్యసి ।
న చ పుత్రకృతాం ప్రీతిం మత్క్రోధకలుషీకృతా ॥ ౨౫

ప్రాప్స్యసి త్వం సుదుర్మేధే మమ పుత్రమనిచ్ఛతీ ।
తాన్ సర్వాన్ వ్రీడితాన్ దృష్ట్వా సురాన్ సురపతిస్తదా॥ ౨౬
గమనాయోపచక్రామ దిశం వరుణపాలితాం ।
స గత్వా తప ఆతిష్ఠత్ పార్శ్వే తస్యోత్తరే గిరౌ ॥ ౨౭
హిమవత్ప్రభవే శృంగే సహ దేవ్యా మహేశ్వరః ।
ఏష తే విస్తరో రామ శైలపుత్ర్యా నివేదితః ॥ ౨౮
గంగాయాః ప్రభవం చైవ శృణు మే సహలక్ష్మణ ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః.

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

తప్యమానే తపో దేవే దేవాస్సర్షిగణాః పురా ।
సేనాపతిమభీప్సంతః పితామహముపాగమన్ ॥ ౧
తతోఽబ్రువన్ సురాస్సర్వే భగవంతం పితామహం ।
ప్రణిపత్య సురాస్సర్వే సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౨
యో నస్సేనాపతిర్దేవ దత్తో భగవతా పురా ।
స న జాతోఽద్య భగవన్ అస్మద్దైవారినిబర్హణః ॥ ౩
తత్పితా భగవాన్ శర్వః హిమవచ్ఛిఖరేఽద్య వై ।
తపః పరమమాస్థాయ తప్యతే స్మ సహోమయా ॥ ౪
యదత్రానంతరం కార్యం లోకానాం హితకామ్యయా ।
సంవిధత్స్వ విధానజ్ఞ త్వం హి నః పరమా గతిః ॥ ౫

దేవతానాం వచః శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః ।
సాంత్వయన్ మధురైర్వాక్యైః త్రిదశానిదమబ్రవీత్ ॥ ౬
శైలపుత్ర్యా యదుక్తం తత్ న ప్రజాస్సంతు పత్నిషు ।
తస్యా వచనమక్లిష్టం సత్యమేతన్న సంశయః ॥ ౭
ఇయమాకాశగా గంగా యస్యాం పుత్రం హుతాశనః ।
జనయిష్యతి దేవానాం సేనాపతిమరిందమం ॥ ౮
జ్యేష్ఠా శైలేంద్రదుహితా మానయిష్యతి తత్సుతం ।
ఉమాయాస్తద్బహుమతం భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౯
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృతార్థా రఘునందన ।
ప్రణిపత్య సురాస్సర్వే పితామహమపూజయన్ ॥ ౧౦
తే గత్వా పర్వతం రామ కైలాసం ధాతుమండితం ।
అగ్నిం నియోజయామాసుః పుత్రార్థం సర్వదేవతాః ॥ ౧౧
దేవకార్యమిదం దేవ సంవిధత్స్వ హుతాశన ।
శైలపుత్ర్యాం మహాతేజః గంగాయాం తేజ ఉత్సృజ ॥ ౧౨
దేవతానాం ప్రతిజ్ఞాయ గంగామభ్యేత్య పావకః ।
గర్భం ధారయ వై దేవి దేవతానామిదం ప్రియం ॥ ౧౩
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దివ్యం రూపమధారయత్ ।
దృష్ట్వా తన్మహిమానం సః సమంతాదవకీర్యత ॥ ౧౪
సమంతతస్తదా దేవీం అభ్యషించత పావకః ।
సర్వస్రోతాంసి పూర్ణాని గంగాయా రఘునందన ॥ ౧౫

తమువాచ తతో గంగా సర్వదేవపురోహితం ।
అశక్తా ధారణే దేవ తవ తేజస్సముద్ధతం ॥ ౧౬
దహ్యమానాఽగ్నినా తేన సంప్రవ్యథితచేతనా ।
అథాబ్రవీదిదం గంగాం సర్వదేవహుతాశనః ॥ ౧౭
ఇహ హైమవతే పాదే గర్భోఽయం సంనివేశ్యతాం ।
శ్రుత్వా త్వగ్నివచో గంగా తం గర్భమతిభాస్వరం ॥ ౧౮
ఉత్ససర్జ మహాతేజః స్రోతోభ్యో హి తదాఽనఘ ।
యదస్యా నిర్గతం తస్మాత్ తప్తజాంబూనదప్రభం ॥ ౧౯
కాంచనం ధరణీం ప్రాప్తం హిరణ్యమమలం శుభం ।
తామ్రం కార్ష్ణాయసం చైవ తైక్ష్ణ్యాదేవాభిజాయత ॥ ౨౦
మలం తస్యాభవత్తత్ర త్రపు సీసకమేవ చ ।
తదేతద్ధరణీం ప్రాప్య నానాధాతురవర్ధత ॥ ౨౧
నిక్షిప్తమాత్రే గర్భే తు తేజోభిరభిరంజితం ।
సర్వం పర్వతసన్నద్ధం సౌవర్ణమభవద్వనం ॥ ౨౨
జాతరూపమితి ఖ్యాతం తదా ప్రభృతి రాఘవ ।
సువర్ణం పురుషవ్యాఘ్ర హుతాశనసమప్రభం ॥ ౨౩
తృణవృక్షలతాగుల్మం సర్వం భవతి కాంచనం ।
తం కుమారం తతో జాతం సేంద్రాస్సహమరుద్గణాః ॥ ౨౪
క్షీరసంభావనార్థాయ కృత్తికాస్సమయోజయన్ ।
తాః క్షీరం జాతమాత్రస్య కృత్వా సమయముత్తమం ॥ ౨౫

దదుః పుత్రోఽయమస్మాకం సర్వాసామితి నిశ్చితాః ।
తతస్తు దేవతాస్సర్వాః కార్తికేయ ఇతి బ్రువన్ ॥ ౨౬
పుత్రస్త్రైలోక్యవిఖ్యాతః భవిష్యతి న సంశయః ।
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా స్కన్నం గర్భపరిస్రవే ॥ ౨౭
స్నాపయన్ పరయా లక్ష్మ్యా దీప్యమానం యథాఽనలం ।
స్కంద ఇత్యబ్రువన్ దేవాః స్కన్నం గర్భపరిస్రవాత్ ॥ ౨౮
కార్తికేయం మహాభాగం కాకుత్ స్థ జ్వలనోపమం ।
ప్రాదుర్భూతం తతః క్షీరం కృత్తికానామనుత్తమం ॥ ౨౯
షణ్ణాం షడాననో భూత్వా జగ్రాహ స్తనజం పయః ।
గృహీత్వా క్షీరమేకాహ్నా సుకుమారవపుస్తదా ॥ 30
అజయత్ స్వేన వీర్యేణ దైత్యసైన్యగణాన్ విభుః ।
సురసేనాగణపతిం తతస్తమతులద్యుతిం ॥ 3౧
అభ్యషించన్ సురగణాః సమేత్యాగ్నిపురోగమాః ।
ఏష తే రామ గంగాయాః విస్తరోఽభిహితో మయా ॥ 3౨
కుమారసంభవశ్చైవ ధన్యః పుణ్యస్తథైవ చ ।
భక్తశ్చ యః కార్తికేయే కాకుత్ స్థ భువి మానవః ॥ 33
ఆయుష్మాన్ పుత్రపౌత్రైశ్చ స్కందసాలోక్యతాం వ్రజేత్ ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - సప్తత్రింశస్సర్గః.

144

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః.

తాం కథాం కౌశికో రామే నివేద్య కుశికాత్మజః ।
పునరేవాపరం వాక్యం కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
అయోధ్యాధిపతిశ్శూరః పూర్వమాసీన్నరాధిపః ।
సగరో నామ ధర్మాత్మా ప్రజాకామస్స చాప్రజః ॥ ౨
వైదర్భదుహితా రామ కేశినీ నామ నామతః ।
జ్యేష్ఠా సగరపత్నీ సా ధర్మిష్ఠా సత్యవాదినీ ॥ ౩
అరిష్టనేమిదుహితా రూపేణాప్రతిమా భువి ।
ద్వితీయా సగరస్యాసీత్ పత్నీ సుమతిసంజ్ఞితా ॥ ౪
తాభ్యాం సహ తదా రాజా పత్నీభ్యాం తప్తవాంస్తపః ।
హిమవంతం సమాసాద్య భృగుప్రస్రవణే గిరౌ ॥ ౫
అథ వర్షశతే పూర్ణే తపసాఽఽరాధితో మునిః ।
సగరాయ వరం ప్రాదాత్ భృగుస్సత్యవతాం వరః ॥ ౬
అపత్యలాభస్సుమహాన్ భవిష్యతి తవానఘ ।
కీర్తిం చాప్రతిమాం లోకే ప్రాప్స్యసే పురుషర్షభ ॥ ౭
ఏకా జనయితా తాత పుత్రం వంశకరం తవ ।
షష్టిం పుత్రసహస్రాణి అపరా జనయిష్యతి ॥ ౮
భాషమాణం మహాత్మానం రాజపుత్ర్యౌ ప్రసాద్య తం ।
ఊచతుః పరమప్రీతే కృతాంజలిపుటే తదా ॥ ౯

ఏకః కస్యాస్సుతో బ్రహ్మన్ కా బహూన్ జనయిష్యతి ।
శ్రోతుమిచ్ఛావహే బ్రహ్మన్ సత్యమస్తు వచస్తవ ॥ ౧౦
తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా భృగుః పరమధార్మికః ।
ఉవాచ పరమాం వాణీం స్వచ్ఛందోఽత్ర విధీయతాం ॥ ౧౧
ఏకో వంశకరో వాఽస్తు బహవో వా మహాబలాః ।
కీర్తిమంతో మహోత్సాహాః కా వా కం వరమిచ్ఛతి ॥ ౧౨
మునేస్తు వచనం శ్రుత్వా కేశినీ రఘునందన ।
పుత్రం వంశకరం రామ జగ్రాహ నృపసన్నిధౌ ॥ ౧౩
షష్టిం పుత్రసహస్రాణి సుపర్ణభగినీ తదా ।
మహోత్సాహాన్ కీర్తిమతః జగ్రాహ సుమతిస్సుతాన్ ॥ ౧౪
ప్రదక్షిణమృషిం కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్య చ ।
జగామ స్వపురం రాజా సభార్యో రఘునందన ॥ ౧౫
అథ కాలే గతే తస్మిన్ జ్యేష్ఠా పుత్రం వ్యజాయత ।
అసమంజ ఇతి ఖ్యాతం కేశినీ సగరాత్మజం ॥ ౧౬
సుమతిస్తు నరవ్యాఘ్ర గర్భతుంబం వ్యజాయత ।
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి తుంబభేదాద్వినిస్సృతాః ॥ ౧౭
ఘృతపూర్ణేషు కుంభేషు ధాత్ర్యస్తాన్ సమవర్ధయన్ ।
కాలేన మహతా సర్వే యౌవనం ప్రతిపేదిరే ॥ ౧౮
అథ దీర్ఘేణ కాలేన రూపయౌవనశాలినః ।
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి సగరస్యాభవంస్తదా ॥ ౧౯

స చ జ్యేష్ఠో నరశ్రేష్ఠ సగరస్యాత్మసంభవః ।
బాలాన్ గృహీత్వా తు జలే సరయ్వా రఘునందన ॥ ౨౦
ప్రక్షిప్య ప్రహసన్నిత్యం మజ్జతస్తాన్ సమీక్ష్య వై ।
ఏవం పాపసమాచారః సజ్జనప్రతిబాధకః ॥ ౨౧
పౌరాణామహితే యుక్తః పుత్రో నిర్వాసితః పురాత్ ।
తస్య పుత్రోఽంశుమాన్నామ అసమంజస్య వీర్యవాన్ ॥ ౨౨
సమ్మతస్సర్వలోకస్య సర్వస్యాపి ప్రియంవదః ।
తతః కాలేన మహతా మతిస్సమభిజాయత ॥ ౨౩
సగరస్య నరశ్రేష్ఠ యజేయమితి నిశ్చితా ।
స కృత్వా నిశ్చయం రామ సోపాధ్యాయగణస్తదా ॥ ౨౪
యజ్ఞకర్మణి వేదజ్ఞః యష్టుం సముపచక్రమే ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - అష్టత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా కథాన్తే రఘునందనః ।
ఉవాచ పరమప్రీతః మునిం దీప్తమివానలం ॥ ౧
శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే విస్తరేణ కథామిమాం ।
పూర్వకో మే కథం బ్రహ్మన్ యజ్ఞం వై సముపాహరత్ ॥ ౨
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కౌతూహలసమన్వితం ।
విశ్వామిత్రస్తు కాకుత్స్థం ఉవాచ ప్రహసన్నివ ॥ ౩

శ్రూయతాం విస్తరో రామ సగరస్య మహాత్మనః ।
శంకరశ్వశురో నామ హిమవానచలోత్తమః ॥ ౪
వింధ్యపర్వతమాసాద్య నిరీక్షేతే పరస్పరం ।
తయోర్మధ్యే ప్రవృత్తోఽభూత్ యజ్ఞస్స పురుషోత్తమ ॥ ౫
స హి దేశో నరవ్యాఘ్ర ప్రశస్తో యజ్ఞకర్మణి ।
తస్యాశ్వచర్యాం కాకుత్స్థ దృఢధన్వా మహారథః ॥ ౬
అంశుమానకరోత్తాత సగరస్య మతే స్థితః ।
తస్య పర్వణి తం యజ్ఞం యజమానస్య వాసవః ॥ ౭
రాక్షసీం తనుమాస్థాయ యజ్ఞీయాశ్వమపాహరత్ ।
హ్రియమాణె తు కాకుత్స్థ తస్మిన్నశ్వే మహాత్మనః ॥ ౮
ఉపాధ్యాయగణాస్సర్వే యజమానమథాబ్రువన్ ।
అయం పర్వణి వేగేన యజ్ఞీయాశ్వోఽపనీయతే ॥ ౯
హర్తారం జహి కాకుత్స్థ హయశ్చైవోపనీయతాం ।
యజ్ఞచ్ఛిద్రం భవత్యేతత్ సర్వేషామశివాయ నః ॥ ౧౦
తత్తథా క్రియతాం రాజన్ యథాఽచ్ఛిద్రః క్రతుర్భవేత్ ।
ఉపాధ్యాయవచః శ్రుత్వా తస్మిన్ సదసి పార్థివః ॥ ౧౧
షష్టిం పుత్రసహస్రాణి వాక్యమేతదువాచ హ ।
గతిం పుత్రా న పశ్యామి రక్షసాం పురుషర్షభాః ॥ ౧౨
మంత్రపూతైర్మహాభాగైః ఆస్థితో హి మహాక్రతుః ।
తద్గచ్ఛత విచిన్వధ్వం పుత్రకా భద్రమస్తు వః ॥ ౧౩

153

సముద్రమాలినీం సర్వాం పృథివీమనుగచ్ఛత ।
ఏకైకయోజనం పుత్రాః విస్తారమధిగచ్ఛత ॥ ౧౪
యావత్తురగసందర్శః తావత్ ఖనత మేదినీం ।
తం చైవ హయహర్తారం మార్గమాణా మమాజ్ఞయా ॥ ౧౫
దీక్షితః పౌత్రసహితః సోపాధ్యాయగణో హ్యహం ।
ఇహ స్థాస్యామి భద్రం వః యావత్తురగదర్శనం ॥ ౧౬
ఇత్యుక్త్వా హృష్టమనసః రాజపుత్రా మహాబలాః ।
జగ్ముర్మహీతలం రామ పితుర్వచనయంత్రితాః ॥ ౧౭
యోజనాయామవిస్తారం ఏకైకో ధరణీతలం ।
బిభిదుః పురుషవ్యాఘ్రా వజ్రస్పర్శసమైర్నఖైః ॥ ౧౮
శూలైరశనికల్పైశ్చ హలైశ్చాపి సుదారుణైః ।
భిద్యమానా వసుమతీ ననాద రఘునందన ॥ ౧౯
నాగానాం వధ్యమానానాం అసురాణాం చ రాఘవ ।
రాక్షసానాం చ దుర్ధర్షః సత్త్వానాం నినదోఽభవత్ ॥ ౨౦
యోజనానాం సహస్రాణి షష్టిం తు రఘునందన ।
బిభిదుర్ధరణీం వీరాః రసాతలమనుత్తమం ॥ ౨౧
ఏవం పర్వతసంబాధం జంబూద్వీపం నృపాత్మజాః ।
ఖనంతో నరశార్దూల సర్వతః పరిచక్రముః ॥ ౨౨
తతో దేవాస్సగంధర్వాః సాసురాస్సహపన్నగాః ।
సంభ్రాంతమనసస్సర్వే పితామహముపాగమన్ ॥ ౨౩

తే ప్రసాద్య మహాత్మానం విషణ్ణవదనాస్తదా ।
ఊచుః పరమసంత్రస్తాః పితామహమిదం వచః ॥ ౨౪
భగవన్ పృథివీ సర్వా ఖన్యతే సగరాత్మజైః ।
బహవశ్చ మహాత్మానః హన్యంతే తలవాసినః ॥ ౨౫
అయం యజ్ఞహరోఽస్మాకం అనేనాశ్వోఽపనీయతే ।
ఇతి తే సర్వభూతాని నిఘ్నంతి సగరాత్మజాః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

దేవతానాం వచః శ్రుత్వా భగవాన్ వై పితామహః ।
ప్రత్యువాచ సుసంత్రస్తాన్ కృతాంతబలమోహితాన్ ॥ ౧
యస్యేయం వసుధా కృత్స్నా వాసుదేవస్య ధీమతః ।
కాపిలం రూపమాస్థాయ ధారయత్యనిశం ధరాం ॥ ౨
తస్య కోపాగ్నినా దగ్ధాః భవిష్యంతి నృపాత్మజాః ।
పృథివ్యాశ్చాపి నిర్భేదః దృష్ట ఏవ సనాతనః ॥ ౩
సగరస్య చ పుత్రాణాం వినాశో దీర్ఘజీవినాం ।
పితామహవచః శ్రుత్వా త్రయస్త్రింశదరిందమ ॥ ౪
దేవాః పరమసంహృష్టాః పునర్జగ్ముర్యథాగతం ।
సగరస్య చ పుత్రాణాం ప్రాదురాసీన్మహాత్మనాం ॥ ౫

పృథివ్యాం భిద్యమానాయాం నిర్ఘాతసమనిస్వనః ।
తతో భిత్వా మహీం సర్వే కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణం ॥ ౬
సహితాస్సాగరాస్సర్వే పితరం వాక్యమబ్రువన్ ।
పరిక్రాంతా మహీ సర్వా సత్వవంతశ్చ సూదితాః ॥ ౭
దేవదానవరక్షాంసి పిశాచోరగకిన్నరాః ।
న చ పశ్యామహేఽశ్వం తం అశ్వహర్తారమేవ చ ॥ ౮
కిం కరిష్యామ భద్రం తే బుద్ధిరత్ర విచార్యతాం ।
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం రాజసత్తమః ॥ ౯
సమన్యురబ్రవీద్వాక్యం సగరో రఘునందన ।
భూయః ఖనత భద్రం వః నిర్భిద్య వసుధాతలం ॥ ౧౦
అశ్వహర్తారమాసాద్య కృతార్థాశ్చ నివర్తథ ।
పితుర్వచనమాసాద్య సగరస్య మహాత్మనః ॥ ౧౧
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి రసాతలమభిద్రవన్ ।
ఖన్యమానే తతస్తస్మిన్ దదృశుః పర్వతోపమం ॥ ౧౨
దిశాగజం విరూపాక్షం ధారయంతం మహీతలం ।
సపర్వతవనాం కృత్స్నాం పృథివీం రఘునందన ॥ ౧౩
శిరసా ధారయామాస విరూపాక్షో మహాగజః ।
యదా పర్వణి కాకుత్స్థ విశ్రమార్థం మహాగజః ॥ ౧౪
ఖేదాచ్చాలయతే శీర్షం భూమికంపస్తదా భవేత్ ।
తం తే ప్రదక్షిణం కృత్వా దిశాపాలం మహాగజం ॥ ౧౫

మానయంతో హి తే రామ జగ్ముర్భిత్వా రసాతలం ।
తతః పూర్వాం దిశం భిత్వా దక్షిణాం బిభిదుః పునః ॥ ౧౬
దక్షిణస్యామపి దిశి దదృశుస్తే మహాగజం ।
మహాపద్మం మహాత్మానం సుమహత్పర్వతోపమం ॥ ౧౭
శిరసా ధారయంతం తే విస్మయం జగ్మురుత్తమం ।
తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా సగరస్య మహాత్మనః ॥ ౧౮
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి పశ్చిమాం బిభిదుర్దిశం ।
పశ్చిమాయామపి దిశి మహాంతమచలోపమం ॥ ౧౯
దిశాగజం సౌమనసం దదృశుస్తే మహాబలాః ।
తం తే ప్రదక్షిణం కృత్వా పృష్ట్వా చాపి నిరామయం ॥ ౨౦
ఖనంతస్సముపక్రాంతాః దిశం హైమవతీం తతః ।
ఉత్తరస్యాం రఘుశ్రేష్ఠ దదృశుర్హిమపాండరం ॥ ౨౧
భద్రం భద్రేణ వపుషా ధారయంతం మహీమిమాం ।
సమాలభ్య తతస్సర్వే కృత్వా చైనం ప్రదక్షిణం ॥ ౨౨
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి బిభిదుర్వసుధాతలం ।
తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా సాగరాః ప్రథితా దిశం ॥ ౨౩
రోషాదభ్యఖనన్ సర్వే పృథివీం సగరాత్మజాః ।
తే తు సర్వే మహాత్మానః భీమవేగా మహాబలాః ॥ ౨౪
దదృశుః కపిలం తత్ర వాసుదేవం సనాతనం ।
హయం చ తస్య దేవస్య చరంతమవిదూరతః ॥ ౨౫

157

ప్రహర్ష మతులం ప్రాప్తాః సర్వే తే రఘునందన ।
తే తం హయహరం జ్ఞాత్వా క్రోధపర్యాకులేక్షణాః ॥ ౨౬
ఖనిత్రలాంగలధరాః నానావృక్షశిలాధరాః ।
అభ్యధావంత సంక్రుద్ధాః తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రువన్ ॥ ౨౭
అస్మాకం త్వం హి తురగం యజ్ఞీయం హృతవానసి ।
దుర్మేధస్త్వం హి సంప్రాప్తాన్ విద్ధి నస్సగరాత్మజాన్ ॥ ౨౮
శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం కపిలో రఘునందన ।
రోషేణ మహతాఽఽవిష్టః హుంకారమకరోత్తదా ॥ ౨౯
తత స్తేనాప్రమేయేన కపిలేన మహాత్మనా ।
భస్మరాశీకృతాస్సర్వే కాకుత్ స్థ సగరాత్మజాః ॥ ౩౦

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

పుత్రాంశ్చిరగతాన్ జ్ఞాత్వా సగరో రఘునందన ।
నప్తారమబ్రవీద్రాజా దీప్యమానం స్వతేజసా ॥ ౧
శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ పూర్వైస్తుల్యోసి తేజసా ।
పితౄణాం గతిమన్విచ్ఛ యేన చాశ్వోఽపవాహితః ॥ ౨
అంతర్భౌమాని సత్వాని వీర్యవంతి మహాంతి చ ।
తేషాం త్వం ప్రతిఘాతార్థం సాసిం గృహ్ణీష్వ కార్ముకం ॥ ౩

అభివాద్యాభివాద్యాంస్త్వం హత్వా విఘ్నకరానపి ।
సిద్ధార్థస్సన్నివర్తస్వ మమ యజ్ఞస్య పారగః ॥ ౪
ఏవముక్తోఽంశుమాన్ సమ్యక్ సగరేణ మహాత్మనా ।
ధనురాదాయ ఖడ్గం చ జగామ లఘువిక్రమః ॥ ౫
స ఖాతం పితృభిర్మార్గం అంతర్భౌమం మహాత్మభిః ।
ప్రాపద్యత నరశ్రేష్ఠ తేన రాజ్ఞాఽభిచోదితః ॥ ౬
దైత్యదానవరక్షోభిః పిశాచపతగోరగైః ।
పూజ్యమానం మహాతేజాః దిశాగజమపశ్యత ॥ ౭
స తం ప్రదక్షిణం కృత్వా పృష్ట్వా చాపి నిరామయం ।
పితౄన్ స పరిపప్రచ్ఛ వాజిహర్తారమేవ చ ॥ ౮
దిశాగజస్తు తచ్ఛ్రుత్వా ప్రత్యాహాంశుమతో వచః ।
ఆసమంజ కృతార్థస్త్వం సహాశ్వశ్శీఘ్రమేష్యసి ॥ ౯
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వానేవ దిశాగజాన్ ।
యథాక్రమం యథాన్యాయం ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౧౦
తైశ్చ సర్వైర్దిశాపాలైః వాక్యజ్ఞైర్వాక్యకోవిదైః ।
పూజితస్సహయశ్చైవ గంతాఽసీత్యభిచోదితః ॥ ౧౧
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా జగామ లఘువిక్రమః ।
భస్మరాశీకృతా యత్ర పితరస్తస్య సాగరాః ॥ ౧౨
స దుఃఖవశమాపన్నః త్వసమంజసుతస్తదా ।
చుక్రోశ పరమార్తస్తు వధాత్తేషాం సుదుఃఖితః ॥ ౧౩

యజ్ఞీయం చ హయం తత్ర చరంతమవిదూరతః ।
దదర్శ పురుషవ్యాఘ్రః దుఃఖశోకసమన్వితః ॥ ౧౪
స తేషాం రాజపుత్రాణాం కర్తుకామో జలక్రియాం ।
సలిలార్థీ మహాతేజాః న చాపశ్యజ్జలాశయం ॥ ౧౫
విసార్య నిపుణాం దృష్టిం తతోఽపశ్యత్ ఖగాధిపం ।
పితౄణాం మాతులం రామ సుపర్ణమనిలోపమం ॥ ౧౬
స చైనమబ్రవీద్వాక్యం వైనతేయో మహాబలః ।
మా శుచః పురుషవ్యాఘ్ర వధోఽయం లోకసమ్మతః ॥ ౧౭
కపిలేనాప్రమేయేన దగ్ధా హీమే మహాబలాః ।
సలిలం నార్హసి ప్రాజ్ఞ దాతుమేషాం హి లౌకికం ॥ ౧౮
గంగా హిమవతో జ్యేష్ఠా దుహితా పురుషర్షభ ।
తస్యాం కురు మహాబాహో పితౄణాం తు జలక్రియాం ॥ ౧౯
భస్మరాశీకృతానేతాన్ ప్లావయేల్లోకపావనీ ।
తయా క్లిన్నమిదం భస్మ గంగయా లోకకాంతయా ॥ ౨౦
షష్టిం పుత్రసహస్రాణి స్వర్గలోకం నయిష్యతి ।
గచ్ఛ చాశ్వం మహాభాగ తం గృహ్య పురుషర్షభ ॥ ౨౧
యజ్ఞం పైతామహం వీర సంవర్తయితుమర్హసి ।
సుపర్ణవచనం శ్రుత్వా సోఽంశుమానతివీర్యవాన్ ॥ ౨౨
త్వరితం హయమాదాయ పునరాయాన్మహాయశాః ।
తతో రాజానమాసాద్య దీక్షితం రఘునందన ॥ ౨౩

న్యవేదయద్యథావృత్తం సుపర్ణవచనం తథా ।
తచ్ఛ్రుత్వా ఘోరసంకాశం వాక్యమంశుమతో నృపః ॥ ౨౪
యజ్ఞం నిర్వర్తయామాస యథాకల్పం యథావిధి ।
స్వపురం చాగమచ్ఛ్రీమాన్ ఇష్టయజ్ఞో మహీపతిః ॥ ౨౫
గంగాయాశ్చాగమే రాజా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత ।
అకృత్వా నిశ్చయం రాజా కాలేన మహతా మహాన్ ॥ ౨౬
త్రింశద్వర్షసహస్రాణి రాజ్యం కృత్వా దివం గతః ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

కాలధర్మం గతే రామ సగరే ప్రకృతీజనాః ।
రాజానం రోచయామాసుః అంశుమంతం సుధార్మికం ॥ ౧
స రాజా సుమహానాసీత్ అంశుమాన్ రఘునందన ।
తస్య పుత్రో మహానాసీత్ దిలీప ఇతి విశ్రుతః ॥ ౨
తస్మిన్ రాజ్యం సమావేశ్య దిలీపే రఘునందన ।
హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే సుదారుణం ॥ ౩
ద్వాత్రింశచ్చ సహస్రాణి వర్షాణి సుమహాయశాః ।
తపోవనం గతో రామ స్వర్గం లేభే తపోధనః ॥ ౪
దిలీపస్తు మహాతేజాః శ్రుత్వా పైతామహం వధం ।
దుఃఖోపహతయా బుద్ధ్యా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత ॥ ౫

కథం గంగాఽవతరణం కథం తేషాం జలక్రియా ।
తారయేయం కథం చైనాన్ ఇతి చింతాపరోఽభవత్ ॥ ౬
తస్య చింతయతో నిత్యం ధర్మేణ విదితాత్మనః ।
పుత్రో భగీరథో నామ జజ్ఞే పరమధార్మికః ॥ ౭
దిలీపస్తు మహాతేజాః యజ్ఞైర్బహుభిరిష్టవాన్ ।
త్రింశద్వర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్ ॥ ౮
అగత్వా నిశ్చయం రాజా తేషాముద్ధరణం ప్రతి ।
వ్యాధినా నరశార్దూల కాలధర్మముపేయివాన్ ॥ ౯
ఇంద్రలోకం గతో రాజా స్వార్జితేనైవ కర్మణా ।
రాజ్యే భగీరథం పుత్రం అభిషిచ్య నరర్షభ ॥ ౧౦
భగీరథస్తు రాజర్షిః ధార్మికో రఘునందన ।
అనపత్యో మహాతేజాః ప్రజాకామస్స చాప్రజః ॥ ౧౧
మంత్రిష్వాధాయ తద్రాజ్యం గంగాఽవతరణే రతః ।
స తపో దీర్ఘమాతిష్ఠత్ గోకర్ణే రఘునందన ॥ ౧౨
ఊర్ధ్వబాహుః పంచతపాః మాసాహారో జితేంద్రియః ।
తస్య వర్షసహస్రాణి ఘోరే తపసి తిష్ఠతః ॥ ౧౩
అతీతాని మహాబాహో తస్య రాజ్ఞో మహాత్మనః ।
సుప్రీతో భగవాన్ బ్రహ్మా ప్రజానాం పతిరీశ్వరః ॥ ౧౪
తతస్సురగణైస్సార్ధం ఉపాగమ్య పితామహః ।
భగీరథం మహాత్మానం తప్యమానమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౫

భగీరథ మహాభాగ ప్రీత స్తేఽహం జనేశ్వర ।
తపసా చ సుత ప్తేన వరం వరయ సువ్రత ॥ ౧౬

తమువాచ మహాతేజాః సర్వలోకపితామహం ।
భగీరథో మహాభాగః కృతాంజలిరుపస్థితః ॥ ౧౭

యది మే భగవన్ ప్రీతః యద్యస్తి తపసః ఫలం ।
సగరస్యాత్మజాస్సర్వే మత్తస్సలిలమాప్నుయుః ॥ ౧౮

గంగాయాస్సలిలక్లిన్నే భస్మన్యేషాం మహాత్మనాం ।
స్వర్గం గచ్ఛేయురత్యంతం సర్వే మే ప్రపితామహాః ॥ ౧౯

దేయా చ సంతతిర్దేవ నావసీదేత్ కులం చ నః ।
ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవ ఏష మేఽస్తు వరః పరః ॥ ౨౦

ఉక్తవాక్యం తు రాజానం సర్వలోకపితామహః ।
ప్రత్యువాచ శుభాం వాణీం మధురాం మధురాక్షరాం ॥ ౨౧

మనోరథో మహానేషః భగీరథ మహారథ ।
ఏవం భవతు భద్రం తే ఇక్ష్వాకుకులవర్ధన ॥ ౨౨

ఇయం హైమవతీ గంగా జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా ।
తాం వై ధారయితుం శక్తః హర స్తత్ర నియుజ్యతాం ॥ ౨౩

గంగాయాః పతనం రాజన్ పృథివీ న సహిష్యతి ।
తాం వై ధారయితుం వీర నాన్యం పశ్యామి శూలినః ॥ ౨౪

తమేవముక్త్వా రాజానం గంగాం చాభాష్య లోకకృత్ ।
జగామ త్రిదివం దేవః సహ దేవైర్మరుద్గణైః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

దేవదేవే గతే తస్మిన్ సోఽంగుష్ఠాగ్రనిపీడితాం ।
కృత్వా వసుమతీం రామ సంవత్సరముపాసత ॥ ౧
ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబః వాయుభక్షో నిరాశ్రయః ।
అచలః స్థాణువత్ స్థిత్వా రాత్రందివమరిందమ ॥ ౨
అథ సంవత్సరే పూర్ణే సర్వలోకనమస్కృతః ।
ఉమాపతిః పశుపతిః రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩
ప్రీతస్తేఽహం నరశ్రేష్ఠ కరిష్యామి తవ ప్రియం ।
శిరసా ధారయిష్యామి శైలరాజసుతామహం ॥ ౪
తతో హైమవతీ జ్యేష్ఠా సర్వలోకనమస్కృతా ।
తదా సాఽతిమహద్రూపం కృత్వా వేగం చ దుస్సహం ॥ ౫
ఆకాశాదపతద్రామ శివే శివశిరస్యుత ।
అచింతయచ్చ సా దేవీ గంగా పరమదుర్ధరా ॥ ౬
విశామ్యహం హి పాతాళం స్రోతసా గృహ్య శంకరం ।
తస్యాఽవలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధస్తు భగవాన్ హరః ॥ ౭
తిరోభావయితుం బుద్ధిం చక్రే త్రిణయనస్తదా ।
సా తస్మిన్ పతితా పుణ్యా పుణ్యే రుద్రస్య మూర్ధని ॥ ౮
హిమవత్ప్రతిమే రామ జటామండలగహ్వరే ।
సా కథంచిన్మహీం గంతుం నాశక్నోద్యత్నమాస్థితా ॥ ౯

నైవ నిర్గమనం లేభే జటామండలమోహితా ।
తత్రైవాబంభ్రమద్దేవీ సంవత్సరగణాన్ బహూన్ ॥ ౧౦
తామపశ్యన్ పునస్తత్ర తపః పరమమాస్థితః ।
అనేన తోషితశ్చాభూత్ .అత్యర్థం రఘునందన ॥ ౧౧
విససర్జ తతో గంగాం హరో బిందుసరః ప్రతి ।
తస్యాం విసృజ్యమానాయాం సప్త స్రోతాంసి జజ్ఞిరే ॥ ౧౨
హ్లాదినీ పావనీ చైవ నళినీ చ తథా పరా ।
తిస్రః ప్రాచీం దిశం జగ్ముః గంగాశ్శివజలాశ్శుభాః ॥ ౧౩
సుచక్షుశ్చైవ సీతా చ సింధుశ్చైవ మహానదీ ।
తిస్రస్త్వేతా దిశం జగ్ముః ప్రతీచీం తు శుభోదకాః ॥ ౧౪
సప్తమీ చాన్వగాత్తాసాం భగీరథమథో నృపం ।
భగీరథోపి రాజర్షిః దివ్యం స్యందనమాస్థితః ॥ ౧౫
ప్రాయాదగ్రే మహాతేజాః గంగా తం చాప్యనువ్రజత్ ।
గగనాచ్ఛంకరశిరః తతో ధరణిమాశ్రితా ॥ ౧౬
వ్యసర్పత జలం తత్ర తీవ్రశబ్దపురస్కృతం ।
మత్స్యకచ్ఛపసంఘైశ్చ శింశుమారగణైస్తథా ॥ ౧౭
పతద్భిః పతితైశ్చాన్యైః వ్యరోచత వసుంధరా ।
తతో దేవర్షిగంధర్వాః యక్షాస్సిద్ధగణాస్తదా ॥ ౧౮
వ్యలోకయంత తే తత్ర గగనాద్గాం గతాం తదా ।
విమానైర్నగరాకారైః హయైర్గజవరైస్తదా ॥ ౧౯

పారిప్లవగతైశ్చాపి దేవతాస్తత్ర విష్ఠితాః ।
తదద్భుతతమం లోకే గంగాపతనముత్తమం ॥ ౨౦
దిదృక్షవో దేవగణాః సమీయురమితౌజసః ।
సంపతద్భిస్సురగణైః తేషాం చాభరణౌజసా ॥ ౨౧
శతాదిత్యమివాభాతి గగనం గతతోయదం ।
శింశుమారోరగగణైః మీనైరపి చ చంచలైః ॥ ౨౨
విద్యుద్భిరివ నిక్షిప్తం ఆకాశమభవత్తదా ।
పాండరైస్సలిలోత్పీడైః కీర్యమాణైస్సహస్రధా ॥ ౨౩
శారదాభ్రైరివాకీర్ణం గగనం హంససంప్లవైః ।
క్వచిద్ద్రుతతరం యాతి కుటిలం క్వచిదాయతం ॥ ౨౪
వినతం క్వచిదుద్భూతం క్వచిద్యాతి శనైశ్శనైః ।
సలిలేనైవ సలిలం క్వచిదభ్యాహతం పునః ॥ ౨౫
ముహురూర్ధ్వముఖం గత్వా పపాత వసుధాతలం ।
తచ్ఛంకరశిరోభ్రష్టం భ్రష్టం భూమితలే పునః ॥ ౨౬
వ్యరోచత తదా తోయం నిర్మలం గతకల్మషం ।
తత్ర దేవర్షిగంధర్వాః వసుధాతలవాసినః ॥ ౨౭
భవాంగపతితం తోయం పవిత్రమితి పస్పృశుః ।
శాపాత్ ప్రపతితా యే చ గగనాద్వసుధాతలం ॥ ౨౮
కృత్వా తత్రాభిషేకం తే బభూవుర్గతకల్మషాః ।
ధూతపాపాః పునస్తేన తోయేనాథ సుభాస్వతా ॥ ౨౯

పునరాకాశమావిశ్య స్వాన్ లోకాన్ ప్రతిపేదిరే ।
ముముదే ముదితో లోకః తేన తోయేన భాస్వతా ॥ ౩౦
కృతాభిషేకో గంగాయాం బభూవ విగతక్లమః ।
భగీరథోఽపి రాజర్షిః దివ్యం స్యందనమాస్థితః ॥ ౩౧
ప్రాయాదగ్రే మహాతేజాః తం గంగా పృష్ఠతోఽన్వగాత్ ।
దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వే దైత్యదానవరాక్షసాః ॥ ౩౨
గంధర్వయక్షప్రవరాః సకిన్నరమహోరగాః ।
సర్వాశ్చాప్సరసో రామ భగీరథరథానుగాం ॥ ౩౩
గంగామన్వగమన్ ప్రీతాః సర్వే జలచరాశ్చ యే ।
యతో భగీరథో రాజా తతో గంగా యశస్వినీ ॥ ౩౪
జగామ సరితాం శ్రేష్ఠా సర్వపాపవినాశినీ ।
తతో హి యజమానస్య జహ్నోరద్భుతకర్మణః ॥ ౩౫
గంగా సంప్లావయామాస యజ్ఞవాటం మహాత్మనః ।
తస్యాఽవలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధో యజ్వా తు రాఘవ ॥ ౩౬
అపిబచ్చ జలం సర్వం గంగాయాః పరమాద్భుతం ।
తతో దేవాస్సగంధర్వాః ఋషయశ్చ సువిస్మితాః ॥ ౩౭
పూజయంతి మహాత్మానం జహ్నుం పురుషసత్తమం ।
గంగాం చాపి నయంతి స్మ దుహితృత్వే మహాత్మనః ॥ ౩౮
తతస్తుష్టో మహాతేజాః శ్రోత్రాభ్యామసృజత్ పునః ।
తస్మాజ్జహ్నుసుతా గంగా ప్రోచ్యతే జాహ్నవీతి చ ॥ ౩౯

జగామ చ పునర్గంగా భగీరథరథానుగా ।
సాగరం చాపి సంప్రాప్తా సా సరిత్ప్రవరా తదా ॥ ౪౦
రసాతలముపాగచ్ఛత్ సిద్ధ్యర్థం తస్య కర్మణః ।
భగీరథోఽపి రాజర్షిః గంగామాదాయ యత్నతః ॥ ౪౧
పితామహాన్ భస్మకృతాన్ అపశ్యద్దీనచేతనః ।
అథ తద్భస్మనాం రాశిం గంగాసలిలముత్తమం ॥ ౪౨
ప్లావయద్ధూతపాప్మానః స్వర్గం ప్రాప్తా రఘూత్తమ ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

స గత్వా సాగరం రాజా గంగయాఽనుగతస్తదా ।
ప్రవివేశ తలం భూమేః యత్ర తే భస్మసాత్ కృతాః ॥ ౧
భస్మన్యథాప్లుతే రామ గంగాయాస్సలిలేన వై ।
సర్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మా రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨
తారితా నరశార్దూల దివం యాతాశ్చ దేవవత్ ।
షష్టిః పుత్రసహస్రాణి సగరస్య మహాత్మనః ॥ ౩
సాగరస్య జలం లోకే యావత్ స్థాస్యతి పార్థివ ।
సగరస్యాత్మజాస్తావత్ స్వర్గే స్థాస్యంతి దేవవత్ ॥ ౪
ఇయం చ దుహితా జ్యేష్ఠా తవ గంగా భవిష్యతి ।
త్వత్కృతేన చ నామ్నాఽథ లోకే స్థాస్యతి విశ్రుతా ॥ ౫

గంగా త్రిపథగా రాజన్ దివ్యా భాగీరథీతి చ ।
త్రీన్ పథో భావయంతీతి తత స్త్రిపథగా స్మృతా ॥ ౬
పితామహానాం సర్వేషాం త్వమత్ర మనుజాధిప ।
కురుష్వ సలిలం రాజన్ ప్రతిజ్ఞామపవర్జయ ॥ ౭
పూర్వకేణ హి తే రాజన్ తేనాతియశసా తదా ।
ధర్మిణాం ప్రవరేణాపి నైష ప్రాప్తో మనోరథః ॥ ౮
తథైవాంశుమతా తాత లోకేఽప్రతిమతేజసా ।
గంగాం ప్రార్థయతా నేతుం ప్రతిజ్ఞా నాపవర్జితా ॥ ౯
రాజర్షిణా గుణవతా మహర్షిసమతేజసా ।
మత్తుల్యతపసా చైవ క్షత్రధర్మస్థితేన చ ॥ ౧౦
దిలీపేన మహాభాగ తవ పిత్రాఽతితేజసా ।
పునర్న శంకితా నేతుం గంగాం ప్రార్థయతాఽనఘ ॥ ౧౧
సా త్వయా సమతిక్రాంతా ప్రతిజ్ఞా పురుషర్షభ ।
ప్రాప్తోసి పరమం లోకే యశః పరమసంమతం ॥ ౧౨
యచ్చ గంగావతరణం త్వయా కృతమరిందమ ।
అనేన చ భవాన్ ప్రాప్తః ధర్మస్యాయతనం మహత్ ॥ ౧౩
ప్లావయస్వ త్వమాత్మానం నరోత్తమ సదోచితే ।
సలిలే పురుషవ్యాఘ్ర శుచిః పుణ్యఫలో భవ ॥ ౧౪
పితామహానాం సర్వేషాం కురుష్వ సలిలక్రియాం ।
స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామి స్వం లోకం గమ్యతాం నృప ॥ ౧౫

ఇత్యేవముక్త్వా దేవేశః సర్వలోకపితామహః ।
యథాగతం తథాఽగచ్ఛత్ దేవలోకం మహాయశాః ॥ ౧౬
భగీరథోపి రాజర్షిః కృత్వా సలిలముత్తమం ।
యథాక్రమం యథాన్యాయం సాగరాణాం మహాయశాః ॥ ౧౭
కృతోదకశ్శుచీ రాజా స్వపురం ప్రవివేశ హ ।
సమృద్ధార్థో రఘుశ్రేష్ఠ స్వరాజ్యం ప్రశశాస హ ॥ ౧౮
ప్రముమోద హ లోకస్తం నృపమాసాద్య రాఘవ ।
నష్టశోకస్సమృద్ధార్థః బభూవ విగతజ్వరః ॥ ౧౯
ఏష తే రామ గంగాయాః విస్తరోఽభిహితో మయా ।
స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే సంధ్యాకాలోఽతివర్తతే ॥ ౨౦
ధన్యం యశస్యమాయుష్యం పుత్ర్యం స్వర్గ్యమతీవ చ ।
యశ్శ్రావయతి విప్రేషు క్షత్రియేష్వితరేషు చ ॥ ౨౧
ప్రీయంతే పితరస్తస్య ప్రీయంతే దైవతాని చ ।
ఇదమాఖ్యానమవ్యగ్రః గంగాఽవతరణం శుభం ॥ ౨౨
యశ్శృణోతి చ కాకుత్స్థ సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ ।
సర్వే పాపాః ప్రణశ్యంతి ఆయుః కీర్తిశ్చ వర్ధతే ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
విస్మయం పరమం గత్వా విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౧

అత్యద్భుతమిదం బ్రహ్మన్ కథితం పరమం త్వయా ।
గంగాఽవతరణం పుణ్యం సాగరస్యాపి పూరణం ॥ ౨
తస్య సా శర్వరీ సర్వా సహ సౌమిత్రిణా తదా ।
జగామ చింతయానస్య విశ్వామిత్రకథాం శుభాం ॥ ౩
తతః ప్రభాతే విమలే విశ్వామిత్రం మహామునిం ।
ఉవాచ రాఘవో వాక్యం కృతాహ్నికమరిందమః ॥ ౪
గతా భగవతీ రాత్రిః శ్రోతవ్యం పరమం శ్రుతం ।
క్షణభూతేవ నౌ రాత్రిః సంవృత్తేయం మహాతపః ॥ ౫
ఇమాం చింతయతస్సర్వాం నిఖిలేన కథాం తవ ।
తరామ సరితాం శ్రేష్ఠాం పుణ్యాం త్రిపథగాం నదీం ॥ ౬
నౌరేషా హి సుఖాస్తీర్ణా ఋషీణాం పుణ్యకర్మణాం ।
భగవంతమిహ ప్రాప్తం జ్ఞాత్వా త్వరితమాగతా ॥ ౭
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః ।
సంతారం కారయామాస సర్షిసంఘస్సరాఘవః ॥ ౮
ఉత్తరం తీరమాసాద్య సంపూజ్యర్షిగణం తదా ।
గంగాకూలే నివిష్టాస్తే విశాలాం దదృశుః పురీం ॥ ౯
తతో మునివరస్తూర్ణం జగామ సహరాఘవః ।
విశాలాం నగరీం రమ్యాం దివ్యాం స్వర్గోపమాం తదా ॥ ౧౦
అథ రామో మహాప్రాజ్ఞః విశ్వామిత్రం మహామునిం ।
పప్రచ్ఛ ప్రాంజలిర్భూత్వా విశాలాముత్తమాం పురీం ॥ ౧౧

కతరో రాజవంశోఽయం విశాలాయాం మహామునే ।
శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే పరం కౌతూహలం హి మే ॥ ౧౨
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామస్య మునిపుంగవః ।
ఆఖ్యాతుం తత్ సమారేభే విశాలస్య పురాతనం ॥ ౧౩
శ్రూయతాం రామ శక్రస్య కథాం కథయతశ్శుభాం ।
అస్మిన్ దేశే తు యద్వృత్తం శృణు తత్త్వేన రాఘవ ॥ ౧౪
పూర్వం కృతయుగే రామ దితేః పుత్రా మహాబలాః ।
అదితేశ్చ మహాభాగ వీర్యవంతస్సుధార్మికాః ॥ ౧౫
తతస్తేషాం నరశ్రేష్ఠ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనాం ।
అమరా అజరాశ్చైవ కథం స్యామ నిరామయాః ॥ ౧౬
తేషాం చింతయతాం రామ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనాం ।
క్షీరోదమథనం కృత్వా రసం ప్రాప్స్యామ తత్ర వై ॥ ౧౭
తతో నిశ్చిత్య మథనం యోక్త్రం కృత్వా చ వాసుకిం ।
మంథానం మందరం కృత్వా మమంథురమితౌజసః ॥ ౧౮
అథ వర్షసహస్రేణ యోక్త్రసర్పశిరాంసి చ ।
వమంత్యతివిషం తత్ర దదంశుర్దశనైశ్శిలాః ॥ ౧౯
ఉత్పపాతాగ్నిసంకాశం హాలాహలమహావిషం ।
తేన దగ్ధం జగత్ సర్వం సదేవాసురమానుషం ॥ ౨౦
అథ దేవా మహాదేవం శంకరం శరణార్థినః ।
జగ్ముః పశుపతిం రుద్రం త్రాహి త్రాహీతి తుష్టువుః ॥ ౨౧

ఏవముక్తస్తతో దేవైః దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః ।
ప్రాదురాసీత్తతోఽత్రైవ శంఖచక్రధరో హరిః ॥ ౨౨
ఉవాచైనం స్మితం కృత్వా రుద్రం శూలభృతం హరిః ।
దైవతైర్మథ్యమానే తు యత్పూర్వం సముపస్థితం ॥ ౨౩
తత్త్వదీయం సురశ్రేష్ఠ సురాణామగ్రజోఽసి యత్ ।
అగ్రపూజామిమాం మత్వా గృహాణేదం విషం ప్రభో ॥ ౨౪
ఇత్యుక్త్వా చ సురశ్రేష్ఠః తత్రైవాంతరధీయత ।
దేవతానాం భయం దృష్ట్వా శ్రుత్వా వాక్యం తు శార్ఙ్గిణః ॥
హాలాహలం విషం ఘోరం స జగ్రాహామృతోపమం ।
దేవాన్ విసృజ్య దేవేశః జగామ భగవాన్ హరః ॥ ౨౬
తతో దేవాసురాస్సర్వే మమంథూ రఘునందన ।
ప్రవివేశాథ పాతాళం మంథానః పర్వతోఽనఘ ॥ ౨౭
తతో దేవాస్సగంధర్వాః తుష్టువుర్మధుసూదనం ।
త్వం గతిస్సర్వభూతానాం విశేషేణ దివౌకసాం ॥ ౨౮
పాలయాస్మాన్ మహాబాహో గిరిముద్ధర్తుమర్హసి ।
ఇతి శ్రుత్వా హృషీకేశః కామఠం రూపమాస్థితః ॥ ౨౯
పర్వతం పృష్ఠతః కృత్వా శిశ్యే తత్రోదధౌ హరిః ।
పర్వతాగ్రం తు లోకాత్మా హస్తేనాక్రమ్య కేశవః ॥ ౩౦
దేవానాం మధ్యతః స్థిత్వా మమంథ పురుషోత్తమః ।
అథ వర్షసహస్రేణ సదండస్సకమండలుః ॥ ౩౧

పూర్వం ధన్వంతరిర్నామ అప్సరాశ్చ సువర్చసః ।
అప్సు నిర్మథనాదేవ రస స్తస్మాద్వరస్త్రియః ॥ ౩౨
ఉత్పేతుర్మనుజశ్రేష్ఠ తస్మాదప్సరసోఽభవన్ ।
షష్టిః కోట్యోఽభవంస్తాసాం అప్సరాణాం సువర్చసాం ॥ ౩౩
అసంఖ్యేయాస్తు కాకుత్స్థ యాస్తాసాం పరిచారికాః ।
న తాః స్మ పరిగృహ్ణంతి సర్వే తే దేవదానవాః ॥ ౩౪
అప్రతిగ్రహణాత్తాశ్చ సర్వాస్సాధారణాః స్మృతాః ।
వరుణస్య తతః కన్యా వారుణీ రఘునందన ॥ ౩౫
ఉత్పపాత మహాభాగా మార్గమాణా పరిగ్రహం ।
దితేః పుత్రా న తాం రామ జగృహుర్వరుణాత్మజాం ॥ ౩౬
అదితేస్తు సుతా వీర జగృహుస్తామనిందితాం ।
అసురాస్తేన దైతేయాః సురాస్తేనాదితేస్సుతాః ॥ ౩౭
హృష్టాః ప్రముదితాశ్చాసన్ వారుణీగ్రహణాత్ సురాః ।
ఉచ్చైశ్శ్రవా హయశ్రేష్ఠః మణిరత్నం చ కౌస్తుభం ॥ ౩౮
ఉదతిష్ఠన్నరశ్రేష్ఠ తథైవామృతముత్తమం ।
అథ తస్య కృతే రామ మహానాసీత్ కులక్షయః ॥ ౩౯
అదితేస్తు తతః పుత్రా దితేః పుత్రానసూదయన్ ।
ఏకతోఽభ్యాగమన్ సర్వే హ్యసురా రాక్షసైస్సహ ॥ ౪౦
యుద్ధమాసీన్మహాఘోరం వీర త్రైలోక్యమోహనం ।
యదా క్షయం గతం సర్వం తదా విష్ణుర్మహాబలః ॥ ౪౧

అమృతం సోఽహరత్తూర్ణం మాయామాస్థాయ మోహినీం ।
యే గతాఽభిముఖం విష్ణుం అక్షయం పురుషోత్తమం ॥ ౪౨
సంపిష్టాస్తే తదా యుద్ధే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ।
అదితేరాత్మజా వీరాః దితేః పుత్రాన్ నిజఘ్నిరే ॥ ౪౩
తస్మిన్ ఘోరే మహాయుద్ధే దైతేయాదిత్యయోర్భృశం ।
నిహత్య దితిపుత్రాంశ్చ రాజ్యం ప్రాప్య పురందరః ॥ ౪౪
శశాస ముదితో లోకాన్ సర్షిసంఘాన్ సచారణాన్ ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

హతేషు తేషు పుత్రేషు దితిః పరమదుఃఖితా ।
మారీచం కాశ్యపం రామ భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
హతపుత్రాఽస్మి భగవన్ తవ పుత్రైర్మహాబలైః ।
శక్రహంతారమిచ్ఛామి పుత్రం దీర్ఘతపోర్జితం ॥ ౨
సాఽహం తపశ్చరిష్యామి గర్భం మే దాతుమర్హసి ।
బలవంతం మహేష్వాసం స్థితిజ్ఞం సమదర్శినం ॥ ౩
ఈశ్వరం శక్రహంతారం త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి ।
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా మారీచః కాశ్యపస్తదా ॥ ౪
ప్రత్యువాచ మహాతేజాః దితిం పరమదుఃఖితాం ।
ఏవం భవతు భద్రం తే శుచిర్భవ తపోధనే ॥ ౫

జనయిష్యసి పుత్రం త్వం శక్రహంతారమాహవే ।
పూర్ణేవర్షసహస్రె తు శుచిర్యది భవిష్యసి ॥ ౬
పుత్రం త్రైలోక్యభర్తారం మత్తస్త్వం జనయిష్యసి ।
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పాణినా స మమార్జ తాం ॥ ౭
సమాలభ్య తతః స్వస్తీత్యుక్త్వా స తపసే యయౌ ।
గతే తస్మిన్నరశ్రేష్ఠ దితిః పరమహర్షితా ॥ ౮
కుశప్లవనమాసాద్య తపస్తేపే సుదారుణం ।
తపస్తస్యాం హి కుర్వంత్యాం పరిచర్యాం చకార హ ॥ ౯
సహస్రాక్షో నరశ్రేష్ఠ పరయా గుణసంపదా ।
అగ్నిం కుశాన్ కాష్ఠమపః ఫలం మూలం తథైవ చ ॥ ౧౦
న్యవేదయత్ సహస్రాక్షః యచ్చాన్యదపి కాంక్షితం ।
గాత్రసంవాహనైశ్చైవ శ్రమాపనయనైస్తథా ॥ ౧౧
శక్రస్సర్వేషు కాలేషు దితిం పరిచచార హ ।
అథ వర్షసహస్రే తు దశోనే రఘునందన ॥ ౧౨
దితిః పరమసంప్రీతా సహస్రాక్షమథాబ్రవీత్ ।
యాచితేన సురశ్రేష్ఠ తవ పిత్రా మహాత్మనా ॥ ౧౩
వరో వర్షసహస్రాంతే దత్తో మమ సుతం ప్రతి ।
తపశ్చరంత్యా వర్షాణి దశ వీర్యవతాం వర ॥ ౧౪
అవశిష్టాని భద్రం తే భ్రాతరం ద్రక్ష్యసె తతః ।
తమహం త్వత్కృతే పుత్ర సమాధాస్యే జయోత్సుకం ॥ ౧౫

త్రైలోక్యవిజయం పుత్రం సహ భోక్ష్యసి విజ్వరః ।
ఏవముక్త్వా దితిశ్శక్రం ప్రాప్తే మధ్యం దివాకరే ॥ ౧౬
నిద్రయాఽపహృతా దేవీ పాదౌ కృత్వాఽథ శీర్షతః ।
దృష్ట్వా తామశుచిం శక్రః పాదతః కృతమూర్ధజాం ॥ ౧౭
శిరస్థానే కృతౌ పాదౌ జహాస చ ముమోద చ ।
తస్యాశ్శరీరవివరం వివేశ చ పురందరః ॥ ౧౮
గర్భం చ సప్తధా రామ బిభేద పరమాత్మవాన్ ।
భిద్యమానస్తతో గర్భః వజ్రేణ శతపర్వణా ॥ ౧౯
రురోద సుస్వరం రామ తతో దితిరబుధ్యత ।
మా రుదో మా రుదశ్చేతి గర్భం శక్రోఽభ్యభాషత ॥ ౨౦
బిభేద చ మహాతేజాః రుదంతమపి వాసవః ।
న హంతవ్యో న హంతవ్యః ఇత్యేవం దితిరబ్రవీత్ ॥ ౨౧
నిష్పపాత తతశ్శక్రః మాతుర్వచనగౌరవాత్ ।
ప్రాంజలిర్వజ్రసహితః దితిం శక్రోఽభ్యభాషత ॥ ౨౨
అశుచిర్దేవి సుప్తాఽసి పాదయోః కృతమూర్ధజా ।
తదంతరమహం లబ్ధ్వా శక్రహంతారమాహవే ॥ ౨౩
అభిదం సప్తధా దేవి తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

సప్తధా తు కృతే గర్భే దితిః పరమదుఃఖితా ।
సహస్రాక్షం దురాధర్షం వాక్యం సానునయాఽబ్రవీత్ ॥ ౧
మమాపరాధాద్గర్భోఽయం సప్తధా విఫలీకృతః ।
నాపరాధోఽస్తి దేవేశ తవాత్ర బలసూదన ॥ ౨
ప్రియం తు కర్తుమిచ్ఛామి మమ గర్భవిపర్యయే ।
మారుతాం సప్తసప్తానాం స్థానపాలా భవంత్విమే ॥ ౩
వాతస్కంధా ఇమే సప్త చరంతు దివి పుత్రక ।
మరుతా ఇతి విఖ్యాతాః దివ్యరూపా మమాత్మజాః ॥ ౪
బ్రహ్మలోకం చరత్వేకః ఇంద్రలోకం తథా పరః ।
దివి వాయురితి ఖ్యాతః తృతీయోపి మహాయశాః ॥ ౫
చత్వారస్తు సురశ్రేష్ఠ దిశో వై తవ శాసనాత్ ।
సంచరిష్యంతు భద్రం తే దేవభూతా మమాత్మజాః ॥ ౬
త్వత్కృతేనైవ నామ్నా చ మారుతా ఇతి విశ్రుతాః ।
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా సహస్రాక్షః పురందరః ॥ ౭
ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం దితిం బలనిషూదనః ।
సర్వమేతద్యథోక్తం తే భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౮
విచరిష్యంతి భద్రం తే దేవభూతాస్తవాత్మజాః ।
ఏవం తౌ నిశ్చయం కృత్వా మాతాపుత్రౌ తపోవనే ॥ ౯

జగ్మతుస్త్రిదివం రామ కృతార్థావితి నశ్శ్రుతం ।
ఏష దేశస్స కాకుత్‌స్థ మహేంద్రాధ్యుషితః పురా ॥ ౧౦
దితిం యత్ర తపస్సిద్ధాం ఏవం పరిచచార సః ।
ఇక్ష్వాకోస్తు నరవ్యాఘ్ర పుత్రః పరమధార్మికః ॥ ౧౧
అలంబుసాయాముత్పన్నః విశాల ఇతి విశ్రుతః ।
తేన చాసీదిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా ॥ ౧౨
విశాలస్య సుతో రామ హేమచంద్రో మహాబలః ।
సుచంద్ర ఇతి విఖ్యాతః హేమచంద్రాదనంతరః ॥ ౧౩
సుచంద్రతనయో రామ ధూమ్రాశ్వ ఇతి విశ్రుతః ।
ధూమ్రాశ్వతనయశ్చాపి సృంజయస్సమపద్యత ॥ ౧౪
సృంజయస్య సుతః శ్రీమాన్ సహదేవః ప్రతాపవాన్ ।
కుశాశ్వస్సహదేవస్య పుత్రః పరమధార్మికః ॥ ౧౫
కుశాశ్వస్య మహాతేజాః సోమదత్తః ప్రతాపవాన్ ।
సోమదత్తస్య పుత్రస్తు కాకుత్‌స్థ ఇతి విశ్రుతః ॥ ౧౬
తస్య పుత్రో మహాతేజాః సంప్రత్యేష పురీమిమాం ।
ఆవసత్యమరప్రఖ్యః సుమతిర్నామ దుర్జయః ॥ ౧౭
ఇక్ష్వాకోస్తు ప్రసాదేన సర్వే వైశాలికా నృపాః ।
దీర్ఘాయుషో మహాత్మానః వీర్యవంతస్సుధార్మికాః ॥ ౧౮
ఇహాద్య రజనీం రామ సుఖం వత్స్యామహే వయం ।
శ్వః ప్రభాతే నరశ్రేష్ఠ జనకం ద్రష్టుమర్హసి ॥ ౧౯

సుమతిస్తు మహాతేజాః విశ్వామిత్రముపాగతం ।
శ్రుత్వా నరవరశ్రేష్ఠః ప్రత్యుద్గచ్ఛన్మహాయశాః ॥ ౨౦
పూజాం చ పరమాం కృత్వా సోపాధ్యాయస్సబాంధవః ।
ప్రాంజలిః కుశలం పృష్ట్వా విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే విషయం మునిః ।
సంప్రాప్తో దర్శనం చైవ నాస్తి ధన్యతరో మయా ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

పృష్ట్వా తు కుశలం తత్ర పరస్పరసమాగమే ।
కథాంతే సుమతిర్వాక్యం వ్యాజహార మహామునిం ॥ ౧
ఇమౌ కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ ।
గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూలవృషభోపమౌ ॥ ౨
పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ ।
అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయౌవనౌ ॥ ౩
యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ ।
కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే ॥ ౪
భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరం ।
పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచేష్టితైః ॥ ౫

కిమర్థం చ నరశ్రేష్ఠౌ సంప్రాప్తౌ దుర్గమే పథి ।
వరాయుధధరౌ వీరౌ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ ౬
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా యథావృత్తం న్యవేదయత్ ।
సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా ॥ ౭
విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా రాజా పరమహర్షితః ।
అతిథీ పరమౌ ప్రాప్తౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ ॥ ౮
పూజయామాస విధివత్ సత్కారార్హౌ మహాబలౌ ।
తతః పరమసత్కారం సుమతేః ప్రాప్య రాఘవౌ ॥ ౯
ఉష్య తత్ర నిశామేకాం జగ్మతుర్మిథిలాం తతః ।
తాం దృష్ట్వా మునయస్సర్వే జనకస్య పురీం శుభాం ॥ ౧౦
సాధు సాధ్వితి శంసంతః మిథిలాం సమపూజయన్ ।
మిథిలోపవనే తత్ర ఆశ్రమం దృశ్య రాఘవః ॥ ౧౧
పురాణం నిర్జనం రమ్యం పప్రచ్ఛ మునిపుంగవం ।
శ్రీమదాశ్రమసంకాశం కిం న్విదం మునివర్జితం ॥ ౧౨
శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవన్ కస్యాయం పూర్వ ఆశ్రమః ।
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ౧౩
ప్రత్యువాచ మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
హంత తే కథయిష్యామి శృణు తత్త్వేన రాఘవ ॥ ౧౪
యస్యైతదాశ్రమపదం శప్తం కోపాన్మహాత్మనా ।
గౌతమస్య నరశ్రేష్ఠ పూర్వమాసీన్మహాత్మనః ॥ ౧౫

ఆశ్రమో దివ్యసంకాశః సురైరపి సుపూజితః ।
స చేహ తప ఆతిష్ఠత్ అహల్యాసహితః పురా ॥ ౧౬
వర్షపూగాననేకాంశ్చ రాజపుత్ర మహాయశః ।
తస్యాంతరం విదిత్వా తు సహస్రాక్షశ్శచీపతిః ॥ ౧౭
మునివేషధరోఽహల్యాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
ఋతుకాలం ప్రతీక్షంతే నార్థినస్సుసమాహితే ॥ ౧౮
సంగమం త్వహమిచ్ఛామి త్వయా సహ సుమధ్యమే ।
మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ రఘునందన ॥ ౧౯
మతిం చకార దుర్మేధాః దేవరాజకుతూహలాత్ ।
అథాబ్రవీత్ సురశ్రేష్ఠం కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౦
కృతార్థాఽస్మి సురశ్రేష్ఠ గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో ।
ఆత్మానం మాం చ దేవేశ సర్వదా రక్ష మానద ॥ ౨౧
ఇంద్రస్తు ప్రహసన్ వాక్యం అహల్యామిదమబ్రవీత్ ।
సుశ్రోణి పరితుష్టోఽస్మి గమిష్యామి యథాగతం ॥ ౨౨
ఏవం సంగమ్య తు తదా నిశ్చక్రామోటజాత్తతః ।
స సంభ్రమాత్ త్వరన్ రామ శంకితో గౌతమం ప్రతి ॥ ౨౩
గౌతమం సందదర్శాథ ప్రవిశంతం మహామునిం ।
దేవదానవదుర్ధర్షం తపోబలసమన్వితం ॥ ౨౪
తీర్థోదకపరిక్లిన్నం దీప్యమానమివానలం ।
గృహీతసమిధం తత్ర సకుశం మునిపుంగవం ॥ ౨౫

దృష్ట్వా సురపతిస్త్రస్తః వివర్ణవదనోఽభవత్ ।
అథ దృష్ట్వా సహస్రాక్షం మునివేషధరం మునిః ॥ ౨౬
దుర్వృత్తం వృత్తసంపన్నః రోషాద్వచనమబ్రవీత్ ।
మమ రూపం సమాస్థాయ కృతవానసి దుర్మతే ॥ ౨౭
అకర్తవ్యమిదం తస్మాత్ విఫలస్త్వం భవిష్యసి ।
గౌతమేనైవముక్తస్య సరోషేణ మహాత్మనా ॥ ౨౮
పేతతుర్వృషణౌ భూమౌ సహస్రాక్షస్య తత్క్షణాత్ ।
తథా శప్త్వా స వై శక్రం అహల్యామపి శప్తవాన్ ॥ ౨౯
ఇహ వర్షసహస్రాణి బహూని త్వం నివత్స్యసి ।
వాయుభక్షా నిరాహారా తప్యంతీ భస్మశాయినీ ॥ ౩౦
అదృశ్యా సర్వభూతానాం ఆశ్రమేఽస్మిన్ నివత్స్యసి ।
యదా చైతద్వనం ఘోరం రామో దశరథాత్మజః ॥ ౩౧
ఆగమిష్యతి దుర్ధర్షః తదా పూతా భవిష్యసి ।
తస్యాతిథ్యేన దుర్వృత్తే లోభమోహవివర్జితా ॥ ౩౨
మత్సకాశే ముదా యుక్తా స్వం వపుర్ధారయిష్యసి ।
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః గౌతమో దుష్టచారిణీమ్ ॥ ౩౩
ఇమమాశ్రమముత్సృజ్య సిద్ధచారణసేవితే ।
హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే మహాతపాః ॥ ౩౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అఫలస్తు తతశ్శక్రః దేవానగ్నిపురోధసః ।
అబ్రవీత్ త్రస్తవదనః సర్షిసంఘాన్ సచారణాన్ ॥ ౧
కుర్వతా తపసో విఘ్నం గౌతమస్య మహాత్మనః ।
క్రోధముత్పాద్య హి మయా సురకార్యమిదం కృతం ॥ ౨
అఫలోఽస్మి కృతస్తేన క్రోధాత్సా చ నిరాకృతా ।
శాపమోక్షేణ మహతా తపోఽస్యాపహృతం మయా ॥ ౩
తస్మాత్ సురవరాస్సర్వే సర్షిసంఘాస్సచారణాః ।
సురసాహ్యకరం సర్వే సఫలం కర్తుమర్హథ ॥ ౪
శతక్రతోర్వచః శ్రుత్వా దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ।
పితృదేవానుపేత్యాహుః సహ సర్వైర్మరుద్గణైః ॥ ౫
అయం మేషస్సవృషణః శక్రో హ్యవృషణః కృతః ।
మేషస్య వృషణౌ గృహ్య శక్రాయాశు ప్రయచ్ఛథ ॥ ౬
అఫలస్తు కృతో మేషః పరాం తుష్టిం ప్రదాస్యతి ।
భవతాం హర్షణార్థాయ యే చ దాస్యంతి మానవాః ॥ ౭
అగ్నేస్తు వచనం శ్రుత్వా పితృదేవాస్సమాగతాః ।
ఉత్పాట్య మేషవృషణౌ సహస్రాక్షే న్యవేశయన్ ॥ ౮
తదా ప్రభృతి కాకుత్స్థ పితృదేవాస్సమాగతాః ।
అఫలాన్ భుంజతే మేషాన్ ఫలైస్తేషామయోజయన్ ॥ ౯

ఇంద్రస్తు మేషవృషణః తదా ప్రభృతి రాఘవ ।
గౌతమస్య ప్రభావేన తపసశ్చ మహాత్మనః ॥ ౧౦
తదాగచ్ఛ మహాతేజ ఆశ్రమం పుణ్యకర్మణః ।
తారయైనాం మహాభాగాం అహల్యాం దేవరూపిణీం ॥ ౧౧
విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః ।
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తమాశ్రమమథావిశత్ ॥ ౧౨
దదర్శ చ మహాభాగాం తపసా ద్యోతితప్రభాం ।
లోకైరపి సమాగమ్య దుర్నిరీక్ష్యాం సురాసురైః ॥ ౧౩
ప్రయత్నాన్నిర్మితాం ధాత్రా దివ్యాం మాయామయీమివ ।
సతుషారావృతాం సాభ్రాం పూర్ణచంద్రప్రభామివ ॥ ౧౪
ధూమేనాపి పరీతాంగీం దీప్తామగ్నిశిఖామివ ।
మధ్యేఽంభసో దురాధర్షాం దీప్తాం సూర్యప్రభామివ ॥ ౧౫
సా హి గౌతమవాక్యేన దుర్నిరీక్ష్యా బభూవ హ ।
త్రయాణామపి లోకానాం యావద్రామస్య దర్శనం ॥ ౧౬
శాపస్యాంతముపాగమ్య తేషాం దర్శనమాగతా ।
రాఘవౌ తు తతస్తస్యాః పాదౌ జగృహతుస్తదా ॥ ౧౭
స్మరంతీ గౌతమవచః ప్రతిజగ్రాహ సా చ తౌ ।
పాద్యమర్ఘ్యం తథాఽఽతిథ్యం చకార సుసమాహితా ॥ ౧౮
ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థః విధిదృష్టేన కర్మణా ।
పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీత్ దేవదుందుభినిస్వనైః ॥ ౧౯

గంధర్వాప్సరసాం చాపి మహానాసీత్ సమాగమః ।
సాధు సాధ్వితి దేవాస్తాం అహల్యాం సమపూజయన్ ॥ ౨౦
తపోబలవిశుద్ధాంగీం గౌతమస్య వశానుగాం ।
గౌతమోపి మహాతేజాః అహల్యాసహితస్సుఖీ ॥ ౨౧
రామం సంపూజ్య విధివత్ తపస్తేపే మహాతపాః ।
రామోపి పరమాం పూజాం గౌతమస్య మహామునేః ॥ ౨౨
సకాశాద్విధివత్ ప్రాప్య జగామ మిథిలాం తతః ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య యజ్ఞవాటముపాగమత్ ॥ ౧
రామస్తు మునిశార్దూలం ఉవాచ సహలక్ష్మణః ।
సాధ్వీ యజ్ఞసమృద్ధిర్హి జనకస్య మహాత్మనః ॥ ౨
బహూనీహ సహస్రాణి నానాదేశనివాసినాం ।
బ్రాహ్మణానాం మహాభాగ వేదాధ్యయనశాలినాం ॥ ౩
ఋషివాటాశ్చ దృశ్యంతే శకటీశతసంకులాః ।
దేశో విధీయతాం బ్రహ్మన్ యత్ర వత్స్యామహే వయం ॥ ౪
రామస్య వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
నివేశమకరోద్దేశే వివిక్తే సలిలాయుతే ॥ ౫

విశ్వామిత్రమనుప్రాప్తం శ్రుత్వా స నృపతిస్తదా ।
శతానందం పురస్కృత్య పురోహితమనిందితం ॥ ౬
ప్రత్యుజ్జగామ సహసా వినయేన సమన్వితః ।
ఋత్విజోపి మహాత్మానః త్వర్ఘ్యమాదాయ సత్వరం ॥ ౭
విశ్వామిత్రాయ ధర్మేణ దదుర్మంత్రపురస్కృతం ।
ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం జనకస్య మహాత్మనః ॥ ౮
పప్రచ్ఛ కుశలం రాజ్ఞః యజ్ఞస్య చ నిరామయం ।
స తాంశ్చాపి మునీన్ పృష్ట్వా సోపాధ్యాయపురోధసః ॥ ౯
యథాన్యాయం తతస్సర్వైః సమాగచ్ఛత్ ప్రహృష్టవత్ ।
అథ రాజా మునిశ్రేష్ఠం కృతాంజలిరభాషత ॥ ౧౦
ఆసనే భగవానాస్తాం సహైభిర్మునిపుంగవైః ।
జనకస్య వచః శ్రుత్వా నిషసాద మహామునిః ॥ ౧౧
పురోధా ఋత్విజశ్చైవ రాజా చ సహ మంత్రిభిః ।
ఆసనేషు యథాన్యాయం ఉపవిష్టాః సమంతతః ॥ ౧౨
దృష్ట్వా స నృపతిస్తత్ర విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ।
అద్య యజ్ఞసమృద్ధిర్మే సఫలా దైవతైః కృతా ॥ ౧౩
అద్య యజ్ఞఫలం ప్రాప్తం భగవద్దర్శనాన్మయా ।
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవ ॥ ౧౪
యజ్ఞోపసదనం బ్రహ్మన్ ప్రాప్తోసి మునిభిస్సహ ।
ద్వాదశాహం తు బ్రహ్మర్షే శేషమాహుర్మనీషిణః ॥ ౧౫

తతో భాగార్థినో దేవాన్ ద్రష్టుమర్హసి కౌశిక ।
ఇత్యుక్త్వా మునిశార్దూలం ప్రహృష్టవదనస్తదా ॥ ౧౬
పునస్తం పరిపప్రచ్ఛ ప్రాంజలిః ప్రణతో నృపః ।
ఇమౌ కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ ॥ ౧౭
గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూలవృషభోపమౌ ।
పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ ॥ ౧౮
అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయౌవనౌ ।
యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ ॥ ౧౯
కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే ।
వరాయుధధరౌ వీరౌ కస్య పుత్రౌ మహామునే ॥ ౨౦
భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరం ।
పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచేష్టితైః ॥ ౨౧
కాకపక్షధరౌ వీరౌ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జనకస్య మహాత్మనః ॥ ౨౨
న్యవేదయన్మహాత్మానౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ ।
సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా ॥ ౨౩
తచ్చాగమనమవ్యగ్రం విశాలాయాశ్చ దర్శనం ।
అహల్యాదర్శనం చైవ గౌతమేన సమాగమం ॥ ౨౪
మహాధనుషి జిజ్ఞాసాం కర్తుమాగమనం తథా ।
ఏతత్సర్వం మహాతేజాః జనకాయ మహాత్మనే ॥ ౨౫
నివేద్య విరరామాథ విశ్వామిత్రో మహామునిః ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రస్య ధీమతః ।
హృష్టరోమా మహాతేజాః శతానందో మహాతపాః ॥ ౧
గౌతమస్య సుతో జ్యేష్ఠః తపసా ద్యోతితప్రభః ।
రామసందర్శనాదేవ పరం విస్మయమాగతః ॥ ౨
స తౌ నిషణ్ణౌ సంప్రేక్ష్య సుఖాసీనౌ నృపాత్మజౌ ।
శతానందో మునిశ్రేష్ఠం విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౩
అపి తే మునిశార్దూల మమ మాతా యశస్వినీ ।
దర్శితా రాజపుత్రాయ తపో దీర్ఘముపాగతా ॥ ౪
అపి రామే మహాతేజాః మమ మాతా యశస్వినీ ।
వన్యైరుపాహరత్ పూజాం పూజార్హే సర్వదేహినాం ॥ ౫
అపి రామాయ కథితం యథావృత్తం పురాతనం ।
మమ మాతుర్మహాతేజః దైవేన దురనుష్ఠితం. ॥ ౬
అపి కౌశిక భద్రం తే గురుణా మమ సంగతా ।
మమ మాతా మునిశ్రేష్ఠ రామసందర్శనాదితః ॥ ౭
అపి మే గురుణా రామః పూజితః కుశికాత్మజ ।
ఇహాగతో మహాతేజాః పూజాం ప్రాప్తో మహాత్మనః ॥ ౮
అపి శాంతేన మనసా గురుర్మే కుశికాత్మజ ।
ఇహాగతేన రామేణ ప్రయతేనాభివాదితః ॥ ౯

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
ప్రత్యువాచ శతానందం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదం ॥ ౧౦
నాతిక్రాంతం మునిశ్రేష్ఠ యత్కర్తవ్యం కృతం మయా ।
సంగతా మునినా పత్నీ భార్గవేణేవ రేణుకా ॥ ౧౧
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రస్య భాషితం ।
శతానందో మహాతేజాః రామం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
స్వాగతం తే నరశ్రేష్ఠ దిష్ట్యా ప్రాప్తోసి రాఘవ ।
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య మహర్షిమపరాజితం ॥ ౧౩
అచింత్యకర్మా తపసా బ్రహ్మర్షిరతులప్రభః ।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వేత్స్యేనం పరమాం గతిం ॥ ౧౪
నాస్తి ధన్యతరో రామ త్వత్తోఽన్యో భువి కశ్చన ।
గోప్తా కుశికపుత్రస్తే యేన తప్తం మహత్తపః ॥ ౧౫
శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి కౌశికస్య మహాత్మనః ।
యథాబలం యథావృత్తం తన్మే నిగదతః శృణు ॥ ౧౬
రాజాఽభూదేష ధర్మాత్మా దీర్ఘకాలమరిందమః ।
ధర్మజ్ఞః కృతవిద్యశ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః ॥ ౧౭
ప్రజాపతిసుతశ్చాసీత్ కుశో నామ మహీపతిః ।
కుశస్య పుత్రో బలవాన్ కుశనాభస్సుధార్మికః ॥ ౧౮
కుశనాభసుతస్త్వాసీత్ గాధిరిత్యేవ విశ్రుతః ।
గాధేః పుత్రో మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౧౯

విశ్వామిత్రో మహాతేజాః పాలయామాస మేదినీం ।
బహువర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్ ॥ ౧౦
కదాచిత్తు మహాతేజాః యోజయిత్వా వరూథినీం ।
అక్షౌహిణీపరివృతః పరిచక్రామ మేదినీం ॥ ౧౧
నగరాణి సరాష్ట్రాణి సరితశ్చ తథా గిరీన్ ।
ఆశ్రమాన్ క్రమశో రామ విచరన్నాజగామ హ ॥ ౧౨
వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం నానావృక్షసమాకులం ।
నానామృగగణాకీర్ణం సిద్ధచారణసేవితం ॥ ౧౩
దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితం ।
ప్రశాంతహరిణాకీర్ణం ద్విజసంఘనిషేవితం ॥ ౧౪
బ్రహ్మర్షిగణసంకీర్ణం దేవర్షిగణసేవితం ।
తపశ్చరణసంసిద్ధైః అగ్నికల్పైర్మహాత్మభిః ॥ ౧౫
అబ్భక్షైర్వాయుభక్షైశ్చ శీర్ణపర్ణాశనైస్తథా ।
ఫలమూలాశనైర్దాంతైః జితరోషైర్జితేంద్రియైః ॥ ౧౬
ఋషిభిర్వాలఖిల్యైశ్చ జపహోమపరాయణైః ।
అన్యైర్వైఖానసైశ్చైవ సమంతాదుపశోభితం ॥ ౧౭
వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం బ్రహ్మలోకమివాపరం ।
దదర్శ జయతాం శ్రేష్ఠః విశ్వామిత్రో మహాబలః ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః.

186

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః.

స దృష్ట్వా పరమప్రీతః విశ్వామిత్రో మహాబలః ।
ప్రణతో వినయాద్వీరః వసిష్ఠం జపతాం వరం ॥ ౧
స్వాగతం తవ చేత్యుక్తః వసిష్ఠేన మహాత్మనా ।
ఆసనం చాస్య భగవాన్ వసిష్ఠో వ్యాదిదేశ హ ॥ ౨
ఉపవిష్టాయ చ తదా విశ్వామిత్రాయ ధీమతే ।
యథాన్యాయం మునివరః ఫలమూలాన్యుపాహరత్ ॥ ౩
ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజాం వసిష్ఠాద్రాజసత్తమః ।
తపోగ్నిహోత్రశిష్యేషు కుశలం పర్యపృచ్ఛత్ ॥ ౪
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వనస్పతిగణే తథా ।
సర్వత్ర కుశలం చాహ వసిష్ఠో రాజసత్తమం ॥ ౫
సుఖోపవిష్టం రాజానం విశ్వామిత్రం మహాతపాః ।
పప్రచ్ఛ జపతాం శ్రేష్ఠః వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సుతః ॥ ౬
కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ కచ్చిద్ధర్మేణ రంజయన్ ।
ప్రజాః పాలయసే వీర రాజవృత్తేన ధార్మిక ॥ ౭
కచ్చిత్తే సంభృతా భృత్యాః కచ్చిత్తిష్ఠంతి శాసనే ।
కచ్చిత్తే విజితాస్సర్వే రిపవో రిపుసూదన ॥ ౮
కచ్చిద్బలేషు కోశేషు మిత్రేషు చ పరంతప ।
కుశలం తే నరవ్యాఘ్ర పుత్రపౌత్రే తవానఘ ॥ ౯

సర్వత్ర కుశలం రాజా వసిష్ఠం ప్రత్యుదాహరత్ ।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వసిష్ఠం వినయాన్వితః ॥ ౧౦
కృత్వోభౌ సుచిరం కాలం ధర్మిష్ఠౌ తౌ కథాశ్శుభాః ।
ముదా పరమయా యుక్తౌ ప్రీయేతాం తౌ పరస్పరం ॥ ౧౧
తతో వసిష్ఠో భగవాన్ కథాంతే రఘునందన ।
విశ్వామిత్రమిదం వాక్యమువాచ ప్రహసన్నివ ॥ ౧౨
ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి బలస్యాస్య మహాబల ।
తవ చైవాప్రమేయస్య యథార్హం సంప్రతీచ్ఛ మే ॥ ౧౩
సత్క్రియాం తు భవానేతాం ప్రతీచ్ఛతు మయోద్యతాం ।
రాజా త్వమతిథిశ్రేష్ఠః పూజనీయః ప్రయత్నతః ॥ ౧౪
ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహామతిః ।
కృతమిత్యబ్రవీద్రాజా ప్రియవాక్యేన మె త్వయా ॥ ౧౫
ఫలమూలేన భగవన్ విద్యతే యత్తవాశ్రమే ।
పాద్యేనాచమనీయేన భగవద్దర్శనేన చ ॥ ౧౬
సర్వథా చ మహాప్రాజ్ఞ పూజార్హేణ సుపూజితః ।
గమిష్యామి నమస్తేఽస్తు మైత్రేణేక్షస్వ చక్షుషా ॥ ౧౭
ఏవం బ్రువంతం రాజానం వసిష్ఠః పునరేవ హి ।
న్యమంత్రయత ధర్మాత్మా పునఃపునరుదారధీః ॥ ౧౮
బాఢమిత్యేవ గాధేయః వసిష్ఠం ప్రత్యువాచ హ ।
యథా ప్రియం భగవతః తథాఽస్తు మునిపుంగవ ॥ ౧౯

ఏవముక్తో మహాతేజాః వసిష్ఠో జపతాం వరః ।
ఆజుహావ తతః ప్రీతః కల్మాషీం ధూతకల్మషః ॥ ౨౦
ఏహ్యేహి శబలె క్షిప్రం శృణు చాపి వచో మమ ।
సబలస్యాస్య రాజర్షేః కర్తుం వ్యవసితో ఽస్మ్యహం ॥ ౨౧
భోజనేన మహార్హేణ సత్కారం సంవిధత్స్వ మె ।
యస్య యస్య యథాకామం షడ్రసేష్వభిపూజితం ॥ ౨౨
తత్సర్వం కామధుక్ క్షిప్రం అభివర్ష కృతే మమ ।
రసేనాన్నేన పానేన లేహ్యచోష్యేణ సంయుతం ॥ ౨౩
అన్నానాం నిచయం సర్వం సృజస్వ శబలె త్వర ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

ఏవముక్తా వసిష్ఠేన శబలా శత్రుసూదన ।
విదధే కామధుక్కామాన్ యస్య యస్య యథేప్సితం ॥ ౧
ఇక్షూన్ మధూంస్తథా లాజాన్ మైరేయాంశ్చ వరాసనాన్ ।
పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాంశ్చోచ్చావచాంస్తథా ॥ ౨
ఉష్ణాఢ్యస్యాదనస్యాత్ర రాశయః పర్వతోపమాః ।
మృష్టాన్నాని చ సూపాంశ్చ దధికుల్యాస్తథైవ చ ॥ ౩
నానాస్వాదురసానాం చ షాడబానాం తథైవ చ ।
భాజనాని సుపూర్ణాని గౌడాని చ సహస్రశః ॥ ౪

సర్వమాసీత్ సుసంతుష్టం హృష్టపుష్టజనాయుతం ।
విశ్వామిత్రబలం రామ వసిష్ఠేనాభితర్పితం ॥ ౫
విశ్వామిత్రోఽపి రాజర్షిః హృష్టః పుష్టస్తదాఽభవత్ ।
సాంతఃపురవరో రాజా సబ్రాహ్మణపురోహితః ॥ ౬
సామాత్యో మంత్రిసహితః సభృత్యః పూజితస్తదా ।
యుక్తః పరమహర్షేణ వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ॥ ౭
పూజితోఽహం త్వయా బ్రహ్మన్ పూజార్హేణ సుసత్కృతః ।
శ్రూయతామభిధాస్యామి వాక్యం వాక్యవిశారద ॥ ౮
గవాం శతసహస్రేణ దీయతాం శబలా మమ ।
రత్నం హి భగవన్నేతత్ రత్నహారీ చ పార్థివః ॥ ౯
తస్మాన్మే శబలాం దేహి మమైషా ధర్మతో ద్విజ ।
ఏవముక్తస్తు భగవాన్ వసిష్ఠో మునిసత్తమః ॥ ౧౦
విశ్వామిత్రేణ ధర్మాత్మా ప్రత్యువాచ మహీపతిం ।
నాహం శతసహస్రేణ నాపి కోటిశతైర్గవాం ॥ ౧౧
రాజన్ దాస్యామి శబలాం రాశిభీ రజతస్య వా ।
న పరిత్యాగమర్హేయం మత్సకాశాదరిందమ ॥ ౧౨
శాశ్వతీ శబలా మహ్యం కీర్తిరాత్మవతో యథా ।
అస్యాం హవ్యం చ కవ్యం చ ప్రాణయాత్రా తథైవ చ ॥ ౧౩
ఆయత్తమగ్నిహోత్రం చ బలిర్హోమస్తథైవ చ ।
స్వాహాకారవషట్కారౌ విద్యాశ్చ వివిధాస్తథా ॥ ౧౪

190

ఆయత్తమత్ర రాజర్షే సర్వమేతన్న సంశయః ।
సర్వస్వమేతత్ సత్యేన మమ తుష్టికరీ సదా ॥ ౧౫
కారణైర్బహుభీ రాజన్ న దాస్యే శబలాం తవ ।
వసిష్ఠేనైవముక్తస్తు విశ్వామిత్రోఽబ్రవీత్తతః ॥ ౧౬
సంరబ్ధతరమత్యర్థం వాక్యం వాక్యవిశారదః ।
హైరణ్యకక్ష్యాగ్రైవేయాన్ సువర్ణాంకుశభూషితాన్ ॥ ౧౭
దదామి కుంజరాంస్తేఽహం సహస్రాణి చతుర్దశ ।
హైరణ్యానాం రథానాం తే శ్వేతాశ్వానాం చతుర్యుజాం ॥
దదామి తే శతాన్యష్టౌ కింకిణీకవిభూషితాన్ ।
హయానాం దేశజాతానాం కులజానాం మహౌజసాం ॥ ౧౮
సహస్రమేకం దశ చ దదామి తవ సువ్రత ।
నానావర్ణవిభక్తానాం వయస్థానాం తథైవ చ ॥ ౨౦
దదామ్యేకాం గవాం కోటిం శబలా దీయతాం మమ ।
యావదిచ్ఛసి రత్నం వా హిరణ్యం వా ద్విజోత్తమ ॥ ౨౧
తావద్దదామి తత్సర్వం శబలా దీయతాం మమ ।
ఏవముక్తస్తు భగవాన్ విశ్వామిత్రేణ ధీమతా ॥ ౨౨
న దాస్యామీతి శబలాం ప్రాహ రాజన్ కథంచన ।
ఏతదేవ హి మే రత్నం ఏతదేవ హి మే ధనం ॥ ౨౩
ఏతదేవ హి సర్వస్వం ఏతదేవ హి జీవితం ।
దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ యజ్ఞాశ్చైవాప్తదక్షిణాః ॥ ౨౪

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఏతదేవ హి మే రాజన్ వివిధాశ్చ క్రియాస్తథా ।
అదోమూలాః క్రియాస్సర్వాః మమ రాజన్ న సంశయః ॥ ౨౫
బహునా కిం ప్రలాపేన న దాస్యే కామదోహినీం ।
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

కామధేనుం వసిష్ఠోపి యదా న త్యజతే మునిః ।
తదాఽస్య శబలాం రామ విశ్వామిత్రోఽన్వకర్షత ॥ ౧
నీయమానా తు శబలా రామ రాజ్ఞా మహాత్మనా ।
దుఃఖితా చింతయామాస రుదంతీ శోకకర్శితా ॥ ౨
పరిత్యక్తా వసిష్ఠేన కిమహం సుమహాత్మనా ।
యాఽహం రాజభటైర్దీనా హ్రియేయం భృశదుఃఖితా ॥ 3
కిం మయాఽపకృతం తస్య మహర్షేర్భావితాత్మనః ।
యన్మామనాగసం భక్తాం ఇష్టాం త్యజతి ధార్మికః ॥ ౪
ఇతి సా చింతయిత్వా తు వినిశ్వస్య పునఃపునః ।
నిర్ధూయ తాంస్తదా భృత్యాన్ శతశశ్శత్రుసూదన ॥ ౫
జగామానిలవేగేన పాదమూలం మహాత్మనః ।
శబలా సా రుదంతీ చ క్రోశంతీ చేదమబ్రవీత్ ॥ ౬
వసిష్ఠస్యాగ్రతః స్థిత్వా మేఘదుందుభిరావిణీ ।
భగవన్ కిం పరిత్యక్తా త్వయాఽహం బ్రహ్మణస్సుత ॥ ౭

యస్మాద్రాజభృతా మాం హి నయంతే త్వత్సకాశతః ।
ఏవముక్తస్తు బ్రహ్మర్షిః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౮
శోకసంతప్తహృదయాం స్వసారమివ దుఃఖితాం ।
న త్వాం త్యజామి శబలే నాఽపి మేఽపకృతం త్వయా ॥ ౯
ఏష త్వాం నయతే రాజా బలాన్మత్తో మహాబలః ।
న హి తుల్యం బలం మహ్యం రాజా త్వద్య విశేషతః ॥ ౧౦
బలీ రాజా క్షత్రియశ్చ పృథివ్యాః పతిరేవ చ ।
ఇయమక్షౌహిణీ పూర్ణా సవాజిరథసంకులా ॥ ౧౧
హస్తిధ్వజసమాకీర్ణా తేనాసౌ బలవత్తరః ।
ఏవముక్తా వసిష్ఠేన ప్రత్యువాచ వినీతవత్ ॥ ౧౨
వచనం వచనజ్ఞా సా బ్రహ్మర్షిమమితప్రభం ।
న బలం క్షత్రియస్యాహుః బ్రాహ్మణో బలవత్తరః ॥ ౧౩
బ్రహ్మన్ బ్రహ్మబలం దివ్యం క్షత్రాత్తు బలవత్తరం ।
అప్రమేయబలం తుభ్యం న త్వయా బలవత్తరః ॥ ౧౪
విశ్వామిత్రో మహావీర్యః తేజస్తవ దురాసదం ।
నియుంక్ష్వ మాం మహాభాగ త్వద్బ్రహ్మబలసంభృతాం ॥ ౧౫
తస్య దర్పబలం యత్తత్ నాశయామి దురాత్మనః ।
ఇత్యుక్తస్తు తయా రామ వసిష్ఠస్సుమహాయశాః ॥ ౧౬
సృజస్వేతి తదోవాచ బలం పరబలారుజం ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సురభిస్సాఽసృజత్తదా ॥ ౧౭

తస్యా హుంభారవోత్సృష్టాః పహ్లవాశ్శతశో నృప ।
నాశయంతి బలం సర్వం విశ్వామిత్రస్య పశ్యతః ॥ ౧౮
బలం భగ్నం తతో దృష్ట్వా రథేనాక్రమ్య కౌశికః ।
స రాజా పరమక్రుద్ధః రోషవిస్ఫారితేక్షణః ॥ ౧౯
పహ్లవాన్నాశయామాస శస్త్రైరుచ్చావచైరపి ।
విశ్వామిత్రార్దితాన్ దృష్ట్వా పహ్లవాంఛతశస్తదా ॥ ౨౦
భూయ ఏవాసృజత్ కోపాత్ శకాన్ యవనమిశ్రితాన్ ।
తైరాసీత్ సంవృతా భూమిః శకైర్యవనమిశ్రితైః ॥ ౨౧
ప్రభావద్భిర్మహావీర్యైః హేమకింజల్కసన్నిభైః ।
దీర్ఘాసిపట్టసధరైః హేమవర్ణాంబరావృతైః ॥ ౨౨
నిర్దగ్ధం తద్బలం సర్వం ప్రదీప్తైరివ పావకైః ।
తతోఽస్త్రాణి మహాతేజాః విశ్వామిత్రో ముమోచ హ ॥ ౨౩
తైస్తైర్యవనకాంభోజాః పహ్లవాశ్చాకులీకృతాః ।
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

తతస్తానాకులాన్ దృష్ట్వా విశ్వామిత్రాస్త్రమోహితాన్ ।
వసిష్ఠశ్చోదయామాస కామధుక్ సృజ యోగతః ॥ ౧
తస్యా హుంభారవాజ్జాతాః కాంభోజా రవిసన్నిభాః ।
ఊధసస్త్వథ సంజాతాః పహ్లవాశ్శస్త్రపాణయః ॥ ౨

యోనిదేశాచ్చ యవనాః శకృద్దేశాచ్ఛకాస్తథా ।
రోమకూపేషు చ మ్లేచ్ఛాః హారీతాస్సకిరాతకాః ॥ ౩
తైస్తైర్నిషూదితం సర్వం విశ్వామిత్రస్య తత్క్షణాత్ ।
సపదాతిగజం సాశ్వం సరథం రఘునందన ॥ ౪
దృష్ట్వా నిషూదితం సైన్యం వసిష్ఠేన మహాత్మనా ।
విశ్వామిత్రసుతానాం చ శతం నానావిధాయుధం ॥ ౫
అభ్యధావత్ సుసంక్రుద్ధం వసిష్ఠం జపతాం వరం ।
హుంకారేణైవ తాన్ సర్వాన్ దదాహ భగవానృషిః ॥ ౬
తే సాశ్వరథపాదాతాః వసిష్ఠేన మహాత్మనా ।
భస్మీకృతా ముహూర్తేన విశ్వామిత్రసుతాస్తదా ॥ ౭
దృష్ట్వా వినాశితాన్ పుత్రాన్ బలం చ సుమహాయశాః ।
సవ్రీడశ్చింతయాఽఽవిష్టః విశ్వామిత్రోఽభవత్తదా ॥ ౮
సముద్ర ఇవ నిర్వేగః భగ్నదంష్ట్ర ఇవోరగః ।
ఉపరక్త ఇవాదిత్యః సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః ॥ ౯
హతపుత్రబలో దీనః లూనపక్ష ఇవ ద్విజః ।
హతదర్పో హతోత్సాహః నిర్వేదం సమపద్యత ॥ ౧౦
స పుత్రమేకం రాజ్యాయ పాలయేతి నియుజ్య చ ।
పృథివీం క్షత్రధర్మేణ వనమేవాన్వపద్యత ॥ ౧౧
స గత్వా హిమవత్పార్శ్వం కిన్నరోరగసేవితం ।
మహాదేవప్రసాదార్థం తపస్తేపే మహాతపాః ॥ ౧౨

కేనచిత్త్వథ కాలేన దేవేశో వృషభధ్వజః ।
దర్శయామాస వరదః విశ్వామిత్రం మహాబలం ॥ ౧౩
కిమర్థం తప్యసే రాజన్ బ్రూహి యత్తే వివక్షితం ।
వరదోఽస్మి వరో యస్తే కాంక్షితస్సోఽభిధీయతాం ॥ ౧౪
ఏవముక్తస్తు దేవేన విశ్వామిత్రో మహాతపాః ।
ప్రణిపత్య మహాదేవం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౫
యది తుష్టో మహాదేవ ధనుర్వేదో మమానఘ ।
సాంగోపాంగోపనిషదః సరహస్యః ప్రదీయతాం ॥ ౧౬
యాని దేవేషు చాస్త్రాణి దానవేషు మహర్షిషు ।
గంధర్వయక్షరక్షస్సు ప్రతిభాంతు మమానఘ ॥ ౧౭
తవ ప్రసాదాద్భవతు దేవదేవ మమేప్సితం ।
ఏవమస్త్వితి దేవేశః వాక్యముక్త్వా గతస్తదా ॥ ౧౮
ప్రాప్య చాస్త్రాణి రాజర్షిః విశ్వామిత్రో మహాబలః ।
దర్పేణ మహతా యుక్తః దర్పపూర్ణోఽభవత్తదా ॥ ౧౯
వివర్ధమానో వీర్యేణ సముద్ర ఇవ పర్వణి ।
హతమేవ తదా మేనే వసిష్ఠమృషిసత్తమం ॥ ౨౦
తతో గత్వాఽఽశ్రమపదం ముమోచాస్త్రాణి పార్థివః ।
యైస్తత్తపోవనం సర్వం నిర్దగ్ధం చాస్త్రతేజసా ॥ ౨౧
ఉదీర్యమాణమస్త్రం తత్ విశ్వామిత్రస్య ధీమతః ।
దృష్ట్వా విప్రద్రుతాస్సర్వే మునయశ్శతశో దిశః ॥ ౨౨

వసిష్ఠస్య చ యే శిష్యాః తథైవ మృగపక్షిణః ।
విద్రవంతి భయాద్భీతాః నానాదిగ్భ్యస్సహస్రశః ॥ ౨౩
వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం శూన్యమాసీన్మహాత్మనః ।
ముహూర్తమివ నిశ్శబ్దం ఆసీదిరిణసన్నిభం ॥ ౨౪
వదతో వై వసిష్ఠస్య మా భైరితి ముహుర్ముహుః ।
నాశయామ్యద్య గాధేయం నీహారమివ భాస్కరః ॥ ౨౫
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః వసిష్ఠో జపతాం వరః ।
విశ్వామిత్రం తదా వాక్యం సరోషమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨౬
ఆశ్రమం చిరసంవృద్ధం యద్వినాశితవానసి ।
దురాచారోఽసి తన్మూఢ తస్మాత్ త్వం న భవిష్యసి ॥ ౨౭
ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధః దండముద్యమ్య సత్వరః ।
విధూమమివ కాలాగ్నిం యమదండమివాపరం ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహాబలః ।
ఆగ్నేయమస్త్రముత్క్షిప్య తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ॥ ౧
బ్రహ్మదండం సముత్క్షిప్య కాలదండమివాపరం ।
వసిష్ఠో భగవాన్ క్రోధాత్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨

క్షత్రబంధో స్థితోఽస్మ్యేషః యద్బలం తద్విదర్శయ ।
నాశయామ్యద్య తే దర్పం శస్త్రస్య తవ గాధిజ ॥ 3
క్వ చ తే క్షత్రియబలం క్వ చ బ్రహ్మబలం మహత్ ।
పశ్య బ్రహ్మబలం దివ్యం మమ క్షత్రియపాంసన ॥ ౪
తస్యాస్త్రం గాధిపుత్రస్య ఘోరమాగ్నేయముద్యతం ।
బ్రహ్మదండేవ తచ్ఛాంతం అగ్నేర్వేగ ఇవాంభసా ॥ ౫
వారుణం చైవ రౌద్రం చ ఐంద్రం పాశుపతం తథా ।
ఐషీకం చాపి చిక్షేప కుపితో గాధినందనః ॥ ౬
మానవం మోహనం చైవ గాంధర్వం స్వాపనం తథా ।
జృంభణం మాదనం చైవ సంతాపనవిలాపనే ॥ ౭
శోషణం దారణం చైవ వజ్రమస్త్రం సుదుర్జయం ।
బ్రహ్మపాశం కాలపాశం వారుణం పాశమేవ చ ॥ ౮
పైనాకాస్త్రం చ దయితం శుష్కార్ద్రే అశనీ ఉభే ।
దండాస్త్రమథ పైశాచం క్రౌంచమస్త్రం తథైవ చ ॥ ౯
ధర్మచక్రం కాలచక్రం విష్ణుచక్రం తథైవ చ ।
వాయవ్యం మథనం చైవ అస్త్రం హయశిరస్తథా ॥ ౧౦
శక్తిద్వయం చ చిక్షేప కంకాళం ముసలం తథా ।
వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ కాలాస్త్రమథ దారుణం ॥ ౧౧
త్రిశూలమస్త్రం ఘోరం చ కాపాలమథ కంకణం ।
ఏతాన్యస్త్రాణి చిక్షేప సర్వాణి రఘునందన ॥ ౧౨

198

వసిష్ఠే జపతాం శ్రేష్ఠే తదద్భుతమివాభవత్ ।
తాని సర్వాణి దండేన గ్రసతే బ్రహ్మణస్సుతః ॥ ౧౩
తేషు శాంతేషు బ్రహ్మాస్త్రం క్షిప్తవాన్ గాధినందనః ।
తదస్త్రముద్యతం దృష్ట్వా దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౧౪
దేవర్షయశ్చ సంభ్రాంతాః గంధర్వాస్సమహోరగాః ।
త్రైలోక్యమాసీత్ సంత్రస్తం బ్రహ్మాస్త్రే సముదీరితే ॥ ౧౫
తదప్యస్త్రం మహాఘోరం బ్రాహ్మం బ్రాహ్మేణ తేజసా ।
వసిష్ఠో గ్రసతే సర్వం బ్రహ్మదండేన రాఘవ ॥ ౧౬
బ్రహ్మాస్త్రం గ్రసమానస్య వసిష్ఠస్య మహాత్మనః ।
త్రైలోక్యమోహనం రౌద్రం రూపమాసీత్ సుదారుణం ॥ ౧౭
రోమకూపేషు సర్వేషు వసిష్ఠస్య మహాత్మనః ।
మరీచ్య ఇవ నిష్పేతుః అగ్నేర్ధూమాకులార్చిషః ॥ ౧౮
ప్రాజ్వలద్బ్రహ్మదండశ్చ వసిష్ఠస్య కరోద్యతః ।
విధూమ ఇవ కాలాగ్నిః యమదండ ఇవాపరః ॥ ౧౯
తతోఽస్తువన్ మునిగణాః వసిష్ఠం జపతాం వరం ।
అమోఘం తే బలం బ్రహ్మన్ తేజో ధారయ తేజసా ॥ ౨౦
నిగృహీతస్త్వయా బ్రహ్మన్ విశ్వామిత్రో మహాతపాః ।
ప్రసీద జపతాం శ్రేష్ఠ లోకాస్సంతు గతవ్యథాః ॥ ౨౧
ఏవముక్తో మహాతేజాః శమం చక్రే మహాతపాః ।
విశ్వామిత్రోఽపి నికృతః వినిశ్శ్వస్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౨

ధిగ్బలం క్షత్రియబలం బ్రహ్మతేజోబలం బలం ।
ఏకేన బ్రహ్మదండేన సర్వాస్త్రాణి హతాని మే ॥ ౨౩
తదేతత్ సమవేక్ష్యాహం ప్రసన్నేంద్రియమానసః ।
తపో మహత్ సమాస్థాస్యే యద్వై బ్రహ్మత్వకారణం ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

తతస్సంతప్తహృదయః స్మరన్ నిగ్రహమాత్మనః ।
వినిశ్వస్య వినిశ్వస్య కృతవైరో మహాత్మనా ॥ ౧
స దక్షిణాం దిశం గత్వా మహిష్యా సహ రాఘవ ।
తతాప పరమం ఘోరం విశ్వామిత్రో మహత్తపః ॥ ౨
ఫలమూలాశనో దాంతః చకార సుమహత్తపః ।
అథాస్య జజ్ఞిరే పుత్రాః సత్యధర్మపరాయణాః ॥ ౩
హవిష్యందో మధుష్యందో దృఢనేత్రో మహారథః ।
పూర్ణే వర్షసహస్రే తు బ్రహ్మా లోకపితామహః ॥ ౪
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనం ।
జితా రాజర్షిలోకాస్తే తపసా కుశికాత్మజ ॥ ౫
అనేన తపసా త్వాం తు రాజర్షిరితి విద్మహే ।
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః జగామ సహ దైవతైః ॥ ౬

త్రివిష్టపం బ్రహ్మలోకం లోకానాం పరమేశ్వరః ।
విశ్వామిత్రోఽపి తచ్ఛ్రుత్వా హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః ॥ ౭
దుఃఖేన మహతాఽఽవిష్టః సమన్యురిదమబ్రవీత్ ।
తపశ్చ సుమహత్తప్తం రాజర్షిరితి మాం విదుః ॥ ౮
దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వే నాస్తి మన్యే తపఃఫలం ।
ఇతి నిశ్చిత్య మనసా భూయ ఏవ మహాతపాః ॥ ౯
తపశ్చకార కాకుత్స్థ పరమం పరమాత్మవాన్ ।
ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు సత్యవాదీ జితేంద్రియః ॥ ౧౦
త్రిశంకురితి విఖ్యాతః ఇక్ష్వాకుకులవర్ధనః ।
తస్య బుద్ధిస్సముత్పన్నా యజేయమితి రాఘవ ॥ ౧౧
గచ్ఛేయం సశరీరేణ దేవానాం పరమాం గతిం ।
స వసిష్ఠం సమాహూయ కథయామాస చింతితం ॥ ౧౨
అశక్యమితి చాప్యుక్తః వసిష్ఠేన మహాత్మనా ।
ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన స యయౌ దక్షిణాం దిశం ॥ ౧౩
తతస్తత్కర్మసిద్ధ్యర్థం పుత్రాంస్తస్య గతో నృపః ।
వాసిష్ఠా దీర్ఘతపసః తపో యత్ర హి తేపిరే ॥ ౧౪
త్రిశంకుస్సుమహాతేజాః శతం పరమభాస్వరం ।
వసిష్ఠపుత్రాన్ దదృశే తప్యమానాన్ యశస్వినః ॥ ౧౫
సోఽభిగమ్య మహాత్మనః సర్వానేవ గురోస్సుతాన్ ।
అభివాద్యానుపూర్వ్యేణ హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః ॥ ౧౬

అబ్రవీత్ సుమహాభాగాన్ సర్వానేవ కృతాంజలిః ।
శరణం వః ప్రపద్యేఽహం శరణ్యాన్ శరణాగతః ॥ ౧౭
ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి భద్రం వః వసిష్ఠేన మహాత్మనా ।
యష్టుకామో మహాయజ్ఞం తదనుజ్ఞాతుమర్హథ ॥ ౧౮
గురుపుత్రానహం సర్వాన్ నమస్కృత్య ప్రసాదయే ।
శిరసా ప్రణతో యాచే బ్రాహ్మణాంస్తపసి స్థితాన్ ॥ ౧౯
తే మాం భవంతస్సిద్ధ్యర్థం యాజయంతు సమాహితాః ।
సశరీరో యథాఽహం హి దేవలోకమవాప్నుయాం ॥ ౨౦
ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన గతిమన్యాం తపోధనాః ।
గురుపుత్రానృతే సర్వాన్ నాహం పశ్యామి కాంచన ॥ ౨౧
ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమా గతిః ।
పురోధసస్తు విద్వాంసః తారయంతి సదా నృపాన్ ॥ ౨౨
తస్మాదనంతరం సర్వే భవంతో దైవతం మమ ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే–సప్తపంచాశస్సర్గః.

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

తతస్త్రిశంకోర్వచనం శ్రుత్వా క్రోధసమన్వితం ।
ఋషిపుత్రశతం రామ రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
ప్రత్యాఖ్యాతో హి దుర్బుద్ధే గురుణా సత్యవాదినా ।
తం కథం సమతిక్రమ్య శాఖాంతరముపేయివాన్ ॥ ౨

ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమో గురుః ।
న చాతిక్రమితుం శక్యం వచనం సత్యవాదినః ॥ ౩
అశక్యమితి చోవాచ వసిష్ఠో భగవానృషిః ।
తం వయం వై సమాహర్తుం క్రతుం శక్తాః కథం తవ ॥ ౪
బాలిశస్త్వం నరశ్రేష్ఠ గమ్యతాం స్వపురం పునః ।
యాజనే భగవాంచ్ఛక్తః త్రైలోక్యస్యాపి పార్థివ ॥ ౫
అవమానం చ తత్కర్తుం తస్య శక్ష్యామహే కథం ।
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా క్రోధపర్యాకులాక్షరం ॥ ౬
స రాజా పునరేవైతాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రైస్తథైవ చ ॥ ౭
అన్యాం గతిం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు తపోధనాః ।
ఋషిపుత్రాస్తు తచ్ఛ్రుత్వా వాక్యం ఘోరాభిసంహితం ॥ ౮
శేపుః పరమసంక్రుద్ధాః చండాలత్వం గమిష్యసి ।
ఏవముక్త్వా మహాత్మానః వివిశుస్తే స్వమాశ్రమం ॥ ౯
అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం రాజా చండాలతాం గతః ।
నీలవస్త్రధరో నీలః పరుషో ధ్వస్తమూర్ధజః ॥ ౧౦
చిత్యమాల్యానులేపశ్చ ఆయసాభరణోఽభవత్ ।
తం దృష్ట్వా మంత్రిణస్సర్వే త్యజ్య చండాలరూపిణం ॥ ౧౧
ప్రాద్రవన్ సహితా రామ పౌరా యేఽస్యానుగామినః ।
ఏకో హి రాజా కాకుత్స్థ జగామ పరమాత్మవాన్ ॥ ౧౨

దహ్యమానో దివారాత్రం విశ్వామిత్రం తపోధనం ।
విశ్వామిత్రస్తు తం దృష్ట్వా రాజానం విఫలీకృతం ॥ ౧౩
చండాలరూపిణం రామ మునిః కారుణ్యమాగతః ।
కారుణ్యాత్ స మహాతేజాః వాక్యం పరమధార్మికః ॥ ౧౪
ఇదం జగాద భద్రం తే రాజానం ఘోరరూపిణం ।
కిమాగమనకార్యం తే రాజపుత్ర మహాబల ॥ ౧౫
అయోధ్యాధిపతే వీర శాపాచ్చండాలతాం గతః ।
అథ తద్వాక్యమాజ్ఞాయ రాజా చండాలతాం గతః ॥ ౧౬
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదం ।
ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రైస్తథైవ చ ॥ ౧౭
అనవాప్యైవ తం కామం మయా ప్రాప్తో విపర్యయః ।
సశరీరో దివం యాయాం ఇతి మే సౌమ్య దర్శనం ॥ ౧౮
మయా చేష్టం క్రతుశతం తచ్చ నావాప్యతే ఫలం ।
అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన ॥ ౧౯
కృచ్ఛ్రేష్వపి గతస్సౌమ్య క్షత్రధర్మేణ తే శపే ।
యజ్ఞైర్బహువిధైరిష్టం ప్రజా ధర్మేణ పాలితాః ॥ ౨౦
గురవశ్చ మహాత్మానః శీలవృత్తేన తోషితాః ।
ధర్మే ప్రయతమానస్య యజ్ఞం చాహర్తుమిచ్ఛతః ॥ ౨౧
పరితోషం న గచ్ఛంతి గురవో మునిపుంగవ ।
దైవమేవ పరం మన్యే పౌరుషం తు నిరర్థకం ॥ ౨౨

దైవేనాక్రమ్యతే సర్వం దైవం హి పరమా గతిః ।
తస్య మె పరమార్తస్య ప్రసాదమభికాంక్షతః ॥ ౨౩
కర్తుమర్హసి భద్రం తే దైవోపహతకర్మణః ।
నాన్యాం గతిం గమిష్యామి నాన్యశ్శరణమస్తి మే ॥ ౨౪
దైవం పురుషకారేణ నివర్తయితుమర్హసి ॥

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

ఉక్తవాక్యం తు రాజానం కృపయా కుశికాత్మజః ।
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం సాక్షాచ్చండాలరూపిణం ॥ ౧
ఐక్ష్వాక స్వాగతం వత్స జానామి త్వాం సుధార్మికం ।
శరణం తే భవిష్యామి మా భైషీః నృపపుంగవ ॥ ౨
అహమామంత్రయే సర్వాన్ మహర్షీన్ పుణ్యకర్మణః ।
యజ్ఞసాహ్యకరాన్ రాజన్ తతో యక్ష్యసి నిర్వృతః ॥ ౩
గురుశాపకృతం రూపం యదిదం త్వయి వర్తతే ।
అనేన సహ రూపేణ సశరీరో గమిష్యసి ॥ ౪
హస్తప్రాప్తమహం మన్యే స్వర్గం తవ నరాధిప ।
యస్త్వం కౌశికమాగమ్య శరణ్యం శరణాగతః ॥ ౫
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పుత్రాన్ పరమధార్మికాన్ ।
వ్యాదిదేశ మహాప్రాజ్ఞాన్ యజ్ఞసంభారకారణాత్ । ౬

సర్వాన్ శిష్యాన్ సమాహూయ వాక్యమేతదువాచ హ ।
సర్వానృషిగణాన్ వత్సాః ఆనయధ్వం మమాజ్ఞయా ॥ ౭
సశిష్యసుహృదశ్చైవ సర్త్విజస్సబహుశ్రుతాన్ ।
యదన్యో వచనం బ్రూయాత్ మద్వాక్యబలచోదితః ॥ ౮
తత్సర్వమఖిలేనోక్తం మమాఖ్యేయమనాదృతం ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దిశో జగ్ముస్తదాజ్ఞయా ॥ ౯
ఆజగ్మురథ దేశేభ్యః సర్వేభ్యో బ్రహ్మవాదినః ।
తే చ శిష్యాస్సమాగమ్య మునిం జ్వలిత తేజసం ॥ ౧౦
ఊచుశ్చ వచనం సర్వే సర్వేషాం బ్రహ్మవాదినాం ।
శ్రుత్వా తే వచనం సర్వే సమాయాంతి ద్విజాతయః ॥ ౧౧
సర్వదేశేషు చాగచ్ఛన్ వర్జయిత్వా మహోదయం ।
వాసిష్ఠం తచ్ఛతం సర్వం క్రోధపర్యాకులాక్షరం ॥ ౧౨
యదాహ వచనం సర్వం శృణు త్వం మునిపుంగవ ।
క్షత్రియో యాజకో యస్య చండాలస్య విశేషతః ॥ ౧౩
కథం సదసి భోక్తారః హవిస్తస్య సురర్షయః ।
బ్రాహ్మణా వా మహాత్మానః భుక్త్వా చండాలభోజనం ॥ ౧౪
కథం స్వర్గం గమిష్యంతి విశ్వామిత్రేణ పాలితాః ।
ఏతద్వచననైష్ఠుర్యం ఊచుస్సంరక్తలోచనాః ॥ ౧౫
వాసిష్ఠా మునిశార్దూల సర్వే తే సమహోదయాః ।
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వేషాం మునిపుంగవః ॥ ౧౬

క్రోధసంరక్తనయనః సరోషమిదమబ్రవీత్ ।
యే దూషయంత్యదుష్టం మాం తప ఉగ్రం సమాస్థితం ॥ ౧౭
భస్మీభూతా దురాత్మానః భవిష్యంతి న సంశయః ।
అద్య తే కాలపాశేన నీతా వైవస్వతక్షయం ॥ ౧౮
సప్తజాతిశతాన్యేవ మృతపాస్సంతు సర్వశః ।
శ్వమాంసనియతాహారాః ముష్టికా నామ నిర్ఘృణాః ॥ ౧౯
వికృతాశ్చ విరూపాశ్చ లోకాననుచరంత్విమాన్ ।
మహోదయస్తు దుర్బుద్ధిః మామదూష్యం హ్యదూషయత్ ॥ ౨౦
దూషితస్సర్వలోకేషు నిషాదత్వం గమిష్యతి ।
ప్రాణాతిపాతనిరతః నిరనుక్రోశతాం గతః ॥ ౨౧
దీర్ఘకాలం మమ క్రోధాత్ దుర్గతిం వర్తయిష్యతి ।
ఏతావదుక్త్వా వచనం విశ్వామిత్రో మహాతపాః ॥ ౨౨
విరరామ మహాతేజాః ఋషిమధ్యే మహామునిః ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

అథ షష్టితమస్సర్గః.

తపోబలహతాన్ కృత్వా వాసిష్ఠాన్ సమహోదయాన్ ।
ఋషిమధ్యే మహాతేజాః విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧
అయమిక్ష్వాకుదాయాదః త్రిశంకురితి విశ్రుతః ।
ధర్మిష్ఠశ్చ వదాన్యశ్చ మాం చైవ శరణం గతః ॥ ౨

తేనానేన శరీరేణ దేవలోకజిగీషయా ।
యథాఽయం స్వశరీరేణ స్వర్గలోకం గమిష్యతి ॥ ౩
తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞః భవద్భిశ్చ మయా సహ ।
విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా సర్వ ఏవ మహర్షయః ॥ ౪
ఊచుస్సమేత్య సహితాః ధర్మజ్ఞా ధర్మసంహితం ।
అయం కుశికదాయాదః మునిః పరమకోపనః ॥ ౫
యదాహ వచనం సమ్యక్ ఏతత్కార్యం న సంశయః ।
అగ్నికల్పో హి భగవాన్ శాపం దాస్యతి రోషితః ॥ ౬
తస్మాత్ ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞః సశరీరో యథా దివం ।
గచ్ఛేదిక్ష్వాకుదాయాదః విశ్వామిత్రస్య తేజసా ॥ ౭
తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞః సర్వే సమధితిష్ఠత ।
ఏవముక్త్వా మహర్షయః చక్రుస్తాస్తాః క్రియాస్తదా ॥ ౮
యాజకశ్చ మహాతేజాః విశ్వామిత్రోఽభవత్ క్రతౌ ।
ఋత్విజశ్చానుపూర్వ్యేణ మంత్రవన్మంత్రకోవిదాః ॥ ౯
చక్రుః కర్మాణి సర్వాణి యథాకల్పం యథావిధి ।
తతః కాలేన మహతా విశ్వామిత్రో మహాతపాః ॥ ౧౦
చకారావాహనం తత్ర భాగార్థం సర్వదేవతాః ।
నాభ్యాగమంస్తదాహూతాః భాగార్థం సర్వదేవతాః ॥ ౧౧
తతః క్రోధసమావిష్టః విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
స్రువముద్యమ్య సక్రోధః త్రిశంకుమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౨

పశ్య మే తపసో వీర్యం స్వార్జితస్య నరేశ్వర ।
ఏష త్వాం సశరీరేణ నయామి స్వర్గమోజసా ॥ ౧౩
దుష్ప్రాపం సశరీరేణ దివం గచ్ఛ నరాధిప ।
స్వార్జితం కించిదప్యస్తి మయా హి తపసః ఫలం ॥ ౧౪
రాజన్ స్వతేజసా తస్య సశరీరో దివం వ్రజ ।
ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ సశరీరో నరేశ్వరః ॥ ౧౫
దివం జగామ కాకుత్స్థ మునీనాం పశ్యతాం తదా ।
దేవలోకగతం దృష్ట్వా త్రిశంకుం పాకశాసనః ॥ ౧౬
సహ సర్వైస్సురగణైః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ।
త్రిశంకో గచ్ఛ భూయస్త్వం నాసి స్వర్గకృతాలయః ॥ ౧౭
గురుశాపహతో మూఢ పత భూమిమవాక్ఛిరాః ।
ఏవముక్తో మహేంద్రేణ త్రిశంకురపతత్ పునః ॥ ౧౮
విక్రోశమానస్త్రాహీతి విశ్వామిత్రం తపోధనం ।
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య క్రోశమానస్య కౌశికః ॥ ౧౯
రోషమాహారయత్తీవ్రం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ।
ఋషిమధ్యే స తేజస్వీ ప్రజాపతిరివాపరః ॥ ౨౦
సృజన్ దక్షిణమార్గస్థాన్ సప్తర్షీనపరాన్ పునః ।
నక్షత్రమాలామపరాం అసృజత్ క్రోధమూర్ఛితః ॥ ౨౧
దక్షిణాం దిశమాస్థాయ మునిమధ్యే మహాయశాః ।
సృష్ట్వా నక్షత్రవంశం చ క్రోధేన కలుషీకృతః ॥ ౨౨

అన్యమింద్రం కరిష్యామి లోకో వా స్యాదనింద్రకః ।
దైవతాన్యపి స క్రోధాత్ స్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౨౩
తతః పరమసంభ్రాంతాః సర్షిసంఘాస్సురాసురాః ।
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం ఊచుస్సానునయం వచః ॥ ౨౪
అయం రాజా మహాభాగ గురుశాపపరిక్షతః ।
సశరీరో దివం యాతుం నార్హత్యేవ తపోధన ॥ ౨౫
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా దేవానాం మునిపుంగవః ।
అబ్రవీత్ సుమహద్వాక్యం కౌశికస్సర్వదేవతాః ॥ ౨౬
సశరీరస్య భద్రం వః త్రిశంకోరస్య భూపతేః ।
ఆరోహణం ప్రతిజ్ఞాయ నానృతం కర్తుముత్సహే ॥ ౨౭
స్వర్గోఽస్తు సశరీరస్య త్రిశంకోరస్య శాశ్వతః ।
నక్షత్రాణి చ సర్వాణి మామకాని ధ్రువాణ్యథ ॥ ౨౮
యావల్లోకా ధరిష్యంతి తిష్ఠంత్వేతాని సర్వశః ।
మత్కృతాని సురాస్సర్వే తదనుజ్ఞాతుమర్హథ ॥ ౨౯
ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచుర్మునిపుంగవం ।
ఏవం భవతు భద్రం తే తిష్ఠంత్వేతాని సర్వశః ॥ ౩౦
గగనే తాన్యనేకాని వైశ్వానరపథాద్బహిః ।
నక్షత్రాణి మునిశ్రేష్ఠ తేషు జ్యోతిష్షు జాజ్వలన్ ॥ ౩౧
అవాక్శిరాస్త్రిశంకుశ్చ తిష్ఠత్వమరసన్నిభః ।
అనుయాస్యంతి చైతాని జ్యోతీంషి నృపసత్తమం ॥ ౩౨

కృతార్థం కీర్తిమంతం చ స్వర్గలోకగతం యథా ।
విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా సర్వదేవైరభిష్టుతః ॥ ౩౩
ఋషిభిశ్చ మహాతేజాః బాఢమిత్యాహ దేవతాః ।
తతో దేవా మహాత్మానః మునయశ్చ తపోధనాః ॥ ౩౪
జగ్ముస్సర్వథాగతం సర్వే యజ్ఞస్యాంతే నరోత్తమ ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః.

విశ్వామిత్రో మహాత్మాఽథ ప్రస్థితాన్ ప్రేక్ష్య తానృషీన్ ।
అబ్రవీన్నరశార్దూలః సర్వాంస్తాన్ వనవాసినః ॥ ౧
మహాన్ విఘ్నః ప్రవృత్తోఽయం దక్షిణామాస్థితో దిశం ।
దిశమన్యాం ప్రపత్స్యామః తత్ర తప్స్యామహే తపః ॥ ౨
పశ్చిమాయాం విశాలాయాం పుష్కరేషు మహాత్మనః ।
సుఖం తపశ్చరిష్యామః పరం తద్ధి తపోవనం ॥ ౩
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పుష్కరేషు మహామునిః ।
తప ఉగ్రం దురాధర్షం తేపే మూలఫలాశనః ॥ ౪
ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు అయోధ్యాధిపతిర్నృపః ।
అంబరీష ఇతి ఖ్యాతః యష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౫
తస్య వై యజమానస్య పశుమింద్రో జహార హ ।
ప్రణష్టే తు పశౌ విప్రః రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౬

పశురద్య హృతో రాజన్ ప్రణష్టస్తవ దుర్నయాత్ ।
అరక్షితారం రాజానం ఘ్నంతి దోషా నరేశ్వర ॥ ౭
ప్రాయశ్చిత్తం మహద్ధ్యేతత్ నరం వా పురుషర్షభ ।
ఆనయస్వ పశుం శీఘ్రం యావత్ కర్మ ప్రవర్తతే ॥ ౮
ఉపాధ్యాయవచః శ్రుత్వా స రాజా పురుషర్షభ ।
అన్వియేష మహాబుద్ధిః పశుం గోభిస్సహస్రశః ॥ ౯
దేశాన్ జనపదాంస్తాంస్తాన్ నగరాణి వనాని చ ।
ఆశ్రమాణి చ పుణ్యాని మార్గమాణో మహీపతిః ॥ ౧౦
స పుత్రసహితం తాత సభార్యం రఘునందన ।
భృగుతుందే సమాసీనం ఋచీకం సందదర్శ హ ॥ ౧౧
తమువాచ మహాతేజాః ప్రణమ్యాభిప్రసాద్య చ ।
బ్రహ్మర్షిం తపసా దీప్తం రాజర్షిరమితప్రభః ॥ ౧౨
పృష్ట్వా సర్వత్ర కుశలం ఋచీకం తమిదం వచః ।
గవాం శతసహస్రేణ విక్రీణీషే సుతం యది ॥ ౧౩
పశోరర్థే మహాభాగ కృతకృత్యోఽస్మి భార్గవ ।
సర్వే పరిసృతా దేశాః యాజ్ఞీయం న లభే పశుం ॥ ౧౪
దాతుమర్హసి మూల్యేన సుతమేకమితో మమ ।
ఏవముక్తో మహాతేజాః ఋచీకస్త్వబ్రవీద్వచః ॥ ౧౫
నాహం జ్యేష్ఠం నరశ్రేష్ఠ విక్రీణీయాం కథంచన ।
ఋచీకస్య వచః శ్రుత్వా తేషాం మాతా మహాత్మనాం ॥ ౧౬

ఉవాచ నరశార్దూలం అంబరీషం తపస్వినీ ।
అవిక్రేయం సుతం జ్యేష్ఠం భగవానాహ భార్గవః ॥ ౧౭
మమాపి దయితం విద్ధి కనిష్ఠం శునకం నృప ।
తస్మాత్ కనీయసం పుత్రం న దాస్యే తవ పార్థివ ॥ ౧౮
ప్రాయేణ హి నరశ్రేష్ఠ జ్యేష్ఠాః పితృషు వల్లభాః ।
మాతౄణాం తు కనీయాంసః తస్మాద్రక్షే కనీయసం ॥ ౧౯
ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ మునిపత్న్యాం తథైవ చ ।
శునశ్శేఫః స్వయం రామ మధ్యమో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౦
పితా జ్యేష్ఠమవిక్రేయం మాతా చాహ కనీయసం ।
విక్రీతం మధ్యమం మన్యే రాజన్ పుత్రం నయస్వ మాం ॥ ౨౧
గవాం శతసహస్రేణ శునశ్శేఫం నరేశ్వరః ।
గృహీత్వా పరమప్రీతః జగామ రఘునందన ॥ ౨౨
అంబరీషస్తు రాజర్షిః రథమారోప్య సత్వరః ।
శునశ్శేఫం మహాతేజాః జగామాశు మహాయశాః ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – ఏకషష్టితమస్సర్గః.

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

శునశ్శేఫం నరశ్రేష్ఠ గృహీత్వా తు మహాయశాః ।
వ్యశ్రామ్యత్ పుష్కరే రాజా మధ్యాహ్నే రఘునందన ॥ ౧
తస్య విశ్రమమాణస్య శునశ్శేఫో మహాయశాః ।
పుష్కరక్షేత్రమాగమ్య విశ్వామిత్రం దదర్శ హ ॥ ౨

తప్యంతమృషిభిస్సార్ధం మాతులం పరమాతురః ।
వివర్ణవదనో దీనః తృష్ణయా చ శ్రమేణ చ ॥ ౩
పపాతాంకే మునేరాశు వాక్యం చేదమువాచ హ ।
న మేఽస్తి మాతా న పితా జ్ఞాతయో బాంధవాః కుతః ॥ ౪
త్రాతుమర్హసి మాం సౌమ్య ధర్మేణ మునిపుంగవ ।
త్రాతా త్వం హి మునిశ్రేష్ఠ సర్వేషాం త్వం హి భావనః ॥ ౫
రాజా చ కృతకార్యస్స్యాత్ అహం దీర్ఘాయురవ్యయః ।
స్వర్గలోకముపాశ్నీయాం తపస్తప్త్వా హ్యనుత్తమం ॥ ౬
త్వం మే నాథో హ్యనాథస్య భవ భవ్యేన చేతసా ।
పితేవ పుత్రం ధర్మాత్మన్ త్రాతుమర్హసి కిల్బిషాత్ ॥ ౭
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహాతపాః ।
సాంత్వయిత్వా బహువిధం పుత్రానిదమువాచ హ ॥ ౮
యత్కృతే పితరః పుత్రాన్ జనయంతి శుభార్థినః ।
పరలోకహితార్థాయ తస్య కాలోఽయమాగతః ॥ ౯
అయం మునిసుతో బాలః మత్తశ్శరణమిచ్ఛతి ।
అస్య జీవితమాత్రేణ ప్రియం కురుత పుత్రకాః ॥ ౧౦
సర్వే సుకృతకర్మాణః సర్వే ధర్మపరాయణాః ।
పశుభూతా నరేంద్రస్య తృప్తిమగ్నేః ప్రయచ్ఛత ॥ ౧౧
నాథవాంశ్చ శునశ్శేఫః యజ్ఞశ్చావిఘ్నితో భవేత్ ।
దేవతాస్తర్పితాశ్చ స్యుః మమ చాపి కృతం వచః ॥ ౧౨

మునేస్తు వచనం శ్రుత్వా మధుష్యందాదయస్సుతాః ।
సాభిమానం నరశ్రేష్ఠ సలీలమిదమబ్రువన్ ॥ ౧౩
కథమాత్మసుతాన్ హిత్వా త్రాయసేఽన్యసుతం విభో ।
అకార్యమివ పశ్యామః శ్వమాంసమివ భోజనే ॥ ౧౪
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం మునిపుంగవః ।
క్రోధసంరక్తనయనః వ్యాహర్తుముపచక్రమే ॥ ౧౫
నిస్సాధ్వసమిదం ప్రోక్తం ధర్మాదపి విగర్హితం ।
అతిక్రమ్య తు మద్వాక్యం దారుణం రోమహర్షణం ॥ ౧౬
శ్వమాంసభోజినస్సర్వే వాసిష్ఠా ఇవ జాతిషు ।
పూర్ణం వర్షసహస్రం తు పృథివ్యామనువత్స్యథ ॥ ౧౭
కృత్వా శాపసమాయుక్తాన్ పుత్రాన్ మునివరస్తథా ।
శునశ్శేఫమువాచార్తం కృత్వా రక్షాం నిరామయాం ॥ ౧౮
పవిత్రపాశైరాసక్తః రక్తమాల్యానులేపనః ।
వైష్ణవం యూపమాసాద్య వాగ్భిరగ్నిముదాహర ॥ ౧౯
ఇమే తు గాథే ద్వే దివ్యే గాయేథా మునిపుత్రక ।
అంబరీషస్య యజ్ఞేఽస్మిన్ తతస్సిద్ధిమవాప్స్యసి ॥ ౨౦
శునశ్శేఫో గృహీత్వా తే ద్వే గాథే సుసమాహితః ।
త్వరయా రాజసింహం తం అంబరీషమువాచ హ ॥ ౨౧
రాజసింహ మహాసత్త్వ శీఘ్రం గచ్ఛావహే సదః ।
నిర్వర్తయస్వ రాజేంద్ర దీక్షాం చ సముపావిశ ॥ ౨౨

తద్వాక్యమృషిపుత్రస్య శ్రుత్వా హర్షసముత్సుకః ।
జగామ నృపతిశ్శీఘ్రం యజ్ఞవాటమతంద్రితః ॥ ౨౩
సదస్యానుమతే రాజా పవిత్రకృతలక్షణం ।
పశుం రక్తాంబరం కృత్వా యూపే తం సమబంధయత్ ॥ ౨౪
స బద్ధో వాగ్భిరగ్ర్యాభిః అభితుష్టావ వై సురౌ ।
ఇంద్రమింద్రానుజం చైవ యథావన్మునిపుత్రకః ॥ ౨౫
తతః ప్రీతస్సహస్రాక్షః రహస్యస్తుతితర్పితః ।
దీర్ఘమాయుస్తదా ప్రాదాత్ శునశ్శేఫాయ రాఘవ ॥ ౨౬
స చ రాజా నరశ్రేష్ఠ యజ్ఞస్య చ సమాప్తవాన్ ।
ఫలం బహుగుణం రామ సహస్రాక్షప్రసాదజం ॥ ౨౭
విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా భూయస్తేపే మహాతపాః ।
పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ దశవర్షశతాని చ ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

పూర్ణే వర్షసహస్రే తు వ్రతస్నాతం మహామునిం ।
అభ్యాగచ్ఛన్ సురాస్సర్వే తపఃఫలచికీర్షవః ॥ ౧
అబ్రవీత్ సుమహాతేజాః బ్రహ్మా సురుచిరం వచః ।
ఋషిస్త్వమసి భద్రం తే స్వార్జితైః కర్మభిశ్శుభైః ॥ ౨

తమేవముక్త్వా దేవేశః త్రిదివం పునరభ్యగాత్ ।
విశ్వామిత్రో మహాతేజాః భూయస్తేపే మహత్తపః ॥ ౩
తతః కాలేన మహతా మేనకా పరమాఽప్సరాః ।
పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ స్నాతుం సముపచక్రమే ॥ ౪
తాం దదర్శ మహాతేజాః మేనకాం కుశికాత్మజః ।
రూపేణాప్రతిమాం తత్ర విద్యుతం జలదే యథా ॥ ౫
దృష్ట్వా కందర్పవశగః మునిస్తామిదమబ్రవీత్ ।
అప్సరః స్వాగతం తేఽస్తు వస చేహ మమాశ్రమే ॥ ౬
అనుగృహ్ణీష్వ భద్రం తే మదనేన సుమోహితం ।
ఇత్యుక్తా సా వరారోహా తత్ర వాసమథాకరోత్ ॥ ౭
తపసా హి మహావిఘ్నః విశ్వామిత్రముపాగతః ।
తస్యాం వసంత్యాం వర్షాణి పంచ పంచ చ రాఘవ ॥ ౮
విశ్వామిత్రాశ్రమే రామ సుఖేన వ్యతిచక్రముః ।
అథ కాలే గతే తస్మిన్ విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౯
సవ్రీళ ఇవ సంవృత్తః చింతాశోకపరాయణః ।
బుద్ధిర్మునేస్సముత్పన్నా సామర్షా రఘునందన ॥ ౧౦
సర్వం సురాణాం కర్మైతత్ తపోఽపహరణం మహత్ ।
అహోరాత్రాపదేశేన గతాస్సంవత్సరా దశ ॥ ౧౧
కామమోహాభిభూతస్య విఘ్నోఽయం ప్రత్యుపస్థితః ।
వినిశ్వసన్మునివరః పశ్చాత్తాపేన దుఃఖితః ॥ ౧౨

భీతామప్సరసం దృష్ట్వా వేపంతీం ప్రాంజలిం స్థితాం ।
మేనకాం మధురైర్వాక్యైః విసృజ్య కుశికాత్మజః ॥ ౧౩
ఉత్తరం పర్వతం రామ విశ్వామిత్రో జగామ హ ।
స కృత్వా నైష్ఠికీం బుద్ధిం జేతుకామో మహాయశాః ॥ ౧౪
కౌశికీతీరమాసాద్య తపస్తేపే సుదారుణం ।
తస్య వర్షసహస్రం తు ఘోరం తప ఉపాసతః ॥ ౧౫
ఉత్తరే పర్వతే రామ దేవతానామభూద్భయం ।
ఆమంత్రయన్ సమాగమ్య సర్వే సర్షిగణాస్సురాః ॥ ౧౬
మహర్షిశబ్దం లభతాం సాధ్వయం కుశికాత్మజః ।
దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః ॥ ౧౭
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనం ।
మహర్షే స్వాగతం వత్స తపసోగ్రేణ తోషితః ॥ ౧౮
మహత్త్వమృషిముఖ్యత్వం దదామి తవ కౌశిక ।
బ్రహ్మణస్స వచః శ్రుత్వా సర్వలోకేశ్వరస్య హ ॥ ౧౯
న విషణ్ణో న సంతుష్టః విశ్వామిత్రస్తపోధనః ।
ప్రాంజలిః ప్రణతో భూత్వా సర్వలోకపితామహం ॥ ౨౦
ప్రత్యువాచ తతో వాచం విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
బ్రహ్మర్షిశబ్దమతులం స్వార్జితైః కర్మభిశ్శుభైః ॥ ౨౧
యది మే భగవానాహ తతోఽహం విజితేంద్రియః ।
తమువాచ తతో బ్రహ్మా న తావత్త్వం జితేంద్రియః ॥ ౨౨

యతస్వ మునిశార్దూల ఇత్యుక్త్వా త్రిదివం గతః ।
విప్రస్థితేషు దేవేషు విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౨౩
ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబః వాయుభక్షస్తపశ్చరన్ ।
ఘర్మే పంచతపా భూత్వా వర్షాస్వాకాశసంశ్రయః ॥ ౨౪
శిశిరే సలిలస్థాయీ రాత్ర్యహాని తపోధనః ।
ఏవం వర్షసహస్రం హి తపో ఘోరముపాగమత్ ॥ ౨౫
తస్మిన్ సంతప్యమానే తు విశ్వామిత్రే మహామునౌ ।
సంభ్రమస్సుమహానాసీత్ సురాణాం వాసవస్య చ ॥ ౨౬
రంభామప్సరసం శక్రః సహ సర్వైర్మరుద్గణైః ।
ఉవాచాత్మహితం వాక్యం అహితం కౌశికస్య చ ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

సురకార్యమిదం రంభే కర్తవ్యం సుమహత్ త్వయా ।
లోభనం కౌశికస్యేహ కామమోహసమన్వితం ॥ ౧
తథోక్తా సాఽప్సరా రామ సహస్రాక్షేణ ధీమతా ।
వ్రీళితా ప్రాంజలిర్వాక్యం ప్రత్యువాచ సురేశ్వరం ॥ ౨
అయం సురపతే ఘోరః విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
ఘోరముత్సృజతే క్రోధం మయి దేవ న సంశయః ॥ ౩

తతో హి మే భయం దేవ ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ।
ఏవముక్తస్తయా రామ రంభయా భీతయా తదా ॥ ౪
తామువాచ సహస్రాక్షః వేపమానాం కృతాంజలిం ।
మా భైషి రంభే భద్రం తే కురుష్వ మమ శాసనం ॥ ౫
కోకిలో హృదయగ్రాహీ మాధవే రుచిరద్రుమే ।
అహం కందర్పసహితః స్థాస్యామి తవ పార్శ్వతః ॥ ౬
త్వం హి రూపం బహుగుణం కృత్వా పరమభాస్వరం ।
తమృషిం కౌశికం రంభే భేదయస్వ తపస్వినం ॥ ౭
సా శ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా రూపమనుత్తమం ।
లోభయామాస లలితా విశ్వామిత్రం శుచిస్మితా ॥ ౮
కోకిలస్య తు శుశ్రావ వల్గు వ్యాహరతః స్వనం ।
సంప్రహృష్టేన మనసా తత ఏనాముదైక్షత ॥ ౯
అథ తస్య చ శబ్దేన గీతేనాప్రతిమేన చ ।
దర్శనేన చ రంభాయాః మునిస్సందేహమాగతః ॥ ౧౦
సహస్రాక్షస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ మునిపుంగవః ।
రంభాం క్రోధసమావిష్టః శశాప కుశికాత్మజః ॥ ౧౧
యన్మాం లోభయసే రంభే కామక్రోధజయైషిణం ।
దశవర్షసహస్రాణి శైలీ స్థాస్యసి దుర్భగే ॥ ౧౨
బ్రాహ్మణస్సుమహాతేజాః తపోబలసమన్వితః ।
ఉద్ధరిష్యతి రంభే త్వాం మత్క్రోధకలుషీకృతాం ॥ ౧౩

ఏవముక్త్వా మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
అశక్నువన్ ధారయితుం క్రోధం సంతాపమాగతః ॥ ౧౪
తస్య శాపేన మహతా రంభా శైలీ తదాఽభవత్ ।
వచః శ్రుత్వా తు కందర్పః మహర్షేస్స చ నిర్గతః ॥ ౧౫
కోపేన స మహాతేజాః తపోఽపహరణే కృతే ।
ఇంద్రియైరజితై రామ న లేభే శాంతిమాత్మనః ॥ ౧౬
బభూవాస్య మనశ్చింతా తపోఽపహరణే కృతే ।
నైవ క్రోధం గమిష్యామి న చ వక్ష్యే కథంచన ॥ ౧౭
అథవా నోచ్ఛ్వసిష్యామి సంవత్సరశతాన్యపి ।
అహం విశోషయిష్యామి హ్యాత్మానం విజితేంద్రియః ॥ ౧౮
తావద్యావద్ధి మే ప్రాప్తం బ్రాహ్మణ్యం తపసాఽఽర్జితం ।
అనుచ్ఛ్వసన్నభుంజానః తిష్ఠేయం శాశ్వతీస్సమాః ॥ ౧౯
న హి మే తప్యమానస్య క్షయం యాస్యంతి మూర్తయః ।
ఏవం వర్షసహస్రస్య దీక్షాం స మునిపుంగవః ॥ ౨౦
చకారాప్రతిమాం లోకే ప్రతిజ్ఞాం రఘునందన ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ హైమవతీం రామ దిశం త్యక్త్వా మహామునిః ।
పూర్వాం దిశమనుప్రాప్య తపస్తేపే సుదారుణం ॥ ౧

మౌనం వర్షసహస్రస్య కృత్వా వ్రతమనుత్తమం ।
చకారాప్రతిమం రామ తపః పరమదుష్కరం ॥ ౨
పూర్ణే వర్షసహస్రే తు కాష్ఠభూతం మహామునిం ।
విఘ్నైర్బహుభిరాధూతం క్రోధో నాంతరమావిశత్ ॥ ౩
స కృత్వా నిశ్చయం రామ తప ఆతిష్ఠదవ్యయం ।
తస్య వర్షసహస్రస్య వ్రతే పూర్ణే మహావ్రతః ॥ ౪
భోక్తుమారబ్ధవానన్నం తస్మిన్ కాలే రఘూత్తమ ।
ఇంద్రో ద్విజాతిర్భూత్వా తం సిద్ధమన్నమయాచత ॥ ౫
తస్మై దత్వా తదా సిద్ధం సర్వం విప్రాయ నిశ్చితః ।
నిశ్శేషితేఽన్నే భగవాన్ అభుక్త్వైవ మహాతపాః ॥ ౬
న కించిదవదద్విప్రం మౌనవ్రతముపస్థితః ।
తథైవాసీత్ పునర్మౌనం అనుచ్ఛ్వాసం చకార హ ॥ ౭
అథ వర్షసహస్రం వై నోచ్ఛ్వసన్మునిపుంగవః ।
తస్యానుచ్ఛ్వసమానస్య మూర్ధ్ని ధూమో వ్యజాయత ॥ ౮
త్రైలోక్యం యేన సంభ్రాంతం ఆదీపితమివాభవత్ ।
తతో దేవాస్సగంధర్వాః పన్నగాసురరాక్షసాః ॥ ౯
మోహితాస్తేజసా తస్య తపసా మందరశ్మయః ।
కశ్మలోపహతాస్సర్వే పితామహమథాబ్రువన్ ॥ ౧౦
బహుభిః కారణైర్దేవ విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
లోభితః క్రోధితశ్చైవ తపసా చాభివర్ధతే ॥ ౧౧

న హ్యస్య వృజినం కించిత్ దృశ్యతే సూక్ష్మమప్యథ ।
న దీయతే యది త్వస్య మనసా యదభీప్సితం ॥ ౧౨
వినాశయతి త్రైలోక్యం తపసా సచరాచరం ।
వ్యాకులాశ్చ దిశస్సర్వాః న చ కించిత్ ప్రకాశతే ॥ ౧౩
సాగరాః క్షుభితాస్సర్వే విశీర్యంతే చ పర్వతాః ।
ప్రకంపతే చ పృథివీ వాయుర్వాతి భృశాకులః ॥ ౧౪
బ్రహ్మన్న ప్రతిజానీమో నాస్తికో జాయతే జనః ।
సంమూఢమివ త్రైలోక్యం సంప్రక్షుభితమానసం ॥ ౧౫
భాస్కరో నిష్ప్రభశ్చైవ మహర్షేస్తస్య తేజసా ।
బుద్ధిం న కురుతే యావత్ నాశే దేవ మహామునిః ॥ ౧౬
తావత్ ప్రసాద్యో భగవాన్ అగ్నిరూపో మహాద్యుతిః ।
కాలాగ్నినా యథా పూర్వం త్రైలోక్యం దహ్యతేఽఖిలం ॥ ౧౭
దేవరాజ్యం చికీర్షేత దీయతామస్య యన్మతం ।
తతస్సురగణాస్సర్వే పితామహపురోగమాః ॥ ౧౮
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం మధురం వాక్యమబ్రువన్ ।
బ్రహ్మర్షే స్వాగతం తేఽస్తు తపసా స్మ సుతోషితాః ॥ ౧౯
బ్రాహ్మణ్యం తపసోగ్రేణ ప్రాప్తవానసి కౌశిక ।
దీర్ఘమాయుశ్చ తే బ్రహ్మన్ దదామి సమరుద్గణాః ॥ ౨౦
స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖం ।
పితామహవచః శ్రుత్వా సర్వేషాం చ దివౌకసాం ॥ ౨౧

కృత్వా ప్రణామం ముదితః వ్యాజహార మహామునిః ।
బ్రాహ్మణ్యం యది మే ప్రాప్తం దీర్ఘమాయుస్తథైవ చ ॥
ఓంకారశ్చ వషట్కారః వేదాశ్చ వరయంతు మాం ।
క్షత్రవేదవిదాం శ్రేష్ఠః బ్రహ్మవేదవిదామపి ॥ ౨౩
బ్రహ్మపుత్రో వసిష్ఠో మాం ఏవం వదతు దేవతాః ।
యద్యయం పరమః కామః కృతో యాంతు సురర్షభాః ॥ ౨౪
తతః ప్రసాదితో దేవైః వసిష్ఠో జపతాం వరః ।
సఖ్యం చకార బ్రహ్మర్షిః ఏవమస్త్వితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౫
బ్రహ్మర్షిస్త్వం న సందేహః సర్వం సంపత్స్యతే తవ ।
ఇత్యుక్త్వా దేవతాశ్చాపి సర్వా జగ్ముర్యథాగతం ॥ ౨౬
విశ్వామిత్రోపి ధర్మాత్మా లబ్ధ్వా బ్రాహ్మణ్యముత్తమం ।
పూజయామాస బ్రహ్మర్షిం వసిష్ఠం జపతాం వరం ॥ ౨౭
కృతకామో మహీం సర్వాం చచార తపసి స్థితః ।
ఏవం త్వనేన బ్రాహ్మణ్యం ప్రాప్తం రామ మహాత్మనా ॥ ౨౮
ఏష రామ మునిశ్రేష్ఠః ఏష విగ్రహవాంస్తపః ।
ఏష ధర్మపరో నిత్యం వీర్యస్యైష పరాయణం ॥ ౨౯
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః విరరామ ద్విజోత్తమః ।
శతానందవచః శ్రుత్వా రామలక్ష్మణసన్నిధౌ ॥ ౩౦
జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యం ఉవాచ కుశికాత్మజం ।
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవ ॥ ౩౧

యజ్ఞం కాకుత్‌స్థసహితః ప్రాప్తవానసి ధార్మిక ।
పావితోఽహం త్వయా బ్రహ్మన్ దర్శనేన మహామునే ॥ ౩౨
విశ్వామిత్ర మహాభాగ బ్రహ్మర్షీణాం వరోత్తమ ।
గుణా బహువిధాః ప్రాప్తాః తవ సందర్శనాన్మయా ॥ ౩౩
విస్తరేణ చ తే బ్రహ్మన్ కీర్త్యమానం మహత్తపః ।
శ్రుతం మయా మహాతేజః రామేణ చ మహాత్మనా ॥ ౩౪
సదస్యైః ప్రాప్య చ సదః శ్రుతాస్తే బహవో గుణాః ।
అప్రమేయం తపస్తుభ్యం అప్రమేయం చ తే బలం ॥ ౩౫
అప్రమేయా గుణాశ్చైవ నిత్యం తే కుశికాత్మజ ।
పితామహస్య చ యథా యథా చైవ హ్యుమాపతేః ॥ ౩౬
తృప్తిరాశ్చర్యభూతానాం కథానాం నాస్తి మే విభో ।
కర్మకాలో మునిశ్రేష్ఠ లంబతే రవిమండలం ॥ ౩౭
శ్వః ప్రభాతే మహాతేజాః ద్రష్టుమర్హసి మాం పునః ।
స్వాగతం తపతాం శ్రేష్ఠ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥ ౩౮
ఏవముక్తో మునివరః ప్రశస్య పురుషర్షభం ।
విససర్జాశు జనకం ప్రీతం ప్రీతమనాస్తదా ॥ ౩౯
ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం వైదేహో మిథిలాధిపః ।
ప్రదక్షిణం చకారాశు సోపాధ్యాయస్సబాంధవః ॥ ౪౦
విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా సహరామస్సలక్ష్మణః ।
స్వవాటమభిచక్రామ పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే–పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

తతః ప్రభాతే విమలే కృతకర్మా నరాధిపః ।
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం ఆజుహావ సరాఘవం ॥ ౧
తమర్చయిత్వా ధర్మాత్మా శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా ।
రాఘవౌ చ మహాత్మానౌ తదా వాక్యమువాచ హ ॥ ౨
భగవన్ స్వాగతం తేఽస్తు కిం కరోమి తవానఘ ।
భవానాజ్ఞాపయతు మాం ఆజ్ఞాప్యో భవతా హ్యహం ॥ ౩
ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా జనకేన మహాత్మనా ।
ప్రత్యువాచ మునిర్వీరం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ ౪
పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ క్షత్రియౌ లోకవిశ్రుతౌ ।
ద్రష్టుకామౌ ధనుశ్శ్రేష్ఠం యదేతత్ త్వయి తిష్ఠతి ॥ ౫
ఏతద్దర్శయ భద్రం తే కృతకామౌ నృపాత్మజౌ ।
దర్శనాదస్య ధనుషః యథేష్టం ప్రతియాస్యతః ॥ ౬
ఏవముక్తస్తు జనకః ప్రత్యువాచ మహామునిం ।
శ్రూయతామస్య ధనుషః యదర్థమిహ తిష్ఠతి ॥ ౭
దేవరాత ఇతి ఖ్యాతః నిమేష్షష్ఠో మహీపతిః ।
న్యాసోఽయం తస్య భగవన్ హస్తే దత్తో మహాత్మనా ॥ ౮
దక్షయజ్ఞవధే పూర్వం ధనురాయమ్య వీర్యవాన్ ।
రుద్రస్తు త్రిదశాన్ రోషాత్ సలీలమిదమబ్రవీత్ ॥ ౯

యస్మాద్భాగార్థినో భాగాన్ నాకల్పయత మె సురాః ।
వరాంగాణి మహార్హాణి ధనుషా శాతయామి వః ॥ ౧౦
తతో విమనసస్సర్వే దేవా వై మునిపుంగవ ।
ప్రసాదయంతి దేవేశం తేషాం ప్రీతోఽభవద్భవః ॥ ౧౧
ప్రీతియుక్తస్స సర్వేషాం దదౌ తెషాం మహాత్మనాం ।
తదేతద్దేవదేవస్య ధనూరత్నం మహాత్మనః ॥ ౧౨
న్యాసభూతం తదా న్యస్తం అస్మాకం పూర్వకే విభో ।
అథ మె కృషతః క్షేత్రం లాంగలాదుత్థితా మయా ॥ ౧౩
క్షేత్రం శోధయతా లబ్ధా నామ్నా సీతేతి విశ్రుతా ।
భూతలాదుత్థితా సా తు వ్యవర్ధత మమాత్మజా ॥ ౧౪
వీర్యశుల్కేతి మే కన్యా స్థాపితేయమయోనిజా ।
భూతలాదుత్థితాం తాం తు వర్ధమానాం మమాత్మజాం ॥ ౧౫
వరయామాసురాగమ్య రాజానో మునిపుంగవ ।
తేషాం వరయతాం కన్యాం సర్వేషాం పృథివీక్షితాం ॥ ౧౬
వీర్యశుల్కేతి భగవన్ న దదామి సుతామహం ।
తతస్సర్వే నృపతయః సమేత్య మునిపుంగవ ॥ ౧౭
మిథిలామభ్యుపాగమ్య వీర్యజిజ్ఞాసవస్తదా ।
తేషాం జిజ్ఞాసమానానాం వీర్యం ధనురుపాహృతం ॥ ౧౮
న శేకుర్గ్రహణే తస్య ధనుషస్తోలనేఽపి వా ।
తేషాం వీర్యవతాం వీర్యం అల్పం జ్ఞాత్వా మహామునే ॥ ౧౯

ప్రత్యాఖ్యాతా నృపతయః తన్నిబోధ తపోధన ।
తతః పరమకోపేన రాజానో మునిపుంగవ ॥ ౨౦
న్యరుంధన్ మిథిలాం సర్వే వీర్యసందేహమాగతాః ।
ఆత్మానమవధూతం తే విజ్ఞాయ నృపపుంగవాః ॥ ౨౧
రోషేణ మహతా విష్టాః పీడయన్ మిథిలాం పురీం ।
తతస్సంవత్సరే పూర్ణే క్షయం యాతాని సర్వశః ॥ ౨౨
సాధనాని మునిశ్రేష్ఠ తతోఽహం భృశదుఃఖితః ।
తతో దేవగణాన్ సర్వాన్ తపసాఽహం ప్రసాదయం ॥ ౨౩
దదుశ్చ పరమప్రీతాః చతురంగబలం సురాః ।
తతో భగ్నా నృపతయః హన్యమానా దిశో యయుః ॥ ౨౪
అవీర్యా వీర్యసందిగ్ధాః సామాత్యాః పాపకర్మణః ।
తదేతన్మునిశార్దూల ధనుః పరమభాస్వరం ॥ ౨౫
రామలక్ష్మణయోశ్చాపి దర్శయిష్యామి సువ్రత ।
యద్యస్య ధనుషో రామః కుర్యాదారోపణం మునే ॥ ౨౬
సుతామయోనిజాం సీతాం దద్యాం దాశరథేరహం ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - షట్షష్టితమస్సర్గః.

———o———

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః.

జనకస్య వచః శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
ధనుర్దర్శయ రామాయ ఇతి హోవాచ పార్థివం ॥ ౧

తతస్స రాజా జనకః సామంతాన్ వ్యాదిదేశ హ ।
ధనురానీయతాం దివ్యం గంధమాల్యవిభూషితం ॥ ౨
జనకేన సమాదిష్టాః సచివాః ప్రావిశన్ పురీం ।
తద్ధనుః పురతః కృత్వా నిర్జగ్ముః పార్థివాజ్ఞయా ॥ ౩
నృణాం శతాని పంచాశత్ వ్యాయతానాం మహాత్మనాం ।
మంజూషామష్టచక్రాం తాం సమూహుస్తే కథంచన ॥ ౪
తామాదాయ తు మంజూషాం ఆయసీం యత్ర తద్ధనుః ।
సురోపమం తే జనకం ఊచుః నృపతిమంత్రిణః ॥ ౫
ఇదం ధనుర్వరం రాజన్ పూజితం సర్వరాజభిః ।
మిథిలాధిప రాజేంద్ర దర్శనీయం యదిచ్ఛసి ॥ ౬
తేషాం నృపో వచః శ్రుత్వా కృతాంజలిరభాషత ।
విశ్వామిత్రం మహాత్మానం తౌ చోభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౭
ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మన్ జనకైరభిపూజితం ।
రాజభిశ్చ మహావీర్యైః అశక్తైః పూరితుం పురా ॥ ౮
నైతత్ సురగణాస్సర్వే నాసురా న చ రాక్షసాః ।
గంధర్వయక్షప్రవరాః సకిన్నరమహోరగాః ॥ ౯
క్వ గతిర్మానుషాణాం తు ధనుషోఽస్య ప్రపూరణే ।
ఆరోపణే సమాయోగే వేపనే తోలనేఽపి వా ॥ ౧౦
తదేతద్ధనుషాం శ్రేష్ఠం ఆనీతం మునిపుంగవ ।
దర్శయైతన్మహాభాగ అనయో రాజపుత్రయోః ॥ ౧౧

విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా శ్రుత్వా జనకభాషితం ।
వత్స రామ ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవమబ్రవీత్ ॥ ౧౨
బ్రహ్మర్షేర్వచనాద్రామః యత్ర తిష్ఠతి తద్ధనుః ।
మంజూషాం తామపావృత్య దృష్ట్వా ధనురథాబ్రవీత్ ॥ ౧౩
ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మన్ సంస్పృశామీహ పాణినా ।
యత్నవాంశ్చ భవిష్యామి తోలనే పూరణేఽపి వా ॥ ౧౪
బాఢమిత్యేవ తం రాజా మునిశ్చ సమభాషత ।
లీలయా స ధనుర్మధ్యే జగ్రాహ వచనాన్మునేః ॥ ౧౫
పశ్యతాం నృసహస్రాణాం బహూనాం రఘునందనః ।
ఆరోపయత్ స ధర్మాత్మా సలీలమివ తద్ధనుః ॥ ౧౬
ఆరోపయిత్వా ధర్మాత్మా పూరయామాస తద్ధనుః ।
తద్బభంజ ధనుర్మధ్యే నరశ్రేష్ఠో మహాయశాః ॥ ౧౭
తస్య శబ్దో మహానాసీత్ నిర్ఘాతసమనిస్వనః ।
భూమికంపశ్చ సుమహాన్ పర్వతస్యేవ దీర్యతః ॥ ౧౮
నిపేతుశ్చ నరాస్సర్వే తేన శబ్దేన మోహితాః ।
వర్జయిత్వా మునివరం రాజానం తౌ చ రాఘవౌ ॥ ౧౯
ప్రత్యాశ్వస్తే జనే తస్మిన్ రాజా విగతసాధ్వసః ।
ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో మునిపుంగవం ॥ ౨౦
భగవన్ దృష్టవీర్యో మే రామో దశరథాత్మజః ।
అత్యద్భుతమచింత్యం చ న తర్కితమిదం మయా ॥ ౨౧

జనకానాం కులే కీర్తిం ఆహరిష్యతి మే సుతా ।
సీతా భర్తారమాసాద్య రామం దశరథాత్మజం ॥ ౨౨
మమ సత్యా ప్రతిజ్ఞా చ వీర్యశుల్కేతి కౌశిక ।
సీతా ప్రాణైర్బహుమతా దేయా రామాయ మే సుతా ॥ ౨౩
భవతోఽనుమతే బ్రహ్మన్ శీఘ్రం గచ్ఛంతు మంత్రిణః ।
మమ కౌశిక భద్రం తే అయోధ్యాం త్వరితా రథైః ॥ ౨౪
రాజానం ప్రశ్రితైర్వాక్యైః ఆనయంతు పురం మమ ।
ప్రదానం వీర్యశుల్కాయాః కథయంతు చ సర్వశః ॥ ౨౫
మునిగుప్తౌ చ కాకుత్స్థౌ కథయంతు నృపాయ వై ।
ప్రీయమాణం తు రాజానం ఆనయంతు సుశీఘ్రగాః ॥ ౨౬
కౌశికశ్చ తథేత్యాహ రాజా చాభాష్య మంత్రిణః ।
అయోధ్యాం ప్రేషయామాస ధర్మాత్మా కృతశాసనాన్ ॥ ౨౭
యథావృత్తం సమాఖ్యాతుం ఆనేతుం చ నృపం తదా ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - సప్తషష్టితమస్సర్గః.

అథ అష్టషష్టితమస్సర్గః.

జనకేన సమాదిష్టాః దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః ।
త్రిరాత్రముషితా మార్గే తేఽయోధ్యాం ప్రావిశన్ పురీం ॥ ౧
రాజ్ఞో భవనమాసాద్య ద్వారస్థానిదమబ్రువన్ ।
శీఘ్రం నివేద్యతాం రాజ్ఞే దూతాన్నో జనకస్య చ ॥ ౨

ఇత్యుక్త్వా ద్వారపాలాస్తే రాఘవాయ న్యవేదయన్ ।
తే రాజవచనాద్దూతాః రాజవేశ్మ ప్రవేశితాః ॥ ౩
దదృశుర్దేవసంకాశం వృద్ధం దశరథం నృపం ।
బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే దూతా విగతసాధ్వసాః ॥ ౪
రాజానం ప్రయతా వాక్యం అబ్రువన్ మధురాక్షరం ।
మైథిలో జనకో రాజా సాగ్నిహోత్రపురస్కృతం ॥ ౫
కుశలం చావ్యయం చైవ సోపాధ్యాయపురోహితం ।
ముహుర్ముహుర్మధురయా స్నేహసంయుక్తయా గిరా ॥ ౬
జనకస్త్వాం మహారాజః పృచ్ఛతే సపురస్సరం ।
పృష్ట్వా కుశలమవ్యగ్రం వైదేహో మిథిలాధిపః ॥ ౭
కౌశికానుమతే వాక్యం భవంతమిదమబ్రవీత్ ।
పూర్వం ప్రతిజ్ఞా విదితా వీర్యశుల్కా మమాత్మజా ॥ ౮
రాజానశ్చ కృతామర్షాః నిర్వీర్యా విముఖీకృతాః ।
సేయం మమ సుతా రాజన్ విశ్వామిత్రపురస్సరైః ॥ ౯
యదృచ్ఛయాఽఽగతైర్వీరైః నిర్జితా తవ పుత్రకైః ।
తచ్చ రాజన్ ధనుర్దివ్యం మధ్యే భగ్నం మహాత్మనా ॥ ౧౦
రామేణ హి మహారాజ మహత్యాం జనసంసది ।
అస్మై దేయా మయా సీతా వీర్యశుల్కా మహాత్మనే ॥ ౧౧
ప్రతిజ్ఞాం కర్తుమిచ్ఛామి తదనుజ్ఞాతుమర్హసి ।
సోపాధ్యాయో మహారాజ పురోహితపురస్సరః ॥ ౧౨

శీఘ్రమాగచ్ఛ భద్రం తే ద్రష్టుమర్హసి రాఘవౌ ।
ప్రీతిం చ మమ రాజేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి ॥ ౧౩
పుత్రయోరుభయోరేవ ప్రీతిం త్వమపి లప్స్యసే ।
ఏవం విదేహాధిపతిః మధురం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౪
విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతః శతానందమతే స్థితః ।
ఇత్యుక్త్వా విరతా దూతాః రాజగౌరవశంకితాః ॥ ౧౫
దూతవాక్యం తు తచ్ఛ్రుత్వా రాజా పరమహర్షితః ।
వసిష్ఠం వామదేవం చ మంత్రిణోఽన్యాంశ్చ సోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౬
గుప్తః కుశికపుత్రేణ కౌసల్యానందవర్ధనః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విదేహేషు వసత్యసౌ ॥ ౧౭
దృష్టవీర్యస్తు కాకుత్స్థః జనకేన మహాత్మనా ।
సంప్రదానం సుతాయాస్తు రాఘవే కర్తుమిచ్ఛతి ॥ ౧౮
యది వో రోచతే వృత్తం జనకస్య మహాత్మనః ।
పురీం గచ్ఛామహే శీఘ్రం మా భూత్కాలస్య పర్యయః ॥ ౧౯
మంత్రిణో బాఢమిత్యాహుః సహ సర్వైర్మహర్షిభిః ।
సుప్రీతశ్చాబ్రవీద్రాజా శ్వో యాత్రేతి స మంత్రిణః ॥ ౨౦
మంత్రిణస్తాం నరేంద్రస్య రాత్రిం పరమసత్కృతాః ।
ఊషుస్తే ముదితాస్సర్వే గుణైస్సర్వైస్సమన్వితాః ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - అష్టషష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

తతో రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం సోపాధ్యాయస్సబాంధవః ।
రాజా దశరథో హృష్టః సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
అద్య సర్వే ధనాధ్యక్షా ధనమాదాయ పుష్కలం ।
వ్రజంత్వగ్రే సువిహితా నానారత్నసమన్వితాః ॥ ౨
చతురంగం బలం చాపి శీఘ్రం నిర్యాతు సర్వశః ।
మమాజ్ఞాసమకాలం చ యానయుగ్యమనుత్తమం ॥ ౩
వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిరథ కాశ్యపః ।
మార్కండేయస్సుదీర్ఘాయుః ఋషిః కాత్యాయనస్తథా ॥ ౪
ఏతే ద్విజాః ప్రయాంత్వగ్రే స్యందనం యోజయస్వ మే ।
యథా కాలాత్యయో న స్యాత్ దూతా హి త్వరయంతి మాం॥
వచనాత్తు నరేంద్రస్య సా సేనా చతురంగిణీ ।
రాజానమృషిభిస్సార్ధం వ్రజంతం పృష్ఠతోఽన్వగాత్ ॥ ౫
గత్వా చతురహం మార్గం విదేహానభ్యుపేయివాన్ ।
రాజా తు జనకః శ్రీమాన్ శ్రుత్వా పూజామకల్పయత్ ॥ ౬
తతో రాజానమాసాద్య వృద్ధం దశరథం నృపం ।
జనకో ముదితో రాజా హర్షం చ పరమం యయౌ ॥ ౭
ఉవాచ చ నరశ్రేష్ఠః నరశ్రేష్ఠం ముదాఽన్వితః ।
స్వాగతం తే మహారాజ దిష్ట్యా ప్రాప్తోసి రాఘవ ॥ ౮

పుత్రయోరుభయోః ప్రీతిం లప్స్యసే వీర్యనిర్జితాం ।
దిష్ట్యా ప్రాప్తో మహాతేజాః వసిష్ఠో భగవానృషిః ॥ ౧౦
సహ సర్వైర్ద్విజశ్రేష్ఠైః దేవైరివ శతక్రతుః ।
దిష్ట్యా మే నిర్జితా విఘ్నాః దిష్ట్యా మే పూజితం కులం ॥ ౧౧
రాఘవైస్సహ సంబంధాత్ వీర్యశ్రేష్ఠైర్మహాత్మభిః ।
శ్వః ప్రభాతే నరేంద్రేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి ॥ ౧౨
యజ్ఞస్యాంతే నరశ్రేష్ఠ వివాహమృషిసమ్మతం ।
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఋషిమధ్యే నరాధిపః ॥ ౧౩
వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః ప్రత్యువాచ మహీపతిం ।
ప్రతిగ్రహో దాతృవశః శ్రుతమేతన్మయా పురా ॥ ౧౪
యథా వక్ష్యసి ధర్మజ్ఞ తత్కరిష్యామహే వయం ।
ధర్మిష్ఠం చ యశస్యం చ వచనం సత్యవాదినః ॥ ౧౫
శ్రుత్వా విదేహాధిపతిః పరం విస్మయమాగతః ।
తతస్సర్వే మునిగణాః పరస్పరసమాగమే ॥ ౧౬
హర్షేణ మహతా యుక్తాః తాం నిశామవసన్ సుఖం ।
అథ రామో మహాతేజాః లక్ష్మణేన సమం యయౌ ॥ ౧౭
కౌశికం చ పురస్కృత్య పితుః పాదావుపాస్పృశత్ ।
రాజా చ రాఘవౌ పుత్రౌ నిశామ్య పరిహర్షితః ॥ ౧౮
ఉవాస పరమప్రీతః జనకేన సుపూజితః ।
జనకోఽపి మహాతేజాః క్రియాం ధర్మేణ తత్త్వవిత్ ॥ ౧౯

యజ్ఞస్య చ సుతాభ్యాం చ కృత్వా రాత్రిమువాస హ ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

అథ సప్తతితమస్సర్గః.

తతః ప్రభాతే జనకః కృతకర్మా మహర్షిభిః ।
ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞః శతానందం పురోహితం ॥ ౧
భ్రాతా మమ మహాతేజాః యవీయానతిధార్మికః ।
కుశధ్వజ ఇతి ఖ్యాతః పురీమధ్యవసచ్ఛుభాం ॥ ౨
వార్యాఫలకపర్యంతాం పిబన్నిక్షుమతీం నదీం ।
సాంకాశ్యాం పుణ్యసంకాశాం విమానమివ పుష్పకం ॥ ౩
తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి యజ్ఞగోప్తా స మె మతః ।
ప్రీతిం సోపి మహాతేజాః ఇమాం భోక్తా మయా సహ ॥ ౪
ఏవముక్తే తు వచనె శతానందస్య సన్నిధౌ ।
ఆగతాః కేచిదవ్యగ్రాః జనకస్తాన్ సమాదిశత్ ॥ ౫
శాసనాత్తు నరేంద్రస్య ప్రయయుశ్శీఘ్రవాజిభిః ।
సమానేతుం నరవ్యాఘ్రం విష్ణుమింద్రాజ్ఞయా యథా ॥ ౬
సాంకాశ్యాం తె సమాగత్య దదృశుశ్చ కుశధ్వజం ।
న్యవేదయన్ యథావృత్తం జనకస్య చ చింతితం ॥ ౭
తద్వృత్తం నృపతిః శ్రుత్వా దూతశ్రేష్ఠైర్మహాబలైః ।
ఆజ్ఞయాఽథ నరేంద్రస్య ఆజగామ కుశధ్వజః ॥ ౮

స దదర్శ మహాత్మానం జనకం ధర్మవత్సలం ।
సోఽభివాద్య శతానందం రాజానం చాపి ధార్మికం ॥ ౯
రాజార్హం పరమం దివ్యం ఆసనం చాధ్యరోహత ।
ఉపవిష్టావుభౌ తౌ తు భ్రాతరావతితేజసౌ ॥ ౧౦
ప్రేషయామాసతుర్వీరౌ మంత్రిశ్రేష్ఠం సుదామనం ।
గచ్ఛ మంత్రిపతే శీఘ్రం ఐక్ష్వాకుమమితప్రభం ॥ ౧౧
ఆత్మజైస్సహ దుర్ధర్షం ఆనయస్వ సమంత్రిణం ।
ఔపకార్యం స గత్వా తు రఘూణాం కులవర్ధనం ॥ ౧౨
దదర్శ శిరసా చైనం అభివాద్యేదమబ్రవీత్ ।
అయోధ్యాధిపతే వీర వైదేహో మిథిలాధిపః ॥ ౧౩
స త్వాం ద్రష్టుం వ్యవసితః సోపాధ్యాయపురోహితం ।
మంత్రిశ్రేష్ఠవచః శ్రుత్వా రాజా సర్షిగణస్తదా ॥ ౧౪
సబంధురగమత్తత్ర జనకో యత్ర వర్తతే ।
స రాజా మంత్రిసహితః సోపాధ్యాయస్సబాంధవః ॥ ౧౫
వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః వైదేహమిదమబ్రవీత్ ।
విదితం తే మహారాజ ఇక్ష్వాకుకులదైవతం ॥ ౧౬
వక్తా సర్వేషు కృత్యేషు వసిష్ఠో భగవానృషిః ।
విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతః సహసర్వైర్మహర్షిభిః ॥ ౧౭
ఏష వక్ష్యతి ధర్మాత్మా వసిష్ఠో మే యథాక్రమం ।
ఏవముక్త్వా నరశ్రేష్ఠే రాజ్ఞాం మధ్యే మహాత్మనాం । ౧౮

తూష్ణీంభూతే దశరథే వసిష్ఠో భగవానృషిః ।
ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞః వైదేహం సపురోధసం ॥ ౧౯
అవ్యక్తప్రభవో బ్రహ్మా శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః ।
తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే మరీచేః కాశ్యపస్సుతః ॥ ౨౦
వివస్వాన్ కాశ్యపాజ్జజ్ఞే మనుర్వైవస్వతః స్మృతః ।
మనుః ప్రజాపతిః పూర్వం ఇక్ష్వాకుస్తు మనోస్సుతః ॥ ౨౧
తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకం ।
ఇక్ష్వాకోస్తు సుతః శ్రీమాన్ కుక్షిరిత్యేవ విశ్రుతః ॥ ౨౨
కుక్షేరథాత్మజః శ్రీమాన్ వికుక్షిరుదపద్యత ।
వికుక్షేస్తు మహాతేజాః బాణః పుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥ ౨౩
బాణస్య తు మహాతేజాః అనరణ్యః ప్రతాపవాన్ ।
అనరణ్యాత్ పృథుర్జజ్ఞే త్రిశంకుస్తు పృథోస్సుతః ॥ ౨౪
త్రిశంకోరభవత్ పుత్రః దుందుమారో మహాయశాః ।
దుందుమారాన్మహాతేజాః యువనాశ్వో మహాబలః ॥ ౨౫
యువనాశ్వసుతస్త్వాసీత్ మాంధాతా పృథివీపతిః ।
మాంధాతుస్తు సుతః శ్రీమాన్ సుసంధిరుదపద్యత ॥ ౨౬
సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్ ।
యశస్వీ ధ్రువసంధేస్తు భరతో నామ నామతః ॥ ౨౭
భరతాత్తు మహాతేజాః అసితో నామ జాతవాన్ ।
యస్యైతే ప్రతిరాజానః ఉదపద్యంత శత్రవః ॥ ౨౮

హైహయాః త్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః ।
తాంస్తు స ప్రతియుధ్యన్ వై యుద్ధే రాజా ప్రవాసితః ॥ ౨౯
హిమవంతముపాగమ్య భృగుప్రస్రవణేఽవసత్ ।
అసితోఽల్పబలో రాజా మంత్రిభిస్సహితస్తదా ॥ ౩౦
ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతం ।
ఏకా గర్భవినాశాయ సపత్న్యై సగరం దదౌ ॥ ౩౧
తతశ్శైలవరం రమ్యం బభూవాభిరతో మునిః ।
భార్గవశ్చ్యవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః ॥ ౩౨
తత్రైకా తు మహాభాగా భార్గవం దేవవర్చసం ।
వవందే పద్మపత్రాక్షీ కాంక్షంతీ సుతమాత్మనః ॥ ౩౩
తమృషిం సాఽభ్యుపాగమ్య కాళిందీ చాభ్యవాదయత్ ।
స తామభ్యవదద్విప్రః పుత్రేప్సుం పుత్రజన్మని ॥ ౩౪
తవ కుక్షౌ మహాభాగే సుపుత్రస్సుమహాబలః ।
మహావీర్యో మహాతేజాః అచిరాత్ సంజనిష్యతి ॥ ౩౫
గరేణ సహితః శ్రీమాన్ మా శుచః కమలేక్షణే ।
ఏవముక్తా మహాభాగా అసితే స్వర్గతే సతి ॥ ౩౬
విధాయ చేతో నృపతౌ విద్యుల్లేఖేవ సుప్రభా ।
చ్యవనం తు నమస్కృత్య రాజపుత్రీ పతివ్రతా ॥ ౩౭
పతిశోకాతురా తస్మాత్ పుత్రం దేవీ వ్యజాయత ।
సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గర్భజిఘాంసయా ॥ ౩౮

సహ తేన గరేణైవ జాతస్స సగరోఽభవత్ ।
సగరస్యాసమంజస్తు అసమంజాత్తథాఽంశుమాన్ ॥ ౩౯
దిలీపోఽంశుమతః పుత్రః దిలీపస్య భగీరథః ।
భగీరథాత్కకుత్స్థశ్చ కకుత్స్థస్య రఘుస్సుతః ॥ ౪౦
రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః ।
కల్మాషపాదో హ్యభవత్ తస్మాజ్జాతస్తు శంఖణః ॥ ౪౧
సుదర్శనశ్శంఖణస్య అగ్నివర్ణస్సుదర్శనాత్ ।
శీఘ్రగస్త్వగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగస్య మరుస్సుతః ॥ ౪౨
మరోః ప్రశుశ్రుకస్త్వాసీత్ అంబరీషః ప్రశుశ్రుకాత్ ।
అంబరీషస్య పుత్రోఽభూత్ నహుషః పృథివీపతిః ॥ ౪౩
నహుషస్య యయాతిస్తు నాభాగస్తు యయాతిజః ।
నాభాగస్య బభూవాజః అజాద్దశరథోఽభవత్ ॥ ౪౪
అస్మాద్దశరథాజ్జాతౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
ఆదివంశవిశుద్ధానాం రాజ్ఞాం పరమధర్మిణాం ॥ ౪౫
ఇక్ష్వాకుకులజాతానాం వీరాణాం సత్యవాదినాం ।
రామలక్ష్మణయోరర్థే త్వత్సుతే వరయే నృప ॥ ౪౬
సదృశాభ్యాం నరశ్రేష్ఠ సదృశే దాతుమర్హసి ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-సప్తతితమస్సర్గః.

అథ ఏకసప్తతితమస్సర్గః

ఏవం బ్రువాణం జనకః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః ।
శ్రోతుమర్హసి భద్రం తే కులం నః పరికీర్తితం ॥ ౧
ప్రదానే హి మునిశ్రేష్ఠ కులం నిరవశేషతః ।
వక్తవ్యం కులజాతేన తన్నిబోధ మహామునే ॥ ౨
రాజాఽభూత్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతస్స్వేన కర్మణా ।
నిమిః పరమధర్మాత్మా సర్వసత్వవతాం వరః ॥ ౩
తస్య పుత్రో మిథిర్నామ మిథిలా యేన నిర్మితా ।
ప్రథమో జనకో నామ జనకాదప్యుదావసుః ॥ ౪
ఉదావసోస్తు ధర్మాత్మా జాతో వై నందివర్ధనః ।
నందివర్ధనపుత్రస్తు సుకేతుర్నామ నామతః ॥ ౫
సుకేతోరపి ధర్మాత్మా దేవరాతో మహాబలః ।
దేవరాతస్య రాజర్షేః బృహద్రథ ఇతి స్మృతః ॥ ౬
బృహద్రథస్య శూరోఽభూత్ మహావీరః ప్రతాపవాన్ ।
మహావీరస్య ధృతిమాన్ సుధృతిస్సత్యవిక్రమః ॥ ౭
సుధృతేరపి ధర్మాత్మా దృష్టకేతుస్సుధార్మికః ।
దృష్టకేతోస్తు రాజర్షేః హర్యశ్వ ఇతి విశ్రుతః ॥ ౮
హర్యశ్వస్య మరుః పుత్రః మరోః పుత్రః ప్రతింధకః ।
ప్రతీంధకస్య ధర్మాత్మా రాజా కీర్తిరథస్సుతః ॥ ౯

పుత్రః కీర్తిరథస్యాపి దేవమీఢ ఇతి స్మృతః ।
దేవమీఢస్య విబుధః విబుధస్య మహీంధ్రకః ॥ ౧౦
మహీంధ్రకసుతో రాజా కీర్తిరాతో మహాబలః ।
కీర్తిరాతస్య రాజర్షేః మహారోమా వ్యజాయత ॥ ౧౧
మహారోమ్ణస్తు ధర్మాత్మా స్వర్ణరోమా వ్యజాయత ।
స్వర్ణరోమ్ణస్తు రాజర్షేః హ్రస్వరోమా వ్యజాయత ॥ ౧౨
తస్య పుత్రద్వయం జజ్ఞే ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః ।
జ్యేష్ఠోఽహమనుజో భ్రాతా మమ వీరః కుశధ్వజః ॥ ౧౩
మాం తు జ్యేష్ఠం పితా రాజ్యే సోఽభిషిచ్య నరాధిపః ।
కుశధ్వజం సమావేశ్య భారం మయి వనం గతః ॥ ౧౪
వృద్ధే పితరి స్వర్యాతే ధర్మేణ ధురమావహం ।
భ్రాతరం దేవసంకాశం స్నేహాత్ పశ్యన్ కుశధ్వజం ॥ ౧౫
కస్యచిత్త్వథ కాలస్య సాంకాశ్యాదగమత్ పురాత్ ।
సుధన్వా వీర్యవాన్ రాజా మిథిలామవరోధకః ॥ ౧౬
న చ మే ప్రేషయామాస శైవం ధనురనుత్తమం ।
సీతా కన్యా చ పద్మాక్షీ మహ్యం వై దీయతామితి ॥ ౧౭
తస్యాప్రదానాద్బ్రహ్మర్షే యుద్ధమాసీన్మయా సహ ।
స హతోఽభిముఖో రాజా సుధన్వా తు మయా రణే ॥ ౧౮
నిహత్య తం మునిశ్రేష్ఠ సుధన్వానం నరాధిపం ।
సాంకాశ్యే భ్రాతరం వీరం అభ్యషించం కుశధ్వజం ॥ ౧౯

కనీయానేష మే భ్రాతా అహం జ్యేష్ఠో మహామునే ।
దదామి పరమప్రీతః వధ్వౌ తే మునిపుంగవ ॥ ౨౦
సీతాం రామాయ భద్రం తే ఊర్మిళాం లక్ష్మణాయ చ ।
వీర్యశుల్కాం మమ సుతాం సీతాం సురసుతోపమాం ॥ ౨౧
ద్వితీయామూర్మిళాం చైవ త్రిర్దదామి న సంశయః ।
దదామి పరమప్రీతః వధ్వౌ తే రఘునందన ॥ ౨౨
రామలక్ష్మణయో రాజన్ గోదానం కారయస్వ హ ।
పితృకార్యం చ భద్రం తే తతో వైవాహికం కురు ॥ ౨౩
మఘా హ్యద్య మహాబాహో తృతీయే దివసే ప్రభో ।
ఫల్గున్యాముత్తరే రాజన్ తస్మిన్ వైవాహికం కురు ॥ ౨౪
రామలక్ష్మణయో రాజన్ దానం కార్యం సుఖోదయం ।

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

అథ ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

తముక్తవంతం వైదేహం విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
ఉవాచ వచనం వీరం వసిష్ఠసహితో నృపం ॥ ౧
అచింత్యాన్యప్రమేయాని కులాని నరపుంగవ ।
ఇక్ష్వాకూణాం విదేహానాం నైషాం తుల్యోఽస్తి కశ్చన ॥ ౨
సదృశో ధర్మసంబంధః సదృశో రూపసంపదా ।
రామలక్ష్మణయో రాజన్ సీతా చోర్మిళయా సహ ॥ ౩

వక్తవ్యం చ నరశ్రేష్ఠ శ్రూయతాం వచనం మమ ।
భ్రాతా యవీయాన్ ధర్మజ్ఞ ఏష రాజా కుశధ్వజః ॥ ౪
అస్య ధర్మాత్మనో రాజన్ రూపేణాప్రతిమం భువి ।
సుతాద్వయం నరశ్రేష్ఠ పత్న్యర్థం వరయామహే ॥ ౫
భరతస్య కుమారస్య శత్రుఘ్నస్య చ ధీమతః ।
వరయామస్సుతే రాజన్ తయోరర్థే మహాత్మనోః ॥ ౬
పుత్రా దశరథస్యేమే రూపయౌవనశాలినః ।
లోకపాలోపమాస్సర్వే దేవతుల్యపరాక్రమాః ॥ ౭
ఉభయోరపి రాజేంద్ర సంబంధేనానుబధ్యతాం ।
ఇక్ష్వాకోః కులమవ్యగ్రం భవతః పుణ్యకర్మణః ॥ ౮
విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా వసిష్ఠస్య మతే తదా ।
జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యం ఉవాచ మునిపుంగవౌ ॥ ౯
కులం ధన్యమిదం మన్యే యేషాం నౌ మునిపుంగవౌ ।
సదృశం కులసంబంధం యదాజ్ఞాపయథః స్వయం ॥ ౧౦
ఏవం భవతు భద్రం వః కుశధ్వజసుతే ఇమే ।
పత్న్యౌ భజేతాం సహితౌ శత్రుఘ్నభరతావుభౌ ॥ ౧౧
ఏకాహ్నా రాజపుత్రీణాం చతసృణాం మహామునే ।
పాణీన్ గృహ్ణంతు చత్వారః రాజపుత్రా మహాబలాః ॥ ౧౨
ఉత్తరే దివసే బ్రహ్మన్ ఫల్గునీభ్యాం మనీషిణః ।
వైవాహికం ప్రశంసంతి భగో యత్ర ప్రజాపతిః ॥ ౧౩

ఏవముక్త్వా వచస్సౌమ్య ప్రత్యుత్థాయ కృతాంజలిః ।
ఉభౌ మునివరౌ రాజా జనకో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౪
పరో ధర్మః కృతో మహ్యం శిష్యోఽస్మి భవతోస్సదా ।
ఇమాన్యాసనముఖ్యాని ఆసాతాం మునిపుంగవౌ ॥ ౧౫
యథా దశరథస్యేయం తథాఽయోధ్యా పురీ మమ ।
ప్రభుత్వే నాస్తి సందేహః యథార్హం కర్తుమర్హథ ॥ ౧౬
తథా బ్రువతి వైదేహే జనకే రఘునందనః ।
రాజా దశరథో హృష్టః ప్రత్యువాచ మహీపతిం ॥ ౧౭
యువామసంఖ్యేయగుణౌ భ్రాతరౌ మిథిలేశ్వరౌ ।
ఋషయో రాజసంఘాశ్చ భవద్భ్యామభిపూజితాః ॥ ౧౮
స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే గమిష్యామి స్వమాలయం ।
శ్రాద్ధకర్మాణి సర్వాణి విధాస్యామీతి చాబ్రవీత్ ॥ ౧౯
తమాపృష్ట్వా నరపతిం రాజా దశరథస్తదా ।
మునీంద్రౌ తౌ పురస్కృత్య జగామాశు మహాయశాః ॥ ౨౦
స గత్వా నిలయం రాజా శ్రాద్ధం కృత్వా విధానతః ।
ప్రభాతే కాల్యముత్థాయ చక్రే గోదానముత్తమం ॥ ౨౧
గవాం శతసహస్రాణి బ్రాహ్మణేభ్యో నరాధిపః ।
ఏకైకశో దదౌ రాజా పుత్రానుద్దిశ్య ధర్మతః ॥ ౨౨
సువర్ణశృంగాస్సంపన్నాః సవత్సాః కాంస్యదోహనాః ।
గవాం శతసహస్రాణి చత్వారి పురుషర్షభః ॥ ౨౩

విత్తమన్యచ్చ సుబహు ద్విజేభ్యో రఘునందనః ।
దదౌ గోదానముద్దిశ్య పుత్రాణాం పుత్రవత్సలః ॥ ౨౪
స సుతైః కృతగోదానైః వృతస్తు నృపతిస్తదా ।
లోకపాలైరివాభాతి వృతస్సౌమ్యః ప్రజాపతిః ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

అథ త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

యస్మింస్తు దివసే రాజా చక్రే గోదానముత్తమం ।
తస్మింస్తు దివసే శూరః యుధాజిత్ సముపేయివాన్ ॥ ౧
పుత్రః కేకయరాజస్య సాక్షాద్భరతమాతులః ।
దృష్ట్వా పృష్ట్వా చ కుశలం రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨
కేకయాధిపతీ రాజా స్నేహాత్ కుశలమబ్రవీత్ ।
యేషాం కుశలకామోసి తేషాం సంప్రత్యనామయం ॥ ౩
స్వస్రీయం మమ రాజేంద్ర ద్రష్టుకామో మహీపతే ।
తదర్థముపయాతోఽహం అయోధ్యాం రఘునందన ॥ ౪
శ్రుత్వా త్వహమయోధ్యాయాం వివాహార్థం తవాత్మజాన్ ।
మిథిలాముపయాతాంస్తు త్వయా సహ మహీపతే ॥ ౫
త్వరయాఽభ్యుపయాతోఽహం ద్రష్టుకామః స్వసుస్సుతం ।
అథ రాజా దశరథః ప్రియాతిథిముపస్థితం ॥ ౬

స్పృష్ట్వా పరమసత్కారైః పూజార్హం సమపూజయత్ ।
తతస్తాముషితో రాత్రిం సహ పుత్రైర్మహాత్మభిః ॥ ౭
ప్రభాతే పునరుత్థాయ కృత్వా కర్మాణి కర్మవిత్ ।
ఋషీంస్తదా పురస్కృత్య యజ్ఞవాటముపాగమత్ ॥ ౮
యుక్తే ముహూర్తే విజయే సర్వాభరణభూషితైః ।
భ్రాతృభిస్సహితో రామః కృతకౌతుకమంగళః ॥ ౯
వసిష్ఠం పురతః కృత్వా మహర్షీనపరానపి ।
పితుస్సమీపమాశ్రిత్య తస్థౌ భ్రాతృభిరావృతః ॥ ౧౦
వసిష్ఠో భగవానేత్య వైదేహమిదమబ్రవీత్ ।
రాజా దశరథో రాజన్ కృతకౌతుకమంగళైః ॥ ౧౧
పుత్రైర్నరవరశ్రేష్ఠ దాతారమభికాంక్షతే ।
దాతృప్రతిగ్రహీతృభ్యాం సర్వార్థాః ప్రభవంతి హి ॥ ౧౨
స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ కృత్వా వైవాహ్యముత్తమం ।
ఇత్యుక్తః పరమోదారః వసిష్ఠేన మహాత్మనా ॥ ౧౩
ప్రత్యువాచ మహాతేజాః వాక్యం పరమధర్మవిత్ ।
కః స్థితః ప్రతిహారో మే కస్యాజ్ఞా సంప్రతీక్ష్యతే ॥ ౧౪
స్వగృహే కో విచారోఽస్తి యథారాజ్యమిదం తవ ।
కృతకౌతుకసర్వస్వాః వేదిమూలముపాగతాః ॥ ౧౫
మమ కన్యా మునిశ్రేష్ఠ దీప్తా వహ్నేరివార్చిషః ।
సజ్జోఽహం త్వత్ప్రతీక్షోఽస్మి వేద్యామస్యాం ప్రతిష్ఠితః ॥ ౧౬

అవిఘ్నం కురుతాం రాజా కిమర్థమవలంబతే ।
తద్వాక్యం జనకేనోక్తం శ్రుత్వా దశరథస్తదా ॥ ౧౭
ప్రవేశయామాస సుతాన్ సర్వాన్ ఋషిగణానపి ।
తతో రాజా విదేహానాం వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౮
కారయస్వ ఋషే సర్వం ఋషిభిస్సహ ధార్మిక ।
రామస్య లోకరామస్య క్రియాం వైవాహికీం విభో ॥ ౧౯
తథేత్యుక్త్వా తు జనకం వసిష్ఠో భగవానృషిః ।
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య శతానందం చ ధార్మికం ॥ ౨౦
ప్రపామధ్యే తు విధివత్ వేదిం కృత్వా మహాతపాః ।
అలంచకార తాం వేదిం గంధపుష్పైస్సమంతతః ॥ ౨౧
సువర్ణపాలికాభిశ్చ ఛిద్రకుంభైశ్చ సాంకురైః ।
అంకురాఢ్యైశ్శరావైశ్చ ధూపపాత్రైస్సధూపకైః ॥ ౨౨
శంఖపాత్రైః స్రువైః స్రుగ్భిః పాత్రైరర్ఘ్యాభిపూరితైః ।
లాజపూర్ణైశ్చ పాత్రీభిః అక్షతైరభిసంస్కృతైః ॥ ౨౩
దర్భైస్సమైస్సమాస్తీర్య విధివన్మంత్రపూర్వకం ।
అగ్నిమాధాయ వేద్యాం తు విధిమంత్రపురస్కృతం ॥ ౨౪
జుహావాగ్నౌ మహాతేజాః వసిష్ఠో భగవానృషిః ।
తతస్సీతాం సమానీయ సర్వాభరణభూషితాం ॥ ౨౫

శ్రీ సీతాకల్యాణఘట్టః.

సమక్షమగ్నేస్సంస్థాప్య రాఘవాభిముఖే తదా ।
అబ్రవీజ్జనకో రాజా కౌసల్యానందవర్ధనం ॥ ౨౬
ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మచరీ తవ ।
ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా ॥ ౨౭
పతివ్రతా మహాభాగా ఛాయేవానుగతా సదా ।
ఇత్యుక్త్వా ప్రాక్షిపద్రాజా మంత్రపూతం జలం తదా ॥ ౨౮
సాధు సాధ్వితి దేవానాం ఋషీణాం వదతాం తదా ।
దేవదుందుభినిర్ఘోషః పుష్పవర్షో మహానభూత్ ॥ ౨౯
ఏవం దత్వా తదా సీతాం మంత్రోదకపురస్కృతాం ।
అబ్రవీజ్జనకో రాజా హర్షేణాభిపరిప్లుతః ॥ ౩౦
లక్ష్మణాగచ్ఛ భద్రం తే ఊర్మిళాముద్యతాం మయా ।
ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్వ మా భూత్కాలస్య పర్యయః ॥ ౩౧
తమేవముక్త్వా జనకః భరతం చాభ్యభాషత ।
గృహాణ పాణిం మాండవ్యాః పాణినా రఘునందన ॥ ౩౨
శత్రుఘ్నం చాపి ధర్మాత్మా అబ్రవీజ్జనకేశ్వరః ।
శ్రుతకీర్త్యా మహాబాహో పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా ॥ ౩౩
సర్వే భవంతస్సౌమ్యాశ్చ సర్వే సుచరితవ్రతాః ।
పత్నీభిస్సంతు కాకుత్స్థాః మాభూత్కాలస్య పర్యయః ॥ ౩౪

జనకస్య వచః శ్రుత్వా పాణీన్ పాణిభిరస్పృశన్ ।
చత్వారస్తే చతసృణాం వసిష్ఠస్య మతే స్థితాః ॥ ౩౫
అగ్నిం ప్రదక్షిణీకృత్య వేదిం రాజానమేవ చ ।
ఋషీంశ్చైవ మహాత్మానః సభార్యా రఘుసత్తమాః ॥ ౩౬
యథోక్తేన తదా చక్రుః వివాహం విధిపూర్వకం ।
కాకుత్స్థైశ్చ గృహీతేషు లలితేషు చ పాణిషు ॥ ౩౭
పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీత్ అంతరిక్షాత్ సుభాస్వరా ।
దివ్యదుందుభినిర్ఘోషైః గీతవాదిత్రనిస్వనైః ॥ ౩౮
ననృతుశ్చాప్సరస్సంఘాః గంధర్వాశ్చ జగుః కలం ।
వివాహే రఘుముఖ్యానాం తదద్భుతమదృశ్యత ॥ ౩౯
ఈదృశే వర్తమానే తు తూర్యోద్ఘుష్టనినాదితే ।
త్రిరగ్నిం తే పరిక్రమ్య ఊహుర్భార్యాం మహౌజసః ॥ ౪౦
అథోపకార్యాం జగ్ముస్తే సభార్యా రఘునందనాః ।
రాజాఽప్యనుయయౌ పశ్యన్ సర్షిసంఘస్సబాంధవః ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

అథ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విశ్వామిత్రో మహామునిః ।
ఆపృష్ట్వా తౌ చ రాజానౌ జగామోత్తరపర్వతం ॥ ౧

ఆశీర్భిః పూరయిత్వా చ కుమారాంశ్చ సరాఘవాన్ ।
విశ్వామిత్రే గతే రాజా వైదేహం మిథిలాధిపమ్ ॥ ౨
ఆపృష్ట్వాఽథ జగామాశు రాజా దశరథః పురీమ్ ।
గచ్ఛంతం తం తు రాజానం అన్వగచ్ఛన్నరాధిపః ॥ ౩
అథ రాజా విదేహానాం దదౌ కన్యాధనం బహు ।
గవాం శతసహస్రాణి బహూని మిథిలేశ్వరః ॥ ౪
కంబలానాం చ ముఖ్యానాం క్షౌమకోట్యంబరాణి చ ।
హస్త్యశ్వరథపాదాతం దివ్యరూపం స్వలంకృతమ్ ॥ ౫
దదౌ కన్యాపితా తాసాం దాసీదాసమనుత్తమమ్ ।
హిరణ్యస్య సువర్ణస్య ముక్తానాం విద్రుమస్య చ ॥ ౬
దదౌ పరమసంహృష్టః కన్యాధనమనుత్తమమ్ ।
దత్త్వా బహుధనం రాజా సమనుజ్ఞాప్య పార్థివమ్ ॥ ౭
ప్రవివేశ స్వనిలయం మిథిలాం మిథిలేశ్వరః ।
రాజాఽప్యయోధ్యాధిపతిః సహ పుత్రైర్మహాత్మభిః ॥ ౮
ఋషీన్ సర్వాన్ పురస్కృత్య జగామ సబలానుగః ।
గచ్ఛంతం తం నరవ్యాఘ్రం సర్షిసంఘం సరాఘవమ్ ॥ ౯
ఘోరాః స్మ పక్షిణో వాచః వ్యాహరంతి తతస్తతః ।
భౌమాశ్చైవ మృగాస్సర్వే గచ్ఛంతి స్మ ప్రదక్షిణమ్ ॥ ౧౦
తాన్ దృష్ట్వా రాజశార్దూలః వసిష్ఠం పర్యపృచ్ఛత ।
అసౌమ్యాః పక్షిణో ఘోరాః మృగాశ్చాపి ప్రదక్షిణాః ॥ ౧౧

కిమిదం హృదయోత్కంపి మనో మమ విషీదతి ।
రాజ్ఞో దశరథస్యైతత్ శ్రుత్వా వాక్యం మహానృషిః ॥ ౧౨
ఉవాచ మధురాం వాణీం శ్రూయతామస్య యత్ఫలం ।
ఉపస్థితం భయం ఘోరం దివ్యం పక్షిముఖాచ్చ్యుతం ॥ ౧౩
మృగాః ప్రశమయంత్యేతే సంతాపస్త్యజ్యతామయం ।
తేషాం సంవదతాం తత్ర వాయుః ప్రాదుర్బభూవ హ ॥ ౧౪
కంపయన్ పృథివీం సర్వాం పాతయంశ్చ ద్రుమాన్ శుభాన్ ।
తమసా సంవృతస్సూర్యః సర్వా న ప్రబభుర్దిశః ॥ ౧౫
భస్మనా చావృతం సర్వం సమ్మూఢమివ తద్బలం ।
వసిష్ఠశ్చర్షయశ్చాన్యే రాజా చ ససుతస్తదా ॥ ౧౬
ససంజ్ఞా ఇవ తత్రాసన్ సర్వమన్యద్విచేతనం ।
తస్మింస్తమసి ఘోరే తు భస్మచ్ఛన్నేవ సా చమూః ॥ ౧౭
దదర్శ భీమసంకాశం జటామండలధారిణం ।
భార్గవం జామదగ్న్యేయం తం రాజరాజవిమర్దనం ॥ ౧౮
కైలాసమివ దుర్ధర్షం కాలాగ్నిమివ దుస్సహం ।
జ్వలంతమివ తేజోభిః దుర్నిరీక్ష్యం పృథగ్జనైః ॥ ౧౯
స్కంధే చాసజ్య పరశుం ధనుర్విద్యుద్గణోపమం ।
ప్రగృహ్య శరముఖ్యం చ త్రిపురఘ్నం యథా శివం ॥ ౨౦
తం దృష్ట్వా భీమసంకాశం జ్వలంతమివ పావకం ।
వసిష్ఠప్రముఖా విప్రాః జపహోమపరాయణాః ॥ ౨౧

సంగతా మునయస్సర్వే సంజజల్పురథో మిథః ।
కచ్చిత్పితృవధామర్షీ క్షత్రం నోత్సాదయిష్యతి ॥ ౨౨
పూర్వం క్షత్రవధం కృత్వా గతమన్యుర్గతజ్వరః ।
క్షత్రస్యోత్సాదనం భూయః న ఖల్వస్య చికీర్షితం ॥ ౨౩
ఏవముక్త్వాఽర్ఘ్యమాదాయ భార్గవం భీమదర్శనం ।
ఋషయో రామ రామేతి వచో మధురమబ్రువన్ ॥ ౨౪
ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజాం ఋషిదత్తాం ప్రతాపవాన్ ।
రామం దాశరథిం రామః జామదగ్న్యోఽభ్యభాషత ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

అథ పంచసప్తతితమస్సర్గః.

రామ దాశరథే రామ వీర్యం తే శ్రూయతేఽద్భుతం ।
ధనుషో భేదనం చైవ నిఖిలేన మయా శ్రుతం ॥ ౧
తదద్భుతమచింత్యం చ భేదనం ధనుషస్త్వయా ।
తచ్ఛ్రుత్వాఽహమనుప్రాప్తః ధనుర్గృహ్యాపరం శుభం ॥ ౨
తదిదం ఘోరసంకాశం జామదగ్న్యం మహద్ధనుః ।
పూరయస్వ శరేణైవ స్వబలం దర్శయస్వ చ ॥ ౩
తదహం తే బలం దృష్ట్వా ధనుషోఽస్య ప్రపూరణే ।
ద్వంద్వయుద్ధం ప్రదాస్యామి వీర్యశ్లాఘ్యస్య రాఘవ ॥ ౪

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథస్తదా ।
విషణ్ణవదనో దీనః ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౫
క్షత్రరోషాత్ ప్రశాంతస్త్వం బ్రాహ్మణశ్చ మహాయశాః ।
బాలానాం మమ పుత్రాణాం అభయం దాతుమర్హసి ॥ ౬
భార్గవాణాం కులే జాతః స్వాధ్యాయవ్రతశాలినాం ।
సహస్రాక్షే ప్రతిజ్ఞాయ శస్త్రం నిక్షిప్తవానసి ॥ ౭
స త్వం ధర్మపరో భూత్వా కాశ్యపాయ వసుంధరాం ।
దత్వా వనముపాగమ్య మహేంద్రకృతకేతనః ॥ ౮
మమ సర్వవినాశాయ సంప్రాప్తస్త్వం మహామునే ।
న చైకస్మిన్ హతే రామే సర్వే జీవామహే వయం ॥ ౯
బ్రువత్యేవం దశరథే జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్ ।
అనాదృత్యైవ తద్వాక్యం రామమేవాభ్యభాషత ॥ ౧౦
ఇమే ద్వే ధనుషీ శ్రేష్ఠే దివ్యే లోకాభివిశ్రుతే ।
దృఢే బలవతీ ముఖ్యే సుకృతే విశ్వకర్మణా ॥ ౧౧
అతిసృష్టం సురైరేకం త్ర్యంబకాయ యుయుత్సవే ।
త్రిపురఘ్నం నరశ్రేష్ఠ భగ్నం కాకుత్స్థ యత్త్వయా ॥ ౧౨
ఇదం ద్వితీయం దుర్ధర్షం విష్ణోర్దత్తం సురోత్తమైః ।
తదిదం వైష్ణవం రామ ధనుః పరమభాస్వరం ॥ ౧౩
సమానసారం కాకుత్స్థ రౌద్రేణ ధనుషా త్విదం ।
తదా తు దేవతాస్సర్వాః పృచ్ఛంతి స్మ పితామహం ॥ ౧౪

శితికంఠస్య విష్ణోశ్చ బలాబలనిరీక్షయా ।
అభిప్రాయం తు విజ్ఞాయ దేవతానాం పితామహః ॥ ౧౫
విరోధం జనయామాస తయోస్సత్యవతాం వరః ।
విరోధే చ మహద్యుద్ధం అభవద్రోమహర్షణం ॥ ౧౬
శితికంఠస్య విష్ణోశ్చ పరస్పరజయైషిణోః ।
తదా తు జృంభితం శైవం ధనుర్భీమపరాక్రమం ॥ ౧౭
హుంకారేణ మహాదేవః స్తంభితోఽథ త్రిలోచనః ।
దేవైస్తదా సమాగమ్య సర్షిసంఘైస్సచారణైః ॥ ౧౮
యాచితౌ ప్రశమం తత్ర జగ్మతుస్తౌ సురోత్తమౌ ।
జృంభితం తద్ధనుర్దృష్ట్వా శైవం విష్ణుపరాక్రమైః ॥ ౧౯
అధికం మేనిరే విష్ణుం దేవాస్సర్షిగణాస్తదా ।
ధనూ రుద్రస్తు సంక్రుద్ధః విదేహేషు మహాయశాః ॥ ౨౦
దేవరాతస్య రాజర్షేర్దదౌ హస్తే ససాయకం ।
ఇదం చ వైష్ణవం రామ ధనుః పరపురంజయం ॥ ౨౧
ఋచీకే భార్గవే ప్రాదాత్ విష్ణుస్సంన్యాసముత్తమం ।
ఋచీకస్తు మహాతేజాః పుత్రస్యాప్రతికర్మణః ॥ ౨౨
పితుర్మమ దదౌ దివ్యం జమదగ్నేర్మహాత్మనః ।
న్యస్తశస్త్రే పితరి మే తపోబలసమన్వితే ॥ ౨౩
అర్జునో విదధే మృత్యుం ప్రాకృతాం బుద్ధిమాస్థితః ।
వధమప్రతిరూపం తు పితుః శ్రుత్వా సుదారుణం ॥ ౨౪

క్షత్రముత్సాదయన్ రోషాత్ జాతం జాతమనేకశః ।
పృథివీం చాఖిలాం ప్రాప్య కాశ్యపాయ మహాత్మనే ॥ ౨౫
యజ్ఞస్యాంతే తదా రామ దక్షిణాం పుణ్యకర్మణే ।
దత్త్వా మహేంద్రనిలయః తపోబలసమన్వితః ॥ ౨౬
స్థితోఽస్మి తస్మిం స్తపస్యన్వై సుసుఖం సురసేవితే ।
అద్య తూత్తమవీర్యేణ త్వయా రామ మహాబల ॥ ౨౭
శ్రుతవాన్ ధనుషో భేదం తతోఽహం ద్రుతమాగతః ।
తదిదం వైష్ణవం రామ పితృపైతామహం మహత్ ॥ ౨౮
క్షత్రధర్మం పురస్కృత్య గృహ్ణీష్వ ధనురుత్తమం ।
యోజయస్వ ధనుశ్శ్రేష్ఠే శరం పరపురంజయం ॥ ౨౯
యది శక్నోషి కాకుత్స్థ ద్వంద్వం దాస్యామి తే తతః ॥

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-పంచసప్తతితమస్సర్గః.

అథ షట్సప్తతితమస్సర్గః.

శ్రుత్వా తజ్జామదగ్న్యస్య వాక్యం దాశరథిస్తదా ।
గౌరవాద్యంత్రితకథః పితూ రామమథాబ్రవీత్ ॥ ౧
శ్రుతవానస్మి యత్కర్మ కృతవానసి భార్గవ ।
అనురుంధ్యామహే బ్రహ్మన్ పితురానృణ్యమాస్థితః ॥ ౨
వీర్యహీనమివాశక్తం క్షత్రధర్మేణ భార్గవ ।
అవజానాసి మే తేజః పశ్య మేఽద్య పరాక్రమం ॥ ౩

ఇత్యుక్త్వా రాఘవః క్రుద్ధః భార్గవస్య శరాసనం ।
శరం చ ప్రతిజగ్రాహ హస్తాల్లఘుపరాక్రమః ॥ ౪
ఆరోప్య స ధనూ రామః శరం సజ్యం చకార హ ।
జామదగ్న్యం తతో రామం రామః క్రుద్ధోఽబ్రవీద్వచః ॥ ౫
బ్రాహ్మణోఽసీతి పూజ్యో మే విశ్వామిత్రకృతేన చ ।
తస్మాచ్ఛక్తో న తే రామ మోక్తుం ప్రాణహరం శరం ॥ ౬
ఇమాం పాదగతిం రామ తపోబలసమార్జితాన్ ।
లోకానప్రతిమాన్ వా తే హనిష్యామి యదీచ్ఛసి ॥ ౭
న హ్యయం వైష్ణవో దివ్యః శరః పరపురంజయః ।
మోఘః పతతి వీర్యేణ బలదర్పవినాశనః ॥ ౮
వరాయుధధరం రామం ద్రష్టుం సర్షిగణాస్సురాః ।
పితామహం పురస్కృత్య సమేతాస్తత్ర సంఘశః ॥ ౯
గంధర్వాప్సరసశ్చైవ సిద్ధచారణకిన్నరాః ।
యక్షరాక్షసనాగాశ్చ తద్ద్రష్టుం మహదద్భుతం ॥ ౧౦
జడీకృతే తదా లోకే రామే వరధనుర్ధరే ।
నిర్వీర్యో జామదగ్న్యోఽసౌ రామో రామముదైక్షత ॥ ౧౧
తేజోఽభిహతవీర్యత్వాత్ జామదగ్న్యో జడీకృతః ।
రామం కమలపత్రాక్షం మందం మందమువాచ హ ॥ ౧౨
కాశ్యపాయ మయా దత్తా యదా పూర్వం వసుంధరా ।
విషయే మే న వస్తవ్యం ఇతి మాం కాశ్యపోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౩

సోఽహం గురువచః కుర్వన్ పృథివ్యాం న వసె నిశాం ।
కృతా ప్రతిజ్ఞా కాకుత్స్థ కృతా భూః కాశ్యపస్య హి ॥ ౧౪
తదిమాం త్వం గతిం వీర హంతుం నార్హసి రాఘవ ।
మనోజవం గమిష్యామి మహేంద్రం పర్వతోత్తమం ॥ ౧౫
లోకాస్త్వప్రతిమా రామ నిర్జితాస్తపసా మయా ।
జహి తాన్ శరముఖ్యేన మా భూత్కాలస్య పర్యయః ॥ ౧౬
అక్షయం మధుహంతారం జానామి త్వాం సురేశ్వరం ।
ధనుషోఽస్య పరామర్శాత్ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప ॥ ౧౭
ఏతే సురగణాస్సర్వే నిరీక్షంతే సమాగతాః ।
త్వామప్రతిమకర్మాణం అప్రతిద్వంద్వమాహవే ॥ ౧౮
న చేయం మమ కాకుత్స్థ వ్రీడా భవితుమర్హతి ।
త్వయా త్రైలోక్యనాథేన యదహం విముఖీకృతః ॥ ౧౯
శరమప్రతిమం రామ మోక్తుమర్హసి సువ్రత ।
శరమోక్షే గమిష్యామి మహేంద్రం పర్వతోత్తమం ॥ ౨౦
తథా బ్రువతి రామే తు జామదగ్న్యే ప్రతాపవాన్ ।
రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ చిక్షేప శరముత్తమం ॥ ౨౧
స హతాన్ దృశ్య రామేణ స్వాన్ లోకాంస్తపసాఽఽర్జితాన్ ।
జామదగ్న్యో జగామాశు మహేంద్రం పర్వతోత్తమం ॥ ౨౨
తతో వితిమిరాస్సర్వాః దిశశ్చోపదిశస్తథా ।
సురాస్సర్షిగణా రామం ప్రశశంసురుదాయుధం ॥ ౨౩

రామం దాశరథిం రామః జామదగ్న్యః ప్రశస్య చ ।
తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా జగామాత్మగతిం ప్రభుః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-షట్సప్తతితమస్సర్గః

అథ సప్తసప్తతితమస్సర్గః.

గతే రామే ప్రశాంతాత్మా రామో దాశరథిర్ధనుః ।
వరుణాయాప్రమేయాయ దదౌ హస్తే ససాయకం ॥ ౧
అభివాద్య తతో రామః వసిష్ఠప్రముఖానృషీన్ ।
పితరం విహ్వలం దృష్ట్వా ప్రోవాచ రఘునందనః ॥ ౨
జామదగ్న్యో గతో రామః ప్రయాతు చతురంగిణీ ।
అయోధ్యాభిముఖీ సేనా త్వయా నాథేన పాలితా ॥ ౩
సందిశస్వ మహారాజ సేనాం త్వచ్ఛాసనే స్థితాం ।
శాసనం కాంక్షతే సేనా చాతకాళిర్జలం యథా ॥ ౪
రామస్య వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథస్సుతం ।
బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య మూర్ధ్ని చాఘ్రాయ రాఘవం ॥ ౫
గతో రామ ఇతి శ్రుత్వా హృష్టః ప్రముదితో నృపః ।
పునర్జాతం తదా మేనే పుత్రమాత్మానమేవ చ ॥ ౬
చోదయామాస తాం సేనాం జగామాశు తతః పురీం ।
పతాకాధ్వజినీం రమ్యాం తూర్యోద్ఘుష్టనినాదితాం ॥ ౭

సిక్తరాజపథాం రమ్యాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరాం ।
రాజప్రవేశసుముఖైః పౌరైర్మంగళవాదిభిః ॥ ౮
సంపూర్ణాం ప్రావిశద్రాజా జనౌఘైస్సమలంకృతాం ।
పౌరైః ప్రత్యుద్గతో దూరం ద్విజైశ్చ పురవాసిభిః ॥ ౯
పుత్రైరనుగతః శ్రీమాన్ శ్రీమద్భిశ్చ మహాయశాః ।
ప్రవివేశ గృహం రాజా హిమవత్సదృశం పునః ॥ ౧౦
ననంద సజనో రాజా గృహే కామైస్సుపూజితః ।
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయీ చ సుమధ్యమా ॥ ౧౧
వధూప్రతిగ్రహే యుక్తా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ।
తతస్సీతాం మహాభాగాం ఊర్మిళాం చ యశస్వినీం ॥ ౧౨
కుశధ్వజసుతే చోభే జగృహుర్నృపపత్నయః ।
మంగళాలాపనైశ్చైవ శోభితాః క్షౌమవాససః ॥ ౧౩
దేవతాయతనాన్యాశు సర్వాస్తాః ప్రత్యపూజయన్ ।
అభివాద్యాభివాద్యాంశ్చ సర్వా రాజసుతాస్తదా ॥ ౧౪
స్వం స్వం గృహమథాసాద్య కుబేరభవనోపమం ।
గోభిర్ధనైశ్చ ధాన్యైశ్చ తర్పయిత్వా ద్విజోత్తమాన్ ॥ ౧౫
రేమిరే ముదితాస్సర్వాః భర్తృభిస్సహితా రహః ।
కుమారాశ్చ మహాత్మానో వీర్యేణాప్రతిమా భువి ॥ ౧౬
కృతదారాః కృతాస్త్రాశ్చ సధనాస్ససుహృజ్జనాః ।
శుశ్రూషమాణాః పితరం వర్తయంతి నరర్షభాః ॥ ౧౭

కాలే కాలే తు నీతిజ్ఞాః తోషయంతౌ గురుం గుణైః ।
కస్యచిత్త్వథ కాలస్య రాజా దశరథస్సుతం ॥ ౧౮

భరతం కైకయీపుత్రం అబ్రవీద్రఘునందనః ।
అయం కేకయరాజస్య పుత్రో వసతి పుత్రక ॥ ౧౯

త్వాం నేతుమాగతో వీర యుధాజిన్మాతులస్తవ ।
ప్రార్థితస్తేన ధర్మజ్ఞ మిథిలాయామహం తథా ॥ ౨౦

ఋషిమధ్యే తు తస్య త్వం ప్రీతిం కర్తుమిహార్హసి ।
శ్రుత్వా దశరథస్యైతత్ భరతః కైకయీసుతః ॥ ౨౧

అభివాద్య గురుం రామం పరిష్వజ్య చ లక్ష్మణం ।
గమనాయాభిచక్రామ శత్రుఘ్నసహితస్తదా ॥ ౨౨

ఆపృచ్ఛ్య పితరం శూరః రామం చాక్లిష్టకారిణం ।
మాతౄశ్చాపి నరశ్రేష్ఠః శత్రుఘ్నసహితో యయౌ ॥ ౨౩

గతే తు భరతే రామః లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ।
పితరం దేవసంకాశం పూజయామాసతుస్తదా ॥ ౨౪

పితురాజ్ఞాం పురస్కృత్య పౌరకార్యాణి సర్వశః ।
చకార రామో ధర్మాత్మా ప్రియాణి చ హితాని చ ॥ ౨౫

మాతృభ్యో మాతృకార్యాణి కృత్వా పరమయంత్రితః ।
గురూణాం గురుకార్యాణి కాలే కాలేఽన్వవైక్షత ॥ ౨౬

ఏవం దశరథః ప్రీతః బ్రాహ్మణా నైగమాస్తదా ।
రామస్య శీలవృత్తేన సర్వే విషయవాసినః ॥ ౨౭

తేషామతియశా లోకే రామస్సత్యపరాక్రమః ।
స్వయంభూరివ భూతానాం బభూవ గుణవత్తరః ॥ ౨౮
రామస్తు సీతయా సార్ధం విజహార బహూనృతూన్ ।
మనస్వీ తద్గతస్తస్యాః నిత్యం హృది సమర్పితః ॥ ౨౯
ప్రియా తు సీతా రామస్య దారాః పితృకృతా ఇతి ।
గుణాద్రూపగుణాచ్చాపి ప్రీతిర్భూయోఽభ్యవర్ధత ॥ ౩౦
తస్యాశ్చ భర్తా ద్విగుణం హృదయే పరివర్తతే ।
అన్తర్గతమపి వ్యక్తం ఆఖ్యాతి హృదయం హృదా ॥ ౩౧
తస్య భూయో విశేషేణ మైథిలీ జనకాత్మజా ।
దేవతాభిస్సమా రూపే సీతా శ్రీరివ రూపిణీ ॥ ౩౨
తయా సరాజర్షిసుతోఽభిరామయా
సమేయివానుత్తమరాజకన్యయా ।
అతీవ రామశ్శుశుభేఽతికామయా
విభుశ్శ్రియా విష్ణురివామరేశ్వరః ॥ ౩౩

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం శ్రీమద్బాలకాండే సప్తసప్తతితమస్సర్గః.

కాకపక్షధరం దేవం వనమాలావిభూషితం ।
శ్రీరామం బాలకం ధ్యాయేత్ బాలకాణ్డే మునీశ్వర ॥

ఇతి బాలకాండః.

శ్రీమదయోధ్యాకాండః.

ప్రథమస్సర్గః.

గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదాఽనఘః ।
శత్రుఘ్నో నిత్యశత్రుఘ్నో నీతః ప్రీతిపురస్కృతః ॥ ౧
స తత్ర న్యవసద్భ్రాత్రా సహ సత్కారసత్కృతః ।
మాతులేనాశ్వపతినా పుత్రస్నేహేన లాలితః ॥ ౨
తత్రాపి నివసంతౌ తౌ తర్ప్యమాణౌ చ కామతః ।
భ్రాతరౌ స్మరతాం వీరౌ వృద్ధం దశరథం నృపం ॥ ౩
రాజాఽపి తౌ మహాతేజాః సస్మార ప్రోషితౌ సుతౌ ।
ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ మహేంద్రవరుణోపమౌ ॥ ౪
సర్వ ఏవ తు తస్యేష్టాః చత్వారః పురుషర్షభాః ।
స్వశరీరాద్వినిర్వృత్తాః చత్వార ఇవ బాహవః ॥ ౫
తేషామపి మహాతేజాః రామో రతికరః పితుః ।
స్వయంభూరివ భూతానాం బభూవ గుణవత్తరః ॥ ౬
స హి దేవైరుదీర్ణస్య రావణస్య వధార్థిభిః ।
అర్థితో మానుషే లోకే జజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః ॥ ౭
కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా ।
యథా వరేణ దేవానాం అదితిర్వజ్రపాణినా ॥ ౮

స హి రూపోపపన్నశ్చ వీర్యవాననసూయకః ।
భూమావనుపమస్సూనుః గుణైర్దశరథోపమః ॥ ౯
స చ నిత్యం ప్రశాంతాత్మా మృదుపూర్వం తు భాషతే ।
ఉచ్యమానోఽపి పరుషం నోత్తరం ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౦
కథంచిదుపకారేణ కృతేనైకేన తుష్యతి ।
న స్మరత్యపకారాణాం శతమప్యాత్మవత్తయా ॥ ౧౧
శీలవృద్ధైర్జ్ఞానవృద్ధైః వయోవృద్ధైశ్చ సజ్జనైః ।
కథయన్నాస్త వై నిత్యం అస్త్రయోగ్యాంతరేష్వపి ॥ ౧౨
బుద్ధిమాన్ మధురాభాషీ పూర్వభాషీ ప్రియంవదః ।
వీర్యవాన్న చ వీర్యేణ మహతా స్వేన విస్మితః ॥ ౧౩
న చానృతకథో విద్వాన్ వృద్ధానాం ప్రతిపూజకః ।
అనురక్తః ప్రజాభిశ్చ ప్రజాశ్చాప్యనురంజతే ॥ ౧౪
సానుక్రోశో జితక్రోధః బ్రాహ్మణప్రతిపూజకః ।
దీనానుకంపీ ధర్మజ్ఞః నిత్యం ప్రగ్రహవాంచ్ఛుచిః ॥ ౧౫
కులోచితమతిః క్షాత్రం ధర్మం స్వం బహుమన్యతే ।
మన్యతే పరయా కీర్త్యా మహత్ స్వర్గఫలం తతః ॥ ౧౬
నాశ్రేయసి రతో విద్వాన్ న విరుద్ధకథారుచిః ।
ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా ॥ ౧౭
అరోగస్తరుణో వాగ్మీ వపుష్మాన్ దేశకాలవిత్ ।
లోకే పురుషసారజ్ఞః సాధురేకో వినిర్మితః ॥ ౧౮

స తు శ్రేష్ఠైర్గుణైర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః ।
బహిశ్చర ఇవ ప్రాణః బభూవ గుణతః ప్రియః ॥ ౯
సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతః యథావత్ సాంగవేదవిత్ ।
ఇష్వస్త్రే చ పితుశ్శ్రేష్ఠః బభూవ భరతాగ్రజః ॥ ౧౦
కల్యాణాభిజనస్సాధుః అదీనస్సత్యవాగృజుః ।
వృద్ధైరభివినీతశ్చ ద్విజైర్ధర్మార్థదర్శిభిః ॥ ౧౧
ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్ ।
లౌకికే సమయాచారే కృతకల్పో విశారదః ॥ ౧౨
నిభృతస్సంవృతాకారః గుప్తమంత్రస్సహాయవాన్ ।
అమోఘక్రోధహర్షశ్చ త్యాగసంయమకాలవిత్ ॥ ౧౩
దృఢభక్తిః స్థిరప్రజ్ఞః నాసద్గ్రాహీ న దుర్వచాః ।
నిస్తంద్రిరప్రమత్తశ్చ స్వదోషపరదోషవిత్ ॥ ౧౪
శాస్త్రజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ పురుషాంతరకోవిదః ।
యః ప్రగ్రహానుగ్రహయోః యథాన్యాయం విచక్షణః ॥ ౧౫
సత్సంగ్రహప్రగ్రహణే స్థానవిన్నిగ్రహస్య చ ।
ఆయకర్మణ్యుపాయజ్ఞః సందృష్టవ్యయకర్మవిత్ ॥ ౧౬
శ్రైష్ఠ్యం శాస్త్రసమూహేషు ప్రాప్తో వ్యామిశ్రకేషు చ ।
అర్థధర్మౌ చ సంగృహ్య సుఖతంత్రో న చాలసః ॥ ౧౭
వైహారికాణాం శిల్పానాం విజ్ఞాతార్థవిభాగవిత్ ।
ఆరోహే వినయే చైవ యుక్తో వారణవాజినాం ॥ ౧౮

ధనుర్వేదవిదాం శ్రేష్ఠః లోకేఽతిరథసంమతః ।
అభియాతా ప్రహర్తా చ సేనానయవిశారదః ॥ ౨౯
అప్రధృష్యశ్చ సంగ్రామే క్రుద్ధైరపి సురాసురైః ।
అనసూయో జితక్రోధః న దృప్తో న చ మత్సరీ ॥ ౩౦
న చావమంతా భూతానాం న చ కాలవశానుగః ।
ఏవం శ్రేష్ఠగుణైర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః ॥ ౩౧
సమ్మతస్త్రిషు లోకేషు వసుధాయాః క్షమాగుణైః ।
బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యః వీర్యేణాపి శచీపతేః ॥ ౩౨
తథా సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతిసంజననైః పితుః ।
గుణైర్విరురుచే రామః దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః ॥ ౩౩
తమేవంవ్రతసంపన్నం అప్రధృష్యపరాక్రమం ।
లోకపాలోపమం నాథం అకామయత మేదినీ ॥ ౩౪
ఏతైస్తు బహుభిర్యుక్తం గుణైరనుపమైస్సుతం ।
దృష్ట్వా దశరథో రాజా చక్రే చింతాం పరంతపః ॥ ౩౫
అథ రాజ్ఞో బభూవైవం వృద్ధస్య చిరజీవినః ।
ప్రీతిరేషా కథం రామః రాజా స్యాన్మయి జీవతి ॥ ౩౬
ఏషా హ్యస్య పరా ప్రీతిః హృది సంపరివర్తతే ।
కదా నామ సుతం ద్రక్ష్యామ్యభిషిక్తమహం ప్రియం ॥ ౩౭
వృద్ధికామో హి లోకస్య సర్వభూతానుకంపనః ।
మత్తః ప్రియతరో లోకే పర్జన్య ఇవ వృష్టిమాన్ ॥ ౩౮

యమశక్రసమో వీర్యే బృహస్పతిసమో మతౌ ।
మహీధరసమో ధృత్యాం మత్తశ్చ గుణవత్తరః ॥ ౩౯
మహీమహమిమాం కృత్స్నాం అధితిష్ఠంతమాత్మజం ।
అనేన వయసా దృష్ట్వా యథా స్వర్గమవాప్నుయాం ॥ ౪౦
ఇత్యేతైర్వివిధైస్తైస్తైః అన్యపార్థివదుర్లభైః ।
శిష్టైరపరిమేయైశ్చ లోకే లోకోత్తరైర్గుణైః ॥ ౪౧
తం సమీక్ష్య మహారాజః యుక్తం సముదితైశ్శుభైః ।
నిశ్చిత్య సచివైస్సార్ధం యువరాజమమన్యత ॥ ౪౨
దివ్యంతరిక్షే భూమౌ చ ఘోరముత్పాతజం భయం ।
సంచచక్షే చ మేధావీ శరీరే చాత్మనో జరాం ॥ ౪౩
పూర్ణచంద్రాననస్యాథ శోకాపనుదమాత్మనః ।
లోకే రామస్య బుబుధే సంప్రియత్వం మహాత్మనః ॥ ౪౪
ఆత్మనశ్చ ప్రజానాం చ శ్రేయసే చ ప్రియేణ చ ।
ప్రాప్తకాలేన ధర్మాత్మా భక్త్యా త్వరితవాన్ నృపః ॥ ౪౫
నానానగరవాస్తవ్యాన్ పృథగ్జానపదానపి ।
సమానినాయ మేదిన్యాః ప్రధానాన్ పృథివీపతీన్ ॥ ౪౬
న తు కేకయరాజానం జనకం వా నరాధిపః ।
త్వరయా చానయామాస పశ్చాత్తౌ శ్రోష్యతః ప్రియం ॥ ౪౭
తాన్ వేశ్మనానాభరణైః యథార్హం ప్రతిపూజితాన్ ।
దదర్శాలంకృతో రాజా ప్రజాపతిరివ ప్రజాః ॥ ౪౮

అథోపవిష్టే నృపతౌ తస్మిన్ పరబలార్దనే ।
తతః ప్రవివిశుశ్శేషాః రాజానో లోకసమ్మతాః ॥ ౪౯
అథ రాజవితీర్ణేషు వివిధేష్వాసనేషు చ ।
రాజానమేవాభిముఖాః నిషేదుర్నియతా నృపాః ॥ ౫౦

స లబ్ధమానైర్వినయాన్వితైర్నృపైః
పురాలయైర్జానపదైశ్చ మానవైః ।
ఉపోపవిష్టైర్నృపతిర్వృతో బభౌ
సహస్రచక్షుర్భగవానివామరైః ॥ ౫౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ప్రథమస్సర్గః.

అథ ద్వితీయస్సర్గః.

తతః పరిషదం సర్వాం ఆమన్త్ర్య వసుధాధిపః ।
హితముద్ధర్షణం చైవం ఉవాచ ప్రథితం వచః ॥ ౧
దుందుభిస్వనకల్పేన గంభీరేణానునాదినా ।
స్వరేణ మహతా రాజా జీమూత ఇవ నాదయన్ ॥ ౨
రాజలక్షణయుక్తేన కాంతేనానుపమేన చ ।
ఉవాచ రసయుక్తేన స్వరేణ నృపతిర్నృపాన్ ॥ ౩
విదితం భవతామేతత్ యథా మే రాజ్యముత్తమం ।
పూర్వకైర్మమ రాజేంద్రైః సుతవత్ పరిపాలితం ॥ ౪

సోఽహమిక్ష్వాకుభిస్సర్వైః నరేంద్రైః పరిపాలితం ।
శ్రేయసా యోక్తుకామోఽస్మి సుఖార్హమఖిలం జగత్ ॥ ౫
మయాఽప్యాచరితం పూర్వైః పంథానమనుగచ్ఛతా ।
ప్రజా నిత్యమనిద్రేణ యథాశక్త్యభిరక్షితాః ॥ ౬
ఇదం శరీరం కృత్స్నస్య లోకస్య చరతా హితం ।
పాండురస్యాతపత్రస్య ఛాయాయాం జరితం మయా ॥ ౭
ప్రాప్య వర్షసహస్రాణి బహూన్యాయూంషి జీవతః ।
జీర్ణస్యాస్య శరీరస్య విశ్రాంతిమభిరోచయే ॥ ౮
రాజప్రభావజుష్టాం హి దుర్వహామజితేంద్రియైః ।
పరిశ్రాంతోఽస్మి లోకస్య గుర్వీం ధర్మధురం వహన్ ॥ ౯
సోఽహం విశ్రమమిచ్ఛామి పుత్రం కృత్వా ప్రజాహితే ।
సన్నికృష్టానిమాన్ సర్వాన్ అనుమాన్య ద్విజర్షభాన్ ॥ ౧౦
అనుజాతో హి మాం సర్వైః గుణైర్జ్యేష్ఠో మమాత్మజః ।
పురందరసమో వీర్యే రామః పరపురంజయః ॥ ౧౧
తం చంద్రమివ పుష్యేణ యుక్తం ధర్మభృతాం వరం ।
యౌవరాజ్యే నియోక్తాఽస్మి ప్రీతః పురుషపుంగవం ॥ ౧౨
అనురూపస్స వై నాథః లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణాగ్రజః ।
త్రైలోక్యమపి నాథేన యేన స్యాన్నాథవత్తరం ॥ ౧౩
అనేన శ్రేయసా సద్యః సంయోజ్యైవమిమాం మహీం ।
గతక్లేశో భవిష్యామి సుతే తస్మిన్ నివేశ్య వై ॥ ౧౪

యదీదం మేఽనురూపార్థం మయా సాధు సుమంత్రితం ।
భవంతో మేఽనుమన్యంతాం కథం వా కరవాణ్యహం ॥ ౧౫
యద్యప్యేషా మమ ప్రీతిః హితమన్యద్విచింత్యతాం ।
అన్యా మధ్యస్థచింతా హి విమర్దాభ్యధికోదయా ॥ ౧౬
ఇతి బ్రువంతం ముదితాః ప్రత్యనందన్ నృపా నృపం ।
వృష్టిమంతం మహామేఘం నర్దంత ఇవ బర్హిణః ॥ ౧౭
స్నిగ్ధోఽనునాదీ సంజజ్ఞే తత్ర హర్షసమీరితః ।
జనౌఘోద్ఘుష్టసన్నాదః విమానం కంపయన్నివ ॥ ౧౮
తస్య ధర్మార్థవిదుషః భావమాజ్ఞాయ సర్వశః ।
బ్రాహ్మణా జనముఖ్యాశ్చ పౌరజానపదైస్సహ ॥ ౧౯
సమేత్య మంత్రయిత్వా తు సమతాగతబుద్ధయః ।
ఊచుశ్చ మనసా జ్ఞాత్వా వృద్ధం దశరథం నృపం ॥ ౨౦
అనేకవర్షసాహస్రః వృద్ధస్త్వమసి పార్థివ ।
స రామం యువరాజానం అభిషించస్వ పార్థివం ॥ ౨౧
ఇచ్ఛామో హి మహాబాహుం రఘువీరం మహాబలం ।
గజేన మహతాఽఽయాంతం రామం ఛత్రావృతాననం ॥ ౨౨
ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా తేషాం మనఃప్రియం ।
అజానన్నివ జిజ్ఞాసుః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౩
శ్రుత్వైవ వచనం యన్మే రాఘవం పతిమిచ్ఛథ ।
రాజానస్సంశయోఽయం మే కిమిదం బ్రూత తత్త్వతః ॥ ౨౪

కథం ను మయి ధర్మేణ పృథివీమనుశాసతి ।
భవంతో ద్రష్టుమిచ్ఛంతి యువరాజం మమాత్మజం ॥ ౨౫
తే తమూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదైస్సహ ।
బహవో నృప కల్యాణాః గుణాః పుత్రస్య సంతి తే ॥ ౨౬
గుణాన్ గుణవతో దేవ దేవకల్పస్య ధీమతః ।
ప్రియానానందనాన్ కృత్స్నాన్ ప్రవక్ష్యామోఽద్య తాన్ శృణు
దివ్యైర్గుణైశ్శక్రసమః రామస్సత్యపరాక్రమః ।
ఇక్ష్వాకుభ్యోఽపి సర్వేభ్యః హ్యతిరిక్తో విశాంపతే ॥ ౨౮
రామస్సత్పురుషో లోకే సత్యధర్మపరాయణః ।
సాక్షాద్రామాద్వినిర్వృత్తః ధర్మశ్చాపి శ్రియా సహ ॥ ౨౯
ప్రజాసుఖత్వే చంద్రస్య వసుధాయాః క్షమాగుణైః ।
బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యః వీర్యే సాక్షాచ్ఛచీపతేః ॥ ౩౦
ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ శీలవాననసూయకః ।
క్షాంతస్సాంత్వయితా శ్లక్ష్ణః కృతజ్ఞో విజితేంద్రియః ॥ ౩౧
మృదుశ్చ స్థిరచిత్తశ్చ సదా భవ్యోఽనసూయకః ।
ప్రియవాదీ చ భూతానాం సత్యవాదీ చ రాఘవః ॥ ౩౨
బహుశ్రుతానాం వృద్ధానాం బ్రాహ్మణానాముపాసితా ।
తేనాస్యేహాతులా కీర్తిః యశస్తేజశ్చ వర్ధతే ॥ ౩౩
దేవాసురమనుష్యాణాం సర్వాస్త్రేషు విశారదః ।
సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతః యథావత్ సాంగవేదవిత్ ॥ ౩౪

గాంధర్వే చ భువి శ్రేష్ఠః బభూవ భరతాగ్రజః ।
కల్యాణాభిజనస్సాధుః అదీనాత్మా మహామతిః ॥ ౩౫
ద్విజైరభివినీతశ్చ శ్రేష్ఠైర్ధర్మార్థనైపుణైః ।
యదా వ్రజతి సంగ్రామం గ్రామార్థే నగరస్య వా ॥ ౩౬
గత్వా సౌమిత్రిసహితః నావిజిత్య నివర్తతే ।
సంగ్రామాత్ పునరాగమ్య కుంజరేణ రథేన వా ॥ ౩౭
పౌరాన్ స్వజనవన్నిత్యం కుశలం పరిపృచ్ఛతి ।
పుత్రేష్వగ్నిషు దారేషు ప్రేష్యశిష్యగణేషు చ ॥ ౩౮
నిఖిలేనానుపూర్వ్యా చ పితా పుత్రానివౌరసాన్ ।
శుశ్రూషంతే చ వశ్శిష్యాః కచ్చిత్ కర్మసు దంశితాః ॥ ౩౯
ఇతి నః పురుషవ్యాఘ్రః సదా రామోఽభిభాషతే ।
వ్యసనేషు మనుష్యాణాం భృశం భవతి దుఃఖితః ॥ ౪౦
ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి ।
సత్యవాదీ మహేష్వాసః వృద్ధసేవీ జితేంద్రియః ॥ ౪౧
స్మితపూర్వాభిభాషీ చ ధర్మం సర్వాత్మనా శ్రితః ।
సమ్యగ్యోక్తా శ్రేయసాం చ న విగృహ్యకథారుచిః ॥ ౪౨
ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా ।
సుభ్రూరాయతతామ్రాక్షః సాక్షాద్విష్ణురివ స్వయం ॥ ౪౩
రామో లోకాభిరామోఽయం శౌర్యవీర్యపరాక్రమైః ।
ప్రజాపాలనతత్త్వజ్ఞః న రాగోపహతేంద్రియః ॥ ౪౪

శక్తస్త్రైలోక్యమప్యేకః భోక్తుం కిం ను మహీమిమాం ।
నాస్య క్రోధః ప్రసాదశ్చ నిరర్థోఽస్తి కదాచన ॥ ౪౫
హంత్యేవ నియమాద్వధ్యాన్ అవధ్యే న చ కుప్యతి ।
యునక్త్యర్థైః ప్రహృష్టశ్చ తమసా యత్ర తుష్యతి ॥ ౪౬
శాంతైస్సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతి సంజననైర్నృణాం ।
గుణైర్విరురుచే రామః దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః ॥ ౪౭
తమేవం గుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమం ।
లోకపాలోపమం నాథం అకామయత మేదినీ ॥ ౪౮

వత్సః శ్రేయసి జాతస్తే దిష్ట్యాఽసౌ తవ రాఘవ ।
దిష్ట్యా పుత్రగుణైర్యుక్తః మారీచ ఇవ కాశ్యపః ॥ ౪౯
బలమారోగ్యమాయుశ్చ రామస్య విదితాత్మనః ।
దేవాసురమనుష్యేషు సగంధర్వోరగేషు చ ॥ ౫౦
ఆశంసతే జనస్సర్వః రాష్ట్రే పురవరే తథా ।
ఆభ్యంతరశ్చ బాహ్యశ్చ పౌరజానపదో జనః ॥ ౫౧
స్త్రియో వృద్ధాస్తరుణ్యశ్చ సాయంప్రాతస్సమాహితాః ।
సర్వాన్ దేవాన్ నమస్యంతి రామస్యార్థే యశస్వినః ॥ ౫౨
తేషామాయాచితం దేవ త్వత్ప్రసాదాత్ సమృధ్యతాం ।
రామమిందీవరశ్యామం సర్వశత్రునిబర్హణం ॥ ౫౩
పశ్యామో యౌవరాజ్యస్థం తవ రాజోత్తమాత్మజం ।

తం దేవదేవోపమమాత్మజం తే
సర్వస్య లోకస్య హితే నివిష్టం ।
హితాయ నః క్షిప్రముదారజుష్టం
ముదాఽభిషేక్తుం వరద త్వమర్హసి ॥ ౫౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–ద్వితీయస్సర్గః.

—o—

అథ తృతీయస్సర్గః.

తేషామంజలిపద్మాని ప్రగృహీతాని సర్వశః ।
ప్రతిగృహ్యాబ్రవీద్రాజా తేభ్యః ప్రియహితం వచః ॥ ౧
అహోఽస్మి పరమప్రీతః ప్రభావశ్చాతులో మమ ।
యన్మే జ్యేష్ఠం ప్రియం పుత్రం యౌవరాజ్యస్థమిచ్ఛథ ॥ ౨
ఇతి ప్రత్యర్చ్య తాన్ రాజా బ్రాహ్మణానిదమబ్రవీత్ ।
వసిష్ఠం వామదేవం చ తేషామేవోపశృణ్వతాం ॥ ౩
చైత్రః శ్రీమానయం మాసః పుణ్యః పుష్పితకాననః ।
యౌవరాజ్యాయ రామస్య సర్వమేవోపకల్ప్యతాం ॥ ౪
రాజ్ఞస్తూపరతే వాక్యే జనఘోషో మహానభూత్ ।
శనైస్తస్మిన్ ప్రశాంతే చ జనఘోషే జనాధిపః ॥ ౫
వసిష్ఠం మునిశార్దూలం రాజా వచనమబ్రవీత్ ।
అభిషేకాయ రామస్య యత్కర్మ సపరిచ్ఛదం ॥ ౬

తదద్య భగవన్ సర్వం ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।
తచ్ఛ్రుత్వా భూమిపాలస్య వసిష్ఠో ద్విజసత్తమః ॥ ౭
ఆదిదేశాగ్రతో రాజ్ఞః స్థితాన్ యుక్తాన్ కృతాంజలీన్ ।
సువర్ణాదీని రత్నాని బలీన్ సర్వౌషధీరపి ॥ ౮
శుక్లమాల్యాంశ్చ లాజాంశ్చ పృథక్చ మధుసర్పిషీ ।
అహతాని చ వాసాంసి రథం సర్వాయుధాన్యపి ॥ ౯
చతురంగబలం చైవ గజం చ శుభలక్షణం ।
చామరవ్యజనే శ్వేతే ధ్వజం ఛత్రం చ పాండురం ॥ ౧౦
శతం చ శాతకుంభానాం కుంభానామగ్నివర్చసాం ।
హిరణ్యశృంగమృషభం సమగ్రం వ్యాఘ్రచర్మ చ ॥ ౧౧
ఉపస్థాపయత ప్రాతః అగ్న్యగారం మహీపతేః ।
యచ్చాన్యత్ కించిదేష్టవ్యం తత్సర్వముపకల్ప్యతాం ॥ ౧౨
అంతఃపురస్య ద్వారాణి సర్వస్య నగరస్య చ ।
చందనస్రగ్భిరర్చ్యంతాం ధూపైశ్చ ఘ్రాణహారిభిః ॥ ౧౩
ప్రశస్తమన్నం గుణవత్ దధిక్షీరోపసేచనం ।
ద్విజానాం శతసాహస్రే యత్ప్రకామమలం భవేత్ ॥ ౧౪
సత్కృత్య ద్విజముఖ్యానాం శ్వః ప్రభాతే ప్రదీయతాం ।
ఘృతం దధి చ లాజాశ్చ దక్షిణాశ్చాపి పుష్కలాః ॥ ౧౫
సూర్యేఽభ్యుదితమాత్రే శ్వః భవితా స్వస్తివాచనం ।
బ్రాహ్మణాశ్చ నిమంత్ర్యంతాం కల్ప్యంతామాసనాని చ ॥ ౧౬

ఆబధ్యంతాం పతాకాశ్చ రాజమార్గశ్చ సిచ్యతాం ।
సర్వే చ తాళావచరాః గణికాశ్చ స్వలంకృతాః ॥ ౧౭
కక్ష్యాం ద్వితీయామాసాద్య తిష్ఠంతు నృపవేశ్మనః ।
దేవాయతనచైత్యేషు సాన్నభక్ష్యాస్సదక్షిణాః ॥ ౧౮
ఉపస్థాపయితవ్యాస్స్యుః మాల్యయోగ్యాః పృథక్పృథక్ ।
దీర్ఘాసిబద్ధా యోధాశ్చ సన్నద్ధా మృష్టవాససః ॥ ౧౯
మహారాజాంగణం సర్వే ప్రవిశంతు మహోదయం ।
ఏవం వ్యాదిశ్య విప్రౌ తౌ క్రియాస్తత్ర సునిష్ఠితౌ ॥ ౨౦
చక్రతుశ్చైవ యచ్ఛేషం పార్థివాయ నివేద్య చ ।
కృతమిత్యేవ చాబ్రూతాం అభిగమ్య జగత్పతిం ॥ ౨౧
యథోక్తవచనం ప్రీతౌ హర్షయుక్తౌ ద్విజర్షభౌ ।
తతస్సుమంత్రం ద్యుతిమాన్ రాజా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౨
రామః కృతాత్మా భవతా శీఘ్రమానీయతామితి ।
స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ సుమంత్రో రాజశాసనాత్ ॥ ౨౩
రాము తత్రానయాంచక్రే రథేన రథినాం వరం ।
అథ తత్ర సమాసీనాః తదా దశరథం నృపం ॥ ౨౪
ప్రాచ్యోదీచ్యాః ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ భూమిపాః ।
మ్లేచ్ఛాచార్యాశ్చ యే చాన్యే వనశైలాంతవాసినః ॥ ౨౫
ఉపాసాంచక్రిరే సర్వే తం దేవా ఇవ వాసవం ।
తేషాం మధ్యే స రాజర్షిః మరుతామివ వాసవః ॥ ౨౬

ప్రాసాదస్థో రథగతం దదర్శాయాంతమాత్మజం ।
గంధర్వరాజప్రతిమం లోకే విఖ్యాతపౌరుషం ॥ ౨౭
దీర్ఘబాహుం మహాసత్త్వం మత్తమాతంగగామినం ।
చన్ద్రకాంతాననం రామం అతీవ ప్రియదర్శనం ॥ ౨౮
రూపౌదార్యగుణైః పుంసాం దృష్టిచిత్తాపహారిణం ।
ఘర్మాభితప్తాః పర్జన్యం హ్లాదయంతమివ ప్రజాః ॥ ౨౯
న తతర్ప సమాయాంతం పశ్యమానో నరాధిపః ।
అవతార్య సుమంత్రస్తం రాఘవం స్యందనోత్తమాత్ ॥ ౩౦
పితుస్సమీపం గచ్ఛంతం ప్రాంజలిః పృష్ఠతోఽన్వగాత్ ।
స తం కైలాసశృంగాభం ప్రాసాదం నరపుంగవః ॥ ౩౧
ఆరురోహ నృపం ద్రష్టుం సహ సూతేన రాఘవః ।
స ప్రాంజలిరభిప్రేత్య ప్రణతః పితురంతికే ॥ ౩౨
నామ స్వం శ్రావయన్ రామః వవందే చరణౌ పితుః ।
తం దృష్ట్వా ప్రణతం పార్శ్వే కృతాంజలిపుటం నృపః ॥ ౩౩
గృహ్యాంజలౌ సమాకృష్య సస్వజే ప్రియమాత్మజం ।
తస్మై చాభ్యుదితం దివ్యం మణికాంచనభూషితం ॥ ౩౪
దిదేశ రాజా రుచిరం రామాయ పరమాసనం ।
తదాసనవరం ప్రాప్య వ్యదీపయత రాఘవః ॥ ౩౫
స్వయైవ ప్రభయా మేరుం ఉదయే విమలో రవిః ।
తేన విభ్రాజతా తత్ర సా సభాఽభివ్యరోచత ॥ ౩౬

విమలగ్రహనక్షత్రా శారదీ ద్యౌరివేందునా ।
తం పశ్యమానో నృపతిః తుతోష ప్రియమాత్మజం ॥ ౩౬
అలంకృతమివాత్మానం ఆదర్శతలసంస్థితం ।
స తం సస్మితమాభాష్య పుత్రం పుత్రవతాం వరః ॥ ౩౭
ఉవాచేదం వచో రాజా దేవేంద్రమివ కాశ్యపః ।
జ్యేష్ఠాయామసి మే పత్న్యాం సదృశ్యాం సదృశస్సుతః ॥ ౩౮
ఉత్పన్నస్త్వం గుణశ్రేష్ఠః మమ రామాత్మజః ప్రియః ।
యతస్త్వయా ప్రజాశ్చేమాః స్వగుణైరనురంజితాః ॥ ౪౦
తస్మాత్త్వం పుష్యయోగేన యౌవరాజ్యమవాప్నుహి ।
కామతస్త్వం ప్రకృత్యైవ వినీతో గుణవానసి ॥ ౪౧
గుణవత్యపి తు స్నేహాత్ పుత్ర వక్ష్యామి తే హితం ।
భూయో వినయమాస్థాయ భవ నిత్యం జితేంద్రియః ॥ ౪౨
కామక్రోధసముత్థాని త్యజేథా వ్యసనాని చ ।
పరోక్షయా వర్తమానః వృత్త్యా ప్రత్యక్షయా తథా ॥ ౪౩
అమాత్యప్రభృతీస్సర్వాః ప్రకృతీశ్చానురంజయ ।
కోష్ఠాగారాయుధాగారైః కృత్వా సన్నిచయాన్ బహూన్ ॥ ౪౪
తుష్టానురక్తప్రకృతిః యః పాలయతి మేదినీం ।
తస్య నందంతి మిత్రాణి లబ్ధ్వాఽమృతమివామరాః ॥ ౪౫
తస్మాత్త్వమపి చాత్మానం నియమ్యైవం సమాచర ।
తచ్ఛ్రుత్వా సుహృదస్తస్య రామస్య ప్రియకారిణః ॥ ౪౬

త్వరితాశ్శీఘ్రమభ్యేత్య కౌసల్యాయై న్యవేదయన్ ।
సా హిరణ్యం చ గాశ్చైవ రత్నాని వివిధాని చ ॥ ౪౭
వ్యాదిదేశ ప్రియాఖ్యేభ్యః కౌసల్యా ప్రమదోత్తమా ।
అథాభివాద్య రాజానం రథమారుహ్య రాఘవః ॥ ౪౮
యయౌ స్వం ద్యుతిమద్వేశ్మ జనౌఘైః ప్రతిపూజితః ।
తే చాపి పౌరా నృపతేర్వచస్తత్
శ్రుత్వా తదా లాభమివేష్టమాశు ।
నరేంద్రమామంత్ర్య గృహాణి గత్వా
దేవాన్ సమానర్చురతిప్రహృష్టాః ॥ ౪౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - తృతీయస్సర్గః.

—0-0—

అథ చతుర్థస్సర్గః.

గతేష్వథ నృపో భూయః పౌరేషు సహ మంత్రిభిః ।
మంత్రయిత్వా తతశ్చక్రే నిశ్చయజ్ఞస్స నిశ్చయం ॥ ౧
శ్వ ఏవ పుష్యో భవితా శ్వోఽభిషేచ్యస్తు మె సుతః ।
రామో రాజీవతామ్రాక్షః యౌవరాజ్య ఇతి ప్రభుః ॥ ౨
అథాంతర్గృహమావిశ్య రాజా దశరథస్తదా ।
సూతమామంత్రయామాస రామం పునరిహానయ ॥ ౩
ప్రతిగృహ్య స తద్వాక్యం సూతః పునరుపాయయౌ ।
రామస్య భవనం శీఘ్రం రామమానయితుం పునః ॥ ౪

ద్వాస్థైరావేదితం తస్య రామాయాగమనం పునః ।
శ్రుత్వైవ చాపి రామస్తం ప్రాప్తం శంకాన్వితో౽భవత్ ॥ ౫
ప్రవేశ్య చైనం త్వరితం రామో వచనమబ్రవీత్ ।
యదాగమనకృత్యం తే భూయస్తద్బ్రూహ్యశేషతః ॥ ౬
తమువాచ తతస్సూతః రాజా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి ।
శ్రుత్వా ప్రమాణమత్ర త్వం గమనాయేతరాయ వా ॥ ౭
ఇతి సూతవచః శ్రుత్వా రామో౽థ త్వరయా౽న్వితః ।
ప్రయయౌ రాజభవనం పునర్ద్రష్టుం నరేశ్వరం ॥ ౮
తం శ్రుత్వా సమనుప్రాప్తం రామం దశరథో నృపః ।
ప్రవేశయామాస గృహం వివక్షుః ప్రియముత్తమం ॥ ౯
ప్రవిశన్నేవ చ శ్రీమాన్ రాఘవో భవనం పితుః ।
దదర్శ పితరం దూరాత్ ప్రణిపత్య కృతాంజలిః ॥ ౧౦
ప్రణమంతం సముత్థాప్య తం పరిష్వజ్య భూమిపః ।
ప్రదిశ్య చాస్మై రుచిరం ఆసనం పునరబ్రవీత్ ॥ ౧౧
రామ వృద్ధో౽స్మి దీర్ఘాయుః భుక్తా భోగా మయేప్సితాః ।
అన్నవద్భిః క్రతుశతైః తథేష్టం భూరిదక్షిణైః ॥ ౧౨
జాతమిష్టమపత్యం మే త్వమద్యానుపమం భువి ।
దత్తమిష్టమధీతం చ మయా పురుషసత్తమ ॥ ౧౩
అనుభూతాని చేష్టాని మయా వీర సుఖాన్యపి ।
దేవర్షిపితృవిప్రాణాం అనృణో౽స్మి తథా౽౽త్మనః ॥ ౧౪

న కించిన్మమ కర్తవ్యం తవాన్యత్రాభిషేచనాత్ ।
అతో యత్త్వామహం బ్రూయాం తన్మే త్వం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౫
అద్య ప్రకృతయస్సర్వాః త్వామిచ్ఛంతి నరాధిపం ।
అతస్త్వాం యువరాజానం అభిషేక్ష్యామి పుత్రక ॥ ౧౬
అపి చాద్యాశుభాన్ రామ స్వప్నాన్ పశ్యామి దారుణాన్ ।
సనిర్ఘాతా దివ్యోల్కా చ పతతీహ మహాస్వనా ॥ ౧౭
అవష్టబ్ధం చ మే రామ నక్షత్రం దారుణైర్గ్రహైః ।
ఆవేదయంతి దైవజ్ఞాః సూర్యాంగారకరాహుభిః ॥ ౧౮
ప్రాయేణ హి నిమిత్తానాం ఈదృశానాం సముద్భవే ।
రాజా హి మృత్యుమాప్నోతి ఘోరాం వాఽఽపదమృచ్ఛతి ॥
తద్యావదేవ మే చేతః న విముంచతి రాఘవ ।
తావదేవాభిషించస్వ చలా హి ప్రాణినాం మతిః ॥ ౨౦
అద్య చంద్రోఽభ్యుపగతః పుష్యాత్పూర్వం పునర్వసూ ।
శ్వః పుష్యయోగం నియతం వక్ష్యంతే దైవచింతకాః ॥ ౨౧
తతః పుష్యేఽభిషించస్వ మనస్త్వరయతీవ మాం ।
శ్వస్త్వాఽహమభిషేక్ష్యామి యౌవరాజ్యే పరంతప ॥ ౨౨
తస్మాత్త్వయాఽద్యప్రభృతి నిశేయం నియతాత్మనా ।
సహ వధ్వోపవస్తవ్యా దర్భప్రస్తరశాయినా ॥ ౨౩
సుహృదశ్చాప్రమత్తాస్త్వాం రక్షంత్వద్య సమంతతః ।
భవంతి బహువిఘ్నాని కార్యాణ్యేవంవిధాని హి ॥ ౨౪

విప్రోషితశ్చ భరతః యావదేవ పురాదితః ।
తావదేవాభిషేకస్తే ప్రాప్తకాలో మతో మమ ॥ ౨౫
కామం ఖలు సతాం వృత్తే భ్రాతా తే భరతః స్థితః ।
జ్యేష్ఠానువర్తీ ధర్మాత్మా సానుక్రోశో జితేంద్రియః ॥ ౨౬
కింతు చిత్తం మనుష్యాణాం అనిత్యమితి మే మతిః ।
సతాం తు ధర్మనిత్యానాం కృతశోభి చ రాఘవ ॥ ౨౭
ఇత్యుక్తస్సోఽభ్యనుజ్ఞాతః శ్వోభావిన్యభిషేచనే ।
వ్రజేతి రామః పితరం అభివాద్యాభ్యయాద్గృహం ॥ ౨౮
ప్రవిశ్య చాత్మనో వేశ్మ రాజ్ఞోద్దిష్టేఽభిషేచనే !
తత్క్షణేన చ నిర్గమ్య మాతురంతఃపురం యయౌ ॥ ౨౯
తత్ర తాం ప్రవణామేవ మాతరం క్షౌమవాసినీం ।
వాగ్యతాం దేవతాగారే దదర్శాయాచతీం శ్రియం ॥ 30
ప్రాగేవ చాగతా తత్ర సుమిత్రా లక్ష్మణస్తదా ।
సీతా చానాయితా శ్రుత్వా ప్రియం రామాభిషేచనం ॥ 3౧
తస్మిన్ కాలే హి కౌసల్యా తస్థావామీలితేక్షణా ।
సుమిత్రయాఽన్వాస్యమానా సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ 3౨
శ్రుత్వా పుష్యేణ పుత్రస్య యౌవరాజ్యాభిషేచనం ।
ప్రాణాయామేన పురుషం ధ్యాయమానా జనార్దనం ॥ 33
తథా సన్నియమామేవ సోఽభిగమ్యాభివాద్య చ ।
ఉవాచ వచనం రామః హర్షయంస్తామిదం తదా ॥ 3౪

అంబ పిత్రా నియుక్తోఽస్మి ప్రజాపాలనకర్మణి ।
భవితా శ్వోఽభిషేకో మే యథా మే శాసనం పితుః ॥ ౩౫
సీతయాఽప్యుపవస్తవ్యా రజనీయం మయా సహ ।
ఏవమృత్విగుపాధ్యాయైః సహ మాముక్తవాన్ పితా ॥ ౩౬
యాని యాన్యత్ర యోగ్యాని శ్వోభావిన్యభిషేచనే ।
తాని మే మంగళాన్యద్య వైదేహ్యాశ్చైవ కారయ ॥ ౩౭
ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కౌసల్యా చిరకాలాభికాంక్షితం ।
హర్షబాష్పకలం వాక్యం ఇదం రామమభాషత ॥ ౩౮
వత్స రామ చిరంజీవ హతాస్తే పరిపంథినః ।
జ్ఞాతీన్ మే త్వం శ్రియా యుక్తః సుమిత్రాయాశ్చ నందయ ॥
కల్యాణే బత నక్షత్రే మయి జాతోఽసి పుత్రక ।
యేన త్వయా దశరథః గుణైరారాధితః పితా ॥ ౪౦
అమోఘం బత మే క్షాంతం పురుషే పుష్కరేక్షణే ।
యేయమిక్ష్వాకురాజ్యశ్రీః పుత్ర త్వాం సంశ్రయిష్యతి ॥ ౪౧
ఇత్యేవముక్తో మాత్రేదం రామో భ్రాతరమబ్రవీత్ ।
ప్రాంజలిం ప్రహ్వమాసీనం అభివీక్ష్య స్మయన్నివ ॥ ౪౨
లక్ష్మణేమాం మయా సార్ధం ప్రశాధి త్వం వసుంధరాం ।
ద్వితీయం మేఽంతరాత్మానం త్వామియం శ్రీరుపస్థితా ॥ ౪౩
సౌమిత్రే భుంక్ష్వ భోగాంస్త్వం ఇష్టాన్ రాజ్యఫలాని చ ।
జీవితం చ హి రాజ్యం చ త్వదర్థమభికాంక్షయే ॥ ౪౪

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః మాతరావభివాద్య చ ।
అభ్యనుజ్ఞాప్య సీతాం చ జగామ స్వం నివేశనం ॥ ४५

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – చతుర్థస్సర్గః.

అథ పంచమస్సర్గః.

సందిశ్య రామం నృపతిః శ్వోభావిన్యభిషేచనే ।
పురోహితం సమాహూయ వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
గచ్ఛోపవాసం కాకుత్స్థం కారయాద్య తపోధన ।
శ్రీయశోరాజ్యలాభాయ వధ్వా సహ యతవ్రతం ॥ ౨
తథేతి చ స రాజానం ఉక్త్వా వేదవిదాం వరః ।
స్వయం వసిష్ఠో భగవాన్ యయౌ రామనివేశనం ॥ ౩
ఉపవాసయితుం రామం మంత్రవన్మంత్రకోవిదః ।
బ్రాహ్మం రథవరం యుక్తం ఆస్థాయ సుదృఢవ్రతః ॥ ౪
స రామభవనం ప్రాప్య పాండురాభ్రఘనప్రభం ।
తిస్రః కక్ష్యా రథేనైవ వివేశ మునిసత్తమః ॥ ౫
తమాగతమృషిం రామః త్వరన్నివ ససంభ్రమః ।
మానయిష్యన్ స మానార్హం నిశ్చక్రామ నివేశనాత్ ॥ ౬
అభ్యేత్య త్వరమాణశ్చ రథాభ్యాశం మనీషిణః ।
తతోఽవతారయామాస పరిగృహ్య రథాత్ స్వయం ॥ ౭

స చైనం ప్రశ్రితం దృష్ట్వా సంభాష్యాభిప్రసాద్య చ ।
ప్రియార్హం హర్షయన్ రామం ఇత్యువాచ పురోహితః ॥ ౮
ప్రసన్నస్తే పితా రామ యౌవరాజ్యమవాప్స్యసి ।
ఉపవాసం భవానద్య కరోతు సహ సీతయా ॥ ౯
ప్రాతస్త్వామభిషేక్తా హి యౌవరాజ్యే నరాధిపః ।
పితా దశరథః ప్రీత్యా యయాతిం నహుషో యథా ॥ ౧౦
ఇత్యుక్త్వా స తదా రామం ఉపవాసం యతవ్రతం ।
మంత్రవత్ కారయామాస వైదేహ్యా సహితం మునిః ॥ ౧౧
తతో యథావద్రామేణ స రాజ్ఞో గురురర్చితః ।
అభ్యనుజ్ఞాప్య కాకుత్స్థం యయౌ రామనివేశనాత్ ॥ ౧౨
సుహృద్భిస్తత్ర రామోఽపి సహాసీనః ప్రియంవదైః ।
సభాజితో వివేశాథ తాననుజ్ఞాప్య సర్వశః ॥ ౧౩
హృష్టనారీనరయుతం రామవేశ్మ తదా బభౌ ।
యథా మత్తద్విజగణం ప్రఫుల్లనళినం సరః ॥ ౧౪
స రాజభవనప్రఖ్యాత్ తస్మాద్రామనివేశనాత్ ।
నిర్గత్య దదృశే మార్గం వసిష్ఠో జనసంవృతం ॥ ౧౫
బృందబృందైరయోధ్యాయాం రాజమార్గాస్సమంతతః ।
బభూవురభిసంబాధాః కుతూహలజనైర్వృతాః ॥ ౧౬
జనబృందోర్మిసంఘర్షహర్షస్వనవతస్తదా ।
బభూవ రాజమార్గస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః ॥ ౧౭

సిక్తసమ్మృష్టరథ్యా హి తదహర్వనమాలినీ ।
ఆసీదయోధ్యానగరీ సముచ్ఛ్రితగృహధ్వజా ॥ ౧౮

తదా హ్యయోధ్యానిలయః సస్త్రీబాలాబలో జనః ।
రామాభిషేకమాకాంక్షన్ ఆకాంక్షదుదయం రవేః ॥ ౧౯

ప్రజాలంకారభూతం చ జనస్యానందవర్ధనం ।
ఉత్సుకోఽభూజ్జనో ద్రష్టుం తమయోధ్యామహోత్సవం ॥ ౨౦

ఏవం తం జనసంబాధం రాజమార్గం పురోహితః ।
వ్యూహన్నివ జనౌఘం తం శనై రాజకులం యయౌ ॥ ౨౧

సితాభ్రశిఖరప్రఖ్యం ప్రాసాదమధిరుహ్య సః ।
సమీయాయ నరేంద్రేణ శక్రేణేవ బృహస్పతిః ॥ ౨౨

తమాగతమభిప్రేక్ష్య హిత్వా రాజాసనం నృపః ।
పప్రచ్ఛ స చ తస్మై తత్ కృతమిత్యభ్యవేదయత్ ॥ ౨౩

తేన చైవ తదా తుల్యం సహాసీనాస్సభాసదః ।
ఆసనేభ్యస్సముత్తస్థుః పూజయంతః పురోహితం ॥ ౨౪

గురుణా త్వభ్యనుజ్ఞాతో మనుజౌఘం విసృజ్య తం ।
వివేశాంతఃపురం రాజా సింహో గిరిగుహామివ ॥ ౨౫

తదగ్ర్యవేషప్రమదాజనాకులం
మహేంద్రవేశ్మప్రతిమం నివేశనం ।
విదీపయంశ్చారు వివేశ పార్థివః
శశీవ తారాగణసంకులం నభః ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచమస్సర్గః.

అథ షష్ఠస్సర్గః.

గతే పురోహితే రామః స్నాతో నియతమానసః ।
సహ పత్న్యా విశాలాక్ష్యా నారాయణముపాగమత్ ॥ ౧
ప్రగృహ్య శిరసా పాత్రీం హవిషో విధివత్తదా ।
మహతే దైవతాయాజ్యం జుహావ జ్వలితేఽనలే ॥ ౨
శేషం చ హవిషస్తస్య ప్రాశ్యాశాస్యాత్మనః ప్రియం ।
ధ్యాయన్ నారాయణం దేవం స్వాస్తీర్ణే కుశసంస్తరే ॥ ౩
వాగ్యతస్సహ వైదేహ్యా భూత్వా నియతమానసః ।
శ్రీమత్యాయతనే విష్ణోః శిశ్యే నరవరాత్మజః ॥ ౪
ఏకయామావశిష్టాయాం రాత్ర్యాం ప్రతివిబుధ్య సః ।
అలంకారవిధిం కృత్స్నం కారయామాస వేశ్మనః ॥ ౫
తత్ర శృణ్వన్ సుఖా వాచః సూతమాగధవందినాం ।
పూర్వాం సంధ్యాముపాసీనః జజాప యతమానసః ॥ ౬
తుష్టావ ప్రణతశ్చైవ శిరసా మధుసూదనం ।
విమలక్షౌమసంవీతః వాచయామాస చ ద్విజాన్ ॥ ౭
తేషాం పుణ్యాహఘోషోఽథ గంభీరమధురస్తదా ।
అయోధ్యాం పూరయామాస తూర్యఘోషానునాదితః ॥ ౮
కృతోపవాసం తు తదా వైదేహ్యా సహ రాఘవం ।
అయోధ్యానిలయః శ్రుత్వా సర్వః ప్రముదితో జనః ॥ ౯

తతః పౌరజనస్సర్వః శ్రుత్వా రామాభిషేచనం ।
ప్రభాతాం రజనీం దృష్ట్వా చక్రే శోభయితుం పురీం ॥ ౧౦
సితాభ్రశిఖరాభేషు దేవతాయతనేషు చ ।
చతుష్పథేషు రథ్యాసు చైత్యేష్వట్టాలకేషు చ ॥ ౧౧
నానాపణ్యసమృద్ధేషు వణిజామాపణేషు చ ।
కుటుంబినాం సమృద్ధేషు శ్రీమత్సు భవనేషు చ ॥ ౧౨
సభాసు చైవ సర్వాసు వృక్షేష్వాలక్షితేషు చ ।
ధ్వజాస్సముచ్ఛ్రితాశ్చిత్రాః పతాకాశ్చాభవంస్తదా ॥ ౧౩
నటనర్తకసంఘానాం గాయకానాం చ గాయతాం ।
మనఃకర్ణసుఖా వాచః శుశ్రువుశ్చ తతస్తతః ॥ ౧౪
రామాభిషేకయుక్తాశ్చ కథాశ్చక్రుర్మిథో జనాః ।
రామాభిషేకే సంప్రాప్తే చత్వరేషు గృహేషు చ ॥ ౧౫
బాలా అపి క్రీడమానాః గృహద్వారేషు సంఘశః ।
రామాభిషవసంయుక్తాః చక్రురేవం మిథః కథాః ॥ ౧౬
కృతపుష్పోపహారశ్చ ధూపగంధాధివాసితః ।
రాజమార్గః కృతః శ్రీమాన్ పౌరై రామాభిషేచనే ॥ ౧౭
ప్రకాశకరణార్థం చ నిశాగమనశంకయా ।
దీపవృక్షాంస్తథా చక్రుః అనురథ్యాసు సర్వశః ॥ ౧౮
అలంకారం పురస్యైవం కృత్వా తత్పురవాసినః ।
ఆకాంక్షమాణా రామస్య యౌవరాజ్యాభిషేచనం ॥ ౧౯

సమేత్య సంఘశస్సర్వే చత్వరేషు సభాసు చ ।
కథయంతో మిథస్తత్ర ప్రశశంసుర్జనాధిపం ॥ ౨౦

అహో మహాత్మా రాజాఽయం ఇక్ష్వాకుకులనందనః ।
జ్ఞాత్వా యో వృద్ధమాత్మానం రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి॥
సర్వేఽప్యనుగృహీతాస్స్మ యన్నో రామో మహీపతిః ।
చిరాయ భవితా గోప్తా దృష్టలోకపరావరః ॥ ౨౨

అనుద్ధతమనా విద్వాన్ ధర్మాత్మా భ్రాతృవత్సలః ।
యథా చ భ్రాతృషు స్నిగ్ధః తథాఽస్మాస్వపి రాఘవః ॥ ౨౩

చిరం జీవతు ధర్మాత్మా రాజా దశరథోఽనఘః ।
యత్ప్రసాదేనాభిషిక్తం రామం ద్రక్ష్యామహే వయం ॥ ౨౪

ఏవంవిధం కథయతాం పౌరాణాం శుశ్రువుస్తదా ।
దిగ్భ్యోపి శ్రుతవృత్తాంతాః ప్రాప్తా జానపదా జనాః ॥ ౨౫

తే తు దిగ్భ్యః పురీం ప్రాప్తాః ద్రష్టుం రామాభిషేచనం ।
రామస్య పూరయామాసుః పురీం జానపదా జనాః ॥ ౨౬

జనౌఘైస్తైర్విసర్పద్భిః శుశ్రువే తత్ర నిస్వనః ।
పర్వసూదీర్ణవేగస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః ॥ ౨౭

తతస్తదింద్రక్షయసన్నిభం పురం
దిదృక్షుభిర్జానపదైరుపాగతైః ।
సమంతతస్సస్వనమాకులం బభౌ
సముద్రయాదోభిరివార్ణవోదకం ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–షష్ఠస్సర్గః.

అథ సప్తమస్సర్గః.

జ్ఞాతిదాసీ యతో జాతా కైకేయ్యాస్తు సహోషితా ।
ప్రాసాదం చన్ద్రసంకాశం ఆరురోహ యదృచ్ఛయా ॥ ౧
సిక్తరాజపథాం కృత్స్నాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరాం ।
అయోధ్యాం మంథరా తస్మాత్ ప్రాసాదాదన్వవైక్షత ॥ ౨
పతాకాభిర్వరార్హాభిః ధ్వజైశ్చ సమలంకృతాం ।
వృతాం ఛందపథైశ్చాపి శిరస్స్నాతజనైర్వృతాం ॥ ౩
మాల్యమోదకహస్తైశ్చ ద్విజేంద్రైరభినాదితాం ।
శుక్లదేవగృహద్వారాం సర్వవాదిత్రనిస్వనాం ॥ ౪
సంప్రహృష్టజనాకీర్ణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితాం ।
ప్రహృష్టవరహస్త్యశ్వాం సంప్రణర్దితగోవృషాం ॥ ౫
ప్రహృష్టముదితైః పౌరైః ఉచ్ఛ్రితధ్వజమాలినీం ।
అయోధ్యాం మంథరా దృష్ట్వా పరం విస్మయమాగతా ॥ ౬
ప్రహర్షోత్ఫుల్లనయనాం పాండురక్షౌమవాసినీం ।
అవిదూరే స్థితాం దృష్ట్వా ధాత్రీం పప్రచ్ఛ మంథరా ॥ ౭
ఉత్తమేనాభిసంయుక్తా హర్షేణార్థపరా సతీ ।
రామమాతా ధనం కిం ను జనేభ్యస్సంప్రయచ్ఛతి ॥ ౮
అతిమాత్రప్రహర్షోఽయం. కిం జనస్య చ శంస మే ।
కారయిష్యతి కిం వాఽపి. సంప్రహృష్టో మహీపతిః ॥ ౯

విదీర్యమాణా హర్షేణ ధాత్రీ తు పరయా ముదా ।
ఆచచక్షేఽథ కుబ్జాయై భూయసీం రాఘవశ్రియం ॥ ౧౦
శ్వః పుష్యేణ జితక్రోధం యౌవరాజ్యేన రాఘవం ।
రాజా దశరథో రామం అభిషేచయితాఽనఘం ॥ ౧౧
ధాత్ర్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా కుబ్జా క్షిప్రమమర్షితా ।
కైలాసశిఖరాకారాత్ ప్రాసాదాదవరోహత ॥ ౧౨
సా దహ్యమానా కోపేన మంథరా పాపదర్శినీ ।
శయానామేత్య కైకేయీం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
ఉత్తిష్ఠ మూఢే కిం శేషే భయం త్వామభివర్తతే ।
ఉపప్లుతమఘౌఘేన కిమాత్మానం న బుధ్యసే ॥ ౧౪
అనిష్టే సుభగాకారే సౌభాగ్యేన వికత్థసే ।
చలం హి తవ సౌభాగ్యం నద్యాస్స్రోత ఇవోష్ణగే ॥ ౧౫
ఏవముక్తా తు కైకేయీ రుష్టయా పరుషం వచః ।
కుబ్జయా పాపదర్శిన్యా విషాదమగమత్ పరం ॥ ౧౬
కైకేయీ త్వబ్రవీత్ కుబ్జాం కచ్చిత్ క్షేమం న మంథరే ।
విషణ్ణవదనాం హి త్వాం లక్షయే భృశదుఃఖితాం ॥ ౧౭
మంథరా తు వచః శ్రుత్వా కైకేయ్యా మధురాక్షరం ।
ఉవాచ క్రోధసంయుక్తా వాక్యం వాక్యవిశారదా ॥ ౧౮
సా విషణ్ణతరా భూత్వా కుబ్జా తస్యా హితైషిణీ ।
విషాదయంతీ ప్రోవాచ భేదయంతీ చ రాఘవం ॥ ౧౯

అక్షయ్యం సుమహాద్దేవి ప్రవృత్తం త్వద్వినాశనం ।
రామం దశరథో రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి ॥ ౧౦
సాఽస్మ్యగాధే భయే మగ్నా దుఃఖశోకసమన్వితా ।
దహ్యమానాఽనలేనేవ త్వద్ధితార్థమిహాగతా ॥ ౧౧
తవ దుఃఖేన కైకేయి మమ దుఃఖం మహద్భవేత్ ।
త్వద్వృద్ధౌ మమ వృద్ధిశ్చ భవేదత్ర న సంశయః ॥ ౧౨
నరాధిపకులే జాతా మహిషీ త్వం మహీపతేః ।
ఉగ్రత్వం రాజధర్మాణాం కథం దేవి న బుధ్యసే ॥ ౧౩
ధర్మవాదీ శఠో భర్తా శ్లక్ష్ణవాదీ చ దారుణః ।
శుద్ధభావేన జానీషే తేనైవమతిసంధితా ॥ ౧౪
ఉపస్థితం ప్రయుంజానః త్వయి సాంత్వమనర్థకం ।
అర్థేనైవాద్య తే భర్తా కౌసల్యాం యోజయిష్యతి ॥ ౧౫
అపవాహ్య స దుష్టాత్మా భరతం తవ బంధుషు ।
కాల్యే స్థాపయితా రామం రాజ్యే నిహతకంటకే ॥ ౧౬
శత్రుః పతిప్రవాదేన మాత్రేవ హితకామ్యయా ।
ఆశీవిష ఇవాంకేన బాలే పరిహృతస్త్వయా ॥ ౧౭
యథా హి కుర్యాత్ సర్పో వా శత్రుర్వా ప్రత్యుపేక్షితః ।
రాజ్ఞా దశరథేనాద్య సపుత్రా త్వం తథా కృతా ॥ ౧౮
పాపేనానృతసాంత్వేన బాలే నిత్యసుఖోచితే ।
రామం స్థాపయతా రాజ్యే సానుబంధా హతా హ్యసి ॥ ౧౯

సా ప్రాప్తకాలం కైకేయి శీఘ్రం కురు హితం తవ ।
త్రాయస్వ పుత్రమాత్మానం మాం చ విస్మయదర్శనే ॥ ౩౦
మంథరాయా వచః శ్రుత్వా శయానా సా శుభాననా ।
ఉత్తస్థౌ హర్షసంపూర్ణా చంద్రలేఖేవ శారదీ ॥ ౩౧
అతీవ సా తు సంహృష్టా కైకేయీ విస్మయాన్వితా ।
ఏకమాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రదదౌ శుభం ॥ ౩౨
దత్త్వా త్వాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రమదోత్తమా ।
కైకేయీ మంథరాం దృష్ట్వా పునరేవాబ్రవీదిదం ॥ ౩౩
ఇదం తు మంథరే మహ్యం ఆఖ్యాసి పరమం ప్రియం ।
ఏతన్మే ప్రియమాఖ్యాతుః కిం వా భూయః కరోమి తే ॥ ౩౪
రామే వా భరతే వాఽహం విశేషం నోపలక్షయే ।
తస్మాత్తుష్టాఽస్మి యద్రాజా రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి ॥ ౩౫
న మే పరం కించిదితస్త్వయా పునః
ప్రియం ప్రియార్హే సువచం వచః పరం ।
తథా హ్యవోచస్త్వమతః ప్రియోత్తరం
పరం వరం తే ప్రదదామి తం వృణు ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తమస్సర్గః.

అథ అష్టమస్సర్గః.

మంథరా త్వభ్యసూయైనాం ఉత్సృజ్యాభరణం చ తత్ ।
ఉవాచేదం తతో వాక్యం కోపదుఃఖసమన్వితా ॥ ౧

హర్షం కిమిదమస్థానే కృతవత్యసి బాలిశే ।
శోకసాగరమధ్యస్థం ఆత్మానం నావబుధ్యసే ॥ ౨
మనసా ప్రహసామి త్వాం దేవి దుఃఖార్దితా సతీ ।
యచ్ఛోచితవ్యే హృష్టాఽసి ప్రాప్యేదం వ్యసనం మహత్ ॥ ౩
శోచామి దుర్మతిత్వం తే కా హి ప్రాజ్ఞా ప్రహర్షయేత్ ।
అరేస్సపత్నీపుత్రస్య వృద్ధిం మృత్యోరివాగతాం ॥ ౪
భరతాదేవ రామస్య రాజ్యసాధారణాద్భయం ।
తద్విచింత్య విషణ్ణాఽస్మి భయం భీతాద్ధి జాయతే ॥ ౫
లక్ష్మణో హి మహేష్వాసః రామం సర్వాత్మనా గతః ।
శత్రుఘ్నశ్చాపి భరతం కాకుత్స్థం లక్ష్మణో యథా ॥ ౬
ప్రత్యాసన్నక్రమేణాపి భరతస్యైవ భామిని ।
రాజ్యక్రమో విప్రకృష్టః తయోస్తావత్ కనీయసోః ॥ ౭
విదుషః క్షత్రచారిత్రే ప్రాజ్ఞస్య ప్రాప్తకారిణః ।
భయాత్ ప్రవేపే రామస్య చింతయంతీ తవాత్మజం ॥ ౮
సుభగా ఖలు కౌసల్యా యస్యాః పుత్రోఽభిషేక్ష్యతే ।
యౌవరాజ్యేన మహతా శ్వః పుష్యేణ ద్విజోత్తమైః ॥ ౯
ప్రాప్తాం సుమహతీం ప్రీతిం ప్రతీతాం తాం హతద్విషం ।
ఉపస్థాస్యసి కౌసల్యాం దాసీవ త్వం కృతాంజలిః ॥ ౧౦
ఏవం చేత్త్వం సహాస్మాభిః తస్యాః ప్రేష్యా భవిష్యసి ।
పుత్రశ్చ తవ రామస్య ప్రేష్యభావం గమిష్యతి ॥ ౧౧

హృష్టాః ఖలు భవిష్యంతి రామస్య పరమాః స్త్రియః ।
అప్రహృష్టా భవిష్యంతి స్నుషాస్తే భరతక్షయే ॥ ౧౨
తాం దృష్ట్వా పరమప్రీతాం బ్రువంతీం మంథరాం తతః ।
రామస్యైవ గుణాన్ దేవీ కైకేయీ ప్రశశంస హ ॥ ౧౩
ధర్మజ్ఞో గురుభిర్దాంతః కృతజ్ఞస్సత్యవాక్ఛుచిః ।
రామో రాజ్ఞస్సుతో జ్యేష్ఠః యౌవరాజ్యమతోఽర్హతి ॥ ౧౪
భ్రాతౄన్ భృత్యాంశ్చ దీర్ఘాయుః పితృవత్ పాలయిష్యతి ।
సంతప్స్యసే కథం కుబ్జే శ్రుత్వా రామాభిషేచనం ॥ ౧౫
భరతశ్చాపి రామస్య ధ్రువం వర్షశతాత్ పరం ।
పితృపైతామహం రాజ్యం అవాప్తా పురుషర్షభః ॥ ౧౬
సా త్వమభ్యుదయే ప్రాప్తే వర్తమానే చ మంథరే ।
భవిష్యతి చ కల్యాణే కిమర్థం పరితప్యసే ॥ ౧౭
యథా మే భరతో మాన్యః తథా భూయోఽపి రాఘవః ।
కౌసల్యాతోఽతిరిక్తం చ సోఽను శుశ్రూషతే హి మాం ॥
రాజ్యం యది హి రామస్య భరతస్యాపి తత్తదా ।
మన్యతే హి యథాఽఽత్మానం తథా భ్రాతౄంస్తు రాఘవః ॥
కైకేయ్యా వచనం శ్రుత్వా మంథరా భృశదుఃఖితా ।
దీర్ఘముష్ణం వినిశ్వస్య కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨౦
అనర్థదర్శినీ మౌర్ఖ్యాత్ నాత్మానమవబుధ్యసే ।
శోకవ్యసనవిస్తీర్ణే మజ్జంతీ దుఃఖసాగరే ॥ ౨౧

భవితా రాఘవో రాజా రాఘవస్యాను యస్సుతః ।
రాజవంశాత్తు కైకేయి భరతః పరిహాస్యతే ॥ ౨౨
న హి రాజ్ఞస్సుతాస్సర్వే రాజ్యే తిష్ఠంతి భామిని ।
స్థాప్యమానేషు సర్వేషు సుమహాననయో భవేత్ ॥ ౨౩
తస్మాజ్జ్యేష్ఠే హి కైకేయి రాజ్యతంత్రాణి పార్థివాః ।
స్థాపయంత్యనవద్యాంగి గుణవత్స్వితరేష్వపి ॥ ౨౪
అసావత్యంతనిర్భగ్నః తవ పుత్రో భవిష్యతి ।
అనాథవత్ సుఖేభ్యశ్చ రాజవంశాచ్చ వత్సలె ॥ ౨౫
సాఽహం త్వదర్థే సంప్రాప్తా త్వం తు మాం నావబుధ్యసె ।
సపత్నివృద్ధా యా మె త్వం ప్రదేయం దాతుమిచ్ఛసి ॥ ౨౬
ధ్రువం తు భరతం రామః ప్రాప్య రాజ్యమకంటకం ।
దేశాంతరం వా నయితా లోకాంతరమథాపి వా ॥ ౨౭
బాల ఏవ హి మాతుల్యం భరతో నాయితస్త్వయా ।
సన్నికర్షాచ్చ సౌహార్దం జాయతె స్థావరేష్వపి ॥ ౨౮
భరతస్యాప్యనువశః శత్రుఘ్నోపి సమం గతః ।
లక్ష్మణో హి యథా రామం తథాఽసౌ భరతం గతః ॥ ౨౯
శ్రూయతే హి ద్రుమః కశ్చిత్ ఛేత్తవ్యో వనజీవిభిః ।
సన్నికర్షాదిషీకాభిః మోచితః పరమాద్భయాత్ ॥ ౩౦
గోప్తా హి రామం సౌమిత్రిః లక్ష్మణం చాపి రాఘవః ।
అశ్వినోరివ సౌభ్రాత్రం తయోర్లోకేషు విశ్రుతం ॥ ౩౧

తస్మాన్న లక్ష్మణే రామః పాపం కించిత్ కరిష్యతి ।
రామస్తు భరతే పాపం కుర్యాదితి న సంశయః ॥ 3౨
తస్మాద్రాజగృహాదేవ వనం గచ్ఛతు తే సుతః ।
ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం భృశం చాపి హితం తవ ॥ 33
ఏవం తె జ్ఞాతిపక్షస్య శ్రేయశ్చైవ భవిష్యతి ।
యది చేద్భరతో ధర్మాత్ పిత్ర్యం రాజ్యమవాప్స్యతి ॥ 3౪
న తె సుఖోచితో బాలః రామస్య సహజో రిపుః ।
సమృద్ధార్థస్య నష్టార్థః జీవిష్యతి కథం వశే ॥ 3౫
అభిద్రుతమివారణ్యే సింహేన గజయూథపం ।
ప్రచ్ఛాద్యమానం రామేణ భరతం త్రాతుమర్హసి ॥ 3౬
దర్పాన్నిరాకృతా పూర్వం త్వయా సౌభాగ్యవత్తయా ।
రామమాతా సపత్నీ తే కథం వైరం న యాతయెత్ ॥ 3౭

యదా హి రామః పృథివీమవాప్స్యతి
ప్రభూతరత్నాకరశైలపత్తనాం ।
తదా గమిష్యస్యశుభం పరాభవం
సహైవ దీనా భరతేన భామిని ॥ 3౮

యదా హి రామః పృథివీమవాప్స్యతి
ధ్రువం ప్రణష్టో భరతో భవిష్యతి ।
అతో హి సంచింతయ రాజ్యమాత్మజే
పరస్య చైవాద్య వివాసకారణం ॥ 3౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – అష్టమస్సర్గః.

అథ నవమస్సర్గః.

ఏవముక్తా తు కైకేయీ కోపేన జ్వలితాననా ।
దీర్ఘముష్ణం వినిశ్వస్య మంథరామిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
అద్య రామమితః క్షిప్రం వనం ప్రస్థాపయామ్యహం ।
యౌవరాజ్యే చ భరతం క్షిప్రమేవాభిషేచయే ॥ ౨
ఇదం త్విదానీం సంపశ్య కేనోపాయేన మంథరే ।
భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన ॥ ౩
ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ ।
రామార్థముపహింసంతీ కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౪
హంతేదానీం ప్రవక్ష్యామి కైకేయి శ్రూయతాం చ మే ।
యథా తే భరతో రాజ్యం పుత్రః ప్రాప్స్యతి కేవలం ॥ ౫
కిం న స్మరసి కైకేయి స్మరంతీ వా నిగూహసే ।
యదుచ్యమానమాత్మార్థం మత్తస్త్వం శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥ ౬
మయోచ్యమానం యది తే శ్రోతుం ఛందో విలాసిని ।
శ్రూయతామభిధాస్యామి శ్రుత్వా చాపి విమృశ్యతాం ॥ ౭
శ్రుత్వైవం వచనం తస్యాః మంథరాయాస్తు కైకయీ ।
కించిదుత్థాయ శయనాత్ స్వాస్తీర్ణాదిదమబ్రవీత్ ॥ ౮
కథయ త్వం మమోపాయం కేనోపాయేన మంథరే ।
భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన ॥ ౯

ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ ।
రామార్థముపహింసంతీ కుబ్జా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
తవ దైవాసురే యుద్ధే సహ రాజర్షిభిః పతిః ।
అగచ్ఛత్ త్వాముపాదాయ దేవరాజస్య సాహ్యకృత్ ॥ ౧౧
దిశమాస్థాయ వై దేవి దక్షిణాం దండకాన్ ప్రతి ।
వైజయంతమితి ఖ్యాతం పురం యత్ర తిమిధ్వజః ॥ ౧౨
స శంబర ఇతి ఖ్యాతః శతమాయో మహాసురః ।
దదౌ శక్రస్య సంగ్రామం దేవసంఘైరనిర్జితః ॥ ౧౩
తస్మిన్ మహతి సంగ్రామే పురుషాన్ క్షతవిక్షతాన్ ।
రాత్రౌ ప్రసుప్తాన్ ఘ్నంతి స్మ తరసాఽఽసాద్య రాక్షసాః ॥
తత్రాకరోన్మహద్యుద్ధం రాజా దశరథస్తదా ।
అసురైశ్చ మహాబాహుః శస్త్రైశ్చ శకలీకృతః ॥ ౧౫
అపవాహ్య త్వయా దేవి సంగ్రామాన్నష్టచేతనః ।
తత్రాపి విక్షతశ్శస్త్రైః పతిస్తే రక్షితస్త్వయా ॥ ౧౬
తుష్టేన తేన దత్తౌ తే ద్వౌ వరౌ శుభదర్శనే ।
స త్వయోక్తః పతిర్దేవి యదేచ్ఛేయం తదా వరౌ ॥ ౧౭
గృహ్ణీయామితి తత్తేన తథేత్యుక్తం మహాత్మనా ।
అనభిజ్ఞా హ్యహం దేవి త్వయైవ కథితా పురా ॥ ౧౮
కథైషా తవ తు స్నేహాత్ మనసా ధార్యతే మయా ।
రామాభిషేకసంభారాత్ నిగృహ్య వినివర్తయ ॥ ౧౯

తౌ వరౌ యాచ భర్తారం భరతస్యాభిషేచనం ।
ప్రవ్రాజనం తు రామస్య త్వం వర్షాణి చతుర్దశ ॥ ౨౦
చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనం ।
ప్రజాభావగతస్నేహః స్థిరః పుత్రో భవిష్యతి ॥ ౨౧
క్రోధాగారం ప్రవిశ్యాద్య క్రుద్ధేవాశ్వపతేస్సుతే ।
శేష్వానంతర్హితాయాం త్వం భూమౌ మలినవాసినీ ॥ ౨౨
మా స్మైనం ప్రత్యుదీక్షేథాః మా చైనమభిభాషథాః ।
రుదంతీ చాపి తం దృష్ట్వా జగత్యాం శోకలాలసా ॥ ౨౩
దయితా త్వం సదా భర్తుః అత్ర మే నాస్తి సంశయః ।
త్వత్కృతే స మహారాజః విశేదపి హుతాశనం ॥ ౨౪
న త్వాం క్రోధయితుం శక్తః న క్రుద్ధాం ప్రత్యుదీక్షితుం ।
తవ ప్రియార్థం రాజా హి ప్రాణానపి పరిత్యజేత్ ॥ ౨౫
న హ్యతిక్రమితుం శక్తః తవ వాక్యం మహీపతిః ।
మందస్వభావే బుధ్యస్వ సౌభాగ్యబలమాత్మనః ॥ ౨౬
మణిముక్తాసువర్ణాని రత్నాని వివిధాని చ ।
దద్యాద్దశరథో రాజా మా స్మ తేషు మనః కృథాః ॥ ౨౭
యౌ తౌ దైవాసురే యుద్ధే వరౌ దశరథోఽదదాత్ ।
తౌ స్మారయ మహాభాగే సోఽర్థో మా త్వామతిక్రమేత్ ॥
యదా తు తే వరం దద్యాత్ స్వయముత్థాప్య రాఘవః ।
వ్యవస్థాప్య మహారాజం త్వమిమం వృణుయా వరం ॥ ౨౮

రామం ప్రవ్రాజయారణ్యే నవ వర్షాణి పంచ చ ।
భరతః క్రియతాం రాజా పృథివ్యాః పార్థివర్షభః ॥ ౩౦
చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనం ।
రూఢశ్చ కృతమూలశ్చ శేషం స్థాస్యతి తే సుతః ॥ ౩౧
రామప్రవ్రాజనం చైవ దేవి యాచస్వ తం వరం ।
ఏవం సిధ్యంతి పుత్రస్య సర్వార్థాస్తవ భామిని ॥ ౩౨
ఏవం ప్రవ్రాజితశ్చైవ రామోఽరామో భవిష్యతి ।
భరతశ్చ హతామిత్రః తవ రాజా భవిష్యతి ॥ ౩౩
యేన కాలేన రామశ్చ వనాత్ ప్రత్యాగమిష్యతి ।
తేన కాలేన పుత్రస్తే కృతమూలో భవిష్యతి ॥ ౩౪
సంగృహీతమనుష్యశ్చ సుహృద్భిస్సార్ధమాత్మవాన్ ।
ప్రాప్తకాలం తు తే మన్యే రాజానం వీతసాధ్వసా ॥ ౩౫
రామాభిషేకసంభారాన్ నిగృహ్య వినివర్తయ ।
అనర్థమర్థరూపేణ గ్రాహితా సా తతస్తయా ॥ ౩౬
హృష్టా ప్రతీతా కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్ ।
సా హి వాక్యేన కుబ్జాయాః కిశోరీవోత్పథం గతా ॥ ౩౭
కైకేయీ విస్మయం ప్రాప్తా పరం పరమదర్శనా ।
కుబ్జే త్వాం నాభిజానామి శ్రేష్ఠాం శ్రేష్ఠాభిధాయినీం ॥ ౩౮
పృథివ్యామసి కుబ్జానాం ఉత్తమా బుద్ధినిశ్చయే ।
త్వమేవ తు మమార్థేషు నిత్యయుక్తా హితైషిణీ ॥ ౩౯

నాహం సమవబుధ్యేయం కుబ్జే రాజ్ఞశ్చికీర్షితం ।
సంతి దుస్సంస్థితాః కుబ్జాః వక్రాః పరమదారుణాః ॥ ౪౦
త్వం పద్మమివ వాతేన సన్నతా ప్రియదర్శనా ।
ఉరస్తేఽభినివిష్టం వై యావత్ స్కంధాత్సమున్నతం ॥ ౪౧
అధస్తాచ్చోదరం శాతం సునాభమివ లజ్జితం ।
పరిపూర్ణం తు జఘనం సుపీనౌ చ పయోధరౌ ॥ ౪౨
విమలేందుసమం వక్త్రం అహో రాజసి మంథరే ।
జఘనం తవ నిర్ఘుష్టం రశనాదామశోభితం ॥ ౪౩
జంఘే భృశముపన్యస్తే పాదౌ చాప్యాయతావుభౌ ।
త్వమాయతాభ్యాం సక్థిభ్యాం మంథరే క్షౌమవాసినీ ॥ ౪౪
అగ్రతో మమ గచ్ఛంతీ రాజహంసీవ రాజసే ।
ఆసన్ యాశ్శంబరే మాయాః సహస్రమసురాధిపే ॥ ౪౫
సర్వాస్త్వయి నివిష్టాస్తాః భూయశ్చాన్యాస్సహస్రశః ।
తవేదం స్థగు యద్దీర్ఘం రథఘోణమివాయతం ॥ ౪౬
మతయః క్షత్రవిద్యాశ్చ మాయాశ్చాత్ర వసంతి తే ।
అత్ర తే ప్రతిమోక్ష్యామి మాలాం కుబ్జే హిరణ్మయీం ॥ ౪౭
అభిషిక్తే చ భరతే రాఘవే చ వనం గతే ।
జాత్యేన చ సువర్ణేన సునిష్టప్తేన మంథరే ॥ ౪౮
లబ్ధార్థా చ ప్రతీతా చ లేపయిష్యామి తే స్థగు ।
ముఖే చ తిలకం చిత్రం జాతరూపమయం శుభం ॥ ౪౯

కారయిష్యామి తే కుబ్జే శుభాన్యాభరణాని చ ।
పరిధాయ శుభే వస్త్రే దేవతేవ చరిష్యసి ॥ ౫౦
చంద్రమాహ్వాయమానేన ముఖేనాప్రతిమాననా ।
గమిష్యసి గతిం ముఖ్యాం గర్వయంతీ ద్విషజ్జనం ॥ ౫౧
తవాపి కుబ్జాః కుబ్జాయాః సర్వాభరణభూషితాః ।
పాదౌ పరిచరిష్యంతి యథైవ త్వం సదా మమ ॥ ౫౨
ఇతి ప్రశస్యమానా సా కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ।
శయానాం శయనే శుభ్రే వేద్యామగ్నిశిఖామివ ॥ ౫౩
గతోదకే సేతుబంధః న కల్యాణి విధీయతే ।
ఉత్తిష్ఠ కురు కల్యాణి రాజానమనుదర్శయ ॥ ౫౪
తథా ప్రోత్సాహితా దేవీ గత్వా మంథరయా సహ ।
క్రోధాగారం విశాలాక్షీ సౌభాగ్యమదగర్వితా ॥ ౫౫
అనేకశతసాహస్రం ముక్తాహారం వరాంగనా ।
అవముచ్య వరార్హాణి శుభాన్యాభరణాని చ ॥ ౫౬
తతో హేమోపమా తత్ర కుబ్జావాక్యవశం గతా ।
సంవిశ్య భూమౌ కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్ ॥ ౫౭
ఇహ వా మాం మృతాం కుబ్జే నృపాయావేదయిష్యసి ।
వనం తు రాఘవే ప్రాప్తే భరతః ప్రాప్స్యతి క్షితిం ॥ ౫౮
న సువర్ణేన మే హ్యర్థః న రత్నైర్న చ భూషణైః ।
ఏష మే జీవితస్యాంతః రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥ ౫౯

అథో పునస్తాం మహిషీం మహీక్షితః
వచోభిరత్యర్థమహాపరాక్రమైః ।
ఉవాచ కుబ్జా భరతస్య మాతరం
హితం వచో రామముపేత్య చాహితం ॥ ౬౦
ప్రపత్స్యతే రాజ్యమిదం హి రాఘవః
యది ధ్రువం త్వం ససుతా చ తప్స్యసే ।
అతో హి కల్యాణి యతస్వ తత్తథా
యథా సుతస్తే భరతోఽభిషేక్ష్యతే ॥ ౬౧
తథాఽతివిద్ధా మహిషీ తు కుబ్జయా
సమాహతా వాగిషుభిర్ముహుర్ముహుః ।
నిధాయ హస్తౌ హృదయేఽతివిస్మితా
శశంస కుబ్జాం కుపితా పునఃపునః ॥ ౬౨
యమస్య వా మాం విషయం గతామితః
నిశామ్య కుబ్జే ప్రతివేదయిష్యసి ।
వనం గతే వా సుచిరాయ రాఘవే
సమృద్ధకామో భరతో భవిష్యతి ॥ ౬౩
అహం హి నైవాస్తరణాని న స్రజః
న చందనం నాంజనపానభోజనం ।
న కించిదిచ్ఛామి న చేహ జీవితం
న చేదితో గచ్ఛతి రాఘవో వనం ॥ ౬౪

అథైతదుక్త్వా వచనం సుదారుణం
నిధాయ సర్వాభరణాని భామినీ ।
అసంవృతామాస్తరణేన మేదినీం
తదాఽధిశిశ్యే పతితేవ కిన్నరీ ॥ ౬౫
ఉదీర్ణసంరంభతమోవృతాననా
తథాఽవముక్తోత్తమమాల్యభూషణా ।
నరేంద్రపత్నీ విమనా బభూవ సా
తమోవృతా ద్యౌరివ మగ్నతారకా ॥ ౬౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - నవమస్సర్గః.

అథ దశమస్సర్గః.

విదర్శితా యదా దేవీ కుబ్జయా పాపయా భృశం ।
తదా శేతే స్మ సా భూమౌ దిగ్ధవిద్ధేవ కిన్నరీ ॥ ౧
నిశ్చిత్య మనసా కృత్యం సా సమ్యగితి భామినీ ।
మంథరాయై శనైస్సర్వం ఆచచక్షే విచక్షణా ॥ ౨
సా దీనా నిశ్చయం కృత్వా మంథరావాక్యమోహితా ।
నాగకన్యేవ నిశ్వస్య దీర్ఘముష్ణం చ భామినీ ॥ ౩
ముహూర్తం చింతయామాస మార్గమాత్మసుఖావహం ।
సా సుహృచ్చార్థకామా చ తం నిశమ్య సునిశ్చయం ॥ ౪

బభూవ పరమప్రీతా సిద్ధిం ప్రాప్యేవ మంథరా ।
అథ సా రుషితా దేవీ సమ్యక్కృత్వా వినిశ్చయం ॥ ౫
సంవివేశాబలా భూమౌ నివేశ్య భ్రుకుటీం ముఖే ।
తతశ్చిత్రాణి మాల్యాని దివ్యాన్యాభరణాని చ ॥ ౬
అపవిద్ధాని కైకేయ్యా తాని భూమిం ప్రపేదిరే ।
తయా తాన్యపవిద్ధాని మాల్యాన్యాభరణాని చ ॥ ౭
అశోభయంత వసుధాం నక్షత్రాణి యథా నభః ।
క్రోధాగారే నిపతితా సా బభౌ మలినాంబరా ॥ ౮
ఏకవేణీం దృఢం బధ్వా గతసత్త్వేవ కిన్నరీ ।
ఆజ్ఞాప్య తు మహారాజః రాఘవస్యాభిషేచనం ॥ ౯
ఉపస్థానమనుజ్ఞాప్య ప్రవివేశ నివేశనం ।
అద్య రామాభిషేకో వై ప్రసిద్ధ ఇతి జజ్ఞివాన్ ॥ ౧౦
ప్రియార్హాం ప్రియమాఖ్యాతుం వివేశాంతఃపురం వశీ ।
స కైకేయ్యా గృహం శ్రేష్ఠం ప్రవివేశ మహాయశాః ॥ ౧౧
పాండురాభ్రమివాకాశం రాహుయుక్తం నిశాకరః ।
శుకబర్హిణసంఘుష్టం క్రౌంచహంసరుతాయుతం ॥ ౧౨
వాదిత్రరవసంఘుష్టం కుబ్జావామనికాయుతం ।
లతాగృహైశ్చిత్రగృహైః చంపకాశోకశోభితైః ॥ ౧౩
దాంతరాజతసౌవర్ణవేదికాభిస్సమాయుతం ।
నిత్యపుష్పఫలైర్వృక్షైః వాపీభిశ్చోపశోభితం ॥ ౧౪

దాంతరాజతసౌవర్ణైః సంవృతం పరమాసనైః ।
వివిధైరన్నపానైశ్చ భక్ష్యైశ్చ వివిధైరపి ॥ ౧౫
ఉపపన్నం మహార్హైశ్చ భూషితైస్త్రిదివోపమం ।
తత్ప్రవిశ్య మహారాజః స్వమంతఃపురమృద్ధిమత్ ॥ ౧౬
న దదర్శ ప్రియాం రాజా కైకేయీం శయనోత్తమే ।
న కామబలసంయుక్తః రత్యర్థం మనుజాధిపః ॥ ౧౭
అపశ్యన్ దయితాం భార్యాం పప్రచ్ఛ విషసాద చ ।
న హి తస్య పురా దేవీ తాం వేళామత్యవర్తత ॥ ౧౮
న చ రాజా గృహం శూన్యం ప్రవివేశ కదాచన ।
తతో గృహగతో రాజా కైకేయీం పర్యపృచ్ఛత ॥ ౧౯
యథాపురమవిజ్ఞాయ స్వార్థలిప్సుమపండితాం ।
ప్రతిహారీ త్వథోవాచ సంత్రస్తా సుకృతాంజలిః ॥ ౨౦
దేవ దేవీ భృశం క్రుద్ధా క్రోధాగారమభిద్రుతా ।
ప్రతిహార్యా వచశ్శ్రుత్వా రాజా పరమదుర్మనాః ॥ ౨౧
విషసాద పునర్భూయః లుళితవ్యాకులేంద్రియః ।
తత్ర తాం పతితాం భూమౌ శయానామతథోచితాం ॥ ౨౨
ప్రతప్త ఇవ దుఃఖేన సోఽపశ్యజ్జగతీపతిః ।
స వృద్ధస్తరుణీం భార్యాం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీం ॥ ౨౩
అపాపః పాపసంకల్పాం దదర్శ ధరణీతలే ।
లతామివ వినిష్కృత్తాం పతితాం దేవతామివ ॥ ౨౪

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కిన్నరీమివ నిర్ధూతాం చ్యుతామప్సరసం యథా ।
మాయామివ పరిభ్రష్టాం హరిణీమివ సంయతాం ॥ ౨౫
కరేణుమివ దిగ్ధేన విద్ధాం మృగయునా వనే ।
మహాగజ ఇవారణ్యే స్నేహాత్ పరిమమర్శ తాం ॥ ౨౬
పరిమృశ్య చ పాణిభ్యాం అభిసంత్రస్తచేతనః ।
కామీ కమలపత్రాక్షీం ఉవాచ వనితామిదం ॥ ౨౭
న తేఽహమభిజానామి క్రోధమాత్మని సంశ్రితం ।
దేవి కేనాభిశప్తాఽసి కేన వాఽసి విమానితా ॥ ౨౮
యదిదం మమ దుఃఖాయ శేషే కల్యాణి పాంసుషు ।
భూమౌ శేషే కిమర్థం త్వం మయి కల్యాణి జీవతి ॥ ౨౯
భూతోపహతచిత్తేవ మమ చిత్తప్రమాథినీ ।
సంతి మే కుశలా వైద్యాః త్వభితుష్టాశ్చ సర్వశః ॥ ౩౦
సుఖితాం త్వాం కరిష్యంతి వ్యాధిమాచక్ష్వ భామిని ।
కస్య వా తే ప్రియం కార్యం కేన వా విప్రియం కృతం ॥ ౩౧
కః ప్రియం లభతామద్య కో వా సుమహదప్రియం ।
మా రోదీర్మా చ కార్షీస్త్వం దేవి సంపరిశోషణం ॥ ౩౨
అవధ్యో వధ్యతాం కో వా కో వా వధ్యో విముచ్యతాం ।
దరిద్రః కో భవత్వాఢ్యః ద్రవ్యవాన్ వాఽప్యకించనః ॥ ౩౩
అహం చైవ మదీయాశ్చ సర్వే తవ వశానుగాః ।
న తే కించిదభిప్రాయం వ్యాహంతుమహముత్సహే ॥ ౩౪

ఆత్మనో జీవితేనాపి బ్రూహి యన్మనసేచ్ఛసి ।
బలమాత్మని జానంతీ న మాం శంకితుమర్హసి ॥ ౩౫
కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే ।
యావదావర్తతే చక్రం తావతీ మే వసుంధరా ॥ ౩౬
ప్రాచీనాస్సింధుసౌవీరాః సౌరాష్ట్రా దక్షిణాపథాః ।
వంగాంగమగధా మత్స్యాః సమృద్ధాః కాశికోసలాః ॥ ౩౭
తత్ర జాతం బహు ద్రవ్యం ధనధాన్యమజావికం ।
తతో వృణీష్వ కైకేయి యద్యత్ త్వం మనసేచ్ఛసి ॥ ౩౮
కిమాయాసేన తే భీరు ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ శోభనే ।
తత్త్వం మే బ్రూహి కైకేయి యతస్తే భయమాగతం ॥ ౩౯
తత్తే వ్యపనయిష్యామి నీహారమివ రశ్మివాన్ ।
తథోక్తా సా సమాశ్వస్తా వక్తుకామా తదప్రియం ॥ ౪౦
పరిపీడయితుం భూయః భర్తారముపచక్రమే ।

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - దశమస్సర్గః.

అథ ఏకాదశస్సర్గః.

తం మన్మథశరైర్విద్ధం కామవేగవశానుగం ।
ఉవాచ పృథివీపాలం కైకేయీ దారుణం వచః ॥ ౧
నాస్మి విప్రకృతా దేవ కేనచిన్నావమానితా ।
అభిప్రాయస్తు మే కశ్చిత్ తమిచ్ఛామి త్వయా కృతం ॥ ౨

ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజానీష్వ యది త్వం కర్తుమిచ్ఛసి ।
అథ తద్వ్యాహరిష్యామి యదభిప్రార్థితం మయా ॥ ౩
తామువాచ మహాతేజాః కైకేయీమీషదుత్స్మితః ।
కామీ హస్తేన సంగృహ్య మూర్ధజేషు శుచిస్మితాం ॥ ౪
అవలిప్తే న జానాసి త్వత్తః ప్రియతమా మమ ।
మనుజో మనుజవ్యాఘ్రాత్ రామాదన్యో న విద్యతే ॥ ౫
తేనాజయ్యేన ముఖ్యేన రాఘవేణ మహాత్మనా ।
శపే తే జీవనార్హేణ బ్రూహి యన్మనసేచ్ఛసి ॥ ౬
యం ముహూర్తమపశ్యంస్తు న జీవేయమహం ధ్రువం ।
తేన రామేణ కైకేయి శపే తే వచనక్రియాం ॥ ౭
ఆత్మనా వాఽఽత్మజైశ్చాన్యైః వృణేయం మనుజర్షభం ।
తేన రామేణ కైకేయి శపే తే వచనక్రియాం ॥ ౮
భద్రే హృదయమప్యేతత్ అనుమృశ్యోద్ధరస్వ మే ।
ఏతత్ సమీక్ష్య కైకేయి బ్రూహి యత్సాధు మన్యసే ॥ ౯
బలమాత్మని జానంతీ న మాం శంకితుమర్హసి ।
కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే ॥ ౧౦
సా తదర్థమనా దేవీ తమభిప్రాయమాగతం ।
నిర్మాధ్యస్థ్యాచ్చ హర్షాచ్చ బభాషే దుర్వచం వచః ॥ ౧౧
తేన వాక్యేన సంహృష్టా తమభిప్రాయమాగతం ।
వ్యాజహార మహాఘోరం అభ్యాగతమివాంతకం ॥ ౧౨

యథా క్రమేణ శపసి వరం మమ దదాసి చ ।
తచ్ఛృణ్వంతు త్రయస్త్రింశత్ దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౧౩
చంద్రాదిత్యౌ నభశ్చైవ గ్రహా రాత్ర్యహనీ దిశః ।
జగచ్చ పృథివీ చేయం సగంధర్వా సరాక్షసా ॥ ౧౪
నిశాచరాణి భూతాని గృహేషు గృహదేవతాః ।
యాని చాన్యాని భూతాని జానీయుర్భాషితం తవ ॥ ౧౫
సత్యసంధో మహాతేజాః ధర్మజ్ఞస్సుసమాహితః ।
వరం మమ దదాత్యేషః తన్మే శృణ్వంతు దేవతాః ॥ ౧౬
ఇతి దేవీ మహేష్వాసం పరిగృహ్యాభిశస్య చ ।
తతః పరమువాచేదం వరదం కామమోహితం ॥ ౧౭
స్మర రాజన్ పురావృత్తం తస్మిన్ దైవాసురే రణే ।
తత్ర చాచ్యావయచ్ఛత్రుః తవ జీవితమంతరా । ౧౮
తత్ర చాపి మయా దేవ యత్త్వం సమభిరక్షితః ।
జాగ్రత్యా యతమానాయాః తతో మే ప్రాదదా వరౌ ॥ ౧౯
తౌ తు దత్తౌ వరౌ దేవ నిక్షేపౌ మృగయామ్యహం ।
తవైవ పృథివీపాల సకాశే సత్యసంగర ॥ ౨౦
తత్ ప్రతిశ్రుత్య ధర్మేణ న చేద్దాస్యసి మే వరం ।
అద్యైవ హి ప్రహాస్యామి జీవితం త్వద్విమానితా ॥ ౨౧
వాఙ్మాత్రేణ తదా రాజా కైకేయ్యా స్వవశే కృతః ।
ప్రచస్కంద వినాశాయ పాశం మృగ ఇవాత్మనః ॥ ౨౨

తతః పరమువాచేదం వరదం కామమోహితం ।
వరౌ యౌ మే త్వయా దేవ తదా దత్తౌ మహీపతే ॥ ౨౩
తౌ తావదహమద్యైవ వక్ష్యామి శృణు మే వచః ।
అభిషేకసమారంభః రాఘవస్యోపకల్పితః ॥ ౨౪
అనేనైవాభిషేకేణ భరతో మేఽభిషిచ్యతాం ।
యో ద్వితీయో వరో దేవ దత్తః ప్రీతేన మే త్వయా ॥ ౨౫
తదా దైవాసురే యుద్ధే తస్య కాలోఽయమాగతః ।
నవ పంచ చ వర్షాణి దండకారణ్యమాశ్రితః ॥ ౨౬
చీరాజినజటాధారీ రామో భవతు తాపసః ।
భరతో భజతామద్య యౌవరాజ్యమకంటకం ॥ ౨౭
ఏష మే పరమః కామః దత్తమేవ వరం వృణే ।
అద్య చైవ హి పశ్యేయం ప్రయాంతం రాఘవం వనం ॥ ౨౮

స రాజరాజో భవ సత్యసంగరః
కులం చ శీలం చ హి రక్ష జన్మ చ ।
పరత్ర వాసే హి వదంత్యనుత్తమం
తపోధనాస్సత్యవచో హితం నృణాం ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకాదశస్సర్గః.

అథ ద్వాదశస్సర్గః.

తతః శ్రుత్వా మహారాజః కైకేయ్యా దారుణం వచః ।
చింతామభిసమాపేదే ముహూర్తం ప్రతతాప చ ॥ ౧

కిం ను మే యది వా స్వప్నః చిత్తమోహోఽపి వా మమ ।
అనుభూతోపసర్గో వా మనసో వాఽప్యుపద్రవః ॥ ౨
ఇతి సంచింత్య తద్రాజా నాధ్యగచ్ఛత్తదా సుఖం ।
ప్రతిలభ్య చిరాత్ సంజ్ఞాం కైకేయీవాక్యతాడితః ॥ ౩
వ్యథితో విక్లబశ్చైవ వ్యాఘ్రీం దృష్ట్వా యథా మృగః ।
అసంవృతాయామాసీనః జగత్యాం దీర్ఘముచ్ఛ్వసన్ ॥ ౪
మండలే పన్నగో రుద్ధః మంత్రైరివ మహావిషః ।
అహో ధిగితి సామర్షః వాచముక్త్వా నరాధిపః ॥ ౫
మోహమాపేదివాన్ భూయః శోకోపహతచేతనః ।
చిరేణ తు నృపస్సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య సుదుఃఖితః ॥ ౬
కైకేయీమబ్రవీత్ క్రుద్ధః ప్రదహన్నివ చక్షుషా ।
నృశంసే దుష్టచారిత్రే కులస్యాస్య వినాశిని ॥ ౭
కిం కృతం తవ రామేణ పాపం పాపే మయాఽపి వా ।
యదా తే జననీతుల్యాం వృత్తిం వహతి రాఘవః ॥ ౮
తస్యైవ త్వమనర్థాయ కిన్నిమిత్తమిహోద్యతా ।
త్వం మయాఽఽత్మవినాశార్థం భవనం స్వం ప్రవేశితా ॥ ౯
అవిజ్ఞానాన్నృపసుతా వ్యాలీ తీక్ష్ణవిషా యథా ।
జీవలోకో యదా సర్వః రామస్యాహ గుణస్తవం ॥ ౧౦
అపరాధం కముద్దిశ్య త్యక్ష్యామీష్టమహం సుతం ।
కౌసల్యాం వా సుమిత్రాం వా త్యజేయమపి వా శ్రియం ॥ ౧౧

జీవితం వాఽఽత్మనో రామం న త్వేవ పితృవత్సలం ।
పరా భవతి మే ప్రీతిః దృష్ట్వా తనయమగ్రజం ॥ ౧౨
అపశ్యతస్తు మే రామం నష్టా భవతి చేతనా ।
తిష్ఠేల్లోకో వినా సూర్యం సస్యం వా సలిలం వినా ॥ ౧౩
న తు రామం వినా దేహే తిష్ఠేత్తు మమ జీవితం ।
తదలం త్యజ్యతామేషః నిశ్చయః పాపనిశ్చయే ॥ ౧౪
అపి తే చరణౌ మూర్ధ్నా స్పృశామ్యేష ప్రసీద మే ।
కిమిదం చింతితం పాపే త్వయా పరమదారుణం ॥ ౧౫
అథ జిజ్ఞాససే మాం త్వం భరతస్య ప్రియాప్రియే ।
అస్తు యత్తత్త్వయా పూర్వం వ్యాహృతం రాఘవం ప్రతి ॥ ౧౬
స మే జ్యేష్ఠస్సుతః శ్రీమాన్ ధర్మజ్యేష్ఠ ఇతీవ మే ।
తత్త్వయా ప్రియవాదిన్యా సేవార్థం కథితం భవేత్ ॥ ౧౭
తచ్ఛ్రుత్వా శోకసంతప్తా సంతాపయసి మాం భృశం ।
ఆవిష్టాఽసి గృహం శూన్యం సా త్వం పరవశం గతా ॥ ౧౮
ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవి సంప్రాప్తస్సుమహానయం ।
అనయో నయసంపన్నే యత్ర తే వికృతా మతిః ॥ ౧౯
న హి కించిదయుక్తం వా విప్రియం వా పురా మమ ।
అకరోస్త్వం విశాలాక్షి తేన న శ్రద్దధామ్యహం ॥ ౨౦
నను తే రాఘవస్తుల్యః భరతేన మహాత్మనా ।
బహుశో హి సుబాలే త్వం కథాః కథయసే మమ ॥ ౨౧

తస్య ధర్మాత్మనో దేవి వనే వాసం యశస్వినః ।
కథం రోచయసే భీరు నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ ౨౨
అత్యంతసుకుమారస్య తస్య ధర్మే ధృతాత్మనః ।
కథం రోచయసె వాసం అరణ్యే భృశదారుణే ॥ ౨౩
రోచయస్యభిరామస్య రామస్య శుభలోచనే ।
తవ శుశ్రూషమాణస్య కిమర్థం విప్రవాసనం ॥ ౨౪
రామో హి భరతాద్భూయః తవ శుశ్రూషతే సదా ।
విశేషం త్వయి తస్మాత్తు భరతస్య స లక్షయే ॥ ౨౫
శుశ్రూషాం గౌరవం చైవ ప్రమాణం వచనక్రియాం ।
కస్తే భూయస్తరం కుర్యాత్ అన్యత్ర మనుజర్షభాత్ ॥ ౨౬
బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం బహూనాం చోపజీవినాం ।
పరివాదోఽపవాదో వా రాఘవె నోపపద్యతే ॥ ౨౭
సాంత్వయన్ సర్వభూతాని రామశ్శుద్ధేన చేతసా ।
గృహ్ణాతి మనుజవ్యాఘ్రః ప్రియైర్విషయవాసినః ॥ ౨౮
సత్యేన లోకాన్ జయతి దీనాన్ దానేన రాఘవః ।
గురూన్ శుశ్రూషయా వీరః ధనుషా యుధి శాత్రవాన్ ॥ ౨౯
సత్యం దానం తపస్త్యాగః మిత్రతా శౌచమార్జవం ।
విద్యా చ గురుశుశ్రూషా ధ్రువాణ్యేతాని రాఘవె ॥ ౩౦
తస్మిన్నార్జవసంపన్నే దేవి దేవోపమె కథం ।
పాపమాశంససె రామె మహర్షిసమతేజసి ॥ ౩౧

న స్మరామ్యప్రియం వాక్యం లోకస్య ప్రియవాదినః ।
స కథం త్వత్కృతే రామం వక్ష్యామి ప్రియమప్రియం ॥ ౩౨
క్షమా యస్మిన్ దమస్త్యాగః సత్యం ధర్మః కృతజ్ఞతా ।
అప్యహింసా చ భూతానాం తమృతే కా గతిర్మమ ॥ ౩౩
మమ వృద్ధస్య కైకేయి గతాంతస్య తపస్వినః ।
దీనం లాలప్యమానస్య కారుణ్యం కర్తుమర్హసి ॥ ౩౪
పృథివ్యాం సాగరాంతాయాం యత్కించిదధిగమ్యతే ।
తత్సర్వం తవ దాస్యామి మా చ త్వాం మన్యురావిశేత్ ॥ ౩౫
అంజలిం కుర్మి కైకేయి పాదౌ చాపి స్పృశామి తే ।
శరణం భవ రామస్య మాఽధర్మో మామిహ స్పృశేత్ ॥ ౩౬
ఇతి దుఃఖాభిసంతప్తం విలపంతమచేతనం ।
ఘూర్ణమానం మహారాజం శోకేన సమభిప్లుతం ॥ ౩౭
పారం శోకార్ణవస్యాశు ప్రార్థయంతం పునఃపునః ।
ప్రత్యువాచాథ కైకేయీ రౌద్రా రౌద్రతరం వచః ॥ ౩౮
యది దత్త్వా వరౌ రాజన్ పునః ప్రత్యనుతప్యసే ।
ధార్మికత్వం కథం వీర పృథివ్యాం కథయిష్యసి ॥ ౩౯
యదా సమేతా బహవః త్వయా రాజర్షయస్సహ ।
కథయిష్యంతి ధర్మజ్ఞ తత్ర కిం ప్రతివక్ష్యసి ॥ ౪౦
యస్యాః ప్రసాదె జీవామి యా చ మామభ్యపాలయత్ ।
తస్యాః కృతం మయా మిథ్యా కైకేయ్యా ఇతి వక్ష్యసి ॥ ౪౧

కిల్బిషత్వం నరేంద్రాణాం కరిష్యసి నరాధిప ।
యో దత్త్వా వరమద్యైవ పునరన్యాని భాషసే ॥ ౪౨
శైబ్యః శ్యేనకపోతీయే స్వమాంసం పక్షిణే దదౌ ।
అలర్కశ్చక్షుషీ దత్త్వా జగామ గతిముత్తమాం ॥ ౪౩
సాగరస్సమయం కృత్వా న వేలామతివర్తతే ।
సమయం మాఽనృతం కార్షీః పూర్వవృత్తమనుస్మరన్ ॥ ౪౪
స త్వం ధర్మం పరిత్యజ్య రామం రాజ్యేఽభిషిచ్య చ ।
సహ కౌసల్యయా నిత్యం రంతుమిచ్ఛసి దుర్మతే ॥ ౪౫
భవత్వధర్మో ధర్మో వా సత్యం వా యది వాఽనృతం ।
యత్త్వయా సంశ్రుతం మహ్యం తస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః ॥ ౪౬
అహం హి విషమద్యైవ పీత్వా బహు తవాగ్రతః ।
పశ్యతస్తే మరిష్యామి రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥ ౪౭
ఏకాహమపి పశ్యేయం యద్యహం రామమాతరం ।
అంజలిం ప్రతిగృహ్ణంతీం శ్రేయో నను మృతిర్మమ ॥ ౪౮
భరతేనాత్మనా చాహం శపే తే మనుజాధిప ।
యథా నాన్యేన తుష్యేయం ఋతే రామవివాసనాత్ ॥ ౪౯
ఏతావదుక్త్వా వచనం కైకేయీ విరరామ హ ।
విలపంతం చ రాజానం న ప్రతివ్యాజహార సా ॥ ౫౦
శ్రుత్వా తు రాజా కైకేయ్యా వృతం పరమశోభనం ।
రామస్య చ వనే వాసం ఐశ్వర్యం భరతస్య చ ॥ ౫౧

నాభ్యభాషత కైకేయీం ముహూర్తం వ్యాకులేంద్రియః ।
ప్రైక్షతానిమిషో దేవీం ప్రియామప్రియవాదినీం ॥ ౫౨
తాం హి వజ్రసమాం వాచం ఆకర్ణ్య హృదయాప్రియాం ।
దుఃఖశోకమయీం ఘోరాం రాజా న సుఖితోఽభవత్ ॥ ౫౩
స దేవ్యా వ్యవసాయం చ ఘోరం చ శపథం కృతం ।
ధ్యాత్వా రామేతి నిశ్వస్య ఛిన్నస్తరురివాపతత్ ॥ ౫౪
నష్టచిత్తో యథోన్మత్తః విపరీతో యథాఽఽతురః ।
హృతతేజా యథా సర్పః బభూవ జగతీపతిః ॥ ౫౫
దీనయా తు గిరా రాజా ఇతి హోవాచ కైకయీం ।
అనర్థమిమమర్థాభం కేన త్వముపదర్శితా ॥ ౫౬
భూతోపహతచిత్తేవ బ్రువంతీ మాం న లజ్జసే ।
శీలవ్యసనమేతత్తే నాభిజానామ్యహం పురా ॥ ౫౭
బాలాయాస్తత్త్విదానీం తే లక్షయే విపరీతవత్ ।
కుతో వా తే భయం జాతం యా త్వమేవంవిధం వరం ॥ ౫౮
రాష్ట్రే భరతమాసీనం వృణీషే రాఘవం వనే ।
విరమైతేన భావేన త్వమేతేనానృతేన వా ॥ ౫౯
యది భర్తుః ప్రియం కార్యం లోకస్య భరతస్య చ ।
నృశంసే పాపసంకల్పే క్షుద్రే దుష్కృతకారిణి ॥ ౬౦
కిం ను దుఃఖమలీకం వా మయి రామే చ పశ్యసి ।
న కథంచిదృతే రామాత్ భరతో రాజ్యమావసేత్ ॥ ౬౧

రామాదపి హి తం మన్యే ధర్మతో బలవత్తరం ।
కథం ద్రక్ష్యామి రామస్య వనం గచ్ఛేతి భాషితే ॥ ౬౨
ముఖవర్ణం వివర్ణం తం యథైవేందుముపప్లుతం ।
తాం హి మే సుకృతాం బుద్ధిం సుహృద్భిస్సహ నిశ్చితాం ॥ ౬౩
కథం ద్రక్ష్యామ్యపావృత్తాం పరైరివ హతాం చమూం ।
కిం మాం వక్ష్యంతి రాజానః నానాదిగ్భ్యస్సమాగతాః ॥ ౬౪
బాలో బతాయమైక్ష్వాకః చిరం రాజ్యమకారయత్ ।
యదా తు బహవో వృద్ధాః గుణవంతో బహుశ్రుతాః ॥ ౬౫
పరిప్రక్ష్యంతి కాకుత్స్థం వక్ష్యామి కిమహం తదా ।
కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా ॥ ౬౬
యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్ తదసత్యం భవిష్యతి ।
కిం మాం వక్ష్యతి కౌసల్యా రాఘవే వనమాస్థితే ॥ ౬౭
కిం చైనాం ప్రతివక్ష్యామి కృత్వా విప్రియమీదృశం ।
యదా యదా హి కౌసల్యా దాసీవచ్చ సఖీవ చ ॥ ౬౮
భార్యావద్భగినీవచ్చ మాతృవచ్చోపతిష్ఠతి ।
సతతం ప్రియకామా మే ప్రియపుత్రా ప్రియంవదా ॥ ౬౯
న మయా సత్కృతా దేవీ సత్కారార్హా కృతే తవ ।
ఇదానీం తత్తపతి మాం యన్మయా సుకృతం త్వయి ॥ ౭౦
అపథ్యవ్యంజనోపేతం భుక్తమన్నమివాతురం ।
విప్రకారం చ రామస్య సంప్రయాణం వనస్య చ ॥ ౭౧

సుమిత్రా ప్రేక్ష్య వై భీతా కథం మే విశ్వసిష్యతి ।
కృపణం బత వైదేహీ శ్రోష్యతి ద్వయమప్రియం ॥ ౭౨
మాం చ పంచత్వమాపన్నం రామం చ వనమాశ్రితం ।
వైదేహీ బత మే ప్రాణాన్ శోచంతీ క్షపయిష్యతి ॥ ౭౩
హీనా హిమవతః పార్శ్వే కిన్నరేణేవ కిన్నరీ ।
న హి రామమహం దృష్ట్వా ప్రవసంతం మహావనే ॥ ౭౪
చిరం జీవితుమాశంసే రుదంతీం చాపి మైథిలీం ।
సా నూనం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి ॥ ౭౫
న హి ప్రవ్రాజితే రామే దేవి జీవితుముత్సహే ।
సతీం త్వామహమత్యంతం వ్యవస్యామ్యసతీం సతీం ॥ ౭౬
రూపిణీం విషసంయుక్తాం పీత్వేవ మదిరాం నరః ।
అనృతైర్బహు మాం సాంత్వైః సాంత్వయంతీ స్మ భాషసే ॥ ౭౭
గీతశబ్దేన సంరుధ్య లుబ్ధో మృగమివావధీః ।
అనార్య ఇతి మామార్యాః పుత్రవిక్రాయికం ధ్రువం ॥ ౭౮
ధిక్కరిష్యంతి రథ్యాసు సురాపం బ్రాహ్మణం యథా ।
అహో దుఃఖమహో కృచ్ఛ్రం యత్ర వాచః క్షమే తవ ॥ ౭౯
దుఃఖమేవంవిధం ప్రాప్తం పురాకృతమివాశుభం ।
చిరం ఖలు మయా పాపే త్వం పాపేనాభిరక్షితా ॥ ౮౦
అజ్ఞానాదుపసంపన్నా రజ్జురుద్బంధినీ యథా ।
రమమాణస్త్వయా సార్ధం మృత్యుం త్వాం నాభిలక్షయే ॥ ౮౧

బాలో రహసి హస్తేన కృష్ణసర్పమివాస్పృశం ।
మయా హ్యపితృకః పుత్రః స మహాత్మా దురాత్మనా ॥ ౧౨
తం తు మాం జీవలోకోఽయం నూనమాక్రోష్టుమర్హతి ।
బాలిశో బత కామాత్మా రాజా దశరథో భృశం ॥ ౧౩
యః స్త్రీకృతే ప్రియం పుత్రం వనం ప్రస్థాపయిష్యతి ।
వ్రతైశ్చ బ్రహ్మచర్యైశ్చ గురుభిశ్చోపకర్శితః ॥ ౧౪
భోగకాలే మహత్కృచ్ఛ్రం పునరేవ ప్రపత్స్యతే ।
నాలం ద్వితీయం వచనం పుత్రో మాం ప్రతిభాషితుం ॥ ౧౫
స వనం ప్రవ్రజేత్యుక్తః బాఢమిత్యేవ వక్ష్యతి ।
యది మే రాఘవః కుర్యాత్ వనం గచ్ఛేతి చోదితః ॥ ౧౬
ప్రతికూలం ప్రియం మే స్యాత్ న తు వత్సః కరిష్యతి ।
శుద్ధభావో హి భావం మే న తు జ్ఞాస్యతి రాఘవః ॥ ౧౭
స వనం ప్రవ్రజేత్యుక్తః బాఢమిత్యేవ వక్ష్యతి ।
రాఘవే హి వనం ప్రాప్తే సర్వలోకస్య ధిక్కృతం ॥ ౧౮
మృత్యురక్షమణీయం మాం నయిష్యతి యమక్షయం ।
మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే ॥ ౧౯
ఇష్టే మమ జనే శేషే కిం పాపం ప్రతిపత్స్యసే ।
కౌసల్యాం మాం చ రామం చ పుత్రౌ చ యది హాస్యతి ॥ ౨౦
దుఃఖాన్యసహతీ దేవీ మామేవానుమరిష్యతి ।
కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ మాం చ పుత్రైస్త్రిభిస్సహ ॥ ౨౧

ప్రక్షిప్య నరకే సా త్వం కైకేయి సుఖితా భవ ।
మయా రామేణ చ త్యక్తం శాశ్వతం సత్కృతం గుణైః ॥ ౯౨
ఇక్ష్వాకుకులమక్షోభ్యం ఆకులం పాలయిష్యసి ।
ప్రియం చేద్భరతస్యైతత్ రామప్రవ్రాజనం భవేత్ ॥ ౯౩
మా స్మ మే భరతః కార్షీత్ ప్రేతకృత్యం గతాయుషః ।
హంతానార్యే మమామిత్రే సకామా భవ కైకయి ॥ ౯౪
మృతే మయి గతే రామే వనం పురుషపుంగవే ।
సేదానీం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి ॥ ౯౫
త్వం రాజపుత్రీవాదేన న్యవసో మమ వేశ్మని ।
అకీర్తిశ్చాతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే ॥ ౯౬
సర్వభూతేషు చావజ్ఞా యథా పాపకృతస్తథా ।
కథం రథైర్విభుర్యాత్వా గజాశ్వైశ్చ ముహుర్ముహుః ॥ ౯౭
పద్భ్యాం రామో మహారణ్యే వత్సో మే విచరిష్యతి ।
యస్య త్వాహారసమయే సూదాః కుండలధారిణః ॥ ౯౮
అహంపూర్వాః పచంతి స్మ ప్రశస్తం పానభోజనం ।
న కథం ను కషాయాణి తిక్తాని కటుకాని చ ॥ ౯౯
భక్షయన్ వన్యమాహారం సుతో మే వర్తయిష్యతి ।
మహార్హవస్త్రసంవీతః భూత్వా చిరసుఖోషితః ॥ ౧౦౦
కాషాయపరిధానస్తు కథం భూమౌ నివత్స్యతి ।
కస్యైతద్దారుణం వాక్యం ఏవంవిధమచింతితం ॥ ౧౦౧

రామస్యారణ్యగమనం భరతస్యాభిషేచనం ।
ధిగస్తు యోషితో నామ శఠాః స్వార్థపరాస్సదా ॥ ౧౦౨

న బ్రవీమి స్త్రియస్సర్వాః భరతస్యైవ మాతరం ।
అనర్థభావేఽర్థపరే నృశంసే
మమానుతాపాయ నివిష్టభావే ।
కిమప్రియం పశ్యసి మన్నిమిత్తం
హితానుకారిణ్యథవాఽపి రామే ॥ ౧౦౩

పరిత్యజేయుః పితరో హి పుత్రాన్
భార్యాః పతీంశ్చాపి కృతానురాగాః ।
కృత్స్నం హి సర్వం కుపితం జగత్స్యాత్
దృష్ట్వైవ రామం వ్యసనే నిమగ్నం ॥ ౧౦౪

అహం పునర్దేవకుమారరూపం
అలంకృతం తం సుతమాప్రజంతం ।
నందామి పశ్యన్నపి దర్శనేన
భవామి దృష్ట్వా చ పునర్యువేవ ॥ ౧౦౫

వినాఽపి సూర్యేణ భవేత్ ప్రవృత్తిః
అవర్షతా వజ్రధరేణ వాఽపి ।
రామం తు గచ్ఛంతమితస్సమీక్ష్య
జీవేన్న కశ్చిత్త్వితి చేతనా మే ॥ ౧౦౬

వినాశకామామహితామమిత్రాం
ఆవాసయం మృత్యుమివాత్మనస్త్వాం ।
చిరం బతాంకేన ధృతాఽసి సర్పీ
మహావిషా తేన హతోఽస్మి మోహాత్ ॥ ౧౦౭
మయా చ రామేణ చ లక్ష్మణేన
ప్రశాస్తు హీనో భరత స్త్వయా సహ ।
పురం చ రాష్ట్రం చ నిహత్య బాంధవాన్
మమాహితానాం చ భవాభిహర్షిణీ ॥ ౧౦౮
నృశంసవృత్తే వ్యసనప్రహారిణి
ప్రసహ్య వాక్యం యదిహాద్య భాషసే ।
న నామ తే కేన ముఖాత్పతంత్యధః
విశీర్యమాణా దశనాస్సహస్రధా ॥ ౧౦౯
న కించిదాహాహితమప్రియం వచః
న వేత్తి రామః పరుషాణి భాషితుం ।
కథం ను రామే హ్యభిరామవాదిని
బ్రవీషి దోషాన్ గుణనిత్యసమ్మతే ॥ ౧౧౦
ప్రతామ్య వా ప్రజ్వల వా ప్రణశ్య వా
సహస్రశో వా స్ఫుటితా మహీం వ్రజ ।
న తే కరిష్యామి వచస్సుదారుణం
మమాహితం కేకయరాజపాంసని ॥ ౧౧౧

క్షురోపమాం నిత్యమసత్ప్రియంవదాం
ప్రదుష్టభావాం స్వకులోపఘాతినీం ।
న జీవితుం త్వాం విషహే మనోరమాం
దిధక్షమాణాం హృదయం సబన్ధనం ॥ ౧౧౨

న జీవితం మేఽస్తి పునః కుతస్సుఖం
వినాఽఽత్మజేనాత్మవతః కుతో రతిః ।
సమాహితం దేవి న కర్తుమర్హసి
స్పృశామి పాదావపి తే ప్రసీద మె ॥ ౧౧౩

న భూమిపాలో విలపన్ననాథవత్
స్త్రియా గృహీతో హృదయేఽతిమాత్రయా ।
పపాత దేవ్యాశ్చరణౌ ప్రసారితౌ
ఉభావసంస్పృశ్య యథాఽఽతురస్తథా ॥ ౧౧౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- ద్వాదశస్సర్గః.

అథ త్రయోదశస్సర్గః.

అతదర్హం మహారాజం శయానమతథోచితం ।
యయాతిమివ పుణ్యాంతె దేవలోకాత్ పరిచ్యుతం ॥ ౧
అనర్థరూపా సిద్ధార్థా హ్యభీతా భయదర్శినీ ।
పునరాకారయామాస తమేవ వరమంగనా ॥ ౨

త్వం కత్థసే మహారాజ సత్యవాదీ దృఢవ్రతః ।
మమ చేమం వరం కస్మాత్ విధారయితుమిచ్ఛసి ॥ ౩
ఏవముక్తస్తు కైకేయ్యా రాజా దశరథస్తదా ।
ప్రత్యువాచ తతః క్రుద్ధః ముహూర్తం విహ్వలన్నివ ॥ ౪
మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే ।
హంతానార్యే మమామిత్రే సకామా సుఖినీ భవ ॥ ౫
స్వర్గేఽపి ఖలు రామస్య కుశలం దైవతైరహం ।
ప్రత్యాదేశాదభిహితం ధారయిష్యే కథం బత ॥ ౬
కైకేయ్యాః ప్రియకామేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా ।
యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్ తదసత్యం భవిష్యతి ॥ ౭
అపుత్రేణ మయా పుత్రః శ్రమేణ మహతా మహాన్ ।
రామో లబ్ధో మహాబాహుః స కథం త్యజ్యతే మయా ॥ ౮
శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ జితక్రోధః క్షమాపరః ।
కథం కమలపత్రాక్షః మయా రామో వివాస్యతే ॥ ౯
కథమిందీవరశ్యామం దీర్ఘబాహుం మహాబలం ।
అభిరామమహం రామం ప్రేషయిష్యామి దండకాన్ ॥ ౧౦
సుఖానాముచితస్యైవ దుఃఖైరనుచితస్య చ ।
దుఃఖం నామానుపశ్యేయం కథం రామస్య ధీమతః ॥ ౧౧
యది దుఃఖమకృత్వాఽద్య మమ సంక్రమణం భవేత్ ।
అదుఃఖార్హస్య రామస్య తతస్సుఖమవాప్నుయాం ॥ ౧౨

నృశంసే పాపసంకల్పే రామం సత్యపరాక్రమం ।
కిం విప్రియేణ కైకేయి ప్రియం యోజయసే మమ ॥ ౧౩
అకీర్తిరతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే ।
తథా విలపతస్తస్య పరిభ్రమితచేతసః ॥ ౧౪
అస్తమభ్యగమత్ సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత ।
సా త్రియామా తథాఽఽర్తస్య చంద్రమండలమండితా ॥ ౧౫
రాజ్ఞో విలపమానస్య న వ్యభాసత శర్వరీ ।
తథైవోష్ణం వినిశ్వస్య వృద్ధో దశరథో నృపః ॥ ౧౬
విలలాపార్తవద్దుఃఖం గగనాసక్తలోచనః ।
న ప్రభాతం త్వయేచ్ఛామి నిశే నక్షత్రభూషణే ॥ ౧౭
క్రియతాం మే దయా భద్రే మయాఽయం రచితోఽంజలిః ।
అథవా గమ్యతాం శీఘ్రం నాహమిచ్ఛామి నిర్ఘృణాం ॥ ౧౮
నృశంసాం కైకయీం ద్రష్టుం యత్కృతే వ్యసనం మహత్ ।
ఏవముక్త్వా తతో రాజా కైకేయీం సంయతాంజలిః ॥ ౧౯
ప్రసాదయామాస పునః కైకేయీం చేదమబ్రవీత్ ।
సాధువృత్తస్య దీనస్య త్వద్గతస్య గతాయుషః ॥ ౨౦
ప్రసాదః క్రియతాం దేవి భద్రే రాజ్ఞో విశేషతః ।
శూన్యేన ఖలు సుశ్రోణి మయేదం సముదాహృతం ॥ ౨౧
కురు సాధు ప్రసాదం మే బాలే సహృదయా హ్యసి ।
ప్రసీద దేవి రామో మే త్వద్దత్తం రాజ్యమవ్యయం ॥ ౨౨

లభతామసితాపాంగె యశః పరమవాప్నుహి ।
మమ రామస్య లోకస్య గురూణాం భరతస్య చ ॥ ౧౧౩
ప్రియమేతద్గురుశ్రోణి కురు చారుముఖేక్షణే ।
విశుద్ధభావస్య సుదుష్టభావా
తామ్రేక్షణస్యాశ్రుకలస్య రాజ్ఞః ।
శ్రుత్వా విచిత్రం కరుణం విలాపం
భర్తుర్నృశంసా న చకార వాక్యం ॥ ౧౧౪
తతస్స రాజా పునరేవ మూర్ఛితః
ప్రియామదుష్టాం ప్రతికూలభాషిణీం ।
సమీక్ష్య పుత్రస్య వివాసనం ప్రతి
క్షితౌ విసంజ్ఞో నిపపాత దుఃఖితః ॥ ౧౧౫
ఇతీవ రాజ్ఞో వ్యథితస్య సా నిశా
జగామ ఘోరం శ్వసతో మనస్వినః ।
విబోధ్యమానః ప్రతిబోధనం తదా
నివారయామాస స రాజసత్తమః ॥ ౧౧౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రయోదశస్సర్గః.

అథ చతుర్దశస్సర్గః.

పుత్రశోకార్దితం పాపా విసంజ్ఞం పతితం భువి ।
వివేష్టమానముద్వీక్ష్య సైక్ష్వాకమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧

పాపం కృత్వైవ కిమిదం మమ సంశ్రుత్య సంశ్రవం ।
శేషే క్షితితలే సన్నః స్థిత్యాం స్థాతుం త్వమర్హసి ॥ ౨
ఆహుస్సత్యం హి పరమం ధర్మం ధర్మవిదో జనాః ।
సత్యమాశ్రిత్య హి మయా త్వం చ ధర్మం ప్రచోదితః ॥ ౩
సంశ్రుత్య శైబ్యః శ్యేనాయ స్వాం తనుం జగతీపతిః ।
ప్రదాయ పక్షిణే రాజన్ జగామ గతిముత్తమాం ॥ ౪
తథా హ్యలర్కస్తేజస్వీ బ్రాహ్మణే వేదపారగే ।
యాచమానే స్వకే నేత్రే ఉద్ధృత్యావిమనా దదౌ ॥ ౫
సరితాం తు పతిః స్వల్పాం మర్యాదాం సత్యమన్వితః ।
సత్యానురోధాత్ సమయే స్వాం వేలాం నాతివర్తతే ॥ ౬
సత్యమేకపదం బ్రహ్మ సత్యే ధర్మః ప్రతిష్ఠితః ।
సత్యమేవాక్షయా వేదాః సత్యేనైవాప్యతే పరం ॥ ౭
సత్యం సమనువర్తస్వ యది ధర్మే ధృతా మతిః ।
సఫలస్స వరో మేఽస్తు వరదో హ్యసి సత్తమ ॥ ౮
ధర్మస్యేహాభికామార్థం మమ చైవాభిచోదనాత్ ।
ప్రవ్రాజయ సుతం రామం త్రిః ఖలు త్వాం బ్రవీమ్యహం ॥ ౯
సమయం చ మమార్యేమం యది త్వం న కరిష్యసి ।
అగ్రతస్తే పరిత్యక్తా పరిత్యక్ష్యామి జీవితం ॥ ౧౦
ఏవం ప్రచోదితో రాజా కైకేయ్యా నిర్విశంకయా ।
నాశకత్ పాశమున్మోక్తుం బలిరింద్రకృతం యథా ॥ ౧౧

ఉద్భ్రాంతహృదయశ్చాపి వివర్ణవదనోఽభవత్ ।
స ధుర్యో వై పరిస్పందన్ యుగచక్రాంతరం యథా ॥ ౧౨
విహ్వలాభ్యాం చ నేత్రాభ్యాం అపశ్యన్నివ భూపతిః ।
కృచ్ఛ్రాద్ధైర్యేణ సంస్తభ్య కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
యస్తే మంత్రకృతః పాణిః అగ్నౌ పాపే మయా ధృతః ।
తం త్యజామి స్వజం చైవ తవ పుత్రం త్వయా సహ ॥ ౧౪
ప్రయాతా రజనీ దేవి సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ।
అభిషేకం గురుజనః త్వరయిష్యతి మాం ధ్రువం ॥ ౧౫
రామాభిషేకసంభారైః తదర్థముపకల్పితైః ।
రామః కారయితవ్యో మే మృతస్య సలిలక్రియాం ॥ ౧౬
త్వయా సపుత్రయా నైవ కర్తవ్యా సలిలక్రియా ।
వ్యాహంతాస్యశుభాచారే యది రామాభిషేచనం ॥ ౧౭
న చ శక్నోమ్యహం ద్రష్టుం దృష్ట్వా పూర్వం తథా సుఖం ।
హతహర్షం నిరానందం పునర్జనమవాఙ్ముఖం ॥ ౧౮
తాం తథా బ్రువతస్తస్య భూమిపస్య మహాత్మనః ।
ప్రభాతా శర్వరీ పుణ్యా చంద్రనక్షత్రశాలినీ ॥ ౧౯
తతః పాపసమాచారా కైకేయీ పార్థివం పునః ।
ఉవాచ పరుషం వాక్యం వాక్యజ్ఞా రోషమూర్ఛితా ॥ ౨౦
కిమిదం భాషసే రాజన్ వాక్యం గరరుజోపమం ।
ఆనాయయితుమక్లిష్టం పుత్రం రామమిహార్హసి ॥ ౨౧

స్థాప్య రాజ్యే మమ సుతం కృత్వా రామం వనేచరం ।
నిస్సపత్నాం చ మాం కృత్వా కృతకృత్యో భవిష్యసి ॥ ౨౨
స నున్న ఇవ తీక్ష్ణేన ప్రతోదేన హయోత్తమః ।
రాజా ప్రచోదితోఽభీక్ష్ణం కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨౩
ధర్మబంధేన బద్ధోఽస్మి నష్టా చ మమ చేతనా ।
జ్యేష్ఠం పుత్రం ప్రియం రామం ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికం ॥
తతః ప్రభాతాం రజనీం ఉదితే చ దివాకరే ।
పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ ముహూర్తే చ సమాహితే ॥ ౨౫
వసిష్ఠో గుణసంపన్నః శిష్యైః పరివృతస్తదా ।
ఉపగృహ్యాశు సంభారాన్ ప్రవివేశ పురోత్తమం ॥ ౨౬
సిక్తసంమార్జితపథాం పతాకోత్తమభూషితాం ।
విచిత్రకుసుమాకీర్ణాం నానాస్రగ్భిర్విరాజితాం ॥ ౨౭
సంహృష్టమనుజోపేతాం సమృద్ధవిపణాపణాం ।
మహోత్సవసమాకీర్ణాం రాఘవార్థే సముత్సుకాం ॥ ౨౮
చందనాగరుధూపైశ్చ సర్వతః ప్రతిధూపితాం ।
తాం పురీం సమతిక్రమ్య పురందరపురోపమాం ॥ ౨౯
దదర్శాంతఃపురం శ్రేష్ఠం నానాద్విజగణాయుతం ।
పౌరజానపదాకీర్ణం బ్రాహ్మణైరుపశోభితం ॥ ౩౦
యజ్ఞవిద్భిస్సుసంపూర్ణం సదస్యైః పరమద్విజైః ।
తదంతఃపురమాసాద్య వ్యతిచక్రామ తం జనం ॥ ౩౧

వసిష్ఠః పరమప్రీతః పరమర్షిర్వివేశ చ ।
స త్వపశ్యద్వినిష్క్రాంతం సుమంత్రం నామ సారథిం ॥ ౩౨
ద్వారే మనుజసింహస్య సచివం ప్రియదర్శనం ।
తమువాచ మహాతేజాః సూతపుత్రం విశారదం ॥ ౩౩
వసిష్ఠః క్షిప్రమాచక్ష్వ నృపతేర్మామిహాగతం ।
ఇమే గంగోదకఘటాః సాగరేభ్యశ్చ కాంచనాః ॥ ౩౪
ఔదుంబరం భద్రపీఠం అభిషేకార్థమాహృతం ।
సర్వబీజాని గంధాశ్చ రత్నాని వివిధాని చ ॥ ౩౫
క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజాః దర్భాస్సుమనసః పయః ।
అష్టౌ చ కన్యా రుచిరాః మత్తశ్చ వరవారణః ॥ ౩౬
చతురశ్వో రథః శ్రీమాన్ నిస్త్రింశో ధనురుత్తమం ।
వాహనం నరసంయుక్తం ఛత్రం చ శశిసన్నిభం ॥ ౩౭
శ్వేతే చ వాలవ్యజనే భృంగారుశ్చ హిరణ్మయః ।
హేమదామపినద్ధశ్చ కకుద్మాన్ పాండురో వృషః ॥ ౩౮
కేసరీ చ చతుర్దంష్ట్రః హరిశ్రేష్ఠో మహాబలః ।
సింహాసనం వ్యాఘ్రతనుః సమిద్ధశ్చ హుతాశనః ॥ ౩౯
సర్వవాదిత్రసంఘాశ్చ వేశ్యాశ్చాలంకృతాః స్త్రియః ।
ఆచార్యా బ్రాహ్మణా గావః పుణ్యాశ్చ మృగపక్షిణః ॥ ౪౦
పౌరజానపదశ్రేష్ఠాః నైగమాశ్చ గణైస్సహ ।
ఏతే చాన్యే చ బహవః ప్రీయమాణాః ప్రియంవదాః ॥ ౪౧

అభిషేకాయ రామస్య సహ తిష్ఠంతి పార్థివైః ।
త్వరయస్వ మహారాజం యథా సముదితేఽహని ॥ ౪౨
పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ రామో రాజ్యమవాప్నుయాత్ ।
ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా సూతపుత్రో మహాత్మనః ॥ ౪౩
స్తువన్ నృపతిశార్దూలం ప్రవివేశ నివేశనం ।
తం తు పూర్వోదితం వృద్ధం ద్వారస్థా రాజసమ్మతం ॥ ౪౪
న శేకురభిసంరోద్ధుం రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః ।
స సమీపస్థితో రాజ్ఞః తామవస్థామజజ్ఞివాన్ ॥ ౪౫
వాగ్భిః పరమతుష్టాభిః అభిష్టోతుం ప్రచక్రమే ।
తతస్సూతో యథాకాలం పార్థివస్య నివేశనే ॥ ౪౬
సుమంత్రః ప్రాంజలిర్భూత్వా తుష్టావ జగతీపతిం ।
యథా నందతి తేజస్వీ సాగరో భాస్కరోదయే ॥ ౪౭
ప్రీతః ప్రీతేన మనసా తథాఽఽనందఘనస్స్వతః ।
ఇంద్రమస్యాం తు వేళాయాం అభితుష్టావ మాతలిః ॥ ౪౮
సోఽజయద్దానవాన్ సర్వాన్ తథా త్వాం బోధయామ్యహం ।
వేదాస్సహాంగవిద్యాశ్చ యథా హ్యాత్మభువం విభుం ॥ ౪౯
బ్రహ్మాణం బోధయంత్యద్య తథా త్వాం బోధయామ్యహం ।
ఆదిత్యస్సహ చంద్రేణ యథా భూతధరాం శుభాం ॥ ౫౦
బోధయత్యద్య పృథివీం తథా త్వాం బోధయామ్యహం ।
ఉత్తిష్ఠాశు మహారాజ కృతకౌతుకమంగళః ॥ ౫౧

విరాజమానో వపుషా మేరోరివ దివాకరః ।
సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి ॥ ౫౨
వరుణశ్చాగ్నిరింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు తే ।
గతా భగవతీ రాత్రిః కృతం కృత్యమిదం తవ ॥ ౫౩
బుధ్యస్వ నృపశార్దూల కురు కార్యమనంతరం ।
ఉదతిష్ఠత రామస్య సమగ్రమభిషేచనం ॥ ౫౪
పౌరజానపదైశ్చాపి నైగమైశ్చ కృతాంజలిః ।
స్వయం వసిష్ఠో భగవాన్ బ్రాహ్మణైస్సహ తిష్ఠతి ॥ ౫౫
క్షిప్రమాజ్ఞాప్యతాం రాజన్ రాఘవస్యాభిషేచనం ।
యథా హ్యపాలాః పశవః యథా సేనా హ్యనాయకా ॥ ౫౬
యథా చంద్రం వినా రాత్రిః యథా.గావో వినా వృషం ।
ఏవం హి భవితా రాష్ట్రం యత్ర రాజా న దృశ్యతే ॥ ౫౭
ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమివార్థవత్ ।
అభ్యకీర్యత శోకేన భూయ ఏవ మహీపతిః ॥ ౫౮
తతస్స రాజా తం సూతం సన్నహర్షస్సుతం ప్రతి ।
శోకరక్తేక్షణః శ్రీమాన్ ఉద్వీక్ష్యోవాచ ధార్మికః ॥ ౫౯
వాక్యైస్తు ఖలు మర్మాణి మమ భూయో నికృంతసి ।
సుమంత్రః కరుణం శ్రుత్వా దృష్ట్వా దీనం చ పార్థివం ॥ ౬౦
ప్రగృహీతాంజలిః కించిత్ తస్మాద్దేశాదపాక్రమత్ ।
యదా వక్తుం స్వయం దైన్యాత్ న శశాక మహీపతిః ॥ ౬౧

తదా సుమంత్రం మంత్రజ్ఞా కైకేయీ ప్రత్యువాచ హ ।
సుమంత్ర రాజా రజనీం రామహర్షసముత్సుకః ॥ ౬౨

ప్రజాగరపరిశ్రాంతో నిద్రాయా వశమేయివాన్ ।
తద్గచ్ఛ త్వరితం సూత రాజపుత్రం యశస్వినం ॥ ౬౩

రామమానయ భద్రం తే నాత్ర కార్యా విచారణా ।
స మన్యమానః కల్యాణం హృదయేన ననంద చ ॥ ౬౪

నిర్జగామ చ సంప్రీత్యా త్వరితో రాజశాసనాత్ ।
సుమంత్రశ్చింతయామాస త్వరితం చోదితస్తయా ॥ ౬౫

వ్యక్తం రామాభిషేకార్థం ఇహాయాస్యతి ధర్మవిత్ ।
ఇతి సూతో మతిం కృత్వా హర్షేణ మహతా వృతః ॥ ౬౬

నిర్జగామ మహాబాహోః రాఘవస్య దిదృక్షయా ।
సాగరహ్రదసంకాశాత్ సుమంత్రోఽంతఃపురాచ్ఛుభాత్ ॥ ౬౭

నిష్క్రమ్య జనసంబాధం దదర్శ ద్వారమగ్రతః ।

తతః పురస్తాత్ సహసా వినిర్గతో
మహీపతీన్ ద్వారగతో విలోకయన్ ।
దదర్శ పౌరాన్ వివిధాన్ మహాధనాన్
ఉపస్థితాన్ ద్వారముపేత్య విష్ఠితాన్ ॥ ౬౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్దశస్సర్గః.

అథ పంచదశస్సర్గః.

తే తు తాం రజనీముష్య బ్రాహ్మణా వేదపారగాః ।
ఉపతస్థురుపస్థానం సహరాజపురోహితాః ॥ ౧
అమాత్యా బలముఖ్యాశ్చ ముఖ్యా యే నిగమస్య చ ।
రాఘవస్యాభిషేకార్థే ప్రీయమాణాస్తు సంగతాః ॥ ౨
ఉదితే విమలే సూర్యే పుష్యే చాభ్యాగతేఽహని ।
లగ్నే కర్కటకే ప్రాప్తే జన్మ రామస్య చ స్థితే ॥ ౩
అభిషేకాయ రామస్య ద్విజేంద్రైరుపకల్పితం ।
కాంచనా జలకుంభాశ్చ భద్రపీఠం స్వలంకృతం ॥ ౪
రథశ్చ సమ్యగాస్తీర్ణః భాస్వతా వ్యాఘ్రచర్మణా ।
గంగాయమునయోః పుణ్యాత్ సంగమాదాహృతం జలం ॥ ౫
యాశ్చాన్యాస్సరితః పుణ్యాః హ్రదాః కూపాస్సరాంసి చ ।
ప్రాగ్వాహాశ్చోర్ధ్వవాహాశ్చ తిర్యగ్వాహాస్సమాహితాః ॥ ౬
తాభ్యశ్చైవాహృతం తోయం సముద్రేభ్యశ్చ సర్వశః ।
సలాజాః క్షీరిభిశ్ఛన్నాః ఘటాః కాంచనరాజతాః ॥ ౭
పద్మోత్పలయుతా భాంతి పూర్ణాః పరమవారిణా ।
క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజాః దర్భాస్సుమనసః పయః ॥ ౮
అష్టౌ చ కన్యా రుచిరాః మత్తశ్చ వరవారణః ।
వేశ్యాశ్చైవ శుభాచారాః సర్వాభరణభూషితాః ॥ ౯

చంద్రాంశువికచప్రఖ్యం కాంచనం రత్నభూషితం ।
సజ్జం తిష్ఠతి రామస్య వాలవ్యజనముత్తమం ॥ 10
చంద్రమండలసంకాశం ఆతపత్రం చ పాండురం ।
సజ్జం ద్యుతికరం శ్రీమత్ అభిషేకపురస్కృతం ॥ 11
పాండురశ్చ వృషస్సజ్జః పాండురోఽశ్వశ్చ సుస్థితః ।
ప్రసృతశ్చ గజః శ్రీమాన్ ఔపవాహ్యః ప్రతీక్షతే ॥ 12
అష్టౌ చ కన్యా మాంగళ్యాః సర్వాభరణభూషితాః ।
వాదిత్రాణి చ సర్వాణి వందినశ్చ తథా పరే ॥ 13
ఇక్ష్వాకూణాం యథా రాజ్యే సంభ్రియేతాభిషేచనం ।
తథాజాతీయమాదాయ రాజపుత్రాభిషేచనం ॥ 14
తే రాజవచనాత్తత్ర సమవేతా మహీపతిం ।
అపశ్యంతోఽబ్రువన్ కో ను రాజ్ఞో నః ప్రతివేదయేత్ ॥ 15
న పశ్యామశ్చ రాజానం ఉదితశ్చ దివాకరః ।
యౌవరాజ్యాభిషేకశ్చ సజ్జో రామస్య ధీమతః ॥ 16
ఇతి తేషు బ్రువాణేషు సార్వభౌమాన్ మహీపతీన్ ।
అబ్రవీత్తానిదం సర్వాన్ సుమంత్రో రాజసత్కృతః ॥ 17
రామం రాజ్ఞో నియోగేన త్వరయా ప్రస్థితోఽస్మ్యహం ।
పూజ్యా రాజ్ఞో భవంతస్తు రామస్య చ విశేషతః ॥ 18
అయం పృచ్ఛామి వచనాత్ సుఖమాయుష్మతామహం ।
రాజ్ఞస్సంప్రతిబుద్ధస్య యచ్చాగమనకారణం ॥ 19

ఇత్యుక్త్వాఽంతఃపురద్వారం ఆజగామ పురాణవిత్ ।
సదాఽసక్తం చ తద్వేశ్మ సుమంత్రః ప్రవివేశ హ ॥ ౨౦
తుష్టావాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంపతేః ।
శయనీయం నరేంద్రస్య తదాసాద్య వ్యతిష్ఠత ॥ ౨౧
సోఽత్యాసాద్య తు తద్వేశ్మ తిరస్కరణిమంతరా ।
ఆశీర్భిర్గుణయుక్తాభిః అభితుష్టావ రాఘవం ॥ ౨౨
సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి ।
వరుణశ్చాగ్నిరింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు తే ॥ ౨౩
గతా భగవతీ రాత్రిః కృతం కృత్యమిదం తవ ।
బుధ్యస్వ నృపశార్దూల కురు కార్యమనంతరం ॥ ౨౪
బ్రాహ్మణా బలముఖ్యాశ్చ నైగమాశ్చాగతా నృప ।
దర్శనం ప్రతికాంక్షంతే ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ ॥ ౨౫
స్తువంతం తం తదా సూతం సుమంత్రం మంత్రకోవిదం ।
ప్రతిబుధ్య తతో రాజా ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౬
రామమానయ సూతేతి యదస్యభిహితోఽనయా ।
కిమిదం కారణం యేన మమాజ్ఞా ప్రతిహన్యతే ॥ ౨౭
న చైవ సంప్రసుప్తోఽహం ఆనయేహాశు రాఘవం ।
ఇతి రాజా దశరథః సూతం తత్రాన్వశాత్పునః ॥ ౨౮
స రాజవచనం శ్రుత్వా శిరసా ప్రతిపూజ్య తం ।
నిర్జగామ నృపావాసాత్ మన్యమానః ప్రియం మహత్ ॥ ౨౯

ప్రపన్నో రాజమార్గం చ పతాకాధ్వజశోభితం ।
హృష్టః ప్రముదితస్సూతః జగామాశు విలోకయన్ ॥ ౩౦
స సూతస్తత్ర శుశ్రావ రామాధికరణాః కథాః ।
అభిషేచనసంయుక్తాః సర్వలోకస్య హృష్టవత్ ॥ ౩౧
తతో దదర్శ రుచిరం కైలాసశిఖరప్రభం ।
రామవేశ్మ సుమంత్రస్తు శక్రవేశ్మసమప్రభం ॥ ౩౨
మహాకవాటవిహితం వితర్దిశతశోభితం ।
శారదాభ్రఘనప్రఖ్యం దీప్తం మేరుగుహోపమం ॥ ౩౩
మణిభిర్వరమాల్యానాం సుమహద్భిరలంకృతం ।
ముక్తామణిభిరాకీర్ణం చందనాగరుధూపితం ॥ ౩౪
గంధాన్ మనోజ్ఞాన్ విసృజత్ దార్దురం శిఖరం యథా ।
సారసైశ్చ మయూరైశ్చ నినదద్భిర్విరాజితం ॥ ౩౫
సుకృతేహామృగాకీర్ణం సుకీర్ణం భక్తిభిస్తథా ।
మనశ్చక్షుశ్చ భూతానాం ఆదదత్తిగ్మతేజసా ॥ ౩౬
చంద్రభాస్కరసంకాశం కుబేరభవనోపమం ।
మహేంద్రధామప్రతిమం నానాపక్షిసమాకులం ॥ ౩౭
మేరుశృంగసమం సూతః రామవేశ్మ దదర్శ హ ।
ఉపస్థితైస్సమాకీర్ణం జనైరంజలికారిభిః ॥ ౩౮
ఉపాదాయ సమాక్రాంతైః తథా జానపదైర్జనైః ।
రామాభిషేకసుముఖైః ఉన్ముఖైస్సమలంకృతం ॥ ౩౯

మహామేఘసమప్రఖ్యం ఉదగ్రం సువిభూషితం ।
నానారత్నసమాకీర్ణం కుబ్జకైరాతకావృతం ॥ ౪౦
స వాజియుక్తేన రథేన సారథిః
నరాకులం రాజకులం విలోకయన్ ।
వరూథినా రామగృహాభిపాతినా
పురస్య సర్వస్య మనాంస్యరంజయత్ ॥ ౪౧
తతస్సమాసాద్య మహాధనం మహత్
ప్రహృష్టరోమా స బభూవ సారథిః ।
మృగైర్మయూరైశ్చ సమాకులోల్బణం
గృహం వరార్హస్య శచీపతేరివ ॥ ౪౨
స తత్ర కైలాసనిభాః స్వలంకృతాః
ప్రవిశ్య కక్ష్యాస్త్రిదశాలయోపమాః ।
ప్రియాన్నరాన్ రామమతే స్థితాన్ బహూన్
అపోహ్య శుద్ధాంతముపస్థితో రథీ ॥ ౪౩
స తత్ర శుశ్రావ చ హర్షయుక్తాః
రామాభిషేకార్థకృతా జనానాం ।
నరేంద్రసూనోరభిమంగళార్థాః
సర్వస్య లోకస్య గిరః ప్రహృష్టః ॥ ౪౪
మహేంద్రసద్మప్రతిమం తు వేశ్మ
రామస్య రమ్యం మృగపక్షిజుష్టం ।

దదర్శ మేరోరివ శృంగముచ్చం
విభ్రాజమానం ప్రభయా సుమంత్రః ॥ ౪౫
ఉపస్థితై రంజలికారకైశ్చ
సోపాయనై ర్జానపదైశ్చ మర్త్యైః ।
కోట్యా పరార్ధైశ్చ విముక్తయానైః
సమాకులం ద్వారపథం దదర్శ ॥ ౪౬
తతో మహామేఘమహీధరాభం
ప్రభిన్నమత్యంకుశమప్రసహ్యం ।
రామోపవాహ్యం రుచిరం దదర్శ
శత్రుంజయం నాగముదగ్రకాయం ॥ ౪౭
స్వలంకృతాన్ సాశ్వరథాన్ సకుంజరాన్
అమాత్యముఖ్యాన్ శతశశ్చ వల్లభాన్ ।
వ్యపోహ్య సూతస్సహితాన్ సమంతతః
సమృద్ధమంతఃపురమావివేశ ॥ ౪౮
తదద్రికూటాచలమేఘసన్నిభం
మహావిమానోత్తమవేశ్మసంఘవత్ ।
అవార్యమాణః ప్రవివేశ సారథిః
ప్రభూతరత్నం మకరో యథాఽర్ణవం ॥ ౪౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – పంచదశస్సర్గః.

——o——

అథ షోడశస్సర్గః.

స తదంతఃపురద్వారం సమతీత్య జనాకులం ।
ప్రవివిక్తాం తతః కక్ష్యాం ఆససాద పురాణవిత్ ॥ ౧
ప్రాసకార్ముకబిభ్రద్భిః యువభిర్మృష్టకుండలైః ।
అప్రమాదిభిరేకాగ్రైః స్వనురక్తైరధిష్ఠితాం ॥ ౨
తత్ర కాషాయిణో వృద్ధాన్ వేత్రపాణీన్ స్వలంకృతాన్ ।
దదర్శ విష్ఠితాన్ ద్వారి స్త్ర్యధ్యక్షాన్ సుసమాహితాన్ ॥ ౩
తే సమీక్ష్య సమాయాంతం రామప్రియచికీర్షవః ।
సహసోత్పతితాస్సర్వే స్వాసనేభ్యస్ససంభ్రమాః ॥ ౪
తానువాచ వినీతాత్మా సూతపుత్రః ప్రదక్షిణః ।
క్షిప్రమాఖ్యాత రామాయ సుమంత్రో ద్వారి తిష్ఠతి ॥ ౫
తే రామముపసంగమ్య భర్తుః ప్రియచికీర్షవః ।
సహభార్యాయ రామాయ క్షిప్రమేవాచచక్షిరే ॥ ౬
ప్రతివేదితమాజ్ఞాయ సూతమభ్యంతరం పితుః ।
తత్రైవానాయయామాస రాఘవప్రియకామ్యయా ॥ ౭
తం వైశ్రవణసంకాశం ఉపవిష్టం స్వలంకృతం ।
దదర్శ సూతః పర్యంకే సౌవర్ణే సోత్తరచ్ఛదే ॥ ౮
వరాహరుధిరాభేణ శుచినా చ సుగంధినా ।
అనులిప్తం పరార్ధ్యేన చందనేన పరంతపం ॥ ౯

స్థితయా పార్శ్వతశ్చాపి వాలవ్యజనహస్తయా ।
ఉపేతం సీతయా భూయః చిత్రయా శశినం యథా ॥ ౧౦
తం తపంతమివాదిత్యం ఉపపన్నం స్వతేజసా ।
వవందే వరదం వందీ వినయజ్ఞో వినీతవత్ ॥ ౧౧
ప్రాంజలిస్తు సుఖం పృష్ట్వా విహారశయనాసనె ।
రాజపుత్రమువాచెదం సుమంత్రో రాజసత్కృతః ॥ ౧౨
కౌసల్యాసుప్రజా రామ పితా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి ।
మహిష్యా సహ కైకేయ్యా గమ్యతాం తత్ర మా చిరం ॥ ౧౩
ఏవముక్తస్తు సంహృష్టః నరసింహో మహాద్యుతిః ।
తతస్సంమానయామాస సీతామిదమువాచ హ ॥ ౧౪
దేవి దేవశ్చ దేవీ చ సమాగమ్య మదంతరె ।
మంత్రయేతే ధ్రువం కించిత్ అభిషేచనసంహితం ॥ ౧౫
లక్షయిత్వా హ్యభిప్రాయం ప్రియకామా సుదక్షిణా ।
సంచోదయతి రాజానం మదర్థం మదిరేక్షణే ॥ ౧౬
సా ప్రహృష్టా మహారాజం హితకామానువర్తినీ ।
జననీ చార్థకామా మే కేకయాధిపతేస్సుతా ॥ ౧౭
దిష్ట్యా ఖలు మహారాజః మహిష్యా ప్రియయా సహ ।
సుమంత్రం ప్రాహిణోద్దూతం అర్థకామకరం మమ ॥ ౧౮
యాదృశీ పరిషత్తత్ర తాదృశో దూత ఆగతః ।
ధ్రువమద్యైవ మాం రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి ॥ ౧౯

హంత శీఘ్రమితో గత్వా ద్రక్ష్యామి చ మహీపతిం ।
సహ త్వం పరివారేణ సుఖమాస్స్వ రమస్వ చ ॥ ౨౦
పతిసంమానితా సీతా భర్తారమసితేక్షణా ।
ఆద్వారమనువవ్రాజ మంగళాన్యభిదధ్యుషీ ॥ ౨౧
రాజ్యం ద్విజాతిభిర్జుష్టం రాజసూయాభిషేచనం ।
కర్తుమర్హతి తే రాజా వాసవస్యేవ లోకకృత్ ॥ ౨౨
దీక్షితం వ్రతసంపన్నం వరాజినధరం శుచిం ।
కురంగశృంగపాణిం చ పశ్యంతీ త్వాం భజామ్యహం ॥ ౨౩
పూర్వాం దిశం వజ్రధరః దక్షిణాం పాతు తే యమః ।
వరుణః పశ్చిమామాశాం ధనేశస్తూత్తరాం దిశం ॥ ౨౪
అథ సీతామనుజ్ఞాప్య కృతకౌతుకమంగళః ।
నిశ్చక్రామ సుమంత్రేణ సహ రామో నివేశనాత్ ॥ ౨౫
పర్వతాదివ నిష్క్రమ్య సింహో గిరిగుహాశయః ।
లక్ష్మణం ద్వారి సోఽపశ్యత్ ప్రహ్వాంజలిపుటం స్థితం ॥ ౨౬
అథ మధ్యమకక్ష్యాయాం సమాగమ్య సుహృజ్జనైః ।
స సర్వానర్థినో దృష్ట్వా సమేత్య ప్రతినంద్య చ ॥ ౨౭
తతః పావకసంకాశం ఆరురోహ రథోత్తమం ।
వైయాఘ్రం పురుషవ్యాఘ్రం రాజతం రాజనందనః ॥ ౨౮
మేఘనాదమసంబాధం మణిహేమవిభూషితం ।
ముష్ణంతమివ చక్షూంషి ప్రభయా సూర్యవర్చసం ॥ ౨౯

కరేణుశిశుకల్పైశ్చ యుక్తం పరమవాజిభిః ।
హరియుక్తం సహస్రాక్షః రథమింద్ర ఇవాశుగం ॥ ౩౦
ప్రయయౌ తూర్ణమాస్థాయ రాఘవో జ్వలితః శ్రియా ।
స పర్జన్య ఇవాకాశే స్వనవానభినాదయన్ ॥ ౩౧
నికేతాన్నిర్యయౌ శ్రీమాన్ మహేంద్రాదివ చంద్రమాః ।
ఛత్రచామరపాణిస్తు లక్ష్మణో రాఘవానుజః ॥ ౩౨
జుగోప భ్రాతరం భ్రాతా రథమాస్థాయ పృష్ఠతః ।
తతో హలహలాశబ్దః తుములస్సమజాయత ॥ ౩౩
తస్య నిష్క్రమమాణస్య జనౌఘస్య సమంతతః ।
తతో హయవరా ముఖ్యాః నాగాశ్చ గిరిసన్నిభాః ॥ ౩౪
అనుజగ్ముస్తదా రామం శతశోఽథ సహస్రశః ।
అగ్రతశ్చాస్య సన్నద్ధాః చందనాగురుభూషితాః ॥ ౩౫
ఖడ్గచాపధరాశ్శూరాః జగ్మురాశంసవో జనాః ।
తతో వాదిత్రశబ్దాశ్చ స్తుతిశబ్దాశ్చ వందినాం ॥ ౩౬
సింహనాదాశ్చ శూరాణాం తదా శుశ్రువిరే పథి ।
హర్మ్యవాతాయనస్థాభిః భూషితాభిస్సమంతతః ॥ ౩౭
కీర్యమాణస్సుపుష్పౌఘైః యయౌ స్త్రీభిరరిందమః ।
రామం సర్వానవద్యాంగ్యః రామపిప్రీషయా తతః ॥ ౩౮
వచోభిరగ్ర్యైర్హర్మ్యస్థాః క్షితిస్థాశ్చ వవందిరే ।
నూనం నందతి తే మాతా కౌసల్యా మాతృనందనా ॥ ౩౯

పశ్యంతీ సిద్ధయాత్రం త్వాం పిత్ర్యం రాజ్యమవస్థితం ।
సర్వసీమంతినీభ్యశ్చ సీతాం సీమంతినీవరాం ॥ ౪౦
అమన్యంత హి తా నార్యః రామస్య హృదయప్రియాం ।
తయా సుచరితం దేవ్యా పురా నూనం మహత్తపః ॥ ౪౧
రోహిణీవ శశాంకేన రామసంయోగమాప యా ।
ఇతి ప్రాసాదశృంగేషు ప్రమదాభిర్నరోత్తమః ॥ ౪౨
శుశ్రావ రాజమార్గస్థః ప్రియా వాచ ఉదాహృతాః ।

స రాఘవస్తత్ర కథాప్రపంచాన్
శుశ్రావ లోకస్య సమాగతస్య ।
ఆత్మాధికారా వివిధాశ్చ వాచః
ప్రహృష్టరూపస్య పురే జనస్య ॥ ౪౩
ఏష శ్రియం గచ్ఛతి రాఘవోఽద్య
రాజప్రసాదాద్విపులాం గమిష్యన్ ।
ఏతే వయం సర్వసమృద్ధకామాః
ఏషామయం నో భవితా ప్రశాస్తా ॥ ౪౪
లాభో జనస్యాస్య యదేష సర్వం
ప్రపత్స్యతే రాష్ట్రమిదం చిరాయ ।
న హ్యప్రియం కించన జాతు కశ్చిత్
పశ్యేన్న దుఃఖం మనుజాధిపేఽస్మిన్ ॥ ౪౫

స ఘోషవద్భిశ్చ హయైస్సమతంగజైః
పురస్సరైః స్వస్తికసూతమాగధైః ।
మహీయమానః ప్రవరైశ్చ వాదకైః
అభిష్టుతో వైశ్రవణో యథా యయౌ ॥ ౪౬

కరేణుమాతంగరథాశ్వసంకులం
మహాజనౌఘప్రతిపూర్ణచత్వరం ।
ప్రభూతరత్నం బహుపణ్యసంచయం
దదర్శ రామో రుచిరం మహాపథం ॥ ౪౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షోడశస్సర్గః.

అథ సప్తదశస్సర్గః.

స రామో రథమాస్థాయ సంప్రహృష్టసుహృజ్జనః ।
పతాకాధ్వజసంపన్నం మహార్హాగరుధూపితం ॥ ౧
అపశ్యన్నగరం శ్రీమాన్ నానాజనసమాకులం ।
స గృహైరభ్రసంకాశైః పాండురైరుపశోభితం ॥ ౨
రాజమార్గం యయౌ రామః మధ్యేనాగరుధూపితం ।
చందనానాంచ ముఖ్యానాం అగరూణాం చ సంచయైః ॥ ౩
ఉత్తమానాం చ గంధానాం క్షౌమకౌశాంబరస్య చ ।
అవిద్ధాభిశ్చ ముక్తాభిః ఉత్తమైః స్ఫాటికైరపి ॥ ౪

శోభమానమసంబాధైః తం రాజపథముత్తమం ।
సంవృతం వివిధైః పణ్యైః భక్ష్యైరుచ్చావచైరపి ॥ ౫
దదర్శ తం రాజపథం దివి దేవపథం యథా ।
దధ్యక్షతహవిర్లాజైః ధూపైరగరుచందనైః ॥ ౬
నానామాల్యోపగంధైశ్చ సదాఽభ్యర్చితచత్వరం ।
ఆశీర్వాదాన్ బహూన్ శృణ్వన్ సుహృద్భిస్సముదీరితాన్ ॥ ౭
యథార్హం చాపి సంపూజ్య సర్వానేవ నరాన్ యయౌ ।
పితామహైరాచరితం తథైవ ప్రపితామహైః ॥ ౮
అద్యోపాదాయ తం మార్గం అభిషిక్తోఽనుపాలయ ।
యథా స్మ లాళితాః పిత్రా యథా పూర్వైః పితామహైః ॥ ౯
తతస్సుఖతరం రామే వత్స్యామస్సతి రాజని ।
అలమద్య హి భుక్తేన పరమార్థైరలం చ నః ॥ ౧౦
యథా పశ్యామి నిర్యాంతం రామం రాజ్యే ప్రతిష్ఠితం ।
తతో హి నః ప్రియతరం నాన్యత్ కించిద్భవిష్యతి ॥ ౧౧
యథాఽభిషేకో రామస్య రాజ్యేనామితతేజసః ।
ఏతాశ్చాన్యాశ్చ సుహృదాం ఉదాసీనః కథాశ్శుభాః ॥ ౧౨
ఆత్మసంపూజనీః శృణ్వన్ యయౌ రామో మహాపథం ।
న హి తస్మాన్మనః కశ్చిత్ చక్షుషీ వా నరోత్తమాత్ ॥ ౧౩
నరశ్శక్నోత్యపాక్రష్టుం అతిక్రాంతేఽపి రాఘవే ।
యశ్చ రామం న పశ్యేత్తు యం చ రామో న పశ్యతి ॥ ౧౪

నిందితస్స వసేల్లోకే స్వాత్మాఽప్యేనం విగర్హతే ।
సర్వేషాం హి స ధర్మాత్మా వర్ణానాం కురుతే దయాం ॥ ౧౫
చతుర్ణాం హి వయస్థానాం తేన తే తమనువ్రతాః ।
చతుష్పథాన్ దేవపథాన్ చైత్యాన్యాయతనాని చ ॥ ౧౬
ప్రదక్షిణం పరిహరన్ జగామ నృపతేస్సుతః ।
స రాజకులమాసాద్య మేఘసంఘోపమైశ్శుభైః ॥ ౧౭
ప్రాసాదశృంగైర్వివిధైః కైలాసశిఖరోపమైః ।
ఆవారయద్భిర్గగనం విమానైరివ పాండురైః ॥ ౧౮
వర్ధమానగృహైశ్చాపి రత్నజాలపరిష్కృతైః ।
తత్ పృథివ్యాం గృహవరం మహేంద్రభవనోపమం ॥ ౧౯
రాజపుత్రః పితుర్వేశ్మ ప్రవివేశ శ్రియా జ్వలన్ ।
స కక్ష్యా ధన్విభిర్గుప్తాః తిస్రోఽతిక్రమ్య వాజిభిః ॥ ౨౦
పదాతిరపరే కక్ష్యే ద్వే జగామ నరోత్తమః ।
స సర్వాస్సమతిక్రమ్య కక్ష్యా దశరథాత్మజః ॥ ౨౧
సన్నివర్త్య జనం సర్వం శుద్ధాంతం పునరభ్యగాత్ ।
తతః ప్రవిష్టే పితురంతికం తదా
జనస్స సర్వో ముదితో నృపాత్మజే ।
ప్రతీక్షతే తస్య పునశ్చ నిర్గమం
యథోదయం చంద్రమసస్సరిత్పతిః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తదశస్సర్గః.

అథ అష్టాదశస్సర్గః.

స దదర్శాసనే రామః నిషణ్ణం పితరం శుభే ।
కైకేయీసహితం దీనం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ ౧
స పితుశ్చరణౌ పూర్వం అభివాద్య వినీతవత్ ।
తతో వవందే చరణౌ కైకేయ్యాస్సుసమాహితః ॥ ౨
రామేత్యుక్త్వా చ వచనం బాష్పపర్యాకులేక్షణః ।
శశాక నృపతిర్దీనః నేక్షితుం నాభిభాషితుం ॥ ౩
తదపూర్వం నరపతేః దృష్ట్వా రూపం భయావహం ।
రామోపి భయమాపన్నః పదా స్పృష్ట్వేవ పన్నగం ॥ ౪
ఇంద్రియైరప్రహృష్టైస్తం శోకసంతాపకర్శితం ।
నిశ్వసంతం మహారాజం వ్యథితాకులచేతసం ॥ ౫
ఊర్మిమాలినమక్షోభ్యం క్షుభ్యంతమివ సాగరం ।
ఉపప్లుతమివాదిత్యం ఉక్తానృతమృషిం యథా ॥ ౬
అచింత్యకల్పం హి పితుః తం శోకముపధారయన్ ।
బభూవ సంరబ్ధతరః సముద్ర ఇవ పర్వణి ॥ ౭
చింతయామాస చ తదా రామః పితృహితే రతః ।
కిం స్విదద్యైవ నృపతిః న మాం ప్రత్యభినందతి ॥ ౮
అన్యదా మాం పితా దృష్ట్వా కుపితోపి ప్రసీదతి ।
తస్య మామద్య సంప్రేక్ష్య కిమాయాసః ప్రవర్తతే ॥ ౯

స దీన ఇవ శోకార్తః విషణ్ణవదనద్యుతిః ।
కైకేయీమభివాద్యైవ రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౦
కచ్చిన్మయా నాపరాద్ధం అజ్ఞానాద్యేన మే పితా ।
కుపితస్తన్మమాచక్ష్వ త్వం చైవైనం ప్రసాదయ ॥ ౧౧
అప్రసన్నమనాః కిం ను సదా మాం ప్రతి వత్సలః ।
వివర్ణవదనో దీనః న హి మామభిభాషతే ॥ ౧౨
శారీరో మానసో వాఽపి కచ్చిదేనం న బాధతే ।
సంతాపో వాఽభితాపో వా దుర్లభం హి సదా సుఖం ॥ ౧౩
కచ్చిన్న కించిద్భరతే కుమారే ప్రియదర్శనే ।
శత్రుఘ్నే వా మహాసత్త్వే మాతౄణాం వా మమాశుభం ॥
అతోషయన్మహారాజం అకుర్వన్ వా పితుర్వచః ।
ముహూర్తమపి నేచ్ఛేయం జీవితుం కుపితే నృపే ॥ ౧౫
యతోమూలం నరః పశ్యేత్ ప్రాదుర్భావమిహాత్మనః ।
కథం తస్మిన్నవర్తేత ప్రత్యక్షే సతి దైవతే ॥ ౧౬
కచ్చిత్తే పరుషం కించిత్ అభిమానాత్ పితా మమ ।
ఉక్తో భవత్యా కోపేన యత్రాస్య లుళితం మనః ॥ ౧౭
ఏతదాచక్ష్వ మే దేవి తత్త్వేన పరిపృచ్ఛతః ।
కిం నిమిత్తమపూర్వోఽయం వికారో మనుజాధిపే ॥ ౧౮
ఏవముక్తా తు కైకేయీ రాఘవేణ మహాత్మనా ।
ఉవాచేదం సునిర్లజ్జా ధృష్టమాత్మహితం వచః ॥ ౧౯

న రాజా కుపితో రామ వ్యసనం నాస్య కించన ।
కించిన్మనోగతం త్వస్య త్వద్భయాన్నాభిభాషతే ॥ ౨౦
ప్రియం త్వామప్రియం వక్తుం వాణీ నాస్యోపవర్తతే ।
తదవశ్యం త్వయా కార్యం యదనేనాశ్రుతం మమ ॥ ౨౧
ఏష మహ్యం వరం దత్త్వా పురా మామభిపూజ్య చ ।
స పశ్చాత్తప్యతే రాజా యథాఽన్యః ప్రాకృతస్తథా ॥ ౨౨
అతిసృజ్య దదానీతి వరం మమ విశాంపతిః ।
స నిరర్థం గతజలే సేతుం బంధితుమిచ్ఛతి ॥ ౨౩
ధర్మమూలమిదం రామ విదితం చ సతామపి ।
తత్సత్యం న త్యజేద్రాజా కుపితస్త్వత్కృతే యథా ॥ ౨౪
యది తద్వక్ష్యతే రాజా శుభం వా యది వాఽశుభం ।
కరిష్యసి తతస్సర్వం ఆఖ్యాస్యామి పునస్త్వహం ॥ ౨౫
యది త్వభిహితం రాజ్ఞా త్వయి తన్న విపత్స్యతే ।
తతోఽహమభిధాస్యామి న హ్యేష త్వయి వక్ష్యతి ॥ ౨౬
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యా సముదాహృతం ।
ఉవాచ వ్యథితో రామః తాం దేవీం నృపసన్నిధౌ ॥ ౨౭
అహో ధిఙ్నార్హసే దేవి వక్తుం మామీదృశం వచః ।
అహం హి వచనాద్రాజ్ఞః పతేయమపి పావకే ॥ ౨౮
భక్షయేయం విషం తీక్ష్ణం మజ్జేయమపి చార్ణవే ।
నియుక్తో గురుణా పిత్రా నృపేణ చ హితేన చ ॥ ౨౯

తద్బ్రూహి వచనం దేవి రాజ్ఞో యదభికాంక్షితం ।
కరిష్యే ప్రతిజానే చ రామో ద్విర్నాభిభాషతే ॥ ౩౦
తమార్జవసమాయుక్తం అనార్యా సత్యవాదినం ।
ఉవాచ రామం కైకేయీ వచనం భృశదారుణం ॥ ౩౧
పురా దైవాసురే యుద్ధే పిత్రా తే మమ రాఘవ ।
రక్షితేన వరౌ దత్తౌ సశల్యేన మహారణే ॥ ౩౨
తత్ర మే యాచితో రాజా భరతస్యాభిషేచనం ।
గమనం దండకారణ్యే తవ చాద్యైవ రాఘవ ॥ ౩౩
యది సత్యప్రతిజ్ఞం త్వం పితరం కర్తుమిచ్ఛసి ।
ఆత్మానం చ నరశ్రేష్ఠ మమ వాక్యమిదం శృణు ॥ ౩౪
సన్నిదేశే పితుస్తిష్ఠ యథా తేన ప్రతిశ్రుతం ।
త్వయాఽరణ్యం ప్రవేష్టవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ ౩౫
భరతస్త్వభిషిచ్యేత యదేతదభిషేచనం ।
త్వదర్థే విహితం రాజ్ఞా తేన సర్వేణ రాఘవ ॥ ౩౬
సప్త సప్త చ వర్షాణి దండకారణ్యమాశ్రితః ।
అభిషేకమిమం త్యక్త్వా జటాజినధరో వస ॥ ౩౭
భరతః కోసలపురే ప్రశాస్తు వసుధామిమాం ।
నానారత్నసమాకీర్ణాం సవాజిరథకుంజరాం ॥ ౩౮
ఏతేన త్వాం నరేంద్రోఽయం కారుణ్యేన సమాప్లుతః ।
శోకసంక్లిష్టవదనః న శక్నోతి నిరీక్షితుం ॥ ౩౯

ఏతత్కురు నరేంద్రస్య వచనం రఘునందన ।
సత్యేన మహతా రామ తారయస్వ నరేశ్వరం ॥ ౪౦

ఇతీవ తస్యాం పరుషం వదంత్యాం
న చైవ రామః ప్రవివేశ శోకం ।
ప్రవివ్యథే చాపి మహానుభావః
రాజా తు పుత్రవ్యసనాభితప్తః ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశస్సర్గః.

తదప్రియమమిత్రఘ్నః వచనం మరణోపమం ।
శ్రుత్వా న వివ్యథే రామః కైకేయీం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఏవమస్తు గమిష్యామి వనం వస్తుమహం త్వితః ।
జటాజినధరో రాజ్ఞః ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ ॥ ౨
ఇదం తు జ్ఞాతుమిచ్ఛామి కిమర్థం మాం మహీపతిః ।
నాభినందతి దుర్ధర్షః యథాపురమరిందమః ॥ ౩
మన్యుర్న చ త్వయా కార్యః దేవి బ్రూమి తవాగ్రతః ।
యాస్యామి భవ సుప్రీతా వనం చీరజటాధరః ॥ ౪
హితేన గురుణా పిత్రా కృతజ్ఞేన నృపేణ చ ।
నియుజ్యమానో విస్రబ్ధః కిం న కుర్యామహం ప్రియం ॥ ౫

అలీకం మానసం త్వేకం హృదయం దహతీవ మే ।
స్వయం యన్నాహ మాం రాజా భరతస్యాభిషేచనం ॥ ౬
అహం హి సీతాం రాజ్యం చ ప్రాణానిష్టాన్ ధనాని చ ।
హృష్టో భ్రాత్రే స్వయం దద్యాం భరతాయాప్రచోదితః ॥ ౭
కిం పునర్మనుజేంద్రేణ స్వయం పిత్రా ప్రచోదితః ।
తవ చ ప్రియకామార్థం ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ ॥ ౮
తదాశ్వాసయ హీమం త్వం కిం న్విదం యన్మహీపతిః ।
వసుధాసక్తనయనః మందమశ్రూణి ముంచతి ॥ ౯
గచ్ఛంతు చైవానయితుం దూతాశ్శీఘ్రజవైర్హయైః ।
భరతం మాతులకులాత్ అద్యైవ నృపశాసనాత్ ॥ ౧౦
దండకారణ్యమేషోఽహం ఇతో గచ్ఛామి సత్వరః ।
అవిచార్య పితుర్వాక్యం సమా వస్తుం చతుర్దశ ॥ ౧౧
సా హృష్టా తస్య తద్వాక్యం శ్రుత్వా రామస్య కైకయీ ।
ప్రస్థానం శ్రద్దధానా హి త్వరయామాస రాఘవం ॥ ౧౨
ఏవం భవతు యాస్యంతి దూతాశ్శీఘ్రజవైర్హయైః ।
భరతం మాతులకులాత్ ఉపావర్తయితుం నరాః ॥ ౧౩
తవ త్వహం క్షమం మన్యే నోత్సుకస్య విలంబనం ।
రామ తస్మాదితశ్శీఘ్రం వనం త్వం గంతుమర్హసి ॥ ౧౪
వ్రీడాన్వితః స్వయం యచ్చ నృపస్త్వాం నాభిభాషతే ।
నైతత్ కించిన్నరశ్రేష్ఠ మన్యురేషోఽపనీయతాం ॥ ౧౫

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యావత్త్వం న వనం యాతః పురాదస్మాదభిత్వరన్ ।
పితా తావన్న తే రామ స్నాస్యతే భోక్ష్యతేఽపి వా ॥ ౧౬
ధిక్కష్టమితి నిశ్శ్వస్య రాజా శోకపరిప్లుతః ।
మూర్ఛితో న్యపతత్తస్మిన్ పర్యంకే హేమభూషితే ॥ ౧౭
రామోఽప్యుత్థాప్య రాజానం కైకేయ్యాఽభిప్రచోదితః ।
కశయేవాహతో వాజీ వనం గంతుం కృతత్వరః ॥ ౧౮
తదప్రియమనార్యాయాః వచనం దారుణోదయం ।
శ్రుత్వా గతవ్యథో రామః కైకేయీం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౯
నాహమర్థపరో దేవి లోకమావస్తుముత్సహే ।
విద్ధి మామృషిభిస్తుల్యం కేవలం ధర్మమాస్థితం ॥ ౨౦
యదత్ర భవతః కించిత్ శక్యం కర్తుం ప్రియం మయా ।
ప్రాణానపి పరిత్యజ్య సర్వథా కృతమేవ తత్ ॥ ౨౧
న హ్యతో ధర్మచరణం కించిదస్తి మహత్తరం ।
యథా పితరి శుశ్రూషా తస్య వా వచనక్రియా ॥ ౨౨
అనుక్తోఽప్యత్రభవతా భవత్యా వచనాదహం ।
వనే వత్స్యామి విజనే వర్షాణీహ చతుర్దశ ॥ ౨౩
న నూనం మయి కైకేయి కించిదాశంససే గుణం ।
యద్రాజానమవోచస్త్వం మమేశ్వరతరా సతీ ॥ ౨౪
యావన్మాతరమాపృచ్ఛే సీతాం చానునయామ్యహం ।
తతోఽద్యైవ గమిష్యామి దండకానాం మహద్వనం ॥ ౨౫

భరతః పాలయేద్రాజ్యం శుశ్రూషేచ్చ పితుర్యథా ।
తథా భవత్యా కర్తవ్యం స హి ధర్మస్సనాతనః ॥ ౨౬
స రామస్య వచః శ్రుత్వా భృశం దుఃఖహతః పితా ।
శోకాదశక్నువన్ బాష్పం ప్రరురోద మహాస్వనం ॥ ౨౭
వందిత్వా చరణౌ రామః విసంజ్ఞస్య పితుస్తథా ।
కైకేయ్యాశ్చాప్యనార్యాయాః నిష్పపాత మహాద్యుతిః ॥ ౨౮
స రామః పితరం కృత్వా కైకేయీం చ ప్రదక్షిణం ।
నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్ స్వం దదర్శ సుహృజ్జనం ॥ ౨౯
తం బాష్పపరిపూర్ణాక్షః పృష్ఠతోఽనుజగామ హ ।
లక్ష్మణః పరమక్రుద్ధః సుమిత్రానందవర్ధనః ॥ 30
ఆభిషేచనికం భాండం కృత్వా రామః ప్రదక్షిణం ।
శనైర్జగామ సాపేక్షః దృష్టిం తత్రావిచాలయన్ ॥ 3౧
న చాస్య మహతీం లక్ష్మీం రాజ్యనాశోఽపకర్షతి ।
లోకకాంతస్య కాంతత్వం శీతరశ్మేరివ క్షపా ॥ 3౨
న వనం గంతుకామస్య త్యజతశ్చ వసుంధరాం ।
సర్వలోకాతిగస్యేవ లక్ష్యతే చిత్తవిక్రియా ॥ 33
ప్రతిషిధ్య శుభం ఛత్రం వ్యజనే చ స్వలంకృతే ।
విసర్జయిత్వా స్వజనం రథం పౌరాంస్తథా జనాన్ ॥ 3౪
ధారయన్ మనసా దుఃఖం ఇంద్రియాణి నిగృహ్య చ ।
ప్రవివేశాత్మవాన్ వేశ్మ మాతురప్రియశంసివాన్ ॥ 3౫

సర్వో హ్యభిజనః శ్రీమాన్ శ్రీమతస్సత్యవాదినః ।
నాలక్షయత రామస్య కించిదాకారమాననే ॥ ౩౬
ఉచితం చ మహాబాహుః న జహౌ హర్షమాత్మనః ।
శారదస్సముదీర్ణాంశుః చంద్రస్తేజ ఇవాత్మజం ॥ ౩౭
వాచా మధురయా రామః సర్వం సమ్మానయన్ జనం ।
మాతుస్సమీపం ధీరాత్మా ప్రవివేశ మహాయశాః ॥ ౩౮
తం గుణైస్సమతాం ప్రాప్తః భ్రాతా విపులవిక్రమః ।
సౌమిత్రిరనువవ్రాజ ధారయన్ దుఃఖమాత్మజం ॥ ౩౯

ప్రవిశ్య వేశ్మాతిభృశం ముదాఽన్వితం
సమీక్ష్య తాం చార్థవిపత్తిమాగతాం ।
న చైవ రామోఽత్ర జగామ విక్రియాం
సుహృజ్జనస్యాత్మవిపత్తిశంకయా ॥ ౪౦

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.

—o-o—

అథ వింశస్సర్గః.

తస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రే నిష్క్రామతి కృతాంజలౌ ।
ఆర్తశబ్దో మహాన్ జజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే తదా ॥ ౧
కృత్యేష్వచోదితః పిత్రా సర్వస్యాంతఃపురస్య చ ।
గతిర్యశ్శరణం చాపి స రామోఽద్య ప్రవత్స్యతి ॥ ౨

కౌసల్యాయాం యథా యుక్తః జనన్యాం వర్తతే సదా ।
తథైవ వర్తతేఽస్మాసు జన్మప్రభృతి రాఘవః ॥ ౩
న క్రుధ్యత్యభిశప్తోఽపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ ।
క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ స ఇతోఽద్య ప్రవత్స్యతి ॥ ౪
అబుద్ధిర్బత నో రాజా జీవలోకం చరత్యయం ।
యో గతిం సర్వభూతానాం పరిత్యజతి రాఘవం ॥ ౫
ఇతి సర్వా మహిష్యస్తాః వివత్సా ఇవ ధేనవః ।
పతిమాచుక్రుశుశ్చైవ సస్వరం చాపి చుక్రుశుః ॥ ౬
స హి చాంతఃపురే ఘోరం ఆర్తశబ్దం మహీపతిః ।
పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా వ్యాలీయతాసనే ॥ ౭
రామస్తు భృశమాయస్తః నిశ్వసన్నివ కుంజరః ।
జగామ సహితో భ్రాత్రా మాతురంతఃపురం వశీ ॥ ౮
సోఽపశ్యత్ పురుషం తత్ర వృద్ధం పరమపూజితం ।
ఉపవిష్టం గృహద్వారి తిష్ఠతశ్చాపరాన్ బహూన్ ॥ ౯
దృష్ట్వైవ తు తదా రామం తే సర్వే సహసోత్థితాః ।
జయేన జయతాం శ్రేష్ఠం వర్ధయంతి స్మ రాఘవం ॥ ౧౦
ప్రవిశ్య ప్రథమాం కక్ష్యాం ద్వితీయాయాం దదర్శ సః ।
బ్రాహ్మణాన్ వేదసంపన్నాన్ వృద్ధాన్ రాజ్ఞాఽభిసత్కృతాన్ ॥
ప్రణమ్య రామస్తాన్ విప్రాన్ తృతీయాయాం దదర్శ సః ।
స్త్రియో వృద్ధాస్తథా బాలాః ద్వారరక్షణతత్పరాః ॥ ౧౨

వర్ధయిత్వా ప్రహృష్టాస్తాః ప్రవిశ్య చ గృహం స్త్రియః ।
న్యవేదయంత త్వరితాః రామమాతుః ప్రియం తదా ॥ ౧౩
కౌసల్యాఽపి తదా దేవీ రాత్రిం స్థిత్వా సమాహితా ।
ప్రభాతే త్వకరోత్ పూజాం విష్ణోః పుత్రహితైషిణీ ॥ ౧౪
సా క్షౌమవసనా హృష్టా నిత్యం వ్రతపరాయణా ।
అగ్నిం జుహోతి స్మ తదా మంత్రవత్ కృతమంగళా ॥ ౧౫
ప్రవిశ్య చ తదా రామః మాతురంతఃపురం శుభం ।
దదర్శ మాతరం తత్ర హావయంతీం హుతాశనం ॥ ౧౬
దేవకార్యనిమిత్తం చ తత్రాపశ్యత్ సముద్యతం ।
దధ్యక్షతం ఘృతం చైవ మోదకాన్ హవిషస్తథా ॥ ౧౭
లాజాన్ మాల్యాని శుక్లాని పాయసం కృసరం తథా ।
సమిధః పూర్ణకుంభాంశ్చ దదర్శ రఘునందనః ॥ ౧౮
తాం శుక్లక్షౌమసంవీతాం వ్రతయోగేన కర్శితాం ।
తర్పయంతీం దదర్శాద్భిః దేవతాం దేవవర్ణినీం ॥ ౧౯
సా చిరస్యాత్మజం దృష్ట్వా మాతా నందనమాగతం ।
అభిచక్రామ సంహృష్టా కిశోరం బడబా యథా ॥ ౨౦
స మాతరమభిక్రాంతాం ఉపసంగృహ్య రాఘవః ।
పరిష్వక్తశ్చ బాహుభ్యాం ఉపాఘ్రాతశ్చ మూర్ధని ॥ ౨౧
తమువాచ దురాధర్షం రాఘవం సుతమాత్మనః ।
కౌసల్యా పుత్రవాత్సల్యాత్ ఇదం ప్రియహితం వచః ॥ ౨౨

వృద్ధానాం ధర్మశీలానాం రాజర్షీణాం మహాత్మనాం ।
ప్రాప్నుహ్యాయుశ్చ కీర్తిం చ ధర్మం చోపహితం కులే ॥ ౨౩
సత్యప్రతిజ్ఞం పితరం రాజానం పశ్య రాఘవ ।
అద్యైవ హి త్వాం ధర్మాత్మా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి ॥ ౨౪
దత్తమాసనమాలభ్య భోజనేన నిమంత్రితః ।
మాతరం రాఘవః కించిత్ వ్రీడాత్ ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ ౨౫
స స్వభావవినీతశ్చ గౌరవాచ్చ తదా నతః ।
ప్రస్థితో దండకారణ్యం ఆప్రష్టుముపచక్రమే ॥ ౨౬
దేవి నూనం న జానీషే మహద్భయముపస్థితం ।
ఇదం తవ చ దుఃఖాయ వైదేహ్యా లక్ష్మణస్య చ ॥ ౨౭
గమిష్యే దండకారణ్యం కిమనేనాసనేన మే ।
విష్టరాసనయోగ్యో హి కాలోఽయం మాముపస్థితః ॥ ౨౮
చతుర్దశ హి వర్షాణి వత్స్యామి విజనే వనే ।
మధుమూలఫలైర్జీవన్ హిత్వా మునివదామిషం ॥ ౨౯
భరతాయ మహారాజః యౌవరాజ్యం ప్రయచ్ఛతి ।
మాం పునర్దండకారణ్యే వివాసయతి తాపసం ॥ ౩౦
స షట్చాష్టౌ చ వర్షాణి వత్స్యామి విజనె వనె ।
ఆసేవమానో వన్యాని ఫలమూలైశ్చ వర్తయన్ ॥ ౩౧
సా నికృత్తేవ సాలస్య యష్టిః పరశునా వనే ।
పపాత సహసా దేవీ దేవతేవ దివశ్చ్యుతా ॥ ౩౨

తామదుఃఖోచితాం దృష్ట్వా పతితాం కదలీమివ ।
రామస్తూత్థాపయామాస మాతరం గతచేతసం ॥ ౩౩
ఉపావృత్యోత్థితాం దీనాం బడబామివ వాహితాం ।
పాంసుకుంఠితసర్వాంగీం విమమర్శ చ పాణినా ॥ ౩౪
సా రాఘవముపాసీనం అసుఖార్తా సుఖోచితా ।
ఉవాచ పురుషవ్యాఘ్రం ఉపశృణ్వతి లక్ష్మణే ॥ ౩౫
యది పుత్ర న జాయేథాః మమ శోకాయ రాఘవ ।
న స్మ దుఃఖమతో భూయః పశ్యేయమహమప్రజాః ॥ ౩౬
ఏక ఏవ హి వంధ్యాయాః శోకో భవతి మానసః ।
అప్రజాఽస్మీతి సంతాపః న హ్యన్యః పుత్ర విద్యతే ॥ ౩౭
న దృష్టపూర్వం కల్యాణం సుఖం వా పతిపౌరుషే ।
అపి పుత్రేఽపి పశ్యేయం ఇతి రామాస్థితం మయా ॥ ౩౮
సా బహూన్యమనోజ్ఞాని వాక్యాని హృదయచ్ఛిదాం ।
అహం శ్రోష్యే సపత్నీనాం అవరాణాం పరా సతీ ॥ ౩౯
అతో దుఃఖతరం కిం ను ప్రమదానాం భవిష్యతి ।
మమ శోకో విలాపశ్చ యాదృశోఽయమనంతకః ॥ ౪౦
త్వయి సన్నిహితేఽప్యేవం అహమాసం నిరాకృతా ।
కిం పునః ప్రోషితే తాత ధ్రువం మరణమేవ మే ॥ ౪౧
అత్యంతం నిగృహీతాఽస్మి భర్తుర్నిత్యమతంత్రితా ।
పరివారేణ కైకేయ్యాః సమా వాఽప్యథవాఽవరా ॥ ౪౨

యో హి మాం సేవతే కశ్చిత్ అథవాఽప్యనువర్తతే ।
కైకేయ్యాః పుత్రమన్వీక్ష్య స జనో నాభిభాషతే ॥ ४३
నిత్యక్రోధతయా తస్యాః కథం ను ఖరవాది తత్ ।
కైకేయ్యా వదనం ద్రష్టుం పుత్ర శక్ష్యామి దుర్గతా ॥ ४४
దశ సప్త చ వర్షాణి తవ జాతస్య రాఘవ ।
ఆసితాని ప్రకాంక్షంత్యా మయా దుఃఖపరిక్షయం ॥ ४५
తదక్షయం మహద్దుఃఖం నోత్సహే సహితుం చిరం ।
విప్రకారం సపత్నీనాం ఏవం జీర్ణాఽపి రాఘవ ॥ ४६
అపశ్యంతీ తవ ముఖం పరిపూర్ణశశిప్రభం ।
కృపణా వర్తయిష్యామి కథం కృపణజీవికాం ॥ ४७
ఉపవాసైశ్చ యోగైశ్చ బహుభిశ్చ పరిశ్రమైః ।
దుఃఖసంవర్ధితో మోఘం త్వం హి దుర్గతయా మయా ॥ ४८
స్థిరం తు హృదయం మన్యే మమేదం యన్న దీర్యతే ।
ప్రావృషీవ మహానద్యాః స్పృష్టం కూలం నవాంభసా ॥ ४९
మమైవ నూనం మరణం న విద్యతే
న చావకాశోఽస్తి యమక్షయే మమ ।
యదంతకోఽద్యైవ న మాం జిహీర్షతి
ప్రసహ్య సింహో రుదతీం మృగీమివ ॥ ५०
స్థిరం హి నూనం హృదయం మమాయసం
న భిద్యతే యద్భువి నావదీర్యతే ।

అనేన దుఃఖేన చ దేహమర్పితం
ధ్రువం హ్యకాలే మరణం న విద్యతే ॥ ౫౧
ఇదం తు దుఃఖం యదనర్థకాని మే
వ్రతాని దానాని చ సంయమాశ్చ హి ।
తపశ్చ తప్తం యదపత్యకారణాత్
సునిష్ఫలం బీజమివోప్తమూషరే ॥ ౫౨
యది హ్యకాలే మరణం స్వయేచ్ఛయా
లభేత కశ్చిద్గురుదుఃఖకర్శితః ।
గతాఽహమద్యైవ పరేతసంసదం
వినా త్వయా ధేనురివాత్మజేన వై ॥ ౫౩
అథాపి కిం జీవితమద్య మే వృథా
త్వయా వినా చంద్రనిభాననప్రభ ।
అనువ్రజిష్యామి వనం త్వయైవ గౌః
సుదుర్బలా వత్సమివానుకాంక్షయా ॥ ౫౪
భృశమసుఖమమర్షితా తదా
బహు విలలాప సమీక్ష్య రాఘవం ।
వ్యసనముపనిశామ్య సా మహత్
సుతమివ బద్ధమవేక్ష్య కిన్నరీ ॥ ౫౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – వింశస్సర్గః

అథ ఏకవింశస్సర్గః.

తథా తు విలపంతీం తాం కౌసల్యాం రామమాతరం ।
ఉవాచ లక్ష్మణో దీనః తత్కాలసదృశం వచః ॥ ౧
న రోచతే మమాప్యేతత్ ఆర్యే యద్రాఘవో వనం ।
త్యక్త్వా రాజ్యశ్రియం గచ్ఛేత్ స్త్రియా వాక్యవశం గతః ॥ ౨
విపరీతశ్చ వృద్ధశ్చ విషయైశ్చ ప్రధర్షితః ।
నృపః కిమివ న బ్రూయాత్ చోద్యమానస్సమన్మథః ॥ ౩
నాస్యాపరాధం పశ్యామి నాపి దోషం తథావిధం ।
యేన నిర్వాస్యతే రాష్ట్రాత్ వనవాసాయ రాఘవః ॥ ౪
అహం హనిష్యే పితరం వృద్ధం కామవశం గతం ।
స్త్రియా యుక్తం చ నిర్లజ్జం ధర్మాయుక్తం నృపం యథా ॥ ౫
న తం పశ్యామ్యహం లోకే పరోక్షమపి యో నరః ।
స్వమిత్రోపి నిరస్తోపి యోఽస్యదోషముదాహరేత్ ॥ ౬
దేవకల్పమృజుం దాంతం రిపూణామపి వత్సలం ।
అవేక్షమాణః కో ధర్మం త్యజేత్ పుత్రమకారణాత్ ॥ ౭
తదిదం వచనం రాజ్ఞః పునర్బాల్యముపేయుషః ।
పుత్రః కో హృదయే కుర్యాత్ రాజవృత్తమనుస్మరన్ ॥ ౮
యావదేవ న జానాతి కశ్చిదర్థమిమం నరః ।
తావదేవ మయా సార్ధం ఆత్మస్థం కురు శాసనం ॥ ౯

మయా పార్శ్వే సధనుషా తవ గుప్తస్య రాఘవ ।
కస్సమర్థోఽధికం కర్తుం కృతాంతస్యేవ తిష్ఠతః ॥ ౧౦
నిర్మనుష్యామిమాం కృత్స్నాం అయోధ్యాం మనుజర్షభ ।
కరిష్యామి శరై స్తీక్ష్ణైః యది స్థాస్యతి విప్రియే ॥ ౧౧
భరతస్యాథ పక్ష్యో వా యో వాఽస్య హితమిచ్ఛతి ।
సర్వానేతాన్ వధిష్యామి మృదుర్హి పరిభూయతే ॥ ౧౨
ప్రోత్సాహితోఽయం కైకేయ్యా స దుష్టో యది నః పితా ।
అమిత్రభూతో నిస్సంగం వధ్యతాం బధ్యతామపి ॥ ౧౩
గురోరప్యవలిప్తస్య కార్యాకార్యమజానతః ।
ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య కార్యం భవతి శాసనం ॥ ౧౪
బలమేష కిమాశ్రిత్య హేతుం వా పురుషర్షభ ।
దాతుమిచ్ఛతి కైకేయ్యై రాజ్యం స్థితమిదం తవ ॥ ౧౫
త్వయా చైవ మయా చైవ కృత్వా వైరమనుత్తమం ।
కాఽస్య శక్తిః శ్రియం దాతుం భరతాయారిశాసన ॥ ౧౬
అనురక్తోఽస్మి భావేన భ్రాతరం దేవి తత్త్వతః ।
సత్యేన ధనుషా చైవ దత్తేనేష్టేన తే శపే ॥ ౧౭
దీప్తమగ్నిమరణ్యం వా యది రామః ప్రవేక్ష్యతి ।
ప్రవిష్టం తత్ర మాం దేవి త్వం పూర్వమవధారయ ॥ ౧౮
హరామి వీర్యాద్దుఃఖం తే తమస్సూర్య ఇవోదితః ।
దేవీ పశ్యతు మే వీర్యం రాఘవశ్చైవ పశ్యతు ॥ ౧౯

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య మహాత్మనః ।
ఉవాచ రామం కౌసల్యా రుదంతీ శోకలాలసా ॥ ౨౦
భ్రాతుస్తే వదతః పుత్ర లక్ష్మణస్య శ్రుతం త్వయా ।
యదత్రానంతరం కార్యం కురుష్వ యది రోచతే ॥ ౨౧
న చాధర్మ్యం వచః శ్రుత్వా సపత్న్యా మమ భాషితం ।
విహాయ శోకసంతప్తాం గంతుమర్హసి మామితః ॥ ౨౨
ధర్మజ్ఞ యది ధర్మిష్ఠః ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి ।
శుశ్రూష మామిహస్థస్త్వం చర ధర్మమనుత్తమం ॥ ౨౩
శుశ్రూషుర్జననీం పుత్రః స్వగృహే నియతో వసన్ ।
పరేణ తపసా యుక్తః కాశ్యపస్త్రిదివం గతః ॥ ౨౪
యథైవ రాజా పూజ్యస్తే గౌరవేణ తథాఽస్మ్యహం ।
త్వాం నాహమనుజానామి న గంతవ్యమితో వనం ॥ ౨౫
త్వద్వియోగాన్న మే కార్యం జీవితేన సుఖేన వా ।
త్వయా సహ మమ శ్రేయః తృణానామపి భక్షణం ॥ ౨౬
యది త్వం యాస్యసి వనం త్యక్త్వా మాం శోకలాలసాం ।
అహం ప్రాయమిహాసిష్యే న హి శక్ష్యామి జీవితుం ॥ ౨౭
తతస్త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్ర నిరయం లోకవిశ్రుతం ।
బ్రహ్మహత్యామివాధర్మాత్ సముద్రస్సరితాం పతిః ॥ ౨౮
విలపంతీం తథా దీనాం కౌసల్యాం జననీం తతః ।
ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా వచనం ధర్మసంహితం ॥ ౨౯

నాస్తి శక్తిః పితుర్వాక్యం సమతిక్రమితుం మమ ।
ప్రసాదయే త్వాం శిరసా గంతుమిచ్ఛామ్యహం వనం ॥ ౩౦
ఋషిణా చ పితుర్వాక్యం కుర్వతా వ్రతచారిణా ।
గౌర్హతా జానతా ధర్మం కండునాఽపి విపశ్చితా ॥ ౩౧
అస్మాకం చ కులే పూర్వం సగరస్యాజ్ఞయా పితుః ।
ఖనద్భిస్సాగరైర్భూమిం అవాప్తస్సుమహాన్ వధః ॥ ౩౨
జామదగ్న్యేన రామేణ రేణుకా జననీ స్వయం ।
కృత్తా పరశునాఽరణ్యే పితుర్వచనకారిణా ॥ ౩౩
ఏతైరన్యైశ్చ బహుభిః దేవి దేవసమైః కృతం ।
పితుర్వచనమక్లీబం కరిష్యామి పితుర్హితం ॥ ౩౪
న ఖల్వేతన్మయైకేన క్రియతే పితృశాసనం ।
ఏతైరపి కృతం దేవి యే మయా తవ కీర్తితాః ॥ ౩౫
నాహం ధర్మమపూర్వం తే ప్రతికూలం ప్రవర్తయే ।
పూర్వైరయమభిప్రేతః గతో మార్గోఽనుగమ్యతే ॥ ౩౬
తదేతత్తు మయా కార్యం క్రియతే భువి నాన్యథా ।
పితుర్హి వచనం కుర్వన్ న కశ్చిన్నామ హీయతే ॥ ౩౭
తామేవముక్త్వా జననీం లక్ష్మణం పునరబ్రవీత్ ।
వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతాం ॥ ౩౮
తవ లక్ష్మణ జానామి మయి స్నేహమనుత్తమం ।
విక్రమం చైవ సత్వం చ తేజశ్చ సుదురాసదం ॥ ౩౯

మమ మాతుర్మ్మహద్దుఃఖం అతులం శుభలక్షణ ।
అభిప్రాయమవిజ్ఞాయ సత్యస్య చ శమస్య చ ॥ ౪౦
ధర్మ్మో హి పరమో లోకే ధర్మ్మే సత్యం ప్రతిష్ఠితం ।
ధర్మ్మసంశ్రితమేతచ్చ పితుర్వచనముత్తమం ॥ ౪౧
సంశ్రుత్య చ పితుర్వాక్యం మాతుర్వా బ్రాహ్మణస్య వా ।
న కర్త్తవ్యం వృథా వీర ధర్మ్మమాశ్రిత్య తిష్ఠతా ॥ ౪౨
సోఽహం న శక్ష్యామి పితుః నియోగమతివర్తితుం ।
పితుర్హి వచనాద్వీర కైకేయ్యాఽహం ప్రచోదితః ॥ ౪౩
తదేనాం విసృజానార్య్యాం క్షత్రధర్మ్మాశ్రితాం మతిం ।
ధర్మ్మమాశ్రయ మా తైక్ష్ణ్యం మద్బుద్ధిరనుగమ్యతాం ॥ ౪౪
తమేవముక్త్వా సౌహార్దాత్ భ్రాతరం లక్ష్మణాగ్రజః ।
ఉవాచ భూయః కౌసల్యాం ప్రాంజలిశ్శిరసా నతః ॥ ౪౫
అనుమన్యస్వ మాం దేవి గమిష్యంతమితో వనం ।
శాపితాఽసి మమ ప్రాణైః కురు స్వస్త్యయనాని మే ॥ ౪౬
తీర్ణప్రతిజ్ఞశ్చ వనాత్ పునరేష్యామ్యహం పురీం ।
యయాతిరివ రాజర్షిః పురా హిత్వా పునర్దివం ॥ ౪౭
శోకస్సంధార్య్యతాం మాతః హృదయే సాధు మా శుచః ।
వనవాసాదిహైష్యామి పునః కృత్వా పితుర్వచః ॥ ౪౮
త్వయా మయా చ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన సుమిత్రయా ।
పితుర్న్నియోగే స్థాతవ్యం ఏష ధర్మ్మస్సనాతనః ॥ ౪౯

అంబ సంహృత్య సంభారాన్ దుఃఖం హృది నిగృహ్య చ ।
వనవాసకృతా బుద్ధిః మమ ధర్మ్యాఽనువర్త్యతాం ॥ ౫౦

ఏతద్వచస్తస్య నిశమ్య మాతా
సుధర్మ్యమవ్యగ్రమవిక్లబం చ ।
మృతేవ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య దేవీ
సమీక్ష్య రామం పునరిత్యువాచ ॥ ౫౧

యథైవ తే పుత్ర పితా తథాఽహం
గురుః స్వధర్మేణ సుహృత్తయా చ ।
న త్వాఽనుజానామి న మాం విహాయ
సుదుఃఖితామర్హసి గంతుమేవం ॥ ౫౨

కిం జీవితేనేహ వినా త్వయా మే
లోకేన వా కిం స్వధయాఽమృతేన ।
శ్రేయో ముహూర్తం తవ సన్నిధానం
మమేహ కృత్స్నాదపి జీవలోకాత్ ॥ ౫౩

నరైరివోల్కాభిరపోహ్యమానః
మహాగజోఽధ్వానమనుప్రవిష్టః ।
భూయః ప్రజజ్వాల విలాపమేతం
నిశమ్య రామః కరుణం జనన్యాః ॥ ౫౪

స మాతరం చైవ విసంజ్ఞకల్పాం
ఆర్తం చ సౌమిత్రిమభిప్రతప్తం ।

ధర్మే స్థితో ధర్మ్యమువాచ వాక్యం
యథా స ఏవార్హతి తత్ర వక్తుం ॥ ౫౫
అహం హి తే లక్ష్మణ నిత్యమేవ
జానామి భక్తిం చ పరాక్రమం చ ।
మమ త్వభిప్రాయమసన్నిరీక్ష్య
మాత్రా సహాభ్యర్దసి మాం సుదుఃఖం ॥ ౫౬
ధర్మార్థకామాః ఖలు తాత లోకే
సమీక్షితా ధర్మఫలోదయేషు ।
తే తత్ర సర్వే స్యురసంశయం మే
భార్యేవ వశ్యాఽభిమతా సుపుత్రా ॥ ౫౭
యస్మింస్తు సర్వే స్యురసన్నివిష్టాః
ధర్మో యతస్స్యాత్తదుపక్రమేత ।
ద్వేష్యో భవత్యర్థపరో హి లోకే
కామాత్మతా ఖల్వపి న ప్రశస్తా ॥ ౫౮
గురుశ్చ రాజా చ పితా చ వృద్ధః
క్రోధాత్ ప్రహర్షాద్యది వాఽపి కామాత్ ।
యద్వ్యాదిశేత్ కార్యమవేక్ష్య ధర్మం
కస్తం న కుర్యాదనృశంసవృత్తిః ॥ ౫౯
న వై న శక్నోమి పితుః ప్రతిజ్ఞాం
ఇమామకర్తుం సకలాం యథావత్ ।

స హ్యేవయోస్తాత గురుర్నియోగే
దేవ్యాశ్చ భర్తా స గతిస్స ధర్మః ॥ ౬౦
తస్మిన్ పునర్జీవతి ధర్మరాజే
విశేషతః స్వే పథి వర్తమానే ।
దేవీ మయా సార్ధమితోఽపగచ్ఛేత్
కథం స్విదన్యా విధవేవ నారీ ॥ ౬౧
సా మాఽనుమన్యస్వ వనం వ్రజంతం
కురుష్వ నః స్వస్త్యయనాని దేవి ।
యథా సమాప్తే పునరావ్రజేయం
యథా హి సత్యేన పునర్యయాతిః ॥ ౬౨
యశో హ్యహం కేవలరాజ్యకారణాత్
న పృష్ఠతః కర్తుమలం మహోదయం ।
అదీర్ఘకాలే న తు దేవి జీవితే
వృణేఽవరామద్య మహీమధర్మతః ॥ ౬౩
ప్రసాదయన్నరవృషభస్స మాతరం
పరాక్రమాజ్జిగమిషురేవ దండకాన్ ।
అథానుజం భృశమనుశాస్య దర్శనం
చకార తాం హృది జననీం ప్రదక్షిణం ॥ ౬౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–ఏకవింశస్సర్గః.

అథ ద్వావింశస్సర్గః.

అథ తం వ్యథయా దీనం సవిశేషమమర్షితం ।
శ్వసంతమివ నాగేంద్రం రోషవిస్ఫారితేక్షణం ॥ ౧
ఆసాద్య రామస్సౌమిత్రిం సుహృదం భ్రాతరం ప్రియం ।
ఉవాచేదం స ధైర్యేణ ధారయన్ సత్త్వమాత్మవాన్ ॥ ౨
నిగృహ్య రోషం శోకం చ ధైర్యమాశ్రిత్య కేవలం ।
అవమానం నిరస్యేమం గృహీత్వా హర్షముత్తమం ॥ ౩
ఉపక్లృప్తం హి యత్కించిత్ అభిషేకార్థమద్య మే ।
సర్వం విసర్జయ క్షిప్రం కురు కార్యం నిరత్యయం ॥ ౪
సౌమిత్రే యోఽభిషేకార్థే మమ సంభారసంభ్రమః ।
అభిషేకనివృత్త్యర్థే సోఽస్తు సంభారసంభ్రమః ॥ ౫
యస్యా మదభిషేకార్థే మానసం పరితప్యతే ।
మాతా మే సా యథా న స్యాత్ సవిశంకా తథా కురు ॥ ౬
తస్యాశ్శంకామయం దుఃఖం ముహూర్తమపి నోత్సహే ।
మనసి ప్రతిసంజాతం సౌమిత్రేఽహముపేక్షితుం ॥ ౭
న బుద్ధిపూర్వం నాబుద్ధం స్మరామీహ కదాచన ।
మాతౄణాం వా పితుర్వాఽహం కృతమల్పం చ విప్రియం ॥ ౮
సత్యస్సత్యాభిసంధశ్చ నిత్యం సత్యపరాక్రమః ।
పరలోకభయాద్భీతో నిర్భయోఽస్తు పితా మమ ॥ ౯

తస్యాపి హి భవేదస్మిన్ కర్మణ్యప్రతిసంహృతే ।
సత్యం నేతి మనస్తాపః తస్య తాపస్తపేచ్చ మాం ॥ ౧౦
అభిషేకవిధానం తు తస్మాత్ సంహృత్య లక్ష్మణ ।
అన్వగేవాహమిచ్ఛామి వనం గన్తుమితః పునః ॥ ౧౧
మమ ప్రవ్రాజనాదద్య కృతకృత్యా నృపాత్మజా ।
సుతం భరతమవ్యగ్రం అభిషేచయితా తతః ॥ ౧౨
మయి చీరాజినధరే జటామండలధారిణి ।
గతేఽరణ్యం చ కైకేయ్యాః భవిష్యతి మనస్సుఖం ॥ ౧౩
బుద్ధిః ప్రణీతా యేనేయం మనశ్చ సుసమాహితం ।
తం తు నార్హామి సంక్లేష్టుం ప్రవ్రజిష్యామి మా చిరం ॥ ౧౪
కృతాన్తస్త్వేవ సౌమిత్రే ద్రష్టవ్యో మత్ప్రవాసనే ।
రాజ్యస్య చ వితీర్ణస్య పునరేవ నివర్తనే ॥ ౧౫
కైకేయ్యాః ప్రతిపత్తిర్హి కథం స్యాన్మమ పీడనే ।
యది భావో న దైవోఽయం కృతాన్తవిహితో భవేత్ ॥ ౧౬
జానాసి హి యథా సౌమ్య న మాతృషు మమాన్తరం ।
భూతపూర్వం విశేషో వా తస్యా మయి సుతేఽపి వా ॥ ౧౭
సోఽభిషేకనివృత్త్యర్థైః ప్రవాసార్థైశ్చ దుర్వచైః ।
ఉగ్రైర్వాక్యైరహం తస్యాః నాన్యద్దైవాత్ సమర్థయే ॥ ౧౮
కథం ప్రకృతిసంపన్నా రాజపుత్రీ తథాగుణా ।
బ్రూయాత్సా ప్రాకృతేవ స్త్రీ మత్పీడాం భర్తృసన్నిధౌ ॥ ౧౯

యదచింత్యం తు తద్దైవం భూతేష్వపి న హన్యతే ।
వ్యక్తం మయి చ తస్యాం చ పతితో హి విపర్యయః ॥ ౨౦
కశ్చిద్దైవేన సౌమిత్రే యోద్ధుముత్సహతే పుమాన్ ।
యస్య న గ్రహణం కించిత్ కర్మణోఽన్యత్ర దృశ్యతే ॥ ౨౧
సుఖదుఃఖే భయక్రోధౌ లాభాలాభౌ భవాభవౌ ।
యచ్చ కించిత్తథాభూతం నను దైవస్య కర్మ తత్ ॥ ౨౨
ఋషయోఽప్యుగ్రతపసః దైవేనాభిప్రపీడితాః ।
ఉత్సృజ్య నియమాంస్తీవ్రాన్ భ్రంశ్యంతే కామమన్యుభిః ॥
అసంకల్పితమేవేహ యదకస్మాత్ ప్రవర్తతే ।
నివర్త్యారంభమారబ్ధం నను దైవస్య కర్మ తత్ ॥ ౨౪
ఏతయా తత్త్వయా బుద్ధ్యా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ।
వ్యాహతేఽప్యభిషేకే మే పరితాపో న విద్యతే ॥ ౨౫
తస్మాదపరితాపస్సన్ త్వమప్యనువిధాయ మాం ।
ప్రతిసంహారయ క్షిప్రం ఆభిషేచనికీం క్రియాం ॥ ౨౬
ఏభిరేవ ఘటైస్సర్వైః అభిషేచనసంభృతైః ।
మమ లక్ష్మణ తాపస్యే వ్రతస్నానం భవిష్యతి ॥ ౨౭
అథవా కిం మమైతేన రాజద్రవ్యమతేన తు ।
ఉద్ధృతం మే స్వయం తోయం వ్రతాదేశం కరిష్యతి ॥ ౨౮
మా చ లక్ష్మణ సంతాపం కార్షీర్లక్ష్మ్యా విపర్యయే ।
రాజ్యం వా వనవాసో వా వనవాసో మహోదయః ॥ ౨౯

న లక్ష్మణాస్మిన్ ఖలు కర్మవిఘ్నే
మాతా యవీయస్యతిశంకనీయా ।
దైవాభిపన్నా హి వదత్యనిష్టం
జానాసి దైవం చ తథాప్రభావం ॥ ౩౦

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – ద్వావింశస్సర్గః.

అథ త్రయోవింశస్సర్గః.

ఇతి బ్రువతి రామే తు లక్ష్మణోఽధశ్శిరా ముహుః ।
శ్రుత్వా మధ్యం జగామేవ మనసా దుఃఖహర్షయోః ॥ ౧
తదా తు బద్ధ్వా భ్రుకుటీం భ్రువోర్మధ్యే నరర్షభః ।
నిశశ్వాస మహాసర్పః బిలస్థ ఇవ రోషితః ॥ ౨
తస్య దుష్ప్రతివీక్షం తత్ భ్రుకుటీసహితం తదా ।
బభౌ క్రుద్ధస్య సింహస్య ముఖస్య సదృశం ముఖం ॥ ౩
అగ్రహస్తం విధూన్వంస్తు హస్తిహస్తమివాత్మనః ।
తిర్యగూర్ధ్వం శరీరే చ పాతయిత్వా శిరోధరాం ॥ ౪
అగ్రాక్ష్ణా వీక్షమాణస్తు తిర్యగ్భ్రాతరమబ్రవీత్ ।
అస్థానే సంభ్రమో యస్య జాతో వై సుమహానయం ॥ ౫
ధర్మదోషప్రసంగేన లోకస్యానతిశంకయా ।
కథం హ్యేతదసంభ్రాంతః త్వద్విధో వక్తుమర్హతి ॥ ౬

యథా దైవమశౌండీరం శౌండీర క్షత్రియర్షభ ।
కిం నామ కృపణం దైవం అశక్తమభిశంససి ॥ ౭
పాపయోస్తే కథం నామ తయోశ్శంకా న విద్యతే ।
సంతి ధర్మోపధాః శ్లక్ష్ణాః ధర్మాత్మన్ కిం న బుధ్యసే ॥ ౮
తయోస్సుచరితం స్వార్థం శాఠ్యాత్ పరిజిహీర్షతోః ।
యది నైవం వ్యవసితం స్యాద్ధి ప్రాగేవ రాఘవ ॥ ౯
తయోః ప్రాగేవ దత్తశ్చ స్యాద్వరః ప్రకృతశ్చ సః ।
లోకవిద్విష్టమారబ్ధం త్వదన్యస్యాభిషేచనం ॥ ౧౦
నోత్సహే సహితుం వీర తత్ర మే క్షంతుమర్హసి ।
యేనేయమాగతా ద్వైధం తవ బుద్ధిర్మహామతే ॥ ౧౧
స హి ధర్మో మమ ద్వేష్యః ప్రసంగాద్యస్య ముహ్యసి ।
కథం త్వం కర్మణా శక్తః కైకేయీవశవర్తినః ॥ ౧౨
కరిష్యసి పితుర్వాక్యం అధర్మిష్ఠం విగర్హితం ।
యద్యయం కిల్బిషాద్భేదః కృతోఽప్యేవం న గృహ్యతే ॥ ౧౩
జాయతే తత్ర మే దుఃఖం ధర్మసంగశ్చ గర్హితః ।
మనసాఽపి కథం కామం కుర్యాస్త్వం కామవృత్తయోః ॥ ౧౪
తయోస్త్వహితయోర్నిత్యం శత్ర్వోః పిత్రభిధానయోః ।
యద్యపి ప్రతిపత్తిస్తే దైవీ చాపి తయోర్మతం ॥ ౧౫
తథాఽప్యుపేక్షణీయం తే న మే తదపి రోచతే ।
విక్లబో వీర్యహీనో యః స దైవమనువర్తతే ॥ ౧౬

వీరాస్సంభావితాత్మానః న దైవం పర్యుపాసతే ।
దైవం పురుషకారేణ యస్సమర్థః ప్రబాధితుం ॥ ౧౭
న దైవేన విపన్నార్థః పురుషస్సోఽవసీదతి ।
ద్రక్ష్యంతి త్వద్య దైవస్య పౌరుషం పురుషస్య చ ॥ ౧౮
దైవమానుషయోరద్య వ్యక్తా వ్యక్తిర్భవిష్యతి ।
అద్య మత్పౌరుషహతం దైవం ద్రక్ష్యంతి వై జనాః ॥ ౧౯
యద్దైవాదాహతం తేఽద్య దృష్టం రాజ్యాభిషేచనం ।
అత్యంకుశమివోద్దామం గజం మదబలోద్ధతం ॥ ౨౦
ప్రధావితమహం దైవం పౌరుషేణ నివర్తయే ।
లోకపాలాస్సమస్తాస్తే నాద్య రామాభిషేచనం ॥ ౨౧
న చ కృత్స్నాస్త్రయో లోకాః విహన్యుః కిం పునః పితా ।
యైర్వివాసస్తవారణ్యే మిథో రాజన్ సమర్థితః ॥ ౨౨
అరణ్యే తే వివత్స్యంతి చతుర్దశ సమాస్తథా ।
అహం తదాశాం ఛేత్స్యామి పితుస్తస్యాశ్చ యా తవ ॥ ౨౩
అభిషేకవిఘాతేన పుత్రరాజ్యాయ వర్తతే ।
మద్బలేన విరుద్ధాయ న స్యాద్దైవబలం తథా ॥ ౨౪
ప్రభవిష్యతి దుఃఖాయ యథోగ్రం పౌరుషం మమ ।
ఊర్ధ్వం వర్షసహస్రాంతే ప్రజాపాల్యమనంతరం ॥ ౨౫
ఆర్యపుత్రాః కరిష్యంతి వనవాసం గతే త్వయి ।
పూర్వరాజర్షివృత్త్యా హి వనవాసో విధీయతే ॥ ౨౬

ప్రజా నిక్షిప్య పుత్రేషు పుత్రవత్ పరిపాలనే ।
న చేద్రాజన్యనేకాగ్రే రాజ్యవిభ్రమశంకయా ॥ ౨౭
నైవమిచ్ఛసి ధర్మాత్మన్ రాజ్యం రామ త్వమాత్మని ।
ప్రతిజానే చ తే వీర మాభూవం వీరలోకభాక్ ॥ ౨౮
రాజ్యం చ తవ రక్షేయం అహం వేలేవ సాగరం ।
మంగళైరభిషించస్వ తత్ర త్వం వ్యాపృతో భవ ॥ ౨౯
అహమేకో మహీపాలాన్ అలం వారయితుం బలాత్ ।
న శోభార్థావిమౌ బాహూ న ధనుర్భూషణాయ మే ॥ 30
నాసిరాబంధనార్థాయ న శరాః స్తంభహేతవః ।
అమిత్రదమనార్థం మే సర్వమేతచ్చతుష్టయం ॥ 3౧
న చాహం కామయేఽత్యర్థం యస్స్యాచ్ఛత్రుర్మతో మమ ।
అసినా తీక్ష్ణధారేణ విద్యుచ్చలితవర్చసా ॥ 3౨
ప్రగృహీతేన వై శత్రుం వజ్రిణం వా న కల్పయే ।
ఖడ్గనిష్పేషనిష్పిష్టైః గహనా దుశ్చరా చ మే ॥ 33
హస్త్యశ్వనరహస్తోరుశిరోభిర్భవితా మహీ ।
ఖడ్గధారాహతా మేఽద్య దీప్యమానా ఇవాద్రయః ॥ 3౪
పతిష్యంతి ద్విపా భూమౌ మేఘా ఇవ సవిద్యుతః ।
బద్ధగోధాంగులిత్రాణే ప్రగృహీతశరాసనే ॥ 3౫
కథం పురుషమానీ స్యాత్ పురుషాణాం మయి స్థితే ।
బహుభిశ్చైకమత్యస్యన్ ఏకేన చ బహూన్ జనాన్ ॥ 3౬

వినియోక్ష్యామ్యహం బాణాన్ నృవాజిగజమర్మసు ।
అద్య మేఽస్త్రప్రభావస్య ప్రభావః ప్రభవిష్యతి ॥ ౩౭
రాజ్ఞశ్చాప్రభుతాం కర్తుం ప్రభుత్వం తవ చ ప్రభో ।
అద్య చందనసారస్య కేయూరామోక్షణస్య చ ॥ ౩౮
వసూనాం చ విమోక్షస్య సుహృదాం పాలనస్య చ ।
అనురూపావిమౌ బాహూ రామ కర్మ కరిష్యతః ॥ ౩౯
అభిషేచనవిఘ్నస్య కర్తౄణాం తే నివారణే ।
బ్రవీహి కోఽద్యైవ మయా వియుజ్యతాం
తవాసుహృత్ ప్రాణయశస్సుహృజ్జనైః ।
యథా తవేయం వసుధా వశే భవేత్
తథైవ మాం శాధి తవాస్మి కింకరః ॥ ౪౦
విమృజ్య బాష్పం పరిసాంత్వ్య చాసకృత్
స లక్ష్మణం రాఘవవంశవర్ధనః ।
ఉవాచ పిత్ర్యే వచనే వ్యవస్థితం
నిబోధ మామేష హి సౌమ్య సత్పథః ॥ ౪౧
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః.

అథ చతుర్వింశస్సర్గః.

తం సమీక్ష్య త్వవహితం పితుర్నిర్దేశపాలనే ।
కౌసల్యా బాష్పసంరుద్ధా వచో ధర్మిష్ఠమబ్రవీత్ ॥ ౧.

అదృష్టదుఃఖో ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః ।
మయి జాతో దశరథాత్ కథముంఛేన వర్తయేత్ ॥ ౨
యస్య భృత్యాశ్చ దాసాశ్చ మృష్టాన్యన్నాని భుంజతే ।
కథం స భోక్ష్యతే నాథః వనే మూలఫలాన్యయం ॥ ౩
క ఏతచ్ఛ్రద్దధేచ్ఛ్రుత్వా కస్య వా న భవేద్భయం ।
గుణవాన్ దయితో రాజ్ఞా రాఘవో యద్వివాస్యతే ॥ ౪
నూనం తు బలవాన్ లోకే కృతాంతస్సర్వమాదిశన్ ।
లోకే రామాభిరామస్త్వం వనం యత్ర గమిష్యసి ॥ ౫
అయం తు మామాత్మభవః తవాదర్శనమారుతః ।
విలాపదుఃఖసమిధః రుదితాశ్రుహుతాహుతిః ॥ ౬
చింతాబాష్పమహాధూమః తవాదర్శనచిత్తజః ।
కర్శయిత్వా భృశం పుత్ర నిశ్శ్వాసాయాససంభవః ॥ ౭
త్వయా విహీనామిహ మాం శోకాగ్నిరతులో మహాన్ ।
ప్రధక్ష్యతి యథా కక్షం చిత్రభానుర్హిమాత్యయే ॥ ౮
కథం హి ధేనుః స్వం వత్సం గచ్ఛంతం నానుగచ్ఛతి ।
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి యత్ర పుత్ర గమిష్యసి ॥ ౯
తథా నిగదితం మాత్రా తద్వాక్యం పురుషర్షభః ।
శ్రుత్వా రామోఽబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితాం॥౧౦
కైకేయ్యా వంచితో రాజా మయి చారణ్యమాశ్రితే ।
భవత్యా చ పరిత్యక్తః న నూనం వర్తయిష్యతి ॥ ౧౧

భర్తుః కిల పరిత్యాగః నృశంసః కేవలం స్త్రియాః ।
న భవత్యా న కర్తవ్యః మనసాఽపి విగర్హితః ॥ ౧౨
యావజ్జీవతి కాకుత్స్థః పితా మే జగతీపతిః ।
శుశ్రూషా క్రియతాం తావత్ స హి ధర్మస్సనాతనః ॥ ౧౩
ఏవముక్తా తు రామేణ కౌసల్యా శుభదర్శనా ।
తథేత్యువాచ సుప్రీతా రామమక్లిష్టకారిణం ॥ ౧౪
ఏవముక్తస్తు వచనం రామో ధర్మభృతాం వరః ।
భూయస్తామబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితాం ॥ ౧౫
మయా చైవ భవత్యా చ కర్తవ్యం వచనం పితుః ।
రాజా భర్తా గురుః శ్రేష్ఠః సర్వేషామీశ్వరః ప్రభుః ॥ ౧౬
ఇమాని తు మహారణ్యే విహృత్య నవ పంచ చ ।
వర్షాణి పరమప్రీతః స్థాస్యామి వచనే తవ ॥ ౧౭
ఏవముక్తా ప్రియం పుత్రం బాష్పపూర్ణాననా తదా ।
ఉవాచ పరమార్తా తు కౌసల్యా పుత్రవత్సలా ॥ ౧౮
ఆసాం రామ సపత్నీనాం వస్తుం మధ్యే న మే క్షమం ।
నయ మామపి కాకుత్స్థ వనం వన్యాం మృగీం యథా ॥ ౧౯
యది తే గమనే బుద్ధిః కృతా పితురపేక్షయా ।
తాం తథా రుదతీం రామః రుదన్ వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౦
జీవంత్యా హి స్త్రియా భర్తా దైవతం ప్రభురేవ చ ।
భవత్యా మమ చైవాద్య రాజా ప్రభవతి ప్రభుః ॥ ౨౧

న హ్యనాథా వయం రాజ్ఞా లోకనాథేన ధీమతా ।
భరతశ్చాపి ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః ॥ ౨౨
భవతీమనువర్తేత స హి ధర్మరతస్సదా ।
యథా మయి తు నిష్క్రాంతే పుత్రశోకేన పార్థివః ॥ ౨౩
శ్రమం నావాప్నుయాత్కించిత్ అప్రమత్తా తథా కురు ।
దారుణశ్చాప్యయం శోకః యథైనం న వినాశయేత్ ॥ ౨౪
రాజ్ఞో వృద్ధస్య సతతం హితం చర సమాహితా ।
వ్రతోపవాసనిరతా యా నారీ పరమోత్తమా ॥ ౨౫
భర్తారం నానువర్తేత సా తు పాపగతిర్భవేత్ ।
భర్తుశ్శుశ్రూషయా నారీ లభతే స్వర్గముత్తమం ॥ ౨౬
అపి యా నిర్నమస్కారా నివృత్తా దేవపూజనాత్ ।
శుశ్రూషామేవ కుర్వీత భర్తుః ప్రియహితే రతా ॥ ౨౭
ఏష ధర్మః పురా దృష్టః లోకే వేదే శ్రుతః స్మృతః ।
అగ్నికార్యేషు చ సదా సుమనోభిశ్చ దేవతాః ॥ ౨౮
పూజ్యాస్తే మత్కృతే దేవి బ్రాహ్మణాశ్చైవ సువ్రతాః ।
ఏవం కాలం ప్రతీక్షస్వ మమాగమనకాంక్షిణీ ॥ ౨౯
నియతా నియతాహారా భర్తృశుశ్రూషణే రతా ।
ప్రాప్స్యసే పరమం కామం మయి ప్రత్యాగతే సతి ॥ ౩౦
యది ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠః ధారయిష్యతి జీవితం ।
ఏవముక్తా తు రామేణ బాష్పపర్యాకులేక్షణా ॥ ౩౧

కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా రామం వచనమబ్రవీత్ ।
గమనే సుకృతాం బుద్ధిం న తే శక్నోమి పుత్రక ॥ ౩౨
వినివర్తయితుం వీర నూనం కాలో దురత్యయః ।
గచ్ఛ పుత్ర త్వమేకాగ్రః భద్రం తేఽస్తు సదా విభో ॥ ౩౩
పునస్త్వయి నివృత్తే తు భవిష్యామి గతక్లమా ।
ప్రత్యాగతే మహాభాగే కృతార్థే చరితవ్రతే ॥ ౩౪
పితురానృణ్యతాం ప్రాప్తే త్వయి లప్స్యే పరం సుఖం ।
కృతాంతస్య గతిః పుత్ర దుర్విభావ్యా సదా భువి ॥ ౩౫
యస్త్వాం సంచోదయతి మే వచ ఆచ్ఛిద్య రాఘవ ।
గచ్ఛేదానీం మహాబాహో క్షేమేణ పునరాగతః ॥ ౩౬
నందయిష్యసి మాం పుత్ర సామ్నా వాక్యేన చారుణా ।
అపీదానీం స కాలస్స్యాత్ వనాత్ ప్రత్యాగతం పునః ॥ ౩౭
యత్త్వాం పుత్రక పశ్యేయం జటావల్కలధారిణం ।

తథా హి రామం వనవాసనిశ్చితం
సమీక్ష్య దేవీ పరమేణ చేతసా ।
ఉవాచ రామం శుభలక్షణం వచః
బభూవ చ స్వస్త్యయనాభికాంక్షిణీ ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః.

అథ పంచవింశస్సర్గః.

సాఽపనీయ తమాయాసం ఉపస్పృశ్య జలం శుచి ।
చకార మాతా రామస్య మంగళాని మనస్వినీ ॥ ౧
న శక్యసే వారయితుం గచ్ఛేదానీం రఘూత్తమ ।
శీఘ్రం చ వినివర్తస్వ వర్తస్వ చ సతాం క్రమే ॥ ౨
యం పాలయసి ధర్మం త్వం ధృత్యా చ నియమేన చ ।
స వై రాఘవశార్దూల ధర్మస్త్వామభిరక్షతు ॥ ౩
యేభ్యః ప్రణమసే పుత్ర చైత్యేష్వాయతనేషు చ ।
తే చ త్వామభిరక్షంతు వనే సహ మహర్షిభిః ॥ ౪
యాని దత్తాని తేఽస్త్రాణి విశ్వామిత్రేణ ధీమతా ।
తాని త్వామభిరక్షంతు గుణైస్సముదితం సదా ॥ ౫
పితృశుశ్రూషయా పుత్ర మాతృశుశ్రూషయా తథా ।
సత్యేన చ మహాబాహో చిరం జీవాభిరక్షితః ॥ ౬
సమిత్కుశపవిత్రాణి వేద్యశ్చాయతనాని చ ।
స్థండిలాని విచిత్రాణి శైలా వృక్షాః క్షుపా హ్రదాః ॥ ౭
పతంగాః పన్నగాస్సింహాః త్వాం రక్షంతు నరోత్తమ ।
స్వస్తి సాధ్యాశ్చ విశ్వే చ మరుతశ్చ మహర్షయః ॥ ౮
స్వస్తి ధాతా విధాతా చ స్వస్తి పూషా భగోఽర్యమా ।
లోకపాలాశ్చ తే సర్వే వాసవప్రముఖాస్తథా ॥ ౯

ఋతవశ్చైవ పక్షాశ్చ మాసాస్సంవత్సరాః క్షపాః ।
దినాని చ ముహూర్తాశ్చ స్వస్తి కుర్వంతు తే సదా ॥ ౧౦
స్మృతిర్ధృతిశ్చ ధర్మశ్చ పాతు త్వాం పుత్ర సర్వతః ।
స్కందశ్చ భగవాన్ దేవః సోమశ్చ స బృహస్పతిః ॥ ౧౧
సప్తర్షయో నారదశ్చ తే త్వాం రక్షంతు సర్వతః ।
యాశ్చాపి సర్వతస్సిద్ధాః దిశశ్చ సదిగీశ్వరాః ॥ ౧౨
స్తుతా మయా వనే తస్మిన్ పాంతు త్వాం పుత్ర నిత్యశః ।
శైలాస్సర్వే సముద్రాశ్చ రాజా వరుణ ఏవ చ ॥ ౧౩
ద్యౌరంతరిక్షం పృథివీ నద్యస్సర్వాస్తథైవ చ ।
నక్షత్రాణి చ సర్వాణి గ్రహాశ్చ సహదేవతాః ॥ ౧౪
అహోరాత్రే తథా సంధ్యే పాంతు త్వాం వనమాశ్రితం ।
ఋతవశ్చైవ షట్పుణ్యాః మాసాస్సంవత్సరాస్తథా ॥ ౧౫
కలాశ్చ కాష్ఠాశ్చ తథా తవ శర్మ దిశంతు తే ।
మహావనే విచరతః మునివేషస్య ధీమతః ॥ ౧౬
తవాదిత్యాశ్చ దైత్యాశ్చ భవంతు సుఖదాస్సదా ।
రాక్షసానాం పిశాచానాం రౌద్రాణాం క్రూరకర్మణాం ॥ ౧౭
క్రవ్యాదానాం చ సర్వేషాం మా భూత్ పుత్రక తె భయం ।
ప్లవగా వృశ్చికా దంశాః మశకాశ్చైవ కాననే ॥ ౧౮
సరీసృపాశ్చ కీటాశ్చ మా భూవన్ గహనే తవ ।
మహాద్విపాశ్చ సింహాశ్చ వ్యాఘ్రా ఋక్షాశ్చ దంష్ట్రిణః ॥ ౧౯

మహిషాః శృంగిణో రౌద్రాః న తే ద్రుహ్యంతు పుత్రక ।
నృమాంసభోజనా రౌద్రాః యే చాన్యే సత్త్వజాతయః ॥ ౨౦
మా చ త్వాం హింసిషుః పుత్ర మయా సంపూజితాస్త్విహ ।
ఆగమాస్తే శివాస్సంతు సిధ్యంతు చ పరాక్రమాః ॥ ౨౧
సర్వసంపత్తయే రామ స్వస్తిమాన్ గచ్ఛ పుత్రక ।
స్వస్తి తేఽస్త్వాంతరిక్షేభ్యః పార్థివేభ్యః పునఃపునః ॥ ౨౨
సర్వేభ్యశ్చైవ దేవేభ్యః యె చ తె పరిపంథినః ।
గురుస్సోమశ్చ సూర్యశ్చ ధనదోఽథ యమస్తథా ॥ ౨౩
పాంతు త్వామర్చితా రామ దండకారణ్యవాసినం ।
అగ్నిర్వాయుస్తథా ధూమః మంత్రాశ్చర్షిముఖాచ్చ్యుతాః॥ ౨౪
ఉపస్పర్శనకాలే తు పాంతు త్వాం రఘునందన ।
సర్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మా భూతభర్తా తథర్షయః ॥ ౨౫
యే చ శేషాస్సురాస్తె త్వాం రక్షంతు వనవాసినం ।
ఇతి మాల్యైస్సురగణాన్ గంధైశ్చాపి యశస్వినీ ॥ ౨౬
స్తుతిభిశ్చానురూపాభిః ఆనర్చాయతలోచనా ।
జ్వలనం సముపాదాయ బ్రాహ్మణేన మహాత్మనా ॥ ౨౭
హావయామాస విధినా రామమంగళకారణాత్ ।
ఘృతం శ్వేతాని మాల్యాని సమిధః శ్వేతసర్షపాన్ ॥ ౨౮
ఉపసంపాదయామాస కౌసల్యా పరమాంగనా ।
ఉపాధ్యాయస్స విధినా హుత్వా శాంతిమనామయం ॥ ౨౯

హుతహవ్యావశేషేణ బాహ్యం బలిమకల్పయత్ ।
మధుదధ్యక్షతఘృతైః స్వస్తి వాచ్య ద్విజాం స్తతః ॥ ౩౦
వాచయామాస రామస్య వనే స్వస్త్యయనక్రియాః ।
తతస్తస్మై ద్విజేంద్రాయ రామమాతా యశస్వినీ ॥ ౩౧
దక్షిణాం ప్రదదౌ కామ్యాం రాఘవం చేదమబ్రవీత్ ।
యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వదేవనమస్కృతే ॥ ౩౨
వృత్రనాశే సమభవత్ తత్తే భవతు మంగళం ।
యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్ పురా ॥ ౩౩
అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళం ।
అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్ ॥ ౩౪
అదితిర్మంగళం ప్రాదాత్ తత్తే భవతు మంగళం ।
త్రీన్ విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః ॥ ౩౫
యదాసీన్మంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళం ।
ఋతవస్సాగరా ద్వీపాః వేదా లోకా దిశశ్చ తే ॥ ౩౬
మంగళాని మహాబాహో దిశంతు శుభమంగళాః ।
ఇతి పుత్రస్య శేషాంశ్చ కృత్వా శిరసి భామినీ ॥ ౩౭
గంధైశ్చాపి సమాలభ్య రామమాయతలోచనా ।
ఓషధిం చాపి సిద్ధార్థాం విశల్యకరణీం శుభాం ॥ ౩౮
చకార రక్షాం కౌసల్యా మంత్రైరభిజజాప చ ।
ఉవాచాతిప్రహృష్టేవ సా దుఃఖవశవర్తినీ ॥ ౩౯

వాఙ్మాత్రేణ న భావేన వాచా సంసజ్జమానయా ।
ఆనమ్య మూర్ధ్ని చాఘ్రాయ పరిష్వజ్య యశస్వినీ ॥ ౪౦
అవదత్ పుత్ర సిద్ధార్థః గచ్ఛ రామ యథాసుఖం ।
అరోగం సర్వసిద్ధార్థం అయోధ్యాం పునరాగతం ॥ ౪౧
పశ్యామి త్వాం సుఖం వత్స సుస్థితం రాజవర్త్మని ।
ప్రణష్టదుఃఖసంకల్పా హర్షవిద్యోతితాననా ॥ ౪౨
ద్రక్ష్యామి త్వాం వనాత్ ప్రాప్తం పూర్ణచంద్రమివోదితం ।
భద్రాసనగతం రామ వనవాసాదిహాగతం ॥ ౪౩
ద్రక్ష్యామి చ పునస్త్వాం తు తీర్ణవంతం పితుర్వచః ।
మంగళైరుపసంపన్నః వనవాసాదిహాగతః ॥ ౪౪
వధ్వా మమ చ నిత్యం త్వం కామాన్ సంవర్ధయాహి భో ।

మయార్చితా దేవగణాశ్శివాదయః
మహర్షయో భూతమహాసురోరగాః ।
అభిప్రయాతస్య వనం చిరాయ తే
హితాని కాంక్షంతు దిశశ్చ రాఘవ ॥ ౪౫

ఇతీవ చాశ్రుప్రతిపూర్ణలోచనా
సమాప్య చ స్వస్త్యయనం యథావిధి ।
ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం
పునః పునశ్చాపి నిపీడ్య సస్వజే ॥ ౪౬

తథాచ దేవ్యా స కృతప్రదక్షిణః
నిపీడ్య మాతుశ్చరణౌ పునఃపునః ।
జగామ సీతానిలయం మహాయశాః
స రాఘవః ప్రజ్వలితః స్వయా శ్రియా ॥ ४౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – పంచవింశస్సర్గః.

అథ షడ్వింశస్సర్గః.

అభివాద్య చ కౌసల్యాం రామస్సంప్రస్థితో వనం ।
కృతస్వస్త్యయనో మాత్రా ధర్మిష్ఠే వర్త్మని స్థితః ॥ ౧
విరాజయన్ రాజసుతః రాజమార్గం నరైర్వృతం ।
హృదయాన్యామమంథేవ జనస్య గుణవత్తయా ॥ ౨
వైదేహీ చాపి తత్సర్వం న శుశ్రావ తపస్వినీ ।
తదేవ హృది తస్యాశ్చ యౌవరాజ్యాభిషేచనం ॥ ౩
దేవకార్యం స్వయం కృత్వా కృతజ్ఞా హృష్టచేతనా ।
అభిజ్ఞా రాజధర్మాణాం రాజపుత్రం ప్రతీక్షతే ॥ ४
ప్రవివేశాథ రామస్తు స్వం వేశ్మ సువిభూషితం ।
ప్రహృష్టజనసంపూర్ణం హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః ॥ ౫
అథ సీతా సముత్పత్య వేపమానా చ తం పతిం ।
అపశ్యచ్ఛోకసంతప్తం చింతావ్యాకులితేంద్రియం ॥ ౬

తాం దృష్ట్వా స హి ధర్మాత్మా న శశాక మనోగతం ।
తం శోకం రాఘవస్సోఢుం తతో వివృతతాం గతః ॥ ౭
వివర్ణవదనం దృష్ట్వా తం ప్రస్విన్నమమర్షణం ।
సాఽఽహ దుఃఖాభిసంతప్తా కిమిదానీమిదం ప్రభో ॥ ౮
అద్య బార్హస్పతః శ్రీమాన్ ఉక్తః పుష్యో ను రాఘవ ।
ప్రోచ్యతే బ్రాహ్మణైః ప్రాజ్ఞైః కేన త్వమసి దుర్మనాః ॥ ౯
న తే శతశలాకేన జలఫేననిభేన చ ।
ఆవృతం వదనం వల్గు ఛత్రేణాపి విరాజతే ॥ ౧౦
వ్యజనాభ్యాం చ ముఖ్యాభ్యాం శతపత్రనిభేక్షణం ।
చంద్రహంసప్రకాశాభ్యాం వీజ్యతే న తవాననం ॥ ౧౧
వాగ్మినో వందినశ్చాపి ప్రహృష్టాస్త్వాం నరర్షభ ।
స్తువంతో నాత్ర దృశ్యంతే మంగళైస్సూతమాగధాః ॥ ౧౨
న తే క్షౌద్రం చ దధి చ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః ।
మూర్ధ్ని మూర్ధాభిషిక్తస్య దధతి స్మ విధానతః ॥ ౧౩
న త్వాం ప్రకృతయస్సర్వాః శ్రేణీముఖ్యాశ్చ భూషితాః ।
అనువ్రజితుమిచ్ఛంతి పౌరజానపదాస్తథా ॥ ౧౪
చతుర్భిర్వేగసంపన్నైః హయైః కాంచనభూషితైః ।
ముఖ్యః పుష్యరథో యుక్తః కిం న గచ్ఛతి తేఽగ్రతః ॥ ౧౫
న హస్తీ చాగ్రతః శ్రీమాన్ తవ లక్షణపూజితః ।
ప్రయాణే లక్ష్యతే వీర కృష్ణమేఘగిరిప్రభః ॥ ౧౬

న చ కాంచనచిత్రం తే పశ్యామి ప్రియదర్శన ।
భద్రాసనం పురస్కృత్య యాతం వీరపురస్కృతం ॥ ౧౭
అభిషేకో యథా సజ్జః కిమిదానీమిదం తవ ।
అపూర్వో ముఖవర్ణశ్చ న ప్రహర్షశ్చ లక్ష్యతే ॥ ౧౮
ఇతీవ విలపంతీం తాం ప్రోవాచ రఘునందనః ।
సీతే తత్రభవాంస్తాతః ప్రవ్రాజయతి మాం వనే ॥ ౧౯
కులే మహతి సంభూతే ధర్మజ్ఞే ధర్మచారిణి ।
శృణు జానకి యేనేదం క్రమేణాభ్యాగతం మమ ॥ ౨౦
రాజ్ఞా సత్యప్రతిజ్ఞేన పిత్రా దశరథేన చ ।
కైకేయ్యై మమ మాత్రే తు పురా దత్తౌ మహావరౌ ॥ ౨౧
తయాఽద్య మమ సజ్జేఽస్మిన్ అభిషేకే నృపోద్యతే ।
ప్రచోదితస్స సమయః ధర్మేణ ప్రతినిర్జితః ॥ ౨౨
చతుర్దశ హి వర్షాణి వస్తవ్యం దండకే మయా ।
పిత్రా మే భరతశ్చాపి యౌవరాజ్యే నియోజితః ॥ ౨౩
సోఽహం త్వామాగతో ద్రష్టుం ప్రస్థితో విజనం వనం ।
భరతస్య సమీపే తు నాహం కథ్యః కదాచన ॥ ౨౪
బుద్ధియుక్తా హి పురుషాః న సహంతే పరస్తవం ।
తస్మాన్న తే గుణాః కథ్యాః భరతస్యాగ్రతో మమ ॥ ౨౫
నాపి త్వం తేన భర్తవ్యా విశేషేణ కదాచన ।
అనుకూలతయా శక్యం సమీపే త్వస్య వర్తితుం ॥ ౨౬

తస్మై దత్తం నృపతినా యౌవరాజ్యం సనాతనం ।
స ప్రసాద్యస్త్వయా సీతే నృపతిశ్చ విశేషతః ॥ ౨౭
అహం చాపి ప్రతిజ్ఞాం తాం గురోస్సమనుపాలయన్ ।
వనమద్యైవ యాస్యామి స్థిరా భవ మనస్వినీ ॥ ౨౮
యాతే చ మయి కల్యాణి వనం మునినిషేవితం ।
వ్రతోపవాసపరయా భవితవ్యం త్వయాఽనఘే ॥ ౨౯
కాల్యముత్థాయ దేవానాం కృత్వా పూజాం యథావిధి ।
వందితవ్యో దశరథః పితా మమ నరేశ్వరః ॥ ౩౦
మాతా చ మమ కౌసల్యా వృద్ధా సంతాపకర్శితా ।
ధర్మమేవాగ్రతః కృత్వా త్వత్తస్సంమానమర్హతి ॥ ౩౧
వందితవ్యాశ్చ తే నిత్యం యాశ్శేషా మమ మాతరః ।
స్నేహప్రణయసంభోగైః సమా హి మమ మాతరః ॥ ౩౨
భ్రాతృపుత్రసమౌ చాపి ద్రష్టవ్యౌ చ విశేషతః ।
త్వయా భరతశత్రుఘ్నౌ ప్రాణైః ప్రియతరౌ మమ ॥ ౩౩
విప్రియం న చ కర్తవ్యం భరతస్య కదాచన ।
స హి రాజా ప్రభుశ్చైవ దేశస్య చ కులస్య చ ॥ ౩౪
ఆరాధితా హి శీలేన ప్రయత్నైశ్చోపసేవితాః ।
రాజానస్సంప్రసీదంతి ప్రకుప్యంతి విపర్యయే ॥ ౩౫
ఔరసానపి పుత్రాన్ హి త్యజంత్యహితకారిణః ।
సమర్థాన్ సంప్రగృహ్ణంతి జనానపి నరాధిపాః ॥ ౩౬

సా త్వం వసేహ కల్యాణి రాజ్ఞస్సమనువర్తినీ ।
భరతస్య రతా ధర్మే సత్యవ్రతపరాయణా ॥ ౩౭

అహం గమిష్యామి మహావనం ప్రియే
త్వయా హి వస్తవ్యమిహైవ భామిని ।
యథా వ్యలీకం కురుషే న కస్యచిత్
తథా త్వయా కార్యమిదం వచో మమ ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షడ్వింశస్సర్గః.

———o———

అథ సప్తవింశస్సర్గః.

ఏవముక్తా తు వైదేహీ ప్రియార్హా ప్రియవాదినీ ।
ప్రణయాదేవ సంక్రుద్ధా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
కిమిదం భాషసే రామ వాక్యం లఘుతయా ధ్రువం ।
త్వయా యదపహాస్యం మే శ్రుత్వా నరవరాత్మజ ॥ ౨
వీరాణాం రాజపుత్రాణాం శస్త్రాస్త్రవిదుషాం నృప ।
అనర్హమయశస్యం చ న శ్రోతవ్యం త్వయేరితం ॥ ౩
ఆర్యపుత్ర పితా మాతా భ్రాతా పుత్రస్తథా స్నుషా ।
స్వాని పుణ్యాని భుంజానాః స్వం స్వం భాగ్యముపాసతే ॥ ౪
భర్తుర్భాగ్యం తు భార్యైకా ప్రాప్నోతి పురుషర్షభ ।
అతశ్చైవాహమాదిష్టా వనే వస్తవ్యమిత్యపి ॥ ౫

న పితా నాత్మజో నాత్మా న మాతా న సఖీజనః ।
ఇహ ప్రేత్య చ నారీణాం పతిరేకో గతిస్సదా ॥ ౬
యది త్వం ప్రస్థితో దుర్గం వనమద్యైవ రాఘవ ।
అగ్రతస్తే గమిష్యామి మృద్నంతీ కుశకంటకాన్ ॥ ౭
ఈర్ష్యారోషౌ బహిష్కృత్య భుక్తశేషమివోదకం ।
నయ మాం వీర విస్రబ్ధః పాపం మయి న విద్యతే ॥ ౮
ప్రాసాదాగ్రైర్విమానైర్వా వైహాయసగతేన వా ।
సర్వావస్థాగతా భర్తుః పాదచ్ఛాయా విశిష్యతే ॥ ౯
అనుశిష్టాఽస్మి మాత్రా చ పిత్రా చ వివిధాశ్రయం ।
నాస్మి సంప్రతివక్తవ్యా వర్తితవ్యం యథా మయా ॥ ౧౦
అహం దుర్గం గమిష్యామి వనం పురుషవర్జితం ।
నానామృగగణాకీర్ణం శార్దూలవృకసేవితం ॥ ౧౧
సుఖం వనే నివత్స్యామి యథైవ భవనే పితుః ।
అచింతయంతీ త్రీన్ లోకాన్ చింతయంతీ పతివ్రతం ॥ ౧౨
శుశ్రూషమాణా తే నిత్యం నియతా బ్రహ్మచారిణీ ।
సహ రంస్యే త్వయా వీర వనేషు మధుగంధిషు ॥ ౧౩
త్వం హి శక్తో వనే కర్తుం రామ సంపరిపాలనం ।
అన్యస్యాపి జనస్యేహ కిం పునర్మమ మానద ॥ ౧౪
సహ త్వయా గమిష్యామి వనమద్య న సంశయః ।
నాహం శక్యా మహాభాగ నివర్తయితుముద్యతా ॥ ౧౫

ఫలమూలాశనా నిత్యం భవిష్యామి న సంశయః ।
న తే దుఃఖం కరిష్యామి నివసంతీ సహ త్వయా ॥ ౧౬
ఇచ్ఛామి సరితశ్శైలాన్ పల్వలాని వనాని చ ।
ద్రష్టుం సర్వత్ర నిర్భీతా త్వయా నాథేన ధీమతా ॥ ౧౭
హంసకారండవాకీర్ణాః పద్మినీస్సాధుపుష్పితాః ।
ఇచ్ఛేయం సుఖినీ ద్రష్టుం త్వయా వీరేణ సంగతా ॥ ౧౮
అభిషేకం కరిష్యామి తాసు నిత్యం యతవ్రతా ।
సహ త్వయా విశాలాక్ష రంస్యే పరమనందినీ ॥ ౧౯
ఏవం వర్షసహస్రాణాం శతం వాఽహం త్వయా సహ ।
వ్యతిక్రమం న వేత్స్యామి స్వర్గోఽపి న హి మే మతః ॥ ౨౦
స్వర్గేఽపి చ వినా వాసః భవితా యది రాఘవ ।
త్వయా మమ నరవ్యాఘ్ర నాహం తమపి రోచయే ॥ ౨౧

అహం గమిష్యామి వనం సుదుర్గమం
మృగాయుతం వానరవారణైర్యుతం ।
వనే నివత్స్యామి యథా పితుర్గృహే
తవైవ పాదావుపగృహ్య సంయతా ॥ ౨౨
అనన్యభావామనురక్తచేతసం
త్వయా వియుక్తాం మరణాయ నిశ్చితాం ।
నయస్వ మాం సాధు కురుష్వ యాచనాం
న తే మయాఽతో గురుతా భవిష్యతి ॥ ౨౩

తథా బ్రువాణామపి ధర్మవత్సలః
న చ స్మ సీతాం నృవరో నినీషతి ।
ఉవాచ చైనాం బహు సన్నివర్తనే
వనే నివాసస్య చ దుఃఖితాం ప్రతి ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తవింశస్సర్గః.

———o———

అథ అష్టావింశస్సర్గః.

స ఏవం బ్రువతీం సీతాం ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ।
న నేతుం కురుతే బుద్ధిం వనే దుఃఖాని చింతయన్ ॥ ౧
సాంత్వయిత్వా పునస్తాం తు బాష్పదూషితలోచనామ్ ।
నివర్తనార్థే ధర్మాత్మా వాక్యమేతదువాచ హ ॥ ౨
సీతే మహాకులీనాఽసి ధర్మే చ నిరతా సదా ।
ఇహాచర స్వధర్మం త్వం మా యథా మనసస్సుఖం ॥ ౩
సీతే యథా త్వాం వక్ష్యామి తథా కార్యం త్వయాఽబలే ।
వనే దోషా హి బహవః వదతస్తాన్నిబోధ మే ॥ ౪
సీతే విముచ్యతామేషా వనవాసకృతా మతిః ।
బహుదోషం హి కాంతారం వనమిత్యభిధీయతే ॥ ౫
హితబుద్ధ్యా ఖలు వచః మయైతదభిధీయతే ।
సదా సుఖం న జానామి దుఃఖమేవ సదా వనం ॥ ౬

గిరినిర్ఝరసంభూతాః గిరికందరవాసినాం ।
సింహానాం నినదా దుఃఖాః శ్రోతుం దుఃఖమతో వనం ॥ ౭
క్రీడమానాశ్చ విస్రబ్ధాః మత్తాశ్శూన్యే మహామృగాః ।
దృష్ట్వా సమభివర్తంతే సీతే దుఃఖమతో వనం ॥ ౮
సగ్రాహాస్సరితశ్చైవ పంకవత్యశ్చ దుస్తరాః ।
మత్తైరపి గజైర్నిత్యం అతో దుఃఖతరం వనం ॥ ౯
లతాకంటకసంకీర్ణాః కృకవాకూపనాదితాః ।
నిరపాశ్చ సుదుర్గాశ్చ మార్గా దుఃఖమతో వనం ॥ ౧౦
సుప్యతే పర్ణశయ్యాసు స్వయంభగ్నాసు భూతలే ।
రాత్రిషు శ్రమఖిన్నేన తస్మాద్దుఃఖతరం వనం ॥ ౧౧
అహోరాత్రం చ సంతోషః కర్తవ్యో నియతాత్మనా ।
ఫలైర్వృక్షావపతితైః సీతే దుఃఖమతో వనం ॥ ౧౨
ఉపవాసశ్చ కర్తవ్యః యథాప్రాణేన మైథిలి ।
జటాభారశ్చ కర్తవ్యః వల్కలాంబరధారిణా ॥ ౧౩
దేవతానాం పితౄణాం చ కర్తవ్యం విధిపూర్వకం ।
ప్రాప్తానామతిథీనాం చ నిత్యశః ప్రతిపూజనం ॥ ౧౪
కార్యస్త్రిరభిషేకశ్చ కాలేకాలే చ నిత్యశః ।
చరతా నియమేనైవ తస్మాద్దుఃఖతరం వనం ॥ ౧౫
ఉపహారశ్చ కర్తవ్యః కుసుమైః స్వయమాహృతైః ।
ఆర్షేణ విధినా వేద్యాం బాలే దుఃఖమతో వనం ॥ ౧౬

యథాలబ్ధేన సంతోషః కర్తవ్యస్తేన మైథిలి ।
యతాహారైర్వనచరైః నిత్యాం దుఃఖమతో వనం ॥ ౧౭
అతీవ వాతాస్తిమిరం బుభుక్షా చాత్ర నిత్యశః ।
భయాని చ మహాంత్యత్ర తతో దుఃఖతరం వనం ॥ ౧౮
సరీసృపాశ్చ బహవః బహురూపాశ్చ భామిని ।
చరంతి పృథివీం దర్పాత్ తతో దుఃఖతరం వనం ॥ ౧౯
నదీనిలయనాస్సర్పాః నదీకుటిలగామినః ।
తిష్ఠంత్యావృత్య పంథానం తతో దుఃఖతరం వనం ॥ ౨౦
పతంగా వృశ్చికాః కీటాః దంశాశ్చ మశకైస్సహ ।
బాధంతే నిత్యమబలే సర్వం దుఃఖతరం వనం ॥ ౨౧
ద్రుమాః కంటకినశ్చైవ కుశకాశాశ్చ భామిని ।
వనే వ్యాకులశాఖాగ్రాః తేన దుఃఖతరం వనం ॥ ౨౨
కాయక్లేశాశ్చ బహవో భయాని వివిధాని చ ।
అరణ్యవాసె వసతః దుఃఖమేవ తతో వనం ॥ ౨౩
క్రోధలోభౌ విమోక్తవ్యౌ కర్తవ్యా తపసే మతిః ।
న భేతవ్యం చ భేతవ్యే నిత్యం దుఃఖమతో వనం ॥ ౨౪
తదలం తే వనం గత్వా క్షమం న హి వనం తవ ।
విమృశన్నిహ పశ్యామి బహుదోషతరం వనం ॥ ౨౫

వనం తు నేతుం న కృతా మతిస్తదా
బభూవ రామేణ యదా మహాత్మనా ।

న తస్య సీతా వచనం చకార తత్
తతోఽబ్రవీద్రామమిదం సుదుఃఖితా ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సీతా రామస్య దుఃఖితా ।
ప్రసక్తాశ్రుముఖీ మందం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
యే త్వయా కీర్తితా దోషాః వనే వస్తవ్యతాం ప్రతి ।
గుణానిత్యేవ తాన్ విద్ధి తవ స్నేహపురస్కృతాన్ ॥ ౨
మృగాస్సింహా గజాశ్చైవ శార్దూలాశ్శరభాస్తథా ।
పక్షిణస్సృమరాశ్చైవ యే చాన్యే వనచారిణః ॥ ౩
అదృష్టపూర్వరూపత్వాత్ సర్వే తే తవ రాఘవ ।
రూపం దృష్ట్వాఽపసర్పేయుః భయే సర్వే హి బిభ్యతి ॥ ౪
త్వయా చ సహ గంతవ్యం మయా గురుజనాజ్ఞయా ।
త్వద్వియోగేన మే రామ త్యక్తవ్యమిహ జీవితం ॥ ౫
న చ మాం త్వత్సమీపస్థాం అపి శక్నోతి రాఘవ ।
సురాణామీశ్వరశ్శక్రః ప్రధర్షయితుమోజసా ॥ ౬
పతిహీనా తు యా నారీ న సా శక్ష్యతి జీవితుం ।
కామమేవంవిధం రామ త్వయా మమ నిదర్శితం ॥ ౭

అథ చాపి మహాప్రాజ్ఞ బ్రాహ్మణానాం మయా శ్రుతం ।
పురా పితృగృహే సత్యం వస్తవ్యం కిల మే వనే ॥ ౮
లక్షణిభ్యో ద్విజాతిభ్యః శ్రుత్వాఽహం వచనం పురా ।
వనవాసకృతోత్సాహా నిత్యమేవ మహాబల ॥ ౯
ఆదేశో వనవాసస్య ప్రాప్తవ్యస్స మయా కిల ।
సా త్వయా సహ తత్రాహం యాస్యామి ప్రియ నాన్యథా ॥ ౧౦
కృతాదేశా భవిష్యామి గమిష్యామి సహ త్వయా ।
కాలశ్చాయం సముత్పన్నః సత్యవాగ్భవతు ద్విజః ॥ ౧౧
వనవాసేఽభిజానామి దుఃఖాని బహుధా కిల ।
ప్రాప్యంతే నియతం వీర పురుషైరకృతాత్మభిః ॥ ౧౨
కన్యయా చ పితుర్గేహే వనవాసః శ్రుతో మయా ।
భిక్షిణ్యాస్సాధువృత్తాయాః మమ మాతురిహాగ్రతః ॥ ౧౩
ప్రసాదితశ్చ వై పూర్వం త్వం వై బహువిధం ప్రభో ।
గమనం వనవాసస్య కాంక్షితం హి సహ త్వయా ॥ ౧౪
కృతక్షణాఽహం భద్రం తే గమనం ప్రతి రాఘవ ।
వనవాసస్య శూరస్య చర్యా హి మమ రోచతే ॥ ౧౫
శుద్ధాత్మన్ ప్రేమభావాద్ధి భవిష్యామి వికల్మషా ।
భర్తారమనుగచ్ఛంతీ భర్తా హి మమ దైవతం ॥ ౧౬
ప్రేత్యభావేఽపి కల్యాణః సంగమో మే సహ త్వయా ।
శ్రుతిర్హి శ్రూయతే పుణ్యా బ్రాహ్మణానాం యశస్వినాం ॥ ౧౭

ఇహ లోకే చ పితృభిః యా స్త్రీ యస్య మహామతే ।
అద్భిర్దత్తా స్వధర్మేణ ప్రేత్యభావేఽపి తస్య సా ॥ ౧౭
ఏవమస్మాత్ స్వకాం నారీం సువృత్తాం హి పతివ్రతామ్ ।
నాభిరోచయసే నేతుం త్వం మాం కేనేహ హేతునా ॥ ౧౮
భక్తాం పతివ్రతాం దీనాం మాం సమాం సుఖదుఃఖయోః ।
నేతుమర్హసి కాకుత్స్థ సమానసుఖదుఃఖినీమ్ ॥ ౨౦
యది మాం దుఃఖితామేవం వనం నేతుం న చేచ్ఛసి ।
విషమగ్నిం జలం వాఽహమ్ ఆస్థాస్యే మృత్యుకారణాత్ ॥ ౨౧
ఏవం బహువిధం తం సా యాచతే గమనం ప్రతి ।
నానుమేనే మహాబాహుః తాం నేతుం విజనం వనమ్ ॥ ౨౨
ఏవముక్తా తు సా చింతాం మైథిలీ సముపాగతా ।
స్నాపయంతీవ గాముష్ణైః అశ్రుభిర్నయనచ్యుతైః ॥ ౨౩
చింతయంతీం తథా తాం తు నివర్తయితుమాత్మవాన్ ।
తామ్రోష్ఠీం స తదా సీతాం కాకుత్స్థో బహ్వసాంత్వయత్ ॥

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రింశస్సర్గః.

సాంత్వ్యమానా తు రామేణ మైథిలీ జనకాత్మజా ।
వనవాసనిమిత్తాయ భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧

సా తముత్తమసంవిగ్నా సీతా విపులవక్షసం ।
ప్రణయాచ్చాభిమానాచ్చ పరిచిక్షేప రాఘవం ॥ ౨
కిం త్వాఽమన్యత వైదేహః పితా మే మిథిలాధిపః ।
రామ జామాతరం ప్రాప్య స్త్రియం పురుషవిగ్రహం ॥ 3
అనృతం బత లోకోఽయం అజ్ఞానాద్యద్ధి వక్ష్యతి ।
తేజో నాస్తి పరం రామే తపతీవ దివాకరే ॥ ౪
కిం హి కృత్వా విషణ్ణస్త్వం కుతో వా భయమస్తి తే ।
యత్పరిత్యక్తుకామస్త్వం మామనన్యపరాయణాం ॥ ౫
ద్యుమత్సేనసుతం వీర సత్యవంతమనువ్రతాం ।
సావిత్రీమివ మాం విద్ధి త్వమాత్మవశవర్తినీం ॥ ౬
న త్వహం మనసా ఽప్యన్యం ద్రష్టాఽస్మి త్వదృతేఽనఘ ।
త్వయా రాఘవ గచ్ఛేయం యథాఽన్యా కులపాంసినీ ॥ ౭
స్వయం తు భార్యాం కౌమారీం చిరమధ్యుషితాం సతీం ।
శైలూష ఇవ మాం రామ పరేభ్యో దాతుమిచ్ఛసి ॥ ౮
యస్య పథ్యం చ రామాత్థ యస్య చార్థేఽవరుధ్యసే ।
త్వం తస్య భవ వశ్యశ్చ విధేయశ్చ సదాఽనఘ ॥ ౯
స మామనాదాయ వనం న త్వం ప్రస్థాతుమర్హసి ।
తపో వా యదినాఽరణ్యం స్వర్గో వా మే సహ త్వయా ॥ ౧౦
న చ మే భవితా తత్ర కశ్చిత్ పథి పరిశ్రమః ।
పృష్ఠతస్తవ గచ్ఛంత్యాః విహారశయనేష్వివ ॥ ౧౧

కుశకాశశరేషీకాః యే చ కంటకినో ద్రుమాః ।
తూలాజినసమస్పర్శాః మార్గే మమ సహ త్వయా ॥ ౧౨
మహావాతసముద్ధూతం యన్మామపకరిష్యతి ।
రజో రమణ తన్మన్యే పరార్థ్యమివ చందనం ॥ ౧౩
శాద్వలేషు యథా శిశ్యే వనాంతే వనగోచర ।
కుథాస్తరణతల్పేషు కిం స్యాత్ సుఖతరం తతః ॥ ౧౪
పత్రం మూలం ఫలం యత్త్వం అల్పం వా యది వా బహు ।
దాస్యసి స్వయమాహృత్య తన్మేఽమృతరసోపమం ॥ ౧౫
న మాతుర్న పితుస్తత్ర స్మరిష్యామి న వేశ్మనః ।
ఆర్తవాన్యుపభుంజానా పుష్పాణి చ ఫలాని చ ॥ ౧౬
న చ తత్ర గతః కించిత్ ద్రష్టుమర్హసి విప్రియం ।
మత్కృతే న చ తే శోకః న భవిష్యామి దుర్భరా ॥ ౧౭
యస్త్వయా సహ స స్వర్గః నిరయో యస్త్వయా వినా ।
ఇతి జానన్ పరాం ప్రీతిం గచ్ఛ రామ మయా సహ ॥ ౧౮
అథ మామేవమవ్యగ్రాం వనం నైవ నయిష్యసి ।
విషమద్యైవ పాస్యామి మావిశం ద్విషతాం వశం ॥ ౧౯
పశ్చాదపి హి దుఃఖేన మమ నైవాస్తి జీవితం ।
ఉజ్ఝితాయాస్త్వయా నాథ తదైవ మరణం వరం ॥ ౨౦
ఇమం హి సహితుం శోకం ముహూర్తమపి నోత్సహే ।
కిం పునర్దశ వర్షాణి త్రీణి చైకం చ దుఃఖితా ॥ ౨౧

ఇతి సా శోకసంతప్తా విలప్య కరుణం బహు ।
చుక్రోశ పతిమాయస్తా భృశమాలింగ్య సస్వరం ॥ ౨౨
సా విద్ధా బహుభిర్వాక్యైః దిగ్ధైరివ గజాంగనా ।
చిరసన్నియతం బాష్పం ముమోచాగ్నిమివారణిః ॥ ౨౩
తస్యాః స్ఫటికసంకాశం వారి సంతాపసంభవం ।
నేత్రాభ్యాం పరిసుస్రావ పంకజాభ్యామివోదకం ॥ ౨౪
తచ్చైవామలచంద్రాభం ముఖమాయతలోచనం ।
పర్యశుష్యత బాష్పేణ జలోద్ధృతమివాంబుజం ॥ ౨౫
తాం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం విసంజ్ఞామివ దుఃఖితాం ।
ఉవాచ వచనం రామః పరివిశ్వాసయంస్తదా ॥ ౨౬
న దేవి తవ దుఃఖేన స్వర్గమప్యభిరోచయే ।
న హి మేఽస్తి భయం కించిత్ స్వయంభోరివ సర్వతః ॥ ౨౭
తవ సర్వమభిప్రాయం అవిజ్ఞాయ శుభాననే ।
వాసం న రోచయేఽరణ్యే శక్తిమానపి రక్షణే ॥ ౨౮
యత్సృష్టాఽసి మయా సార్ధం వనవాసాయ మైథిలి ।
న విహాతుం మయా శక్యా కీర్తిరాత్మవతా యథా ॥ ౨౯
ధర్మస్తు గజనాసోరు సద్భిరాచరితః పురా ।
తం చాహమనువర్తేఽద్య యథా సూర్యం సువర్చలా ॥ ౩౦
న ఖల్వహం న గచ్ఛేయం వనం జనకనందిని ।
వచనం తన్నయతి మాం పితుస్సత్యోపబృంహితం ॥ ౩౧

ఏష ధర్మస్తు సుశ్రోణి పితుర్మాతుశ్చ వశ్యతా ।
అతశ్చ తం వ్యతిక్రమ్య నాహం జీవితుముత్సహే ॥ ౩౨
అస్వాధీనం కథం దైవం ప్రకారైరభిరాధ్యతే ।
స్వాధీనం సమతిక్రమ్య మాతరం పితరం గురుం ॥ ౩౩
యత్ర త్రయం త్రయో లోకాః పవిత్రం తత్సమం భువి ।
నాన్యదస్తి శుభాపాంగే తేనేదమభిరాధ్యతే ॥ ౩౪
న సత్యం దానమానౌ వా న యజ్ఞాశ్చాప్తదక్షిణాః ।
తథా బలకరాస్సీతే యథా సేవా పితుర్హితా ॥ ౩౫
స్వర్గో ధనం వా ధాన్యం వా విద్యాః పుత్రాస్సుఖాని చ ।
గురువృత్త్యనురోధేన న కించిదపి దుర్లభం ॥ ౩౬
దేవగంధర్వగోలోకాన్ బ్రహ్మలోకాంస్తథా నరాః ।
ప్రాప్నువంతి మహాత్మానః మాతాపితృపరాయణాః ॥ ౩౭
స మా పితా యథా శాస్తి సత్యధర్మపథే స్థితః ।
తథా వర్తితుమిచ్ఛామి స హి ధర్మస్సనాతనః ॥ ౩౮
మమ సన్నా మతిస్సీతే త్వాం నేతుం దండకావనం ।
వసిష్యామీతి సా త్వం మాం అనుయాతుం సునిశ్చితా ॥ ౩౯
సా హి సృష్టాఽనవద్యాంగి వనాయ మదిరేక్షణే ।
అనుగచ్ఛస్వ మాం భీరు సహధర్మచరీ భవ ॥ ౪౦
సర్వథా సదృశం సీతే మమ స్వస్య కులస్య చ ।
వ్యవసాయమతిక్రాంతా కాంతే త్వమతిశోభనం ॥ ౪౧

ఆరభస్వ శుభశ్రోణి వనవాసక్షమాః క్రియాః ।
నేదానీం త్వదృతే సీతే స్వర్గోపి మమ రోచతే ॥ ౪౨
బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ రత్నాని భిక్షుకేభ్యశ్చ భోజనం ।
దేహి చాశంసమానేభ్యః సంత్వరస్వ చ మా చిరం ॥ ౪౩
భూషణాని మహార్హాణి వరవస్త్రాణి యాని చ ।
రమణీయాశ్చ యే కేచిత్ క్రీడార్థాశ్చాప్యుపస్కరాః ॥ ౪౪
శయనీయాని యానాని మమ చాన్యాని యాని చ ।
దేహి స్వభృత్యవర్గస్య బ్రాహ్మణానామనంతరం ॥ ౪౫
అనుకూలం తు సా భర్తుః జ్ఞాత్వా గమనమాత్మనః ।
క్షిప్రం ప్రముదితా దేవీ దాతుమేవోపచక్రమే ॥ ౪౬

తతః ప్రహృష్టా ప్రతిపూర్ణమానసా
యశస్వినీ భర్తురవేక్ష్య భాషితం ।
ధనాని రత్నాని చ దాతుమంగనా
ప్రచక్రమే ధర్మభృతాం మనస్వినీ ॥ ౪౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః.

ఏవం శ్రుత్వా తు సంవాదం లక్ష్మణః పూర్వమాగతః ।
బాష్పపర్యాకులముఖః శోకం సోఢుమశక్నువన్ ॥ ౧

స భ్రాతుశ్చరణౌ గాఢం నిపీడ్య రఘునందనః ।
సీతామువాచాఽతియశాః రాఘవం చ మహావ్రతం ॥ ౨
యది గంతుం కృతా బుద్ధిః వనం మృగగజాయుతం ।
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి వనమగ్రే ధనుర్ధరః ॥ ౩
మయా సమేతోఽరణ్యాని బహూని విచరిష్యసి ।
పక్షిభిర్మృగయూథైశ్చ సంఘుష్టాని సమంతతః ॥ ౪
న దేవలోకాక్రమణం నామరత్వమహం వృణే ।
ఐశ్వర్యం వాఽపి లోకానాం కామయే న త్వయా వినా ॥ ౫
ఏవం బ్రువాణస్సౌమిత్రిః వనవాసాయ నిశ్చితః ।
రామేణ బహుభిస్సాంత్వైః నిషిద్ధః పునరబ్రవీత్ ॥ ౬
అనుజ్ఞాతశ్చ భవతా పూర్వమేవ యదస్మ్యహం ।
కిమిదానీం పునరిదం క్రియతే మే నివారణం ॥ ౭
యదర్థం ప్రతిషేధో మే క్రియతే గంతుమిచ్ఛతః ।
ఏతదిచ్ఛామి విజ్ఞాతుం సంశయో హి మమానఘ ॥ ౮
తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః రామో లక్ష్మణమగ్రతః ।
స్థితం ప్రాగ్గామినం వీరం యాచమానం కృతాంజలిం ॥ ౯
స్నిగ్ధో ధర్మరతో వీరః సతతం సత్పథే స్థితః ।
ప్రియః ప్రాణసమో వశ్యః భ్రాతా చాసి సఖా చ మే ॥ ౧౦
మయాఽద్య సహ సౌమిత్రే త్వయి గచ్ఛతి తద్వనం ।
కో భరిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం వా యశస్వినీం ॥ ౧౧

అభివర్షతి కామైర్యః పర్జన్యః పృథివీమివ ।
స కామపాశపర్యస్తః మహాతేజా మహీపతిః ॥ ౧౨
సా హి రాజ్యమిదం ప్రాప్య నృపస్యాశ్వపతేస్సుతా ।
దుఃఖితానాం సపత్నీనాం న కరిష్యతి శోభనం ॥ ౧౩
న స్మరిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం చ సుదుఃఖితాం ।
భరతో రాజ్యమాసాద్య కైకేయ్యాం పర్యవస్థితః ॥ ౧౪
తామార్యాం స్వయమేవేహ రాజానుగ్రహణేన వా ।
సౌమిత్రే భర కౌసల్యాం ఉక్తమర్థమిమం చర ॥ ౧౫
ఏవం మమ చ తే భక్తిః భవిష్యతి సుదర్శితా ।
ధర్మజ్ఞ గురుపూజాయాం ధర్మశ్చాప్యతులో మహాన్ ॥ ౧౬
ఏవం కురుష్వ సౌమిత్రే మత్కృతే రఘునందన ।
అస్మాభిర్విప్రహీణాయాః మాతుర్నో న భవేత్ సుఖం ॥ ౧౭
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః శ్లక్ష్ణయా గిరా ।
ప్రత్యువాచ తదా రామం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదం ॥ ౧౮
తవైవ తేజసా వీర భరతః పూజయిష్యతి ।
కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ ప్రయతో నాత్ర సంశయః ॥ ౧౯
యది దుష్టో న రక్షేత భరతో రాజ్యముత్తమం ।
ప్రాప్య దుర్మనసా వీర గర్వేణ చ విశేషతః ॥ ౨౦
తమహం దుర్మతిం క్రూరం వధిష్యామి న సంశయః ।
తత్పక్ష్యానపి తాన్ సర్వాన్ త్రైలోక్యమపి కిం ను సా ॥ ౨౧

కౌసల్యా బిభృయాదార్యా సహస్రమపి మద్విధాన్ ।
యస్యాస్సహస్రం గ్రామాణాం సంప్రాప్తముపజీవినాం॥ ౨౨
తదాత్మభరణే చైవ మమ మాతుస్తథైవ చ ।
పర్యాప్తా మద్విధానాం చ భరణాయ యశస్వినీ ॥ ౨౩
కురుష్వ మామనుచరం వైధర్మ్యం నేహ విద్యతే ।
కృతార్థోఽహం భవిష్యామి తవ చార్థః ప్రకల్పతే ॥ ౨౪
ధనురాదాయ సశరం ఖనిత్రపిటకాధరః ।
అగ్రతస్తే గమిష్యామి పంథానమనుదర్శయన్ ॥ ౨౫
ఆహరిష్యామి తే నిత్యం మూలాని చ ఫలాని చ ।
వన్యాని యాని చాన్యాని స్వాహారాణి తపస్వినాం ॥ ౨౬
భవాంస్తు సహ వైదేహ్యా గిరిసానుషు రంస్యతే ।
అహం సర్వం కరిష్యామి జాగ్రతః స్వపతశ్చ తే ॥ ౨౭
రామస్త్వనేన వాక్యేన సుప్రీతః ప్రత్యువాచ తం ।
వ్రజాపృచ్ఛస్వ సౌమిత్రే సర్వమేవ సుహృజ్జనం ॥ ౨౮
యే చ రాజ్ఞో దదౌ దివ్యే మహాత్మా వరుణః స్వయం ।
జనకస్య మహాయజ్ఞే ధనుషీ రౌద్రదర్శనే ॥ ౨౯
అభేద్యకవచే దివ్యే తూణీ చాక్షయసాయకౌ ।
ఆదిత్యవిమలౌ చోభౌ ఖడ్గౌ హేమపరిష్కృతౌ ॥ ౩౦
సత్కృత్య నిహితం సర్వం ఏతదాచార్యసద్మని ।
స త్వమాయుధమాదాయ క్షిప్రమావ్రజ లక్ష్మణ ॥ ౩౧

స సుహృజ్జనమామంత్ర్య వనవాసాయ నిశ్చితః ।
ఇక్ష్వాకుగురుమాగమ్య జగ్రాహాయుధముత్తమం ॥ ౩౨
తద్దివ్యం రాజశార్దూలసత్కృతం మాల్యభూషితం ।
రామాయ దర్శయామాస సౌమిత్రిస్సర్వమాయుధం ॥ ౩౩
తమువాచాత్మవాన్ రామః ప్రీత్యా లక్ష్మణమాగతం ।
కాలే త్వమాగతస్సౌమ్య కాంక్షితే మమ లక్ష్మణ ॥ ౩౪
అహం ప్రదాతుమిచ్ఛామి యదిదం మామకం ధనం ।
బ్రాహ్మణేభ్యస్తపస్విభ్యః త్వయా సహ పరంతప ॥ ౩౫
వసంతీహ దృఢం భక్త్యా గురుషు ద్విజసత్తమాః ।
తేషామపి చ మే భూయః సర్వేషాం చోపజీవినాం ॥ ౩౬

వసిష్ఠపుత్రం తు సుయజ్ఞమార్యం
త్వమానయాశు ప్రవరం ద్విజానాం ।
అభిప్రయాస్యామి వనం సమస్తాన్
అభ్యర్చ్య శిష్టానపరాన్ ద్విజాతీన్ ॥ ౩౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః.

—ooo—

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః.

తతశ్శాసనమాజ్ఞాయ భ్రాతుశ్శుభతరం ప్రియం ।
గత్వా స ప్రవివేశాశు సుయజ్ఞస్య నివేశనం ॥ ౧

తం విప్రమగ్న్యగారస్థం వందిత్వా లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ ।
సఖేఽభ్యాగచ్ఛ పశ్య త్వం వేశ్మ దుష్కరకారిణః ॥ ౨
తతస్సంధ్యాముపాస్యాశు గత్వా సౌమిత్రిణా సహ ।
జుష్టం తత్ప్రావిశల్లక్ష్మ్యా రమ్యం రామనివేశనం ॥ ౩
తమాగతం వేదవిదం ప్రాంజలిస్సీతయా సహ ।
సుయజ్ఞమభిచక్రామ రాఘవోఽగ్నిమివార్చితం ॥ ౪
జాతరూపమయైర్ముఖ్యైః అంగదైః కుండలైశ్శుభైః ।
సహేమసూత్రైర్మణిభిః కేయూరైర్వలయైరపి ॥ ౫
అన్యైశ్చ రత్నైర్బహుభిః కాకుత్స్థః ప్రత్యపూజయత్ ।
సుయజ్ఞం స తదోవాచ రామస్సీతాప్రచోదితః ॥ ౬
హారం చ హేమసూత్రం చ భార్యాయై సౌమ్య హారయ ।
రశనాం చాధునా సీతా దాతుమిచ్ఛతి తే సఖే ॥ ౭
అంగదాని విచిత్రాణి కేయూరాణి శుభాని చ ।
ప్రయచ్ఛతి సఖే తుభ్యం భార్యాయై గచ్ఛతీ వనం ॥ ౮
పర్యంకమగ్ర్యాస్తరణం నానారత్నవిభూషితం ।
తమపీచ్ఛతి వైదేహీ ప్రతిష్ఠాపయితుం త్వయి ॥ ౯
నాగశ్శత్రుంజయో నామ మాతులో యం దదౌ మమ ।
తం తే గజసహస్రేణ దదామి ద్విజపుంగవ ॥ ౧౦
ఇత్యుక్తస్స హి రామేణ సుయజ్ఞః ప్రతిగృహ్య తత్ ।
రామలక్ష్మణసీతానాం ప్రయుయోజాశిషశ్శుభాః ॥ ౧౧

అథ భ్రాతరమవ్యగ్రం ప్రియం రామః ప్రియంవదః ।
సౌమిత్రిం తమువాచేదం బ్రహ్మేవ త్రిదశేశ్వరం ॥ ౧౨
అగస్త్యం కౌశికం చైవ తావుభౌ బ్రాహ్మణోత్తమౌ ।
అర్చయాహూయ సౌమిత్రే రత్నైస్సస్యమివాంబుభిః ॥ ౧౩
తర్పయస్వ మహాబాహో గోసహస్రైశ్చ మానద ।
సువర్ణై రజతైశ్చైవ మణిభిశ్చ మహాధనైః ॥ ౧౪
కౌసల్యాం చ య ఆశీర్భిః భక్తః పర్యుపతిష్ఠతి ।
ఆచార్యస్తైత్తిరీయాణాం అభిరూపశ్చ వేదవిత్ ॥ ౧౫
తస్య యానం చ దాసీశ్చ సౌమిత్రే సంప్రదాపయ ।
కౌశేయాని చ వస్త్రాణి యావత్తుష్యతి స ద్విజః ॥ ౧౬
సూతశ్చిత్రరథశ్చార్యః సచివస్సుచిరోషితః ।
తోషయైనం మహార్హైశ్చ రత్నైర్వస్త్రైర్ధనైస్తథా ॥ ౧౭
పశుకాభిశ్చ సర్వాభిః గవాం దశశతేన చ ।
యే చేమే కఠకాలాపాః బహవో దండమాణవాః ॥ ౧౮
నిత్యస్వాధ్యాయశీలత్వాత్ నాన్యత్ కుర్వంతి కించన ।
అలసాః స్వాదుకామాశ్చ మహతాం చాపి సమ్మతాః ॥ ౧౯
తేషామశీతియానాని రత్నపూర్ణాని దాపయ ।
శాలివాహసహస్రం చ ద్వే శతే భద్రకాంస్తథా ॥ ౨౦
వ్యంజనార్థం చ సౌమిత్రే గోసహస్రముపాకురు ।
మేఖలీనాం మహాసంఘః కౌసల్యాం సముపస్థితః ॥ ౨౧

తేషాం సహస్రం సౌమిత్రే ప్రత్యేకం సంప్రదాపయ ।
అంబా యథా చ సా నందేత్ కౌసల్యా మమ దక్షిణాం ॥ ౨౨
తథా ద్విజాతీంస్తాన్ సర్వాన్ లక్ష్మణార్చయ సర్వశః ।
తతస్స పురుషవ్యాఘ్రః తద్ధనం లక్ష్మణః స్వయం ॥ ౨౩
యథోక్తం బ్రాహ్మణేంద్రాణాం అదదాద్ధనదో యథా ।
అథాబ్రవీద్బాష్పకలాన్ తిష్ఠతశ్చోపజీవినః ॥ ౨౪
సంప్రదాయ బహు ద్రవ్యం ఏకైకస్యోపజీవనం ।
లక్ష్మణస్య చ యద్వేశ్మ గృహం చ యదిదం మమ ॥ ౨౫
అశూన్యం కార్యమేకైకం యావదాగమనం మమ ।
ఇత్యుక్త్వా దుఃఖితం సర్వం జనం తముపజీవినం ॥ ౨౬
ఉవాచేదం ధనాధ్యక్షం ధనమానీయతామితి ।
తతోఽస్య ధనమాజహ్రుః సర్వమేవోపజీవినః ॥ ౨౭
స రాశిస్సుమహాంస్తత్ర దర్శనీయో హ్యదృశ్యత ।
తతస్స పురుషవ్యాఘ్రః తద్ధనం సహలక్ష్మణః ॥ ౨౮
ద్విజేభ్యో బాలవృద్ధేభ్యః కృపణేభ్యో హ్యదాపయత్ ।
తత్రాసీత్ పింగలో గార్గ్యః త్రిజటో నామ వై ద్విజః ॥ ౨౯
ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ఫాలకుద్దాలలాంగలీ ।
తం వృద్ధం తరుణీ భార్యా బాలానాదాయ దారకాన్ ॥ ౩౦
అబ్రవీద్బ్రాహ్మణం వాక్యం దారిద్ర్యేణాభిపీడితా ।
అపాస్య ఫాలం కుద్దాలం కురుష్వ వచనం మమ ॥ ౩౧

రామం దర్శయ ధర్మజ్ఞం యది కించిదవాప్స్యసి ।
స భార్యావచనం శ్రుత్వా శాటీమాచ్ఛాద్య దుశ్ఛదాం ॥ ౩౨
స ప్రాతిష్ఠత పంథానం యత్ర రామనివేశనం ।
భృగ్వంగిరసమం దీప్త్యా త్రిజటం జనసంసది ॥ ౩౩
ఆపంచమాయాః కక్ష్యాయాః నైనం కశ్చిదవారయత్ ।
స రాజపుత్రమాసాద్య త్రిజటో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౪
నిర్ధనో బహుపుత్రోఽస్మి రాజపుత్ర మహాయశః ।
ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ప్రత్యవేక్షస్వ మామితి ॥ ౩౫
తమువాచ తతో రామః పరిహాససమన్వితం ।
గవాం సహస్రమప్యేకం న తు విశ్రాణితం మయా ॥ ౩౬
పరిక్షిపసి దండేన యావత్తావదవాప్స్యసి ।
స శాటీం త్వరితః కట్యాం సంభ్రాంతః పరివేష్ట్య తాం ॥ ౩౭
ఆవిధ్య దండం చిక్షేప సర్వప్రాణేన వేగితః ।
స తీర్త్వా సరయూపారం దండస్తస్య కరాచ్చ్యుతః ॥ ౩౮
గోవ్రజే బహుసాహస్రే పపాతోక్షణసన్నిధౌ ।
తం పరిష్వజ్య ధర్మాత్మా ఆ తస్మాత్ సరయూతటాత్ ॥ ౩౯
ఆనయామాస తా గోపైః త్రిజటాయాశ్రమం ప్రతి ।
ఉవాచ చ తతో రామః తం గార్గ్యమభిసాంత్వయన్ ॥ ౪౦
మన్యుర్న ఖలు కర్తవ్యః పరిహాసో హ్యయం మమ ।

ఇదం హి తేజస్తవ యద్దురత్యయం
తదేవ జిజ్ఞాసితుమిచ్ఛతా మయా ।
ఇమం భవానర్థమభిప్రచోదితః
వృణీష్వ కిం చేదపరం వ్యవస్యతి ॥ ౪౧

బ్రవీమి సత్యేన న తేఽస్తి యంత్రణా
ధనం హి యద్యన్మమ విప్రకారణాత్ ।
భవత్సు సమ్యక్ప్రతిపాదనేన తత్
మయాఽర్జితం ప్రీతియశస్కరం భవేత్ ॥ ౪౨

తతస్సభార్యస్త్రిజటో మహామునిః
గవామనీకం ప్రతిగృహ్య మోదితః ।
యశోబలప్రీతిసుఖోపబృంహిణీః
తదాఽఽశిషః ప్రత్యవదన్మహాత్మనః ॥ ౪౩

స చాపి రామః ప్రతిపూర్ణమానసః
మహద్ధనం ధర్మబలైరుపార్జితమ్ ।
నియోజయామాస సుహృజ్జనేఽచిరాత్
యథార్హసమ్మానవచఃప్రచోదితః ॥ ౪౪

ద్విజస్సుహృద్భృత్యజనోఽథవా తదా
దరిద్రభిక్షాచరణశ్చ యోఽభవత్ ।
న తత్ర కశ్చిన్న బభూవ తర్పితః
యథార్హసమ్మాననదానసంభ్రమైః ॥ ౪౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః.

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

దత్త్వా తు సహ వైదేహ్యా బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహు ।
జగ్మతుః పితరం ద్రష్టుం సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౧
తతో గృహీతే దుష్ప్రేక్షే త్వశోభేతాం తదాయుధే ।
మాలాదామభిరాబద్ధే సీతయా సమలంకృతే ॥ ౨
తతః ప్రాసాదహర్మ్యాణి విమానశిఖరాణి చ ।
అధిరుహ్య జనః శ్రీమాన్ ఉదాసీనో వ్యలోకయత్ ॥ ౩
న హి రథ్యాః స్మ శక్యంతే గంతుం బహుజనాకులాః ।
ఆరుహ్య తస్మాత్ ప్రాసాదాన్ దీనాః పశ్యంతి రాఘవం ॥ ౪
పదాతిం వర్జితచ్ఛత్రం రామం దృష్ట్వా జనాస్తదా ।
ఊచుర్బహువిధా వాచః శోకోపహతచేతసః ॥ ౫
యం యాంతమనుయాతి స్మ చతురంగబలం మహత్ ।
తమేకం సీతయా సార్ధం అనుయాతి స్మ లక్ష్మణః ॥ ౬
ఐశ్వర్యస్య రసజ్ఞస్సన్ కామినాం చైవ కామదః ।
నేచ్ఛత్యేవానృతం కర్తుం పితరం ధర్మగౌరవాత్ ॥ ౭
యా న శక్యా పురా ద్రష్టుం భూతైరాకాశగైరపి ।
తామద్య సీతాం పశ్యంతి రాజమార్గగతా జనాః ॥ ౮
అంగరాగోచితాం సీతాం రక్తచందనసేవినీం ।
వర్షముష్ణం చ శీతం చ నేష్యంత్యాశు వివర్ణతాం ॥ ౯

అద్య నూనం దశరథః సత్త్వమావిశ్య భాషతే ।
న హి రాజా ప్రియం పుత్రం వివాసయితుమిచ్ఛతి ॥ ౧౦
నిర్గుణస్యాపి పుత్రస్య కథం స్యాద్విప్రవాసనం ।
కిం పునర్యస్య లోకోఽయం జితో వృత్తేన కేవలం ॥ ౧౧
ఆనృశంస్యమనుక్రోశః శ్రుతం శీలం దమశ్శమః ।
రాఘవం శోభయంత్యేతే షడ్గుణాః పురుషోత్తమం ॥ ౧౨
తస్మాత్తస్యోపఘాతేన ప్రజాః పరమపీడితాః ।
ఔదకానీవ సత్త్వాని గ్రీష్మే సలిలసంక్షయాత్ ॥ ౧౩
పీడయా పీడితం సర్వం జగదస్య జగత్పతేః ।
మూలస్యేవోపఘాతేన వృక్షః పుష్పఫలోపగః ॥ ౧౪
మూలం హ్యేష మనుష్యాణాం ధర్మసారో మహాద్యుతిః ।
పుష్పం ఫలం చ పత్రం చ శాఖాశ్చాస్యేతరే జనాః ॥ ౧౫
తే లక్ష్మణ ఇవ క్షిప్రం సపత్న్యస్సహబాంధవాః ।
గచ్ఛంతమనుగచ్ఛామః యేన గచ్ఛతి రాఘవః ॥ ౧౬
ఉద్యానాని పరిత్యజ్య క్షేత్రాణి చ గృహాణి చ ।
ఏకదుఃఖసుఖా రామం అనుగచ్ఛామ ధార్మికం ॥ ౧౭
సముద్ధృతనిధానాని పరిధ్వస్తాజిరాణి చ ।
ఉపాత్తధనధాన్యాని హృతసారాణి సర్వశః ॥ ౧౮
రజసాఽభ్యవకీర్ణాని పరిత్యక్తాని దైవతైః ।
మూషకైః పరిధావద్భిః ఉద్బిలైరావృతాని చ ॥ ౧౯

అపేతోదకధూమాని హీనసంమార్జనాని చ ।
ప్రణష్టబలికర్మేజ్యామంత్రహోమజపాని చ ॥ ౨౦
దుష్కాలేనేవ భగ్నాని భిన్నభాజనవంతి చ ।
అస్మత్త్యక్తాని వేశ్మాని కైకేయీ ప్రతిపద్యతాం ॥ ౨౧
వనం నగరమేవాస్తు యేన గచ్ఛతి రాఘవః ।
అస్మాభిశ్చ పరిత్యక్తం పురం సంపద్యతాం వనం ॥ ౨౨
బిలాని దంష్ట్రిణస్సర్వే సానూని మృగపక్షిణః ।
త్యజంత్వస్మద్భయాద్భీతాః గజాస్సింహాః వనాన్యపి ॥ ౨౩
అస్మత్త్యక్తం ప్రపద్యంతాం సేవ్యమానం త్యజంతు చ ।
తృణమాంసఫలాదానాం దేశం వ్యాళమృగద్విజం ॥ ౨౪
ప్రపద్యతాం హి కైకేయీ సపుత్రా సహ బాంధవైః ।
రాఘవేణ వనే సర్వే సహ వత్స్యామ నిర్వృతాః ॥ ౨౫
ఇత్యేవం వివిధా వాచః నానాజనసమీరితాః ।
శుశ్రావ రామః శ్రుత్వా చ న విచక్రేఽస్య మానసం ॥ ౨౬
స తు వేశ్మ పితుర్దూరాత్ కైలాసశిఖరప్రభం ।
అభిచక్రామ ధర్మాత్మా మత్తమాతంగవిక్రమః ॥ ౨౭
వినీతవీరపురుషం ప్రవిశ్య తు నృపాలయం ।
దదర్శావస్థితం దీనం సుమంత్రమవిదూరతః ॥ ౨౮

ప్రతీక్షమాణోపి జనం తదాఽఽర్తం
అనార్తరూపః ప్రహసన్నివాథ ।

జగామ రామః పితరం దిదృక్షుః
పితుర్నిదేశం విధివచ్చికీర్షుః ॥ ౨౯
తత్పూర్వమైక్ష్వాకసుతో మహాత్మా
రామో గమిష్యన్ వనమార్తరూపం ।
వ్యతిష్ఠత ప్రేక్ష్య తదా సుమంత్రం
పితుర్మహాత్మా ప్రతిహారణార్థం ॥ ౩౦
పితుర్నిదేశేన తు ధర్మవత్సలః
వనప్రవేశే కృతబుద్ధినిశ్చయః ।
స రాఘవః ప్రేక్ష్య సుమంత్రమబ్రవీత్
నివేదయ స్వాగమనం నృపాయ మే ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తతః కమలపత్రాక్షః శ్యామో నిరుదరో మహాన్ ।
ఉవాచ రామస్తం సూతం పితురాఖ్యాహి మామితి ॥ ౧
స రామప్రేషితః క్షిప్రం సంతాపకలుషేంద్రియః ।
ప్రవిశ్య నృపతిం సూతః నిశ్శ్వసంతం దదర్శ హ ॥ ౨
ఉపరక్తమివాదిత్యం భస్మచ్ఛన్నమివానలం ।
తటాకమివ నిస్తోయం అపశ్యజ్జగతీపతిం ॥ ౩

ఆలోక్య తు మహాప్రాజ్ఞః పరమాకులచేతసం ।
రామమేవానుశోచంతం సూతః ప్రాంజలిరాసదత్ ॥ ౪
తం వర్ధయిత్వా రాజానం సూతః పూర్వం జయాశిషా ।
భయవిక్లబయా వాచా మందయా శ్లక్ష్ణమబ్రవీత్ ॥ ౫
అయం స పురుషవ్యాఘ్రః ద్వారి తిష్ఠతి తే సుతః ।
బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్త్వా సర్వం చైవోపజీవినాం ॥ ౬
స త్వా పశ్యతు భద్రం తే రామస్సత్యపరాక్రమః ।
సర్వాన్ సుహృద ఆపృచ్ఛ్య త్వామిదానీం దిదృక్షతే ॥ ౭
గమిష్యతి మహారణ్యం తం పశ్య జగతీపతే ।
వృతం రాజగుణైస్సర్వైః ఆదిత్యమివ రశ్మిభిః ॥ ౮
స సత్యవాదీ ధర్మాత్మా గాంభీర్యాత్సాగరోపమః ।
ఆకాశ ఇవ నిష్పంకః నరేంద్రః ప్రత్యువాచ తం ॥ ౯
సుమంత్రానయ మే దారాన్ యే కేచిదిహ మామకాః ।
దారైః పరివృతస్సర్వైః ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికం ॥ ౧౦
సోఽంతఃపురమతీత్యైవ స్త్రియస్తా వాక్యమబ్రవీత్ ।
ఆర్యా హ్వయతి వో రాజా గమ్యతాం తత్ర మాచిరం ॥ ౧౧
ఏవముక్తాః స్త్రియస్సర్వాః సుమంత్రేణ నృపాజ్ఞయా ।
ప్రచక్రముస్తద్భవనం భర్తురాజ్ఞాయ శాసనం ॥ ౧౨
అర్ధసప్తశతాస్తాస్తు ప్రమదాస్తామ్రలోచనాః ।
కౌసల్యాం పరివార్యాథ శనైర్జగ్ముర్ధృతవ్రతాః ॥ ౧౩

ఆగతేషు చ దారేషు సమవేక్ష్య మహీపతిః ।
ఉవాచ రాజా తం సూతం సుమన్త్రానయ మే సుతం ॥ ౧౪
స సూతో రామమాదాయ లక్ష్మణం మైథిలీం తదా ।
జగామాభిముఖస్తూర్ణం సకాశం జగతీపతేః ॥ ౧౫
స రాజపుత్రమాయాన్తం దృష్ట్వా దూరాత్ కృతాఞ్జలిం ।
ఉత్పపాతాసనాత్తూర్ణం ఆర్తః స్త్రీజనసంవృతః ॥ ౧౬
సోఽభిదుద్రావ వేగేన రామం దృష్ట్వా విశాంపతిః ।
తమసమ్ప్రాప్య దుఃఖార్తః పపాత భువి మూర్ఛితః ॥ ౧౭
తం రామోఽభ్యపతత్ క్షిప్రం లక్ష్మణశ్చ మహారథః ।
విసంజ్ఞమివ దుఃఖేన సశోకం నృపతిం తదా ॥ ౧౮
స్త్రీసహస్రనినాదశ్చ సంజజ్ఞే రాజవేశ్మని ।
హాహా రామేతి సహసా భూషణధ్వనిమూర్ఛితః ॥ ౧౯
తం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ।
పర్యఙ్కే సీతయా సార్ధం రుదన్తస్సమవేశయన్ ॥ ౨౦
అథ రామో ముహూర్తేన లబ్ధసంజ్ఞం మహీపతిం ।
ఉవాచ ప్రాఞ్జలిర్భూత్వా శోకార్ణవపరిప్లుతం ॥ ౨౧
ఆపృచ్ఛే త్వాం మహారాజ సర్వేషామీశ్వరోఽసి నః ।
ప్రస్థితం దణ్డకారణ్యం పశ్య త్వం కుశలేన మాం ॥ ౨౨
లక్ష్మణం చానుజానీహి సీతా చాన్వేతి మాం వనం ।
కారణైర్బహుభిస్తథ్యైః వార్యమాణౌ న చేచ్ఛతః ॥ ౨౩

అనుజానీహి సర్వాన్నః శోకముత్సృజ్య మానద ।
లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ప్రజాపతిరివ ప్రజాః ॥ ౨౪
ప్రతీక్షమాణమవ్యగ్రం అనుజ్ఞాం జగతీపతేః ।
ఉవాచ రాజా సంప్రేక్ష్య వనవాసాయ రాఘవం ॥ ౨౫
అహం రాఘవ కైకేయ్యా వరదానేన మోహితః ।
అయోధ్యాయాస్త్వమేవాద్య భవ రాజా నిగృహ్య మాం ॥
ఏవముక్తో నృపతినా రామో ధర్మభృతాం వరః ।
ప్రత్యువాచాంజలిం కృత్వా పితరం వాక్యకోవిదః ॥ ౨౭
భవాన్ వర్షసహస్రాయ పృథివ్యా నృపతే పతిః ।
అహం త్వరణ్యే వత్స్యామి న మే కార్యం త్వయాఽనృతం ॥
నవ పంచ చ వర్షాణి వనవాసే విహృత్య తే ।
పునః పాదౌ గ్రహీష్యామి ప్రతిజ్ఞాన్తే నరాధిప ॥ ౨౯
రుదన్నార్తః ప్రియం పుత్రం సత్యపాశేన సంయతః ।
కైకేయ్యా చోద్యమానస్తు మిథో రాజా తమబ్రవీత్ ॥ ౩౦
శ్రేయసే వృద్ధయే తాత పునరాగమనాయ చ ।
గచ్ఛస్వారిష్టమవ్యగ్రః పంథానమకుతోభయం ॥ 3౧
న హి సత్యాత్మనస్తాత ధర్మాభిమనసస్తవ ।
వినివర్తయితుం బుద్ధిః శక్యతే రఘునందన ॥ 3౨
అద్య త్విదానీం రజనీం పుత్ర మాగచ్ఛ సర్వథా ।
ఏకాహదర్శనేనాపి సాధు తావచ్చరామ్యహం ॥ 33

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాతరం మాం చ సంపశ్యన్ వసేమామద్య శర్వరీం ।
తర్పితస్సర్వకామైస్త్వం శ్వః కాలే సాధయిష్యసి ॥ ౩౪
దుష్కరం క్రియతే పుత్ర సర్వథా రాఘవ త్వయా ।
మత్ప్రియార్థం ప్రియాంస్త్యక్త్వా యద్యాసి విజనం వనం ॥ ౩౫
న చైతన్మే ప్రియం పుత్ర శపే సత్యేన రాఘవ ।
ఛన్నయా చలితశ్చాస్మి స్త్రియా ఛన్నాగ్నికల్పయా ॥ ౩౬
వంచనా యా తు లబ్ధా మే తాం త్వం నిస్తర్తుమిచ్ఛసి ।
అనయా వృత్తసాదిన్యా కైకేయ్యాఽభిప్రచోదితః ॥ ౩౭
న చైతదాశ్చర్యతమం యస్త్వం జ్యేష్ఠస్సుతో మమ ।
అపానృతకథం పుత్ర పితరం కర్తుమిచ్ఛసి ॥ ౩౮
అథ రామస్తథా శ్రుత్వా పితురార్తస్య భాషితం ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా దీనో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౯
ప్రాప్స్యామి యానద్య గుణాన్ కో మే శ్వస్తాన్ ప్రదాస్యతి ।
అపక్రమణమేవాతః సర్వకామైరహం వృణే ॥ ౪౦
ఇయం సరాష్ట్రా సజనా ధనధాన్యసమాకులా ।
మయా నిసృష్టా వసుధా భరతాయ ప్రదీయతాం ॥ ౪౧
వనవాసకృతా బుద్ధిః న చ మేఽద్య చలిష్యతి ।
యస్తుష్టేన వరో దత్తః కైకేయ్యై వరద త్వయా ॥ ౪౨
దీయతాం నిఖిలేనైవ సత్యస్త్వం భవ పార్థివ ।
అహం నిదేశం భవతః యథోక్తమనుపాలయన్ ॥ ౪౩

చతుర్దశ సమా వత్స్యే వనే వనచరైస్సహ ।
మా విమర్శో వసుమతీ భరతాయ ప్రదీయతాం ॥ ౪౪
న హి మే కాంక్షితం రాజ్యం సుఖమాత్మని వా ప్రియం ।
యథానిదేశం కర్తుం వై తవైవ రఘునందన ॥ ౪౫
అపగచ్ఛతు తే దుఃఖం మాభూర్బాష్పపరిప్లుతః ।
న హి క్షుభ్యతి దుర్ధర్షః సముద్రస్సరితాం పతిః ॥ ౪౬
నైవాహం రాజ్యమిచ్ఛామి న సుఖం న చ మైథిలీం ।
నైవ సర్వానిమాన్ కామాన్ న స్వర్గం నైవ జీవితం ॥ ౪౭
త్వామహం సత్యమిచ్ఛామి నానృతం పురుషర్షభ ।
ప్రత్యక్షం తవ సత్యేన సుకృతేన చ తే శపే ॥ ౪౮
న చ శక్యం మయా తాత స్థాతుం క్షణమపి ప్రభో ।
న శోకం ధారయస్వైనం న హి మేఽస్తి విపర్యయః ॥ ౪౯
అర్థితో హ్యస్మి కైకేయ్యా వనం గచ్ఛేతి రాఘవ ।
మయా చోక్తం వ్రజామీతి తత్సత్యమనుపాలయే ॥ ౫౦
మా చోత్కంఠాం కృథా దేవ వనే రంస్యామహే వయం ।
ప్రశాంతహరిణాకీర్ణే నానాశకుననాదితే ॥ ౫౧
పితా హి దైవతం తాత దేవతానామపి స్మృతం ।
తస్మాద్దైవతమిత్యేవ కరిష్యామి పితుర్వచః ॥ ౫౨
చతుర్దశసు వర్షేషు గతేషు నరసత్తమ ।
పునర్ద్రక్ష్యసి మాం ప్రాప్తం సంతాపోఽయం విముచ్యతాం॥

యేన సంస్తంభనీయో౽యం సర్వో బాష్పగళో జనః ।
స త్వం పురుషశార్దూల కిమర్థం విక్రియాం గతః ॥ ౫౪

పురం చ రాష్ట్రం చ మహీ చ కేవలా
మయా నిసృష్టా భరతాయ దీయతాం ।
అహం నిదేశం భవతో౽నుపాలయన్
వనం గమిష్యామి చిరాయ సేవితుం ॥ ౫౫

మయా నిసృష్టాం భరతో మహీమిమాం
సశైలషండాం సపురాం సకాననాం ।
శివాం సుసీమామనుశాస్తు కేవలం
త్వయా యదుక్తం నృపతే తథా౽స్తు తత్ ॥ ౫౬

న మే తథా పార్థివ ధీయతే మనః
మహత్సు కామేషు న చాత్మనః ప్రియే ।
యథా నిదేశే తవ శిష్టసమ్మతే
వ్యపైతు దుఃఖం తవ మత్కృతే౽నఘ ॥ ౫౭

తదద్య నైవానఘ రాజ్యమవ్యయం
న సర్వకామాన్ న సుఖం న మైథిలీం ।
న జీవితం త్వామనృతేన యోజయన్
వృణీయ సత్యం వ్రతమస్తు తే తథా ॥ ౫౮

ఫలాని మూలాని చ భక్షయన్ వనే
గిరీంశ్చ పశ్యన్ సరితస్సరాంసి చ ।

వనం ప్రవిశ్యైవ విచిత్రపాదపం
సుఖీ భవిష్యామి తవాస్తు నిర్వృతిః ॥ ౫౯
ఏవం స రాజా వ్యసనాభిపన్నః
శోకేన దుఃఖేన చ తామ్యమానః ।
ఆలింగ్య పుత్రం సువినష్టసంజ్ఞః
మోహం గతో నైవ చిచేష్ట కించిత్ ॥ ౬౦
దేవ్యస్తతస్సంరురుదుస్సమేతాః
తాం వర్జయిత్వా నరదేవపత్నీం ।
రుదన్ సుమంత్రోఽపి జగామ మూర్ఛాం
హాహాకృతం తత్ర బభూవ సర్వం ॥ ౬౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే—చతుస్త్రింశస్సర్గః.

అథ పంచత్రింశస్సర్గః.

తతో నిర్ధూయ సహసా శిరో నిశ్వస్య చాసకృత్ ।
పాణౌ పాణిం వినిష్పిష్య దంతాన్ కటకటాప్య చ ॥ ౧
లోచనే కోపసంరక్తే వర్ణం పూర్వోచితం జహత్ ।
కోపాభిభూతస్సహసా సంతాపమశుభం గతః ॥ ౨
మనస్సమీక్షమాణశ్చ సూతో దశరథస్య సః ।
కంపయన్నివ కైకేయ్యాః హృదయం వాక్ఛరైశ్శితైః ॥ ౩

వాక్యవజ్రైరనుపమైః నిర్భిందన్నివ చాశుభైః ।
కైకేయ్యాస్సర్వమర్మాణి సుమంత్రః ప్రత్యభాషత ॥ ४
యస్యాస్తవ పతిస్త్యక్తః రాజా దశరథః స్వయం ।
భర్తా సర్వస్య జగతః స్థావరస్య చరస్య చ ॥ ౫
న హ్యకార్యతమం కించిత్ తవ దేవీహ విద్యతే ।
పతిఘ్నీం త్వామహం మన్యే కులఘ్నీమపి చాంతతః ॥ ౬
యన్మహేంద్రమివాజయ్యం దుష్ప్రకంప్యమివాచలం ।
మహోదధిమివాక్షోభ్యం సంతాపయసి కర్మభిః ॥ ౭
మావమంస్థా దశరథం భర్తారం వరదం పతిం ।
భర్తురిచ్ఛా హి నారీణాం పుత్రకోట్యా విశిష్యతే ॥ ౮
యథావయో హి రాజ్యాని ప్రాప్నువంతి నృపక్షయే ।
ఇక్ష్వాకుకులనాథేఽస్మిన్ తల్లోపయితుమిచ్ఛసి ॥ ౯
రాజా భవతు తే పుత్రః భరతశ్శాస్తు మేదినీం ।
వయం తత్ర గమిష్యామః యత్ర రామో గమిష్యతి ॥ ౧౦
న హి తే విషయే కశ్చిత్ బ్రాహ్మణో వస్తుమర్హతి ।
తాదృశం త్వమమర్యాదం అద్య కర్మ చికీర్షసి ॥ ౧౧
ఆశ్చర్యమివ పశ్యామి యస్యాస్తే వృత్తమీదృశం ।
ఆచరంత్యా న వివృతా సద్యో భవతి మేదినీ ॥ ౧౨
మహాబ్రహ్మర్షిసృష్టా వా జ్వాలంతో భీమదర్శనాః ।
ధిగ్వాగ్దండా న హింసంతి రామప్రవ్రాజనే స్థితాం ॥ ౧౩

ఆమ్రం ఛిత్త్వా కుఠారేణ నింబం పరిచరేత్తు యః ।
యశ్చైనం పయసా సించేత్ నైవాస్య మధురో భవేత్ ॥ ౧౪
అభిజాతం హి తే మన్యే యథా మాతుస్తథైవ చ ।
న హి నింబాత్ స్రవేత్ క్షౌద్రం లోకే నిగదితం వచః ॥ ౧౫
తవ మాతురసద్గ్రాహం విద్మః పూర్వం యథాశ్రుతం ।
పితుస్తే వరదః కశ్చిత్ దదౌ వరమనుత్తమం ॥ ౧౬
సర్వభూతరుతం తస్మాత్ సంజజ్ఞే వసుధాధిపః ।
తేన తిర్యగ్గతానాం చ భూతానాం విదితం వచః ॥ ౧౭
తతో జృంభస్య శయనే విరుతాద్భూరివర్చసః ।
పితుస్తే విదితో భావః స తత్ర బహుధాఽహసత్ ॥ ౧౮
తత్ర తే జననీ క్రుద్ధా మృత్యుపాశమభీప్సతీ ।
హాసం తే నృపతే సౌమ్య జిజ్ఞాసామీతి చాబ్రవీత్ ॥ ౧౯
నృపశ్చోవాచ తాం దేవీం దేవి శంసామి తే యది ।
తతో మే మరణం సద్యః భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౨౦
మాతా తే పితరం దేవి తతః కేకయమబ్రవీత్ ।
శంస మే జీవ వా మా వా న మామపహసిష్యసి ॥ ౨౧
ప్రియయా చ తథోక్తస్సన్ కేకయః పృథివీపతిః ।
తస్మై తం వరదాయార్థం కథయామాస తత్త్వతః ॥ ౨౨
తతస్స వరదస్సాధుః రాజానం ప్రత్యభాషత ।
మ్రియతాం ధ్వంసతాం వేయం మా కృథాస్త్వం మహీపతే ॥

స తచ్ఛ్రుత్వా వచ స్తస్య ప్రసన్నమనసా నృపః ।
మాతరం తే నిరస్యాశు విజహార కుబేరవత్ ॥ ౨౪
తథా త్వమపి రాజానం దుర్జనాచరితే పథి ।
అసద్గ్రాహమిమం మోహాత్ కురుషే పాపదర్శిని ॥ ౨౫
సత్యశ్చాద్య ప్రవాదోఽయం లౌకికః ప్రతిభాతి మా ।
పితౄన్ సమనుజాయంతే నరా మాతరమంగనాః ॥ ౨౬
నైవం భవ గృహాణేదం యదాహ వసుధాధిపః ।
భర్తురిచ్ఛాముపాస్యేహ జనస్యాస్య గతిర్భవ ॥ ౨౭
మా త్వం ప్రోత్సాహితా పాపైః దేవరాజసమప్రభం ।
భర్తారం లోకభర్తారం అసద్ధర్మముపాదధాః ॥ ౨౮
న హి మిథ్యా ప్రతిజ్ఞాతం కరిష్యతి తవానఘః ।
శ్రీమాన్ దశరథో రాజా దేవి రాజీవలోచనః ॥ ౨౯
జ్యేష్ఠో వదాన్యః కర్మణ్యః స్వధర్మపరిరక్షితా ।
రక్షితా జీవలోకస్య బలీ రామోఽభిషిచ్యతాం ॥ 30
పరివాదో హి తే దేవి మహాన్ లోకే చరిష్యతి ।
యది రామో వనం యాతి విహాయ పితరం నృపం ॥ 3౧
న రాజ్యం రాఘవః పాతు భవ త్వం విగతజ్వరా ।
న హి తే రాఘవాదన్యః క్షమః పురవరే వసేత్ ॥ 3౨
రామే హి యౌవరాజ్యస్థే రాజా దశరథో వనం ।
ప్రవేక్ష్యతి మహేష్వాసః పూర్వవృత్తమనుస్మరన్ ॥ 33

ఇతి సాంత్వైశ్చ తీక్ష్ణైశ్చ కైకేయీం రాజసంసది ।
సుమంత్రః క్షోభయామాస భూయ ఏవ కృతాంజలిః ॥ ౩౪
నైవ సా క్షుభ్యతే దేవీ న చ స్మ పరిదూయతే ।
న చాస్యా ముఖవర్ణస్య విక్రియా లక్ష్యతే తదా ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః.

అథ షట్త్రింశస్సర్గః.

తతస్సుమంత్రమైక్ష్వాకః పీడితోఽత్ర ప్రతిజ్ఞయా ।
సబాష్పమతినిశ్వస్య జగాదేదం పునఃపునః ॥ ౧
సూత రత్నసుసంపూర్ణా చతుర్విధబలా చమూః ।
రాఘవస్యానుయాత్రార్థం క్షిప్రం ప్రతివిధీయతాం ॥ ౨
రూపాజీవాశ్చ వాదిన్యః వణిజశ్చ మహాధనాః ।
శోభయంతు కుమారస్య వాహినీం సుప్రసారితాః ॥ ౩
యే చైనముపజీవంతి రమతే యైశ్చ వీర్యతః ।
తేషాం బహువిధం దత్వా తాన్యప్యత్ర నియోజయ ॥ ౪
ఆయుధాని చ ముఖ్యాని నాగరాశ్శకటాని చ ।
అనుగచ్ఛంతు కాకుత్స్థం వ్యాధాశ్చారణ్యగోచరాః ॥ ౫
నిఘ్నన్ మృగాన్ కుంజరాంశ్చ పిబంశ్చారణ్యకం మధు ।
నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ న రాజ్యస్య స్మరిష్యతి ॥ ౬

ధాన్యకోశశ్చ యః కశ్చిత్ ధనకోశశ్చ మామకః ।
తౌ రామమనుగచ్ఛేతాం వసంతం నిర్జనే వనే ॥ ౭
యజన్ పుణ్యేషు దేశేషు విసృజంశ్చాప్తదక్షిణాః ।
ఋషిభిశ్చ సమాగమ్య ప్రవత్స్యతి సుఖం వనే ॥ ౮
భరతశ్చ మహాబాహుః అయోధ్యాం పాలయిష్యతి ।
సర్వకామైస్సహ శ్రీమాన్ రామస్సంసాద్యతామితి ॥ ౯
ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే కైకేయ్యా భయమాగతం ।
ముఖం చాప్యగమచ్ఛోషం స్వరశ్చాపి న్యరుధ్యత ॥ ౧౦
సా విషణ్ణా చ సంత్రస్తా ముఖేన పరిశుష్యతా ।
రాజానమేవాభిముఖీ కైకేయీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
రాజ్యం గతజనం సాధో పీతమండాం సురామివ ।
నిరాస్వాద్యతమం శూన్యం భరతో నాభిపత్స్యతే ॥ ౧౨
కైకేయ్యాం ముక్తలజ్జాయాం వదంత్యామతిదారుణం ।
రాజా దశరథో వాక్యం ఉవాచాయతలోచనాం ॥ ౧౩
వహంతం కిం తుదసి మాం నియుజ్య ధురి మాఽహితే ।
అనార్యే కృత్యమారబ్ధం కిం న పూర్వ్వముపారుధః ॥ ౧౪
తస్యైతత్క్రోధసంయుక్తం ఉక్తం శ్రుత్వా వరాంగనా ।
కైకేయీ ద్విగుణం క్రుద్ధా రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౫
తవైవ వంశే సగరః జ్యేష్ఠపుత్రముపారుధత్ ।
అసమంజ ఇతి ఖ్యాతం తథాఽయం గంతుమర్హతి ॥ ౧౬

ఏవముక్తో ధిగిత్యేవ రాజా దశరథోఽబ్రవీత్ ।
వ్రీడితశ్చ జనస్సర్వః సా చ తన్నావబుధ్యత ॥ ౧౭
తత్ర వృద్ధో మహామాత్రః సిద్ధార్థో నామ నామతః ।
శుచిర్బహుమతో రాజ్ఞః కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౮
అసమంజో గృహీత్వా తు క్రీడతః పథి దారకాన్ ।
సరయ్వాః ప్రక్షిపన్నప్సు రమతే తేన దుర్మతిః ॥ ౧౯
తం దృష్ట్వా నాగరాస్సర్వే క్రుద్ధా రాజానమబ్రువన్ ।
అసమంజం వృణీష్వైకం అస్మాన్వా రాష్ట్రవర్ధన ॥ ౨౦
తానువాచ తతో రాజా కిన్నిమిత్తమిదం భయం ।
తాశ్చాపి రాజ్ఞా సంపృష్టాః వాక్యం ప్రకృతయోఽబ్రువన్॥ ॥
క్రీడతస్త్వేష నః పుత్రాన్ బాలానుద్భ్రాన్తచేతసః ।
సరయ్వాం ప్రక్షిపన్మౌర్ఖ్యాత్ అతులాం ప్రీతిమశ్నుతే ॥ ౨౨
స తాసాం వచనం శ్రుత్వా ప్రకృతీనాం నరాధిపః ।
తం తత్యాజాహితం పుత్రం తేషాం ప్రియచికీర్షయా ॥ ౨౩
తం యానం శీఘ్రమారోప్య సభార్యం సపరిచ్ఛదం ।
యావజ్జీవం వివాస్యోఽయం ఇతి స్వానన్వశాత్ పితా ॥ ౨౪
స ఫాలపిటకం గృహ్య గిరిదుర్గాణ్యాలోళయత్ ।
దిశస్సర్వాస్త్వనుచరన్ స యథా పాపకర్మకృత్ ॥ ౨౫
ఇత్యేవమత్యజద్రాజా సగరో వై సుధార్మికః ।
రామః కిమకరోత్ పాపం యేనైవముపరుధ్యతే ॥ ౨౬

న హి కంచన పశ్యామః రాఘవస్యాగుణం వయం ।
దుర్లభో హ్యస్య నిరయః శశాంకస్యేవ కల్మషం ॥ ౨౭
అథవా దేవి దోషం త్వం కంచిత్పశ్యసి రాఘవే ।
తమద్య బ్రూహి తత్త్వేన తతో రామో వివాస్యతాం ॥ ౨౮
అదుష్టస్య హి సంత్యాగః సత్పథే నిరతస్య చ ।
నిర్దహేదపి శక్రస్య ద్యుతిం ధర్మనిరోధనాత్ ॥ ౨౯
తదలం దేవి రామస్య శ్రియా విహతయా త్వయా ।
లోకతోఽపి హి తే రక్ష్యః పరివాదశ్శుభాననే ॥ ౩౦
శ్రుత్వా తు సిద్ధార్థవచః రాజా శ్రాంతతరస్వనః ।
శోకోపహతయా వాచా కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౧

ఏతద్వచో నేచ్ఛసి పాపవృత్తే
హితం న జానాసి మమాత్మనో వా ।
ఆస్థాయ మార్గం కృపణం కుచేష్టా
చేష్టా హి తే సాధుపథాదపేతా ॥ ౩౨

అనువ్రజిష్యామ్యహమద్య రామం
రాజ్యం పరిత్యజ్య సుఖం ధనం చ ।
సహైవ రాజ్ఞా భరతేన చ త్వం
యథాసుఖం భుంక్ష్వ చిరాయ రాజ్యం ॥ ౩౩

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – షట్త్రింశస్సర్గః.

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః.

మహామాత్రవచశ్శ్రుత్వా రామో దశరథం తదా ।
అభ్యభాషత వాక్యం తు వినయజ్ఞో వినీతవత్ ॥ ౧
త్యక్తభోగస్య మే రాజన్ వనే వన్యేన జీవతః ।
కిం కార్యమనుయాత్రేణ త్యక్తసంగస్య సర్వతః ॥ ౨
యో హి దత్త్వా ద్విపశ్రేష్ఠం కక్ష్యాయాం కురుతే మనః ।
రజ్జుస్నేహేన కిం తస్య త్యజతః కుంజరోత్తమం ॥ ౩
తథా మమ సతాం శ్రేష్ఠ కిం ధ్వజిన్యా జగత్పతే ।
సర్వాణ్యేవానుజానామి చీరాణ్యేవానయంతు మే ॥ ౪
ఖనిత్రపిటకే చోభే సమానయత గచ్ఛత ।
చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వసతో మమ ॥ ౫
అథ చీరాణి కైకేయీ స్వయమాహృత్య రాఘవం ।
ఉవాచ పరిధత్స్వేతి జనౌఘే నిరపత్రపా ॥ ౬
స చీరే పురుషవ్యాఘ్రః కైకేయ్యాః ప్రతిగృహ్య తే ।
సూక్ష్మవస్త్రమవక్షిప్య మునివస్త్రాణ్యవస్త హ ॥ ౭
లక్ష్మణశ్చాపి తత్రైవ విహాయ వసనే శుభే ।
తాపసాచ్ఛాదనే చైవ జగ్రాహ పితురగ్రతః ॥ ౮
అథాత్మపరిధానార్థం సీతా కౌశేయవాసినీ ।
సమీక్ష్య చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురామివ ॥ ౯

సా వ్యపత్రపమాణేవ ప్రగృహ్య చ సుదుర్మనాః ।
కై కేయీకుశచీరే తే జానకీ శుభలక్షణా ॥ ౧౦
అశ్రుసంపూర్ణనేత్రా చ ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ ।
గంధర్వరాజప్రతిమం భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
కథం ను చీరం బధ్నంతి మునయో వనవాసినః ।
ఇతి హ్యకుశలా సీతా సా ముమోహ ముహుర్ముహుః ॥ ౧౨
కృత్వా కంఠే చ సా చీరం ఏకమాదాయ పాణినా ।
తస్థౌ హ్యకుశలా తత్ర వ్రీళితా జనకాత్మజా ॥ ౧౩
తస్యాస్తత్ క్షిప్రమాగమ్య రామో ధర్మభృతాం వరః ।
చీరం బబంధ సీతాయాః కౌశేయస్యోపరి స్వయం ॥ ౧౪
రామం ప్రేక్ష్య తు సీతాయాః బధ్నంతం చీరముత్తమం ।
అంతఃపురగతా నార్యః ముముచుర్వారి నేత్రజం ॥ ౧౫
ఊచుశ్చ పరమాయస్తాః రామం జ్వలితతేజసం ।
వత్స నైవం నియుక్తేయం వనవాసే మనస్వినీ ॥ ౧౬
పితుర్వాక్యానురోధేన గతస్య విజనం వనం ।
తావద్దర్శనమస్యాం నః సఫలం భవతు ప్రభో ॥ ౧౭
లక్ష్మణేన సహాయేన వనం గచ్ఛస్వ పుత్రక ।
నేయమర్హతి కల్యాణీ వస్తుం తాపసవద్వనే ॥ ౧౮
కురు నో యాచనాం పుత్ర సీతా తిష్ఠతు భామినీ ।
ధర్మనిత్యః స్వయం స్థాతుం న హీదానీం త్వమిచ్ఛసి ॥ ౧౯

తాసామేవంవిధా వాచః శృణ్వన్ దశరథాత్మజః।
బబంధైవ తదా చీరం సీతయా తుల్యశీలయా॥ ౨౦
చీరే గృహీతే తు తయా సమీక్ష్య నృపతేర్గురుః।
నివార్య సీతాం కైకేయీం వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్॥ ౨౧
అతిప్రవృత్తే దుర్మేధే కైకేయి కులపాంసని।
వంచయిత్వా చ రాజానం న ప్రమాణేఽవతిష్ఠసే॥ ౨౨
న గంతవ్యం వనం దేవ్యా సీతయా శీలవర్జితే।
అనుష్ఠాస్యతి రామస్య సీతా ప్రకృతమాసనం॥ ౨౩
ఆత్మా హి దారాస్సర్వేషాం దారసంగ్రహవర్తినాం।
ఆత్మేయమితి రామస్య పాలయిష్యతి మేదినీం॥ ౨౪
అథ యాస్యతి వైదేహీ వనం రామేణ సంగతా।
వయమప్యనుయాస్యామః పురం చేదం గమిష్యతి॥ ౨౫
అంతపాలాశ్చ యాస్యంతి సదారో యత్ర రాఘవః।
సహోపజీవ్యం రాష్ట్రం చ పురం చ సపరిచ్ఛదం॥ ౨౬
భరతశ్చ సశత్రుఘ్నః చీరవాసా వనేచరః।
వనే వసంతం కాకుత్స్థం అనువత్స్యతి పూర్వజం॥ ౨౭
తతశ్శూన్యాం గతజనాం వసుధాం పాదపైస్సహ।
త్వమేకా శాధి దుర్వృత్తా ప్రజానామహితే స్థితా॥ ౨౮
న హి తద్భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో న భూపతిః।
తద్వనం భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో నివత్స్యతి.॥

న హ్యదత్తాం మహీం పిత్రా భరతశ్శాస్తుమర్హతి ।
త్వయి వా పుత్రవద్వస్తుం యది జాతో మహీపతేః ॥ ౩౦
యద్యపి త్వం క్షితితలాత్ గగనం చోత్పతిష్యసి ।
పితృవంశచరిత్రజ్ఞః సోఽన్యథా న కరిష్యతి ॥ ౩౧
తత్త్వయా పుత్రగర్ధిన్యా పుత్రస్య కృతమప్రియం ।
లోకే హి స న విద్యేత యో న రామమనువ్రతః ॥ ౩౨
దృక్ష్యస్యద్యైవ కైకేయి పశువ్యాళమృగద్విజాన్ ।
గచ్ఛతస్సహ రామేణ పాదపాంశ్చ తదున్ముఖాన్ ॥ ౩౩

అథోత్తమాన్యాభరణాని దేవి
దేహి స్నుషాయై వ్యపనీయ చీరం ।
న చీరమస్యాః ప్రవిధీయతేతి
న్యవారయత్తద్వసనం వసిష్ఠః ॥ ౩౪

ఏకస్య రామస్య వనే నివాసః
త్వయా వృతః కేకయరాజపుత్రి ।
విభూషితేయం ప్రతికర్మనిత్యా
వసత్వరణ్యే సహ రాఘవేణ ॥ ౩౫

యానైశ్చ ముఖ్యైః పరిచారకైశ్చ
సుసంవృతా గచ్ఛతు రాజపుత్రీ ।
వస్త్రైశ్చ సర్వైస్సహితైర్విధానైః
నేయం వృతా తే వరసంప్రదానే ॥ ౩౬

తస్మింస్తథా జల్పతి విప్రముఖ్యే
గురౌ నృపస్యాప్రతిమప్రభావే ।
నైవ స్మ సీతా వినివృత్తభావా
ప్రియస్య భర్తుః ప్రతికారకామా ॥ ३७

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – సప్తత్రింశస్సర్గః.

అథ అష్టాత్రింశస్సర్గః.

తస్యాం చీరం వసానాయాం నాథవత్యామనాథవత్ ।
ప్రచుక్రోశ జనస్సర్వః ధిక్త్వాం దశరథం త్వితి ॥ ౧
తేన తత్ర ప్రణాదేన దుఃఖితస్స మహీపతిః ।
చిచ్ఛేద జీవితే శ్రద్ధాం ధర్మే యశసి చాత్మనః ॥ ౨
స నిశ్వస్యోష్ణమైక్ష్వాకః తాం భార్యామిదమబ్రవీత్ ।
కైకేయి కుశచీరేణ న సీతా గంతుమర్హతి ॥ ३
సుకుమారీ చ బాలా చ సతతం చ సుఖోచితా ।
నేయం వనస్య యోగ్యేతి సత్యమాహ గురుర్మమ ॥ ౪

ఇయం హి కస్యాపకరోతి కించిత్
తపస్వినీ రాజవరస్య కన్యా ।
యా చీరమాసాద్య జనస్య మధ్యే
స్థితా విసంజ్ఞా శ్రమణీవ కాచిత్ ॥ ౫

చీరాణ్యపాస్యాజ్జనకస్య కన్యా
నేయం ప్రతిజ్ఞా మమ దత్తపూర్వా ।
యథాసుఖం గచ్ఛతు రాజపుత్రీ
వనం సమగ్రా సహ సర్వరత్నైః ॥ ౬
అజీవనార్హేణ మయా నృశంసా
కృతా ప్రతిజ్ఞా నియమేన తావత్ ।
త్వయా హి బాల్యాత్ ప్రతిపన్నమేతత్
తన్మాం దహేద్వేణుమివాత్మపుష్పం ॥ ౭
రామేణ యది తే పాపే కించిత్ కృతమశోభనం ।
అపకారః క ఇహ తే వైదేహ్యా దర్శితోఽధమే ॥ ౮
మృగీవోత్ఫుల్లనయనా మృదుశీలా తపస్వినీ ।
అపకారం కమిహ తే కరోతి జనకాత్మజా ॥ ౯
నను పర్యాప్తమేతత్తే పాపే రామవివాసనం ।
కిమేభిః కృపణైర్భూయః పాతకైరపి తే కృతైః ॥ ౧౦
ప్రతిజ్ఞాతం మయా తావత్ త్వయోక్తం దేవి శృణ్వతా ।
రామం యదభిషేకాయ త్వమిహాగతమబ్రవీః ॥ ౧౧
తత్త్వేతత్ సమతిక్రమ్య నిరయం గంతుమిచ్ఛసి ।
మైథిలీమపి యా హి త్వం ఈక్షసే చీరవాసినీం ॥ ౧౨
ఇతీవ రాజా విలపన్మహాత్మా
శోకస్య నాంతం స దదర్శ కించిత్ ।

భృశాతురత్వాచ్చ పపాత భూమౌ
తేనైవ పుత్రవ్యసనే నిమగ్నః ॥ ౧౩

ఏవం బ్రువంతం పితరం రామస్సంప్రస్థితో వనం ।
అవాక్షిరసమాసీనం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౪

ఇయం ధార్మిక కౌసల్యా మమ మాతా యశస్వినీ ।
వృద్ధా చాక్షుద్రశీలా చ న చ త్వాం దేవ గర్హతే ॥ ౧౫

మయా విహీనాం వరద ప్రపన్నాం శోకసాగరం ।
అదృష్టపూర్వవ్యసనాం భూయస్సంమంతుమర్హసి ॥ ౧౬

పుత్రశోకం యథా నర్ఛేత్ త్వయా పూజ్యేన పూజితా ।
మాం హి సంచింతయంతీ సా త్వయి జీవేత్తపస్వినీ ॥ ౧౭

ఇమాం మహేంద్రోపమ జాతగర్ధినీం
తథా విధాతుం జననీం మమార్హసి ।
యథా వనస్థే మయి శోకకర్శితా
న జీవితం న్యస్య యమక్షయం వ్రజేత్ ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–అష్టత్రింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

రామస్య తు వచః శ్రుత్వా మునివేషధరం చ తం ।
సమీక్ష్య సహ భార్యాభిః రాజా విగతచేతనః ॥ ౧

నైనం దుఃఖేన సంతప్తః ప్రత్యవైక్షత రాఘవం ।
న చైనమభిసంప్రేక్ష్య ప్రత్యభాషత దుర్మనాః ॥ ౨
స ముహూర్తమివాసంజ్ఞః దుఃఖితశ్చ మహీపతిః ।
విలలాప మహాబాహుః రామమేవానుచింతయన్ ॥ ౩
మన్యే ఖలు మయా పూర్వం వివత్సా బహవః కృతాః ।
ప్రాణినో హింసితా వాఽపి తస్మాదిదముపస్థితం ॥ ౪
న త్వేవానాగతే కాలే దేహాచ్చ్యవతి జీవితం ।
కైకేయ్యా క్లిశ్యమానస్య మృత్యుర్మమ న విద్యతే ॥ ౫
యోఽహం పావకసంకాశం పశ్యామి పురతః స్థితం ।
విహాయ వసనే సూక్ష్మే తాపసాచ్ఛాదమాత్మజం ॥ ౬
ఏకస్యాః ఖలు కైకేయ్యాః కృతేఽయం క్లిశ్యతే జనః ।
స్వార్థే ప్రయతమానాయాః సంశ్రిత్య నికృతిం త్విమాం ॥ ౭
ఏవముక్త్వా తు వచనం బాష్పేణ పిహితేంద్రియః ।
రామేతి సకృదేవోక్త్వా వ్యాహర్తుం న శశాక హ ॥ ౮
సంజ్ఞాం తు ప్రతిలభ్యైవ ముహూర్తాత్స మహీపతిః ।
నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ॥ ౯
ఔపవాహ్యం రథం యుక్త్వా త్వమాయాహి హయోత్తమైః ।
ప్రాపయైనం మహాభాగం ఇతో జనపదాత్పరం ॥ ౧౦
ఏవం మన్యే గుణవతాం గుణానాం ఫలముచ్యతే ।
పిత్రా మాత్రా చ యత్సాధుః వీరో నిర్వాస్యతే వనం ॥ ౧౧

రాజ్ఞో వచనమాజ్ఞాయ సుమంత్రశ్శీఘ్రవిక్రమః ।
యోజయిత్వాఽఽయయౌ తత్ర రథమశ్వైరలంకృతం ॥ ౧౨
తం రథం రాజపుత్రాయ సూతః కనకభూషితం ।
ఆచచక్షేఽంజలిం కృత్వా యుక్తం పరమవాజిభిః ॥ ౧౩
రాజా సత్వరమాహూయ వ్యాపృతం విత్తసంచయే ।
ఉవాచ దేశకాలజ్ఞం నిశ్చితం సర్వతశ్శుచిం ॥ ౧౪
వాసాంసి చ మహార్హాణి భూషణాని వరాణి చ ।
వర్షాణ్యేతాని సంఖ్యాయ వైదేహ్యాః క్షిప్రమానయ ॥ ౧౫
నరేంద్రేణైవముక్తస్తు గత్వా కోశగృహం తతః ।
ప్రాయచ్ఛత్సర్వమాహృత్య సీతాయై సమమేవ తత్ ॥ ౧౬
సా సుజాతా సుజాతాని వైదేహీ ప్రస్థితా వనం ।
భూషయామాస గాత్రాణి తైర్విచిత్రైర్విభూషణైః ॥ ౧౭
వ్యరాజయత వైదేహీ వేశ్మ తత్సువిభూషితా ।
ఉద్యతోఽంశుమతః కాలే ఖం ప్రభేవ వివస్వతః ॥ ౧౮
తాం భుజాభ్యాం పరిష్వజ్య శ్వశ్రూర్వచనమబ్రవీత్ ।
అనాచరంతీం కృపణం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ మైథిలీం ॥ ౧౯
అసత్యస్సర్వలోకేఽస్మిన్ సతతం సత్కృతాః ప్రియైః ।
భర్తారం నానుమన్యంతే వినిపాతగతం స్త్రియః ॥ ౨౦
ఏష స్వభావో నారీణాం అనుభూయ పురా సుఖం ।
అల్పామప్యాపదం ప్రాప్య దుష్యంతి ప్రజహత్యపి ॥ ౨౧

అసత్యశీలా వికృతాః దుర్గ్రాహ్యహృదయాస్సదా ।
యువత్యః పాపసంకల్పాః క్షణమాత్రాద్విరాగిణః ॥ ౨౨
న కులం న కృతం విద్యాం న దత్తం నాపి సంగ్రహం ।
స్త్రీణాం గృహ్ణాతి హృదయం అనిత్యహృదయా హి తాః ॥ ౨౩
సాధ్వీనాం హి స్థితానాం తు శీలే సత్యే శ్రుతే శమే ।
స్త్రీణాం పవిత్రం పరమం పతిరేకో విశిష్యతే ॥ ౨౪
స త్వయా నావమంతవ్యః పుత్రః ప్రవ్రాజితో మమ ।
తవ దైవతమస్త్వేషః నిర్ధనస్సధనోపి వా ॥ ౨౫
విజ్ఞాయ వచనం సీతా తస్యా ధర్మార్థసంహితం ।
కృతాంజలిరువాచేదం శ్వశ్రూమభిముఖే స్థితాం ॥ ౨౬
కరిష్యే సర్వమేవాహం ఆర్యా యదనుశాస్తి మాం ।
అభిజ్ఞాఽస్మి యథా భర్తుః వర్తితవ్యం శ్రుతం చ మే ॥ ౨౭
న మామసజ్జనేనార్యా సమానయితుమర్హతి ।
ధర్మాద్విచలితుం నాహం అలం చంద్రాదివ ప్రభా ॥ ౨౮
నాతంత్రీ వాద్యతే వీణా నాచక్రో వర్తతే రథః ।
నాపతిస్సుఖమేధేత యా స్యాదపి శతాత్మజా ॥ ౨౯
మితం దదాతి హి పితా మితం మాతా మితం సుతః ।
అమితస్య హి దాతారం భర్తారం కా న పూజయేత్ ॥ ౩౦
సాఽహమేవంగతా శ్రేష్ఠా శ్రుతధర్మపరావరా ।
ఆర్యే కిమవమన్యేఽహం స్త్రీణాం భర్తా హి దైవతం ॥ ౩౧

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా కౌసల్యా హృదయంగమం ।
శుద్ధసత్త్వా ముమోచాశ్రు సహసా దుఃఖహర్షజం ॥ ౩౨
తాం ప్రాంజలిరభిక్రమ్య మాతృమధ్యేఽతిసత్కృతాం ।
రామః పరమధర్మాత్మా మాతరం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౩
అంబ మా దుఃఖితా భూస్త్వం పశ్య త్వం పితరం మమ ।
క్షయో హి వనవాసస్య క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥ ౩౪
సుప్తాయాస్తే గమిష్యంతి నవ వర్షాణి పంచ చ ।
సా సమగ్రమిహ ప్రాప్తం మాం ద్రక్ష్యసి సుహృద్వృతం ॥ ౩౫
ఏతావదభినీతార్థం ఉక్త్వా స జననీం వచః ।
త్రయశ్శతశతార్ధాశ్చ దదర్శావేక్ష్య మాతరః ॥ ౩౬
తాశ్చాపి స తథైవార్తాః మాతౄర్దశరథాత్మజః ।
ధర్మయుక్తమిదం వాక్యం నిజగాద కృతాంజలిః ॥ ౩౭
సంవాసాత్ పరుషం కించిత్ అజ్ఞానాద్వాఽపి యత్కృతం ।
తన్మే సమనుజానీత సర్వాశ్చామంత్రయామి వః ॥ ౩౮
వచనం రాఘవస్యైతత్ ధర్మయుక్తం సమాహితం ।
శుశ్రువుస్తాః స్త్రియస్సర్వాః శోకోపహతచేతసః ॥ ౩౯
జజ్ఞేఽథ తాసాం సన్నాదః క్రౌంచీనామివ నిస్స్వనః ।
మానవేంద్రస్య భార్యాణాం ఏవం వదతి రాఘవే ॥ ౪౦

మురజపణవమేఘఘోషవత్

దశరథవేశ్మ బభూవ యత్పురా ।

విలపితపరిదేవనాకులం
వ్యసనగతం తదభూత్ సుదుఃఖితం ॥ ౪౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చత్వారింశస్సర్గః.

అథ రామశ్చ సీతా చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః ।
ఉపసంగృహ్య రాజానం చక్రుర్దీనాః ప్రదక్షిణం ॥ ౧
తం చాపి సమనుజ్ఞాప్య ధర్మజ్ఞస్సీతయా సహ ।
రాఘవశ్శోకసంమూఢః జననీమభ్యవాదయత్ ॥ ౨
అన్వక్షం లక్ష్మణో భ్రాతుః కౌసల్యామభ్యవాదయత్ ।
అథ మాతుస్సుమిత్రాయాః జగ్రాహ చరణౌ పునః ॥ ౩
తం వందమానం రుదతీ మాతా సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।
హితకామా మహాబాహుం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ లక్ష్మణం ॥ ౪
సృష్టస్త్వం వనవాసాయ స్వనురక్తస్సుహృజ్జనే ।
రామే ప్రమాదం మా కార్షీః పుత్ర భ్రాతరి గచ్ఛతి ॥ ౫
వ్యసనీ వా సమృద్ధో వా గతిరేష తవానఘ ।
ఏష లోకే సతాం ధర్మః యజ్జ్యేష్ఠవశగో భవేత్ ॥ ౬
ఇదం హి వృత్తముచితం కులస్యాస్య సనాతనం ।
దానం దీక్షా చ యజ్ఞేషు తనుత్యాగో మృధేషు చ ॥ ౭

లక్ష్మణం త్వేవముక్త్వా సా సంసిద్ధం ప్రియరాఘవం ।
సుమిత్రా గచ్ఛ గచ్ఛేతి పునః పునరువాచ తం ॥ ౮
రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజాం ।
అయోధ్యామటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత యథాఽసుఖం ॥ ౯
తతస్సుమంత్రః కాకుత్ స్థం ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ।
వినీతో వినయజ్ఞశ్చ మాతలిర్వాసవం యథా ॥ ౧౦
రథమారోహ భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః ।
శీఘ్రం త్వాం ప్రాపయిష్యామి యత్ర మాం రామ వక్ష్యసి ॥ ౧౧
చతుర్దశ హి వర్షాణి వస్తవ్యాని వనే త్వయా ।
తాన్యుపక్రమితవ్యాని యాని దేవ్యాఽసి చోదితః ॥ ౧౨
తం రథం సూర్యసంకాశం సీతా హృష్టేన చేతసా ।
ఆరురోహ వరారోహా కృత్వాఽలంకారమాత్మనః ॥ ౧౩
అథో జ్వలనసంకాశం చామీకరవిభూషితం ।
తమారురుహతుస్తూర్ణం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౪
వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాంస్యాభరణాని చ ।
భర్తారమనుగచ్ఛంత్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ ॥ ౧౫
తథైవాయుధజాలాని భ్రాతృభ్యాం కవచాని చ ।
రథోపస్థే ప్రతిన్యస్య సచర్మ కఠినం చ తత్ ॥ ౧౬
సీతాతృతీయానారూఢాన్ దృష్ట్వా ధృష్టమచోదయత్ ।
సుమంత్రస్సమ్మతానశ్వాన్ వాయువేగసమాన్ జవే ॥ ౧౭

ప్రతియాతే మహారణ్యం చిరరాత్రాయ రాఘవే ।
బభూవ నగరే మూర్ఛా బలమూర్ఛా జనస్య చ ॥ ౧౮
తత్సమాకులసంభ్రాంతం మత్తసంకుపితద్విపం ।
హయశింజితనిర్ఘోషం పురమాసీన్మహాస్వనం ॥ ౧౯
తతస్సబాలవృద్ధా సా పురీ పరమపీడితా ।
రామమేవాభిదుద్రావ ఘర్మార్తా సలిలం యథా ॥ ౨౦
పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చాపి లంబమానాస్తదున్ముఖాః ।
బాష్పపూర్ణముఖాస్సర్వే తమూచుర్భృశనిస్వనాః ॥ ౨౧
సంయచ్ఛ వాజినాం రశ్మీన్ సూత యాహి శనైశ్శనైః ।
ముఖం ద్రక్ష్యామ రామస్య దుర్దర్శం నో భవిష్యతి ॥ ౨౨
ఆయసం హృదయం నూనం రామమాతురసంశయం ।
యద్దేవగర్భప్రతిమే వనం యాతి న భిద్యతే ॥ ౨౩
కృతకృత్యా హి వైదేహీ ఛాయేవానుగతా పతిం ।
న జహాతి రతా ధర్మే మేరుమర్కప్రభా యథా ॥ ౨౪
అహో లక్ష్మణ సిద్ధార్థః సతతం ప్రియవాదినం ।
భ్రాతరం దేవసంకాశం యస్త్వం పరిచరిష్యసి ॥ ౨౫
మహత్యేషా హి తే సిద్ధిః ఏష చాభ్యుదయో మహాన్ ।
ఏష స్వర్గస్య మార్గశ్చ యదేనమనుగచ్ఛసి ॥ ౨౬
ఏవం వదంతస్తే సోఢుం న శేకుర్బాష్పమాగతం ।
నరాస్తమనుగచ్ఛంతః ప్రియమిక్ష్వాకునందనం ॥ ౨౭

అథ రాజా వృతః స్త్రీభిః దీనాభిర్దీనచేతనః ।
నిర్జగామ ప్రియం పుత్రం ద్రక్ష్యామీతి బ్రువన్ గృహాత్ ॥ ౨౮
శుశ్రువే చాగ్రతః స్త్రీణాం రుదంతీనాం మహాస్వనః ।
యథా నాదః కరేణూనాం బద్ధే మహతి కుంజరే ॥ ౨౯
పితా హి రాజా కాకుత్స్థః శ్రీమాన్ సన్నస్తదాఽభవత్ ।
పరిపూర్ణశ్శశీ కాలే గ్రహేణోపప్లుతో యథా ॥ ౩౦
స చ శ్రీమానచింత్యాత్మా రామో దశరథాత్మజః ।
సూతం సంచోదయామాస త్వరితం వాహ్యతామితి ॥ ౩౧
రామో యాహీతి సూతం తం తిష్ఠేతి స జనస్తదా ।
ఉభయం నాశకత్సూతః కర్తుమధ్వని చోదితః ॥ ౩౨
నిర్గచ్ఛతి మహాబాహౌ రామే పౌరజనాశ్రుభిః ।
పతితైరభ్యవహితం ప్రశశామ మహీరజః ॥ ౩౩
రుదితాశ్రుపరిద్యూనం హాహాకృతమచేతనం ।
ప్రయాణే రాఘవస్యాసీత్ పురం పరమపీడితం ॥ ౩౪
సుస్రావ నయనైః స్త్రీణాం ఆస్రమాయాససంభవం ।
మీనసంక్షోభచలితైః సలిలం పంకజైరివ ॥ ౩౫
దృష్ట్వా తు నృపతిః శ్రీమాన్ ఏకచిత్తగతం పురం ।
నిపపాతైవ దుఃఖేన హతమూల ఇవ ద్రుమః ॥ ౩౬
తతో హాలహలాశబ్దః జజ్ఞే రామస్య పృష్ఠతః ।
నరాణాం ప్రేక్ష్య రాజానం సీదంతం భృశదుఃఖితం ॥ ౩౭

హా రామేతి జనాః కేచిత్ రామమాతేతి చాపరే ।
అన్తఃపురం సమృద్ధం చ క్రోశన్తః పర్యదేవయన్ ॥ ౩౮
అన్వీక్షమాణో రామస్తు విషణ్ణాం భ్రాన్తచేతసం ।
రాజానం మాతరం చైవ దదర్శానుగతౌ పథి ॥ ౩౯
స బద్ధ ఇవ పాశేన కిశోరో మాతరం యథా ।
ధర్మపాశేన సంక్షిప్తః ప్రకాశం నాభ్యుదైక్షత ॥ ౪౦
పదాతినౌ చ యానార్హౌ అదుఃఖార్హౌ సుఖోచితౌ ।
దృష్ట్వా సంచోదయామాస శీఘ్రం యాహీతి సారథిం ॥ ౪౧
న హి తత్పురుషవ్యాఘ్రః దుఃఖదం దర్శనం పితుః ।
మాతుశ్చ సహితుం శక్తః తోత్త్రార్దిత ఇవ ద్విపః ॥ ౪౨
ప్రత్యగారమివాయాన్తీ వత్సలా వత్సకారణాత్ ।
బద్ధవత్సా యథా ధేనుః రామమాతాఽభ్యధావత ॥ ౪౩
తథా రుదన్తీం కౌసల్యాం రథం తమనుధావతీం ।
క్రోశన్తీం రామ రామేతి హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ॥ ౪౪
రామలక్ష్మణసీతార్థం స్రవన్తీం వారి నేత్రజం ।
అసకృత్ ప్రైక్షత స తాం నృత్యన్తీమివ మాతరం ॥ ౪౫
తిష్ఠేతి రాజా చుక్రోశ యాహి యాహీతి రాఘవః ।
సుమన్త్రస్య బభూవాత్మా చక్రయోరివ చాన్తరా ॥ ౪౬
నాశ్రౌషమితి రాజానం ఉపాలబ్ధోఽపి వక్ష్యసి ।
చిరం దుఃఖస్య పాపిష్ఠం ఇతి రామస్తమబ్రవీత్ ॥ ౪౭

రామస్య స వచః కుర్వన్ అనుజ్ఞాప్య చ తం జనం ।
వ్రజతోపి హయాన్ శీఘ్రం చోదయామాస సారథిః ॥ ౪౮
న్యవర్తన్త జనో రాజ్ఞః రామం కృత్వా ప్రదక్షిణం ।
మనసాఽప్యశ్రువేగైశ్చ న న్యవర్తన్త మానుషం ॥ ౪౯
యమిచ్ఛేత్ పునరాయాన్తం నైనం దూరమనువ్రజేత్ ।
ఇత్యమాత్యా మహారాజం ఊచుర్దశరథం వచః ॥ ౫౦

తేషాం వచస్సర్వగుణోపపన్నం
ప్రస్విన్నగాత్రః ప్రవిషణ్ణరూపః ।
నిశమ్య రాజా కృపణస్సభార్యః
వ్యవస్థితస్తం సుతమీక్షమాణః ॥ ౫౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చత్వారింశస్సర్గః.

—o—

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

తస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రే వినిర్యాతి కృతాంజలౌ ।
ఆర్తశబ్దోఽథ సంజజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే మహాన్ ॥ ౧
అనాథస్య జనస్యాస్య దుర్బలస్య తపస్వినః ।
యో గతిశ్శరణం చాసీత్ స నాథః క్వ ను గచ్ఛతి ॥ ౨
న క్రుధ్యత్యభిశప్తోపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ ।
క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ సమదుఃఖః క్వచిద్గతః ॥ ౩

కౌసల్యాయాం మహాతేజాః యథా మాతరి వర్తతే ।
తథా యో వర్తతేఽస్మాసు మహాత్మా క్వ ను గచ్ఛతి ॥ ౪
కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రాజ్ఞా సంచోదితో వనం ।
పరిత్రాతా జనస్యాస్య జగతః క్వ ను గచ్ఛతి ॥ ౫
అహో నిశ్చేతనో రాజా జీవలోకస్య సంప్రియం ।
ధర్మ్యం సత్యవ్రతం రామం వనవాసే ప్రవత్స్యతి ॥ ౬
ఇతి సర్వా మహిష్యస్తాః వివత్సా ఇవ ధేనవః ।
రురుదుశ్చైవ దుఃఖార్తాః సస్వరం చ విచుక్రుశుః ॥ ౭
స తమంతఃపురే ఘోరం ఆర్తశబ్దం మహీపతిః ।
పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా చాసీత్సుదుఃఖితః ॥ ౮
నాగ్నిహోత్రాణ్యహూయంత నాపచన్ గృహమేధినః ।
అకుర్వన్న ప్రజాః కార్యం సూర్యశ్చాంతరధీయత ॥ ౯
వ్యసృజన్ కబళాన్ నాగాః గావో వత్సాన్న పాయయన్ ।
పుత్రం ప్రథమజం లబ్ధ్వా జననీ నాభ్యనందత ॥ ౧౦
త్రిశంకుర్లోహితాంగశ్చ బృహస్పతిబుధావపి ।
దారుణాస్సోమమభ్యేత్య గ్రహాస్సర్వే వ్యవస్థితాః ॥ ౧౧
నక్షత్రాణి గతార్చీంషి గ్రహాశ్చ గతతేజసః ।
విశాఖాస్తు సధూమాశ్చ నభసి ప్రచకాశిరే ॥ ౧౨
కాళికానిలవేగేన మహోదధిరివోత్థితః ।
రామే వనం ప్రవ్రజితే నగరం ప్రచచాల తత్ ॥ ౧౩

దిశః పర్యాకులాస్సర్వాః తిమిరేణేవ సంవృతాః ।
న గ్రహో నాపి నక్షత్రం ప్రచకాశే న కించన ॥ ౧౪
అకస్మాన్నాగరస్సర్వః జనో దైన్యముపాగమత్ ।
ఆహారే వా విహారె వా న కశ్చిదకరోన్మనః ॥ ౧౫
శోకపర్యాయసంతప్తః సతతం దీర్ఘముచ్ఛ్వసన్ ।
అయోధ్యాయాం జనస్సర్వః శుశోచ జగతీపతిం ॥ ౧౬
బాష్పపర్యాకులముఖః రాజమార్గగతో జనః ।
న హృష్టో లక్ష్యతే కశ్చిత్ సర్వశ్శోకపరాయణః ॥ ౧౭
న వాతి పవనశ్శీతో న శశీ సౌమ్యదర్శనః ।
న సూర్యస్తపతే లోకం సర్వం పర్యాకులం జగత్ ॥ ౧౮
అనర్థినస్సుతాః స్త్రీణాం భర్తారో భ్రాతరస్తథా ।
సర్వే సర్వం పరిత్యజ్య రామమేవాన్వచింతయన్ ॥ ౧౯
యే తు రామస్య సుహృదః సర్వే తే మూఢచేతసః ।
శోకభారేణ చాక్రాంతాః శయనం న జహుస్తదా ॥ ౨౦

తతస్త్వయోధ్యా రహితా మహాత్మనా
పురందరేణేవ మహీ సపర్వతా ।
చచాల ఘోరం భయశోకపీడితా
సనాగయోధాశ్వగణా ననాద చ ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

—:o:—

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

యావత్తు నిర్యతస్తస్య రజోరూపమదృశ్యత ।
నైవేక్ష్వాకువరస్తావత్ సంజహారాత్మచక్షుషీ ॥ ౧
యావద్రాజా ప్రియం పుత్రం పశ్యత్యత్యంతధార్మికం ।
తావద్వ్యవర్ధతేవాస్య ధరణ్యాం పుత్రదర్శనే ॥ ౨
న పశ్యతి రజోఽప్యస్య యదా రామస్య భూమిపః ।
తదాఽఽర్తశ్చ విషణ్ణశ్చ పపాత ధరణీతలె ॥ ౩
తస్య దక్షిణమన్వాగాత్ కౌసల్యా బాహుమంగనా ।
వామం చాస్యాన్వగాత్పార్శ్వం కైకేయీ భరతప్రియా ॥ ౪
తాం నయేన చ సంపన్నః ధర్మేణ వినయెన చ ।
ఉవాచ రాజా కైకేయీం సమీక్ష్య వ్యథితేంద్రియః ॥ ౫
కైకేయి మా మమాంగాని స్ప్రాక్షీస్త్వం దుష్టచారిణి ।
న హి త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛామి న భార్యా న చ బాంధవీ ॥ ౬.
యే చ త్వామనుజీవంతి నాహం తేషాం న తె మమ ।
కేవలార్థపరాం హి త్వాం త్యక్తధర్మాం త్యజామ్యహం ॥ ౭
అగృహ్ణాం యచ్చ తె పాణిం అగ్నిం పర్యణయం చ యత్ ।
అనుజానామి తత్సర్వం అస్మిన్ లోకే పరత్ర చ ॥ ౮
భరతశ్చేత్ప్రతీతస్స్యాత్ రాజ్యం ప్రాప్యైదమవ్యయం ।
యన్మే స దద్యాత్పిత్రర్థం మాం మా తద్దత్తమాగమత్ ॥ ౯

అథ రేణుసముధ్వస్తం తముత్థాప్య నరాధిపం ।
న్యవర్తత తదా దేవీ కౌసల్యా శోకకర్శితా ॥ ౧౦
హత్వేవ బ్రాహ్మణం కామాత్ స్పృష్ట్వాఽగ్నిమివ పాణినా ।
అన్వతప్యత ధర్మాత్మా పుత్రం సంచింత్య తాపసం ॥ ౧౧
నివృత్త్యైవ నివృత్త్యైవ సీదతో రథవర్త్మసు ।
రాజ్ఞో నాతిబభౌ రూపం గ్రస్తస్యాంశుమతో యథా ॥ ౧౨
విలలాప చ దుఃఖార్తః ప్రియం పుత్రమనుస్మరన్ ।
నగరాంతమనుప్రాప్తం బుధ్వా పుత్రమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౩
వాహనానాం చ ముఖ్యానాం వహతాం తం మమాత్మజం ।
పదాని పథి దృశ్యంతే స మహాత్మా న దృశ్యతే ॥ ౧౪
యస్సుఖేషూపధానేషు శేతే చందనరూషితః ।
వీజ్యమానో మహార్హాభిః స్త్రీభిర్మమ సుతోత్తమః ॥ ౧౫
స నూనం క్వచిదేవాద్య వృక్షమూలముపాశ్రితః ।
కాష్ఠం వా యది వాఽశ్మానం ఉపధాయ శయిష్యతే ॥ ౧౬
ఉత్థాస్యతి చ మేదిన్యాః కృపణః పాంసుకుంఠితః ।
వినిశ్వసన్ ప్రస్రవణాత్ కరేణూనామివర్షభః ॥ ౧౭
ద్రక్ష్యంతి నూనం పురుషాః దీర్ఘబాహుం వనేచరాః ।
రామముత్థాయ గచ్ఛంతం లోకనాథమనాథవత్ ॥ ౧౮
సా నూనం జనకస్యేష్టా సుతా సుఖసదోచితా ।
కంటకాక్రమణాక్రాంతా వనమద్య గమిష్యతి ॥ ౧౯

అనభిజ్ఞా వనానాం సా నూనం భయముపైష్యతి ।
శ్వాపదానర్దితం శ్రుత్వా గంభీరం రోమహర్షణం ॥ ౨౦
సకామా భవ కైకేయి విధవా రాజ్యమావస ।
న హి తం పురుషవ్యాఘ్రం వినా జీవితుముత్సహే ॥ ౨౧
ఇత్యేవం విలపన్ రాజా జనౌఘేనాభిసంవృతః ।
అపస్నాత ఇవారిష్టం ప్రవివేశ పురోత్తమం ॥ ౨౨
శూన్యచత్వరవేశ్మాంతాం సంవృతాపణదేవతాం ।
క్లాంతదుర్బలదుఃఖార్తాం నాత్యాకీర్ణమహాపథాం ॥ ౨౩
తామవేక్ష్య పురీం సర్వాం రామమేవానుచింతయన్ ।
విలపన్ ప్రావిశద్రాజా గృహం సూర్య ఇవాంబుదం ॥ ౨౪
మహాహ్రదమివాక్షోభ్యం సుపర్ణేన హృతోరగం ।
రామేణ రహితం వేశ్మ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ ॥ ౨౫
అథ గద్గదశబ్దస్తు విలపన్ మనుజాధిపః ।
ఉవాచ మృదు మందార్థం వచనం దీనమస్వరం ॥ ౨౬
కౌసల్యాయా గృహం శీఘ్రం రామమాతుర్నయంతు మాం ।
న హ్యన్యత్ర మమాశ్వాసో హృదయస్య భవిష్యతి ॥ ౨౭
ఇతి బ్రువంతం రాజానం అనయన్ ద్వారదర్శినః ।
కౌసల్యాయా గృహం తత్ర న్యవేశ్యత వినీతవత్ ॥ ౨౮
తతస్తస్య ప్రవిష్టస్య కౌసల్యాయా నివేశనం ।
అధిరుహ్యాపి శయనం బభూవ లులితం మనః ॥ ౨౯

పుత్రద్వయవిహీనం చ స్నుషయాఽపి వివర్జితం ।
అపశ్యద్భవనం రాజా నష్టచంద్రమివాంబరం ॥ ౩౦
తచ్చ దృష్ట్వా మహారాజః భుజముద్యమ్య వీర్యవాన్ ।
ఉచ్చైః స్వరేణ చుక్రోశ హా రాఘవ జహాసి మాం ॥ ౩౧
సుఖితా బత తం కాలం జీవిష్యంతి నరోత్తమాః ।
పరిష్వజాతో యే రామం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతం ॥ ౩౨
అథ రాత్ర్యాం ప్రపన్నాయాం కాళరాత్ర్యామివాత్మనః ।
అర్ధరాత్రే దశరథః కౌసల్యామిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౩
రామం మేఽనుగతా దృష్టిః అద్యాపి న నివర్తతే ।
న త్వా పశ్యామి కౌసల్యే సాధు మా పాణినా స్పృశ ॥ ౩౪

తం రామమేవానువిచింతయంతం
సమీక్ష్య దేవీ శయనే నరేంద్రం ।
ఉపోపవిశ్యాధికమార్తరూపా
వినిశ్వసంతీ విలలాప కృచ్ఛ్రం ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే – ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

తతస్సమీక్ష్య శయనే సన్నం శోకేన పార్థివం ।
కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా తమువాచ మహీపతిం ౧

రాఘవే నరశార్దూలే విప్రవ్రస్తే విజిహ్మతాం ।
విచరిష్యతి కైకేయీ నిర్ముక్తేవ హి పన్నగీ ॥ ౨
వివాస్య రామం సుభగా లబ్ధకామా సమాహితా ।
త్రాసయిష్యతి మాం భూయః దుష్టాహిరివ వేశ్మని ॥ ౩
అథ స్మ నగరే రామః చరన్ భైక్షం గృహే వసేత్ ।
కామకారో వరం దాతుం అపి దాసం మమాత్మజం ॥ ౪
పాతయిత్వా తు కైకేయ్యా రామం స్థానాద్యథేష్టతః ।
ప్రదిష్టా రక్షసాం భాగః పర్వణీవాహితాగ్నినా ॥ ౫
గజరాజగతిర్వీరః మహాబాహుర్ధనుర్ధరః ।
వనమావిశతే నూనం సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥ ౬
వనే త్వదృష్టదుఃఖానాం కైకేయ్యానుమతే త్వయా ।
త్యక్తానాం వనవాసాయ కా న్వవస్థా భవిష్యతి ॥ ౭
తే రత్నహీనాస్తరుణాః ఫలకాలే వివాసితాః ।
కథం వత్స్యంతి కృపణాః ఫలమూలైః కృతాశనాః ॥ ౮
అపీదానీం స కాలస్స్యాత్ మమ శోకక్షయశ్శివః ।
సభార్యం యత్సహ భ్రాత్రా పశ్యేయమిహ రాఘవం ॥ ౯
శ్రుత్వైవోపస్థితౌ వీరౌ కదాఽయోధ్యాం గమిష్యతః ।
యశస్వినీ హృష్టజనా సూచ్ఛ్రితధ్వజమాలినీ ॥ ౧౦
కదా ప్రేక్ష్య నరవ్యాఘ్రౌ అరణ్యాత్ పునరాగతౌ ।
నందిష్యతి పురీ హృష్టా సముద్ర ఇవ పర్వణి ॥ ౧౧

కదాఽయోధ్యాం మహాబాహుః పురీం వీరః ప్రవేక్ష్యతి ।
పురస్కృత్య రథే సీతాం వృషభో గోవధూమివ ॥ ౧౨
కదా ప్రాణిసహస్రాణి రాజమార్గే మమాత్మజౌ ।
లాజైరవకిరిష్యంతి ప్రవిశంతావరిందమౌ ॥ ౧౩
ప్రవిశంతౌ కదాఽయోధ్యాం ద్రక్ష్యామి శుభకుండలౌ ।
ఉదగ్రాయుధనిస్త్రింశౌ సశృంగావివ పర్వతౌ ॥ ౧౪
కదా సుమనసః కన్యాః ద్విజాతీనాం ఫలాని చ ।
ప్రదిశంత్యః పురీం హృష్టాః కరిష్యంతి ప్రదక్షిణం ॥ ౧౫
కదా పరిణతో బుద్ధ్యా వయసా చామరప్రభః ।
అభ్యుపైష్యతి ధర్మజ్ఞః త్రివర్ష ఇవ లాలయన్ ॥ ౧౬
నిస్సంశయం మయా మన్యే పురా వీర కదర్యయా ।
పాతుకామేషు వత్సేషు మాతౄణాం శాతితాః స్తనాః ॥ ౧౭
సాఽహం గౌరివ సింహేన వివత్సా వత్సలా కృతా ।
కైకేయ్యా పురుషవ్యాఘ్ర బాలవత్సేవ గౌర్బలాత్ ॥ ౧౮
న హి తావద్గుణైర్జుష్టం సర్వశాస్త్రవిశారదం ।
ఏకపుత్రా వినా పుత్రం అహం జీవితుముత్సహే ॥ ౧౯
న హి మే జీవితే కించిత్ సామర్థ్యమిహ కల్ప్యతే ।
అపశ్యంత్యాః ప్రియం పుత్రం మహాబాహుం మహాబలం ॥ ౨౦
అయం హి మాం దీపయతే సముత్థితః
తనూజశోకప్రభవో హుతాశనః ।

మహీమిమాం రశ్మిభిరుద్ధతప్రభః
యథా నిదాఘే భగవాన్ దివాకరః ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

విలపంతీం తథా తాం తు కౌసల్యాం ప్రమదోత్తమాం ।
ఇదం ధర్మే స్థితా ధర్మ్యం సుమిత్రా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
తవార్యే సద్గుణైర్యుక్తః పుత్రస్స పురుషోత్తమః ।
కిం తే విలపితేనైవం కృపణం రుదితేన వా ॥ ౨
యస్తవార్యే గతః పుత్రః త్యక్త్వా రాజ్యం మహాబలః ।
సాధు కుర్వన్ మహాత్మానం పితరం సత్యవాదినం ॥ ౩
శిష్టైరాచరితే సమ్యక్ శశ్వత్ప్రేత్య ఫలోదయే ।
రామో ధర్మే స్థితః శ్రేష్ఠః న స శోచ్యః కదాచన ॥ ౪
వర్తతే చోత్తమాం వృత్తిం లక్ష్మణోఽస్మిన్ సదాఽనఘః ।
దయావాన్ సర్వభూతేషు లాభస్తస్య మహాత్మనః ॥ ౫
అరణ్యవాసే యద్దుఃఖం జానతీ వై సుఖోచితా ।
అనుగచ్ఛతి వైదేహీ ధర్మాత్మానం తవాత్మజం ॥ ౬
కీర్తిభూతాం పతాకాం యః లోకే భ్రమయతి ప్రభుః ।
ధర్మసత్యవ్రతధనః కిం న ప్రాప్తస్తవాత్మజః ॥ ౭

వ్యక్తం రామస్య విజ్ఞాయ శౌచం మాహాత్మ్యముత్తమం ।
న గాత్రమంశుభిస్సూర్యః సంతాపయితుమర్హతి ॥ ౮
శివస్సర్వేషు కాలేషు కాననేభ్యో వినిస్సృతః ।
రాఘవం యుక్తశీతోష్ణః సేవిష్యతి సుఖోఽనిలః ॥ ౯
శయానమనఘం రాత్రౌ పితేవాభిపరిష్వజన్ ।
రశ్మిభిస్సంస్పృశన్ శీతైః చంద్రమా హ్లాదయిష్యతి ॥ ౧౦
దదౌ చాస్త్రాణి దివ్యాని యస్మై బ్రహ్మా మహౌజసే ।
దానవేంద్రం హతం దృష్ట్వా తిమిధ్వజసుతం రణే ॥ ౧౧
స శూరః పురుషవ్యాఘ్రః స్వబాహుబలమాశ్రితః ।
అసంత్రస్తోఽప్యరణ్యస్థః వేశ్మనీవ నివత్స్యతి ॥ ౧౨
యస్యేషుపథమాసాద్య వినాశం యాంతి శత్రవః ।
కథం న పృథివీ తస్య శాసనే స్థాతుమర్హతి ॥ ౧౩
యా శ్రీశ్శౌర్యం చ రామస్య యా చ కల్యాణసత్త్వతా ।
నివృత్తారణ్యవాసస్సః క్షిప్రం రాజ్యమవాప్స్యతి ॥ ౧౪
సూర్యస్యాపి భవేత్సూర్యో హ్యగ్నేరగ్నిః ప్రభోః ప్రభుః ।
శ్రియః శ్రీశ్చ భవేదగ్ర్యా కీర్తిః కీర్త్యాః క్షమాక్షమా ॥ ౧౫
దైవతం దైవతానాం చ భూతానాం భూతసత్తమః ।
తస్య కే హ్యగుణా దేవి రాష్ట్రే వాఽప్యథవా పురే ॥ ౧౬
పృథివ్యా సహ వైదేహ్యా శ్రియా చ పురుషర్షభః ।
క్షిప్రం తిసృభిరేతాభిః సహ రామోఽభిషేక్ష్యతి ॥ ౧౭

దుఃఖజల విసృజంత్యాస్రం నిష్క్రామంతముదీక్ష్య యం ।
అయోధ్యాయాం జనాస్సర్వే శోకవేగసమాహతాః ॥ ౧౮
కుశచీరధరం దేవం గచ్ఛంతమపరాజితం ।
సీతేవానుగతా లక్ష్మీః తస్య కిం నామ దుర్లభం ॥ ౧౯
ధనుర్గ్రహవరో యస్య బాణఖడ్గాస్త్రభృత్ స్వయం ।
లక్ష్మణో వ్రజతి హ్యగ్రే తస్య కిం నామ దుర్లభం ॥ ౨౦
నివృత్తవనవాసం తం ద్రష్టాఽసి పునరాగతం ।
జహి శోకం చ మోహం చ దేవి సత్యం బ్రవీమి తే ॥ ౨౧
శిరసా చరణావేతౌ వందమానమనిందితే ।
పునర్ద్రక్ష్యసి కల్యాణి పుత్రం చంద్రమివోదితం ॥ ౨౨
పునః ప్రవిష్టం దృష్ట్వా తం అభిషిక్తం మహాశ్రియం ।
సముత్స్రక్ష్యసి నేత్రాభ్యాం క్షిప్రమానందజం పయః ॥ ౨౩
మా శోకో దేవి దుఃఖం వా న రామే దృశ్యతేఽశివం ।
క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి పుత్రం త్వం ససీతం సహలక్ష్మణం ॥ ౨౪
త్వయాఽశేషా జనశ్చైవ సమాశ్వాస్యో యదాఽనఘే ।
కిమిదానీమిదం దేవి కరోషి హృది విక్లబం ॥ ౨౫
నార్హా త్వం శోచితుం దేవి యస్యాస్తే రాఘవస్సుతః ।
న హి రామాత్పరో లోకే విద్యతే సత్పథే స్థితః ॥ ౨౬
అభివాదయమానం తం దృష్ట్వా ససుహృదం సుతం ।
ముదాఽశ్రు మోక్ష్యసే క్షిప్రం మేఘలేఖేవ వార్షికీ ॥ ౨౭

పుత్రస్తే వరదః క్షిప్రం అయోధ్యాం పునరాగతః ।
పాణిభ్యాం మృదుపీనాభ్యాం చరణౌ పీడయిష్యతి ॥ ౨౮
అభివాద్య నమస్యంతం శూరం ససుహృదం సుతం ।
ముదాఽస్రైః ప్రోక్ష్యసి పునః మేఘరాజిరివాచలం ॥ ౨౯

ఆశ్వాసయంతీ వివిధైశ్చ వాక్యైః
వాక్యోపచారే కుశలాఽనవద్యా ।
రామస్య తాం మాతరమేవముక్త్వా
దేవీ సుమిత్రా విరరామ రామా ॥ ౩౦

నిశమ్య తల్లక్ష్మణమాతృవాక్యం
రామస్య మాతుర్నరదేవపత్న్యాః ।
సద్యశ్శరీరే విననాశ శోకః
శరద్గతో మేఘ ఇవాల్పతోయః ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అనురక్తా మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమం ।
అనుజగ్ముః ప్రయాన్తం తం వనవాసాయ మానవాః ॥ ౧
నివర్తితేఽపి చ బలాత్ సుహృద్వర్గే చ రాజని ।
నైవ తే సంన్యవర్తంత రామస్యానుగతా రథం ॥ ౨

అయోధ్యానిలయానాం హి పురుషాణాం మహాయశాః ।
బభూవ గుణసంపన్నః పూర్ణచంద్ర ఇవ ప్రియః ॥ 3
స యాచ్యమానః కాకుత్స్థః స్వాభిః ప్రకృతిభిస్తదా ।
కుర్వాణః పితరం సత్యం వనమేవాన్వపద్యత ॥ ౪
అవేక్షమాణస్సస్నేహం చక్షుషా ప్రపిబన్నివ ।
ఉవాచ రామః స్నేహేన తాః ప్రజాస్స్వాః ప్రజా ఇవ ॥ ౫
యా ప్రీతిర్బహుమానశ్చ మయ్యయోధ్యానివాసినాం ।
మత్ప్రియార్థం విశేషేణ భరతే సా నివేశ్యతాం ॥ ౬
స హి కల్యాణచారిత్రః కైకేయ్యానందవర్ధనః ।
కరిష్యతి యథావద్వః ప్రియాణి చ హితాని చ ॥ ౭
జ్ఞానవృద్ధో వయోబాలో మృదుర్వీర్యగుణాన్వితః ।
అనురూపస్స వో భర్తా భవిష్యతి భయాపహః ॥ ౮
స హి రాజగుణైర్యుక్తః యువరాజస్సమీక్షితః ।
అపి చాపి మయా శిష్టైః కార్యం వో భర్తృశాసనం ॥ ౯
న చ తప్యేద్యథా చాసౌ వనవాసం గతే మయి ।
మహారాజస్తథా కార్యః మమ ప్రియచికీర్షయా ॥ ౧౦
యథా యథా దాశరథిః ధర్మ ఏవాస్థితోఽభవత్ ।
తథా తథా ప్రకృతయః రామం పతిమకామయన్ ॥ ౧౧
బాష్పేణ పిహితం దీనం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
చకర్షేవ గుణైర్బధ్వా జనం పురనివాసినం ॥ ౧౨

తే ద్విజాస్త్రివిధం వృద్ధాః జ్ఞానేన వయసౌజసా ।
వయఃప్రకంపశిరసః దూరాదూచురిదం వచః ॥ ౧౩
వహంతో జవనా రామం భోభో జాత్యాస్తురంగమాః ।
నివర్తధ్వం న గంతవ్యం హితా భవత భర్తరి ॥ ౧౪
కర్ణవంతి హి భూతాని విశేషేణ తురంగమాః ।
యూయం తస్మాన్నివర్తధ్వం యాచనాం ప్రతివేదితాః ॥ ౧౫
ధర్మతస్స విశుద్ధాత్మా వీరశ్శుభదృఢవ్రతః ।
ఉపవాహ్యస్తు వో భర్తా నాపవాహ్యః పురాద్వనం ॥ ౧౬
ఏవమార్తప్రలాపాంస్తాన్ వృద్ధాన్ ప్రలపతో ద్విజాన్ ।
అవేక్ష్య సహసా రామః రథాదవతతార హ ॥ ౧౭
పద్భ్యామేవ జగామాథ ససీతస్సహలక్ష్మణః ।
సన్నికృష్టపదన్యాసః రామో వనపరాయణః ॥ ౧౮
ద్విజాతీంస్తు పదాతీంస్తాన్ రామశ్చారిత్రవత్సలః ।
న శశాక ఘృణాచక్షుః పరిమోక్తుం రథేన సః ॥ ౧౯
గచ్ఛంతమేవ తం దృష్ట్వా రామం సంభ్రాంతచేతసః ।
ఊచుః పరమసంతప్తాః రామం వాక్యమిదం ద్విజాః ॥ ౨౦
బ్రాహ్మణ్యం సర్వమేతత్త్వాం బ్రహ్మణ్యమనుగచ్ఛతి ।
ద్విజస్కంధాధిరూఢాస్త్వాం అగ్నయోఽప్యనుయాంత్యమీ ॥
వాజపేయసముత్థాని ఛత్రాణ్యేతాని పశ్య నః ।
పృష్ఠతోఽనుప్రయాతాని మేఘానివ జలాత్యయే ॥ ౨౧

అనవాప్తాతపత్రస్య రశ్మిసంతాపితస్య తే ।
ఏభిశ్ఛాయాం కరిష్యామః స్వైశ్ఛత్రైర్వాజపేయికైః ॥ ౨౩
యా హి నస్సతతం బుద్ధిః వేదమంత్రానుసారిణీ ।
త్వత్కృతే సా కృతా వత్స వనవాసానుసారిణీ ॥ ౨౪
హృదయేష్వేవ తిష్ఠంతి వేదా యే నః పరం ధనం ।
వత్స్యంత్యపి గృహేష్వేవ దారాశ్చారిత్రరక్షితాః ॥ ౨౫
న పునర్నిశ్చయః కార్యః త్వద్గతౌ సుకృతా మతిః ।
త్వయి ధర్మవ్యపేక్షే తు కిం స్యాద్ధర్మమపేక్షితుం ॥ ౨౬
యాచితో నో నివర్తస్వ హంసశుక్లశిరోరుహైః ।
శిరోభిర్నిభృతాచార మహీపతనపాంసులైః ॥ ౨౭
బహూనాం వితతా యజ్ఞాః ద్విజానాం య ఇహాగతాః ।
తేషాం సమాప్తిరాయత్తా తవ వత్స నివర్తనే ॥ ౨౮
భక్తిమంతి హి భూతాని జంగమాజంగమాని చ ।
యాచమానేషు రామ త్వం భక్తిం భక్తేషు దర్శయ ॥ ౨౯
అనుగంతుమశక్తాస్త్వాం మూలైరుద్ధతవేగినః ।
ఉన్నతా వాయువేగేన విక్రోశంతీవ పాదపాః ॥ ౩౦
నిశ్చేష్టాహారసంచారాః వృక్షైకస్థానవిష్ఠితాః ।
పక్షిణోపి ప్రయాచంతే సర్వభూతానుకంపినం ॥ ౩౧
ఏవం విక్రోశతాం తేషాం ద్విజాతీనాం నివర్తనె ।
దదృశే తమసా తత్ర వారయంతీవ రాఘవం ॥ ౩౨

తతస్సుమంత్రోపి రథాద్విముచ్య
శ్రాంతాన్ హయాన్ సంపరివర్త్య శీఘ్రం ।
పీతోదకాంస్తోయపరిప్లుతాంగాన్
అచారయద్వై తమసావిదూరే ॥ 33

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః.

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః.

తతస్తు తమసాతీరం రమ్యమాశ్రిత్య రాఘవః ।
సీతాముద్వీక్ష్య సౌమిత్రిం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఇయమద్య నిశా పూర్వా సౌమిత్రే ప్రహితా వనం ।
వనవాసస్య భద్రం తే స నోత్కంఠితుమర్హసి ॥ ౨
పశ్య శూన్యాన్యరణ్యాని రుదంతీవ సమంతతః ।
యథానిలయమాయద్భిః నిలీనాని మృగద్విజైః ॥ 3
అద్యాయోధ్యా తు నగరీ రాజధానీ పితుర్మమ ।
సస్త్రీపుంసా గతానస్మాన్ శోచిష్యతి న సంశయః ॥ ౪
అనురక్తా హి మనుజాః రాజానం బహుభిర్గుణైః ।
త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర శత్రుఘ్నభరతౌ తథా ॥ ౫
పితరం చానుశోచామి మాతరం చ యశస్వినీం ।
అపివాఽంధౌ భవేతాం తు రుదంతౌ తావభీక్ష్ణశః ॥ ౬

భరతః ఖలు ధర్మాత్మా పితరం మాతరం చ మే ।
ధర్మార్థకామసహితైః వాక్యైరాశ్వాసయిష్యతి ॥ ౭
భరతస్యానృశంసత్వం విచింత్యాహం పునఃపునః ।
నానుశోచామి పితరం మాతరం చాపి లక్ష్మణ ॥ ౮
త్వయా కార్యం నరవ్యాఘ్ర మామనువ్రజతా కృతం ।
అన్వేష్టవ్యా హి వైదేహ్యాః రక్షణార్థే సహాయతా ॥ ౯
అద్భిరేవ తు సౌమిత్రే వత్స్యామ్యద్య నిశామిమాం ।
ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం వన్యేఽపి వివిధే సతి ॥ ౧౦
ఏవముక్త్వా తు సౌమిత్రిం సుమంత్రమపి రాఘవః ।
అప్రమత్తస్త్వమశ్వేషు భవ సౌమ్యేత్యువాచ హ ॥ ౧౧
సోఽశ్వాన్ సుమంత్రస్సంయమ్య సూర్యేఽస్తం సముపాగతే ।
ప్రభూతయవసాన్ కృత్వా బభూవ ప్రత్యనంతరః ॥ ౧౨
ఉపాస్య తు శివాం సంధ్యాం దృష్ట్వా రాత్రిముపస్థితాం ।
రామస్య శయనం చక్రే సూతస్సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౧౩
తాం శయ్యాం తమసాతీరే వీక్ష్య వృక్షదళైః కృతాం ।
రామస్సౌమిత్రిణా సార్ధం సభార్యస్సంవివేశ హ ॥ ౧౪
సభార్యం సంప్రసుప్తం తం భ్రాతరం వీక్ష్య లక్ష్మణః ।
కథయామాస సూతాయ రామస్య వివిధాన్ గుణాన్ ॥ ౧౫
జాగ్రతో హ్యేవ తాం రాత్రిం సౌమిత్రేరుదితో రవిః ।
సూతస్య తమసాతీరే రామస్య బ్రువతో గుణాన్ ॥ ౧౬

గోకులాకులతీరాయాః తమసాయా విదూరతః ।
అవసత్తత్ర తాం రాత్రిం రామః ప్రకృతిభిస్సహ ॥ ౧౭
ఉత్థాయ చ మహాతేజాః ప్రకృతీస్తా నిశామ్య చ ।
అబ్రవీద్భ్రాతరం రామః లక్ష్మణం పుణ్యలక్షణం ॥ ౧౮
అస్మద్వ్యపేక్షాన్ సౌమిత్రే నిరపేక్షాన్ గృహేష్వపి ।
వృక్షమూలేషు సంసుప్తాన్ పశ్య లక్ష్మణ సాంప్రతం ॥ ౧౯
యథైతే నియమం పౌరాః కుర్వంత్యస్మన్నివర్తనే ।
అపి ప్రాణానసిష్యంతి న తు త్యక్ష్యంతి నిశ్చయం ॥ ౨౦
యావదేవ తు సంసుప్తాః తావదేవ వయం లఘు ।
రథమారుహ్య గచ్ఛామః పంథానమకుతోభయం ॥ ౨౧
అతో భూయోపి నేదానీం ఇక్ష్వాకుపురవాసినః ।
స్వపేయురనురక్తా మాం వృక్షమూలాని సంశ్రితాః ॥ ౨౨
పౌరా హ్యాత్మకృతాద్దుఃఖాత్ విప్రమోక్ష్యా నృపాత్మజైః ।
న తే ఖల్వాత్మనా యోజ్యాః దుఃఖేన పురవాసినః ॥ ౨౩
అబ్రవీల్లక్ష్మణో రామం సాక్షాద్ధర్మమివ స్థితం ।
రోచతే మే తథా ప్రాజ్ఞ క్షిప్రమారుహ్యతామితి ॥ ౨౪
అథ రామోఽబ్రవీచ్ఛ్రీమాన్ సుమంత్రం యుజ్యతాం రథః ।
గమిష్యామి తతోఽరణ్యం గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో ॥ ౨౫
సూతస్తతస్సంత్వరితః స్యందనం తైర్హయోత్తమైః ।
యోజయిత్వాఽథ రామాయ ప్రాంజలిః ప్రత్యవేదయత్ ॥ ౨౬

అయం యుక్తో మహాబాహో రథస్తే రథినాం వర ।
త్వమారోహస్వ భద్రం తే ససీతస్సహలక్ష్మణః ॥ ౨౭
తం స్యందనమధిష్ఠాయ రాఘవస్సపరిచ్ఛదః ।
శీఘ్రగామాకులావర్తాం తమసామతరన్నదీం ॥ ౨౮
స సంతీర్య మహాబాహుః శ్రీమాన్ శివమకంటకం ।
ప్రాపద్యత మహామార్గం అభయం భయదర్శినాం ॥ ౨౯
మోహనార్థం తు పౌరాణాం సూతం రామోఽబ్రవీద్వచః ।
ఉదఙ్ముఖః ప్రయాహి త్వం రథమాస్థాయ సారథే ॥ 30
ముహూర్తం త్వరితం గత్వా నివర్తయ రథం పునః ।
యథా న విద్యుః పౌరా మాం తథా కురు సమాహితః ॥ 3౧
రామస్య వచనం శ్రుత్వా తథా చక్రే స సారథిః ।
ప్రత్యాగమ్య చ రామస్య స్యందనం ప్రత్యవేదయత్ ॥ 3౨

తౌ సంప్రయుక్తం తు రథం సమాస్థితౌ
తదా ససీతౌ రఘువంశవర్ధనౌ ।
ప్రచోదయామాస తతస్తురంగమాన్
స సారథిర్యేన పథా తపోవనం ॥ 33

తతస్సమాస్థాయ రథం మహారథః
ససారథిర్దాశరథిర్వనం యయౌ ।
ఉదఙ్ముఖం తం తు రథం చకార
ప్రయాణమాంగల్యనిమిత్తదర్శనాత్ ॥ 3౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షట్చత్వారింశస్సర్గః.

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పౌరాస్తే రాఘవం వినా ।
శోకోపహతనిశ్చేష్టాః బభూవుర్హతచేతసః ॥ ౧
శోకజాశ్రుపరిద్యూనాః వీక్షమాణాస్తతస్తతః ।
ఆలోకమపి రామస్య న పశ్యంతి స్మ దుఃఖితాః ॥ ౨
తే విషాదార్తవదనాః రహితాస్తేన ధీమతా ।
కృపణాః కరుణా వాచః వదంతి స్మ మనస్వినః ॥ ౩
ధిగస్తు ఖలు నిద్రాం తాం యయాఽపహృతచేతసః ।
నాద్య పశ్యామహే రామం పృథూరస్కం మహాభుజం ॥ ౪
కథం నామ మహాబాహుః స తథా వితథక్రియః ।
భక్తం జనం పరిత్యజ్య ప్రవాసం రాఘవో గతః ॥ ౫
యో నస్సదా పాలయతి పితా పుత్రానివౌరసాన్ ।
కథం రఘూణాం స శ్రేష్ఠః త్యక్త్వా నో విపినం గతః ॥ ౬
ఇహైవ నిధనం యామః మహాప్రస్థానమేవ వా ।
రామేణ రహితానాం హి కిమర్థం జీవితం హి నః ॥ ౭
సంతి శుష్కాణి కాష్ఠాని ప్రభూతాని మహాంతి చ ।
తైః ప్రజ్వాల్య చితాం సర్వే ప్రవిశామోఽథ పావకం ॥ ౮
కిం వక్ష్యామో మహాబాహుః అనసూయః ప్రియంవదః ।
నీతస్స రాఘవోఽస్మాభిః ఇతి వక్తుం కథం క్షమం ॥ ౯

సా నూనం నగరీ దీనా దృష్ట్వాఽస్మాన్ రాఘవం వినా ।
భవిష్యతి నిరానందా సస్త్రీబాలవయోధికా ॥ ౧౦
నిర్యాతాస్తేన వీరేణ సహ నిత్యం జితాత్మనా ।
విహీనాస్తేన చ పునః కథం పశ్యామ తాం పురీం ॥ ౧౧
ఇతీవ బహుధా వాచః బాహుముద్యమ్య తే జనాః ।
విలపంతి స్మ దుఃఖార్తాః వివత్సా ఇవ ధేనవః ॥ ౧౨
తతో మార్గానుసారేణ గత్వా కించిత్ క్షణం పునః ।
మార్గనాశాద్విషాదేన మహతా సమభిప్లుతాః ॥ ౧౩
రథస్య మార్గనాశేన న్యవర్తంత మనస్వినః ।
కిమిదం కిం కరిష్యామః దైవేనోపహతా ఇతి ॥ ౧౪
తతో యథాగతేనైవ మార్గేణ క్లాంతచేతసః ।
అయోధ్యామగమన్ సర్వే పురీం వ్యథితసజ్జనాం ॥ ౧౫
ఆలోక్య నగరీం తాం చ క్షయవ్యాకులమానసాః ।
అవర్తయంత తేఽశ్రూణి నయనైశ్శోకపీడితైః ॥ ౧౬
ఏషా రామేణ నగరీ రహితా నాతిశోభతే ।
ఆపగా గరుడేనేవ హ్రదాదుద్ధృతపన్నగా ॥ ౧౭
చంద్రహీనమివాకాశం తోయహీనమివార్ణవం ।
అపశ్యన్ నిహతానందం నగరం తే విచేతసః ॥ ౧౮

తే తాని వేశ్మాని మహాధనాని
దుఃఖేన దుఃఖోపహతా విశంతః ।

నైవ ప్రజజ్ఞుః స్వజనం జనం వా
నిరీక్షమాణాః ప్రవినష్టహర్షాః ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

తేషామేవం విషణ్ణానాం పీడితానామతీవ చ ।
బాష్పవిప్లుతనేత్రాణాం సశోకానాం ముమూర్షయా ॥ ౧
అనుగమ్య నివృత్తానాం రామం నగరవాసినాం ।
ఉద్గతానీవ సత్త్వాని బభూవురమనస్వినాం ॥ ౨
స్వం స్వం నిలయమాగమ్య పుత్రదారైస్సమావృతాః ।
అశ్రూణి ముముచుస్సర్వే బాష్పేణ పిహితాననాః ॥ ౩
న చాహృష్యన్న చామోదన్ వణిజో న ప్రసారయన్ ।
న చాశోభంత పణ్యాని నాపచన్ గృహమేధినః ॥ ౪
నష్టం దృష్ట్వా నాభ్యనందన్ విపులం వా ధనాగమం ।
పుత్రం ప్రథమజం లబ్ధ్వా జననీ నాభ్యనందత ॥ ౫
గృహే గృహే రుదంత్యశ్చ భర్తారం గృహమాగతం ।
వ్యగర్హయంత దుఃఖార్తాః వాగ్భిః స్తోత్రైరివ ద్విపాన్ ॥ ౬
కిం ను తేషాం గృహైః కార్యం కిం దారైః కిం ధనేన వా ।
పుత్రైర్వా కిం సుఖైర్వాఽపి యే న పశ్యంతి రాఘవం ॥ ౭

ఏకస్సత్పురుషో లోకే లక్ష్మణస్సహ సీతయా ।
యోఽనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం రామం పరిచరన్ వనే ॥ ౮
ఆపగాః కృతపుణ్యాస్తాః పద్మిన్యశ్చ సరాంసి చ ।
యేషు స్నాస్యతి కాకుత్స్థః విగాహ్య సలిలం శుచి ॥ ౯
శోభయిష్యంతి కాకుత్స్థం అటవ్యో రమ్యకాననాః ।
ఆపగాశ్చ మహానూపాః సానుమంతశ్చ పర్వతాః ॥ ౧౦
కాననం వాఽపి శైలం వా యం రామోఽభిగమిష్యతి ।
ప్రియాతిథిమివ ప్రాప్తం నైనం శక్ష్యంత్యనర్చితుం ॥ ౧౧
విచిత్రకుసుమాపీడాః బహుమంజరిధారిణః ।
రాఘవం దర్శయిష్యంతి నగా భ్రమరశాలినః ॥ ౧౨
అకాలే చాపి ముఖ్యాని పుష్పాణి చ ఫలాని చ ।
దర్శయిష్యంత్యనుక్రోశాత్ గిరయో రామమాగతం ॥ ౧౩
ప్రస్రవిష్యంతి తోయాని విమలాని మహీధరాః ।
విదర్శయంతో వివిధాన్ భూయశ్చిత్రాంశ్చ నిర్ఝరాన్ ॥ ౧౪
పాదపాః పర్వతాగ్రేషు రమయిష్యంతి రాఘవం ।
యత్ర రామో భయం నాత్ర నాస్తి తత్ర పరాభవః ॥ ౧౫
స హి శూరో మహాబాహుః పుత్రో దశరథస్య చ ।
పురా భవతి నో దూరాత్ అనుగచ్ఛామ రాఘవం ॥ ౧౬
పాదచ్ఛాయా సుఖా భర్తుః తాదృశస్య మహాత్మనః ।
స హి నాథో జనస్యాస్య స గతిస్స పరాయణం ॥ ౧౭

వయం పరిచరిష్యామః సీతాం యూయం తు రాఘవం ।
ఇతి పౌరస్త్రియో భర్తౄన్ దుఃఖార్తాస్తత్తదబ్రువన్ ॥ ౧౮
యుష్మాకం రాఘవోఽరణ్యే యోగక్షేమం విధాస్యతి ।
సీతా నారీజనస్యాస్య యోగక్షేమం కరిష్యతి ॥ ౧౯
కో న్వనేనాప్రతీతేన సోత్కంఠితజనేన చ ।
సంప్రీయేతామనోజ్ఞేన వాసేన హృతచేతసా ॥ ౨౦
కైకేయ్యా యది చేద్రాజ్యం స్యాదధర్మ్యమనాథవత్ ।
న హి నో జీవితేనార్థః కుతః పుత్రైః కుతో ధనైః ॥ ౨౧
యయా పుత్రశ్చ భర్తా చ త్యక్తావైశ్వర్యకారణాత్ ।
కం సా పరిహరేదన్యం కైకేయీ కులపాంసనీ ॥ ౨౨
కైకేయ్యా న వయం రాజ్యే భృతకా నివసేమహి ।
జీవంత్యా జాతు జీవంత్యః పుత్రైరపి శపామహే ॥ ౨౩
యా పుత్రం పార్థివేంద్రస్య ప్రవాసయతి నిర్ఘృణా ।
కస్తాం ప్రాప్య సుఖం జీవేత్ అధర్మ్యాం దుష్టచారిణీం ॥ ౨౪
ఉపద్రుతమిదం సర్వం అనాలంబమనాయకం ।
కైకేయ్యా హి కృతే సర్వం వినాశముపయాస్యతి ॥ ౨౫
న హి ప్రవ్రజితే రామే జీవిష్యతి మహీపతిః ।
మృతే దశరథే వ్యక్తం విలాపస్తదనంతరం ॥ ౨౬
తే విషం పిబతాలోడ్య క్షీణపుణ్యాస్సుదుర్గతాః ।
రాఘవం వాఽనుగచ్ఛధ్వం అశ్రుతిం వాఽపి గచ్ఛత ॥ ౨౭

మిథ్యా ప్రవ్రాజితో రామః ససీతస్సహలక్ష్మణః ।
భరతే సన్నిసృష్టాస్స్మః సౌనికే పశవో యథా ॥ ౨౮
పూర్ణచంద్రాననః శ్యామః గూఢజత్రురరిందమః ।
ఆజానుబాహుః పద్మాక్షః రామో లక్ష్మణపూర్వజః ॥ ౨౯
పూర్వాభిభాషీ మధురః సత్యవాదీ మహాబలః ।
సౌమ్యశ్చ సర్వలోకస్య చంద్రవత్ ప్రియదర్శనః ॥ ౩౦
నూనం పురుషశార్దూలః మత్తమాతంగవిక్రమః ।
శోభయిష్యత్యరణ్యాని విచరన్ స మహారథః ॥ ౩౧
తాస్తథా విలపంత్యస్తు నగరే నాగరస్త్రియః ।
చుక్రుశుర్దుఃఖసంతప్తాః మృత్యోరివ భయాగమే ॥ ౩౨
ఇత్యేవం విలపంతీనాం స్త్రీణాం వేశ్మసు రాఘవం ।
జగామాస్తం దినకరః రజనీ చాభ్యవర్తత ॥ ౩౩
నష్టజ్వలనసంపాతా ప్రశాంతాధ్యాయసత్కథా ।
తిమిరేణాభిలిప్తేవ తదా సా నగరీ బభౌ ॥ ౩౪
ఉపశాంతవణిక్పణ్యా నష్టహర్షా నిరాశ్రయా ।
అయోధ్యా నగరీ చాసీత్ నష్టతారమివాంబరం ॥ ౩౫

తథా స్త్రియో రామనిమిత్తమాతురాః
యథా సుతే భ్రాతరి వా వివాసితే ।
విలప్య దీనా రురుదుర్విచేతసః
సుతైర్హి తాసామధికో హి సోఽభవత్ ॥ ౩౬

ప్రశాంతగీతోత్సవనృత్తవాదనా
వ్యపాస్తహర్షా పిహితాపణోదయా ।
తదా హ్యయోధ్యా నగరీ బభూవ సా
మహార్ణవస్సంక్షిపితోదకో యథా ॥ 32

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

రామోఽపి రాత్రిశేషేణ తేనైవ మహదంతరం ।
జగామ పురుషవ్యాఘ్రః పితురాజ్ఞామనుస్మరన్ ॥ ౧
తథైవ గచ్ఛతస్తస్య వ్యపాయాద్రజనీ శివా ।
ఉపాస్య స శివాం సంధ్యాం విషయాంతం వ్యగాహత ॥ ౨
గ్రామాన్ వికృష్టసీమాంతాన్ పుష్పితాని వనాని చ ।
పశ్యన్నతియయౌ శీఘ్రం శనైరివ హయోత్తమైః ॥ 3
శృణ్వన్ వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినాం ।
రాజానం ధిగ్దశరథం కామస్య వశమాస్థితం ॥ ४
హా నృశంసాఽద్య కైకేయీ పాపా పాపానుబంధినీ ।
తీక్ష్ణా సంభిన్నమర్యాదా తీక్ష్ణకర్మణి వర్తతే ॥ ౫
యా పుత్రమీదృశం రాజ్ఞః ప్రవాసయతి ధార్మికం ।
వనవాసే మహాప్రాజ్ఞం సానుక్రోశం జితేంద్రియం ॥ ౬

కథం నామ మహాభాగా సీతా జనకనందినీ ।
సదా సుఖేష్వభిరతా దుఃఖాన్యనుభవిష్యతి ॥ ౭
అహో దశరథో రాజా నిస్స్నేహః స్వసుతం ప్రియం ।
ప్రజానామనఘం రామం పరిత్యక్తుమిహేచ్ఛతి ॥ ౮
ఏతా వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినాం ।
శృణ్వన్నతియయౌ వీరః కోసలాన్ కోసలేశ్వరః ॥ ౯
తతో వేదశ్రుతిం నామ శివవారివహాం నదీం ।
ఉత్తీర్యాభిముఖః ప్రాయాత్ అగస్త్యాధ్యుషితాం దిశం ॥ ౧౦
గత్వా తు సుచిరం కాలం తతశ్శివజలాం నదీం ।
గోమతీం గోయుతానూపాం అతరత్ సాగరంగమాం ॥ ౧౧
గోమతీం చాప్యతిక్రమ్య రాఘవశ్శీఘ్రగైర్హయైః ।
మయూరహంసాభిరుతాం తతార స్యందికాం నదీం ॥ ౧౨
స మహీం మనునా రాజ్ఞా దత్తామిక్ష్వాకవే పురా ।
స్ఫీతాం రాష్ట్రావృతాం రామః వైదేహీమన్వదర్శయత్ ॥ ౧౩
సూత ఇత్యేవ చాభాష్య సారథిం తమభీక్ష్ణశః ।
హంసమత్తస్వరః శ్రీమాన్ ఉవాచ పురుషర్షభః ॥ ౧౪
కదాఽహం పునరాగమ్య సరయ్వాః పుష్పితే వనే ।
మృగయాం పర్యటిష్యామి మాత్రా పిత్రా చ సంగతః ॥ ౧౫
రాజర్షీణాం హి లోకేఽస్మిన్ రత్యర్థం మృగయావనే ।
కాలే వృతాం తాం మనుజైః ధన్వినామభికాంక్షితాం ॥ ౧౬

నాత్యర్థమభికాంక్షామి మృగయాం సరయూవనే ।
రతిర్హ్యేషాఽతులా లోకే రాజర్షిగణసమ్మతా ॥ ౧౪
స తమధ్వానమైక్ష్వాకః సూతం మధురయా గిరా ।
తం తమర్థమభిప్రేత్య యయౌ వాక్యముదీరయన్ ॥ ౧౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచాశస్సర్గః.

విశాలాన్ కోసలాన్ రమ్యాన్ యాత్వా లక్ష్మణపూర్వజః ।
అయోధ్యాఽభిముఖో ధీమాన్ ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఆపృచ్ఛే త్వాం పురి శ్రేష్ఠే కాకుత్స్థపరిపాలితే ।
దైవతాని చ యాని త్వాం పాలయంత్యావసంతి చ ॥ ౨
నివృత్తవనవాసస్త్వాం అనృణో జగతీపతేః ।
పునర్ద్రక్ష్యామి మాత్రా చ పిత్రా చ సహ సంగతః ॥ ౩
తతో రుధిరతామ్రాక్షః భుజముద్యమ్య దక్షిణం ।,
అశ్రుపూర్ణముఖో దీనోఽబ్రవీజ్జానపదం జనం ॥ ౪
అనుక్రోశో దయా చైవ యథార్హం మయి వః కృతః ।
చిరం దుఃఖస్య పాపీయః గమ్యతామర్థసిద్ధయే ॥ ౫
తేఽభివాద్య మహాత్మానం కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణం ।
విలపంతో నరా ఘోరం వ్యతిష్ఠంత క్వచిత్ క్వచిత్ ॥ ౬

తథా విలపతాం తేషాం అతృప్తానాం చ రాఘవః ।
అచక్షుర్విషయం ప్రాయాత్ యథాఽర్కః క్షణదాముఖే ॥ ౭
తతో ధాన్యధనోపేతాన్ దానశీలజనాన్ శివాన్ ।
అకుతశ్చిద్భయాన్ రమ్యాన్ చైత్యయూపసమావృతాన్ ॥ ౮
ఉద్యానామ్రవణోపేతాన్ సంపన్నసలిలాశయాన్ ।
తుష్టపుష్టజనాకీర్ణాన్ గోకులాకులసేవితాన్ ॥ ౯
లక్షణీయాన్నరేంద్రాణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితాన్ ।
రథేన పురుషవ్యాఘ్రః కోసలానత్యవర్తత ॥ ౧౦
మధ్యేన ముదితం స్ఫీతం రమ్యోద్యానసమాకులం ।
రాజ్యం భోగ్యం నరేంద్రాణాం యయౌ ధృతిమతాం వరః॥౧౧
తత్ర త్రిపథగాం దివ్యాం శివతోయామశైవలాం ।
దదర్శ రాఘవో గంగాం పుణ్యామృషినిషేవితాం ॥ ౧౨
ఆశ్రమైరవిదూరస్థైః శ్రీమద్భిస్సమలంకృతాం ।
కాలేఽప్సరోభిర్హృష్టాభిః సేవితాంభోహ్రదాం శివాం ॥ ౧౩
దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితాం ।
నాగగంధర్వపత్నీభిః సేవితాం సతతం శివాం ॥ ౧౪
దేవాక్రీడశతాకీర్ణాం దేవోద్యానశతాయుతాం ।
దేవార్థమాకాశగమాం విఖ్యాతాం దేవపద్మినీం ॥ ౧౫
జలాఘాటాట్టహాసోగ్రాం ఫేననిర్మలహాసినీం ।
క్వచిద్వేణీకృతజలాం క్వచిదావర్తశోభితాం ॥ ౧౬

క్వచిత్ స్తిమితగంభీరాం క్వచిద్వేగజలాకులాం ।
క్వచిద్గంభీరనిర్ఘోషాం క్వచిద్భైరవనిస్స్వనాం ॥ ౧౭
దేవసంఘాప్లుతజలాం నిర్మలోత్పలశోభితాం ।
క్వచిదాభోగపులినాం క్వచిన్నిర్మలవాలుకాం ॥ ౧౮
హంససారససంఘుష్టాం చక్రవాకోపకూజితాం ।
సదామదైశ్చ విహగైః అభిసన్నాదితాంతరాం ॥ ౧౯
క్వచిత్తీరరుహైర్వృక్షైః మాలాభిరభిశోభితాం ।
క్వచిత్ ఫుల్లోత్పలచ్ఛన్నాం క్వచిత్పద్మవనాకులాం ॥ ౨౦
క్వచిత్కుముదషండైశ్చ కుట్మలైరుపశోభితాం ।
నానాపుష్పరజోధ్వస్తాం సమదామివ చ క్వచిత్ ॥ ౨౧
వ్యపేతమలసంఘాతాం మణినిర్మలదర్శనాం ।
దిశాగజైర్వనగజైః మత్తైశ్చ వరవారణైః ॥ ౨౨
దేవోపవాహ్యైశ్చ ముహుః సన్నాదితవనాంతరాం ।
ప్రమదామివ యత్నేన భూషితాం భూషణోత్తమైః ॥ ౨౩
ధవైః పుష్పైః కిసలయైః వృతాం గుల్మైర్ద్విజైస్తథా ।
శింశుమారైశ్చ నక్రైశ్చ భుజంగైశ్చ నిషేవితాం ॥ ౨౪
విష్ణుపాదచ్యుతాం దివ్యాం అపాపాం పాపనాశినీం ।
తాం శంకరజటాజూటాత్ భ్రష్టాం సాగరతేజసా ॥ ౨౫
సముద్రమహిషీం గంగాం సారసక్రౌంచనాదితాం ।
ఆససాద మహాబాహుః శృంగిబేరపురం ప్రతి ॥ ౨౬

తామూర్మికలిలావర్తాం అన్వవేక్ష్య మహారథః।
సుమన్త్రమబ్రవీత్సూతం ఇహైవాద్య వసామహే॥ ౨౭
అవిదూరాదయం నద్యాః బహుపుష్పప్రవాళవాన్।
సుమహానింగుదీవృక్షః వసామోఽత్రైవ సారథే॥ ౨౮
ద్రక్ష్యామస్సరితాం శ్రేష్ఠాం సమ్మాన్యసలిలాం శివామ్।
దేవదానవగంధర్వమృగమానుషపక్షిణామ్॥ ౨౯
లక్ష్మణశ్చ సుమన్త్రశ్చ బాఢమిత్యేవ రాఘవమ్।
ఉక్త్వా తమింగుదీవృక్షం తదోపయయతుర్హయైః॥ ౩౦
రామోఽభియాయ తం రమ్యం వృక్షమిక్ష్వాకునన్దనః।
రథాదవాతరత్తస్మాత్ సభార్యస్సహలక్ష్మణః॥ ౩౧
సుమన్త్రోఽప్యవతీర్యాస్మాత్ మోచయిత్వా హయోత్తమాన్।
వృక్షమూలగతం రామం ఉపతస్థే కృతాంజలిః॥ ౩౨
తత్ర రాజా గుహో నామ రామస్యాత్మసమస్సఖా।
నిషాదజాత్యో బలవాన్ స్థపతిశ్చేతి విశ్రుతః॥ ౩౩
స శ్రుత్వా పురుషవ్యాఘ్రం రామం విషయమాగతమ్।
వృద్ధైః పరివృతోఽమాత్యైః జ్ఞాతిభిశ్చాప్యుపాగతః॥ ౩౪
తతో నిషాదాధిపతిం దృష్ట్వా దూరాదుపస్థితమ్।
సహ సౌమిత్రిణా రామః సమాగచ్ఛద్గుహేన సః॥ ౩౫
తమార్తస్సంపరిష్వజ్య గుహో రాఘవమబ్రవీత్।
యథాఽయోధ్యా తథేయం తే రామ కిం కరవాణి తే॥ ౩౬

ఈదృశం హి మహాబాహో కః ప్రాప్స్యత్యతిథిం ప్రియం ।
తతో గుణవదన్నాద్యం ఉపాదాయ పృథగ్విధం ॥ ౩౭
అర్ఘ్యం చోపానయత్క్షిప్రం వాక్యం చేదమువాచ హ ।
స్వాగతం తే మహాబాహో తవేయమఖిలా మహీ ॥ ౩౮
వయం ప్రేష్యా భవాన్ భర్తా సాధు రాజ్యం ప్రశాధి నః ।
భక్ష్యం భోజ్యం చ పేయం చ లేహ్యం చేదముపస్థితం ॥ ౩౯
శయనాని చ ముఖ్యాని వాజినాం ఖాదనం చ తే ।
గుహమేవం బ్రువాణం తు రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥ ౪౦
అర్చితాశ్చైవ హృష్టాశ్చ భవతా సర్వథా వయం ।
పద్భ్యామభిగమాచ్చైవ స్నేహసందర్శనేన చ ॥ ౪౧
భుజాభ్యాం సాధు పీనాభ్యాం పీడయన్ వాక్యమబ్రవీత్ ।
దిష్ట్యా త్వాం గుహ పశ్యామి అరోగం సహ బాంధవైః ॥ ౪౨
అపి తే కుశలం రాష్ట్రే మిత్రేషు చ ధనేషు చ ।
యత్త్విదం భవతా కించిత్ ప్రీత్యా సమభికల్పితం ॥ ౪౩
సర్వం తదనుజానామి న హి వర్తే ప్రతిగ్రహే ।
కుశచీరాజినధరం ఫలమూలాశినం చ మాం ॥ ౪౪
విద్ధి ప్రణిహితం ధర్మే తాపసం వనగోచరం ।
అశ్వానాం ఖాదనేనాహం అర్థీ నాన్యేన కేనచిత్ ॥ ౪౫
ఏతావతాఽత్ర భవతా భవిష్యామి సుపూజితః ।
ఏతే హి దయితా రాజ్ఞః పితుర్దశరథస్య మే ॥ ౪౬

ఏతైస్సువిహితైరశ్వైః భవిష్యామ్యహమర్చితః ।
అశ్వానాం ప్రతిపానం చ ఖాదనం చైవ సోఽన్వశాత్ ॥ ౪౭
గుహస్తత్రైవ పురుషాన్ త్వరితం దీయతామితి ।
తతశ్చీరోత్తరాసంగః సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమామ్ ॥ ౪౮
జలమేవాదదే భోజ్యం లక్ష్మణేనాహృతం స్వయం ।
తస్య భూమౌ శయానస్య పాదౌ ప్రక్షాళ్య లక్ష్మణః ॥ ౪౯
సభార్యస్య తతోఽభ్యేత్య తస్థౌ వృక్షముపాశ్రితః ।
గుహోఽపి సహ సూతేన సౌమిత్రిమనుభాషయన్ ॥ ౫౦
అన్వజాగ్రత్తతో రామం అప్రమత్తో ధనుర్ధరః ।
తథా శయానస్య తతోఽస్య ధీమతః
యశస్వినో దాశరథేర్మహాత్మనః ।
అదృష్టదుఃఖస్య సుఖోచితస్య సా
తదా వ్యతీయాయ చిరేణ శర్వరీ ॥ ౫౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః.

తం జాగ్రతమదంభేన భ్రాతురర్థాయ లక్ష్మణం ।
గుహస్సంతాపసంతప్తః రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧
ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా ।
ప్రత్యాశ్వసిహి సాధ్వస్యాం రాజపుత్ర యథాసుఖం ॥ ౨

ఉచితోఽయం జనస్సర్వః క్లేశానాం త్వం సుఖోచితః ।
గుప్త్యర్థం జాగరిష్యామః కాకుత్స్థస్య వయం నిశాం ॥ ౩
న హి రామాత్ప్రియతమః మమాస్తి భువి కశ్చన ।
బ్రవీమ్యేతదహం సత్యం సత్యేనైవ చ తే శపే ॥ ౪
అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్ సుమహద్యశః ।
ధర్మావాప్తిం చ విపులాం అర్థావాప్తిం చ కేవలాం ॥ ౫
సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా ।
రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిః సర్వతో జ్ఞాతిభిస్సహ ॥ ౬
న హి మేఽవిదితం కించిత్ వనేఽస్మిన్ చరతస్సదా ।
చతురంగం హ్యపి బలం సుమహత్ ప్రసహేమహి ॥ ౭
లక్ష్మణస్తం తదోవాచ రక్ష్యమాణాస్త్వయాఽనఘ ।
నాత్ర భీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ ౮
కథం దాశరథౌ భూమౌ శయానే సహ సీతయా ।
శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధుం జీవితం వా సుఖాని వా ॥ ౯
యో న దేవాసురైస్సర్వైః శక్యః ప్రసహితుం యుధి ।
తం పశ్య సుఖసంవిష్టం తృణేషు సహ సీతయా ॥ ౧౦
యో మంత్రతపసా లబ్ధః వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః ।
ఏకో దశరథస్యైషః పుత్రస్సదృశలక్షణః ॥ ౧౧
అస్మిన్ ప్రవ్రాజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి ।
విధవా మేదినీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥ ౧౨

వినద్య సుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః ।
నిర్ఘోషోపరతం చాతః మన్యే రాజనివేశనం ॥ ౧౩
కౌసల్యా చైవ రాజా చ తథైవ జననీ మమ ।
నాశంసె యది జీవంతి సర్వే తే శర్వరీమిమాం ॥ ౧౪
జీవేదపి హి మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా ।
తద్దుఃఖం యత్తు కౌసల్యా వీరసూర్వినశిష్యతి ॥ ౧౫
అనురక్తజనాకీర్ణా సుఖా లోకప్రియావహా ।
రాజవ్యసనసంసృష్టా సా పురీ వినశిష్యతి ॥ ౧౬
కథం పుత్రం మహాత్మానం జ్యేష్ఠం ప్రియమపశ్యతః ।
శరీరం ధారయిష్యంతి ప్రాణా రాజ్ఞో మహాత్మనః ॥ ౧౭
వినష్టే నృపతౌ పశ్చాత్ కౌసల్యా వినశిష్యతి ।
అనంతరం చ మాతాఽపి మమ నాశముపైష్యతి ॥ ౧౮
అతిక్రాంతమతిక్రాంతం అనవాప్య మనోరథం ।
రాజ్యే రామమనిక్షిప్య పితా మె వినశిష్యతి ॥ ౧౯
సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్కాలేఽప్యుపస్థితే ।
ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరిష్యంతి భూమిపం ॥ ౨౦
రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్తమహాపథాం ।
హర్మ్యప్రాసాదసంపన్నాం గణికావరశోభితాం ॥ ౨౧
రథాశ్వగజసంబాధాం తూర్యనాదవినాదితాం ।
సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులాం ॥ ౨౨

ఆరామోద్యానసంపన్నాం సమాజోత్సవశాలినీం ।
సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధానీం పితుర్మమ ॥ ౧౩
అపి జీవేద్దశరథః వనవాసాత్పునర్వయం ।
ప్రత్యాగమ్య మహాత్మానం అపి పశ్యేమ సువ్రతం ॥ ౧౪
అపి సత్యప్రతిజ్ఞేన సార్ధం కుశలినా వయం ।
నివృత్తవనవాసేఽస్మిన్ అయోధ్యాం ప్రవిశేమహి ॥ ౧౫
పరిదేవయమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః ।
తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వరీ సాఽత్యవర్తత ॥ ౧౬
తథాహి సత్యం బ్రువతి ప్రజాహితే
నరేంద్రపుత్రే గురుసౌహృదాద్గుహః ।
ముమోచ బాష్పం వ్యసనాభిపీడితః
జ్వరాతురో నాగ ఇవ వ్యథాతురః ॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకపంచాశస్సర్గః.

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః.

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పృథువక్షా మహాయశాః ।
ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం లక్ష్మణం శుభలక్షణం ॥ ౧
భాస్కరోదయకాలోఽయం గతా భగవతీ నిశా ।
అసౌ సుకృష్ణో విహగః కోకిలస్తాత కూజతి ॥ ౨

బర్హిణానాం చ నిర్ఘోషః శ్రూయతే నదతాం వనే ।
తరామ జాహ్నవీం సౌమ్య శీఘ్రగాం సాగరంగమామ్ ॥ ౩
విజ్ఞాయ రామస్య వచః సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః ।
గుహమామన్త్ర్య సూతం చ సోఽతిష్ఠద్భ్రాతురగ్రతః ॥ ౪
స తు రామస్య వచనం నిశమ్య ప్రతిగృహ్య చ ।
స్థపతిస్తూర్ణమాహూయ సచివానిదమబ్రవీత్ ॥ ౫
అస్య వాహనసంయుక్తాం కర్ణగ్రాహవతీం శుభామ్ ।
సుప్రతారాం దృఢాం తీర్థే శీఘ్రం నావముపాహర ॥ ౬
తం నిశమ్య సమాదేశం గుహామాత్యగణో మహాన్ ।
ఉపోహ్య రుచిరాం నావం గుహాయ ప్రత్యవేదయత్ ॥ ౭
తతస్స ప్రాంజలిర్భూత్వా గుహో రాఘవమబ్రవీత్ ।
ఉపస్థితేయం నౌర్దేవ భూయః కిం కరవాణి తే ॥ ౮
తవామరసుతప్రఖ్య తర్తుం సాగరగాం నదీమ్ ।
నౌరియం పురుషవ్యాఘ్ర తాం త్వమారోహ సువ్రత ॥ ౯
అథోవాచ మహాతేజా రామో గుహమిదం వచః ।
కృతకామోఽస్మి భవతా శీఘ్రమారోప్యతామితి ॥ ౧౦
తతః కలాపాన్ సన్నహ్య ఖడ్గౌ బధ్వా చ ధన్వినౌ ।
జగ్మతుర్యేన తౌ గంగాం సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ ౧౧
రామమేవ తు ధర్మజ్ఞం ఉపగమ్య వినీతవత్ ।
కిమహం కరవాణీతి సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ ౧౨

తతోఽబ్రవీద్దాశరథిస్సుమంత్రం
స్పృశన్ కరేణోత్తమదక్షిణేన ।
సుమంత్ర శీఘ్రం పునరేవ యాహి
రాజ్ఞస్సకాశే భవ చాప్రమత్తః ॥ ౧౩
నివర్తస్వేత్యువాచైనం ఏతావద్ధి కృతం మమ ।
రథం విహాయ పద్భ్యాం తు గమిష్యామో మహావనం ॥ ౧౪
ఆత్మానం త్వభ్యనుజ్ఞాతం అవేక్ష్యార్తస్స సారథిః ।
సుమంత్రః పురుషవ్యాఘ్రం ఐక్ష్వాకమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౫
నాతిక్రాంతమిదం లోకే పురుషేణేహ కేనచిత్ ।
తవ సభ్రాతృభార్యస్య వాసః ప్రాకృతవద్వనే ॥ ౧౬
న మన్యే బ్రహ్మచర్యేఽస్తి స్వధీతే వా ఫలోదయః ।
మార్దవార్జవయోర్వాఽపి త్వాం చేద్వ్యసనమాగతం ॥ ౧౭
సహ రాఘవ వైదేహ్యా భ్రాత్రా చైవ వనే వసన్ ।
త్వం గతిం ప్రాప్స్యసె వీర త్రిలోకాంస్తు జయన్నివ ॥ ౧౮
వయం ఖలు హతా రామ యే త్వయాఽప్యుపవంచితాః ।
కైకేయ్యా వశమేష్యామః పాపాయా దుఃఖభాగినః ॥ ౧౯
ఇతి బ్రువన్నాత్మసమం సుమంత్రస్సారథిస్తదా ।
దృష్ట్వా దూరగతం రామం దుఃఖార్తో రురుదే చిరం ॥ ౨౦
తతస్తు విగతే బాష్పే సూతం స్పృష్టోదకం శుచిం ।
రామస్తు మధురం వాక్యం పునఃపునరువాచ తం ॥ ౨౧

ఇక్ష్వాకూణాం త్వయా తుల్యం సుహృదం నోపలక్షయే ।
యథా దశరథో రాజా మాం న శోచేత్తథా కురు ॥ ౨౨
శోకోపహతచేతాశ్చ వృద్ధశ్చ జగతీపతిః ।
కామభారావసన్నశ్చ తస్మాదేతద్బ్రవీమి తే ॥ ౨౩
యద్యదాజ్ఞాపయేత్కించిత్ స మహాత్మా మహీపతిః ।
కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం కార్యం తదవికాంక్షయా ॥ ౨౪
ఏతదర్థం హి రాజ్యాని ప్రశాసతి నరేశ్వరాః ।
యదేషాం సర్వకృత్యేషు మనో న ప్రతిహన్యతే ॥ ౨౫
యద్యథా స మహారాజః నాళీకమధిగచ్ఛతి ।
న చ తామ్యతి దుఃఖేన సుమంత్ర కురు తత్తథా ॥ ౨౬
అదృష్టదుఃఖం రాజానం వృద్ధమార్యం జితేంద్రియం ।
బ్రూయాస్త్వమభివాద్యైవ మమ హేతోరిదం వచః ॥ ౨౭
నైవాహమనుశోచామి లక్ష్మణో న చ మైథిలీ ।
అయోధ్యాయాశ్చ్యుతాశ్చేతి వనే వత్స్యామహేతి చ॥ ౨౮
చతుర్దశసు వర్షేషు నివృత్తేషు పునః పునః ।
లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ద్రక్ష్యసి క్షిప్రమాగతాన్ ॥ ౨౯
ఏవముక్త్వా తు రాజానం మాతరం చ సుమంత్ర మే ।
అన్యాశ్చ దేవీస్సహితాః కైకేయీం చ పునఃపునః ॥ ౩౦
ఆరోగ్యం బ్రూహి కౌసల్యాం అథ పాదాభివందనం ।
సీతాయా మమ చార్యస్య వచనాల్లక్ష్మణస్య చ ॥ ౩౧

బ్రూయాశ్చ హి మహారాజం భరతం క్షిప్రమానయ ।
ఆగతశ్చాపి భరతః స్థాప్యో నృపమతే పదే ॥ ౩౨
భరతం చ పరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభిషిచ్య చ ।
అస్మత్సంతాపజం దుఃఖం న త్వామభిభవిష్యతి ॥ ౩౩
భరతశ్చాపి వక్తవ్యః యథా రాజని వర్తసే ।
తథా మాతృషు వర్తేథాః సర్వాస్వేవావిశేషతః ॥ ౩౪
యథా చ తవ కైకేయీ సుమిత్రా చ విశేషతః ।
తథైవ దేవీ కౌసల్యా మమ మాతా విశేషతః ॥ ౩౫
తాతస్య ప్రియకామేన యౌవరాజ్యమవేక్షతా ।
లోకయోరుభయోశ్శక్యం నిత్యదా సుఖమేధితుం ॥ ౩౬
నివర్త్యమానో రామేణ సుమంత్రశ్శోకకర్శితః ।
తత్సర్వం వచనం శ్రుత్వా స్నేహాత్కాకుత్స్థమబ్రవీత్ ॥ ౩౭
యదహం నోపచారేణ బ్రూయాం స్నేహాదవిక్లబః ।
భక్తిమానితి తత్తావత్ వాక్యం త్వం క్షంతుమర్హసి ॥ ౩౮
కథం హి త్వద్విహీనోఽహం ప్రతియాస్యామి తాం పురీం ।
తవ తావద్వియోగేన పుత్రశోకాకులామివ ॥ ౩౯
సరామమపి తావన్మే రథం దృష్ట్వా తదా జనః ।
వినా రామం రథం దృష్ట్వా విదీర్యేతాపి సా పురీ ॥ ౪౦
దైన్యం హి నగరీ గచ్ఛేత్ దృష్ట్వా శూన్యమిమం రథం ।
సూతావశేషం స్వం సైన్యం హతవీరమివాహవే ॥ ౪౧

దూరేఽపి నివసంతం త్వాం మానసేనాగ్రతస్స్థితం ।
చింతయంత్యోఽద్య నూనం త్వాం నిరాహారాః కృతాః ప్రజాః ॥
దృష్టం తద్ధి త్వయా రామ యాదృశం త్వత్ప్రవాసనే ।
ప్రజానాం సంకులం వృత్తం త్వచ్ఛోకక్లాంతచేతసాం ॥ ౪౩
ఆర్తనాదో హి యః పౌరైః ముక్తస్త్వద్విప్రవాసనే ।
సరథం మాం నిశామ్యైవ కుర్యుశ్శతగుణం తతః ॥ ౪౪
అహం కిం చాపి వక్ష్యామి దేవీం తవ సుతో మయా ।
నీతోఽసౌ మాతులకులం సంతాపం మా కృథా ఇతి ॥ ౪౫
అసత్యమపి నైవాహం బ్రూయాం వచనమీదృశం ।
కథమప్రియమేవాహం బ్రూయాం సత్యమిదం వచః ॥ ౪౬
మమ తావన్నియోగస్థాః త్వద్బంధుజనవాహినః ।
కథం రథం త్వయా హీనం ప్రవక్ష్యంతి హయోత్తమాః ॥ ౪౭
తన్న శక్ష్యామ్యహం గంతుం అయోధ్యాం త్వదృతేఽనఘ ।
వనవాసానుయానాయ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥ ౪౮
యది మే యాచమానస్య త్యాగమేవ కరిష్యసి ।
సరథోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యామి త్యక్తమాత్ర ఇహ త్వయా ॥ ౪౯
భవిష్యంతి వనే యాని తపోవిఘ్నకరాణి తే ।
రథేన ప్రతిబాధిష్యే తాని సత్త్వాని రాఘవ ॥ ౫౦
త్వత్కృతే న మయాఽవాప్తం రథచర్యాకృతం సుఖం ।
ఆశంసే త్వత్కృతేనాహం వనవాసకృతం సుఖం ॥ ౫౧

ప్రసీదేచ్ఛామి తేఽరణ్యే భవితుం ప్రత్యనంతరః ।
ప్రీత్యాఽభిహితమిచ్ఛామి భవ మే ప్రత్యనంతరః ॥ ౫౨
ఇమే చాపి హయా వీర యది తే వనవాసినః ।
పరిచర్యాం కరిష్యంతి ప్రాప్స్యంతి పరమాం గతిం ॥ ౫౩
తవ శుశ్రూషణం మూర్ధ్నా కరిష్యామి వనే వసన్ ।
అయోధ్యాం దేవలోకం వా సర్వథా ప్రజహామ్యహం ॥ ౫౪
న హి శక్యా ప్రవేష్టుం సా మయాఽయోధ్యా త్వయా వినా ।
రాజధానీ మహేంద్రస్య యథా దుష్కృతకర్మణా ॥ ౫౫
వనవాసే క్షయం ప్రాప్తే మమైష హి మనోరథః ।
యదనేన రథేనైవ త్వాం వహేయం పురీం పునః ॥ ౫౬
చతుర్దశ హి వర్షాణి సహితస్య త్వయా వనే ।
క్షణభూతాని యాస్యంతి శతసంఖ్యాన్యతోఽన్యథా ॥ ౫౭
భృత్యవత్సల తిష్ఠంతం భర్తృపుత్రగతే పథి ।
భక్తం భృత్యం స్థితం స్థిత్యాం త్వం న మాం హాతుమర్హసి ॥
ఏవం బహువిధం దీనం యాచమానం పునః పునః ।
రామో భృత్యానుకంపీ తు సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ॥ ౫౯
జానామి పరమాం భక్తిం మయి తే భర్తృవత్సల ।
శృణు చాపి యదర్థం త్వాం ప్రేషయామి పురీమితః ॥ ౬౦
నగరీం త్వాం గతం దృష్ట్వా జననీ మే యవీయసీ ।
కైకేయీ ప్రత్యయం గచ్ఛేత్ ఇతి రామో వనం గతః ॥ ౬౧

పరితుష్టా హి సా దేవీ వనవాసం గతే మయి ।
రాజానం నాతిశంకేత మిథ్యావాదీతి ధార్మికం ॥ ౬౨
ఏష మే ప్రథమః కల్పః యదంబా మే యవీయసీ ।
భరతారక్షితం స్ఫీతం పుత్రరాజ్యమవాప్నుయాత్ ॥ ౬౩
మమ ప్రియార్థం రాజ్ఞశ్చ సరథస్త్వం పురీం వ్రజ ।
సందిష్టశ్చాసి యానర్థాన్ తాంస్తాన్ బ్రూయాస్తథా తథా ॥ ౬౪
ఇత్యుక్త్వా వచనం సూతం సాంత్వయిత్వా పునఃపునః ।
గుహం వచనమక్లీబః రామో హేతుమదబ్రవీత్ ॥ ౬౫
నేదానీం గుహ యోగ్యోఽయం వాసో మే సజనే వనే ।
అవశ్యం హ్యాశ్రమే వాసః కర్తవ్యస్తద్గతో విధిః ॥ ౬౬
సోఽహం గృహీత్వా నియమం తపస్విజనభూషణం ।
హితకామః పితుర్భూయః సీతాయా లక్ష్మణస్య చ ॥ ౬౭
జటాః కృత్వా గమిష్యామి న్యగ్రోధక్షీరమానయ ।
తత్ క్షీరం రాజపుత్రాయ గుహః క్షిప్రముపాహరత్ ॥ ౬౮
లక్ష్మణస్యాత్మనశ్చైవ రామస్తేనాకరోజ్జటాః ।
దీర్ఘబాహుర్నరవ్యాఘ్రః జటిలత్వమధారయత్ ॥ ౬౯
తౌ తదా చీరవసనౌ జటామండలధారిణౌ ।
అశోభేతామృషిసమౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౭౦
తతో వైఖానసం మార్గం ఆస్థితస్సహలక్ష్మణః ।
వ్రతమాదిష్టవాన్ రామః సహాయం గుహమబ్రవీత్ ॥ ౭౧

అప్రమత్తో బలే కోశే దుర్గే జనపదే తథా ।
భవేథా గుహ రాజ్యం హి దురారక్షతమం మతం ॥ ౭౨
తతస్తం సమనుజ్ఞాయ గుహమిక్ష్వాకునందనః ।
జగామ తూర్ణమవ్యగ్రః సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥ ౭౩
స తు దృష్ట్వా నదీతీరే నావమిక్ష్వాకునందనః ।
తితీర్షుశ్శీఘ్రగాం గంగాం ఇదం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౭౪
ఆరోహ త్వం నరవ్యాఘ్ర స్థితాం నావమిమాం శనైః ।
సీతాం చారోపయాన్వక్షం పరిగృహ్య మనస్వినీం ॥ ౭౫
స భ్రాతుశ్శాసనం శ్రుత్వా సర్వమప్రతికూలయన్ ।
ఆరోప్య మైథిలీం పూర్వం ఆరురోహాత్మవాంస్తతః ॥ ౭౬
అథారురోహ తేజస్వీ స్వయం లక్ష్మణపూర్వజః ।
తతో నిషాదాధిపతిః గుహో జ్ఞాతీనచోదయత్ ॥ ౭౭
రాఘవోపి మహాతేజాః నావమారుహ్య తాం తతః ।
బ్రహ్మవత్ క్షత్రవచ్చైవ జజాప హితమాత్మనః ॥ ౭౮
ఆచమ్య చ యథాశాస్త్రం నదీం తాం సహ సీతయా ।
ప్రాణమత్ ప్రీతిసంహృష్టః లక్ష్మణశ్చామితప్రభః ॥ ౭౯
అనుజ్ఞాయ సుమంత్రం చ సబలం చైవ తం గుహం ।
ఆస్థాయ నావం రామస్తు చోదయామాస నావికాన్ ॥ ౮౦
తతస్తైశ్చోదితా సా నౌః కర్ణధారసమాహితా ।
శుభస్ఫ్యవేగాభిహతా శీఘ్రం సలిలమత్యగాత్ ॥ ౮౧

మధ్యం తు సమనుప్రాప్య భాగీరథ్యాస్త్వనిందితా ।
వైదేహీ ప్రాంజలిర్భూత్వా తాం నదీమిదమబ్రవీత్ ॥ ౮౨
పుత్రో దశరథస్యాయం మహారాజస్య ధీమతః ।
నిదేశం పారయిత్వేమం గంగే త్వదభిరక్షితః ॥ ౮౩
చతుర్దశ హి వర్షాణి సమగ్రాణ్యుష్య కాననే ।
భ్రాత్రా సహ మయా చైవ పునః ప్రత్యాగమిష్యతి ॥ ౮౪
తతస్త్వాం దేవి సుభగే క్షేమేణ పునరాగతా ।
యక్ష్యే ప్రముదితా గంగే సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ ౮౫
త్వం హి త్రిపథగా దేవి బ్రహ్మలోకం సమీక్షసే ।
భార్యా చోదధిరాజస్య లోకేఽస్మిన్ సంప్రదృశ్యసే ॥ ౮౬
సా త్వాం దేవి నమస్యామి ప్రశంసామి చ శోభనే ।
ప్రాప్తరాజ్యే నరవ్యాఘ్రే శివేన పునరాగతే ॥ ౮౭
గవాం శతసహస్రాణి వస్త్రాణ్యన్నం చ పేశలం ।
బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాస్యామి తవ ప్రియచికీర్షయా ॥ ౮౮
సురాఘటసహస్రేణ మాంసభూతోదనేన చ ।
యక్ష్యే త్వాం ప్రయతా దేవి పురీం పునరుపాగతా ॥ ౮౯
యాని త్వత్తీరవాసీని దైవతాని వసంతి చ ।
తాని సర్వాణి యక్ష్యామి తీర్థాన్యాయతనాని చ ॥ ౯౦
పునరేవ మహాబాహుః మయా భ్రాత్రా చ సంగతః ।
అయోధ్యాం వనవాసాత్తు ప్రవిశత్వనఘోఽనఘే ॥ ౯౧

తథా సంభాషమాణా సా సీతా గంగామనిందితా ।
దక్షిణా దక్షిణం తీరం క్షిప్రమేవాభ్యుపాగమత్ ॥ ౯౨
తీరం తు సమనుప్రాప్య నావం హిత్వా నరర్షభః ।
ప్రాతిష్ఠత సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చ పరంతపః ॥ ౯౩
అథాబ్రవీన్మహాబాహుః సుమిత్రానందవర్ధనం ।
భవ సంరక్షణార్థాయ సజనే విజనేఽపి వా ॥ ౯౪
అవశ్యం రక్షణం కార్యం అదృష్టే విజనే వనే ।
అగ్రతో గచ్ఛ సౌమిత్రే సీతా త్వామనుగచ్ఛతు ॥ ౯౫
పృష్ఠతోఽహం గమిష్యామి త్వాం చ సీతాం చ పాలయన్ ।
అన్యోన్యస్యేహ నో రక్షా కర్తవ్యా పురుషర్షభ ॥ ౯౬
న హి తావదతిక్రాంతా సుకరా కాచన క్రియా ।
అద్య దుఃఖం తు వైదేహీ వనవాసస్య వేత్స్యతి ॥ ౯౭
ప్రణష్టజనసంబాధం క్షేత్రారామవివర్జితం ।
విషమం చ ప్రపాతం చ వనమద్య ప్రవేక్ష్యతి ॥ ౯౮
శ్రుత్వా రామస్య వచనం ప్రతస్థే లక్ష్మణోఽగ్రతః ।
అనంతరం చ సీతాయాః రాఘవో రఘునందనః ॥ ౯౯

గతం తు గంగాపరపారమాశు
రామం సుమంత్రః ప్రతతం నిరీక్ష్య ।
అధ్వప్రకర్షాద్వినివృత్తదృష్టిః
ముమోచ బాష్పం వ్యథితస్తపస్వీ ॥ ౧౦౦

స లోకపాలప్రతిమప్రభావవాన్
తీర్త్వా మహాత్మా వరదో మహానదీం ।
తతస్సమృద్ధాన్ శుభసస్యమాలినః
క్రమేణ వత్సాన్ముదితానుపాగమత్ ॥ ౧౦౧
తౌ తత్ర హత్వా చతురో మహామృగాన్
వరాహమృశ్యం పృషతం మహారురుం ।
ఆదాయ మేధ్యం త్వరితం బుభుక్షితౌ
వాసాయ కాలే యయతుర్వనస్పతిం ॥ ౧౦౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – ద్విపంచాశస్సర్గః.

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః.

స తం వృక్షం సమాసాద్య సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమాం ।
రామో రమయతాం శ్రేష్ఠః ఇతి హోవాచ లక్ష్మణం ॥ ౧
అద్యేయం ప్రథమా రాత్రిః యాతా జనపదాద్బహిః ।
యా సుమంత్రేణ రహితా తాం నోత్కంఠితుమర్హసి ॥ ౨
జాగర్త్తవ్యమతంద్రిభ్యాం అద్య ప్రభృతి రాత్రిషు ।
యోగక్షేమం హి సీతాయాః వర్త్తతే లక్ష్మణావయోః ॥ ౩
రాత్రిం కథంచిదేవేమాం సౌమిత్రే వర్త్తయామహే ।
ఉపావర్త్తామహే భూమౌ ఆస్తీర్య స్వయమార్జితైః ॥ ౪

స తు సంవిశ్య మేదిన్యాం మహార్హశయనోచితః ।
ఇమాస్సౌమిత్రయే రామః వ్యాజహార కథాశ్శుభాః ॥ ౫
ధ్రువమద్య మహారాజః దుఃఖం స్వపితి లక్ష్మణ ।
కృతకామా తు కైకేయీ తుష్టా భవితుమర్హతి ॥ ౬
సా హి దేవీ మహారాజం కైకేయీ రాజ్యకారణాత్ ।
అపి న చ్యావయేత్ ప్రాణాన్ దృష్ట్వా భరతమాగతం ॥ ౭
అనాథశ్చ హి వృద్ధశ్చ మయా చైవ వినాకృతః ।
కిం కరిష్యతి కామాత్మా కైకేయీవశమాగతః ॥ ౮
ఇదం వ్యసనమాలోక్య రాజ్ఞశ్చ మతివిభ్రమం ।
కామ ఏవార్థధర్మాభ్యాం గరీయానితి మే మతిః ॥ ౯
కో హ్యవిద్వానపి పుమాన్ ప్రమదాయాః కృతే త్యజేత్ ।
ఛందానువర్తినం పుత్రం తాతో మామివ లక్ష్మణ ॥ ౧౦
సుఖీ బత సభార్యశ్చ భరతః కైకయీసుతః ।
ముదితాన్ కోసలానేకః యో భోక్ష్యత్యధిరాజవత్ ॥ ౧౧
స హి సర్వస్య రాజ్యస్య ముఖమేకం భవిష్యతి ।
తాతే చ వయసాఽతీతే మయి చారణ్యమాస్థితే ॥ ౧౨
అర్థధర్మౌ పరిత్యజ్య యః కామమనువర్తతే ।
ఏవమాపద్యతే క్షిప్రం రాజా దశరథో యథా ॥ ౧౩
మన్యే దశరథాంతాయ మమ ప్రవ్రాజనాయ చ ।
కైకేయీ సౌమ్య సంప్రాప్తా రాజ్యాయ భరతస్య చ ॥ ౧౪

అపీదానీం న కైకేయీ సౌభాగ్యమదమోహితా ।
కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ సంప్రబాధేత మత్కృతే ॥ ౧౫
మా స్మ మత్కారణాద్దేవీ సుమిత్రా దుఃఖమావసేత్ ।
అయోధ్యామిత ఏవ త్వం కాల్యే ప్రవిశ లక్ష్మణ ॥ ౧౬
అహమేకో గమిష్యామి సీతయా సహ దండకాన్ ।
అనాథాయా హి నాథస్త్వం కౌసల్యాయా భవిష్యసి ॥ ౧౭
క్షుద్రకర్మా హి కైకేయీ ద్వేషమన్యాయ్యమాచరేత్ ।
పరిదద్యా హి ధర్మజ్ఞే భరతే మమ మాతరం ॥ ౧౮
నూనం జాత్యంతరే కస్మిన్ స్త్రియః పుత్రైర్వియోజితాః ।
జనన్యా మమ సౌమిత్రే తస్మాదేతదుపస్థితం ॥ ౧౯
మయా హి చిరపుష్టేన దుఃఖసంవర్ధితేన చ ।
విప్రాయుజ్యత కౌసల్యా ఫలకాలే ధిగస్తు మాం ॥ ౨౦
మా స్మ సీమంతినీ కాచిత్ జనయేత్పుత్రమీదృశం ।
సౌమిత్రే యోఽహమంబాయాః దద్మి శోకమనంతకం ॥ ౨౧
మన్యే ప్రీతివిశిష్టా సా మత్తో లక్ష్మణ శారికా ।
యస్యాస్తచ్ఛ్రూయతే వాక్యం శుక పాదమరేర్దశ ॥ ౨౨
శోచంత్యా అల్పభాగ్యాయాః న కించిదుపకుర్వతా ।
పుత్రేణ కిమపుత్రాయాః మయా కార్యమరిందమ ॥ ౨౩
అల్పభాగ్యా హి మే మాతా కౌసల్యా రహితా మయా ।
శేతే పరమదుఃఖార్తా పతితా శోకసాగరే । ౨౪

ఏకో హ్యహమయోధ్యాం చ పృథివీం చాపి లక్ష్మణ ।
తరేయమిషుభిః క్రుద్ధః నను వీర్యమకారణం ॥ ౨౫
అధర్మభయభీతశ్చ పరలోకస్య చానఘ ।
తేన లక్ష్మణ నాద్యాహం ఆత్మానమభిషేచయే ॥ ౨౬
ఏతదన్యచ్చ కరుణం విలప్య విజనే వనే ।
అశ్రుపూర్ణముఖో రామః నిశి తూష్ణీముపావిశత్ ॥ ౨౭
విలప్యోపరతం రామం గతార్చిషమివానలం ।
సముద్రమివ నిర్వేగం ఆశ్వాసయత లక్ష్మణః ॥ ౨౮
ధ్రువమద్య పురీ రాజన్ అయోధ్యా యుధినాం వర ।
నిష్ప్రభా త్వయి నిష్క్రాన్తే గతచంద్రేవ శర్వరీ ॥ ౨౯
నైతదౌపయికం రామ యదిదం పరితప్యసే ।
విషాదయసి సీతాం చ మాం చైవ పురుషర్షభ ॥ ౩౦
న చ సీతా త్వయా హీనా న చాహమపి రాఘవ ।
ముహూర్తమపి జీవావః జలాన్మత్స్యావివోద్ధృతౌ ॥ ౩౧
న హి తాతం న శత్రుఘ్నం న సుమిత్రాం పరంతప ।
ద్రష్టుమిచ్ఛేయమద్యాహం స్వర్గం వాఽపి త్వయా వినా ॥ ౩౨
తతస్తత్ర సుఖాసీనౌ నాతిదూరే నిరీక్ష్య తాం ।
న్యగ్రోధే సుకృతాం శయ్యాం భేజాతే ధర్మవత్సలౌ ॥ ౩౩

స లక్ష్మణస్యోత్తమపుష్కలం వచః
నిశమ్య చైవం వనవాసమాదరాత్ ।

సమాన్సమస్తా విదధే పరంతపః
ప్రపద్య ధర్మం సుచిరాయ రాఘవః ॥ ౩౪
తతస్తు తస్మిన్ విజనే వనే తదా
మహాబలౌ రాఘవవంశవర్ధనౌ ।
న తౌ భయం సంభ్రమమభ్యుపేయతుః
యథైవ సింహౌ గిరిసానుగోచరౌ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః.

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః.

తే తు తస్మిన్ మహావృక్షే ఉషిత్వా రజనీం శివాం ।
విమలేఽభ్యుదితే సూర్యే తస్మాద్దేశాత్ ప్రతస్థిరే ॥ ౧
యత్ర భాగీరథీం గంగాం యమునాఽభిప్రవర్తతే ।
జగ్ముస్తం దేశముద్దిశ్య విగాహ్య సుమహద్వనం ॥ ౨
తే భూమిభాగాన్ వివిధాన్ దేశాంశ్చాపి మనోరమాన్ ।
అదృష్టపూర్వాన్ పశ్యంతః తత్ర తత్ర యశస్వినః ॥ ౩
యథాక్షేమేణ గచ్ఛన్ సః పశ్యంశ్చ వివిధాన్ ద్రుమాన్ ।
నివృత్తమాత్రే దివసే రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ ౪
ప్రయాగమభితః పశ్య సౌమిత్రే ధూమమున్నతం ।
అగ్నేర్భగవతః కేతుం మన్యే సన్నిహితో మునిః ॥ ౫

నూనం ప్రాప్తాస్స్మ సంభేదం గంగాయమునయోర్వయం ।
తథా హి శ్రూయతే శబ్దః వారిణో వారిఘట్టితః ॥ ౬
దారూణి పరిభిన్నాని వనజైరుపజీవిభిః ।
భరద్వాజాశ్రమె చైతే దృశ్యంతే వివిధా ద్రుమాః ॥ ౭
ధన్వినౌ తౌ సుఖం గత్వా లంబమానే దివాకరే ।
గంగాయమునయోస్సంధౌ ప్రాపతుర్నిలయం మునేః ॥ ౮
రామస్త్వాశ్రమమాసాద్య త్రాసయన్ మృగపక్షిణః ।
గత్వా ముహూర్తమధ్వానం భరద్వాజముపాగమత్ ॥ ౯
తతస్త్వాశ్రమమాసాద్య మునేర్దర్శనకాంక్షిణౌ ।
సీతయాఽనుగతౌ వీరౌ దూరాదేవావతస్థతుః ॥ ౧౦
స ప్రవిశ్య మహాత్మానం ఋషిం శిష్యగణైర్వృతం ।
సంశితవ్రతమేకాగ్రం తపసా లబ్ధచక్షుషం ॥ ౧౧
హుతాగ్నిహోత్రం దృష్ట్వైవ మహాభాగం కృతాంజలిః ।
రామస్సౌమిత్రిణా సార్ధం సీతయా చాభ్యవాదయత్ ॥ ౧౨
న్యవేదయత చాత్మానం తస్మై లక్ష్మణపూర్వజః ।
పుత్రౌ దశరథస్యావాం భగవన్ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౩
భార్యా మమేయం వైదేహీ కల్యాణీ జనకాత్మజా ।
మాం చానుయాతా విజనం తపోవనమనిందితా ॥ ౧౪
పిత్రా ప్రవ్రాజ్యమానం మాం సౌమిత్రిరనుజః ప్రియః ।
అయమన్వగమద్భ్రాతా వనమేవ దృఢవ్రతః ॥ ౧౫

పిత్రా నియుక్తా భగవన్ ప్రవేక్ష్యామస్తపోవనం ।
ధర్మమేవ చరిష్యామః తత్ర మూలఫలాశనాః ॥ ౧౬
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః ।
ఉపానయత ధర్మాత్మా గామర్ఘ్యముదకం తతః ॥ ౧౭
నానావిధానన్నరసాన్ వన్యమూలఫలాశ్రయాన్ ।
తేభ్యో దదౌ తప్తతపాః వాసం చైవాభ్యకల్పయత్ ॥ ౧౮
మృగపక్షిభిరాసీనః మునిభిశ్చ సమంతతః ।
రామమాగతమభ్యర్చ్య స్వాగతేనాహ తం మునిః ॥ ౧౯
ప్రతిగృహ్య చ తామర్చాం ఉపవిష్టం స రాఘవం ।
భరద్వాజోఽబ్రవీద్వాక్యం ధర్మయుక్తమిదం తదా ॥ ౨౦
చిరస్య ఖలు కాకుత్స్థ పశ్యామి త్వామిహాగతం ।
శ్రుతం తవ మయా చేదం వివాసనమకారణం ॥ ౨౧
అవకాశో వివిక్తోఽయం మహానద్యోస్సమాగమే ।
పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ వసత్విహ భవాన్ సుఖం ॥ ౨౨
ఏవముక్తస్తు వచనం భరద్వాజేన రాఘవః ।
ప్రత్యువాచ శుభం వాక్యం రామస్సర్వహితే రతః ॥ ౨౩
భగవన్నిత ఆసన్నః పౌరజానపదో జనః ।
సుదర్శమిహ మాం ప్రేక్ష్య మన్యేఽహమిమమాశ్రమం ॥ ౨౪
ఆగమిష్యతి వైదేహీం మాం చాపి ప్రేక్షకో జనః ।
అనేన కారణేనాహం ఇహ వాసం న రోచయే ॥ ౨౫

ఏకాంతే పశ్య భగవన్ ఆశ్రమస్థానముత్తమం ।
రమేత యత్ర వైదేహీ సుఖార్హా జనకాత్మజా ॥ ౨౬
ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరద్వాజో మహామునిః ।
రాఘవస్య తతో వాక్యం అర్థగ్రాహకమబ్రవీత్ ॥ ౨౭
దశక్రోశ ఇత స్తాత గిరిర్యత్ర నివత్స్యసి ।
మహర్షిసేవితః పుణ్యః సర్వతస్సుఖదర్శనః ॥ ౨౮
గోలాంగూలానుచరితః వానరర్క్షనిషేవితః ।
చిత్రకూట ఇతి ఖ్యాతః గంధమాదనసన్నిభః ॥ ౨౯
యావతా చిత్రకూటస్య నరః శృంగాణ్యవేక్ష్యతే ।
కల్యాణాని సమాధత్తే న పాపే కురుతే మనః ॥ ౩౦
ఋషయస్తత్ర బహవః విహృత్య శరదాం శతం ।
తపసా దివమారూఢాః కపాలశిరసా సహ ॥ ౩౧
ప్రవివిక్తమహం మన్యే తం వాసం భవతస్సుఖం ।
ఇహ వా వనవాసాయ వస రామ మయా సహ ॥ ౩౨
స రామం సర్వకామైస్తం భరద్వాజః ప్రియాతిథిం ।
సభార్యం సహ చ భ్రాత్రా ప్రతిజగ్రాహ ధర్మవిత్ ॥ ౩౩
తస్య ప్రయాగే రామస్య తం మహర్షిముపేయుషః ।
ప్రపన్నా రజనీ పుణ్యా చిత్రాః కథయతః కథాః ॥ ౩౪
సీతాతృతీయః కాకుత్స్థః పరిశ్రాంతస్సుఖోచితః ।
భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే తాం రాత్రిమవసత్సుఖం ॥ ౩౫

ప్రభాతాయాం రజన్యాం తు భరద్వాజముపాగమత్ ।
ఉవాచ నరశార్దూలః మునిం జ్వలితతేజసం ॥ ౩౬
శర్వరీం భగవన్నద్య సత్యశీల తవాశ్రమే ।
ఉషితాః స్మేహ వసతిం అనుజానాతు నో భవాన్ ॥ ౩౭
రాత్ర్యాం తు తస్యాం వ్యుష్టాయాం భరద్వాజోఽబ్రవీదిదం ।
మధుమూలఫలోపేతం చిత్రకూటం వ్రజేతి హ ॥ ౩౮
వాసమౌపయికం మన్యే తవ రామ మహాబల ।
నానానగగణోపేతః కిన్నరోరగసేవితః ॥ ౩౯
మయూరనాదాభిరుతః గజరాజనిషేవితః ।
గమ్యతాం భవతా శైలః చిత్రకూటస్స విశ్రుతః ॥ ౪౦
పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ బహుమూలఫలాయుతః ।
తత్ర కుంజరయూథాని మృగయూథాని చాభితః ॥ ౪౧
విచరంతి వనాంతేఽస్మిన్ తాని ద్రక్ష్యసి రాఘవ ।
సరిత్ప్రస్రవణప్రస్థాన్ దరీకందరనిర్ఝరాన్ ॥ ౪౨
చరతస్సీతయా సార్ధం నందిష్యతి మనస్తవ ।

ప్రహృష్టకోయష్టికకోకిలస్వనైః
వినాదితం తం వసుధాధరం శివం ।
మృగైశ్చ మత్తైర్బహుభిశ్చ కుంజరైః
సురమ్యమాసాద్య సమావసాశ్రమం ॥ ౪౩

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – చతుఃపంచాశస్సర్గః.

అథ పంచపంచాశస్సర్గః.

ఉషిత్వా రజనీం తత్ర రాజపుత్రావరిందమౌ ।
మహర్షిమభివాద్యాథ జగ్మతుస్తం గిరిం ప్రతి ॥ ౧
తేషాం చైవ స్వస్త్యయనం మహర్షిస్స చకార హ ।
ప్రస్థితాంశ్చైవ తాన్ ప్రేక్ష్య పితా పుత్రానివాన్వగాత్ ॥ ౨
తతః ప్రచక్రమే వక్తుం వచనం స మహామునిః ।
భరద్వాజో మహాతేజాః రామం సత్యపరాక్రమం ॥ ౩
గంగాయమునయోస్సంధిం ఆసాద్య మనుజర్షభౌ ।
కాళిందీమనుగచ్ఛేతాం నదీం పశ్చాన్ముఖాశ్రితాం ॥ ౪
అథాసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతసమాపగాం ।
తస్యాస్తీర్థం ప్రచలితం పురాణం ప్రేక్ష్య రాఘవౌ ॥ ౫
తత్ర యూయం ప్లవం కృత్వా తరతాంశుమతీం నదీం ।
తతో న్యగ్రోధమాసాద్య మహాంతం హరితచ్ఛదం ॥ ౬
వివృద్ధం బహుభిర్వృక్షైః శ్యామం సిద్ధోపసేవితం ।
తస్మై సీతాఽంజలిం కృత్వా ప్రయుంజీతాశిషశ్శివాః ॥ ౭
సమాసాద్య తు తం వృక్షం వసేద్వాఽతిక్రమేత వా ।
క్రోశమాత్రం తతో గత్వా నీలం ద్రక్ష్యథ కాననం ॥ ౮
పలాశబదరీమిశ్రం రమ్యం వంశైశ్చ యామునైః ।
స పంథాశ్చిత్రకూటస్య గతస్సుబహుశో మయా ॥ ౯

రమ్యో మార్దవయుక్తశ్చ వనదావైర్వివర్జితః ।
ఇతి పంథానమావేద్య మహర్షిస్సంన్యవర్తత ॥ ౧౦
అభివాద్య తథేత్యుక్త్వా రామేణ వినివర్తితః ।
ఉపావృత్తే మునౌ తస్మిన్ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
కృతపుణ్యాస్స్మ సౌమిత్రే మునిర్యన్నోఽనుకంపతే ।
ఇతి తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ మంత్రయిత్వా మనస్వినౌ ॥ ౧౨
సీతామేవాగ్రతః కృత్వా కాళిందీం జగ్మతుర్నదీం ।
అథాసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతోవహాం నదీం ॥ ౧౩
చింతామాపేదిరే సర్వే నదీజలతితీర్షవః ।
తౌ కాష్ఠసంఘాటమథో చక్రతుస్సుమహాప్లవం ॥ ౧౪
శుష్కైర్వంశైస్సమాస్తీర్ణం ఉశీరైశ్చ సమావృతం ।
తతో వేతసశాఖాశ్చ జంబూశాఖాశ్చ వీర్యవాన్ ॥ ౧౫
చకార లక్ష్మణశ్ఛిత్వా సీతాయాస్సుఖమాసనం ।
తత్ర శ్రియమివాచింత్యాం రామో దాశరథిః ప్రియాం ॥ ౧౬
ఈషత్సంలజ్జమానాం తాం అధ్యారోపయత ప్లవం ।
పార్శ్వే చ తత్ర వైదేహ్యాః వసనే భూషణాని చ ॥ ౧౭
ప్లవే కఠినకాజం చ రామశ్చక్రే సహాయుధైః ।
ఆరోప్య ప్రథమం సీతాం సంఘాటం ప్రతిగృహ్య తౌ ॥ ౧౮
తతః ప్రతేరతుర్యత్తౌ వీరౌ దశరథాత్మజౌ ।
కాళిందీమధ్యమాయాతా సీతా త్వేనామవందత ॥ ౧౯

స్వస్తి దేవి తరామి త్వాం పారయేన్మే పతిర్వ్రతం ।
యక్ష్యే త్వాం గోసహస్రేణ సురాఘటశతేన చ ॥ ౨౦
స్వస్తి ప్రత్యాగతే రామే పురీమిక్ష్వాకుపాలితాం ।
కాళిందీమథ సీతా తు యాచమానా కృతాంజలిః ॥ ౨౧
తీరమేవాభిసంప్రాప్తా దక్షిణం వరవర్ణినీ ।
తతః ప్లవేనాంశుమతీం శీఘ్రగామూర్మిమాలినీం ॥ ౨౨
తీరజైర్బహుభిర్వృక్షైః సంతేరుర్యమునాం నదీం ।
తే తీర్ణాః ప్లవముత్సృజ్య ప్రస్థాయ యమునావనాత్ ॥ ౨౩
శ్యామం న్యగ్రోధమాసేదుః శీతళం హరితచ్ఛదం ।
న్యగ్రోధం తముపాగమ్య వైదేహీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౪
నమస్తేఽస్తు మహావృక్ష పారయేన్మే పతివ్రతం ।
కౌసల్యాం చైవ పశ్యేయం సుమిత్రాం చ యశస్వినీం ॥ ౨౫
ఇతి సీతాఽంజలిం కృత్వా పర్యగచ్ఛద్వనస్పతిం ।
అవలోక్య తతస్సీతాం ఆయాచంతీమనిందితాం ॥ ౨౬
దయితాం చ విధేయాం చ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ।
సీతామాదాయ గచ్ఛ త్వం అగ్రతో భరతాగ్రజ ॥ ౨౭
పృష్ఠతోఽహం గమిష్యామి సాయుధో ద్విపదాం వర ।
యద్యత్ఫలం ప్రార్థయతే పుష్పం వా జనకాత్మజా ॥ ౨౮
తత్తత్ ప్రదద్యా వైదేహ్యాః యత్రాస్యా రమతే మనః ।
గచ్ఛతోస్తు తయోర్మధ్యే బభూవ జనకాత్మజా ॥ ౨౯

మతంగయోర్మధ్యగతా శుభా నాగవధూరివ ।
ఏకైకపాదపం గుల్మం లతాం వా పుష్పశాలినీం ॥ ౩౦
అదృష్టపూర్వాం పశ్యంతీ రామం పప్రచ్ఛ సాఽబలా ।
రమణీయాన్ బహువిధాన్ పాదపాన్ కుసుమోత్కటాన్ ॥ ౩౧
సీతావచనసంరబ్ధః ఆనయామాస లక్ష్మణః ।
విచిత్రవాలుకజలాం హంససారసనాదితాం ॥ ౩౨
రేమే జనకరాజస్య తదా ప్రేక్ష్య సుతా నదీం ।
క్రోశమాత్రం తతో గత్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౩
బహూన్ మేధ్యాన్ మృగాన్ హత్వా చేరతుర్యమునావనే ।

విహృత్య తే బర్హిణపూగనాదితే
శుభే వనే వానరవారణాయుతే ।
సమం నదీవప్రముపేత్య సమ్మతం
నివాసమాజగ్మురదీనదర్శనాః ॥ ౩౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - పంచపంచాశస్సర్గః.

అథ షట్పంచాశస్సర్గః.

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం అవసుప్తమనంతరం ।
ప్రబోధయామాస శనైః లక్ష్మణం రఘునందనః ॥ ౧
సౌమిత్రే శృణు వన్యానాం వల్గు వ్యాహరతాం స్వనం ।
సంప్రతిష్ఠామహే కాలః ప్రస్థానస్య పరంతప ॥ ౨

స సుప్తస్సమయే భ్రాత్రా లక్ష్మణః ప్రతిబోధితః ।
జహౌ నిద్రాం చ తంద్రీం చ ప్రసక్తం చ పథిశ్రమం ॥ ౩
తత ఉత్థాయ తే సర్వే స్పృష్ట్వా నద్యాశ్శివం జలం ।
పంథానమృషిణాఽఽదిష్టం చిత్రకూటస్య తం యయుః ॥ ౪
తతస్సంప్రస్థితః కాలే రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।
సీతాం కమలపత్రాక్షీం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
ఆదీప్తానివ వైదేహి సర్వతః పుష్పితాన్ నగాన్ ।
స్వైః పుష్పైః కింశుకాన్ పశ్య మాలినశ్శిశిరాత్యయే ॥ ౬
పశ్య భల్లాతకాన్ ఫుల్లాన్ నరైరనుపసేవితాన్ ।
ఫలపత్రైరవనతాన్ నూనం శక్ష్యామి జీవితుం ॥ ౭
పశ్య ద్రోణప్రమాణాని లంబమానాని లక్ష్మణ ।
మధూని మధుకారీభిః సంభృతాని నగేనగే ॥ ౮
ఏష క్రోశతి నత్యూహః తం శిఖీ ప్రతికూజతి ।
రమణీయే వనోద్దేశే పుష్పసంస్తరసంకటే ॥ ౯
మాతంగయూథానుసృతం పక్షిసంఘానునాదితం ।
చిత్రకూటమిమం పశ్య ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిం ॥ ౧౦
సమభూమితలే రమ్యే ద్రుమైర్బహుభిరావృతే ।
పుణ్యే రంస్యామహే తాత చిత్రకూటస్య కాననే ॥ ౧౧
తతస్తౌ పాదచారేణ గచ్ఛంతౌ సహ సీతయా ।
రమ్యమాసేదతుశ్శైలం చిత్రకూటం మనోరమం ॥ ౧౨

తం తు పర్వతమాసాద్య నానాపక్షిగణాయుతం ।
బహుమూలఫలం రమ్యం సంపన్నం సరసోదకం ॥ ౧౩
మనోజ్ఞోఽయం గిరిస్సౌమ్య నానాద్రుమలతాయుతః ।
బహుమూలఫలో రమ్యః స్వాజీవః ప్రతిభాతి మే ॥ ౧౪
మునయశ్చ మహాత్మానః వసంత్యస్మిన్ శిలోచ్చయే ।
అయం వాసో భవేత్తావత్ అత్ర సౌమ్య రమేమహి ॥ ౧౫
ఇతి సీతా చ రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః ।
అభిగమ్యాశ్రమం సర్వే వాల్మీకిమభివాదయన్ ॥ ౧౬
తాన్మహర్షిః ప్రముదితః పూజయామాస ధర్మవిత్ ।
ఆస్యతామితి చోవాచ స్వాగతం తు నివేద్య చ ॥ ౧౭
తతోఽబ్రవీన్మహాబాహుః లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః ।
సన్నివేద్య యథాన్యాయం ఆత్మానమృషయే ప్రభుః ॥ ౧౮
లక్ష్మణానయ దారూణి దృఢాని చ వరాణి చ ।
కురుష్వావసథం సౌమ్య వాసే మేఽభిరతం మనః ॥ ౧౯
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్రిర్వివిధాన్ ద్రుమాన్ ।
ఆజహార తతశ్చక్రే పర్ణశాలామరిందమః ॥ ౨౦
తాం నిష్ఠితాం బద్ధకటాం దృష్ట్వా రామస్సుదర్శనాం ।
శుశ్రూషమాణమేకాగ్రం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
ఐణేయం మాంసమాహృత్య శాలాం యక్ష్యామహే వయం ।
కర్తవ్యం వాస్తుశమనం సౌమిత్రే చిరజీవిభిః ॥ ౨౨

మృగం హత్వాఽఽనయ క్షిప్రం లక్ష్మణేహ శుభేక్షణ ।
కర్తవ్యశ్శాస్త్రదృష్టో హి విధిర్ధర్మమనుస్మర ॥ ౨౩
భ్రాతుర్వచనమాజ్ఞాయ లక్ష్మణః పరవీరహా ।
చకార స యథోక్తం చ తం రామః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨౪
ఐణేయం శ్రపయస్వైతత్ శాలాం యక్ష్యామహే వయం ।
త్వర సౌమ్య ముహూర్తోఽయం ధ్రువశ్చ దివసోప్యయం ॥ ౨౫
స లక్ష్మణః కృష్ణమృగం హత్వా మేధ్యం ప్రతాపవాన్ ।
అథ చిక్షేప సౌమిత్రిః సమిద్ధే జాతవేదసి ॥ ౨౬
తం తు పక్వం సమాజ్ఞాయ నిష్టప్తం ఛిన్నశోణితం ।
లక్ష్మణః పురుషవ్యాఘ్రం అథ రాఘవమబ్రవీత్ ॥ ౨౭
అయం కృష్ణస్సమాప్తాంగః శృతః కృష్ణమృగో యథా ।
దేవతాం దేవసంకాశ యజస్వ కుశలో హ్యసి ॥ ౨౮
రామః స్నాత్వా తు నియతః గుణవాన్ జప్యకోవిదః ।
సంగ్రహేణాకరోత్సర్వాన్ మంత్రాన్ సత్రావసానికాన్ ॥ ౨౯
ఇష్ట్వా దేవగణాన్ సర్వాన్ వివేశావసథం శుచిః ।
బభూవ చ మనోహ్లాదః రామస్యామితతేజసః ॥ ౩౦
వైశ్వదేవబలిం కృత్వా రౌద్రం వైష్ణవమేవ చ ।
వాస్తుసంశమనీయాని మంగళాని ప్రవర్తయన్ ॥ ౩౧
జపం చ న్యాయతః కృత్వా స్నాత్వా నద్యాం యథావిధి ।
పాపసంశమనం రామః చకార బలిముత్తమం ॥ ౩౨

వేదిస్థలవిధానాని చైత్యాన్యాయతనాని చ ।
ఆశ్రమస్యానురూపాణి స్థాపయామాస రాఘవః ॥ ౩౩
వన్యైర్మాల్యైః ఫలైర్మూలైః పక్వైర్మాంసైర్యథావిధి ।
అద్భిర్జపైశ్చ వేదోక్తైః దర్భైశ్చ ససమిత్కుశైః ॥ ౩౪
తౌ తర్పయిత్వా భూతాని రాఘవౌ సహ సీతయా ।
తదా వివిశతుశ్శాలాం సుశుభాం శుభలక్షణౌ ॥ ౩౫

తాం వృక్షపర్ణచ్ఛదనాం మనోజ్ఞాం
యథాప్రదేశం సుకృతాం నివాతాం ।
వాసాయ సర్వే వివిశుస్సమేతాః
సభాం యథా దేవగణాస్సుధర్మాం ॥ ౩౬
అనేకనానామృగపక్షిసంకులె
విచిత్రపుష్పస్తబకైర్ద్రుమైర్యుతే ।
వనోత్తమే వ్యాళమృగానునాదితే
తదా విజహ్రుస్సుసుఖం జితేంద్రియాః ॥ ౩౭
సురమ్యమాసాద్య తు చిత్రకూటం
నదీం చ తాం మాల్యవతీం సుతీర్థాం ।
ననంద హృష్టో మృగపక్షిజుష్టాం
జహౌ చ దుఃఖం పురవిప్రవాసాత్ ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–షట్పంచాశస్సర్గః.

———o———

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః.

—:o:—

కథయిత్వా సుదుఃఖార్తః సుమంత్రేణ చిరం సహ ।
రామే దక్షిణకూలస్థే జగామ స్వగృహం గుహః ॥ ౧
భరద్వాజాభిగమనం ప్రయాగే చ సహాసనం ।
ఆగిరేర్గమనం తేషాం తత్రస్థైరుపలక్షితం ॥ ౨
అనుజ్ఞాతస్సుమంత్రోఽథ యోజయిత్వా హయోత్తమాన్ ।
అయోధ్యామేవ నగరీం ప్రయయౌ గాఢదుర్మనాః ॥ ౩
స వనాని సుగంధీని సరితశ్చ సరాంసి చ ।
పశ్యన్నతియయౌ శీఘ్రం గ్రామాణి నగరాణి చ ॥ ౪
తతస్సాయాహ్నసమయే తృతీయేఽహని సారథిః ।
అయోధ్యాం సమనుప్రాప్య నిరానందాం దదర్శ హ ॥ ౫
స శూన్యామివ నిశ్శబ్దాం దృష్ట్వా పరమదుర్మనాః ।
సుమంత్రశ్చింతయామాస శోకవేగసమాహతః ॥ ౬
కచ్చిన్న సగజా సాశ్వా సజనా సజనాధిపా ।
రామసంతాపదుఃఖేన దగ్ధా శోకాగ్నినా పురీ ॥ ౭
ఇతి చింతాపరస్సూతః వాజిభిశ్శీఘ్రపాతిభిః ।
నగరద్వారమాసాద్య త్వరితః ప్రవివేశ హ ॥ ౮
సుమంత్రమభియాంతం తం శతశోఽథ సహస్రశః ।
క్వ రామ ఇతి పృచ్ఛంతః సూతమభ్యద్రవన్నరాః ॥ ౯

తేషాం శశంస గంగాయాం అహమాపృచ్ఛ్య రాఘవం ।
అనుజ్ఞాతో నివృత్తోఽస్మి ధార్మికేణ మహాత్మనా ॥ ౧౦
తే తీర్ణా ఇతి విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖా జనాః ।
అహో ధిగితి నిశ్వస్య హా రామేతి చ చుక్రుశుః ॥ ౧౧
శుశ్రావ చ వచస్తేషాం బృందం బృందం చ తిష్ఠతాం ।
హతాస్స్మ ఖలు యే నేహ పశ్యామ ఇతి రాఘవం ॥ ౧౨
దానయజ్ఞవివాహేషు సమాజేషు మహత్సు చ ।
న ద్రక్ష్యామః పునర్జాతు ధార్మికం రామమంతరా ॥ ౧౩
కిం సమర్థం జనస్యాస్య కిం ప్రియం కిం సుఖావహం ।
ఇతి రామేణ నగరం పితృవత్పరిపాలితం ॥ ౧౪
వాతాయనగతానాం చ స్త్రీణామన్వంతరాపణం ।
రామశోకాభితప్తానాం శుశ్రావ పరిదేవనం ॥ ౧౫
స రాజమార్గమధ్యేన సుమంత్రః పిహితాననః ।
యత్ర రాజా దశరథః తదేవోపయయౌ గృహం ॥ ౧౬
సోఽవతీర్య రథాచ్ఛీఘ్రం రాజవేశ్మ ప్రవిశ్య చ ।
కక్ష్యాస్సప్తాభిచక్రామ మహాజనసమాకులాః ॥ ౧౭
హర్మ్యైర్విమానైః ప్రాసాదైః అవేక్ష్యాథ సమాగతం ।
హాహాకారకృతా నార్యః రామాదర్శనకర్శితాః ॥ ౧౮
ఆయతైర్విమలైర్నేత్రైః అశ్రువేగపరిప్లుతైః ।
అన్యోన్యమభివీక్షంతే వ్యక్తమార్తతరాః స్త్రియః ॥ ౧౯

తతో దశరథస్త్రీణాం ప్రాసాదేభ్యస్తతస్తతః ।
రామశోకాభితప్తానాం మందం శుశ్రావ జల్పితం ॥ ౧౦
సహ రామేణ నిర్యాతః వినా రామమిహాగతః ।
సూతః కిన్నామ కౌసల్యాం శోచంతీం ప్రతివక్ష్యతి ॥ ౧౧
యథా చ మన్యే దుర్జీవం ఎవం న సుకరం ధ్రువం ।
ఆచ్ఛిద్య పుత్రే నిర్యాతే కౌసల్యా యత్ర జీవతి ॥ ౧౨
సత్యరూపం తు తద్వాక్యం రాజ్ఞః స్త్రీణాం నిశామయన్ ।
ప్రదీప్తమివ శోకేన వివేశ సహసా గృహం ॥ ౧౩
స ప్రవిశ్యాష్టమీం కక్ష్యాం రాజానం దీనమాతురం ।
పుత్రశోకపరిద్యూనం అపశ్యత్ పాండురే గృహే ॥ ౧౪
అభిగమ్య తమాసీనం నరేంద్రమభివాద్య చ ।
సుమంత్రో రామవచనం యథోక్తం ప్రత్యవేదయత్ ॥ ౧౫
స తూష్ణీమేవ తచ్ఛ్రుత్వా రాజా విభ్రాంతచేతనః ।
మూర్ఛితో న్యపతద్భూమౌ రామశోకాభిపీడితః ॥ ౧౬
తతోఽంతఃపురమావిద్ధం మూర్ఛితే పృథివీపతౌ ।
ఉద్ధృత్య బాహూ చుక్రోశ నృపతౌ పతితే క్షితౌ ॥ ౧౭
సుమిత్రయా తు సహితా కౌసల్యా పతితం పతిం ।
ఉత్థాపయామాస తదా వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౮
ఇమం తస్య మహాభాగ దూతం దుష్కరకారిణః ।
వనవాసాదనుప్రాప్తం కస్మాన్న ప్రతిభాషసే ॥ ౧౯

అద్యేమమనయం కృత్వా వ్యపత్రపసి రాఘవ ।
ఉత్తిష్ఠ సుకృతం తేఽస్తు శోకేన స్యాత్సహాయతా ॥ 30
దేవ యస్యా భయాద్రామం నానుపృచ్ఛసి సారథిం ।
నేహ తిష్ఠతి కైకేయీ విస్రబ్ధం ప్రతిభాష్యతాం ॥ 3౧
సా తథోక్త్వా మహారాజం కౌసల్యా శోకలాలసా ।
ధరణ్యాం నిపపాతాశు బాష్పవిప్లుతభాషిణీ ॥ 3౨
ఏవం విలపతీం దృష్ట్వా కౌసల్యాం పతితాం భువి ।
పతిం చావేక్ష్య తాస్సర్వాః సుస్వరం రురుదుః స్త్రియః ॥ 33

తత స్తమంతఃపురనాదముత్థితం
సమీక్ష్య వృద్ధా స్తరుణాశ్చ మానవాః ।
స్త్రియశ్చ సర్వా రురుదుస్సమంతతః
పురం తదాఽఽసీత్ పున రేవ సంకులం ॥ 3౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – సప్తపంచాశస్సర్గః.

—o=o—

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః.

పత్యాశ్వస్తో యదా రాజా మోహాత్ ప్రత్యాగతం పునః ।
అథాజుహావ తం సూతం రామవృత్తాంతకారణాత్ ॥ ౧
అథ సూతో మహారాజం కృతాంజలిరుపస్థితః ।
రామమేవానుశోచంతం దుఃఖశోకసమన్వితం ॥ ౨

వృద్ధం పరమసంతప్తం నవగ్రహమివ ద్విపం ।
వినిశ్వసంతం ధ్యాయంతం అస్వస్థమివ కుంజరం ॥ ౩
రాజా తు రజసా సూతం ధ్వస్తాంగం సముపస్థితం ।
అశ్రుపూర్ణముఖం దీనం ఉవాచ పరమార్తవత్ ॥ ౪
క్వ ను వత్స్యతి ధర్మాత్మా వృక్షమూలముపాశ్రితః ।
సోఽత్యంతసుఖితస్సూత కిమశిష్యతి రాఘవః ॥ ౫
దుఃఖస్యానుచితో దుఃఖం సుమంత్ర శయనోచితః ।
భూమిపాలాత్మజో భూమౌ శేతే కథమనాథవత్ ॥ ౬
యం యాంతమనుయాంతి స్మ పదాతిరథకుంజరాః ।
స వత్స్యతి కథం రామః విజనం వనమాశ్రితః ॥ ౭
వ్యాళైర్మృగైరాచరితం కృష్ణసర్పనిషేవితం ।
కథం కుమారౌ వైదేహ్యా సార్ధం వనముపస్థితౌ ॥ ౮
సుకుమార్యా తపస్విన్యా సుమంత్ర సహ సీతయా ।
రాజపుత్రౌ కథం పాదైః అవరుహ్య రథాద్గతౌ ॥ ౯
సిద్ధార్థః ఖలు సూత త్వం యేన దృష్టౌ మమాత్మజౌ ।
వనాంతం ప్రవిశంతౌ తౌ అశ్వినావివ మందరం ॥ ౧౦
కిమువాచ వచో రామః కిమువాచ చ లక్ష్మణః ।
సుమంత్ర వనమాసాద్య కిమువాచ చ మైథిలీ ॥ ౧౧
ఆసితం శయితం భుక్తం సూత రామస్య కీర్తయ ।
జీవిష్యామ్యహమేతేన యయాతిరివ సాధుషు ॥ ౧౨

ఇతి సూతో నరేంద్రేణ చోదితస్సజ్జమానయా ।
ఉవాచ వాచా రాజానం సబాష్పపరిరబ్ధయా ॥ ౧౩
అబ్రవీన్మాం మహారాజ ధర్మమేవానుపాలయన్ ।
అంజలిం రాఘవః కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్య చ ॥ ౧౪
సూత మద్వచనాత్తస్య తాతస్య విదితాత్మనః ।
శిరసా వందనీయస్య వంద్యౌ పాదౌ మహాత్మనః ॥ ౧౫
సర్వమంతఃపురం వాచ్యం సూత మద్వచనాత్ త్వయా ।
ఆరోగ్యమవిశేషేణ యథార్హం చాభివాదనం ॥ ౧౬
మాతా చ మమ కౌసల్యా కుశలం చాభివాదనం ।
అప్రమాదం చ వక్తవ్యా బ్రూయాశ్చైనామిదం వచః ॥ ౧౭
ధర్మనిత్యా యథాకాలం అగ్న్యగారపరా భవ ।
దేవి దేవస్య పాదౌ చ దేవవత్ పరిపాలయ ॥ ౧౮
అభిమానం చ మానం చ త్యక్త్వా వర్తస్వ మాతృషు ।
అనురాజానమార్యాం చ కైకేయీమంబ కారయ ॥ ౧౯
కుమారే భరతే వృత్తిః వర్తితవ్యా చ రాజవత్ ।
అర్థజ్యేష్ఠా హి రాజానః రాజధర్మమనుస్మర ॥ ౨౦
భరతః కుశలం వాచ్యః వాచ్యో మద్వచనేన చ ।
సర్వాస్వేవ యథాన్యాయం వృత్తిం వర్తస్వ మాతృషు ॥ ౨౧
వక్తవ్యశ్చ మహాబాహుః ఇక్ష్వాకుకులనందనః ।
పితరం యౌవరాజ్యస్థః రాజ్యస్థమనుపాలయ ॥ ౨౨

అతిక్రాంతవయా రాజా మాస్మైనం వ్యపరోరుధః ।
కుమార రాజ్యే జీవ త్వం తస్యైవాజ్ఞాప్రవర్తనాత్ ॥ ౨౩
అబ్రవీచ్చాపి మాం భూయః భృశమశ్రూణి వర్తయన్ ।
మాతేవ మమ మాతా తే ద్రష్టవ్యా పుత్రగర్ధినీ ॥ ౨౪
ఇత్యేవం మాం మహారాజ బ్రువన్నేవ మహాయశాః ।
రామో రాజీవతామ్రాక్షః భృశమశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥ ౨౫
లక్ష్మణస్తు సుసంక్రుద్ధః నిశ్వసన్ వాక్యమబ్రవీత్ ।
కేనాయమపరాధేన రాజపుత్రో వివాసితః ॥ ౨౬
రాజ్ఞా తు ఖలు కైకేయ్యాః లఘు త్వాశ్రిత్య శాసనం ।
కృతం కార్యమకార్యం వా వయం యేనాభిపీడితాః ॥ ౨౭
యది ప్రవ్రాజితో రామః లోభకారణకారితం ।
వరదాననిమిత్తం వా సర్వథా దుష్కృతం కృతం ॥ ౨౮
ఇదం తావద్యథాకామం ఈశ్వరస్య కృతే కృతం ।
రామస్య తు పరిత్యాగే న హేతుముపలక్షయే ॥ ౨౯
అసమీక్ష్య సమారబ్ధం విరుద్ధం బుద్ధిలాఘవాత్ ।
జనయిష్యతి సంక్రోశం రాఘవస్య వివాసనం ॥ ౩౦
అహం తావన్మహారాజే పితృత్వం నోపలక్షయే ।
భ్రాతా భర్తా చ బంధుశ్చ పితా చ మమ రాఘవః ॥ ౩౧
సర్వలోకప్రియం త్యక్త్వా సర్వలోకహితే రతం ।
సర్వలోకోఽనురజ్యేత కథం త్వాఽనేన కర్మణా ॥ ౩౨

సర్వప్రజాభిరామం హి రామం ప్రవ్రాజ్య ధార్మికం ।
సర్వలోకం విరుధ్యేమం కథం రాజా భవిష్యసి ॥ 33
జానకీ తు మహారాజ నిశ్వసంతీ తపస్వినీ ।
భూతోపహతచిత్తేవ విష్ఠితా విస్మితా స్థితా ॥ 3౪
అదృష్టపూర్వవ్యసనా రాజపుత్రీ యశస్వినీ ।
తేన దుఃఖేన రుదతీ నైవ మాం కించిదబ్రవీత్ ॥ 3౫
ఉద్వీక్షమాణా భర్తారం ముఖేన పరిశుష్యతా ।
ముమోచ సహసా బాష్పం మాం ప్రయాంతముదీక్ష్య సా॥ 3౬

తథైవ రామోఽశ్రుముఖః కృతాంజలిః
స్థితోఽభవల్లక్ష్మణబాహుపాలితః ।
తథైవ సీతా రుదతీ తపస్వినీ
నిరీక్షతే రాజరథం తథైవ మాం ॥ 3౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః.

అథ ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

ఇతి బ్రువంతం తం సూతం సుమంత్రం మంత్రిసత్తమం ।
బ్రూహి శేషం పునరితి రాజా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుమంత్రో బాష్పవిక్లబః ।
కథయామాస భూయోపి రామసందేశవిస్తరం ॥ ౨

జటాః కృత్వా మహారాజ చీరవల్కలధారిణౌ ।
గంగాముత్తీర్య తౌ వీరౌ ప్రయాగాభిముఖౌ గతౌ ॥ ౩
అగ్రతో లక్ష్మణో యాతః పాలయన్ రఘునందనం ।
అనంతరం చ సీతాఽథ రాఘవో రఘునందనః ॥ ౪
తాంస్తథా గచ్ఛతో దృష్ట్వా నివృత్తోఽస్మ్యవశస్తదా ।
మమ త్వశ్వా నివృత్తస్య న ప్రావర్తంత వర్త్మని ॥ ౫
ఉష్ణమశ్రు ప్రముంచంతః రామే సంప్రస్థితే వనం ।
ఉభాభ్యాం రాజపుత్రాభ్యాం అథ కృత్వాఽహమంజలిం ॥ ౬
ప్రస్థితో రథమాస్థాయ తద్దుఃఖమపి ధారయన్ ।
గుహేన సార్ధం తత్రైవ స్థితోఽస్మి దివసాన్ బహూన్ ॥ ౭
ఆశయా యది మాం రామః పునశ్శబ్దాపయేదితి ।
విషయే తే మహారాజ రామవ్యసనకర్శితాః ॥ ౮
అపి వృక్షాః పరిమ్లానాః సపుష్పాంకురకోరకాః ।
ఉపతప్తోదకా నద్యః పల్వలాని సరాంసి చ ॥ ౯
పరిశుష్కపలాశాని వనాన్యుపవనాని చ ।
న చ సర్పంతి సత్త్వాని వ్యాళా న ప్రచరంతి చ ॥ ౧౦
రామశోకాభిభూతం తత్ నిష్కూజమభవద్వనం ।
లీనపుష్కరపత్రాశ్చ నరేంద్ర కలుషోదకాః ॥ ౧౧
సంతప్తపద్మాః పద్మిన్యః లీనమీనవిహంగమాః ।
జలజాని చ పుష్పాణి మాల్యాని స్థలజాని చ ॥ ౧౨

నాద్య భాంత్యల్పగంధీని ఫలాని చ యథాపురం ।
అత్రోద్యానాని శూన్యాని ప్రలీనవిహగాని చ ॥ ౧౩
న చాభిరామానారామాన్ పశ్యామి మనుజర్షభ ।
ప్రవిశంతమయోధ్యాం మాం న కశ్చిదభినందతి ॥ ౧౪
నరా రామమపశ్యంతః నిశ్శ్వసంతి ముహుర్ముహుః ।
దేవ రాజరథం దృష్ట్వా వినా రామమిహాగతం ॥ ౧౫
దుఃఖాదశ్రుముఖస్సర్వః రాజమార్గగతో జనః ।
హర్మ్యైర్విమానైః ప్రాసాదైః అవేక్ష్య రథమాగతం ॥ ౧౬
హాహాకారకృతా నార్యః రామాదర్శనకర్శితాః ।
ఆయతైర్విమలైర్నేత్రైః అశ్రువేగపరిప్లుతైః ॥ ౧౭
అన్యోన్యమభివీక్షంతేఽవ్యక్తమార్త్తతరాః స్త్రియః ।
నామిత్రాణాం న మిత్రాణాం ఉదాసీనజనస్య చ ॥ ౧౮
అహమార్త్తతయా కించిత్ విశేషముపలక్షయే ।
అప్రహృష్టమనుష్యా చ దీననాగతురంగమా ॥ ౧౯
ఆర్తస్వరపరిమ్లానా వినిశ్శ్వసితనిస్స్వనా ।
నిరానందా మహారాజ రామప్రవ్రాజనాతురా ॥ ౨౦
కౌసల్యా పుత్రహీనేవ అయోధ్యా ప్రతిభాతి మే ।
సూతస్య వచనం శ్రుత్వా వాచా పరమదీనయా ॥ ౨౧
బాష్పోపహతయా రాజా తం సూతమిదమబ్రవీత్ ।
కైకేయ్యా వినియుక్తేన పాపాభిజనభావయా ॥ ౨౨

మయా న మంత్రకుశలైః వృద్ధైస్సహ సమర్థితం ।
న సుహృద్భిర్న చామాత్యైః మంత్రయిత్వా చ నైగమైః ॥ ౨౩
మయాఽయమర్థస్సంమోహాత్ స్త్రీహేతోస్సహసా కృతః ।
భవితవ్యతయా నూనం ఇదం వా వ్యసనం మహత్ ॥ ౨౪
కులస్యాస్య వినాశాయ ప్రాప్తం సూత యదృచ్ఛయా ।
సూత యద్యస్తి తే కించిత్ మయా తు సుకృతం కృతం॥ ౨౫
త్వం ప్రాపయాశు మాం రామం ప్రాణాస్సంత్వరయంతి మాం।
యద్యద్యాపి మమైవాజ్ఞా నివర్తయతు రాఘవం ॥ ౨౬
న శక్ష్యామి వినా రామం ముహూర్తమపి జీవితుం ।
అథవాఽపి మహాబాహుః గతో దూరం భవిష్యతి ॥ ౨౭
మామేవ రథమారోప్య శీఘ్రం రామాయ దర్శయ ।
వృత్తదంష్ట్రో మహేష్వాసః క్వాసౌ లక్ష్మణపూర్వజః ॥ ౨౮
యది జీవామి సాధ్వేనం పశ్యేయం సీతయా సహ ।
లోహితాక్షం మహాబాహుం ఆముక్తమణికుండలం ॥ ౨౯
రామం యది న పశ్యేయం గమిష్యామి యమక్షయం ।
అతో ను కిం దుఃఖతరం యోఽహమిక్ష్వాకునందనం ॥ ౩౦
ఇమామవస్థామాపన్నః నేహ పశ్యామి రాఘవం ।
హా రామ రామానుజ హా హా వైదేహి తపస్విని ॥ ౩౧
న మాం జానీత దుఃఖేన మ్రియమాణమనాథవత్ ।
స తేన రాజా దుఃఖేన భృశమర్పితచేతనః ॥ ౩౨

అవగాఢస్సుదుష్పారం శోకసాగరమబ్రవీత్ ।
రామశోకమహాభోగః సీతావిరహపారగః ॥ ౩౩
శ్వసితోర్మిమహావర్తః బాష్పఫేనజలావిలః ।
బాహువిక్షేపమీనౌఘః విక్రందితమహాస్వనః ॥ ౩౪
ప్రకీర్ణకేశశైవాలః కైకేయీబడబాముఖః ।
మమాశ్రువేగప్రభవః కుబ్జావాక్యమహాగ్రహః ॥ ౩౫
వరవేలో నృశంసాయాః రామప్రవ్రాజనాయతః ।
యస్మిన్ బత నిమగ్నోఽహం కౌసల్యే రాఘవం వినా ॥ ౩౬
దుస్తరో జీవతా దేవి మయాఽయం శోకసాగరః ।

అశోభనం యోఽహమిహాద్య రాఘవం
దిదృక్షమాణో న లభే సలక్ష్మణం ।
ఇతీవ రాజా విలపన్ మహాయశాః
పపాత తూర్ణం శయనే స మూర్ఛితః ॥ ౩౭

ఇతి విలపతి పార్థివే ప్రణష్టే
కరుణతరం ద్విగుణం చ రామహేతోః ।
వచనమనునిశమ్య తస్య దేవీ
భయమగమత్ పునరేవ రామమాతా ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – ఏకోనషష్టితమస్సర్గః.

—o—

అథ షష్టితమస్సర్గః.

తతో భూతోపసృష్టేవ వేపమానా పునః పునః ।
ధరణ్యాం గతసత్త్వేవ కౌసల్యా సూతమబ్రవీత్ ॥ ౧
నయ మాం యత్ర కాకుత్స్థః సీతా యత్ర చ లక్ష్మణః ।
తాన్ వినా క్షణమప్యత్ర జీవితుం నోత్సహే హ్యహం ॥ ౨
నివర్తయ రథం శీఘ్రం దండకాన్ నయ మామపి ।
అథ తాన్నానుగచ్ఛామి గమిష్యామి యమక్షయం ॥ ౩
బాష్పవేగోపహతయా స వాచా సజ్జమానయా ।
ఇదమాశ్వాసయన్ దేవీం సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ ౪
త్యజ శోకం చ మోహం చ సంభ్రమం దుఃఖజం తథా ।
వ్యవధూయ చ సంతాపం వనే వత్స్యతి రాఘవః ॥ ౫
లక్ష్మణశ్చాపి రామస్య పాదౌ పరిచరన్ వనే ।
ఆరాధయతి ధర్మజ్ఞః పరలోకం జితేంద్రియః ॥ ౬
విజనేఽపి వనే సీతా వాసం ప్రాప్య గృహేష్వివ ।
విస్రంభం లభతేఽభీతా రామే సంన్యస్తమానసా ॥ ౭
నాస్యా దైన్యం కృతం కించిత్ సుసూక్ష్మమపి లక్ష్యతే ।
ఉచితేవ ప్రవాసానాం వైదేహీ ప్రతిభాతి మా ॥ ౮
నగరోపవనం గత్వా యథా స్మ రమతే పురా ।
తథైవ రమతే సీతా నిర్జనేషు వనేష్వపి ॥ ౯

బాలేవ రమతే సీతా బాలచంద్రనిభాననా ।
రామా రామే హ్యధీనాత్మా విజనేఽపి వనే సతీ ॥ ౧౦
తద్గతం హృదయం హ్యస్యాః తదధీనం చ జీవితం ।
అయోధ్యాఽపి భవేత్తస్యాః రామహీనా తథా వనం ॥ ౧౧
పథి పృచ్ఛతి వైదేహీ గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ ।
గతిం దృష్ట్వా నదీనాం చ పాదపాన్ వివిధానపి ॥ ౧౨
రామం వా లక్ష్మణం వాఽపి పృష్ట్వా జానాతి జానకీ ।
అయోధ్యాక్రోశమాత్రే తు విహారమివ సంశ్రితా ॥ ౧౩
ఇదమేవ స్మరామ్యస్యాః సహసైవోపజల్పితం ।
కైకేయీసంశ్రితం వాక్యం నేదానీం ప్రతిభాతి మా ॥ ౧౪
ధ్వంసయిత్వా తు తద్వాక్యం ప్రమాదాత్పర్యుపస్థితం ।
హ్లాదనం వచనం సూతః దేవ్యా మధురమబ్రవీత్ ॥ ౧౫
అధ్వనా వాతవేగేన సంభ్రమేణాతపేన చ ।
న విగచ్ఛతి వైదేహ్యాః చంద్రాంశుసదృశీ ప్రభా ॥ ౧౬
సదృశం శతపత్రస్య పూర్ణచంద్రోపమప్రభం ।
వదనం తద్వదాన్యాయాః వైదేహ్యా న వికంపతే ॥ ౧౭
అలక్తరసరక్తాభౌ అలక్తరసవర్జితౌ ।
అద్యాపి చరణౌ తస్యాః పద్మకోశసమప్రభౌ ॥ ౧౮
నూపురోద్ఘుష్టహేలేవ ఖేలం గచ్ఛతి భామినీ ।
ఇదానీమపి వైదేహీ తద్రాగాన్న్యస్తభూషణా ॥ ౧౯

గజం వా వీక్ష్య సింహం వా వ్యాఘ్రం వా వనమాశ్రితా ।
నాహారయతి సంత్రాసం బాహూ రామస్య సంశ్రితా ॥ ౨౦
న శోచ్యాస్తే న చాత్మానః శోచ్యో నాపి జనాధిపః ।
ఇదం హి చరితం లోకే ప్రతిష్ఠాస్యతి శాశ్వతం ॥ ౨౧

విధూయ శోకం పరిహృష్టమానసాః
మహర్షియాతే పథి సువ్యవస్థితాః ।
వనే రతా వన్యఫలాశనాః పితుః
శుభాం ప్రతిజ్ఞాం పరిపాలయంతి తే ॥ ౨౨
తథాఽపి సూతేన సుయుక్తవాదినా
నివార్యమాణా సుతశోకకర్శితా ।
న చైవ దేవీ విరరామ కూజితాత్
ప్రియేతి పుత్రేతి చ రాఘవేతి చ ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకషష్టితమస్సర్గః.

వనం గతే ధర్మపరే రామే రమయతాం వరే ।
కౌసల్యా రుదతీ స్వార్తా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
యద్యపి త్రిషు లోకేషు ప్రథితం తే మహద్యశః ।
సానుక్రోశో వదాన్యశ్చ ప్రియవాదీ చ రాఘవః ॥ ౨

కథం నరవరశ్రేష్ఠ పుత్రౌ తౌ సహ సీతయా ।
దుఃఖితౌ సుఖసంవృద్ధౌ వనే దుఃఖం సహిష్యతః ॥ ౩
సా నూనం తరుణీ శ్యామా సుకుమారీ సుఖోచితా ।
కథముష్ణం చ శీతం చ మైథిలీ ప్రసహిష్యతే ॥ ౪
భుక్త్వాఽశనం విశాలాక్షీ సూపదంశాన్వితం శుభం ।
వన్యం నైవారమాహారం కథం సీతోపభోక్ష్యతే ॥ ౫
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషం శ్రుత్వా శుభమనిందితా ।
కథం క్రవ్యాదసింహానాం శబ్దం శ్రోష్యత్యశోభనం ॥ ౬
మహేంద్రధ్వజసంకాశః క్వ ను శేతే మహాభుజః ।
భుజం పరిఘసంకాశం ఉపధాయ మహాబలః ॥ ౭
పద్మవర్ణం సుకేశాంతం పద్మనిశ్వాసముత్తమం ।
కదా ద్రక్ష్యామి రామస్య వదనం పుష్కరేక్షణం ॥ ౮
వజ్రసారమయం నూనం హృదయం మే న సంశయః ।
అపశ్యంత్యా న తం యద్వై ఫలతీదం సహస్రధా ॥ ౯
యత్త్వయా కరుణం కర్మ వ్యపోహ్యా మమ బాంధవాః ।
నిరస్తాః పరిధావంతి సుఖార్హాః కృపణా వనే ॥ ౧౦
యది పంచదశే వర్షే రాఘవః పునరేష్యతి ।
జహ్యాద్రాజ్యం చ కోశం చ భరతేనోపభుజ్యతే ॥ ౧౧
భోజయంతి కిల శ్రాద్ధే కేచిత్ స్వానేవ బాంధవాన్ ।
తతః పశ్చాత్ సమీక్షంతే కృతకార్యా ద్విజర్షభాన్ ॥ ౧౨

తత్ర యే గుణవంతశ్చ విద్వాంసశ్చ ద్విజాతయః ।
న పశ్చాత్తేఽభిమన్యంతే సుధామపి సురోపమాః ॥ ౧౩
బ్రాహ్మణేష్వపి తృప్తేషు పశ్చాద్భోక్తుం ద్విజర్షభాః ।
నాభ్యుపైతుమలం ప్రాజ్ఞాః శృంగచ్ఛేదమివర్షభాః ॥ ౧౪
ఏవం కనీయసా భ్రాత్రా భుక్తం రాజ్యం విశాంపతే ।
భ్రాతా జ్యేష్ఠో వరిష్ఠశ్చ కిమర్థం నావమంస్యతే ॥ ౧౫
న పరేణాశితం భక్ష్యం వ్యాఘ్రః ఖాదితుమిచ్ఛతి ।
ఏవమేవ నరవ్యాఘ్రః పరలీఢం న మన్యతే ॥ ౧౬
హవిరాజ్యం పురోడాశః కుశా యూపాశ్చ ఖాదిరాః ।
నైతాని యాతయామాని కుర్వంతి పునరధ్వరే ॥ ౧౭
తథా హ్యాత్తమిదం రాజ్యం హృతసారాం సురామివ ।
నాభిమంతుమలం రామః నష్టసోమమివాధ్వరం ॥ ౧౮
న చేమాం ధర్షణాం రామః సంగచ్ఛేదత్యమర్షణః ।
దారయేన్మందరమపి స హి క్రుద్ధశ్శితైశ్శరైః ॥ ౧౯
త్వాం తు నోత్సహతే హంతుం మహాత్మా పితృగౌరవాత్ ।
ససోమార్కగ్రహగణం నభస్తారావిచిత్రితం ॥ ౨౦
పాతయేద్యో దివం క్రుద్ధః స త్వాం న వ్యతివర్తతే ।
ప్రక్షోభయేద్వారయేద్వా మహీం శైలశతాచితాం ॥ ౨౧
నైవంవిధమసత్కారం రాఘవో మర్షయిష్యతి ।
బలవానివ శార్దూలః వాలధేరవమర్శనం ॥ ౨౨

నైతస్య సహితా లోకాః భయం కుర్యుర్మహామృధే ।
అధర్మం త్విహ ధర్మాత్మా లోకం ధర్మేణ యోజయేత్ ॥ ౨౩

సన్వసా కాంచనైర్బాణైః మహావీర్యో మహాభుజః ।
యుగాంత ఇవ భూతాని సాగరానపి నిర్దహేత్ ॥ ౨౪

స తాదృశస్సింహబలః వృషభాక్షో నరర్షభః ।
స్వయమేవ హతః పిత్రా జలజేనాత్మజో యథా ॥ ౨౫

ద్విజాతిచరితో ధర్మః శాస్త్రదృష్టస్సనాతనః ।
యది తే ధర్మనిరతే త్వయా పుత్రే వివాసితే ॥ ౨౬

గతిరేకా పతిర్నార్యాః ద్వితీయా గతిరాత్మజః ।
తృతీయా జ్ఞాతయో రాజన్ చతుర్థీ నేహ విద్యతే ॥ ౨౭

తత్ర త్వం చైవ మే నాస్తి రామశ్చ వనమాశ్రితః ।
న వనం గంతుమిచ్ఛామి సర్వథా నిహతా త్వయా ॥ ౨౮

హతం త్వయా రాజ్యమిదం సరాష్ట్రం
హతస్తథాఽఽత్మా సహ మంత్రిభిశ్చ ।
హతా సపుత్రాఽస్మి హతాశ్చ పౌరాః
సుతశ్చ భార్యా చ తవ ప్రహృష్టౌ ॥ ౨౯

ఇమాం గిరం దారుణశబ్దసంశ్రితాం
నిశమ్య రాజాఽపి ముమోహ దుఃఖితః ।
తతస్స శోకం ప్రవివేశ పార్థివః
స్వదుష్కృతం చాపి పునస్తదా స్మరన్ ॥ 30

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః.

అథ ద్విషష్టితమస్సర్గః.

ఏవం తు రుద్ధయా రాజా రామమాత్రా సశోకయా ।
శ్రావితః పరుషం వాక్యం చింతయామాస దుఃఖితః ॥ ౧
చింతయిత్వా స చ నృపః ముమోహ వ్యాకులేంద్రియః ।
అథ దీర్ఘేణ కాలేన సంజ్ఞామాప పరంతపః ॥ ౨
స సంజ్ఞాముపలభ్యైవ దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వసన్ ।
కౌసల్యాం పార్శ్వతో దృష్ట్వా పునశ్చింతాముపాగమత్ ॥ ౩
తస్య చింతయమానస్య ప్రత్యభాత్ కర్మ దుష్కృతం ।
యదనేన కృతం పూర్వం అజ్ఞానాచ్ఛబ్దవేధినా ॥ ౪
అమనాస్తేన శోకేన రామశోకేన చ ప్రభుః ।
ద్వాభ్యామపి మహారాజః శోకాభ్యామన్వతప్యత ॥ ౫
దహ్యమానస్స శోకాభ్యాం కౌసల్యామాహ భూపతిః ।
వేపమానోఽంజలిం కృత్వా ప్రసాదార్థమవాఙ్ముఖః ॥ ౬
ప్రసాదయే త్వాం కౌసల్యే రచితోఽయం మయాఽంజలిః ।
వత్సలా చానృశంసా చ త్వం హి నిత్యం పరేష్వపి ॥ ౭
భర్తా తు ఖలు నారీణాం గుణవాన్ నిర్గుణోఽపి వా ।
ధర్మం విమృశమానానాం ప్రత్యక్షం దేవి దైవతం ॥ ౮
సా త్వం ధర్మపరా నిత్యం దృష్టలోకపరావరా ।
నార్హసే విప్రియం వక్తుం దుఃఖితాఽపి సుదుఃఖితం ॥ ౯

తద్వాక్యం కరుణం రాజ్ఞః శ్రుత్వా దీనస్య భాషితం ।
కౌసల్యా వ్యసృజద్బాష్పం ప్రణాళీవ నవోదకం ॥ ౧౦
సా మూర్ధ్ని బధ్వా రుదతీ రాజ్ఞః పద్మమివాంజలిం ।
సంభ్రమాదబ్రవీత్త్రస్తా త్వరమాణాక్షరం వచః ॥ ౧౧
ప్రసీద శిరసా యాచే భూమౌ నిపతితాఽస్మి తే ।
యాచితాఽస్మి హతా దేవ హంతవ్యాఽహం న హి త్వయా ॥
నైషా హి సా స్త్రీ భవతి శ్లాఘనీయేన ధీమతా ।
ఉభయోర్లోకయోర్వీర పత్యా యా సంప్రసాద్యతే ॥ ౧౩
జానామి ధర్మం ధర్మజ్ఞ త్వాం జానే సత్యవాదినం ।
పుత్రశోకార్తయా తత్తు మయా కిమపి భాషితం ॥ ౧౪
శోకో నాశయతే ధైర్యం శోకో నాశయతే శ్రుతం ।
శోకో నాశయతే సర్వం నాస్తి శోకసమో రిపుః ॥ ౧౫
శక్య ఆపతితస్సోఢుం ప్రహారో రిపుహస్తతః ।
సోఢుమాపతితశ్శోకః సుసూక్ష్మోఽపి న శక్యతే ॥ ౧౬
ధర్మజ్ఞాః శ్రుతిమంతోపి ఛిన్నధర్మార్థసంశయాః ।
యతయో వీర ముహ్యంతి శోకసంమూఢచేతసః ॥ ౧౭
వనవాసాయ రామస్య పంచరాత్రోఽద్య గణ్యతే ।
యశ్శోకహతహర్షాయాః పంచవర్షోపమో మమ ॥ ౧౮
తం హి చింతయమానాయాః శోకోఽయం హృది వర్ధతే ।
నదీనామివ వేగేన సముద్రసలిలం మహత్ ॥ ౧౯

ఏవం హి కథయంత్యాస్తు కౌసల్యాయాశ్శుభం వచః ।
మందరశ్మిరభూత్సూర్యః రజనీ చాభ్యవర్తత ॥ ౨౦
తథా ప్రసాదితో వాక్యైః దేవ్యా కౌసల్యయా నృపః ।
శోకేన చ సమాక్రాంతః నిద్రాయా వశమేయివాన్ ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః.

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః.

ప్రతిబుద్ధో ముహూర్తేన శోకోపహతచేతనః ।
అథ రాజా దశరథః స చింతామభ్యపద్యత ॥ ౧
రామలక్ష్మణయోశ్చైవ వివాసాద్వాసవోపమం ।
ఆవివేశోపసర్గస్తం తమస్సూర్యమివాసురం ॥ ౨
సభార్యే నిర్గతే రామే కౌసల్యాం కోసలేశ్వరః ।
వివక్షురసితాపాంగాం స్మృత్వా దుష్కృతమాత్మనః ॥ 3
స రాజా రజనీం షష్ఠీం రామే ప్రవ్రాజితే వనం ।
అర్ధరాత్రే దశరథః సంస్మరన్ దుష్కృతం కృతం ॥ ౪
స రాజా పుత్రశోకార్తః స్మృత్వా దుష్కృతమాత్మనః ।
కౌసల్యాం పుత్రశోకార్తాం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫
యదాచరతి కల్యాణి శుభం వా యది వాఽశుభం ।
తదేవ లభతే భద్రే కర్తా కర్మజమాత్మనః ॥ ౬

గురులాఘవమర్థానాం ఆరంభే కర్మణాం ఫలం ।
దోషం వా యో న జానాతి స బాల ఇతి హోచ్యతే ॥ ౭
కశ్చిదామ్రవణం ఛిత్వా పలాశాంశ్చ నిషించతి ।
పుష్పం దృష్ట్వా ఫలే గృధ్నుః స శోచతి ఫలాగమే ॥ ౮
అవిజ్ఞాయ ఫలం యో హి కర్మ త్వేవానుధావతి ।
స శోచేత్ఫలవేళాయాం యథా కింశుకసేచకః ॥ ౯
సోఽహమామ్రవణం ఛిత్వా పలాశాంశ్చ న్యషేచయం ।
రామం ఫలాగమే త్యక్త్వా పశ్చాచ్ఛోచామి దుర్మతిః ॥ ౧౦
లబ్ధశబ్దేన కౌసల్యే కుమారేణ ధనుష్మతా ।
కుమారశ్శబ్దవేధీతి మయా పాపమిదం కృతం ॥ ౧౧
తదిదం మేఽనుసంప్రాప్తం దేవి దుఃఖం స్వయంకృతం ।
సంమోహాదిహ బాలేన యథా స్యాద్భక్షితం విషం ॥ ౧౨
యథాఽన్యః పురుషః కశ్చిత్ పలాశైర్మోహితో భవేత్ ।
ఏవం మమాప్యవిజ్ఞాతం శబ్దవేధ్యమయం ఫలం ॥ ౧౩
దేవ్యనూఢా త్వమభవః యువరాజో భవామ్యహం ।
తతః ప్రావృడనుప్రాప్తా మదకామవివర్ధినీ ॥ ౧౪
ఉపాస్య హి రసాన్ భౌమాన్ తప్త్వా చ జగదంశుభిః ।
పరేతాచరితాం భీమాం రవిరావిశతే దిశం ॥ ౧౫
ఉష్ణమంతర్దధే సద్యః స్నిగ్ధా దదృశిరే ఘనాః ।
తతో జహృషిరే సర్వే భేకసారంగబర్హిణః ॥ ౧౬

క్లిన్నపక్షోత్తరాః స్నాతాః కృచ్ఛ్రాదివ పతత్రిణః ।
వృష్టివాతావధూతాగ్రాన్ పాదపానభిపేదిరే ॥ ౧౭
పతితేనాంభసా ఛన్నః పతమానేన చాసకృత్ ।
ఆబభౌ మత్తసారంగః తోయరాశిరివాచలః ॥ ౧౮
పాండుగారుణవర్ణాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి ।
సుస్రువుర్గిరిధాతుభ్యః సభస్మాని భుజంగవత్ ॥ ౧౯
ఆకులారుణతోయాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి ।
ఉన్మార్గజలవాహీని బభూవుర్జలదాగమే ॥ ౨౦
తస్మిన్నతిసుఖే కాలే ధనుష్మానిషుమాన్ రథీ ।
వ్యాయామకృతసంకల్పః సరయూమన్వగాం నదీం ॥ ౨౧
నిపానే మహిషం రాత్రౌ గజం వాఽభ్యాగతం నదీం ।
అన్యం వా శ్వాపదం కంచిత్ జిఘాంసురజితేంద్రియః ॥ ౨౨
తస్మింస్తత్రాహమేకాంతే రాత్రౌ వివృతకార్ముకః ।
తత్రాహం సంవృతం వన్యం హతవాంస్తీరమాగతం ॥ ౨౩
అన్యం చాపి మృగం హింస్రం శబ్దం శ్రుత్వాఽభ్యుపాగతం ।
అథాంధకారే త్వశ్రౌషం జలే కుంభస్య పూర్యతః ॥ ౨౪
అచక్షుర్విషయే ఘోషం వారణస్యేవ నర్దతః ।
తతోఽహం శరముద్ధృత్య దీప్తమాశీవిషోపమం ॥ ౨౫
శబ్దం ప్రతి గజప్రేప్సుః అభిలక్ష్య త్వపాతయం ।
అముంచం నిశితం బాణం అహమాశీవిషోపమం ॥ ౨౬

తత్ర వాగుషసి వ్యక్తా ప్రాదురాసీద్వనౌకసః ।
హా హేతి పతతస్తోయే బాణాభిహతమర్మణః ॥ ౨౭
తస్మిన్ నిపతితే బాణే వాగభూత్తత్ర మానుషీ ।
కథమస్మద్విధే శస్త్రం నిపతేత్తు తపస్విని ॥ ౨౮
ప్రవివిక్తాం నదీం రాత్రౌ ఉదాహారోఽహమాగతః ।
ఇషుణాఽభిహతః కేన కస్య వా కిం కృతం మయా ॥ ౨౯
ఋషేర్హి న్యస్తదండస్య వనే వన్యేన జీవతః ।
కథం ను శస్త్రేణ వధః మద్విధస్య విధీయతే ॥ ౩౦
జటాభారధరస్యైవ వల్కలాజినవాససః ।
కో వధేన మమార్థీ స్యాత్ కిం వాఽస్యాపకృతం మయా ॥
ఏవం నిష్ఫలమారబ్ధం కేవలానర్థసంహితం ।
న కశ్చిత్సాధు మన్యేత యథైవ గురుతల్పగం ॥ ౩౨
నాహం తథాఽనుశోచామి జీవితక్షయమాత్మనః ।
మాతరం పితరం చోభౌ అనుశోచామి మద్వధే ॥ ౩౩
తదేతన్మిథునం వృద్ధం చిరకాలభృతం మయా ।
మయి పంచత్వమాపన్నే కాం వృత్తిం వర్తయిష్యతి ॥ ౩౪
వృద్ధౌ చ మాతాపితరౌ అహం చైకేషుణా హతః ।
కేన స్మ నిహతాస్సర్వే సుబాలేనాకృతాత్మనా ॥ ౩౫
తాం గిరం కరుణాం శ్రుత్వా మమ ధర్మానుకాంక్షిణః ।
కరాభ్యాం సశరం చాపం వ్యథితస్యాపతద్భువి ॥ ౩౬

తస్యాహం కరుణం శ్రుత్వా నిశి లాలపతో బహు ।
సంభ్రాంతశ్శోకవేగేన భృశమాసం విచేతనః ॥ ౩౭
తం దేశమహమాగమ్య దీనసత్వస్సుదుర్మనాః ।
అపశ్యమిషుణా తీరే సరయ్వాస్తాపసం హతం ॥ ౩౮
అవకీర్ణజటాభారం ప్రవిద్ధకలశోదకం ।
పాంసుశోణితదిగ్ధాంగం శయానం శల్యపీడితం ॥ ౩౯
స మాముద్వీక్ష్య నేత్రాభ్యాం త్రస్తమస్వస్థచేతసం ।
ఇత్యువాచ తతః క్రూరం దిధక్షన్నివ తేజసా ॥ ౪౦
కిం తవాపకృతం రాజన్ వనే నివసతా మయా ।
జిహీర్షురంభో గుర్వర్థం యదహం తాడితస్త్వయా ॥ ౪౧
ఏకేన ఖలు బాణేన మర్మణ్యభిహతే మయి ।
ద్వావంధౌ నిహతౌ వృద్ధౌ మాతా జనయితా చ మే ॥ ౪౨
తౌ కథం దుర్బలావంధౌ మత్ప్రతీక్షౌ పిపాసితౌ ।
చిరమాశాకృతాం తృష్ణాం కష్టాం సంధారయిష్యతః ॥ ౪౩
న నూనం తపసో వాఽస్తి ఫలయోగశ్శ్రుతస్య వా ।
పితా యన్మాం న జానాతి శయానం పతితం భువి ॥ ౪౪
జానన్నపి చ కిం కుర్యాత్ అశక్తిరపరిక్రమః ।
భిద్యమానమివాశక్తః త్రాతుమన్యో నగో నగం ॥ ౪౫
పితుస్త్వమేవ మే గత్వా శీఘ్రమాచక్ష్వ రాఘవ ।
న త్వామనుదహేత్క్రుద్ధః వనం వహ్నిరివైధితః ॥ ౪౬

ఇయమేకపదీ రాజన్ యతో మే పితురాశ్రమః ।
తం ప్రసాదయ గత్వా త్వం న త్వాం స కుపితశ్శపేత్ ॥ ౪౭
విశల్యం కురు మాం రాజన్ మర్మ మే నిశితశ్శరః ।
రుణద్ధి మృదు సోత్సేధం తీరమంబురయో యథా ॥ ౪౮
సశల్యః క్లిశ్యతే ప్రాణైః విశల్యో వినశిష్యతి ।
ఇతి మామవిశచ్చింతా తస్య శల్యాపకర్షణే ॥ ౪౯
దుఃఖితస్య చ దీనస్య మమ శోకాతురస్య చ ।
లక్షయామాస హృదయే చింతాం మునిసుత స్తదా ॥ ౫౦
తామ్యమానస్స మాం కృచ్ఛ్రాత్ ఉవాచ పరమార్తవత్ ।
సీదమానో వివృత్తాంగః వేష్టమానో గతః క్షయం ॥ ౫౧
సంస్తభ్య శోకం ధైర్యేణ స్థిరచిత్తో భవానఘ ।
బ్రహ్మహత్యాకృతం పాపం హృదయాదపనీయతాం ॥ ౫౨
న ద్విజాతిరహం రాజన్ మాభూత్తే మనసో వ్యథా ।
శూద్రాయామస్మి వైశ్యేన జాతో జనపదాధిప ॥ ౫౩
ఇతీవ వదతః కృచ్ఛ్రాత్ బాణాభిహతమర్మణః ।
విఘూర్ణతో విచేష్టస్య వేపమానస్య భూతలే ॥ ౫౪
తస్య త్వానమ్యమానస్య తం బాణమహముద్ధరం ।
స మాముద్వీక్ష్య సంత్రస్తః జహౌ ప్రాణాంస్తపోధనః ॥ ౫౫

జలార్ద్రగాత్రం తు విలప్య కృచ్ఛ్రాత్
మర్మవ్రణం సంతతముచ్ఛ్వసంతం ।

తతస్సరయ్వాం తమహం శయానం
సమీక్ష్య భద్రేఽస్మి భృశం విషణ్ణః ॥ ౫౭.

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః.

అథ చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

వధమప్రతిరూపం తు మహర్షేస్తస్య రాఘవః ।
విలపన్నేవ ధర్మాత్మా కౌసల్యాం పునరబ్రవీత్ ॥ ౧
తదజ్ఞానాన్మహత్పాపం కృత్వాఽహం సంకులేంద్రియః ।
ఏకస్త్వచింతయం బుద్ధ్యా కథం ను సుకృతం భవేత్ ॥ ౨
తతస్తం ఘటమాదాయ పూర్ణం పరమవారిణా ।
ఆశ్రమం తమహం ప్రాప్య యథాఖ్యాతపథం గతః ॥ ౩
తత్రాహం దుర్బలావంధౌ వృద్ధావపరిణాయకౌ ।
అపశ్యం తస్య పితరౌ లూనపక్షావివ ద్విజౌ ॥ ౪
తన్నిమిత్తాభిరాసీనౌ కథాభిరపరిక్రమౌ ।
తామాశాం మత్కృతే హీనౌ ఉదాసీనావనాథవత్ ॥ ౫
శోకోపహతచిత్తశ్చ భయసంత్రస్తచేతనః ।
తచ్చాశ్రమపదం గత్వా భూయశ్శోకమహం గతః ॥ ౬
పదశబ్దం తు మే శ్రుత్వా మునిర్వాక్యమభాషత ।
కిం చిరాయసి మే పుత్ర పానీయం క్షిప్రమానయ ॥ ౭.

యన్నిమిత్తమిదం తాత సలిలే క్రీడితం త్వయా ।
ఉత్కంఠితా తే మాతేయం ప్రవిశ క్షిప్రమాశ్రమం ॥ ౮
యద్వ్యలీకం కృతం పుత్ర మాత్రా తే యది వా మయా ।
న తన్మనసి కర్తవ్యం త్వయా తాత తపస్వినా ॥ ౯
త్వం గతిస్త్వగతీనాం చ చక్షుస్త్వం హీనచక్షుషాం ।
సమాసక్తాస్త్వయి ప్రాణాః కిం త్వం నో నాభిభాషసే ॥ ౧౦
మునిమవ్యక్తయా వాచా తమహం సజ్జమానయా ।
హీనవ్యంజనయా ప్రేక్ష్య భీతో భీత ఇవాబ్రువం ॥ ౧౧
మనసః కర్మ చేష్టాభిః అభిసంస్తభ్య వాగ్బలం ।
ఆచచక్షే త్వహం తస్మై పుత్రవ్యసనజం భయం ॥ ౧౨
క్షత్రియోఽహం దశరథః నాహం పుత్రో మహాత్మనః ।
సజ్జనావమతం దుఃఖం ఇదం ప్రాప్తం స్వకర్మజం ॥ ౧౩
భగవంశ్చాపహస్తోఽహం సరయూతీరమాగతః ।
జిఘాంసుః శ్వాపదం కంచిత్ నిపానే చాగతం గజం ॥ ౧౪
తత్ర శ్రుతో మయా శబ్దః జలే కుంభస్య పూర్యతః ।
ద్విపోఽయమితి మత్వాఽయం బాణేనాభిహతో మయా ॥ ౧౫
గత్వా నద్యాస్తతస్తీరం అపశ్యమిషుణా హృది ।
వినిర్భిన్నం గతప్రాణం శయానం భువి తాపసం ॥ ౧౬
భగవన్ శబ్దమాలక్ష్య మయా గజజిఘాంసునా ।
విసృష్టోఽంభసి నారాచః తతస్తే నిహతస్సుతః ॥ ౧౭

తతస్తస్యైవ వచనాత్ ఉపేత్య పరితప్యతః ।
స మయా సహసా బాణః ఉద్ధృతో మర్మతస్తదా ॥ ౧౮
స చోద్ధృతేన బాణేన తత్రైవ స్వర్గమాస్థితః ।
భవంతౌ పితరౌ శోచన్ అంధావితి విలప్య చ ॥ ౧౯
అజ్ఞానాద్భవతః పుత్రః సహసాఽభిహతో మయా ।
శేషమేవంగతే యత్స్యాత్ తత్ప్రసీదతు మే మునిః ॥ ౨౦
స తచ్ఛ్రుత్వా వచః క్రూరం మయోక్తమఘశంసినా ।
నాశకత్తీవ్రమాయాసం అకర్తుం భగవానృషిః ॥ ౨౧
స బాష్పపూర్ణవదనః నిశ్శ్వసన్ శోకకర్శితః ।
మాముచాచ మహాతేజాః కృతాంజలిముపస్థితం ॥ ౨౨
యద్యేతదశుభం కర్మ న త్వం మే కథయేః స్వయం ।
ఫలేన్మూర్ధా స్మ తే రాజన్ సద్యశ్శతసహస్రధా ॥ ౨౩
క్షత్రియేణ వధో రాజన్ వానప్రస్థే విశేషతః ।
జ్ఞానపూర్వం కృతః స్థానాత్ చ్యావయేదపి వజ్రిణం ॥ ౨౪
సప్తధా తు ఫలేన్మూర్ధా మునౌ తపసి తిష్ఠతి ।
జ్ఞానాద్విసృజతశ్శస్త్రం తాదృశే బ్రహ్మవాదిని ॥ ౨౫
అజ్ఞానాద్ధి కృతం యస్మాత్ ఇదం తేనైవ జీవసి ।
అపి హ్యద్య కులం న స్యాత్ ఇక్ష్వాకూణాం కుతో భవాన్ ॥
నయ నౌ నృప తం దేశం ఇతి మాం చాభ్యభాషత ।
అద్య తం ద్రష్టుమిచ్ఛావః పుత్రం పశ్చిమదర్శనం ॥ ౨౭

రుధిరేణావసిక్తాంగం ప్రకీర్ణాజినవాససం ।
శయానం భువి నిస్సంజ్ఞం ధర్మరాజవశం గతమ్ ॥ ౨౮
అథాహమేకస్తం దేశం నీత్వా తౌ భృశదుఃఖితౌ ।
అస్పర్శయమహం పుత్రం తం మునిం సహ భార్యయా ॥ ౨౯
తౌ పుత్రమాత్మనః స్పృష్ట్వా తమాసాద్య తపస్వినౌ ।
నిపేతతుశ్శరీరేఽస్య పితా చాస్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౩౦
నాభివాదయసే మాఽద్య న చ మామభిభాషసే ।
కిం ను శేషే తు భూమౌ త్వం వత్స కిం కుపితో హ్యసి ॥ ౩౧
న త్వహం తే ప్రియః పుత్ర మాతరం పశ్య ధార్మిక ।
కిం ను నాలింగసే పుత్ర సుకుమార వచో వద ॥ ౩౨
కస్య వాఽపరరాత్రేఽహం శ్రోష్యామి హృదయంగమమ్ ।
అధీయానస్య మధురం శాస్త్రం వాఽన్యద్విశేషతః ॥ ౩౩
కో మాం సంధ్యాముపాస్యైవ స్నాత్వా హుతహుతాశనః ।
శ్లాఘయిష్యత్యుపాసీనః పుత్రశోకభయార్దితమ్ ॥ ౩౪
కందమూలఫలం హృత్వా కో మాం ప్రియమివాతిథిమ్ ।
భోజయిష్యత్యకర్మణ్యం అప్రగ్రహమనాయకమ్ ॥ ౩౫
ఇమామంధాం చ వృద్ధాం చ మాతరం తే తపస్వినీమ్ ।
కథం వత్స భరిష్యామి కృపణాం పుత్రగర్ధినీమ్ ॥ ౩౬
తిష్ఠ మాం మాగమః పుత్ర యమస్య సదనం ప్రతి ।
శ్వో మయా సహ గంతాఽసి జనన్యా చ సమేధితః ॥ ౩౭

ఉభావపి చ శోకార్తా అనాథా కృపణా వనే ।
క్షిప్రమేవ గమిష్యావః త్వయా హీనా యమక్షయం ॥ ౩౮
తతో వైవస్వతం దృష్ట్వా తం ప్రవక్ష్యామి భారతీం ।
క్షమతాం ధర్మరాజో మే బిభృయాత్పితరావయం ॥ ౩౯
దాతుమర్హతి ధర్మాత్మా లోకపాలో మహాయశాః ।
ఈదృశస్య మమాక్షయ్యాం ఏకామభయదక్షిణాం ॥ ౪౦
అపాపోఽసి యదా పుత్ర నిహతః పాపకర్మణా ।
తేన సత్యేన గచ్ఛాశు యే లోకాశ్శస్త్రయోధినాం ॥ ౪౧
యాంతి శూరా గతిం యాం చ సంగ్రామేష్వనివర్తినః ।
హతాస్త్వభిముఖాః పుత్ర గతిం తాం పరమాం వ్రజ ॥ ౪౨
యాం గతిం సగరశ్శైబ్యః దిలీపో జనమేజయః ।
నహుషో దుందుమారశ్చ ప్రాప్తాస్తాం గచ్ఛ పుత్రక ॥ ౪౩
యా గతిస్సర్వసాధూనాం స్వాధ్యాయాత్తపసా చ యా ।
యా భూమిదస్యాహితాగ్నేః ఏకపత్నీవ్రతస్య చ ॥ ౪౪
గోసహస్రప్రదాతౄణాం యా యా గురుభృతామపి ।
దేహన్యాసకృతాం యా చ తాం గతిం గచ్ఛ పుత్రక ॥ ౪౫
న హి త్వస్మిన్ కులే జాతః గచ్ఛత్యకుశలాం గతిం ।
స తు యాస్యతి యేన త్వం నిహతో మమ బాంధవః ॥ ౪౬
ఏవం స కృపణం తత్ర పర్యదేవయతాసకృత్ ।
తతోఽస్మై కర్తుముదకం ప్రవృత్తస్సహ భార్యయా ॥ ౪౭

స తు దివ్యేన రూపేణ మునిపుత్రః స్వకర్మభిః ।
స్వర్గమధ్యారుహత్క్షిప్రం శక్రేణ సహ ధర్మవిత్ ॥ ౪౮
ఆబభాషే చ తౌ వృద్ధౌ సహ శక్రేణ తాపసః ।
ఆశ్వాస్య చ ముహూర్తం తు పితరౌ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౯
స్థానమస్మి మహత్ప్రాప్తః భవతోః పరిచారణాత్ ।
భవంతావపి చ క్షిప్రం మమ మూలముపైష్యతః ॥ ౫౦
ఏవముక్త్వా తు దివ్యేన విమానేన వపుష్మతా ।
ఆరురోహ దివం క్షిప్రం మునిపుత్రో జితేంద్రియః ॥ ౫౧
స కృత్వా తూదకం తూర్ణం తాపసస్సహ భార్యయా ।
మామువాచ మహాతేజాః కృతాంజలిముపస్థితం ॥ ౫౨
అద్యైవ జహి మాం రాజన్ మరణే నాస్తి మే వ్యథా ।
యచ్ఛరేణైకపుత్రం మాం త్వమకార్షీరపుత్రకం ॥ ౫౩
త్వయా తు యదవిజ్ఞానాత్ నిహతో మే సుతశ్శుచిః ।
తేన త్వామభిశప్స్యామి సుదుఃఖమతిదారుణం ॥ ౫౪
పుత్రవ్యసనజం దుఃఖం యదేతన్మమ సాంప్రతం ।
ఏవం త్వం పుత్రశోకేన రాజన్ కాలం కరిష్యసి ॥ ౫౫
అజ్ఞానాత్తు హతో యస్మాత్ క్షత్రియేణ త్వయా మునిః ।
తస్మాత్త్వాం నావిశత్యాశు బ్రహ్మహత్యా నరాధిప ॥ ౫౬
త్వామప్యేతాదృశో భావః క్షిప్రమేవ గమిష్యతి ।
జీవితాంతకరో ఘోరో దాతారమివ దక్షిణా ॥ ౫౭

ఏవం శాపం మయి న్యస్య విలప్య కరుణం బహు ।
చితామారోప్య దేహం తన్మిథునం స్వర్గమభ్యయాత్ ॥ ౫౮
తదేతచ్చింతయానేన స్మృతం పాపం మయా స్వయం ।
తదా బాల్యాత్ కృతం దేవి శబ్దవేధ్యనుకర్షిణా ॥ ౫౯
తస్యాయం కర్మణో దేవి విపాకస్సముపస్థితః ।
అపథ్యైస్సహ సంభుక్తే వ్యాధిరన్నరసే యథా ॥ ౬౦
తస్మాన్మామాగతం భద్రే తస్యోదారస్య తద్వచః ।
యదహం పుత్రశోకేన సంత్యక్ష్యామ్యద్య జీవితం ॥ ౬౧
చక్షుర్భ్యాం త్వాం న పశ్యామి కౌసల్యే సాధు మాం స్పృశ ।
ఇత్యుక్త్వా స రుదంస్త్రస్తః భార్యామాహ చ భూమిపః ॥ ౬౨
ఏతన్మే సదృశం దేవి యన్మయా రాఘవే కృతం ।
సదృశం తత్తు తస్యైవ యదనేన కృతం మయి ॥ ౬౩
దుర్వృత్తమపి కః పుత్రం త్యజేద్భువి విచక్షణః ।
కశ్చ ప్రవ్రాజ్యమానో వా నాసూయేత్పితరం సుతః ॥ ౬౪
యది మాం సంస్పృశేద్రామః సకృదద్య లభేత వా ।
యమక్షయమనుప్రాప్తాః ద్రక్ష్యంతి న హి మానవాః ॥ ౬౫
చక్షుషా త్వాం న పశ్యామి స్మృతిర్మమ విలుప్యతే ।
దూతా వైవస్వతస్యైతే కౌసల్యే త్వరయంతి మాం ॥ ౬౬
అతస్తు కిం దుఃఖతరం యదహం జీవితక్షయే ।
న హి పశ్యామి ధర్మజ్ఞం రామం సత్యపరాక్రమం ॥ ౬౭

తస్యాదర్శనజశ్శోకః సుతస్యాప్రతికర్మణః ।
ఉచ్ఛోషయతి మే ప్రాణాన్ వారి స్తోకమివాతపః ॥ ౬౮
న తే మనుష్యా దేవాస్తే యే చారుశుభకుండలం ।
ముఖం ద్రక్ష్యంతి రామస్య వర్షే పంచదశే పునః ॥ ౬౯
పద్మపత్రేక్షణం సుభ్రు సుదంష్ట్రం చారునాసికం ।
ధన్యా ద్రక్ష్యంతి రామస్య తారాధిపనిభం ముఖం ॥ ౭౦
సదృశం శారదస్యేందోః ఫుల్లస్య కమలస్య చ ।
సుగంధి మమ నాథస్య ధన్యా ద్రక్ష్యంతి తన్ముఖం ॥ ౭౧
నివృత్తవనవాసం తం అయోధ్యాం పునరాగతం ।
ద్రక్ష్యంతి సుఖినో రామం శుక్రం మార్గగతం యథా ॥ ౭౨
కౌసల్యే చిత్తమోహేన హృదయం సీదతీవ మే ।
వేదయే న చ సంయుక్తాన్ శబ్దస్పర్శరసానహం ॥ ౭౩
చిత్తనాశాద్విపద్యంతే సర్వాణ్యేవేంద్రియాణి మే ।
క్షీణస్నేహస్య దీపస్య సంసక్తా రశ్మయో యథా ॥ ౭౪
అయమాత్మభవశ్శోకః మామనాథమచేతనం ।
సంసాదయతి వేగేన యథా కూలం నదీరయః ॥ ౭౫
హా రాఘవ మహాబాహో హా మమాయాసనాశన ।
హా పితృప్రియ మే నాథ హాఽద్య క్వాసి గతస్సుత ॥ ౭౬
హా కౌసల్యే న శిష్యామి హా సుమిత్రే తపస్విని ।
హా నృశంసే మమామిత్రే కైకేయి కులపాంసని ॥ ౭౭

ఇతి రామస్య మాతుశ్చ సుమిత్రాయాశ్చ సన్నిధౌ ।
రాజా దశరథశ్శోచన్ జీవితాంతముపాగమత్ ॥ ౭౫

యదా తు దీనం కథయన్ నరాధిపః
ప్రియస్య పుత్రస్య వివాసనాతురః ।
గతేఽర్ధరాత్రే భృశదుఃఖపీడితః
తదా జహౌ ప్రాణముదారదర్శనః ॥ ౭౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

అథ పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం ప్రాతరేవాపరేఽహని ।
వందినః పర్యుపాతిష్ఠన్ తత్ పార్థివనివేశనం ॥ ౧
సూతాః పరమసంస్కారాః మంగళాశ్చోత్తమశ్రుతాః ।
గాయకాః స్తుతిశీలాశ్చ నిగదంతః పృథక్పృథక్ ॥ ౨
రాజానం స్తువతాం తేషాం ఉదాత్తాభిహితాశిషాం ।
ప్రాసాదాభోగవిస్తీర్ణః స్తుతిశబ్దో హ్యవర్తత ॥ 3
తతస్తు స్తువతాం తేషాం సూతానాం పాణివాదకాః ।
అపదానాన్యుదాహృత్య పాణివాదానవాదయన్ ॥ ౪
తేన శబ్దేన విహగాః ప్రతిబుద్ధా విసస్వనుః ।
శాఖాస్థాః పంజరస్థాశ్చ యే రాజకులగోచరాః ॥ ౫

వ్యాహృతాః పుణ్యశబ్దాశ్చ వీణానాం చాపి నిస్స్వనాః ।
ఆశీర్గేయం చ గాథానాం పూరయామాస వేశ్మ తత్ ॥ ౬
తతశ్శుచిసమాచారాః పర్యుపస్థానకోవిదాః ।
స్త్రీవర్షవరభూయిష్ఠాః ఉపతస్థుర్యథాపురం ॥ ౭
హరిచందనసంపృక్తం ఉదకం కాంచనైర్ఘటైః ।
ఆనిన్యుః స్నానశిక్షాజ్ఞాః యథాకాలం యథావిధి ॥ ౮
మంగళాలంభనీయాని ప్రాశనీయాన్యుపస్కరాన్ ।
ఉపనిన్యుస్తథాఽప్యన్యాః కుమారీబహులాః స్త్రియః ॥ ౯
సర్వలక్షణసంపన్నం సర్వం విధివదర్చితం ।
సర్వం సుగుణలక్ష్మీవత్ తద్బభూవాభిహారికం ॥ ౧౦
తత్తు సూర్యోదయం యావత్ సర్వం పరిసముత్సుకం ।
తస్థావనుపసంప్రాప్తం కిం స్విదిత్యుపశంకితం ॥ ౧౧
అథ యాః కోసలేంద్రస్య శయనం ప్రత్యనంతరాః ।
తాః స్త్రియస్తు సమాగమ్య భర్తారం ప్రత్యబోధయన్ ॥ ౧౨
తథాఽప్యుచితవృత్తాస్తాః వినయేన నయేన చ ।
న హ్యస్య శయనం స్పృష్ట్వా కించిదప్యుపలేభిరే ॥ ౧౩
తాః స్త్రియః స్వప్నశీలజ్ఞాః చేష్టాసంచలనాదిషు ।
తా వేపథుపరీతాశ్చ రాజ్ఞః ప్రాణేషు శంకితాః ॥ ౧౪
ప్రతిస్రోతస్తృణాగ్రాణాం సదృశం సంచకాశిరే ।
అథ సంవేపమానానాం స్త్రీణాం దృష్ట్వా చ పార్థివం ॥ ౧౫

యత్తదాశంకితం పాపం తస్య జజ్ఞే వినిశ్చయః ।
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకపరాజితే ॥ ౧౬
ప్రసుప్తే న ప్రబుధ్యేతే యథాకాలసమన్వితే ।
నిష్ప్రభా చ వివర్ణా చ సన్నా శోకేన సన్నతా ॥ ౧౭
న వ్యరాజత కౌసల్యా తారేవ తిమిరావృతా ।
కౌసల్యాఽనంతరం రాజ్ఞః సుమిత్రా తదనంతరం ॥ ౧౮
న స్మ విభ్రాజతే దేవీ శోకాశ్రులులితాననా ।
తే చ దృష్ట్వా తథా సుప్తే ఉభే దేవ్యౌ చ తం నృపం ॥ ౧౯
సుప్తమేవోద్గతప్రాణం అంతఃపురమదృశ్యత ।
తతః ప్రచుక్రుశుర్దీనాః సస్వరం తా వరాంగనాః ॥ ౨౦
కరేణవ ఇవారణ్యే స్థానప్రచ్యుతయూథపాః ।
తాసామాక్రందశబ్దేన సహసోద్గతచేతనే ॥ ౨౧
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ త్యక్తనిద్రే బభూవతుః ।
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ దృష్ట్వా స్పృష్ట్వా చ పార్థివం॥ ౨౨
హా నాథేతి పరిక్రుశ్య పేతతుర్ధరణీతలే ।
సా కోసలేంద్రదుహితా వేష్టమానా మహీతలే ॥ ౨౩
న బభ్రాజ రజోధ్వస్తా తారేవ గగనాచ్చ్యుతా ।
నృపే శాంతగుణే జాతే కౌసల్యాం పతితాం భువి ॥ ౨౪
అపశ్యంస్తాః స్త్రియస్సర్వాః హతాం నాగవధూమివ ।
తతస్సర్వా నరేంద్రస్య కైకేయీప్రముఖాః స్త్రియః ॥ ౨౫

రుదంత్యశ్శోకసంతప్తాః నిపేతుర్గతచేతనాః ।
తాభిస్స బలవాన్ నాదః క్రోశంతీభిరనుద్రుతః ॥ ౨౬
యేన స్థిరీకృతం భూయః తద్గృహం సమనాదయత్ ।
తచ్చ సంత్రస్తసంభ్రాంతం పర్యుత్సుకజనాకులం ॥ ౨౭
సర్వతస్తుములాక్రందం పరితాపార్తబాంధవం ।
సద్యో నిపతితానందం దీనవిక్లబదర్శనం ॥ ౨౮
బభూవ నరదేవస్య సద్మ దిష్టాంతమీయుషః ।
అతీతమాజ్ఞాయ తు పార్థివర్షభం
యశస్వినం సంపరివార్య పత్నయః ।
భృశం రుదంత్యః కరుణం సుదుఃఖితాః
ప్రగృహ్య బాహూ వ్యలపన్ననాథవత్ ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః.

అథ షట్షష్టితమస్సర్గః.

తమగ్నిమివ సంశాంతం అంబుహీనమివార్ణవం ।
హతప్రభమివాదిత్యం స్వర్గస్థం ప్రేక్ష్య పార్థివం ॥ ౧
కౌసల్యా బాష్పపూర్ణాక్షీ వివిధం శోకకర్శితా ।
ఉపగృహ్య శిరో రాజ్ఞః కైకేయీం ప్రత్యభాషత ॥ ౨
సకామా భవ కైకేయి భుజ్క్ష్వ రాజ్యమకంటకం ।
త్యక్త్వా రాజానమేకాగ్రా నృశంసే దుష్టచారిణి ॥ ౩

విహాయ మాం గతో రామః భర్తా చ స్వర్గతో మమ ।
విపథే సార్థహీనేవ నాహం జీవితుముత్సహే ॥ ౪

భర్తారం తం పరిత్యజ్య కా స్త్రీ దైవతమాత్మనః ।
ఇచ్ఛేజ్జీవితుమన్యత్ర కైకేయ్యాస్త్యక్తధర్మణః ॥ ౫

న లుబ్ధో బుధ్యతే దోషాన్ కింపాకమివ భక్షయన్ ।
కుబ్జానిమిత్తం కైకేయ్యా రాఘవాణాం కులం హతం ॥ ౬

అనియోగే నియుక్తేన రాజ్ఞా రామం వివాసితం ।
సభార్యం జనకః శ్రుత్వా పరితప్స్యత్యహం యథా ॥ ౭

స మామనాథాం విధవాం నాద్య జానాతి ధార్మికః ।
రామః కమలపత్రాక్షః జీవన్ నాశమితో గతః ॥ ౮

విదేహరాజస్య సుతా తథా సీతా తపస్వినీ ।
దుఃఖస్యానుచితా దుఃఖం వనే పర్యుద్విజిష్యతి ॥ ౯

నదతాం భీమఘోషాణాం నిశాసు మృగపక్షిణాం ।
నిశమ్య నూనం సంత్రస్తా రాఘవం సంశ్రయిష్యతి ॥ ౧౦

వృద్ధశ్చైవాల్పపుత్రశ్చ వైదేహీమనుచింతయన్ ।
సోఽపి శోకసమావిష్టః నను త్యక్ష్యతి జీవితం ॥ ౧౧

సాఽహమద్యైవ దిష్టాంతం గమిష్యామి పతివ్రతా ।
ఇదం శరీరమాలింగ్య ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం ॥ ౧౨

తాం తతస్సంపరిష్వజ్య విలపంతీం తపస్వినీం ।
వ్యపనీయ సుదుఃఖార్తాం కౌసల్యాం వ్యావహారికాః ॥ ౧౩

తైలద్రోణ్యామథామాత్యాః సంవేశ్య జగతీపతిం ।
రాజ్ఞస్సర్వాణ్యథాదిష్టాః చక్రుః కర్మాణ్యనంతరం ॥ ౧౪
న తు సంకలనం రాజ్ఞః వినా పుత్రేణ మంత్రిణః ।
సర్వజ్ఞాః కర్తుమీషుస్తే తతో రక్షంతి భూమిపం ॥ ౧౫
తైలద్రోణ్యాం తు సచివైః శాయితం తం నరాధిపం ।
హా మృతోఽయమితి జ్ఞాత్వా స్త్రియస్తాః పర్యదేవయన్ ॥ ౧౬
బాహూనుద్యమ్య కృపణాం నేత్రప్రసవణైర్ముఖైః ।
రుదంత్యశ్శోకసంతప్తాః కృపణం పర్యదేవయన్ ॥ ౧౭
హా మహారాజ రామేణ సతతం ప్రియవాదినా ।
విహీనాస్సత్యసంధేన కిమర్థం విజహాసి నః ॥ ౧౮
కైకేయ్యా దుష్టభావాయాః రాఘవేణ వియోజితాః ।
కథం పతిఘ్న్యా వత్స్యామః సమీపే విధవా వయం ॥ ౧౯
స హి నాథస్సదాఽస్మాకం తవ చ ప్రభురాత్మవాన్ ।
వనం రామో గతః శ్రీమాన్ విహాయ నృపతిః శ్రియం ॥ ౨౦
త్వయా తేన చ వీరేణ వినా వ్యసనమోహితాః ।
కథం వయం నివత్స్యామః కైకేయ్యా చ విదూషితాః ॥ ౨౧
యయా తు రాజా రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ।
సీతయా సహ సంత్యక్తాః సా కమన్యం న హాస్యతి ॥ ౨౨
తా బాష్పేణ చ సంవీతాః శోకేన విపులేన చ ।
వ్యవేష్టంత నిరానందాః రాఘవస్య వరస్త్రియః ॥ ౨౩

నిశా చంద్రవిహీనేవ స్త్రీవ భర్తృవివర్జితా ।
పురీ నారాజతాఽయోధ్యా హీనా రాజ్ఞా మహాత్మనా ॥ ౨౪
బాష్పపర్యాకులజనా హాహాభూతకులాంగనా ।
శూన్యచత్వరవేశ్మాంతా న బభ్రాజ యథాపురం ॥ ౨౫

గతే తు శోకాత్ త్రిదివం నరాధిపే
మహీతలస్థాసు నృపాంగనాసు చ ।
నివృత్తచారస్సహసా గతో రవిః
ప్రవృత్తచారా రజనీ హ్యుపస్థితా ॥ ౨౬

ఋతే తు పుత్రాద్దహనం మహీపతేః
న రోచయంతే సుహృదస్సమాగతాః ।
ఇతీవ తస్మిన్ శయనే న్యవేశయన్
విచింత్య రాజానమచింత్యదర్శనం ॥ ౨౭

గతప్రభా ద్యౌరివ భాస్కరం వినా
వ్యపేతనక్షత్రగణేవ శర్వరీ ।
పురీ బభాసే రహితా మహాత్మనా
న చాస్రకంఠాకులమార్గచత్వరా ॥ ౨౮

నరాశ్చ నార్యశ్చ సమేత్య సంఘశః
విగర్హమాణా భరతస్య మాతరం ।
తదా నగర్యాం నరదేవసంక్షయే
బభూవురార్తా న చ శర్మ లేభిరే ॥ ౨౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః.

అథ సప్తషష్టితమస్సర్గః.

ఆక్రందితనిరానందా సాస్రకంఠజనాకులా ।
అయోధ్యాయామవతతా సా వ్యతీయాయ శర్వరీ ॥ ౧
వ్యతీతాయాం తు శర్వర్యాం ఆదిత్యస్యోదయే తతః ।
సమేత్య రాజకర్తారః సభామీయుర్ద్విజాతయః ॥ ౨
మార్కండేయోఽథ మౌద్గల్యః వామదేవశ్చ కాశ్యపః ।
కాత్యాయనో గౌతమశ్చ జాబాలిశ్చ మహాయశాః ॥ ౩
ఏతే ద్విజాస్సహామాత్యైః పృథగ్వాచముదీరయన్ ।
వసిష్ఠమేవాభిముఖాః శ్రేష్ఠం రాజపురోహితం ॥ ౪
అతీతా శర్వరీ దుఃఖం యా నో వర్షశతోపమా ।
అస్మిన్ పంచత్వమాపన్నే పుత్రశోకేన పార్థివే ॥ ౫
స్వర్గతశ్చ మహారాజః రామశ్చారణ్యమాశ్రితః ।
లక్ష్మణశ్చాపి తేజస్వీ రామేణైవ గతస్సహ ॥ ౬
ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ కేకయేషు పరంతపౌ ।
పురే రాజగృహే రమ్యే మాతామహనివేశనే ॥ ౭
ఇక్ష్వాకూణామిహాద్యైవ కశ్చిద్రాజా విధీయతాం ।
అరాజకం హి నో రాష్ట్రం న వినాశమవాప్నుయాత్ ॥ ౮
నారాజకే జనపదే విద్యున్మాలీ మహాస్వనః ।
అభివర్షతి పర్జన్యః మహీం దివ్యేన వారిణా ॥ ౯

నారాజకే జనపదే బీజముష్టిః ప్రకీర్యతే ।
నారాజకే పితుః పుత్రః భార్యా వా వర్తతే వశే ॥ ౧౦
నారాజకే ధనం చాస్తి నాస్తి భార్యాఽప్యరాజకే ।
ఇదమత్యాహితం చాన్యత్ కుతస్సత్యమరాజకే ॥ ౧౧
నారాజకే జనపదే కారయంతి సభాం నరాః ।
ఉద్యానాని చ రమ్యాణి హృష్టాః పుణ్యగృహాణి చ ॥ ౧౨
నారాజకే జనపదే యజ్ఞశీలా ద్విజాతయః ।
సత్రాణ్యన్వాసతే దాంతాః బ్రాహ్మణాస్సంశితవ్రతాః ॥ ౧౩
నారాజకే జనపదే మహాయజ్ఞేషు యజ్వనః ।
బ్రాహ్మణా వసుసంపూర్ణాః విసృజంత్యాప్తదక్షిణాః ॥ ౧౪
నారాజకే జనపదే ప్రభూతనటనర్తకాః ।
ఉత్సవాశ్చ సమాజాశ్చ వర్ధంతే రాష్ట్రవర్ధనాః ॥ ౧౫
నారాజకే జనపదే సిద్ధార్థా వ్యవహారిణః ।
కథాభిరనురజ్యంతే కథాశీలాః కథాప్రియైః ॥ ౧౬
నారాజకే జనపదే ఉద్యానాని సమాగతాః ।
సాయాహ్నే క్రీడితుం యాంతి కుమార్యో హేమభూషితాః ॥ ౧౭
నారాజకే జనపదే వాహనైశ్శీఘ్రగామిభిః ।
నరా నిర్యాంత్యరణ్యాని నారీభిస్సహ కామినః ॥ ౧౮
నారాజకే జనపదే ధనవంతస్సురక్షితాః ।
శేరతే వివృతద్వారాః కృషిగోరక్షజీవినః ॥ ౧౯

నారాజకే జనపదే బద్ధఘంటా విషాణినః ।
అటంతి రాజమార్గేషు కుంజరాష్షష్టిహాయనాః ॥ ౨౦
నారాజకే జనపదే శరాన్ సతతమస్యతామ్ ।
శ్రూయతే తలనిర్ఘోషః ఇష్వస్త్రాణాముపాసనే ॥ ౨౧
నారాజకే జనపదే వణిజో దూరగామినః ।
గచ్ఛంతి క్షేమమధ్వానం బహుపణ్యసమాచితాః ॥ ౨౨
నారాజకే జనపదే చరత్యేకచరో వశీ ।
భావయన్నాత్మనాఽఽత్మానం యత్ర సాయంగృహో మునిః ॥
నారాజకే జనపదే యోగక్షేమం ప్రవర్తతే ।
న చాప్యరాజకే సేనా శత్రూన్ విషహతే యుధి ॥ ౨౪
నారాజకే జనపదే హృష్టైః పరమవాజిభిః ।
నరాస్సంయాంతి సహసా రథైశ్చ పరిమండితాః ॥ ౨౫
నారాజకే జనపదే నరాశ్శాస్త్రవిశారదాః ।
సంవదంతోఽవతిష్ఠంతే వనేషూపవనేషు చ ॥ ౨౬
నారాజకే జనపదే మాల్యమోదకదక్షిణాః ।
దేవతాభ్యర్చనార్థాయ కల్ప్యంతే నియతైర్జనైః ॥ ౨౭
నారాజకే జనపదే చందనాగరురూషితాః ।
రాజపుత్రా విరాజంతే వసంత ఇవ శాఖినః ॥ ౨౮
యథా హ్యనుదకా నద్యః యథా వాఽప్యతృణం వనమ్ ।
అగోపాలా యథా గావః తథా రాష్ట్రమరాజకమ్ ॥ ౨౯

ధ్వజో రథస్య ప్రజ్ఞానం ధూమో జ్ఞానం విభావసోః ।
తేషాం యో నో ధ్వజో రాజా స దేవత్వమితో గతః ॥ ౩౦
నారాజకే జనపదే స్వకం భవతి కస్యచిత్ ।
మత్స్యా ఇవ నరా నిత్యం భక్షయంతి పరస్పరం ॥ ౩౧
యే హి సంభిన్నమర్యాదా నాస్తికాశ్ఛిన్నసంశయాః ।
తేఽపి భావాయ కల్పంతే రాజదండనిపీడితాః ॥ ౩౨
యథా దృష్టిశ్శరీరస్య నిత్యమేవ ప్రవర్తతే ।
తథా నరేంద్రో రాష్ట్రస్య ప్రభవస్సత్యధర్మయోః ॥ ౩౩
రాజా సత్యం చ ధర్మశ్చ రాజా కులవతాం కులం ।
రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకరో నృణాం ॥ ౩౪
యమో వైశ్రవణశ్శక్రః వరుణశ్చ మహాబలః ।
విశేష్యంతే నరేంద్రేణ వృత్తేన మహతా తతః ॥ ౩౫
అహో తమ ఇవేదం స్యాత్ న ప్రజ్ఞాయేత కించన ।
రాజా చేన్న భవేల్లోకే విభజన్ సాధ్వసాధునీ ॥ ౩౬
జీవత్యపి మహారాజే తవైవ వచనం వయం ।
నాతిక్రామామహే సర్వే వేలాం ప్రాప్యేవ సాగరః ॥ ౩౭

స నస్సమీక్ష్య ద్విజవర్య వృత్తం
నృపం వినా రాజ్యమరణ్యభూతం ।
కుమారమిక్ష్వాకుసుతం వదాన్యం
త్వమేవ రాజానమిహాభిషించ ॥ ౩౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తషష్టితమస్సర్గః.

అథ అష్టషష్టితమస్సర్గః.

తేషాం హి వచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ ।
మిత్రామాత్యగణాన్ సర్వాన్ బ్రాహ్మణాంస్తానిదం వచః ॥ ౧
యదసౌ మాతులకులే పురే రాజగృహే సుఖీ ।
భరతో వసతి భ్రాత్రా శత్రుఘ్నేన సమన్వితః ॥ ౨
తచ్ఛీఘ్రం జవనా దూతాః గచ్ఛంతు త్వరితైర్హయైః ।
ఆనేతుం భ్రాతరౌ వీరౌ కిం సమీక్షామహే వయం ॥ ౩
గచ్ఛంత్వితి తతస్సర్వే వసిష్ఠం వాక్యమబ్రువన్ ।
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪
ఏహి సిద్ధార్థ విజయ జయంతాశోకనందన ।
శ్రూయతామితికర్తవ్యం సర్వానేవ బ్రవీమి వః ॥ ౫
పురం రాజగృహం గత్వా శీఘ్రం శీఘ్రజవైర్హయైః ।
త్యక్తశోకైరిదం వాచ్యః శాసనాద్భరతో మమ ॥ ౬
పురోహితస్త్వాం కుశలం ప్రాహ సర్వే చ మంత్రిణః ।
త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్యయికం త్వయా ॥ ౭
మా చాస్మై ప్రోషితం రామం మా చాస్మై పితరం మృతం ।
భవంతశ్శంసిషుర్గత్వా రాఘవాణామిమం క్షయం ॥ ౮
కౌశేయాని చ వస్త్రాణి భూషణాని వరాణి చ ।
క్షిప్రమాదాయ రాజ్ఞశ్చ భరతస్య చ గచ్ఛత ॥ ౯

దత్తపథ్యశనా దూతాః జగ్ముస్స్వం స్వం నివేశనం ।
కేకయాంస్తే గమిష్యంతః హయానారుహ్య సమ్మతాన్ ॥ ౧౦
తతః ప్రాస్థానికం కృత్వా కార్యశేషమనంతరం ।
వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతాః దూతాస్సంత్వరితా యయుః ॥ ౧౧
న్యంతేనాపరతాలస్య ప్రలంబస్యోత్తరం ప్రతి ।
నిషేవమాణాస్తే జగ్ముః నదీం మధ్యేన మాలినీం ॥ ౧౨
తే హస్తినపురే గంగాం తీర్త్వా ప్రత్యఙ్ముఖా యయుః ।
పాంచాలదేశమాసాద్య మధ్యేన కురుజాంగలం ॥ ౧౩
సరాంసి చ సుపూర్ణాని నదీశ్చ విమలోదకాః ।
నిరీక్షమాణాస్తే జగ్ముః దూతాః కార్యవశాద్ద్రుతం ॥ ౧౪
తే ప్రసన్నోదకాం దివ్యాం నానావిహగసేవితాం ।
ఉపాతిజగ్ముర్వేగేన శరదండాం జనాకులాం ॥ ౧౫
నికూలవృక్షమాసాద్య దివ్యం సత్యోపయాచనం ।
అభివాద్యాభివాద్యం తం కులింగాం ప్రావిశన్ పురీం ॥ ౧౬
అభికాళం తతః ప్రాప్య తే బోధిభవనాచ్చ్యుతాః ।
పితృపైతామహీం పుణ్యాం తేరురిక్షుమతీం నదీం ॥ ౧౭
అవేక్ష్యాఞ్జలిపానాంశ్చ బ్రాహ్మణాన్ వేదపారగాన్ ।
యయుర్మధ్యేన బాహ్లీకాన్ సుదామానం చ పర్వతం ॥ ౧౮
విష్ణోః పదం ప్రేక్షమాణాః విపాశాం చాపి శాల్మలీం ।
నదీర్వాపీస్తటాకాని పల్వలాని సరాంసి చ ॥ ౧౯

పశ్యంతో వివిధాంశ్చాపి సింహవ్యాఘ్రమృగద్విపాన్ ।
యయుః పథాఽతిమహతా శాసనం భర్తురీప్సవః ॥ ౨౦
తే శ్రాంతవాహనా దూతాః వికృష్టేన పథా తతః ।
గిరివ్రజం పురవరం శీఘ్రమాసేదురంజసా ॥ ౨౧

భర్తుః ప్రియార్థం కులరక్షణార్థం
భర్తుశ్చ వంశస్య పరిగ్రహార్థం ।
అహేడమానా స్త్వరయా స్మ దూతాః
రాత్ర్యాం తు తె తత్పురమేవ యాతాః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – అష్టషష్టితమస్సర్గః.

అథ ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

యామేవ రాత్రిం తే దూతాః ప్రవిశంతి స్మ తాం పురీం ।
భరతేనాపి తాం రాత్రిం స్వప్నో దృష్టోఽయమప్రియః ॥ ౧
వ్యుష్టామేవ తు తాం రాత్రిం దృష్ట్వా తం స్వప్నమప్రియం ।
పుత్రో రాజాధిరాజస్య సుభృశం పర్యతప్యత ॥ ౨
తప్యమానం సమాజ్ఞాయ వయస్యాః ప్రియవాదినః ।
ఆయాసం హి వినేష్యంతః సభాయాం చక్రిరె కథాః ॥ ౩
వాదయంతి తథా శాంతిం లాసయంత్యపి చాపరె ।
నాటకాన్యపరె ప్రాహుః హాస్యాని వివిధాని చ ॥ ౪

స తైర్మహాత్మా భరతః సఖిభిః ప్రియవాదిభిః ।
గోష్ఠీహాస్యాని కుర్వద్భిః న ప్రాహృష్యత రాఘవః ॥ ౫
తమబ్రవీత్ప్రియసఖో భరతం సఖిభిర్వృతః ।
సుహృద్భిః పర్యుపాసీనః కిం సఖే నానుమోదసే ॥ ౬
ఏవం బ్రువాణం సుహృదం భరతః ప్రత్యువాచ హ ।
శృణు త్వం యన్నిమిత్తం మే దైన్యమేతదుపాగతమ్ ॥ ౭
స్వప్నే పితరమద్రాక్షం మలినం ముక్తమూర్ధజమ్ ।
పతన్తమద్రిశిఖరాత్ కలుషే గోమయహ్రదే ॥ ౮
ప్లవమానశ్చ మే దృష్టః స తస్మిన్ గోమయహ్రదే ।
పిబన్నఞ్జలినా తైలం హసన్నపి ముహుర్ముహుః ॥ ౯
తతస్తిలోదనం భుక్త్వా పునఃపునరధశ్శిరాః ।
తైలేనాభ్యక్తసర్వాంగః తైలమేవావగాహత ॥ ౧౦
స్వప్నేఽపి సాగరం శుష్కం చన్ద్రం చ పతితం భువి ।
ఉపరుద్ధాం చ జగతీం తమసేవ సమావృతామ్ ॥ ౧౧
ఔపవాహ్యస్య నాగస్య విషాణం శకలీకృతమ్ ।
సహసా చాపి సంశాన్తం జ్వలితం జాతవేదసమ్ ॥ ౧౨
అవదీర్ణాం చ పృథివీం శుష్కాంశ్చ వివిధాన్ ద్రుమాన్ ।
అహం పశ్యామి విధ్వస్తాన్ సధూమాంశ్చాపి పర్వతాన్ ॥ ౧౩
పీఠే కార్ష్ణాయసే చైనం నిషణ్ణం కృష్ణవాససమ్ ।
ప్రహసన్తి స్మ రాజానం ప్రమదాః కృష్ణపిఙ్గళాః ॥ ౧౪

త్వరమాణశ్చ ధర్మాత్మా రక్తమాల్యానులేపనః ।
రథేన ఖరయుక్తేన ప్రయాతో దక్షిణాముఖః ॥ ౧౫
ప్రహసంతీవ రాజానం ప్రమదా రక్తవాసినీ ।
ప్రకర్షంతీ మయా దృష్టా రాక్షసీ వికృతాననా ॥ ౧౬
ఏవమేతన్మయా దృష్టం ఇమాం రాత్రిం భయావహాం ।
అహం రామోఽథవా రాజా లక్ష్మణో వా మరిష్యతి ॥ ౧౭
నరో యానేన యః స్వప్నే ఖరయుక్తేన యాతి హి ।
అచిరాత్తస్య ధూమాగ్రం చితాయాం సంప్రదృశ్యతే ॥ ౧౮
ఏతన్నిమిత్తం దీనోఽహం తన్న వః ప్రతిపూజయే ।
శుష్యతీవ చ మే కంఠో న స్వస్థమివ మే మనః ॥ ౧౯
న పశ్యామి భయస్థానం భయం చైవోపధారయే ।
భ్రష్టశ్చ స్వరయోగో మే ఛాయా చోపహతా మమ ॥ ౨౦
జుగుప్సన్నివ చాత్మానం న చ పశ్యామి కారణం ।

ఇమాం హి దుస్స్వప్నగతిం నిశామ్య తాం
అనేకరూపామవితర్కితాం పురా ।
భయం మహత్తద్ధృదయాన్న యాతి మే
విచింత్య రాజానమచింత్యదర్శనం ॥ ౨౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః.

అథ సప్తతితమస్సర్గః.

భరతే బ్రువతి స్వప్నం దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః ।
ప్రవిశ్యాసహ్యపరిఘం రమ్యం రాజగృహం పురం ॥ ౧
సమాగమ్య తు రాజ్ఞా చ రాజపుత్రేణ చార్చితాః ।
రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు తమూచుర్భరతం వచః ॥ ౨
పురోహితస్త్వాం కుశలం ప్రాహ సర్వే చ మంత్రిణః ।
త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్యయికం త్వయా ॥ ౩
ఇమాని చ మహార్హాణి వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ।
ప్రతిగృహ్య విశాలాక్ష మాతులస్య చ దాపయ ॥ ౪
అత్ర వింశతికోట్యస్తు నృపతేర్మాతులస్య తే ।
దశకోట్యస్తు సంపూర్ణాః తథైవ చ నృపాత్మజ ॥ ౫
ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం స్వనురక్తస్సుహృజ్జనే ।
దూతానువాచ భరతః కామైస్సంప్రతిపూజ్య తాన్ ॥ ౬
కచ్చిత్సుకుశలీ రాజా పితా దశరథో మమ ।
కచ్చిచ్చారోగతా రామే లక్ష్మణే చ మహాత్మని ॥ ౭
ఆర్యా చ ధర్మనిరతా ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ ।
అరోగా చాపి కౌసల్యా మాతా రామస్య ధీమతః ॥ ౮
కచ్చిత్సుమిత్రా ధర్మజ్ఞా జననీ లక్ష్మణస్య యా ।
శత్రుఘ్నస్య చ వీరస్య సాఽరోగా చాపి మధ్యమా ॥ ౯

ఆత్మకామా సదా చండీ క్రోధనా ప్రాజ్ఞమానినీ ।
అరోగా చాపి మే మాతా కైకేయీ కిమువాచ హ ॥ ౧౦
ఏవముక్తాస్తు తే దూతాః భరతేన మహాత్మనా ।
ఊచుస్సప్రశ్రయం వాక్యం ఇదం తం భరతం తదా ॥ ౧౧
కుశలాస్తే నరవ్యాఘ్ర యేషాం కుశలమిచ్ఛసి ।
శ్రీశ్చ త్వాం వృణుతే పద్మా యుజ్యతాం చాపి తే రథః ॥ ౧౨
భరతశ్చాపి తాన్ దూతాన్ ఏవముక్తోఽభ్యభాషత ।
ఆపృచ్ఛేఽహం మహారాజం దూతాస్సంత్వరయంతి మాం ॥ ౧౩
ఏవముక్త్వా తు తాన్ దూతాన్ భరతః పార్థివాత్మజః ।
దూతైస్సంచోదితో వాక్యం మాతామహమువాచ హ ॥ ౧౪
రాజన్ పితుర్గమిష్యామి సకాశం దూతచోదితః ।
పునరప్యహమేష్యామి యదా మే త్వం స్మరిష్యసి ॥ ౧౫
భరతేనైవముక్తస్తు నృపో మాతామహస్తదా ।
తమువాచ శుభం వాక్యం శిరస్యాఘ్రాయ రాఘవం ॥ ౧౬
గచ్ఛ తాతానుజానే త్వాం కైకేయీ సుప్రజాస్త్వయా ।
మాతరం కుశలం బ్రూయాః పితరం చ పరంతప ॥ ౧౭
పురోహితం చ కుశలం యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ।
తౌ చ తాత మహేష్వాసౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౮
తస్మై హస్త్యుత్తమాంశ్చిత్రాన్ కంబళానజినాని చ ।
అభిసత్కృత్య కైకేయో భరతాయ ధనం దదౌ ॥ ౧౯

రుక్మనిష్కసహస్రే ద్వే షోడశాశ్వశతాని చ ।
సత్కృత్య కైకయీపుత్రం కేకయో ధనమాదిశత్ ॥ ౨౦
తథాఽమాత్యానభిప్రేతాన్ విశ్వాస్యాంశ్చ గుణాన్వితాన్ ।
దదావశ్వపతిః క్షిప్రం భరతాయానుయాయినః ॥ ౨౧
ఐరావతానైంద్రశిరాన్ నాగాన్వై ప్రియదర్శనాన్ ।
ఖరాన్ శీఘ్రాన్ సుసంయుక్తాన్ మాతులోఽస్మై ధనం దదౌ ॥
అంతఃపురేఽతిసంవృద్ధాన్ వ్యాఘ్రవీర్యబలాన్వితాన్ ।
దంష్ట్రాయుధాన్మహాకాయాన్ శునశ్చోపాయనం దదౌ ॥ ౨౩
స దత్తం కేకయేంద్రేణ ధనం తన్నాభ్యనందత ।
భరతః కైకయీపుత్రః గమనత్వరయా తదా ॥ ౨౪
బభూవ హ్యస్య హృదయే చింతా సుమహతీ తదా ।
త్వరయా చాపి దూతానాం స్వప్నస్యాపి చ దర్శనాత్ ॥ ౨౫
స స్వవేశ్మాభ్యతిక్రమ్య నరనాగాశ్వసంవృతం ।
ప్రపేదే సుమహచ్ఛ్రీమాన్ రాజమార్గమనుత్తమం ॥ ౨౬
అభ్యతీత్య తతోఽపశ్యత్ అంతఃపురముదారధీః ।
తత స్తద్భరతః శ్రీమాన్ ఆవి శేశానివారితః ॥ ౨౭
స మాతామహమాపృచ్ఛ్య మాతులం చ యుధాజితం ।
రథమారుహ్య భరతః శత్రుఘ్నసహితో యయౌ ॥ ౨౮
రథాన్ మండలచక్రాంశ్చ యోజయిత్వా పరశ్శతం ।
ఉష్ట్రగోశ్వఖరైర్భృత్యాః భరతం యాంతమన్వయుః ॥ ౨౯

బలేన గుప్తో భరతో మహాత్మా
సహార్యకస్యాత్మసమైరమాత్యైః ।
ఆదాయ శత్రుఘ్నమపేతశత్రుః
గృహాద్యయౌ సిద్ధ ఇవేంద్రలోకాత్ ॥ ३०

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తతితమస్సర్గః.

అథ ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

స ప్రాఙ్ముఖో రాజగృహాత్ అభినిర్యాయ రాఘవః ।
తతస్సుదామాం ద్యుతిమాన్ సంతీర్యావేక్ష్య తాం నదీం ॥ १
హ్లాదినీం దూరపారాం చ ప్రత్యక్స్రోతస్తరంగిణీం ।
శతద్రూమతరచ్ఛ్రీమాన్ నదీమిక్ష్వాకునందనః ॥ २
ఏలాధానే నదీం తీర్త్వా ప్రాప్య చాపరపర్వతాన్ ।
శిలామాకుర్వతీం తీర్త్వా ఆగ్నేయం శల్యకర్తనం ॥ ३
సత్యసంధశ్శుచిః శ్రీమాన్ ప్రేక్షమాణశ్శిలావహాం ।
అత్యయాత్స మహాశైలాన్ వనం చైత్రరథం ప్రతి ॥ ४
సరస్వతీం చ గంగాం చ యుగ్మేన ప్రత్యపద్యత ।
ఉత్తరం వీరమత్స్యానాం భారుండం ప్రావిశద్వనం ॥ ५
వేగినీం చ కులింగాఖ్యాం హ్లాదినీం పర్వతావృతాం ।
యమునాం ప్రాప్య సంతీర్ణః బలమాశ్వాసయత్తదా ॥ ६

శీతీకృత్య తు గాత్రాణి క్లాంతానాశ్వాస్య వాజినః ।
తత్ర స్నాత్వా చ పీత్వా చ ప్రాయాదాదాయ చోదకం ॥ ౭
రాజపుత్రో మహారణ్యం అనభీక్ష్ణోపసేవితం ।
భద్రో భద్రేణ యానేన మారుతః ఖమివాత్యయాత్ ॥ ౮
భాగీరథీం దుష్ప్రతరాం అంశుధానే మహానదీం ।
ఉపాయాద్రాఘవస్తూర్ణం ప్రాగ్వటే విశ్రుతే పురే ॥ ౯
స గంగాం ప్రాగ్వటే తీర్త్వా సమాయాత్ కుటికోష్ఠికాం ।
సబలస్తాం స తీర్త్వాఽథ సమాయాద్ధర్మవర్ధనం ॥ ౧౦
తోరణం దక్షిణార్ధేన జంబూప్రస్థముపాగమత్ ।
వరూథం చ యయౌ రమ్యం గ్రామం దశరథాత్మజః ॥ ౧౧
తత్ర రమ్య వనే వాసం కృత్వాఽసౌ ప్రాఙ్ముఖో యయౌ ।
ఉద్యానముజ్జిహానాయాః ప్రియకా యత్ర పాదపాః ॥ ౧౨
సాలాంస్తు ప్రియకాన్ ప్రాప్య శీఘ్రానాస్థాయ వాజినః ।
అనుజ్ఞాప్యాథ భరతః వాహినీం త్వరితో యయౌ ॥ ౧౩
వాసం కృత్వా సర్వతీర్థే తీర్త్వా చోత్తానికాం నదీం ।
అన్యా నదీశ్చ వివిధాః పార్వతీయైస్తురంగమైః ॥ ౧౪
హస్తిపృష్ఠకమాసాద్య కుటికామత్యవర్తత ।
తతార చ నరవ్యాఘ్రః లౌహిత్యే స కపీవతీం ॥ ౧౫
ఏకసాలే స్థాణుమతీం వినతే గోమతీం నదీం ।
కళింగనగరే చాపి ప్రాప్య సాలవనం తదా ॥ ౧౬

భరతః క్షిప్రమాగచ్ఛత్ సుపరిశ్రాంతవాహనః ।
వనం చ సమతీత్యాశు శర్వర్యామరుణోదయే ॥ ౧౭
అయోధ్యాం మనునా రాజ్ఞా నిర్మితాం సందదర్శ హ ।
తాం పురీం పురుషవ్యాఘ్రః సప్తరాత్రోషితః పథి ॥ ౧౮
అయోధ్యామగ్రతో దృష్ట్వా సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ ।
ఏషా నాతిప్రతీతా మే పుణ్యోద్యానా యశస్వినీ । ౧౯
అయోధ్యా దృశ్యతే దూరాత్ సారథే పాండుమృత్తికా ।
యజ్వభిర్గుణసంపన్నైః బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః ॥ ౨౦
భూయిష్ఠమృద్ధైరాకీర్ణా రాజర్షిపరిపాలితా ।
అయోధ్యాయాం పురా శబ్దః శ్రూయతే తుములో మహాన్ ॥
సమంతాన్నరనారీణాం తమద్య న శృణోమ్యహం ।
ఉద్యానాని హి సాయాహ్నే క్రీడిత్వోపరతైర్నరైః ॥ ౨౨
సమంతాత్పరిధావద్భిః ప్రకాశంతే మమాన్యథా ।
తాన్యద్యానురుదంతీవ పరిత్యక్తాని కామిభిః ॥ ౨౩
అరణ్యభూతేవ పురీ సారథే ప్రతిభాతి మే ।
న హ్యత్ర యానైర్దృశ్యంతే న గజైర్న చ వాజిభిః ॥ ౨౪
నిర్యాంతో వాఽభియాంతో వా నరముఖ్యా యథాపురం ।
ఉద్యానాని పురా భాంతి మత్తప్రముదితాని చ ॥ ౨౫
జనానాం రతిసంయోగేష్వత్యంతగుణవంతి చ ।
తాన్యేతాన్యద్య పశ్యామి నిరానందాని సర్వశః ॥ ౨౬

ప్రస్తపన్నైరనుపథం విక్రోశద్భిరివ ద్రుమైః ।
నాద్యాపి శ్రూయతే శబ్దః మత్తానాం మృగపక్షిణాం ॥ ౨౭
సంరక్తాం మధురాం వాణీం కళం వ్యాహరతాం బహు ।
చందనాగరుసంపృక్తః ధూపసంమూర్ఛితోఽతులః ॥ ౨౮
ప్రవాతి పవనః శ్రీమాన్ కిం ను నాద్య యథాపురం ।
భేరీమృదంగవీణానాం కోణసంఘట్టితః పునః ॥ ౨౯
కిమద్య శబ్దో విరతః సదా దీనగతిః పురా ।
అనిష్టాని చ పాపాని పశ్యామి వివిధాని చ ॥ ౩౦
నిమిత్తాన్యమనోజ్ఞాని తేన సీదతి మే మనః ।
సర్వథా కుశలం సూత దుర్లభం మమ బంధుషు ॥ ౩౧
తథా హ్యసతి సమ్మోహే హృదయం సీదతీవ మే ।
విషణ్ణః శ్రాంతహృదయః త్రస్తస్స లులితేంద్రియః ॥ ౩౨
భరతః ప్రవివేశాశు పురీమిక్ష్వాకుపాలితాం ।
ద్వారేణ వైజయంతేన ప్రావిశచ్ఛ్రాంతవాహనః ॥ ౩౩
ద్వార్స్థైరుత్థాయ విజయం పృష్టస్తైస్సహితో యయౌ ।
స త్వనేకాగ్రహృదయః ద్వార్స్థం ప్రత్యర్చ్య తం జనం ॥ ౩౪
సూతమశ్వపతేః క్లాంతం అబ్రవీత్తత్ర రాఘవః ।
కిమహం త్వరయాఽఽనీతః కారణేన వినాఽనఘ ॥ ౩౫
అశుభాశంకి హృదయం శీలం చ పతతీవ మే ।
శ్రుతా నో యాదృశాః పూర్వం నృపతీనాం వినాశనే ॥ ౩౬

ఆకారాంస్తానహం సర్వాన్ ఇహ పశ్యామి సారథే ।
సంమార్జనవిహీనాని పరుషాణ్యుపలక్షయే ॥ ३८
అసంయతకవాటాని శ్రీవిహీనాని సర్వశః ।
బలికర్మవిహీనాని ధూపసంమోదనేన చ ॥ ३९
అనాశితకుటుంబాని ప్రభాహీనజనాని చ ।
అలక్ష్మీకాని పశ్యామి కుటుంబిభవనాన్యహం ॥ ३९
అపేతమాల్యశోభాని హ్యసంమృష్టాజిరాణి చ ।
దేవాగారాణి శూన్యాని న చాభాంతి యథాపురం ॥ ४०
దేవతార్చాః ప్రవిద్ధాశ్చ యజ్ఞగోష్ఠ్యస్తథావిధాః ।
మాల్యాపణేషు రాజంతే నాద్య పణ్యాని వా తథా ॥ ४१
దృశ్యంతే వణిజోఽప్యద్య న యథాపూర్వమత్ర వై ।
ధ్యానసంవిగ్నహృదయాః నష్టవ్యాపారయంత్రితాః ॥ ४२
దేవాయతనచైత్యేషు దీనాః పక్షిగణాస్తథా ।
మలినం చాశ్రుపూర్ణాక్షం దీనం ధ్యానపరం కృతం ॥ ४३
సస్త్రీపుంసం చ పశ్యామి జనముత్కంఠితం పురే ।
ఇత్యేవముక్త్వా భరతః సూతం తం దీనమానసః ॥ ४४
తాన్యనిష్టాన్యయోధ్యాయాం ప్రేక్ష్య రాజగృహం యయౌ ।
తాం శూన్యశృంగాటకవేశ్మరథ్యాం
రజోఽరుణద్వారకవాటయంత్రాం ।

దృష్ట్వా పురీమింద్రపురప్రకాశాం
దుఃఖేన సంపూర్ణతరో బభూవ ॥ ౪౫
బహూని పశ్యన్ మనసో౽ప్రియాణి
యాన్యన్యదా నాస్య పురే బభూవుః ।
అవాక్ఛిరా దీనమనా న హృష్టః
పితుర్మహాత్మా ప్రవివేశ వేశ్మ ॥ ౪౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకసప్తతితమస్సర్గః.

—:o:—

అథ ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

అపశ్యంస్తు తతస్తత్ర పితరం పితురాలయే ।
జగామ భరతో ద్రష్టుం మాతరం మాతురాలయే ॥ ౧
అనుప్రాప్తం తు తం దృష్ట్వా కైకేయీ ప్రోషితం సుతం ।
ఉత్పపాత తదా హృష్టా త్యక్త్వా సౌవర్ణమాసనం ॥ ౨
స ప్రవిశ్యైవ ధర్మాత్మా స్వగృహం శ్రీవివర్జితం ।
భరతః ప్రతిజగ్రాహ జనన్యాశ్చరణౌ శుభౌ ॥ ౩
సా తం మూర్ధన్యుపాఘ్రాయ పరిష్వజ్య యశస్వినం ।
అంకే భరతమారోప్య ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౪
అద్య తే కతిచిద్రాత్ర్యః చ్యుతస్యార్యకవేశ్మనః ।
అపి నాధ్వశ్రమశ్శీఘ్రం రథేనాపతతస్తవ ॥ ౫

ఆర్యకస్తే సుకుశలీ యుధాజిన్మాతులస్తవ ।
ప్రవాసాచ్చ సుఖం పుత్ర సర్వం మే వక్తుమర్హసి ॥ ౬
ఏవం పృష్టస్తు కైకేయ్యా ప్రియం పార్థివనందనః ।
ఆచష్ట భరతస్సర్వం మాత్రే రాజీవలోచనః ॥ ౭
అద్య మే సప్తమీ రాత్రిః చ్యుతస్యార్యకవేశ్మనః ।
అంబాయాః కుశలీ తాతః యుధాజిన్మాతులశ్చ మే ॥ ౮
యన్మే ధనం చ రత్నం చ దదౌ రాజా పరంతపః ।
పరిశ్రాంతం పథ్యభవత్ తతోఽహం పూర్వమాగతః ॥ ౯
రాజవాక్యహరైర్దూతైః త్వర్యమాణోఽహమాగతః ।
యదహం ప్రష్టుమిచ్ఛామి తదంబా వక్తుమర్హతి ॥ ౧౦
శూన్యోఽయం శయనీయస్తే పర్యంకో హేమభూషితః ।
న చాయమిక్ష్వాకుజనః ప్రహృష్టః ప్రతిభాతి మా ॥ ౧౧
రాజా భవతి భూయిష్ఠం ఇహాంబాయా నివేశనే ।
తమహం నాద్య పశ్యామి ద్రష్టుమిచ్ఛన్నిహాగతః ॥ ౧౨
పితుర్గ్రహీష్యే చరణౌ తం మమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ।
ఆహోస్విదంబ జ్యేష్ఠాయాః కౌసల్యాయా నివేశనే ॥ ౧౩
తం ప్రత్యువాచ కైకేయీ ప్రియవద్ఘోరమప్రియం ।
అజానంతం ప్రజానంతీ రాజ్యలోభేన మోహితా ॥ ౧౪
యా గతిస్సర్వభూతానాం తాం గతిం తే పితా గతః ।
రాజా మహాత్మా తేజస్వీ యాయజూకస్సతాం గతిః ॥ ౧౫

తచ్ఛ్రుత్వా భరతో వాక్యం ధర్మాభిజనవాన్ శుచిః ।
పపాత సహసా భూమౌ పితృశోకబలార్దితః ॥ ౧౬
హా హతోఽస్మీతి కృపణాం దీనాం వాచముదీరయన్ ।
నిపపాత మహాబాహుః బాహూ విక్షిప్య వీర్యవాన్ ॥ ౧౭
తతశ్శోకేన సంవీతః పితుర్మరణదుఃఖితః ।
విలలాప మహాతేజాః భ్రాంతాకులిత చేతనః ॥ ౧౮
ఏతత్ సురుచిరం భాతి పితుర్మే శయనం పురా ।
శశినేవామలం రాత్రౌ గగనం తోయదాత్యయే ॥ ౧౯
తదిదం న విభాత్యద్య విహీనం తేన ధీమతా ।
వ్యోమేవ శశినా హీనం అప్పుష్క ఇవ సాగరః ॥ ౨౦
బాష్పముత్సృజ్య కంఠేన స్వార్తః పరమపీడితః ।
ప్రచ్ఛాద్య వదనం శ్రీమత్ వస్త్రేణ జయతాం వరః ॥ ౨౧
తమార్తం దేవసంకాశం సమీక్ష్య పతితం భువి ।
నికృత్తమివ సాలస్య స్కంధం పరశునా వనే ॥ ౨౨
మత్తమాతంగసంకాశం చంద్రార్కసదృశం భువః ।
ఉత్థాపయిత్వా శోకార్త్తం వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౨౩
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే రాజన్నత్ర మహాయశః ।
త్వద్విధా న హి శోచంతి సంతస్సదసి సమ్మతాః ॥ ౨౪
దానయజ్ఞాధికారా హి శీలశ్రుతివచోనుగా ।
బుద్ధిస్తే బుద్ధిసంపన్న ప్రభేవార్కస్య మందిరే ॥ ౨౫

స రుదిత్వా చిరం కాలం భూమౌ విపరివృత్య చ ।
జననీం ప్రత్యువాచేదం శోకైర్బహుభిరావృతః ॥ ౨౬
అభిషేక్ష్యతి రామం ను రాజా యజ్ఞం ను యక్ష్యతే ।
ఇత్యహం కృతసంకల్పో హృష్టో యాత్రామయాసిషం ॥ ౨౭
తదిదం హ్యన్యథాభూతం వ్యవదీర్ణం మనో మమ ।
పితరం యో న పశ్యామి నిత్యం ప్రియహితే రతం ॥ ౨౮
అంబ కేనాత్యగాద్రాజా వ్యాధినా మయ్యనాగతే ।
ధన్యా రామాదయస్సర్వే యైః పితా సంస్కృతస్స్వయం॥ ౨౯
న నూనం మాం మహారాజః ప్రాప్తం జానాతి కీర్తిమాన్ ।
ఉపజిఘ్రేద్ధి మాం మూర్ధ్ని తాతస్సన్నమ్య సత్వరం ॥ ౩౦
క్వ స పాణిస్సుఖస్పర్శః తాతస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
యేన మాం రజసా ధ్వస్తం అభీక్ష్ణం పరిమార్జతి ॥ ౩౧
యో మే భ్రాతా పితా బంధుః యస్య దాసోఽస్మి ధీమతః ।
తస్య మాం శీఘ్రమాఖ్యాహి రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ॥ ౩౨
పితా హి భవతి జ్యేష్ఠః ధర్మమార్యస్య జానతః ।
తస్య పాదౌ గ్రహీష్యామి స హీదానీం గతిర్మమ ॥ ౩౩
ధర్మవిద్ధర్మనిత్యశ్చ సత్యసంధో దృఢవ్రతః ।
ఆర్యః కిమబ్రవీద్రాజా పితా మే సత్యవిక్రమః ॥ ౩౪
పశ్చిమం సాధుసందేశం ఇచ్ఛామి శ్రోతుమాత్మనః ।
ఇతి పృష్టా యథాతత్త్వం కైకేయీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౫

రామేతి రాజా విలపన్ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ।
స మహాత్మా పరం లోకం గతో గతిమతాం వరః ॥ ౩౬
ఇమాం తు పశ్చిమాం వాచం వ్యాజహార పితా తవ ।
కాలధర్మపరిక్షిప్తః పాశైరివ మహాగజః ॥ ౩౭
సిద్ధార్థాస్తే నరా రామం ఆగతం సీతయా సహ ।
లక్ష్మణం చ మహాబాహుం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతం ॥ ౩౮
తచ్ఛ్రుత్వా విషసాదైవ ద్వితీయాప్రియశంసనాత్ ।
విషణ్ణవదనో భూత్వా భూయః పప్రచ్ఛ మాతరం ॥ ౩౯
క్వ చేదానీం స ధర్మాత్మా కౌసల్యానందవర్ధనః ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ సమం గతః ॥ ౪౦
తథా పృష్టా యథాతత్త్వం ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ।
మాతాఽస్య సుమహద్వాక్యం విప్రియం ప్రియశంకయా ॥ ౪౧
స హి రాజసుతః పుత్ర చీరవాసా మహావనం ।
దండకాన్ సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణానుచరో గతః ॥ ౪౨
తచ్ఛ్రుత్వా భరతస్త్రస్తః భ్రాతుశ్చారిత్రశంకయా ।
స్వస్య వంశస్య మాహాత్మ్యాత్ ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౪౩
కచ్చిన్న బ్రాహ్మణధనం హృతం రామేణ కస్యచిత్ ।
కచ్చిన్నాఢ్యో దరిద్రో వా తేనాపాపో విహింసితః ॥ ౪౪
కచ్చిన్న పరదారాన్వా రాజపుత్రోఽభిమన్యతే ।
కస్మాత్స దండకారణ్యే భ్రూణహేవ వివాసితః ॥ ౪౫

అథాస్య చపలా మాతా తత్స్వకర్మ యథాతథం ।
తేనైవ స్త్రీస్వభావేన వ్యాహర్తుముపచక్రమే ॥ ౪౬
ఏవముక్తా తు కైకేయీ భరతేన మహాత్మనా ।
ఉవాచ వచనం హృష్టా మూఢా పండితమానినీ ॥ ౪౭
న బ్రాహ్మణధనం కించిత్ హృతం రామేణ కస్యచిత్ ।
కచ్చిన్నాఢ్యో దరిద్రో వా తేనాపాపో విహింసితః ॥ ౪౮
న రామః పరదారాంశ్చ చక్షుర్భ్యామపి పశ్యతి ।
మయా తు పుత్ర శ్రుత్వైవ రామస్యైవాభిషేచనం ॥ ౪౯
యాచితస్తే పితా రాజ్యం రామస్య చ వివాసనం ।
స స్వవృత్తిం సమాస్థాయ పితా తే తత్తథాఽకరోత్ ॥ ౫౦
రామశ్చ సహ సౌమిత్రిః ప్రేషితస్సీతయా సహ ।
తమపశ్యన్ ప్రియం పుత్రం మహీపాలో మహాయశాః ॥ ౫౧
పుత్రశోకపరిద్యూనః పంచత్వముపపేదివాన్ ।
త్వయా త్విదానీం ధర్మజ్ఞ రాజత్వమవలంబ్యతాం ॥ ౫౨
త్వత్కృతే హి మయా సర్వం ఇదమేవంవిధం కృతం ।
మా శోకం మా చ సంతాపం ధైర్యమాశ్రయ పుత్రక ॥ ౫౩
త్వదధీనా హి నగరీ రాజ్యం చైతదనామయం ।

తత్పుత్ర శీఘ్రం విధినా విధిజ్ఞైః
వసిష్ఠముఖ్యైస్సహితో ద్విజేంద్రైః ।

సంకాల్య రాజానమదీనసత్త్వం
ఆత్మానముర్వ్యామభిషేచయస్వ ॥ ౫౪౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – ద్విసప్తతితమస్సర్గః.

అథ త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

శ్రుత్వా తు పితరం వృత్తం భ్రాతరౌ చ వివాసితౌ ।
భరతో దుఃఖసంతప్తః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
కిం ను కార్యం హతస్యేహ మమ రాజ్యేన శోచతః ।
విహీనస్యాథ పిత్రా చ భ్రాత్రా పితృసమేన చ ॥ ౨
దుఃఖే మే దుఃఖమకరోః వ్రణే క్షారమివాదధాః ।
రాజానం ప్రేతభావస్థం కృత్వా రామం చ తాపసం ॥ ౩
కులస్య త్వమభావాయ కాళరాత్రిరివాగతా ।
అంగారముపగూహ్య స్మ పితా మే నావబుద్ధవాన్ ॥ ౪
మృత్యుమాపాదితో రాజా త్వయా మే పాపదర్శిని ।
సుఖం పరిహృతం మోహాత్ కులేఽస్మిన్ కులపాంసిని ॥ ౫
త్వాం ప్రాప్య హి పితా మేఽద్య సత్యసంధో మహాయశాః ।
తీవ్రదుఃఖాభిసంతప్తః వృత్తో దశరథో నృపః ॥ ౬
వినాశితో మహారాజః పితా మే ధర్మవత్సలః ।
కస్మాత్ ప్రవ్రాజితో రామః కస్మాదేవ వనం గతః ॥ ౭

కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకాభిపీడితే ।
దుష్కరం యది జీవేతాం ప్రాప్య త్వాం జననీం మమ ॥ ౮
నను త్వార్యోఽపి ధర్మాత్మా త్వయి వృత్తిమనుత్తమాం ।
వర్తతే గురువృత్తిజ్ఞః యథా మాతరి వర్తతే ॥ ౯
తథా జ్యేష్ఠా హి మే మాతా కౌసల్యా దీర్ఘదర్శినీ ।
త్వయి ధర్మం సమాస్థాయ భగిన్యామివ వర్తతే ॥ ౧౦
తస్యాః పుత్రం కృతాత్మానం చీరవల్కలవాససం ।
ప్రస్థాప్య వనవాసాయ కథం పాపే న శోచసి ॥ ౧౧
అపాపదర్శనం శూరం కృతాత్మానం యశస్వినం ।
ప్రవ్రాజ్య చీరవసనం కిం ను పశ్యసి కారణం ॥ ౧౨
లుబ్ధాయా విదితో మన్యే న తేఽహం రాఘవం ప్రతి ।
తథా హ్యనర్థో రాజ్యార్థం త్వయా నీతో మహానయం ॥ ౧౩
అహం హి పురుషవ్యాఘ్రౌ అపశ్యన్ రామలక్ష్మణౌ ।
కేన శక్తిప్రభావేన రాజ్యం రక్షితుముత్సహే ॥ ౧౪
తం హి నిత్యం మహారాజః బలవంతం మహాబలః ।
అపాశ్రితోఽభూద్ధర్మాత్మా మేరుర్మేరువనం యథా ॥ ౧౫
సోఽహం కథమిమం భారం మహాధుర్యసముద్ధృతం ।
దమ్యో ధురమివాసాద్య వహేయం కేన చౌజసా ॥ ౧౬
అథవా మే భవేచ్ఛక్తిః యోగైర్బుద్ధిబలేన వా ।
సకామాం న కరిష్యామి త్వామహం పుత్రగర్ధినీం ॥ ౧౭

న మే వికాంక్షా జాయేత త్యక్తుం త్వాం పాపనిశ్చయాం ।
యది రామస్య నావేక్షా త్వయి స్యాన్మాతృవత్ సదా ॥ ౧౮
ఉత్పన్నా తు కథం బుద్ధిః తవేయం పాపదర్శిని ।
సాధుచారిత్రవిభ్రష్టే పూర్వేషాం నో విగర్హితా ॥ ౧౯
అస్మిన్ కులే హి పూర్వేషాం జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే ।
అపరే భ్రాతరస్తస్మిన్ ప్రవర్తంతే సమాహితాః ॥ ౨౦
న హి మన్యే నృశంసే త్వం రాజధర్మమవేక్షసే ।
గతిం వా న విజానాసి రాజవృత్తస్య శాశ్వతీం ॥ ౨౧
సతతం రాజవృత్తే హి జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే ।
రాజ్ఞామేతత్సమం తత్స్యాత్ ఇక్ష్వాకూణాం విశేషతః ॥ ౨౨
తేషాం ధర్మైకరక్షాణాం కులచారిత్రశోభినాం ।
అద్య చారిత్రశౌండీర్యం త్వాం ప్రాప్య వినివర్తితం ॥ ౨౩
తవాపి సుమహాభాగాః జనేంద్రాః కులపూర్వగాః ।
బుద్ధేర్మోహః కథమయం సంభూతస్త్వయి గర్హితః ॥ ౨౪
న తు కామం కరిష్యామి తవాహం పాపనిశ్చయే ।
త్వయా వ్యసనమారబ్ధం జీవితాంతకరం మమ ॥ ౨౫
ఏష త్విదానీమేవాహం అప్రియార్థం తవానఘం ।
నివర్తయిష్యామి వనాత్ భ్రాతరం స్వజనప్రియం ॥ ౨౬
నివర్తయిత్వా రామం చ తస్యాహం దీప్తతేజసః ।
దాసభూతో భవిష్యామి సుస్థితేనాంతరాత్మనా ॥ ౨౭

ఇత్యేవముక్త్వా భరతో మహాత్మా
ప్రియేతరై ర్వాక్యగణై స్తుదంస్తాం ।
శోకాతురశ్చాపి ననాద భూయః
సింహో యథా పర్వతగహ్వరస్థః ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రిసప్తతితమస్సర్గః.

అథ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

తాం తథా గర్హయిత్వా తు మాతరం భరత స్తదా ।
రోషేణ మహతాఽఽవిష్టః పునరేవాబ్రవీద్వచః ॥ ౧
రాజ్యాద్భ్రంశస్వ కైకేయి నృశంసే దుష్టచారిణి ।
పరిత్యక్తా చ ధర్మేణ మా మృతం రుదతీ భవ ॥ ౨
కిం ను తేఽదూషయద్రాజా రామో వా భృశధార్మికః ।
యయోర్మృత్యుర్వివాసశ్చ త్వత్కృతే తుల్యమాగతౌ ॥ ౩
భ్రూణహత్యామసి ప్రాప్తా కులస్యాస్య వినాశనాత్ ।
కైకేయి నరకం గచ్ఛ మా చ భర్తుస్సలోకతాం ॥ ౪
యత్త్వయా హీదృశం పాపం కృతం ఘోరేణ కర్మణా ।
సర్వలోకప్రియం హిత్వా మమాప్యాపాదితం భయం ॥ ౫
త్వత్కృతే మే పితా వృత్తః రామశ్చారణ్యమాశ్రితః ।
అయశో జీవలోకే చ త్వయాఽహం ప్రతిపాదితః ॥ ౬

మాతృరూపే మమామిత్రే నృశంసే రాజ్యకాముకే ।
న తేఽహమభిభాష్యోఽస్మి దుర్వృత్తే పతిఘాతిని ॥ ౭
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా మమ మాతరః ।
దుఃఖేన మహతాఽఽవిష్టాః త్వాం ప్రాప్య కులదూషిణీం ॥ ౮
న త్వమశ్వపతేః కన్యా ధర్మరాజస్య ధీమతః ।
రాక్షసీ తత్ర జాతాఽసి కులప్రధ్వంసినీ పితుః ॥ ౯
యత్త్వయా ధార్మికో రామః నిత్యం సత్యపరాయణః ।
వనం ప్రస్థాపితో దుఃఖాత్ పితా చ త్రిదివం గతః ॥ ౧౦
యత్ప్రధానాఽసి తత్పాపం మయి పిత్రా వినాకృతే ।
భ్రాతృభ్యాం చ పరిత్యక్తే సర్వలోకస్య చాప్రియే ॥ ౧౧
కౌసల్యాం ధర్మసంయుక్తాం వియుక్తాం పాపనిశ్చయే ।
కృత్వా కం ప్రాప్స్యసే త్వద్య లోకం నిరయగామిని ॥ ౧౨
కిం నావబుధ్యసే క్రూరే నియతం బంధుసంశ్రయం ।
జ్యేష్ఠం పితృసమం రామం కౌసల్యాయాత్మసంభవం ॥ ౧౩
అంగప్రత్యంగజః పుత్రః హృదయాచ్చాపి జాయతే ।
తస్మాత్ప్రియతమో మాతుః ప్రియత్వాన్న తు బాంధవః ॥ ౧౪
అన్యదా. కిల ధర్మజ్ఞా సురభిస్సురసంమతా ।
వహమానౌ దదర్శోర్వ్యాం పుత్రౌ విగతచేతసౌ ॥ ౧౫
తావర్ధదివసే శ్రాంతౌ దృష్ట్వా పుత్రౌ మహీతలే ।
రురోద పుత్రశోకేన బాష్పపర్యాకులేక్షణా ॥ ౧౬

అధస్తాద్వ్రజతస్తస్యాః సురరాజ్ఞో మహాత్మనః ।
బిందవః పతితా గాత్రే సూక్ష్మాస్సురభిగంధినః ॥ ౧౭
ఇంద్రోఽప్యశ్రునిపాతం తం స్వగాత్రే పుణ్యగంధినం ।
సురభిం మన్యతే దృష్ట్వా భూయసీం తాం సురేశ్వరః ॥ ౧౮
నిరీక్షమాణశ్శక్రస్తాం దదర్శ సురభిం స్థితాం ।
ఆకాశే విష్ఠితాం దీనాం రుదంతీం భృశదుఃఖితాం ॥ ౧౯
తాం దృష్ట్వా శోకసంతప్తాం వజ్రపాణిర్యశస్వినీం ।
ఇంద్రః ప్రాంజలిరుద్విగ్నః సురరాజోఽబ్రవీద్వచః ॥ ౨౦
భయం కచ్చిన్న చాస్మాసు కుతశ్చిద్విద్యతే మహత్ ।
కుతోనిమిత్తశ్శోకస్తే బ్రూహి సర్వహితైషిణి ॥ ౨౧
ఏవముక్తా తు సురభిః సురరాజేన ధీమతా ।
ప్రత్యువాచ తతో ధీరా వాక్యం వాక్యవిశారదం ॥ ౨౨
శాంతం పాపం న వః కించిత్ కుతశ్చిదమరాధిప ।
అహం తు మగ్నౌ శోచామి స్వపుత్రౌ విషమే స్థితౌ ॥ ౨౩
ఏతౌ దృష్ట్వా కృశౌ దీనౌ సూర్యరశ్మిప్రతాపితౌ ।
అర్ద్యమానౌ బలీవర్దౌ కర్షకేణ సురాధిప ॥ ౨౪
మమ కాయాత్ ప్రసూతౌ హి దుఃఖితౌ భారపీడితౌ ।
యౌ దృష్ట్వా పరితప్యేఽహం నాస్తి పుత్రసమః ప్రియః ॥ ౨౫
యస్యాః పుత్రసహస్రైస్తు కృత్స్నం వ్యాప్తమిదం జగత్ ।
తాం దృష్ట్వా రుదతీం శక్రః న సుతాన్మన్యతే పరం ॥ ౨౬

సదాఽప్రతిమవృత్తాయాః లోకధారణకామ్యయా ।
శ్రీమత్యా గుణనిత్యాయాః స్వభావపరివేషయా ॥ ౨౭

యస్యాః పుత్రసహస్రాణి సాఽపి శోచతి కామధుక్ ।
కిం పునర్యా వినా రామం కౌసల్యా వర్తయిష్యతి ॥ ౨౮

ఏకపుత్రా చ సాధ్వీ చ వివత్సేయం త్వయా కృతా ।
తస్మాత్త్వం సతతం దుఃఖం ప్రేత్య చేహ చ లప్స్యసే ॥ ౨౯

అహం హ్యపచితిం భ్రాతుః పితుశ్చ సకలామిమామ్ ।
వర్ధనం యశసశ్చాపి కరిష్యామి న సంశయః ॥ ౩౦

ఆనాయయిత్వా తనయం కౌసల్యాయా మహాబలమ్ ।
స్వయమేవ ప్రవేక్ష్యామి వనం మునినిషేవితమ్ ॥ ౩౧

న హ్యహం పాపసంకల్పే పాపే పాపం త్వయా కృతమ్ ।
శక్తో ధారయితుం పౌరైః అశ్రుకంఠైర్నిరీక్షితః ॥ ౩౨

సా త్వమగ్నిం ప్రవిశ వా స్వయం వా దండకాన్విశ ।
రజ్జుం బధాన వా కంఠే న హి తేఽన్యత్ పరాయణమ్ ॥ ౩౩

అహమప్యవనిం ప్రాప్తే రామే సత్యపరాక్రమే ।
కృతకృత్యో భవిష్యామి విప్రవాసితకల్మషః ॥ ౩౪

ఇతి నాగ ఇవారణ్యే తోమరాంకుశచోదితః ।
పపాత భువి సంక్రుద్ధః నిశ్శ్వసన్నివ పన్నగః ॥ ౩౫

సంరక్తనేత్రశ్శిథిలాంబరస్తథా
విధూతసర్వాభరణః. పరంతపః ।

బభూవ భూమౌ పతితో నృపాత్మజః
శచీపతేః కేతురివోత్సవక్షయే ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః.

—o-o—

అథ పంచసప్తతితమస్సర్గః.

దీర్ఘకాలాత్ సముత్థాయ సంజ్ఞాం లబ్ధ్వా చ వీర్యవాన్ ।
నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం దీనాముద్వీక్ష్య మాతరం ॥ ౧
సోఽమాత్యమధ్యే భరతః జననీమభ్యకుత్సయత్ ।
రాజ్యం న కామయే జాతు మంత్రయే నాపి మాతరం ॥ ౨
అభిషేకం న జానామి యోఽభూద్రాజ్ఞా సమీక్షితః ।
విప్రకృష్టే హ్యహం దేశే శత్రుఘ్నసహితోఽవసం ॥ ౩
వనవాసం న జానామి రామస్యాహం మహాత్మనః ।
వివాసనం వా సౌమిత్రేః సీతాయాశ్చ యథాఽభవత్ ॥ ౪
తథైవ క్రోశతస్తస్య భరతస్య మహాత్మనః ।
కౌసల్యా శబ్దమాజ్ఞాయ సుమిత్రామిదమబ్రవీత్ ॥ ౫
ఆగతః క్రూరకార్యాయాః కైకేయ్యా భరతస్సుతః ।
తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి భరతం దీర్ఘదర్శినం ॥ ౬
ఏవముక్త్వా సుమిత్రాం సా వివర్ణా మలినా కృశా ।
ప్రతస్థే భరతో యత్ర వేపమానా విచేతనా ॥ ౭

స తు రామానుజశ్చాపి శత్రుఘ్నసహితస్తదా ।
ప్రతస్థే భరతో యత్ర కౌసల్యాయా నివేశనం ॥ ౮
తతశ్శత్రుఘ్నభరతౌ కౌసల్యాం ప్రేక్ష్య దుఃఖితౌ ।
పరిష్వజేతాం దుఃఖార్తాం పతితాం నష్టచేతనాం ॥ ౯
రుదంతౌ రుదతీం దుఃఖాత్ సమేత్యార్యాం మనస్వినీం ।
భరతం ప్రత్యువాచేదం కౌసల్యా భృశదుఃఖితా ॥ ౧౦
ఇదం తే రాజ్యకామస్య రాజ్యం ప్రాప్తమకంటకం ।
సంప్రాప్తం బత కైకేయ్యాః శీఘ్రం క్రూరేణ కర్మణా ॥ ౧౧
ప్రస్థాప్య చీరవసనం పుత్రం మే వనవాసినం ।
కైకేయీ కం గుణం తత్ర పశ్యతి క్రూరదర్శినీ ॥ ౧౨
క్షిప్రం మామపి కైకేయీ ప్రస్థాపయితుమర్హతి ।
హిరణ్యనాభో యత్రాస్తే సుతో మే సుమహాయశాః ॥ ౧౩
అథవా స్వయమేవాహం సుమిత్రానుచరా సుఖం ।
అగ్నిహోత్రం పురస్కృత్య ప్రస్థాస్యే యత్ర రాఘవః ॥ ౧౪
కామం వా స్వయమేవాద్య తత్ర మాం నేతుమర్హసి ।
యత్రాసౌ పురుషవ్యాఘ్రః పుత్రో మే తప్యతే తపః ॥ ౧౫
ఇదం హి తవ విస్తీర్ణం ధనధాన్యసమాచితం ।
హస్త్యశ్వరథసంపూర్ణం రాజ్యం నిర్యాతితం తయా ॥ ౧౬
ఇత్యాదిబహుభిర్వాక్యైః క్రూరైస్సంభర్త్సితోఽనఘః ।
వివ్యథే భరతస్తీవ్రం వ్రణే తుద్యేన సూచినా ॥ ౧౭

పపాత చరణౌ తస్యాః తదా సంభ్రాంతచేతనః ।
విలప్య బహుధాఽసంజ్ఞః లబ్ధసంజ్ఞస్తతః స్థితః ॥ ౧౮
ఏవం విలపమానాం తాం భరతః ప్రాంజలిస్తదా ।
కౌసల్యాం ప్రత్యువాచేదం శోకైర్బహుభిరావృతాం ॥ ౧౯
ఆర్యే కస్మాదజానంతం గర్హసే మామకిల్బిషం ।
విపులాం చ మమ ప్రీతిం స్థిరాం జానాసి రాఘవే॥ ౨౦
కృతా శాస్త్రానుగా బుద్ధిః మాభూత్తస్య కదాచన ।
సత్యసంధస్సతాం శ్రేష్ఠః యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౧
ప్రేష్యం పాపీయసాం యాతు సూర్యం చ ప్రతి మేహతు ।
హంతు పాదేన గాం సుప్తాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౨
కారయిత్వా మహత్ కర్మ భర్తా భృత్యమనర్థకం ।
అధర్మో యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥
పరిపాలయమానస్య రాజ్ఞో భూతాని పుత్రవత్ ।
తతస్తం ద్రుహ్యతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౪
బలిషడ్భాగముద్ధృత్య నృపస్యారక్షతః ప్రజాః ।
అధర్మో యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥
సంశ్రుత్య చ తపస్విభ్యః సత్రే వై యజ్ఞదక్షిణాం ।
తాం విప్రలపతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః । ౨౬
హస్త్యశ్వరథసంబాధే యుద్ధే శస్త్రసమాకులే ।
మాస్మ కార్షీత్ సతాం ధర్మం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౨౭

ఉపదిష్టం సుసూక్ష్మార్థం శాస్త్రం యత్నేన ధీమతా ।
స నాశయతు దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౮
మా చ తం వ్యూఢబాహ్వంసం చంద్రార్కసమతేజసం ।
ద్రాక్షీద్రాజ్యస్థమాసీనం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౯
పాయసం కృసరం ఛాగం వృథా సోఽశ్నాతు నిర్ఘృణః ।
గురూంశ్చాప్యవజానాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౦
గాశ్చ స్పృశతు పాదేన గురూన్ పరివదేత్ స్వయం ।
మిత్రే ద్రుహ్యేత సోఽత్యంతం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౧
విశ్వాసాత్ కథితం కించిత్ పరివాదం మిథః క్వచిత్ ।
వివృణోతు స దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౨
అకర్తా హ్యకృతజ్ఞశ్చ త్యక్తాత్మా నిరపత్రపః ।
లోకే భవతు విద్వేష్యః యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౩
పుత్రదారైశ్చ భృత్యైశ్చ స్వగృహే పరివారితః ।
స ఏకో మృష్టమశ్నాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౪
అప్రాప్య సదృశాన్ దారాన్ అనపత్యః ప్రమీయతాం ।
అనవాప్య క్రియాం ధర్మ్యాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౫
మాఽఽత్మనస్సంతతిం ద్రాక్షీత్ స్వేషు దారేషు దుఃఖితః ।
ఆయుస్సమగ్రమప్రాప్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౬
రాజస్త్రీబాలవృద్ధానాం వధే యత్పాపముచ్యతే ।
భృత్యత్యాగే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతాం ॥ ౩౭

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లాక్షయా మధుమాంసేన లోహేన చ విషేణ చ ।
సదైవ బిభృయాద్భృత్యాన్ యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౮
సంగ్రామే సముపోఢే స్మ శత్రుపక్షభయంకరే ।
పలాయమానో వధ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౯
కపాలపాణిః పృథివీం అటతాం చీరసంవృతః ।
భిక్షమాణో యథోన్మత్తః యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౦
పానే ప్రసక్తో భవతు స్త్రీష్వక్షేషు చ నిత్యశః ।
కామక్రోధాభిభూతస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౧
మా స్మ ధర్మే మనో భూయాత్ అధర్మం స నిషేవతాం ।
అపాత్రవర్షీ భవతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౨
సంచితాన్యస్య విత్తాని వివిధాని సహస్రశః ।
దస్యుభిర్విప్రలుప్యంతాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౩
ఉభే సంధ్యే శయానస్య యత్ పాపం పరికల్ప్యతే ।
తచ్చ పాపం భవేత్తస్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౪
యదగ్నిదాయకే పాపం యత్పాపం గురుతల్పగే ।
మిత్రద్రోహే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతాం ॥ ౪౫
దేవతానాం పితౄణాం చ మాతాపిత్రోస్తథైవ చ ।
మా స్మ కార్షీత్ స శుశ్రూషాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥
సతాం లోకాత్ సతాం కీర్తేః సజ్జుష్టాత్ కర్మణస్తథా ।
భ్రశ్యతు క్షిప్రమద్యైవ యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౭

అపాస్య మాతృశుశ్రూషాం అనర్థే సోఽవతిష్ఠతాం ।
దీర్ఘబాహుర్మహావక్షాః యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౮
బహుపుత్రో దరిద్రశ్చ జ్వరరోగసమన్వితః ।
స భూయాత్ సతతక్లేశీ యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౪౯
ఆశామాశంసమానానాం దీనానామూర్ధ్వచక్షుషాం ।
అర్థినాం వితథాం కుర్యాత్ యస్యార్యోఽనుమతె గతః ॥ ౫౦
మాయయా రమతాం నిత్యం పరుషః పిశునోఽశుచిః ।
రాజ్ఞో భీతస్త్వధర్మాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౫౧
ఋతుస్నాతాం సతీం భార్యాం ఋతుకాలానురోధినీం ।
అతివర్తేత దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౫౨
ధర్మదారాన్ పరిత్యజ్య పరదారాన్నిషేవతాం ।
త్యక్తధర్మరతిర్మూఢః యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౫౩
విప్రలుప్తప్రజాతస్య దుష్కృతం బ్రాహ్మణస్య యత్ ।
తదేవ ప్రతిపద్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౫౪
పానీయదూషకే పాపం తథైవ విషదాయకే ।
యత్తదేకస్స లభతాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౫౫
బ్రాహ్మణాయోద్యతాం పూజాం విహంతు కలుషేంద్రియః ।
బాలవత్సాం చ గాం దోగ్ధు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౫౬
తృష్ణార్తం సతి పానీయే విప్రలంభేన యోజయేత్ ।
లభేత తస్య యత్పాపం యస్యార్యోఽనునుతే గతః ॥ ౫౭

భక్త్యా వివదమానేషు మార్గమాశ్రిత్య పశ్యతః ।
తస్య పాపేన యుజ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ ౫౮

విహీనాం పతిపుత్రాభ్యాం కౌసల్యాం పార్థివాత్మజః ।
ఏవమాశ్వాసయన్నేవ దుఃఖార్తో నిపపాత హ ॥ ౫౯

తథా తు శపథైః కష్టైః శపమానమచేతనం ।
భరతం శోకసంతప్తం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౦

మమ దుఃఖమిదం పుత్ర భూయస్సముపజాయతే ।
శపథైశ్శపమానో హి ప్రాణానుపరుణత్సి మే ॥ ౬౧

దిష్ట్యా న చలితో ధర్మాత్ ఆత్మా తే సహలక్ష్మణః ।
వత్స సత్యప్రతిజ్ఞో మే సతాం లోకానవాప్స్యసి ॥ ౬౨

ఇత్యుక్త్వా చాంకమానీయ భరతం భ్రాతృవత్సలం ।
పరిష్వజ్య మహాబాహుం రురోద భృశదుఃఖితా ॥ ౬౩

ఏవం విలపమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః ।
మోహాచ్చ శోకసంరోధాత్ బభూవ లులితం మనః ॥ ౬౪

లాలప్యమానస్య విచేతనస్య
ప్రణష్టబుద్ధేః పతితస్య భూమౌ ।
ముహుర్ముహుర్నిశ్శ్వసతశ్చ ఘర్మం
సా తస్య శోకేన జగామ రాత్రిః ॥ ౬౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచసప్తతితమస్సర్గః.

———o———

అథ షట్సప్తతితమస్సర్గః.

తమేవం శోకసంతప్తం భరతం కైకయీసుతం ।
ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠః వసిష్ఠః శ్రేష్ఠవాగృషిః ॥ ౧
అలం శోకేన భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః ।
ప్రాప్తకాలం నరపతేః కురు సంయానముత్తమం ॥ ౨
వసిష్ఠస్య వచః శ్రుత్వా భరతో ధారణాం గతః ।
ప్రేతకార్యాణి సర్వాణి కారయామాస ధర్మవిత్ ॥ ౩
ఉద్ధృతం తైలసంరోధాత్ స తు భూమౌ నివేశితం ।
ఆపీతవర్ణవదనం ప్రసుప్తమివ భూపతిం ॥ ౪
సంవేశ్య శయనే చాగ్ర్యే నానారత్నపరిష్కృతే ।
తతో దశరథం పుత్రః విలలాప సుదుఃఖితః ॥ ౫
కిం తే వ్యవసితం రాజన్ ప్రోషితే మయ్యనాగతే ।
వివాస్య రామం ధర్మజ్ఞం లక్ష్మణం చ మహాబలం ॥ ౬
క్వ యాస్యసి మహారాజ హిత్వేమం దుఃఖితం జనం ।
హీనం పురుషసింహేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౭
యోగక్షేమం తు తే రాజన్ కోఽస్మిన్ కల్పయితా పురే ।
త్వయి ప్రయాతే స్వస్తాత రామే చ వనమాశ్రితే ॥ ౮
విధవా పృథివీ రాజన్ త్వయా హీనా న రాజతే ।
హీనచంద్రేవ రజనీ నగరీ ప్రతిభాతి మా ॥ ౯

ఏవం విలపమానం తం భరతం దీనమానసం ।
అబ్రవీద్వచనం భూయః వసిష్ఠస్తు మహామునిః ॥ ౧౦
ప్రేత కార్యాణి యాన్యస్య కర్తవ్యాని విశాంపతేః ।
తాన్యవ్యగ్రం మహాబాహో క్రియంతామవిచారితం ॥ ౧౧
తథేతి భరతో వాక్యం వసిష్ఠస్యాభిపూజ్య తత్ ।
ఋత్విక్పురోహితాచార్యాన్ త్వరయామాస సర్వశః ॥ ౧౨
యే త్వగ్నయో నరేంద్రస్య చాగ్న్యగారాద్బహిష్కృతాః ।
ఋత్విగ్భిర్యాజకైశ్చైవ తేఽహ్రియంత యథావిధి ॥ ౧౩
శిబికాయామథారోప్య రాజానం గతచేతనం ।
బాష్పకంఠా విమనసః తమూహుః పరిచారకాః ॥ ౧౪
హిరణ్యం చ సువర్ణం చ వాసాంసి వివిధాని చ ।
ప్రకిరంతో జనా మార్గం నృపతేరగ్రతో యయుః ॥ ౧౫
చందనాగరునిర్యాసాన్ సరళం పద్మకం తథా ।
దేవదారూణి చాహృత్య క్షేపయంతి తథా పరే ॥ ౧౬
గంధానుచ్చావచాంశ్చాన్యాన్ తత్ర గత్వాఽథ భూమిపం ।
తతస్సంవేశయామాసుః చితామధ్యే తమృత్విజః ॥ ౧౭
తథా హుతాశనం దత్వా జేపుస్తస్య తమృత్విజః ।
జగుశ్చ తే యథాశాస్త్రం తత్ర సామాని సామగాః ॥ ౧౮
శిబికాభిశ్చ యానైశ్చ యథార్హం తస్య యోషితః ।
నగరాన్నిర్యయుస్తత్ర వృద్ధైః పరివృతాస్తదా ॥ ౧౯

ప్రసవ్యం చాపి తం చక్రుః ఋత్విజోఽగ్నిచితం నృపం ।
స్త్రియశ్చ శోకసంతప్తాః కౌసల్యాప్రముఖాస్తదా ॥ ౨౦
క్రౌంచీనామివ నారీణాం నినాదస్తత్ర శుశ్రువే ।
ఆర్తానాం కరుణం కాలే క్రోశంతీనాం సహస్రశః ॥ ౨౧
తతో రుదంత్యో వివశాః విలప్య చ పునఃపునః ।
యానేభ్యస్సరయూతీరం అవతేరుర్వరాంగనాః ॥ ౨౨

కృతోదకం తే భరతేన సార్ధం
నృపాంగనా మంత్రిపురోహితాశ్చ ।
పురం ప్రవిశ్యాశ్రుపరీతనేత్రాః
భూమౌ దశాహం వ్యనయంత దుఃఖం ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షట్సప్తతితమస్సర్గః.

అథ సప్తసప్తతితమస్సర్గః.

తతో దశాహేఽతిగతే కృతశౌచో నృపాత్మజః ।
ద్వాదశేఽహని సంప్రాప్తే శ్రాద్ధకర్మాణ్యకారయత్ ॥ ౧
బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ రత్నం ధనమన్నం చ పుష్కలం ।
వాసాంసి చ మహార్హాణి రత్నాని వివిధాని చ ॥ ౨
బాస్తికం బహుశుక్లం చ గాశ్చాపి శతశస్తదా ।
దాసీం దాసం చ యానం చ వేశ్మాని సుమహాంతి చ ॥ 3

బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పుత్రః రాజ్ఞ స్తస్యౌర్ధ్వదైహికం ।
తతః ప్రభాతసమయే దివసేఽథ త్రయోదశే ॥ ౪
విలలాప మహాబాహుః భరతశ్శోకమూర్ఛితః ।
శబ్దాపిహితకంఠస్తు శోధనార్థముపాగతః ॥ ౫
చితామూలే పితుర్వాక్యం ఇదమాహ సుదుఃఖితః ।
తాత యస్మిన్నిసృష్టోఽహం త్వయా భ్రాతరి రాఘవే ॥ ౬
తస్మిన్ వనం ప్రవ్రజితే శూన్యే త్యక్తోఽస్మ్యహం త్వయా ।
యస్యా గతిరనాథాయాః పుత్రః ప్రవ్రాజితో వనం ॥ ౭
తామంబాం తాత కౌసల్యాం త్యక్త్వా త్వం క్వ గతో నృప ।
దృష్ట్వా భస్మారుణం తచ్చ దగ్ధాస్థి స్థానమండలం ॥ ౮
పితుశ్శరీరనిర్వాణం నిష్టనన్ విషసాద సః ।
స తు దృష్ట్వా రుదన్ దీనః పపాత ధరణీతలే ॥ ౯
ఉత్థాప్యమానశ్శక్రస్య యంత్రధ్వజ ఇవ చ్యుతః ।
అభిపేతుస్తతస్సర్వే తస్యామాత్యాశ్శుచివ్రతం ॥ ౧౦
అంతకాలే నిపతితం యయాతిమృషయో యథా ।
శత్రుఘ్నశ్చాపి భరతం దృష్ట్వా శోకపరిప్లుతం ॥ ౧౧
విసంజ్ఞో న్యపతద్భూమౌ భూమిపాలమనుస్మరన్ ।
ఉన్మత్త ఇవ నిశ్చేతాః విలలాప సుదుఃఖితః ॥ ౧౨
స్మృత్వా పితుర్గుణాంగాని తాని తాని తదా తదా ।
మంథరాప్రభవస్తీవ్రః కైకేయీగ్రాహసంకులః ॥ ౧౩

వరదానమయోఽక్షోభ్యః మజ్జయచ్ఛోకసాగరః ।
సుకుమారం చ బాలం చ సతతం లాలితం త్వయా ॥ ౧౪
క్వ తాత భరతం హిత్వా విలపంతం గతో భవాన్ ।
నను భోజ్యేషు పానేషు వస్త్రేష్వాభరణేషు చ ॥ ౧౫
ప్రవారయసి నస్సర్వాన్ తన్నః కోఽన్యః కరిష్యతి ।
అవదారణకాలే తు పృథివీ నావదీర్యతే ॥ ౧౬
యా విహీనా త్వయా రాజ్ఞా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా ।
పితరి స్వర్గమాపన్నే రామే చారణ్యమాశ్రితే ॥ ౧౭
కిం మే జీవితసామర్థ్యం ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం ।
హీనో భ్రాత్రా చ పిత్రా చ శూన్యామిక్ష్వాకుపాలితాం ॥ ౧౮
అయోధ్యాం న ప్రవేక్ష్యామి ప్రవేక్ష్యామి తపోవనం ।
తయోర్విలపితం శ్రుత్వా వ్యసనం చాన్వవేక్ష్య తత్ ॥ ౧౯
భృశమార్త్తతరా భూయః సర్వ ఏవానుగామినః ।
తతో విషణ్ణౌ విశ్రాంతౌ శత్రుఘ్నభరతావుభౌ ॥ ౨౦
ధరణ్యాం సంవ్యవేష్టేతాం భగ్నశృంగావివర్షభౌ ।
తతః ప్రకృతిమాన్ వైద్యః పితురేషాం పురోహితః ॥ ౨౧
వసిష్ఠో భరతం వాక్యం ఉత్థాప్య తమువాచ హ ।
త్రయోదశోఽయం దివసః పితుర్వృత్తస్య తే విభో ॥ ౨౨
సావశేషాస్థినిచయే కిమిహ త్వం విలంబసే ।
త్రీణి ద్వంద్వాని భూతేషు ప్రవృత్తాన్యవిశేషతః ॥ ౨౩

తేషు చాపరిహార్యేషు నైవం భవితుమర్హసి ।
సుమంత్రశ్చాపి శత్రుఘ్నం ఉత్థాప్యాభిప్రసాద్య చ ॥ ౨౪
శ్రావయామాస తత్వజ్ఞః సర్వభూతభవాభవౌ ।
ఉత్థితౌ చ నరవ్యాఘ్రౌ ప్రకాశేతే యశస్వినౌ ॥ ౨౫
వర్షాతపపరిక్లిన్నౌ పృథగింద్రధ్వజావివ ।
అశ్రూణి పరిమృద్నంతౌ రక్తాక్షౌ దీనభాషిణౌ ॥ ౨౬
అమాత్యాస్త్వరయంతి స్మ తనయౌ చాపరాః క్రియాః ।
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తసప్తతితమస్సర్గః.

అథ అష్టసప్తతితమస్సర్గః.

అథ యాత్రాం సమీహంతం శత్రుఘ్నో లక్ష్మణానుజః ।
భరతం శోకసంతప్తం ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧
గతిర్యస్సర్వభూతానాం దుఃఖె కిం పునరాత్మనః ।
స రామస్సత్వసంపన్నః స్త్రియా ప్రవ్రాజితో వనం ॥ ౨
బలవాన్ వీర్యసంపన్నః లక్ష్మణో నామ యోఽప్యసౌ ।
కిం న మోచయతే రామం కృత్వా స్మ పితృనిగ్రహం ॥ 3
పూర్వమేవ తు నిగ్రాహ్యః సమవేక్ష్య నయానయౌ ।
ఉత్పథం యస్సమారూఢః నార్యా రాజా వశంగతః ॥ ౪
ఇతి సంభాషమాణే తు శత్రుఘ్నే లక్ష్మణానుజే ।
ప్రాగ్ద్వారేఽభూత్తదా కుబ్జా సర్వాభరణభూషితా ॥ ౫

లిప్తా చందనసారేణ రాజవస్త్రాణి భిభ్రతీ ।
వివిధం వివిధైస్తైస్తైః భూషణైశ్చ విభూషితా ॥ ౬
మేఖలాదామభిశ్చిత్రైః అన్యైశ్చ శుభభూషణైః ।
బభాసే బహుభిర్బద్ధా రజ్జుబద్ధేవ వానరీ ॥ ౭
తాం సమీక్ష్య తదా ద్వాస్స్థాః సుభృశం పాపకారిణీం ।
గృహీత్వాఽకరుణాం కుబ్జాం శత్రుఘ్నాయ న్యవేదయన్ ॥ ౮
యస్యాః కృతే వనే రామః న్యస్తదేహశ్చ వః పితా ।
సేయం పాపా నృశంసా చ తస్యాః కురు యథామతి ॥ ౯
శత్రుఘ్నశ్చ తదాజ్ఞాయ వచనం భృశదుఃఖితః ।
అంతఃపురచరాన్ సర్వాన్ ఇత్యువాచ ధృతవ్రతః ॥ ౧౦
తీవ్రముత్పాదితం దుఃఖం భ్రాతౄణాం మే తథా పితుః ।
యయా సేయం నృశంసస్య కర్మణః ఫలమశ్నుతాం ॥ ౧౧
ఏవముక్తా తు తేనాశు సఖీజనసమావృతా ।
గృహీతా బలవత్కుబ్జా సా తద్గృహమనాదయత్ ॥ ౧౨
తతస్సుభృశసంతప్తః తస్యాస్సర్వస్సఖీజనః ।
క్రుద్ధమాజ్ఞాయ శత్రుఘ్నం విపలాయత సర్వశః ॥ ౧౩
ఆమంత్రయత కృత్స్నశ్చ తస్యాస్సర్వస్సఖీజనః ।
యథాఽయం సముపక్రాంతః నిశ్శేషాన్నః కరిష్యతి ॥ ౧౪
సానుక్రోశాం వదాన్యాం చ ధర్మజ్ఞాం చ యశస్వినీం ।
కౌసల్యాం శరణం యామః సా హి నోఽస్తు ధ్రువా గతిః ॥ ౧౫

స చ రోషేణ తామ్రాక్షః శత్రుఘ్నశ్శత్రుతాపనః ।
విచకర్ష తదా కుబ్జాం క్రోశంతీం ధరణీతలే ॥ ౧౬
తస్యా హ్యాకృష్యమాణాయాః మంథరాయాస్తతస్తతః ।
చిత్రం బహువిధం భాండం పృథివ్యాం తద్వ్యశీర్యత ॥ ౧౭
తేన భాండేన సంస్తీర్ణం శ్రీమద్రాజనివేశనం ।
అశోభత తదా భూయః శారదం గగనం యథా ॥ ౧౮
స బలీ బలవత్క్రోధాత్ గృహీత్వా పురుషర్షభః ।
కైకేయీమభినిర్భర్త్స్య బభాషే పరుషం వచః ॥ ౧౯
తైర్వాక్యైః పరుషైర్దుఃఖైః కైకేయీ భృశదుఃఖితా ।
శత్రుఘ్నభయసంత్రస్తా పుత్రం శరణమాగతా ॥ ౨౦
తాం ప్రేక్ష్య భరతః క్రుద్ధం శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ।
అవధ్యాస్సర్వభూతానాం ప్రమదాః క్షమ్యతామితి ॥ ౨౧
హన్యామహమిమాం పాపాం కైకేయీం దుష్టచారిణీం ।
యది మాం ధార్మికో రామః నాసూయేన్మాతృఘాతకం ॥ ౨౨
ఇమామపి హతాం కుబ్జాం యది జానాతి రాఘవః ।
త్వాం చ మాం చ హి ధర్మాత్మా నాభిభాషిష్యతే ధ్రువం ॥
భరతస్య వచః శ్రుత్వా శత్రుఘ్నో లక్ష్మణానుజః ।
న్యవర్తత తతో రోషాత్ తాం ముమోచ చ మంథరాం ॥
సా పాదమూలే కైకేయ్యాః మంథరా నిపపాత హ ।
నిశ్వసంతీ సుదుఃఖార్తా కృపణం విలలాప చ ॥ ౨౫

శత్రుఘ్నవిక్షేపవిమూఢసంజ్ఞాం
సమీక్ష్య కుబ్జాం భరతస్య మాతా ।
శనైస్సమాశ్వాసయదార్తరూపాం
క్రౌంచీం విలగ్నామివ వీక్షమాణాం ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టసప్తతితమస్సర్గః.

అథ ఏకోనాశీతితమస్సర్గః.

తతః ప్రభాతసమయే దివసే చ చతుర్దశే ।
సమేత్య రాజకర్తారః భరతం వాక్యమబ్రువన్ ॥ ౧
గతో దశరథః స్వర్గం యో నో గురుతరో గురుః ।
రామం ప్రవ్రాజ్య వై జ్యేష్ఠం లక్ష్మణం చ మహాబలం ॥ ౨
త్వమద్య భవ నో రాజా రాజపుత్ర మహాయశః ।
సంగత్యా నాపరాధ్నోతి రాజ్యమేతదనాయకం ॥ ౩
ఆభిషేచనికం సర్వం ఇదమాదాయ రాఘవ ।
ప్రతీక్షతే త్వాం స్వజనః శ్రేణయశ్చ నృపాత్మజ ॥ ౪
రాజ్యం గృహాణ భరత పితృపైతామహం ధ్రువం ।
అభిషేచయ చాత్మానం పాహి చాస్మాన్నరర్షభ ॥ ౫
ఆభిషేచనికం భాండం కృత్వా సర్వం ప్రదక్షిణం ।
భరతస్తం జనం సర్వం ప్రత్యువాచ ధృతవ్రతః ॥ ౬

జ్యేష్ఠస్య రాజతా నిత్యం ఉచితా హి కులస్య నః ।
నైవం భవంతో మాం వక్తుం అర్హంతి కుశలా జనాః ॥ ౭

రామః పూర్వో హి నో భ్రాతా భవిష్యతి మహీపతిః ।
అహం త్వరణ్యే వత్స్యామి వర్షాణి నవ పంచ చ ॥ ౮

యుజ్యతాం మహతీ సేనా చతురంగమహాబలా ।
ఆనయిష్యామ్యహం జ్యేష్ఠం భ్రాతరం రాఘవం వనాత్ ॥ ౯

ఆభిషేచనికం చైవ సర్వమేతదుపస్కృతం ।
పురస్కృత్య గమిష్యామి రామహేతోర్వనం ప్రతి ॥ ౧౦

తత్రైవ తం నరవ్యాఘ్రం అభిషిచ్య పురస్కృతం ।
ఆనేష్యామి తు వై రామం హవ్యవాహమివాధ్వరాత్ ॥ ౧౧

న సకామాం కరిష్యామి స్వామిమాం మాతృగంధినీం ।
వనే వత్స్యామ్యహం దుర్గే రామో రాజా భవిష్యతి ॥ ౧౨

క్రియతాం శిల్పిభిః పంథాః సమాని విషమాణి చ ।
రక్షిణశ్చానుసంయాంతు పథి దుర్గవిచారకాః ॥ ౧౩

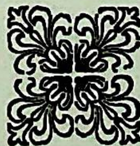
ఏవం సంభాషమాణం తం రామహేతోర్నృపాత్మజం ।
ప్రత్యువాచ జనస్సర్వః శ్రీమద్వాక్యమనుత్తమం ॥ ౧౪

ఏవం తే భాషమాణస్య పద్మా శ్రీరుపతిష్ఠతాం ।
యస్త్వం జ్యేష్ఠే నృపసుతే పృథివీం దాతుమిచ్ఛసి ॥ ౧౫

అనుత్తమం తద్వచనం నృపాత్మజ-
ప్రభాషితం సంశ్రవణే నిశమ్య చ ।
ప్రహర్షజాస్తం ప్రతి బాష్పబిందవః
నిపేతురార్యాననేత్రసంభవాః ॥ 19

ఊచుస్తే వచనమిదం నిశమ్య హృష్టాః
సామాత్యాస్సపరిషదో వియాతశోకాః ।
పంథానం నరవర భక్తిమాన్ జనశ్చ
వ్యాదిష్టాస్తవ వచనాచ్చ శిల్పివర్గః ॥ 20

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనాశీతితమస్సర్గః.

శ్రీ

శ్రీరామాయ నమః.

శ్రీమదయోధ్యాకాండే.

అశీతితమస్సర్గః.

అథ భూమిప్రదేశజ్ఞాః సూత్రకర్మవిశారదాః ।
స్వకర్మాభిరతాశ్శూరాః ఖనకా యంత్రకాస్తథా ॥ ౧
కర్మాంతికాః స్థపతయః పురుషా యంత్రకోవిదాః ।
తథా వర్ధకయశ్చైవ మార్గిణో వృక్షతక్షకాః ॥ ౨
కూపకారాస్సుధాకారాః వంశకర్మకృతస్తథా ।
సమర్థా యే చ ద్రష్టారః పురతస్తే ప్రతస్థిరే ॥ ౩
స తు హర్షాత్తముద్దేశం జనౌఘో విపులః ప్రయాన్ ।
అశోభత మహావేగః సముద్ర ఇవ పర్వణి ॥ ౪
తే స్వవారం సమాస్థాయ వర్త్మకర్మణి కోవిదాః ।
కరణైర్వివిధోపేతైః పురస్తాత్సంప్రతస్థిరే ॥ ౫
లతా వల్లీశ్చ గుల్మాంశ్చ స్థాణూనశ్మన ఏవ చ ।
జనాస్తే చక్రిరే మార్గం ఛిందంతో వివిధాన్ ద్రుమాన్ ॥ ౬
అవృక్షేషు చ దేశేషు కేచిద్వృక్షానరోపయన్ ।
కేచిత్కుఠారైష్టంకైశ్చ దాత్రైశ్ఛిందన్ క్వచిత్క్వచిత్ ॥ ౭

అపరే వీరణస్తంబాన్ బలినో బలవత్తరాః ।
విధమంతి స్మ దుర్గాణి స్థలాని చ తతస్తతః ॥ ౮
అపరేఽపూరయన్ కూపాన్ పాంసుభిః శ్వభ్రమాయతం ।
నిమ్నభాగాంస్తతః కేచిత్ సమాంశ్చక్రుస్సమంతతః ॥ ౯
బబంధుర్బంధనీయాంశ్చ క్షోద్యాన్ సంచుక్షుదుస్తదా ।
బిభిదుర్భేదనీయాంశ్చ తాంస్తాన్ దేశాన్నరాస్తదా ॥ ౧౦
అచిరేణైవ కాలేన పరివాహాన్ బహూదకాన్ ।
చక్రుర్బహువిధాకారాన్ సాగరప్రతిమాన్ బహూన్ ॥ ౧౧
నిర్జలేషు చ దేశేషు ఖానయామాసురుత్తమాన్ ।
ఉదపానాన్ బహువిధాన్ వేదికాపరిమండితాన్ ॥ ౧౨
ససుధాకుట్టిమతలః ప్రపుష్పితమహీరుహః ।
మత్తోద్ఘుష్టద్విజగణః పతాకాభిరలంకృతః ॥ ౧౩
చందనోదకసంసిక్తః నానాకుసుమభూషితః ।
బహ్వశోభత సేనాయాః పంథాస్సురపథోపమః ॥ ౧౪
ఆజ్ఞాప్యాథ యథాజ్ఞప్తి యుక్తాస్తేఽధికృతా నరాః ।
రమణీయేషు దేశేషు బహుస్వాదుఫలేషు చ ॥ ౧౫
యో నివేశస్త్వభిప్రేతః భరతస్య మహాత్మనః ।
భూయస్తం శోభయామాసుః భూషాభిర్భూషణోపమం ॥ ౧౬
నక్షత్రేషు ప్రశస్తేషు ముహూర్తేషు చ తద్విదః ।
నివేశాన్ స్థాపయామాసుః భరతస్య మహాత్మనః ॥ ౧౭

బహుపాంసుచయాశ్చాపి పరిఖాపరివారితాః ।
తత్రేంద్రకీలప్రతిమాః ప్రతోళీవరశోభితాః ॥ ౧౮
ప్రాసాదమాలావితతాః సౌధప్రాకారసంవృతాః ।
పతాకాశోభితాస్సర్వే సునిర్మితమహాపథాః ॥ ౧౯
విసర్పద్భిరివాకాశే విటంకాగ్రవిమానకైః ।
సముచ్ఛ్రితైర్నివేశాస్తే బభుశ్శక్రపురోపమాః ॥ ౨౦
జాహ్నవీం తు సమాసాద్య వివిధద్రుమకాననాం ।
శీతలామలపానీయాం మహామీనసమాకులాం ॥ ౨౧

సచంద్రతారాగణమండితం యథా
నభః క్షపాయామమలం విరాజతే ।
నరేంద్రమార్గస్స తథా వ్యరాజత
క్రమేణ రమ్యశ్శుభశిల్పినిర్మితః ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అశీతితమస్సర్గః.

———o———

అథ ఏకాశీతితమస్సర్గః.

తతో నాందీముఖీం రాత్రిం భరతం సూతమాగధాః ।
తుష్టువుర్వాగ్విశేషజ్ఞాః స్తవైర్మంగళసంహితైః ॥ ౧
సువర్ణకోణాభిహతః ప్రాణదద్యామదుందుభిః ।
దధ్ముశ్శంఖాంశ్చ శతశః నాదాంశ్చోచ్చావచస్వరాన్ ॥ ౨

స తూర్యఘోషస్సుమహాన్ దివమాపూరయన్నివ ।
భరతం శోకసంతప్తం భూయశ్శోకైరరంధ్రయత్ ॥ ౩
తతః ప్రబుద్ధో భరతః తం ఘోషం సంనివర్త్య చ ।
నాహం రాజేతి చాప్యుక్త్వా శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ ౪
పశ్య శత్రుఘ్న కైకేయ్యా లోకస్యాపకృతం మహత్ ।
విసృజ్య మయి దుఃఖాని రాజా దశరథో గతః ॥ ౫
తస్యైషా ధర్మరాజస్య ధర్మమూలా మహాత్మనః ।
పరిభ్రమతి రాజశ్రీః నౌరివాకర్ణికా జలే ॥ ౬
యో హి నస్సుమహాన్నాథః సోపి ప్రవ్రాజితో వనం ।
అనయా ధర్మముత్సృజ్య మాత్రా మే రాఘవః స్వయం ॥ ౭
ఇత్యేవం భరతం ప్రేక్ష్య విలపంతం విచేతనం ।
కృపణం రురుదుస్సర్వాః సస్వరం యోషితస్తదా ॥ ౮
తథా తస్మిన్ విలపతి వసిష్ఠో రాజధర్మవిత్ ।
సభామిక్ష్వాకునాథస్య ప్రవివేశ మహాయశాః ॥ ౯
శాతకుంభమయీం రమ్యాం మణిరత్నసమాకులాం ।
సుధర్మామివ ధర్మాత్మా సగణః ప్రత్యపద్యత ॥ ౧౦
స కాంచనమయం పీఠం సుఖాస్తరణసంవృతం ।
అధ్యాస్త సర్వవేదజ్ఞః దూతాననుశశాస చ ॥ ౧౧
బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ అమాత్యాన్ గణవల్లభాన్
క్షిప్రమానయతావ్యగ్రాః కృత్యమాత్యయికం హి నః ॥ ౧౨

సరాజభృత్యం శత్రుఘ్నం భరతం చ యశస్వినం ।
యుధాజితం సుమన్త్రం చ యే చ తత్ర హితా జనాః ॥ ౧౩
తతో హలహలాశబ్దః సుమహాన్ సమపద్యత ।
రథైరశ్వైర్గజైశ్చాపి జనానాముపగచ్ఛతాం ॥ ౧౪
తతో భరతమాయాంతం శతక్రతుమివామరాః ।
ప్రత్యనందన్ ప్రకృతయః. యథా దశరథం తథా ॥ ౧౫

హ్రద ఇవ తిమినాగసంవృతః
స్తిమితజలో మణిశంఖశర్కరః ।
దశరథసుతశోభితా సభా
సదశరథేవ బభౌ యథాపురా ॥ ౧౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకాశీతితమస్సర్గః.

——o——

అథ ద్వ్యశీతితమస్సర్గః.

తామార్యగణసంపూర్ణాం భరతః ప్రగ్రహాం సభాం ।
దదర్శ బుద్ధిసంపన్నః పూర్ణచంద్రో నిశామివ ॥ ౧
ఆసనాని యథాన్యాయం ఆర్యాణాం విశతాం తదా ।
వస్త్రాంగరాగప్రభయా ద్యోతితా సా సభోత్తమా ॥ ౨
సా విద్వజ్జనసంపూర్ణా సభా సురుచిరా తదా ।
అదృశ్యత ఘనాపాయే పూర్ణచంద్రేవ శర్వరీ ॥ ౩

రాజ్ఞస్తు ప్రకృతీస్సర్వాః సమగ్రాః ప్రేక్ష్య ధర్మవిత్ ।
ఇదం పురోహితో వాక్యం భరతం మృదు చాబ్రవీత్ ॥ ४
తాత రాజా దశరథః స్వర్గతో ధర్మమాచరన్ ।
ధనధాన్యవతీం స్ఫీతాం ప్రదాయ పృథివీం తవ ॥ ౫
రామస్తథా సత్యధృతిః సతాం ధర్మమనుస్మరన్ ।
నాజహాత్ పితురాదేశం శశీ జ్యోత్స్నామివోదితః ॥ ౬
పిత్రా భ్రాత్రా చ తే దత్తం రాజ్యం నిహతకంటకం ।
తద్భుఙ్క్ష్వ ముదితామాత్యః క్షిప్రమేవాభిషేచయ ॥ ౭
ఉదీచ్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ కేవలాః ।
కోట్యాపరాంతాస్సాముద్రాః రత్నాన్యభిహరంతు తే ॥ ౮
తచ్ఛ్రుత్వా భరతో వాక్యం శోకేనాభిపరిప్లుతః ।
జగామ మనసా రామం ధర్మజ్ఞో ధర్మకాంక్షయా ॥ ౯
సబాష్పకలయా వాచా కలహంసస్వరో యువా ।
విలలాప సభామధ్యే జగర్హే చ పురోహితం ॥ ౧౦
చరితబ్రహ్మచర్యస్య విద్యాస్నాతస్య ధీమతః ।
ధర్మే ప్రయతమానస్య కో రాజ్యం మద్విధో హరేత్ ॥ ౧౧
కథం దశరథాజ్జాతః భవేద్రాజ్యాపహారకః ।
రాజ్యం చాహం చ రామస్య ధర్మం వక్తుమిహార్హసి ॥ ౧౨
జ్యేష్ఠశ్శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మాత్మా దిలీపనహుషోపమః ।
లబ్ధుమర్హతి కాకుత్స్థః రాజ్యం దశరథో యథా ॥ ౧౩

అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యం కుర్యాం పాపమహం యది ।
ఇక్ష్వాకూణామహం లోకే భవేయం కులపాంసనః ॥ ౧౪
యద్ధి మాత్రా కృతం పాపం నాహం తదపి రోచయే ।
ఇహస్థో వనదుర్గస్థం నమస్యామి కృతాంజలిః ॥ ౧౫
రామమేవానుగచ్ఛామి రాజా స ద్విపదాం వరః ।
త్రయాణామపి లోకానాం రాజ్యమర్హతి రాఘవః ॥ ౧౬
తద్వాక్యం ధర్మసంయుక్తం శ్రుత్వా సర్వే సభాసదః ।
హర్షాన్ముముచురశ్రూణి రామే నిహితచేతసః ॥ ౧౭
యది త్వార్యం న శక్ష్యామి వినివర్తయితుం వనాత్ ।
వనే తత్రైవ వత్స్యామి యథాఽఽర్యో లక్ష్మణస్తథా ॥ ౧౮
సర్వోపాయం తు వర్తిష్యే వినివర్తయితుం బలాత్ ।
సమక్షమార్యమిశ్రాణాం సాధూనాం గుణవర్తినాం ॥ ౧౯
విష్టికర్మాంతికాస్సర్వే మార్గశోధకరక్షకాః ।
ప్రస్థాపితా మయా పూర్వం యాత్రాఽపి మమ రోచతే ॥ ౨౦
ఏవముక్త్వా తు ధర్మాత్మా భరతో భ్రాతృవత్సలః ।
సమీపస్థమువాచేదం సుమంత్రం మంత్రకోవిదం ॥ ౨౧
తూర్ణముత్థాయ గచ్ఛ త్వం సుమంత్ర మమ శాసనాత్ ।
యాత్రామాజ్ఞాపయ క్షిప్రం బలం చైవ సమానయ ॥ ౨౨
ఏవముక్తస్సుమంత్రస్తు భరతేన మహాత్మనా ।
హృష్టస్తదాఽఽదిశత్ సర్వం యథాసందిష్టమిష్టవత్ ॥ ౨౩

తాః ప్రహృష్టాః ప్రకృతయః బలాధ్యక్షా బలస్య చ ।
శ్రుత్వా యాత్రాం సమాజ్ఞప్తాం రాఘవస్య నివర్తనే ॥ ౨౪
తతో యోధాంగనాస్సర్వాః భర్తౄన్ సర్వాన్ గృహే గృహే ।
యాత్రాగమనమాజ్ఞాయ త్వరయంతి స్మ హర్షితాః ॥ ౨౫
తే హయైర్గోరథైశ్శీఘ్రైః స్యందనైశ్చ మహాజవైః ।
సహ యోధైర్బలాధ్యక్షాః బలం సర్వమచోదయన్ ॥ ౨౬
సజ్జం తు తద్బలం దృష్ట్వా భరతో గురుసన్నిధౌ ।
రథం మే త్వరయస్వేతి సుమంత్రం పార్శ్వతోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౭
భరతస్య తు తస్యాజ్ఞాం ప్రతిగృహ్య చ హర్షితః ।
రథం గృహీత్వా ప్రయయౌ యుక్తం పరమవాజిభిః ॥ ౨౮

స రాఘవస్సత్యధృతిః ప్రతాపవాన్
బ్రువన్ సుయుక్తం దృఢసత్యవిక్రమః ।
గురుం మహారణ్యగతం యశస్వినం
ప్రసాదయిష్యన్ భరతోఽబ్రవీత్తదా ॥ ౨౯
తూర్ణం సముత్థాయ సుమంత్ర గచ్ఛ
బలస్య యోగాయ బలప్రధానాన్ ।
ఆనేతుమిచ్ఛామి హి తం వనస్థం
ప్రసాదయ్య రామం జగతో హితాయ ॥ 30
స సూతపుత్రో భరతేన సమ్యక్
ఆజ్ఞాపితస్సంపరిపూర్ణకామః ।

శశాస సర్వాన్ ప్రకృతిప్రధానాన్
బలస్య ముఖ్యాంశ్చ సుహృజ్జనం చ ॥ ౩౧
తతస్సముత్థాయ కులే కులే తే
రాజన్యవైశ్యా వృషలాశ్చ విప్రాః ।
అయూయుజన్నుష్ట్రిఖరాన్ రథాంశ్చ
నాగాన్ హయాంశ్చైవ కులప్రసూతాన్ ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్వ్యశీతితమస్సర్గః.

అథ త్ర్యశీతితమస్సర్గః.

తతస్సముత్థితః కాల్యం ఆస్థాయ స్యందనోత్తమం ।
ప్రయయౌ భరతశ్శీఘ్రం రామదర్శనకాంక్షయా ॥ ౧
అగ్రతః ప్రయయుస్తస్య సర్వే మంత్రిపురోధసః ।
అధిరుహ్య హయైర్యుక్తాన్ రథాన్ సూర్యరథోపమాన్ ॥ ౨
నవనాగసహస్రాణి కల్పితాని యథావిధి ।
అన్వయుర్భరతం యాంతం ఇక్ష్వాకుకులనందనం ॥ ౩
షష్టీ రథసహస్రాణి ధన్వినో వివిధాయుధాః ।
అన్వయుర్భరతం యాంతం రాజపుత్రం యశస్వినం ॥ ౪
శతం సహస్రాణ్యశ్వానాం సమారూఢాని రాఘవం ।
అన్వయుర్భరతం యాంతం సత్యసంధం జితేంద్రియం ॥ ౫

కైకేయీ చ సుమిత్రా చ కౌసల్యా చ యశస్వినీ ।
రామానయనసంప్రహృష్టాః యయుర్యానేన భాస్వతా ॥ ౬
ప్రయాతాశ్చార్యసంఘాతాః రామం ద్రష్టుం సలక్ష్మణం ।
తస్యైవ చ కథాశ్చిత్రాః కుర్వాణా హృష్టమానసాః ॥ ౭
మేఘశ్యామం మహాబాహుం స్థిరసత్త్వం దృఢవ్రతం ।
కదా ద్రక్ష్యామహే రామం జగతశ్శోకనాశనం ॥ ౮
దృష్ట ఏవ హి నశ్శోకం అపనేష్యతి రాఘవః ।
తమస్సర్వస్య లోకస్య సముద్యన్నివ భాస్కరః ॥ ౯
ఇత్యేవం కథయంతస్తే సంప్రహృష్టాః కథాశ్శుభాః ।
పరిష్వజానాశ్చాన్యోన్యం యయుర్నాగరికా జనాః ॥ ౧౦
యే చ తత్రాపరే సర్వే సమ్మతా యే చ నైగమాః ।
రామం ప్రతి యయుర్హృష్టాః సర్వాః ప్రకృతయస్తథా ॥ ౧౧
మణికారాశ్చ యే కేచిత్ కుంభకారాశ్చ శోభనాః ।
సూత్రకర్మకృతశ్చైవ యే చ శస్త్రోపజీవినః ॥ ౧౨
మాయూరకాః క్రాకచికాః రోచకా వేధకాస్తథా ।
దంతకారాస్సుధాకారాః తథా గంధోపజీవినః ॥ ౧౩
సువర్ణకారాః ప్రఖ్యాతాః తథా కంబళధావకాః ।
స్నాపకోచ్ఛాదకా వైద్యాః ధూపకాశ్శౌండికాస్తథా ॥ ౧౪
రజకాస్తున్నవాయాశ్చ గ్రామఘోషమహత్తరాః ।
శైలూషాశ్చ సహ స్త్రీభిః యయుః కైవర్తకాస్తథా ॥ ౧౫

సమాహితా వేదవిదః బ్రాహ్మణా వృత్తసమ్మతాః ।
గోరథైర్భరతం యాంతం అనుజగ్ముస్సహస్రశః ॥ ౧౬
సువేషాశ్శుద్ధవసనాః తామ్రమృష్టానులేపనాః ।
సర్వే తే వివిధైర్యానైః శనైర్భరతమన్వయుః ॥ ౧౭
ప్రహృష్టముదితా సేనా సాఽన్వయాత్ కైకయీసుతం ।
భ్రాతురానయనే యాంతం భరతం భ్రాతృవత్సలం ॥ ౧౮
తే గత్వా దూరమధ్వానం రథయానాశ్వకుంజరైః ।
సమాసేదుస్తతో గంగాం శృంగిబేరపురం ప్రతి ॥ ౧౯
యత్ర రామసఖో వీరః గుహో జ్ఞాతిగణైర్వృతః ।
నివసత్యప్రమాదేన దేశం తం పరిపాలయన్ ॥ ౨౦
ఉపేత్య తీరం గంగాయాః చక్రవాకైరలంకృతం ।
వ్యవాతిష్ఠత సా సేనా భరతస్యానుయాయినీ ॥ ౨౧
నిరీక్ష్యానుగతాం సేనాం తాం చ గంగాం శివోదకాం ।
భరతస్సచివాన్ సర్వాన్ అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ ౨౨
నివేశయత మే సైన్యం అభిప్రాయేణ సర్వతః ।
విశ్రాంతాః ప్రతరిష్యామః శ్వ ఇదానీమిమాం నదీం ॥ ౨౩
దాతుం చ తావదిచ్ఛామి స్వర్గతస్య మహీపతేః ।
ఔర్ధ్వదేహనిమిత్తార్థం అవతీర్యోదకం నదీం ॥ ౨౪
తస్యైవం బ్రువతోఽమాత్యాః తథేత్యుక్త్వా సమాహితాః ।
న్యవేశయంస్తాం ఛందేన స్వేన స్వేన పృథక్పృథక్ ॥ ౨౫

నివేశ్య గంగామను తాం మహానదీం
చమూం విధానైః పరిబర్హశోభినీం ।
ఉవాస రామస్య తదా మహాత్మనః
విచింతయానో భరతో నివర్తనం ॥ ౨౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్ర్యశీతితమస్సర్గః.

అథ చతురశీతితమస్సర్గః.

తతో నివిష్టాం ధ్వజినీం గంగామన్వాశ్రితాం నదీం ।
నిషాదరాజో దృష్ట్వైవ జ్ఞాతీన్ సంత్వరితో౽బ్రవీత్ ॥ ౧
మహతీయమితస్సేనా సాగరాభా ప్రదృశ్యతే ।
నాస్యాంతమధిగచ్ఛామి మనసా౽పి విచింతయన్ ॥ ౨
యథా తు ఖలు దుర్బుద్ధిః భరతః స్వయమాగతః ।
స ఏష హి మహాకాయః కోవిదారధ్వజో రథే ॥ ౩
బంధయిష్యతి వా దాశాన్ అథవా౽స్మాన్ వధిష్యతి ।
అథ దాశరథిం రామం పిత్రా రాజ్యాద్వివాసితం ॥ ౪
సంపన్నాం శ్రియమన్విచ్ఛన్ తస్య రాజ్ఞస్సుదుర్లభాం ।
భరతః కైకయీపుత్రః హంతుం సమధిగచ్ఛతి ॥ ౫
భర్తా చైవ సఖా చైవ రామో దాశరథిర్మమ ।
తస్యార్థకామాస్సన్నద్ధాః గంగానూపే ప్రతిష్ఠత ॥ ౬

తిష్ఠంతు సర్వే దాశాశ్చ గంగామన్వాశ్రితా నదీం ।
బలయుక్తా నదీరక్షాః మాంసమూలఫలాశనాః ॥ ౭
నావాం శతానాం పంచానాం కైవర్తానాం శతం శతం ।
సన్నద్ధానాం తథా యూనాం తిష్ఠంత్విత్యభ్యచోదయత్ ॥ ౮
యదా తుష్టస్తు భరతః రామస్యేహ భవిష్యతి ।
సేయం స్వస్తిమతీ సేనా గంగామద్య తరిష్యతి ॥ ౯
ఇత్యుక్త్వోపాయనం గృహ్య మత్స్యమాంసమధూని చ ।
అభిచక్రామ భరతం నిషాదాధిపతిర్గుహః ॥ ౧౦
తమాయాంతం తు సంప్రేక్ష్య సూతపుత్రః ప్రతాపవాన్ ।
భరతాయాచచక్షేఽథ వినయజ్ఞో వినీతవత్ ॥ ౧౧
ఏష జ్ఞాతిసహస్రేణ స్థపతిః పరివారితః ।
కుశలో దండకారణ్యే వృద్ధో భ్రాతుశ్చ తే సఖా ॥ ౧౨
తస్మాత్పశ్యతు కాకుత్స్థ త్వాం నిషాదాధిపో గుహః ।
అసంశయం విజానీతే యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౩
ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుమంత్రాద్భరతశ్శుభం ।
ఉవాచ నచనం శీఘ్రం గుహః పశ్యతు మామితి ॥ ౧౪
లబ్ధ్వాఽభ్యనుజ్ఞాం సంహృష్టః జ్ఞాతిభిః పరివారితః ।
ఆగమ్య భరతం ప్రహ్వః గుహో వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౫
నిష్కుటశ్చైవ దేశోఽయం వంచితాశ్చాపి తే వయం ।
నివేదయామస్తే సర్వే స్వకే దాసకులే వస ॥ ౧౬

అస్తి మూలం ఫలం చైవ నిషాదైస్సముపాహృతం ।
ఆర్ద్రం చ మాంసం శుష్కం చ వన్యం చోచ్చావచం మహత్
ఆశంసే స్వాశితా సేనా వత్స్యతీమాం విభావరీం ।
అర్చితో వివిధైః కామైః శ్వస్ససైన్యో గమిష్యసి ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–చతురశీతితమస్సర్గః.

అథ పంచాశీతితమస్సర్గః.

ఏవముక్తస్తు భరతః నిషాదాధిపతిం గుహం ।
ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః వాక్యం హేత్వర్థసంహితం ॥ ౧
ఊర్జితః ఖలు తే కామః కృతో మమ గురోస్సఖే ।
యో మే త్వమీదృశీం సేనాం ఏకోఽభ్యర్చితుమిచ్ఛసి ॥ ౨
ఇత్యుక్త్వా తు మహాతేజాః గుహం వచనముత్తమం ।
అబ్రవీద్భరతః శ్రీమాన్ నిషాదాధిపతిం పునః ॥ ౩
కతరేణ గమిష్యామి భరద్వాజాశ్రమం గుహ ।
గహనోఽయం భృశం దేశః గంగానూపో దురత్యయః ॥ ౪
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః ।
అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం గుహో గహనగోచరః ॥ ౫
దాశాస్త్వాఽనుగమిష్యంతి ధన్వినస్సుసమాహితాః ।
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి రాజపుత్ర మహాయశః ॥ ౬

కచ్చిన్న దుష్టో వ్రజసి రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
ఇయం తే మహతీ సేనా శంకాం జనయతీవ మే ॥ ౭
తమేవమభిభాషంతం ఆకాశ ఇవ నిర్మలః ।
భరతః శ్లక్ష్ణయా వాచా గుహం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౮
మా భూత్స కాలో యత్కష్టం న మాం శంకితుమర్హసి ।
రాఘవస్స హి మే భ్రాతా జ్యేష్ఠః పితృసమో మతః ॥ ౯
తం నివర్తయితుం యామి కాకుత్స్థం వనవాసినం ।
బుద్ధిరన్యా న తే కార్యా గుహ సత్యం బ్రవీమి తే ॥ ౧౦
స తు సంహృష్టవదనః శ్రుత్వా భరతభాషితం ।
పునరేవాబ్రవీద్వాక్యం భరతం ప్రతి హర్షితః ॥ ౧౧
ధన్యస్త్వం న త్వయా తుల్యం పశ్యామి జగతీతలే ।
అయత్నాదాగతం రాజ్యం యస్త్వం త్యక్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౧౨
శాశ్వతీ ఖలు తే కీర్తిః లోకాననుచరిష్యతి ।
యస్త్వం కృచ్ఛ్రగతం రామం ప్రత్యానయితుమిచ్ఛసి ॥ ౧౩
ఏవం సంభాషమాణస్య గుహస్య భరతం తదా ।
బభౌ నష్టప్రభస్సూర్యః రజనీ చాభ్యవర్తత ॥ ౧౪
సంనివేశ్య స తాం సేనాం గుహేన పరితోషితః ।
శత్రుఘ్నేన సహ శ్రీమాన్ శయనం పునరాగమత్ ॥ ౧౫
రామచింతామయశ్శోకః భరతస్య మహాత్మనః ।
ఉపస్థితో హ్యనర్హస్య ధర్మప్రేక్షస్య తాదృశః ॥ ౧౬

అంతర్దాహేన దహనః సంతాపయతి రాఘవం ।
వనదాహాభిసంతప్తం గూఢోఽగ్నిరివ పాదపం ॥ ౧౮
ప్రసృతస్సర్వగాత్రేభ్యః స్వేదం శోకాగ్నిసంభవం ।
యథా సూర్యాంశుసంతప్తః హిమవాన్ ప్రసృతో హిమం ॥
ధ్యాననిర్దరశైలేన వినిశ్శ్వసితధాతునా ।
దైన్యపాదపసంఘేన శోకాయాసాధిశృంగిణా ॥ ౧౯
ప్రమోహానంతసత్త్వేన సంతాపౌషధివేణునా ।
ఆక్రాంతో దుఃఖశైలేన మహతా కైకయీసుతః ॥ ౨౦

వినిశ్వసన్ వై భృశదుర్మనాస్తతః
ప్రమూఢసంజ్ఞః పరమాపదం గతః ।
శమం న లేభే హృదయజ్వరార్దితః
నరర్షభో యూథగతో యథర్షభః ॥ ౨౧
గుహేన సార్ధం భరతస్సమాగతః
మహానుభావస్సజనస్సమాహితః ।
సుదుర్మనాస్తం భరతం తదా పునః
గుహస్సమాశ్వాసయదగ్రజం ప్రతి ॥ ౨౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – పంచాశీతితమస్సర్గః.

అథ షడశీతితమస్సర్గః.

ఆచచక్షేఽథ సద్భావం లక్ష్మణస్య మహాత్మనః ।
భరతాయాప్రమేయాయ గుహో గహనగోచరః ॥ ౧

తం జాగ్రతం గుణైర్యుక్తం శరచాపాసిధారిణం ।
భ్రాతృగుప్త్యర్థమత్యంతం అహం లక్ష్మణమబ్రువం ॥ ౨
ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా ।
ప్రత్యాశ్వసిహి శేష్వాస్యాం సుఖం రాఘవనందన ॥ ౩
ఉచితోఽయం జనస్సర్వః దుఃఖానాం త్వం సుఖోచితః ।
ధర్మాత్మంస్తస్య గుప్త్యర్థం జాగరిష్యామహే వయం ॥ ౪
న హి రామాత్ప్రియతరః మమాస్తి భువి కశ్చన ।
మోత్సుకోఽభూర్బ్రవీమ్యేతత్ అప్యసత్యం తవాగ్రతః ॥ ౫
అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్ సుమహద్యశః ।
ధర్మావాప్తిం చ విపులాం అర్థావాప్తిం చ కేవలాం ॥ ౬
సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా ।
రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిః సర్వైః స్వైర్జ్ఞాతిభిస్సహ ॥ ౭
న హి మేఽవిదితం కించిత్ వనేఽస్మిన్ చరతస్సదా ।
చతురంగం హ్యపి బలం ప్రసహేమ వయం యుధి ॥ ౮
ఏవమస్మాభిరుక్తేన లక్ష్మణేన మహాత్మనా ।
అనునీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ ౯
కథం దాశరథౌ భూమౌ శయానే సహ సీతయా ।
శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధుం జీవితం వా సుఖాని వా ॥ ౧౦
యో న దేవాసురైస్సర్వైః శక్యః ప్రసహితుం యుధి ।
తం పశ్య గుహ సంవిష్టం తృణేషు సహ సీతయా ॥ ౧౧

మహతా తపసా లబ్ధః వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః ।
ఏకో దశరథస్యైషః పుత్రస్సదృశలక్షణః ॥ ౧౨
అస్మిన్ ప్రవ్రాజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి ।
విధవా మేదినీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥ ౧౩
వినద్య సుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః ।
నిర్ఘోషోపరతం తాత మన్యే రాజనివేశనం ॥ ౧౪
కౌసల్యా చైవ రాజా చ తథైవ జననీ మమ ।
నాశంసే యది జీవేయుః సర్వే తే రజనీమిమాం ॥ ౧౫
జీవేదపి చ మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా ।
దుఃఖితా యా తు కౌసల్యా వీరసూర్వినశిష్యతి ॥ ౧౬
అతిక్రాంతమతిక్రాంతం అనవాప్య మనోరథం ।
రాజ్యే రామమనిక్షిప్య పితా మే వినశిష్యతి ॥ ౧౭
సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్ కాలే హ్యుపస్థితే ।
ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరిష్యంతి భూమిపం ॥ ౧౮
రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్తమహాపథాం ।
హర్మ్యప్రాసాదసంపన్నాం సర్వరత్నవిభూషితాం ॥ ౧౯
గజాశ్వరథసంబాధాం తూర్యనాదవినాదితాం ।
సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులాం ॥ ౨౦
ఆరామోద్యానసంపూర్ణాం సమాజోత్సవశాలినీం ।
సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధానీం పితుర్మమ ॥ ౨౧

అపి సత్యప్రతిజ్ఞేన సార్ధం కుశలినా వయం ।
నివృత్తే సమయే హ్యస్మిన్ సుఖితాః ప్రవిశేమహి ॥ ౨౨
పరిదేవయమానస్య తస్యైవం సుమహాత్మనః ।
తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వరీ సాఽత్యవర్తత ॥ ౨౩
ప్రభాతే విమలే సూర్యే కారయిత్వా జటా ఉభౌ ।
అస్మిన్ భాగీరథీతీరే సుఖం సంతారితౌ మయా ॥ ౨౪

జటాధరౌ తౌ ద్రుమచీరవాససౌ
మహాబలౌ కుంజరయూథపోపమౌ ।
వరేషుచాపాసిధరౌ పరంతపౌ
వ్యవేక్షమాణౌ సహ సీతయా గతౌ ॥ ౨౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే – షడశీతితమస్సర్గః.

అథ సప్తాశీతితమస్సర్గః.

గుహస్య వచనం శ్రుత్వా భరతో భృశమప్రియం ।
ధ్యానం జగామ తత్రైవ యత్ర తచ్ఛ్రుతమప్రియం ॥ ౧
సుకుమారో మహాసత్వః సింహస్కంధో మహాభుజః ।
పుండరీకవిశాలాక్షః తరుణః ప్రియదర్శనః ॥ ౨
ప్రత్యాశ్వస్య ముహూర్తం తు కాలం పరమదుర్మనాః ।
పపాత సహసా తోత్త్రైః హ్యతివిద్ధ ఇవ ద్విపః ॥ ౩

తదవస్థం తు భరతం శత్రుఘ్నోఽనంతరస్థితః ।
పరిష్వజ్య రురోదోచ్చైః విసంజ్ఞశ్శోకకర్శితః ॥ ౪
తతస్సర్వాస్సమాపేతుః మాతరో భరతస్య తాః ।
ఉపవాసకృశా దీనాః భర్తృవ్యసనకర్శితాః ॥ ౫
తాశ్చ తం పతితం భూమౌ రుదంత్యః పర్యవారయన్ ।
కౌసల్యా త్వనుసృత్యైనం దుర్మనాః పరిషస్వజే ॥ ౬
వత్సలా స్వం యథా వత్సం ఉపగూహ్య తపస్వినీ ।
పరిపప్రచ్ఛ భరతం రుదంతీ శోకలాలసా ॥ ౭
పుత్ర వ్యాధిర్న తే కచ్చిత్ శరీరం పరిబాధతే ।
అద్య రాజకులస్యాస్య త్వదధీనం హి జీవితం ॥ ౮
త్వాం దృష్ట్వా పుత్ర జీవామి రామే సభ్రాతృకే గతే ।
వృత్తే దశరథే రాజ్ఞి నాథ ఏకస్త్వమద్య నః ॥ ౯
కచ్చిన్న లక్ష్మణే పుత్ర శ్రుతం తే కించిదప్రియం ।
పుత్రే వా హ్యేకపుత్రాయాః సహభార్యే వనం గతే ॥ ౧౦
స ముహూర్తం సమాశ్వస్య రుదన్నేవ మహాయశాః ।
కౌసల్యాం పరిసాంత్వ్యేదం గుహం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౧
భ్రాతా మే క్వావసద్రాత్రౌ క్వ సీతా క్వ చ లక్ష్మణః ।
అస్వపచ్ఛయనే కస్మిన్ కిం భుక్త్వా గుహ శంస మే ॥ ౧౨
సోఽబ్రవీద్భరతం హృష్టః నిషాదాధిపతిర్గుహః ।
యద్విధం ప్రతిపేదే చ రామే ప్రియహితేఽతిథౌ ॥ ౧౩

అన్నముచ్చావచం భక్ష్యాః ఫలాని వివిధాని చ ।
రామాయాభ్యవహారార్థం బహు చోపహృతం మయా ॥ ౧౪
తత్సర్వం ప్రత్యనుజ్ఞాసీత్ రామస్సత్యపరాక్రమః ।
న తు తత్ప్రత్యగృహ్ణాత్ సః క్షత్రధర్మమనుస్మరన్ ॥ ౧౫
న హ్యస్మాభిః ప్రతిగ్రాహ్యం సఖే దేయం తు సర్వదా ।
ఇతి తేన వయం రాజన్ అనునీతా మహాత్మనా ॥ ౧౬
లక్ష్మణేన సమానీతం పీత్వా వారి మహాయశాః ।
ఔపవాస్యం తదాఽకార్షీత్ రాఘవస్సహ సీతయా ॥ ౧౭
తతస్తు జలశేషేణ లక్ష్మణోఽప్యకరోత్తదా ।
వాగ్యతాస్తే త్రయస్సంధ్యాం సముపాసత సంహితాః ॥ ౧౮
సౌమిత్రిస్తు తతః పశ్చాత్ అకరోత్ స్వాస్తరం శుభం ।
స్వయమానీయ బర్హీంషి క్షిప్రం రాఘవకారణాత్ ॥ ౧౯
తస్మిన్ సమావిశద్రామః స్వాస్తరే సహ సీతయా ।
ప్రక్షాళ్య చ తయోః పాదౌ అపచక్రామ లక్ష్మణః ॥ ౨౦
ఏతత్తదింగుదీమూలం ఇదమేవ చ తత్తృణం ।
యస్మిన్ రామశ్చ సీతా చ రాత్రిం తాం శయితావుభౌ ॥ ౨౧

నియమ్య పృష్ఠే తు తలాంగుళిత్రవాన్
శరైస్సుపూర్ణావిషుధీ పరంతపః ।
మహద్ధనుస్సజ్యముపోహ్య లక్ష్మణః
నిశామతిష్ఠత్ పరితోఽస్య కేవలం ॥ ౨౨

తతస్త్వహం చోత్తమబాణచాపధృత్
స్థితోఽభవం తత్ర స యత్ర లక్ష్మణః ।
అతంద్రిభిర్జ్ఞాతిభిరాత్తకార్ముకైః
మహేంద్రకల్పం పరిపాలయంస్తదా ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తాశీతితమస్సర్గః.

అథ అష్టాశీతితమస్సర్గః.

తచ్ఛ్రుత్వా నిపుణం సర్వం భరతస్సహ మంత్రిభిః ।
ఇంగుదీమూలమాగమ్య రామశయ్యామవేక్ష్య తాం ॥ ౧
అబ్రవీజ్జననీస్సర్వాః ఇహ తేన మహాత్మనా ।
శర్వరీ శయితా భూమా ఇదమస్య విమర్దితం ॥ ౨
మహాభాగకులీనేన మహాభాగేన ధీమతా ।
జాతో దశరథేనోర్వ్యాం న రామః స్వప్తుమర్హతి ॥ ౩
అజినోత్తరసంస్తీర్ణే వరాస్తరణసంచయే ।
శయిత్వా పురుషవ్యాఘ్రః కథం శేతే మహీతలే ॥ ౪
ప్రాసాదాగ్రవిమానేషు వలభీషు చ సర్వదా ।
హైమరాజతభౌమేషు వరాస్తరణశాలిషు ॥ ౫
పుష్పసంచయచిత్రేషు చందనాగరుగంధిషు ।
పాండరాభ్రప్రకాశేషు శుకసంఘరుతేషు చ ॥ ౬

ప్రాసాదవరవర్యేషు శీతవత్సు సుగంధిషు ।
ఉషిత్వా మేరుకల్పేషు కృతకాంచనభిత్తిషు ॥ ౭
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషైః వరాభరణనిస్స్వనైః ।
మృదంగవరశబ్దైశ్చ సతతం ప్రతిబోధితః ॥ ౮
వందిభిర్వందితః కాల్యే బహుభిస్సూతమాగధైః ।
గాథాభిరనురూపాభిః స్తుతిభిశ్చ పరంతపః ॥ ౯
అశ్రద్ధేయమిదం లోకే న సత్యం ప్రతిభాతి మా ।
ముహ్యతే ఖలు మె భావః స్వప్నోఽయమితి మె మతిః ॥ ౧౦
న నూనం దైవతం కించిత్ కాలేన బలవత్తరం ।
యత్ర దాశరథీ రామః భూమావేవ శయీత సః ॥ ౧౧
విదేహరాజస్య సుతా సీతా చ ప్రియదర్శనా ।
దయితా శయితా భూమౌ స్నుషా దశరథస్య చ ॥ ౧౨
ఇయం శయ్యా మమ భ్రాతుః ఇదం హి పరివర్తితం ।
స్థండిలే కఠినే సర్వం గాత్రైర్విమృదితం తృణం ॥ ౧౩
మన్యే సాభరణా సుప్తా సీతాఽస్మిన్ శయనోత్తమె ।
తత్ర తత్ర హి దృశ్యంతె సక్తాః కనకబిందవః ॥ ౧౪
ఉత్తరీయమిహాసక్తం సువ్యక్తం సీతయా తదా ।
తథా హ్యేతే ప్రకాశంతె సక్తాః కౌశేయతంతవః ॥ ౧౫
మన్యే భర్తుస్సుఖా శయ్యా యేన బాలా తపస్వినీ ।
సుకుమారీ సతీ దుఃఖం న విజానాతి మైథిలీ ॥ ౧౬

హా హంతాస్మి నృశంసోఽహం యత్సభార్యః కృతే మమ ।
ఈదృశీం రాఘవశ్శయ్యాం అధిశేతే హ్యనాథవత్ ॥ ౧౭
సార్వభౌమకులే జాతః సర్వలోకస్య సంమతః ।
సర్వలోకప్రియస్త్యక్త్వా రాజ్యం సుఖమనుత్తమం ॥ ౧౮
కథమిందీవరశ్యామః రక్తాక్షః ప్రియదర్శనః ।
సుఖభాగీ న దుఃఖార్హః శయితో భువి రాఘవః ॥ ౧౯
ధన్యః ఖలు మహాభాగః లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః ।
భ్రాతరం విషమే కాలే యో రామమనువర్తతే ॥ ౨౦
సిద్ధార్థా ఖలు వైదేహీ పతిం యాఽనుగతా వనం ।
వయం సంశయితాస్సర్వే హీనాస్తేన మహాత్మనా ॥ ౨౧
అకర్ణధారా పృథివీ శూన్యేవ ప్రతిభాతి మా ।
గతే దశరథే స్వర్గం రామే చారణ్యమాశ్రితే ॥ ౨౨
న చ ప్రార్థయతే కశ్చిత్ మనసాఽపి వసుంధరాం ।
వనేఽపి వసతస్తస్య బాహువీర్యాభిరక్షితాం ॥ ౨౩
శూన్యసంవరణారక్షాం అయంత్రితహయద్విపాం ।
అపావృతపురద్వారాం రాజధానీమరక్షితాం ॥ ౨౪
అప్రహృష్టబలాం న్యూనాం విషమస్థామనావృతాం ।
శత్రవో నాభిమన్యంతే భక్ష్యాన్విషకృతానివ ॥ ౨౫
అద్య ప్రభృతి భూమౌ తు శయిష్యేఽహం తృణేషు వా ।
ఫలమూలాశనో నిత్యం జటాచీరాణి ధారయన్ ॥ ౨౬

తస్యార్థముత్తరం కాలం నివత్స్యామి సుఖం వనే ।
తం ప్రతిశ్రవమాముచ్య నాస్య మిథ్యా భవిష్యతి ॥ ౨౭
వసంతం భ్రాతురర్థాయ శత్రుఘ్నో మాఽనువత్స్యతి ।
లక్ష్మణేన సహ త్వార్యః హ్యయోధ్యాం పాలయిష్యతి ॥ ౨౮
అభిషేక్ష్యంతి కాకుత్‌స్థం అయోధ్యాయాం ద్విజాతయః ।
అపి మే దేవతాః కుర్యుః ఇమం సత్యం మనోరథం ॥ ౨౯

ప్రసాద్యమానశ్శిరసా మయా స్వయం
బహుప్రకారం యది నాభిపత్స్యతే ।
తతోఽనువత్స్యామి చిరాయ రాఘవం
వనే వసన్నార్హతి మాముపేక్షితుం ॥ ౩౦

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టాశీతితమస్సర్గః.

అథ ఏకోననవతితమస్సర్గః.

వ్యుష్య రాత్రిం తు తత్రైవ గంగాకూలే స రాఘవః ।
భరతః కాల్యముత్థాయ శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧
శత్రుఘ్నోత్తిష్ఠ కిం శేషే నిషాదాధిపతిం గుహం ।
శీఘ్రమానయ భద్రం తే తారయిష్యతి వాహినీం ॥ ౨
జాగర్మి నాహం స్వపిమి తమేవార్యం విచింతయన్ ।
ఇత్యేవమబ్రవీద్భ్రాత్రా శత్రుఘ్నోపి ప్రచోదితః ॥ ౩

ఇతి సంవదతో రేవం అన్యోన్యం నరసింహయోః ।
ఆగమ్య ప్రాంజలిః కాలే గుహో భరతమబ్రవీత్ ॥ ४
కచ్చిత్ సుఖం నదీతీరేఽవాత్సీః కాకుత్స్థ శర్వరీం ।
కచ్చిత్తే సహసైన్యస్య తావత్ సర్వమనామయం ॥ ५
గుహస్య తత్తు వచనం శ్రుత్వా స్నేహాదుదీరితం ।
రామస్యానువశో వాక్యం భరతోఽపీదమబ్రవీత్ ॥ ६
సుఖా నశ్శర్వరీ రాజన్ పూజితాశ్చాపి తే వయం ।
గంగాం తు నౌభిర్బహ్వీభిః దాశాస్సంతారయంతు నః ॥ ७
తతో గుహస్సంత్వరితం శ్రుత్వా భరతశాసనం ।
ప్రతిప్రవిశ్య నగరం తం జ్ఞాతిజనమబ్రవీత్ ॥ ८
ఉత్తిష్ఠత ప్రబుధ్యధ్వం భద్రమస్తు చ వస్సదా ।
నావస్సమనుకర్షధ్వం తారయిష్యామ వాహినీం ॥ ९
తే తథోక్తాస్సముత్థాయ త్వరితా రాజశాసనాత్ ।
పంచ నావాం శతాన్యాశు సమానిన్యుస్సమంతతః ॥ १०
అన్యాః స్వస్తికవిజ్ఞేయాః మహాఘంటాధరా వరాః ।
శోభమానాః పతాకాభిః యుక్తవాతాస్సుసంహతాః ॥ ११
తతః స్వస్తికవిజ్ఞేయాం పాండుకంబళసంవృతాం ।
సనందిఘోషాం కల్యాణీం గుహో నావముపాహరత్ ॥ १२
తామారురోహ భరతః శత్రుఘ్నశ్చ మహాబలః ।
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ॥ १३

పురోహితశ్చ తత్పూర్వం గురవో బ్రాహ్మణాశ్చ యే ।
అనంతరం రాజదారాః తథైవ శకటాపణాః ॥ ౧౪
ఆవాసమాదీపయతాం తీర్థం చాప్యవగాహతాం ।
భాండాని చాదదానానాం ఘోషస్త్రిదివమస్పృశత్ ॥ ౧౫
పతాకిన్యస్తు తా నావః స్వయం దాశైరధిష్ఠితాః ।
వహంత్యో జనమారూఢం తదా సంపేతురాశుగాః ॥ ౧౬
నారీణామభిపూర్ణాస్తు కాశ్చిత్కాశ్చిచ్చ వాజినాం ।
కాశ్చిదత్ర వహంతి స్మ యానయుగ్యం మహాధనం ॥ ౧౭
తాస్స్మ గత్వా పరం తీరం అవరోప్య చ తం జనం ।
నివృత్తాః కాండచిత్రాణి క్రియంతే దాశబంధుభిః ॥ ౧౮
సవైజయంతాస్తు గజాః గజారోహప్రచోదితాః ।
తరంతస్స్మ ప్రకాశంతే సధ్వజా ఇవ పర్వతాః ॥ ౧౯
నావశ్చారురుహుశ్చాన్యే ప్లవైస్తేరుస్తథా పరే ।
అన్యే కుంభఘటైస్తేరుః అన్యే తేరుశ్చ బాహుభిః ॥ ౨౦
సా పుణ్యా ధ్వజినీ గంగాం దాశైస్సంతారితా స్వయం ।
మైత్రే ముహూర్తే ప్రయయౌ ప్రయాగవనముత్తమం ॥ ౨౧

ఆశ్వాసయిత్వా చ చమూం మహాత్మా
నివేశయిత్వా చ యథోపజోషం ।
ద్రష్టుం భరద్వాజమృషిప్రవర్యం
ఋత్విగ్వృతస్సన్ భరతః ప్రతస్థే ॥ ౨౨

స బ్రాహ్మణస్యాశ్రమమభ్యుపేత్య
మహాత్మనో దేవపురోహితస్య ।
దదర్శ రమ్యోటజవృక్షషండం
మహద్వనం విప్రవరస్య రమ్యం ॥ ౨౩

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనవతితమస్సర్గః.

అథ నవతితమస్సర్గః.

భరద్వాజాశ్రమం దృష్ట్వా క్రోశాదేవ నరర్షభః ।
బలం సర్వమవస్థాప్య జగామ సహ మంత్రిభిః ॥ ౧
పద్భ్యామేవ హి ధర్మజ్ఞః న్యస్తశస్త్రపరిచ్ఛదః ।
వసానో వాససీ క్షౌమే పురోధాయ పురోధసం ॥ ౨
తతస్సందర్శనే తస్య భరద్వాజస్య రాఘవః ।
మంత్రిణస్తానవస్థాప్య జగామానుపురోహితం ॥ ౩
వసిష్ఠమథ దృష్ట్వైవ భరద్వాజో మహాతపాః ।
సంచచాలాసనాత్తూర్ణం శిష్యానర్ఘ్యమితి బ్రువన్ ॥ ౪
సమాగమ్య వసిష్ఠేన భరతేనాభివాదితః ।
అబుధ్యత మహాతేజాః సుతం దశరథస్య తం ॥ ౫
తాభ్యామర్ఘ్యం చ పాద్యం చ దత్వా పశ్చాత్ ఫలాని చ ।
ఆనుపూర్వ్యాచ్చ ధర్మజ్ఞః పప్రచ్ఛ కుశలం కులే ॥ ౬

అయోధ్యాయాం బలే కోశే మిత్రేష్వపి చ మంత్రిషు ।
జానన్ దశరథం వృత్తం న రాజానముదాహరత్ ॥ ౭
వసిష్ఠో భరతశ్చైనం పప్రచ్ఛతురనామయం ।
శరీరేఽగ్నిషు వృక్షేషు శిష్యేషు మృగపక్షిషు ॥ ౮
తథేతి తత్ ప్రతిజ్ఞాయ భరద్వాజో మహాతపాః ।
భరతం ప్రత్యువాచేదం రాఘవస్నేహబంధనాత్ ॥ ౯
కిమిహాగమనే కార్యం తవ రాజ్యం ప్రశాసతః ।
ఏతదాచక్ష్వ మే సర్వం న హి మే శుధ్యతే మనః ॥ ౧౦
సుషువే యమమిత్రఘ్నం కౌసల్యాఽఽనందవర్ధనం ।
భ్రాత్రా సహ సభార్యో యః చిరం ప్రవ్రాజితో వనం ॥ ౧౧
నియుక్తః స్త్రీనియుక్తేన పిత్రా యోఽసౌ మహాయశాః ।
పనవాసీ భవేతీహ సమాః కిల చతుర్దశ ॥ ౧౨
కచ్చిన్న తస్యాపాపస్య పాపం కర్తుమిహేచ్ఛసి ।
అకంటకం భోక్తుమనాః రాజ్యం తస్యానుజస్య చ ॥ ౧౩
ఏవముక్తో భరద్వాజం భరతః ప్రత్యువాచ హ ।
పర్యశ్రునయనో దుఃఖాత్ వాచా సంసజ్జమానయా ॥ ౧౪
హతోఽస్మి యది మామేవం భగవానపి మన్యతే ।
మత్తో న దోషమాశంకే నైవం మామనుశాధి హి ॥ ౧౫
న చైతదిష్టం మాతా మే యదవోచన్మదంతరే ।
నాహమేతేన తుష్టశ్చ న తద్వచనమాదదే ॥ ౧౬

అహం తు తం నరవ్యాఘ్రం ఉపయాతః ప్రసాదకః ।
ప్రతినేతుమయోధ్యాం చ పాదౌ తస్యాభివందితుం ॥ ౧౭

త్వం మామేవం గతం మత్వా ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ।
శంస మే భగవన్ రామః క్వ సంప్రతి మహీపతిః ॥ ౧౮

వసిష్ఠాదిభి ఋత్విగ్భిః యాచితో భగవాంస్తతః ।
ఉవాచ తం భరద్వాజః ప్రసాదాద్భరతం వచః ॥ ౧౯

త్వయ్యేతత్పురుషవ్యాఘ్ర యుక్తం రాఘవవంశజే ।
గురువృత్తిర్దమశ్చైవ సాధూనామనుయాయితా ॥ ౨౦

జానే చైతన్మనస్థం తే దృఢీకరణమస్త్వితి ।
అపృచ్ఛం త్వాం తథాఽత్యర్థం కీర్తిం సమభివర్ధయన్ ॥ ౨౧

జానే చ రామం ధర్మజ్ఞం ససీతం సహలక్ష్మణం ।
అసౌ వసతి తే భ్రాతా చిత్రకూటే మహాగిరౌ ॥ ౨౨

శ్వస్తు గంతాఽసి తం దేశం వసాద్య సహ మంత్రిభిః ।
ఏతం మే కురు సుప్రాజ్ఞ కామం కామార్థకోవిద ॥ ౨౩

తతస్తథేత్యేవముదారదర్శనః
ప్రతీతరూపో భరతోఽబ్రవీద్వచః ।
చకార బుద్ధిం చ తదా తదాశ్రమే
నిశానివాసాయ నరాధిపాత్మజః ॥ ౨౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే నవతితమస్సర్గః.

అథ ఏకనవతితమస్సర్గః.

కృతబుద్ధిం నివాసాయ తత్రైవ స మునిస్తదా ।
భరతం కైకయీపుత్రం ఆతిథ్యేన న్యమంత్రయత్ ॥ ౧
అబ్రవీద్భరతస్త్వేనం నన్విదం భవతా కృతం ।
పాద్యమర్ఘ్యం తథాఽఽతిథ్యం వనే యదుపపద్యతే ॥ ౨
అథోవాచ భరద్వాజః భరతం ప్రహసన్నివ ।
జానే త్వాం ప్రీతిసంయుక్తం తుష్యేస్త్వం యేన కేనచిత్ ॥ ౩
సేనాయాస్తు తవైతస్యాః కర్తుమిచ్ఛామి భోజనం ।
మమ ప్రీతిర్యథారూపా త్వమర్హో మనుజర్షభ ॥ ౪
కిమర్థం చాపి నిక్షిప్య దూరే బలమిహాగతః ।
కస్మాన్నేహోపయాతోఽసి సబలః పురుషర్షభ ॥ ౫
భరతః ప్రత్యువాచేదం ప్రాంజలిస్తం తపోధనం ।
ససైన్యో నోపయాతోఽస్మి భగవన్ భగవద్భయాత్ ॥ ౬
రాజ్ఞా చ భగవన్నిత్యం రాజపుత్రేణ వా సదా ।
యత్నతః పరిహర్తవ్యాః విషయేషు తపస్వినః ॥ ౭
వాజిముఖ్యా మనుష్యాశ్చ మత్తాశ్చ వరవారణాః ।
ప్రచ్ఛాద్య భగవన్ భూమిం మహతీమనుయాంతి మాం ॥ ౮
తే వృక్షానుదకం భూమిం ఆశ్రమేషూటజాంస్తథా ।
న హింస్యురితి తేనాహం ఏక ఏవ సమాగతః ॥ ౯

ఆనీయతామితస్సేనేత్యాజ్ఞప్తః పరమర్షిణా ।
తతస్తు చక్రే భరతః సేనాయాస్సముపాగమం ॥ ౧౦
అగ్నిశాలాం ప్రవిశ్యాథ పీత్వాఽపః పరిమృజ్య చ ।
ఆతిథ్యస్య క్రియాహేతోః విశ్వకర్మాణమాహ్వయత్ ॥ ౧౧
ఆహ్వాయే విశ్వకర్మాణం అహం త్వష్టారమేవ చ ।
ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతాం ॥ ౧౨
ఆహ్వాయే లోకపాలాంస్త్రీన్ దేవాన్ శక్రముఖాంస్తథా ।
ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతాం ॥ ౧౩
ప్రాక్స్రోతసశ్చ యా నద్యః ప్రత్యక్స్రోతస ఏవ చ ।
పృథివ్యామంతరిక్షే చ సమాయాంత్వద్య సర్వశః ॥ ౧౪
అన్యాస్స్రవంతు మైరేయం సురామన్యాస్సునిష్ఠితాం ।
అపరాశ్చోదకం శీతం ఇక్షుకాండరసోపమం ॥ ౧౫
ఆహ్వాయే దేవగంధర్వాన్ విశ్వావసుహాహాహూహూన్ ।
తథైవాప్సరసో దేవీః గంధర్వీశ్చాపి సర్వశః ॥ ౧౬
ఘృతాచీమథ విశ్వాచీం మిశ్రకేశీమలంబుసాం ।
నాగదంతాం చ హేమాం చ హిమామద్రికృతస్థలాం ॥ ౧౭
శక్రం యాశ్చోపతిష్ఠంతి బ్రహ్మాణం యాశ్చ యోషితః ।
సర్వాస్తుంబురుణా సార్ధం ఆహ్వాయే సపరిచ్ఛదాః ॥ ౧౮
వనం కురుషు యద్దివ్యం వాసోభూషణపత్రవత్ ।
దివ్యనారీఫలం శశ్వత్ తత్కౌబేరమిహైతు చ ॥ ౧౯

ఇహ మే భగవాన్ సోమః విధత్తామన్నముత్తమం ।
భక్ష్యం భోజ్యం చ చోష్యం చ లేహ్యం చ వివిధం బహు ॥
విచిత్రాణి చ మాల్యాని పాదపప్రచ్యుతాని చ ।
సురాదీని చ పేయాని మాంసాని వివిధాని చ ॥ ౨౧
ఏవం సమాధినా యుక్తః తేజసాఽప్రతిమేన చ ।
శిక్షాస్వరసమాయుక్తం తపసా చాబ్రవీన్మునిః ॥ ౨౨
మనసా ధ్యాయతస్తస్య ప్రాఙ్ముఖస్య కృతాంజలేః ।
ఆజగ్ముస్తాని సర్వాణి దైవతాని పృథక్పృథక్ ॥ ౨౩
మలయం దర్దురం చైవ తతః స్వేదనుదోఽనిలః ।
ఉపస్పృశ్య వవౌ యుక్త్యా సుప్రియాత్మా సుఖశ్శివః ॥ ౨౪
తతోఽభ్యవర్తంత ఘనాః దివ్యాః కుసుమవృష్టయః ।
దివ్యదుందుభిఘోషశ్చ దిక్షు సర్వాసు శుశ్రువే ॥ ౨౫
ప్రవవుశ్చోత్తమా వాతాః ననృతుశ్చాప్సరోగణాః ।
జగుశ్చ దేవగంధర్వాః వీణాః ప్రముముచుస్స్వరాన్ ॥ ౨౬
స శబ్దో ద్యాం చ భూమిం చ ప్రాణినాం శ్రవణాని చ ।
వివేశోచ్చారితః శ్లక్ష్ణః సమో లయగుణాన్వితః ॥ ౨౭
తస్మిన్నుపరతే శబ్దే దివ్యే శ్రోత్రసుఖే నృణాం ।
దదర్శ భారతం సైన్యం విధానం విశ్వకర్మణః ॥ ౨౮
బభూవ హి సమా భూమిః సమంతాత్పంచయోజనా ।
శాద్వలైర్బహుభిశ్ఛన్నా నీలవైడూర్యసంనిభైః ॥ ౨౯

తస్మిన్ బిల్వాః కపిత్థాశ్చ పనసా బీజపూరకాః ।
ఆమలక్యో బభూవుశ్చ చూతాశ్చ ఫలభూషణాః ॥ ౩౦
ఉత్తరేభ్యః కురుభ్యశ్చ వనం దివ్యోపభోగవత్ ।
ఆజగామ నదీ దివ్యా తీరజైర్బహుభిర్వృతా ॥ ౩౧
చతుశ్శాలాని శుభ్రాణి శాలాశ్చ గజవాజినాం ।
హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాః తోరణాని శుభాని చ ॥ ౩౨
సితమేఘనిభం చాపి రాజవేశ్మ సుతోరణం ।
దివ్యమాల్యకృతాకారం దివ్యగంధసముత్ క్షితం ॥ ౩౩
చతురశ్రమసంబాధం శయనాసనయానవత్ ।
దివ్యైస్సర్వరసైర్యుక్తం దివ్యభోజనవస్త్రవత్ ॥ ౩౪
ఉపకల్పితసర్వాన్నం ధౌతనిర్మలభాజనం ।
క్లృప్తసర్వాసనం శ్రీమత్ స్వాస్తీర్ణశయనోత్తమం ॥ ౩౫
ప్రవివేశ మహాబాహుః అనుజ్ఞాతో మహర్షిణా ।
వేశ్మ తద్రత్నసంపూర్ణం భరతః కైకయీసుతః ॥ ౩౬
అనుజగ్ముశ్చ తం సర్వే మంత్రిణస్సపురోహితాః ।
బభూవుశ్చ ముదా యుక్తాః దృష్ట్వా తం వేశ్మసంవిధిం ॥ ౩౭
తత్ర రాజాసనం దివ్యం వ్యజనం ఛత్రమేవ చ ।
భరతో మంత్రిభిస్సార్ధం అభ్యవర్తత రాజవత్ ॥ ౩౮
ఆసనం పూజయామాస రామాయాభిప్రణమ్య చ ।
వాలవ్యజనమాదాయ న్యషీదత్ సచివాసనే ॥ ౩౯

ఆనుపూర్వ్యాన్నిషేదుశ్చ సర్వే మంత్రిపురోహితాః ।
తతస్సేనాపతిః పశ్చాత్ ప్రశాస్తా చ నిషేదతుః ॥ ౪౦
తతస్తత్ర ముహూర్తేన నద్యః పాయసకర్దమాః ।
ఉపాతిష్ఠంత భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ ॥ ౪౧
తాసాముభయతఃకూలం పాండుమృత్తికలేపనాః ।
రమ్యాశ్చావసథా దివ్యాః బ్రహ్మణస్తు ప్రసాదజాః ॥ ౪౨
తేనైవ చ ముహూర్తేన దివ్యాభరణభూషితాః ।
ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః బ్రహ్మణా ప్రహితాః స్త్రియః ॥ ౪౩
సువర్ణమణిముక్తేన ప్రవాళేన చ శోభితాః ।
ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః కుబేరప్రహితాః స్త్రియః ॥ ౪౪
యాభిర్గృహీతః పురుషః సోన్మాద ఇవ లక్ష్యతే ।
ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః నందనాదప్సరోగణాః ॥ ౪౫
నారదస్తుంబురుర్గోపః ప్రవరాస్సూర్యవర్చసః ।
ఏతే గంధర్వరాజానః భరతస్యాగ్రతో జగుః ॥ ౪౬
అలంబుసా మిశ్రకేశీ పుండరీకాఽథ వామనా ।
ఉపానృత్యంస్తు భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ ॥ ౪౭
యాని మాల్యాని దేవేషు యాని చైత్రరథే వనే ।
ప్రయాగే తాన్యదృశ్యంత భరద్వాజస్య తేజసా ॥ ౪౮
బిల్వా మార్దంగికా ఆసన్ శమ్యా గ్రాహా విభీతకాః ।
అశ్వత్థా నర్తకాశ్చాసన్ భరద్వాజస్య శాసనాత్ ॥ ౪౯

తతస్సరళతాలాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః ।
ప్రహృష్టాస్తత్ర సంపేతుః కుబ్జా భూత్వాఽథ వామనాః ॥ ౫౦
శింశుపామలకీజంబ్వః యాశ్చాన్యాః కాననేషు తాః ।
మాలతీ మల్లికా జాతిః యాశ్చాన్యాః కాననె లతాః ॥ ౫౧
ప్రమదావిగ్రహం కృత్వా భరద్వాజాశ్రమేఽవసన్ ।
సురాస్సురాపాః పిబత పాయసం చ బుభుక్షితాః ॥ ౫౨
మాంసాని చ సుమేధ్యాని భక్ష్యంతాం యావదిచ్ఛథ ।
ఉచ్ఛాద్య స్నాపయంతి స్మ నదీతీరేషు వల్గుషు ॥ ౫౩
అప్యేకమేకం పురుషం ప్రమదాస్సప్త చాష్ట చ ।
సంవాహంత్యస్సమాపేతుః నార్యో రుచిరలోచనాః ॥ ౫౪
పరిమృజ్య తథాఽన్యోన్యం పాయయంతి వరాంగనాః ।
హయాన్ గజాన్ ఖరానుష్ట్రాన్ తథైవ సురభేస్సుతాన్ ॥ ౫౫
అభోజయన్ వాహనపాః తేషాం భోజ్యం యథావిధి ।
ఇక్షూంశ్చ మధు లాజాంశ్చ భోజయంతి స్మ వాహనాన్ ॥ ౫౬
ఇక్ష్వాకువరయోధానాం చోదయంతో మహాబలాః ।
నాశ్వబంధోఽశ్వమాజానాత్ న గజం కుంజరగ్రహః ॥ ౫౭
మత్తప్రమత్తముదితా చమూస్సా తత్ర సంబభౌ ।
తర్పితాస్సర్వకామైస్తే రక్తచందనరూషితాః ॥ ౫౮
అప్సరోగణసంయుక్తాః సైన్యా వాచముదైరయన్ ।
నైవాయోధ్యాం గమిష్యామః న గమిష్యామ దండకాన్ ॥ ౫౯

కుశలం భరతస్యాస్తు రామస్యాస్తు తథా సుఖం ।
ఇతి పాదాతయోధాశ్చ హస్త్యశ్వారోహబంధకాః ॥ ౬౦
అనాథాస్తం విధిం లబ్ధ్వా వాచమేతాముదైరయన్ ।
సంప్రహృష్టా వినేదుస్తే నరాస్తత్ర సహస్రశః ॥ ౬౧
దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర నరాః క్షౌద్రాన్ సహస్రశః ।
సమంతాత్ పరిధావన్తి నాన్యోపేతాస్సహస్రశః ॥ ౬౨
భరతస్యానుయాతారః స్వర్గోఽయమితి చాబ్రువన్ ।
నృత్యంతి స్మ హసంతి స్మ గాయంతి స్మ చ సైనికాః ॥ ౬౩
సమంతాత్ పరిధావంతి మాల్యోపేతాస్సహస్రశః ।
తతో భుక్తవతాం తేషాం తదన్నమమృతోపమం ॥ ౬౪
దివ్యానుద్వీక్ష్య భక్ష్యాంస్తాన్ అభవద్భక్షణే మతిః ।
ప్రేష్యాశ్చేట్యశ్చ వధ్వశ్చ బలస్థాశ్చ సహస్రశః । ౬౫
బభూవుస్తే భృశం దృప్తాః సర్వే చాహతవాససః ॥
కుంజరాశ్చ ఖరోష్ట్రాశ్చ గోఽశ్వాశ్చ మృగపక్షిణః । ౬౬
బభూవుస్సుభృతాస్తత్ర నాన్యో హ్యన్యమకల్పయత్ ।
నాశుక్లవాసాస్తత్రాసీత్ క్షుధితో మలినోపి వా ॥ ౬౭
రజసా ధ్వస్తకేశో వా నరః కశ్చిదదృశ్యత ।
ఆజైశ్చాపి చ వారాహైః నిష్ఠానవరసంచయైః ॥ ౬౮
ఫలనిర్యూహసంసిద్ధైః సూపైర్గంధరసాన్వితైః ।
పుష్పధ్వజవతీః పూర్ణాః శుక్లస్యాన్నస్య చాభితః ॥ ౬౯

దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర నరా లౌహీస్సహస్రశః ।
బభూవుర్వనపార్శ్వేషు కూపాః పాయసకర్దమాః ॥ ౭౦
తాశ్చ కామదుఘా గావః ద్రుమాశ్చాసన్మధుస్రుతః ।
వాప్యో మైరేయపూర్ణాశ్చ మృష్టమాంసచయైర్వృతాః ॥ ౭౧
ప్రతప్తపిఠరైశ్చాపి మార్గమాయూరకౌక్కుటైః ।
పాత్రీణాం చ సహస్రాణి స్థాలీనాం నియుతాని చ ॥ ౭౨
న్యర్బుదాని చ పాత్రాణి శాతకుంభమయాని చ ।
స్థాల్యః కుంభ్యః కరంభ్యశ్చ దధిపూర్ణాస్సుసంస్కృతాః ॥ ౭౩
యౌవనస్థస్య గౌరస్య కపిత్థస్య సుగంధినః ।
హ్రదాః పూర్ణా రసాలస్య దధ్నః శ్వేతస్య చాపరే ॥ ౭౪
బభూవుః పాయసస్యాన్యే శర్కరాయాశ్చ సంచయాః ।
కల్కాంశ్చూర్ణకషాయాంశ్చ స్నానాని వివిధాని చ ॥ ౭౫
దదృశుర్భాజనస్థాని తీర్థేషు సరితాం నరాః ।
శుక్లానంశుమతశ్చాపి దంతధావనసంచయాన్ ॥ ౭౬
శుక్లాంశ్చందనకల్కాంశ్చ సముద్గేష్వవతిష్ఠతః ।
దర్పణాన్ పరిమృష్టాంశ్చ వాససాం చాపి సంచయాన్ ॥ ౭౭
పాదుకోపానహాం చైవ యుగ్మాని చ సహస్రశః ।
ఆంజనీః కంకతాన్ కూర్చాన్ శస్త్రాణి చ ధనూంషి చ ॥ ౭౮
మర్మత్రాణాని చిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ ।
ప్రతిపానహ్రదాన్ పూర్ణాన్ ఖరోష్ట్రగజవాజినామ్ ॥ ౭౯

అవగాహ్య సుతీర్థాంశ్చ హ్రదాన్ సోత్పలపుష్కరాన్ ।
ఆకాశవర్ణప్రతిమాన్ స్వచ్ఛతోయాన్ సుఖప్లవాన్ ॥ ౮౦
నీలవైడూర్యవర్ణాంశ్చ మృదూన్ యవససంచయాన్ ।
నిర్వాపార్థాన్ పశూనాం తే దదృశుస్తత్ర సర్వశః ॥ ౮౧
వ్యస్మయంత మనుష్యాస్తే స్వప్నకల్పం తదద్భుతం ।
దృష్ట్వాఽఽతిథ్యం కృతం తాదృక్ భరతస్య మహర్షిణా ॥
ఇత్యేవం రమమాణానాం దేవానామివ నందనే ।
భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే సా రాత్రిర్వ్యత్యవర్తత ॥ ౮౩
ప్రతిజగ్ముశ్చ తా నద్యః గంధర్వాశ్చ యథాగతం ।
భరద్వాజమనుజ్ఞాప్య తాశ్చ సర్వా వరాంగనాః ॥ ౮౪

తథైవ మత్తా మదిరోత్కటా నరాః
తథైవ దివ్యాగరుచందనోక్షితాః ।
తథైవ దివ్యా వివిధాస్స్రగుత్తమాః
పృథక్ప్రకీర్ణా మనుజైః ప్రమర్దితాః ॥ ౮౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకనవతితమస్సర్గః.

—※०-०※—

అథ ద్వినవతితమస్సర్గః.

తతస్తాం రజనీముష్య భరతస్సపరిచ్ఛదః ।
కృతాతిథ్యో భరద్వాజం కామాదభిజగామ హ ॥ ౧

తమృషిః పురుషవ్యాఘ్రం ప్రాంజలిం ప్రేక్ష్య చాగతం ।
హుతాగ్నిహోత్రో భరతం భరద్వాజోఽభ్యభాషత ॥ ౨
కచ్చిదత్ర సుఖా రాత్రిః తవాస్మద్విషయే గతా ।
సమగ్రస్తే జనః కచ్చిత్ ఆతిథ్యే శంస మేఽనఘ ॥ ౩
తమువాచాంజలిం కృత్వా భరతోఽభిప్రణమ్య చ ।
ఆశ్రమాదభినిష్క్రాంతం ఋషిముత్తమతేజసం ॥ ౪
సుఖోషితోఽస్మి భగవన్ సమగ్రబలవాహనః ।
తర్పితస్సర్వకామైశ్చ సామాత్యో బలవత్త్వయా ॥ ౫
అపేతక్లమసంతాపాః సుభిక్షాస్సుప్రతిశ్రయాః ।
అపి ప్రేష్యానుపాదాయ సర్వే స్మ సుసుఖోషితాః ॥ ౬
ఆమంత్రయేఽహం భగవన్ కామం త్వామృషిసత్తమ ।
సమీపం ప్రస్థితం భ్రాతుః మైత్రేణేక్షస్వ చక్షుషా ॥ ౭
ఆశ్రమం తస్య ధర్మజ్ఞ ధార్మికస్య మహాత్మనః ।
ఆచక్ష్వ కతమో మార్గః కియానితి చ శంస మే ॥ ౮
ఇతి పృష్టస్తు భరతం భ్రాతృదర్శనలాలసం ।
ప్రత్యువాచ మహాతేజాః భరద్వాజో మహాతపాః ॥ ౯
భరతార్ధతృతీయేషు యోజనేష్వజనే వనే ।
చిత్రకూటో గిరిస్తత్ర రమ్యనిర్దరకాననః ॥ ౧౦
ఉత్తరం పార్శ్వమాసాద్య తస్య మందాకినీ నదీ ।
పుష్పితద్రుమసంఛన్నా రమ్యపుష్పితకాననా ॥ ౧౧

అనంతరం తత్సరితః చిత్రకూటశ్చ పర్వతః ।
తయోః పర్ణకుటీ తాత తత్ర తౌ వసతో ధ్రువం ॥ ౧౨
దక్షిణేనైవ మార్గేణ సవ్యదక్షిణమేవ వా ।
గజవాజిరథాకీర్ణాం వాహినీం వాహినీపతే ॥ ౧౩
వాహయస్వ మహాభాగ తతో ద్రక్ష్యసి రాఘవం ।
ప్రయాణమితి తచ్ఛ్రుత్వా రాజరాజస్య యోషితః ॥ ౧౪
హిత్వా యానాని యానార్హాః బ్రాహ్మణం పర్యవారయన్ ।
వేపమానా కృశా దీనా సహ దేవ్యా సుమిత్రయా ॥ ౧౫
కౌసల్యా తత్ర జగ్రాహ కరాభ్యాం చరణౌ మునేః ।
అసమృద్ధేన కామేన సర్వలోకస్య గర్హితా ॥ ౧౬
కైకేయీ తస్య జగ్రాహ చరణౌ సవ్యపత్రపా ।
తం ప్రదక్షిణమాగమ్య భగవంతం మహామునిం ॥ ౧౭
అదూరాద్భరతస్యైవ తస్థౌ దీనమనాస్తదా ।
తతః పప్రచ్ఛ భరతం భరద్వాజో దృఢవ్రతః ॥ ౧౮
విశేషం జ్ఞాతుమిచ్ఛామి మాతౄణాం తవ రాఘవ ।
ఏవముక్తస్తు భరతో భరద్వాజేన ధార్మికః ॥ ౧౯
ఉవాచ ప్రాంజలిర్భూత్వా వాక్యం వచనకోవిదః ।
యామిమాం భగవన్ దీనాం శోకానశనకర్శితాం ॥ ౨౦
పితుర్హి మహిషీం దేవీం దేవతామివ పశ్యసి ।
ఏషా తం పురుషవ్యాఘ్రం సింహవిక్రాంతగామినం ॥ ౨౧

కౌసల్యా సుషువే రామం ధాతారమదితిర్యథా ।
అస్యా వామభుజం శ్లిష్టా యైషా తిష్ఠతి దుర్మనాః ॥ ౨౨
కర్ణికారస్య శాఖేవ శీర్ణపుష్పా వనాంతరే ।
ఏతస్యాస్తు సుతౌ దేవ్యాః కుమారౌ దేవవర్ణినౌ ॥ ౨౩
ఉభౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ వీరౌ సత్యపరాక్రమౌ ।
యస్యాః కృతే నరవ్యాఘ్రౌ జీవనాశమితో గతౌ ॥ ౨౪
రాజా పుత్రవిహీనశ్చ స్వర్గం దశరథో గతః ।
క్రోధనామకృతప్రజ్ఞాం దృప్తాం సుభగమానినీం ॥ ౨౫
ఐశ్వర్యకామాం కైకేయీం అనార్యామార్యరూపిణీం ।
మమైతాం మాతరం విద్ధి నృశంసాం పాపనిశ్చయాం ॥ ౨౬
యతో మూలం హి పశ్యామి వ్యసనం మహదాత్మనః ।
ఇత్యుక్త్వా నరశార్దూలః బాష్పగద్గదయా గిరా ॥ ౨౭
స నిశశ్వాస తామ్రాక్షః నాగః క్రుద్ధ ఇవ శ్వసన్ ।
భరద్వాజో మహర్షిస్తం బ్రువంతం భరతం తథా ॥ ౨౮
ప్రత్యువాచ మహాబుద్ధిః ఇదం వచనమర్థవత్ ।
న దోషేణావగంతవ్యా కైకేయీ భరత త్వయా ॥ ౨౯
రామప్రవ్రాజనం హ్యేతత్ సుఖోదర్కం భవిష్యతి ।
దేవానాం దానవానాం చ ఋషీణాం భావితాత్మనాం ॥ ౩౦
హితమేవ భవిష్యద్ధి రామప్రవ్రాజనాదిహ ।
అభివాద్య తు సంసిద్ధః కృత్వా చైనం ప్రదక్షిణం ॥ ౩౧

ఆమన్త్ర్య భరతస్సైన్యం యుజ్యతామిత్యచోదయత్ ।
తతో వాజిరథాన్ యుక్త్వా దివ్యాన్ హేమపరిష్కృతాన్ ॥ 3౨
అధ్యారోహత్ప్రయాణార్థీ బహూన్బహువిధో జనః ।
గజకన్యా గజాశ్చైవ హేమకక్ష్యాః పతాకినః ॥ 33
జీమూతా ఇవ ఘర్మాన్తే సఘోషాస్సంప్రతస్థిరే ।
వివిధాన్యపి యానాని మహాన్తి చ లఘూని చ ॥ 3౪
ప్రయయుస్సుమహార్హాణి పాదైరేవ పదాతయః ।
అథ యానప్రవేకైస్తు కౌసల్యాప్రముఖాః స్త్రియః ॥ 3౫
రామదర్శనకాంక్షిణ్యః ప్రయయుర్ముదితాస్తదా ।
చన్ద్రార్కతరుణాభాసాం నియుక్తాం శిబికాం శుభామ్ ॥ 3౬
ఆస్థాయ ప్రయయౌ శ్రీమాన్ భరతస్సపరిచ్ఛదః ।
సా ప్రయాతా మహాసేనా గజవాజిరథాకులా ॥ 3౭
దక్షిణాం దిశమావృత్య మహామేఘ ఇవోత్థితః ।
వనాని తు వ్యతిక్రమ్య జుష్టాని మృగపక్షిభిః ॥ 3౮
గఙ్గాయాః పరవేలాయాం గిరిష్వపి నదీషు చ ।

సా సంప్రహృష్టద్విపవాజియోధా
విత్రాసయన్తీ మృగపక్షిసఙ్ఘాన్ ।
మహద్వనం తత్ ప్రతిగాహమానా
రరాజ సేనా భరతస్య తత్ర ॥ 3౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్వినవతితమస్సర్గః.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అథ త్రిణవతితమస్సర్గః.

తయా మహత్యా యాయిన్యా ధ్వజిన్యా వనవాసినః ।
అర్దితా యూథపా మత్తాః సయూథాస్సంప్రదుద్రువుః ॥ ౧
ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ రురవశ్చ సమంతతః ।
దృశ్యంతే వనరాజీషు గిరిష్వపి నదీషు చ ॥ ౨
స సంప్రతస్థే ధర్మాత్మా ప్రీతో దశరథాత్మజః ॥
వృతో మహత్యా నాదిన్యా సేనయా చతురంగయా ॥ ౩
సాగరౌఘనిభా సేనా భరతస్య మహాత్మనః ।
మహీం సంఛాదయామాస ప్రావృషి ద్యామివాంబుదః ॥ ౪
తురంగౌఘైరవతతా వారణైశ్చ మహాజవైః ।
అనాలక్ష్యా చిరం కాలం తస్మిన్ కాలే బభూవ భూః ॥ ౫
స యాత్వా దూరమధ్వానం సుపరిక్రాంతవాహనః ।
ఉవాచ భరతః శ్రీమాన్ వసిష్ఠం మంత్రిణాం వరం ॥ ౬
యాదృశం లక్ష్యతే రూపం యథా చైవ శ్రుతం మయా ।
వ్యక్తం ప్రాప్తాః స్మ తం దేశం భరద్వాజో౽యమబ్రవీత్ ॥ ౭
అయం గిరిశ్చిత్రకూటః ఇయం మందాకినీ నదీ ।
ఏతత్ప్రకాశతే దూరాత్ నీలమేఘనిభం వనం ॥ ౮
గిరేస్సానూని రమ్యాణి చిత్రకూటస్య సంప్రతి ।
వారణైరవమృద్యంతే మామకైః పర్వతోపమైః ॥ ౯

ముంచంతి కుసుమాన్యేతే నగాః పర్వతసానుషు ।
నీలా ఇవాతపాపాయే తోయం తోయధరా ఘనాః ॥ ౧౦
కిన్నరాచరితం దేశం పశ్య శత్రుఘ్న పర్వతం ।
మృగైస్సమంతాదాకీర్ణం మకరైరివ సాగరం ॥ ౧౧
ఏతే మృగగణా భాంతి శీఘ్రవేగాః ప్రచోదితాః ।
వాయుప్రవిద్ధా శరది మేఘరాజిరివాంబరే ॥ ౧౨
కుర్వంతి కుసుమాపీడాన్ శిరస్సు సురభీనమీ ।
మేఘప్రకాశైః ఫలకైః దాక్షిణాత్యా యథా నరాః ॥ ౧౩
నిష్కూజమివ భూత్వేదం వనం ఘోరప్రదర్శనం ।
అయోధ్యేవ జనాకీర్ణా సంప్రతి ప్రతిభాతి మా ॥ ౧౪
ఖురైరుదీరితో రేణుః దివం ప్రచ్ఛాద్య తిష్ఠతి ।
తం వహత్యనిలశ్శీఘ్రం కుర్వన్నివ మమ ప్రియం ॥ ౧౫
స్యందనాంస్తురగోపేతాన్ సూతముఖ్యైరధిష్ఠితాన్ ।
ఏతాన్ సంపతతశ్శీఘ్రం పశ్య శత్రుఘ్న కాననే ॥ ౧౬
ఏతాన్ విత్రాసితాన్ పశ్య బర్హిణః ప్రియదర్శనాన్ ।
ఏతమావిశతశ్శీఘ్రం అధివాసం పతత్రిణః ॥ ౧౭
అతిమాత్రమయం దేశః మనోజ్ఞః ప్రతిభాతి మా ।
తాపసానాం నివాసోఽయం వ్యక్తం స్వర్గపథో యథా॥ ౧౮
మృగా మృగీభిస్సహితాః బహవః పృషతా వనే ।
మనోజ్ఞరూపా లక్ష్యంతే కుసుమైరివ చిత్రితాః ॥ ౧౯

సాధు సైన్యాః ప్రతిష్ఠంతాం విచిన్వంతు చ కాననే ।
యథా తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ దృశ్యేతే రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౦
భరతస్య వచః శ్రుత్వా పురుషాశ్శస్త్రపాణయః ।
వివిశుస్తద్వనం శూరాః ధూమం చ దదృశుస్తతః ॥ ౨౧
తే సమాలోక్య ధూమాగ్రం ఊచుర్భరతమాగతాః ।
నామనుష్యే భవత్యగ్నిః వ్యక్తమత్రైవ రాఘవౌ ॥ ౨౨
అథ నాత్ర నరవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ పరంతపౌ ।
మన్యే రామోపమాస్సంతి వ్యక్తమత్ర తపస్వినః ॥ ౨౩
తచ్ఛ్రుత్వా భరతస్తేషాం వచనం సాధుసంమతం ।
సైన్యానువాచ సర్వాంస్తాన్ అమిత్రబలమర్దనః ॥ ౨౪
యత్తా భవంతస్తిష్ఠంతు నేతో గంతవ్యమగ్రతః ।
అహమేవ గమిష్యామి సుమంత్రో గురురేవ చ ॥ ౨౫
ఏవముక్తాస్తతస్సర్వే తత్ర తస్థుస్సమంతతః ।
భరతో యత్ర ధూమాగ్రం తత్ర దృష్టిం సమాదధాత్ ॥ ౨౬

వ్యవస్థితా యా భరతేన సా చమూః
నిరీక్షమాణాఽపి చ ధూమమగ్రతః ।
బభూవ హృష్టా చ చిరేణ జానతీ
ప్రియస్య రామస్య సమాగమం తదా ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రిణవతితమస్సర్గః.

అథ చతుర్ణవతితమస్సర్గః.

దీర్ఘకాలోషితస్తస్మిన్ గిరౌ గిరివనప్రియః ।
వైదేహ్యాః ప్రియమాకాంక్షన్ స్వం చ చిత్తం విలోభయన్ ॥ ౧
అథ దాశరథిశ్చిత్రం చిత్రకూటమదర్శయత్ ।
భార్యామమరసంకాశః శచీమివ పురందరః ॥ ౨
న రాజ్యాద్భ్రంశనం భద్రే న సుహృద్భిర్వినాభవః ।
మనో మే బాధతే దృష్ట్వా రమణీయమిమం గిరిం ॥ ౩
పశ్యేమమచలం భద్రే నానాద్విజగణాయుతం ।
శిఖరైః ఖమివోద్విద్ధైః ధాతుమద్భిర్విభూషితం ॥ ౪
కేచిద్రజతసంకాశాః కేచిత్ క్షతజసన్నిభాః ।
పీతమాంజిష్ఠవర్ణాశ్చ కేచిన్మణివరప్రభాః ॥ ౫
పుష్యార్కకేతకాభాశ్చ కేచిజ్జ్యోతీరసప్రభాః ।
విరాజంతేఽచలేంద్రస్య దేశా ధాతువిభూషితాః ॥ ౬
నానామృగగణద్వీపితరక్ష్వృక్షగణైర్వృతః ।
అదుష్టైర్భాత్యయం శైలః బహుపక్షిసమాయుతః ॥ ౭
ఆమ్రజంబ్వసనైర్లోధ్రైః ప్రియాళైః పనసైర్ధవైః ।
అంకోలైర్భవ్యతినిశైః బిల్వతిందుకవేణుభిః ॥ ౮
కాశ్మర్యరిష్టవరుణైః మధూకైస్తిలకైస్తథా ।
బదర్యామలకైర్నీపైః వేత్రధన్వనబీజకైః ॥ ౯

పుష్పవద్భిః ఫలోపేతైః ఛాయావద్భిర్మనోరమైః ।
ఏవమాదిభిరాకీర్ణః శ్రియం పుష్యత్యయం గిరిః ॥ ౧౦
శైలప్రస్థేషు రమ్యేషు పశ్యేమాన్ రోమహర్షణాన్ ।
కిన్నరాన్ ద్వంద్వశో భద్రే రమమాణాన్ మనస్వినః ॥ ౧౧
శాఖావసక్తాన్ ఖడ్గాంశ్చ ప్రవరాణ్యంబరాణి చ ।
పశ్య విద్యాధరస్త్రీణాం క్రీడోద్దేశాన్ మనోరమాన్ ॥ ౧౨
జలప్రపాతైరుద్భేదైః నిష్యందైశ్చ క్వచిత్ క్వచిత్ ।
స్రవద్భిర్భాత్యయం శైలః స్రవన్మద ఇవ ద్విపః ॥ ౧౩
గుహాసమీరణో గంధాన్ నానాపుష్పభవాన్ వహన్ ।
ఘ్రాణతర్పణమభ్యేత్య కం నరం న ప్రహర్షయేత్ ॥ ౧౪
యదీహ శరదోఽనేకాః త్వయా సార్ధమనిందితే ।
లక్ష్మణేన చ వత్స్యామి న మాం శోకః ప్రధక్ష్యతి ॥ ౧౫
బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాద్విజగణాయుతే ।
విచిత్రశిఖరే హ్యస్మిన్ రతవానస్మి భామిని ॥ ౧౬
అనేన వనవాసేన మయా ప్రాప్తం ఫలద్వయం ।
పితుశ్చానృణతా ధర్మే భరతస్య ప్రియం తథా ॥ ౧౭
వైదేహి రమసే కచ్చిత్ చిత్రకూటే మయా సహ ।
పశ్యంతీ వివిధాన్ భావాన్ మనోవాక్కాయసంయతాన్ ॥ ౧౮
ఇదమేవామృతం ప్రాహుః రాజ్ఞి రాజర్షయః పరే ।
వనవాసం భవార్థాయ ప్రేత్య మే ప్రపితామహాః ॥ ౧౯

శిలాశ్శైలస్య శోభంతే విశాలాశ్శతశోఽభితః ।
బహులా బహులైర్వర్ణైః నీలపీతసితారుణైః ॥ ౨౦
నిశి భాంత్యచలేంద్రస్య హుతాశనశిఖా ఇవ ।
ఓషధ్యః స్వప్రభాలక్ష్మ్యా భ్రాజమానాస్సహస్రశః ॥ ౨౧
కేచిత్ క్షయనిభా దేశాః కేచిదుద్యానసంనిభాః ।
కేచిదేకశిలా భాంతి పర్వతస్యాస్య భామిని ॥ ౨౨
భిత్త్వేవ వసుధాం భాతి చిత్రకూటస్సముత్థితః ।
చిత్రకూటస్య కూటోఽసౌ దృశ్యతే పర్వతశ్శుభః ॥ ౨౩
కుష్ఠపున్నాగస్థగరభూర్జపత్రోత్తరచ్ఛదాన్ ।
కామినాం స్వాస్తరాన్ పశ్య కుశేశయదళాయుతాన్ ॥ ౨౪
మృదితాశ్చాపవిద్ధాశ్చ దృశ్యంతే కమలస్రజః ।
కామిభిర్వనితే పశ్య ఫలాని వివిధాని చ ॥ ౨౫
వస్వౌకసారాం నళినీం అత్యేతీవోత్తరాన్ కురూన్ ।
పర్వతశ్చిత్రకూటోఽసౌ బహుమూలఫలోదకః ॥ ౨౬

ఇమం తు కాలం వనితే విజహ్రివాన్
త్వయా చ సీతే సహ లక్ష్మణేన చ ।
రతిం ప్రపత్స్యే కులధర్మవర్ధనీం
సతాం పథి స్వైర్నియమైః పరైః స్థితః ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్ణవతితమస్సర్గః.

అథ పంచనవతితమస్సర్గః.

అథ శైలాద్వినిష్క్రమ్య మైథిలీం కోసలేశ్వరః ।
అదర్శయచ్ఛుభజలాం రమ్యాం మందాకినీం నదీం ॥ ౧
అబ్రవీచ్చ వరారోహాం చారుచంద్రనిభాననాం ।
విదేహరాజస్య సుతాం రామో రాజీవలోచనః ॥ ౨
విచిత్రపులినాం రమ్యాం హంససారససేవితాం ।
కమలైరుపసంపన్నాం పశ్య మందాకినీం నదీం ॥ ౩
నానావిధై స్తీరరుహైః వృతాం పుష్పఫలద్రుమైః ।
రాజంతీం రాజరాజస్య నళినీమివ సర్వతః ॥ ౪
మృగయూథనిపీతాని కలుషాంభాంసి సాంప్రతం ।
తీర్థాని రమణీయాని రతిం సంజనయంతి మే ॥ ౫
జటాజినధరాః కాలే వల్కలోత్తరవాససః ।
ఋషయస్త్వవగాహంతే నదీం మందాకినీం ప్రియే ॥ ౬
ఆదిత్యముపతిష్ఠంతే నియమాదూర్ధ్వబాహవః ।
ఏతే పరే విశాలాక్షి మునయస్సంశితవ్రతాః ॥ ౭
మారుతోద్ధూతశిఖరైః ప్రవృత్త ఇవ పర్వతః ।
పాదపైః పత్రపుష్పాణి సృజద్భిరభితో నదీం ॥ ౮
క్వచిన్మణినికాశోదాం క్వచిత్ పులినశాలినీం ।
క్వచిత్ సిద్ధజనాకీర్ణాం పశ్య మందాకినీం నదీం ॥ ౯

నిర్ధూతాన్ వాయునా పశ్య వితతాన్ పుష్పసంచయాన్ ।
పోప్లూయమానానపరాన్ పశ్య త్వం జలమధ్యగాన్ ॥ ౧౦
తాంశ్చాతివల్గువచసః రథాంగాహ్వయనా ద్విజాః ।
అధిరోహంతి కల్యాణి వికూజంతశ్శుభా గిరః ॥ ౧౧
దర్శనం చిత్రకూటస్య మందాకిన్యాశ్చ శోభనే ।
అధికం పురవాసాచ్చ మన్యే చ తవ దర్శనాత్ ॥ ౧౨
విధూతకలుషైస్సిద్ధైః తపోదమశమాన్వితైః ।
నిత్యవిక్షోభితజలాం విగాహస్వ మయా సహ ॥ ౧౩
సఖీవచ్చ విగాహస్వ సీతే మందాకినీం నదీం ।
కమలాన్యవమజ్జంతీ పుష్కరాణి చ భామిని ॥ ౧౪
త్వం పౌరజనవద్వ్యాళాన్ అయోధ్యామివ పర్వతం ।
మన్యస్వ వనితే నిత్యం సరయూవదిమాం నదీం ॥ ౧౫
లక్ష్మణశ్చాపి ధర్మాత్మా మన్నిదేశే వ్యవస్థితః ।
త్వం చానుకూలా వైదేహి ప్రీతిం జనయథో మమ ॥ ౧౬
ఉపస్పృశం స్త్రిషవణం మధుమూలఫలాశనః ।
నాయోధ్యాయై న రాజ్యాయ స్పృహయేఽద్య త్వయా సహ ॥
ఇమాం హి రమ్యాం మృగయూథశాలినీం
నిపీతతోయాం గజసింహవానరైః ।
సుపుష్పితైః పుష్పధరైరలంకృతాం
న సోఽస్తి యస్స్యాదగతక్లమస్సుఖీ ॥ ౧౭

ఇతీవ రామో బహు సంగతం వచః
ప్రియాసహాయస్సరితం ప్రతి బ్రువన్ ।
చచార రమ్యం నయనాంజనప్రభం
స చిత్రకూటం రఘువంశవర్ధనః ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచనవతితమస్సర్గః.

అథ షణ్ణవతితమస్సర్గః.

తాం తథా దర్శయిత్వా తు మైథిలీం గిరినిమ్నగాం ।
నిషసాద గిరిప్రస్థే సీతాం మాంసేన ఛందయన్ ॥ ౧
ఇదం మేధ్యమిదం స్వాదు నిష్టప్తమిదమగ్నినా ।
ఏవమాస్తే స ధర్మాత్మా సీతయా సహ రాఘవః ॥ ౨
తథా తత్రాసతస్తస్య భరతస్యోపయాయినః ।
సైన్యరేణుశ్చ శబ్దశ్చ ప్రాదురాస్తాం నభస్పృశౌ ॥ ౩
ఏతస్మిన్నంతరే త్రస్తాః శబ్దేన మహతా తతః ।
అర్దితా యూథపా మత్తాః సయూథా దుద్రువుర్దిశః ॥ ౪
స తం సైన్యసముద్ధూతం శబ్దం శుశ్రావ రాఘవః ।
తాంశ్చ విప్రద్రుతాన్ సర్వాన్ యూథపానన్వవైక్షత ॥ ౫
తాంశ్చ విద్రవతో దృష్ట్వా తం చ శ్రుత్వా చ నిస్వనం ।
ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం లక్ష్మణం దీప్తతేజసం ॥ ౬

హంత లక్ష్మణ పశ్యేహ సుమిత్రా సుప్రజాస్త్వయా ।
భీమస్తనితగంభీరః తుములః శ్రూయతే స్వనః ॥ ౭
గజయూథాని వాఽరణ్యే మహిషా వా మహావనే ।
విత్రాసితా మృగాస్సింహైః సహసా ప్రద్రుతా దిశః ॥ ౮
రాజా వా రాజమాత్రో వా మృగయామటతే వనే ।
అన్యద్వా శ్వాపదం కించిత్ సౌమిత్రే జ్ఞాతుమర్హసి ॥ ౯
సుదుశ్చరో గిరిశ్చాయం పక్షిణామపి లక్ష్మణ ।
సర్వమేతద్యథాతత్త్వం అచిరాత్ జ్ఞాతుమర్హసి ॥ ౧౦
స లక్ష్మణస్సంత్వరితః సాలమారుహ్య పుష్పితం ।
ప్రేక్షమాణో దిశస్సర్వాః పూర్వాం దిశముదైక్షత ॥ ౧౧
ఉదఙ్ముఖః ప్రేక్షమాణః దదర్శ మహతీం చమూం ।
రథాశ్వగజసంబాధాం యత్తైర్యుక్తాం పదాతిభిః ॥ ౧౨
తామశ్వగజసంపూర్ణాం రథధ్వజవిభూషితాం ।
శశంస సేనాం రామాయ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౩
అగ్నిం సంశమయత్వార్యః సీతా చ భజతాం గుహాం ।
సజ్యం కురుష్వ చాపం చ శరాంశ్చ కవచం తథా ॥ ౧౪
తం రామః పురుషవ్యాఘ్రః లక్ష్మణం ప్రత్యువాచ హ ।
అంగావేక్షస్వ సౌమిత్రే కస్యేమాం మన్యసే చమూం ॥ ౧౫
ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ।
దిధక్షన్నివ తాం సేనాం రుషితః పావకో యథా ॥ ౧౬

సంపన్నం రాజ్యమిచ్ఛంస్తు వ్యక్తం ప్రాప్యాభిషేచనం ।
ఆవాం హంతుం సమభ్యేతి కైకేయ్యా భరతస్సుతః ॥ ౧౭
ఏష వై సుమహాంచ్ఛ్రీమాన్ విటపీ సంప్రకాశతే ।
విరాజత్యుద్గతస్కంధః కోవిదారధ్వజో రథే ॥ ౧౮
అసౌ హి సుమహాస్కంధః విటపీ చ మహాద్రుమః ।
విరాజతే మహాసైన్యే కోవిదారధ్వజో రథే ॥ ౧౯
భజంత్యేతే యథాకామం అశ్వానారుహ్య శీఘ్రగాన్ ।
ఏతే భ్రాజంతి సంహృష్టాః గజానారుహ్య సాదినః ॥ ౨౦
గృహీతధనుషౌ చావాం గిరిం వీర శ్రయావహై ।
అథవేహైవ తిష్ఠావః సన్నద్ధావుద్యతాయుధౌ ॥ ౨౧
అపి నౌ వశమాగచ్ఛేత్ కోవిదారధ్వజో రణే ।
అపి ద్రక్ష్యామి భరతం యత్కృతే వ్యసనం మహత్ ॥ ౨౨
త్వయా రాఘవ సంప్రాప్తం సీతయా చ మయా తథా ।
యన్నిమిత్తం భవాన్రాజ్యాత్ చ్యుతో రాఘవ శాశ్వతాత్ ॥
సంప్రాప్తోఽయమరిర్వీర భరతో వధ్య ఏవ మే ।
భరతస్య వధే దోషం నాహం పశ్యామి రాఘవ ॥ ౨౪
పూర్వాపకారిణాం త్యాగే న హ్యధర్మో విధీయతే ।
పూర్వాపకారీ భరతః త్యక్తధర్మశ్చ రాఘవ ॥ ౨౫
ఏతస్మిన్నిహతే కృత్స్నాం అనుశాధి వసుంధరాం ।
అద్య పుత్రం హతం సంఖ్యే కైకేయీ రాజ్యకాముకా ॥ ౨౬

మయా పశ్యేత్ సుదుఃఖార్తా హస్తిభగ్నమివ ద్రుమం ।
కైకేయీం చ వధిష్యామి సానుబంధాం సబాంధవాం ॥ ౨౭
కలుషేణాద్య మహతా మేదినీ పరిముచ్యతాం ।
అద్యేమం సంయతం క్రోధం అసత్కారం చ మానద ॥ ౨౮
మోక్ష్యామి శత్రుసైన్యేషు కక్షేష్వివ హుతాశనం ।
అద్యైతచ్చిత్రకూటస్య కాననం నిశితైశ్శరైః ॥ ౨౯
భింద౯ శత్రుశరీరాణి కరిష్యే శోణితోక్షితం ।
శరైర్నిర్భిణ్ణహృదయా౯ కుంజరాంస్తురగాంస్తథా ॥ ౩౦
శ్వాపదాః పరికర్షంతు నరాంశ్చ నిహతా౯ మయా ।
శరాణాం ధనుషశ్చాహం అనృణోఽస్మి మహామృథే ॥ ౩౧
ససైన్యం భరతం హత్వా భవిష్యామి న సంశయః ।

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షణ్ణవతితమస్సర్గః.

అథ సప్తనవతితమస్సర్గః.

సుసంరబ్ధం తు సౌమిత్రిం లక్ష్మణం క్రోధమూర్ఛితం ।
రామస్తు పరిసాంత్వ్యాథ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧
కిమత్ర ధనుషా కార్యం అసినా వా సచర్మణా ।
మహేష్వాసే మహాప్రాజ్ఞే భరతే స్వయమాగతే ॥ ౨
పితుస్సత్యం ప్రతిశ్రుత్య హత్వా భరతమాగతం ।
కిం కరిష్యామి రాజ్యేన సాపవాదేన లక్ష్మణ ॥ ౩

యద్ద్రవ్యం బాంధవానాం వా మిత్రాణాం వా క్షయే భవేత్ ।
నాహం చ తత్ ప్రతిగృహ్ణీయాం భక్షాన్ విషకృతానివ ॥ ౪
ధర్మమర్థం చ కామం చ పృథివీం చాపి లక్ష్మణ ।
ఇచ్ఛామి భవతామర్థే ఏతత్ ప్రతిశృణోమి తే ॥ ౫
భ్రాతౄణాం సంగ్రహార్థం చ సుఖార్థం చాపి లక్ష్మణ ।
రాజ్యమప్యహమిచ్ఛామి సత్యేనాయుధమాలభే ॥ ౬
నేయం మమ మహీ సౌమ్య దుర్లభా సాగరాంబరా ।
న హీచ్ఛేయమధర్మేణ శక్రత్వమపి లక్ష్మణ ॥ ౭
యద్వినా భరతం త్వాం చ శత్రుఘ్నం చాపి మానద ।
భవేన్మమ సుఖం కించిత్ భస్మ తత్కురుతాం శిఖీ ॥ ౮
మన్యేఽహమాగతోఽయోధ్యాం భరతో భ్రాతృవత్సలః ।
మమ ప్రాణాత్ ప్రియతరః కులధర్మమనుస్మరన్ ॥ ౯
శ్రుత్వా ప్రవ్రాజితం మాం హి జటావల్కలధారిణం ।
జానక్యా సహితం వీర త్వయా చ పురుషర్షభ ॥ ౧౦
స్నేహేనాక్రాంతహృదయః శోకేనాకులితేంద్రియః ।
ద్రష్టుమభ్యాగతో హ్యేషః భరతో నాన్యథాగతః ॥ ౧౧
అంబాం చ కైకయీం రుష్య పరుషం చాప్రియం వదన్ ।
ప్రసాద్య పితరం శ్రీమాన్ రాజ్యం మే దాతుమాగతః ॥ ౧౨
ప్రాప్తకాలం యదేషోఽస్మాన్ భరతో ద్రష్టుమిచ్ఛతి ।
అస్మాసు మనసాఽప్యేషః నాప్రియం కించిదాచరేత్ ॥ ౧౩

విప్రియం కృతపూర్వం తే భరతేన కదా ను కిం ।
ఈదృశం వా భయం తేఽద్య భరతం యోఽత్ర శంకసె ॥౧౪
న హి తే నిష్ఠురం వాచ్యః భరతో నాప్రియం వచః ।
అహం హ్యప్రియముక్తస్స్యాం భరతస్యాప్రియే కృతే ॥ ౧౫
కథం ను పుత్రాః పితరం హన్యుః కస్యాం చిదాపది ।
భ్రాతా వా భ్రాతరం హన్యాత్ సౌమిత్రే ప్రాణమాత్మనః ॥
యది రాజ్యస్య హేతోస్త్వం ఇమాం వాచం ప్రభాషసె ।
వక్ష్యామి భరతం దృష్ట్వా రాజ్యమస్మై ప్రదీయతాం ॥ ౧౬
ఉచ్యమానోపి భరతో మయా లక్ష్మణ తత్త్వతః ।
రాజ్యమస్మై ప్రయచ్ఛేతి బాఢమిత్యేవ వక్ష్యతి ॥ ౧౭
తథోక్తో ధర్మశీలేన భ్రాత్రా తస్య హితే రతః ।
లక్ష్మణః ప్రవివేశేవ స్వాని గాత్రాణి లజ్జయా ॥ ౧౮
తద్వాక్యం లక్ష్మణశ్శ్రుత్వా వ్రీళితః ప్రత్యువాచ హ ।
త్వాం మన్యే ద్రష్టుమాయాతః పితా దశరథః స్వయం ॥ ౨౦
వ్రీళితం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ।
ఏష మన్యే మహాబాహుః ఇహాస్మాన్ ద్రష్టుమాగతః ॥ ౨౧
అథవా నౌ ధ్రువం మన్యే మన్యమానస్సుఖోచితౌ ।
వనవాసమనుధ్యాయ గృహాయ ప్రతినేష్యతి ॥ ౨౨
ఇమాం వాఽప్యేష వైదేహీం అత్యంతసుఖసేవినీం ।
పితా మే రాఘవః శ్రీమాన్ వనాదాదాయ యాస్యతి ॥ ౨౩

ఏతౌ తౌ సంప్రకాశేతే గోత్రవంతౌ మనోరమౌ ।
వాయువేగసమౌ వీర జవనౌ తురగోత్తమౌ ॥ ౨౪
స ఏష సుమహాకాయః కంపతే వాహినీముఖే ।
నాగశ్శత్రుంజయో నామ వృద్ధస్తాతస్య ధీమతః ॥ ౨౫
న తు పశ్యామి తచ్ఛత్రం పాండురం లోకసత్కృతం ।
పితుర్దివ్యం మహాబాహో సంశయో భవతీహ మే ॥ ౨౬
వృక్షాగ్రాదవరోహ త్వం కురు లక్ష్మణ మద్వచః ।
ఇతీవ రామో ధర్మాత్మా సౌమిత్రిం తమువాచ హ ॥ ౨౭
అవతీర్య తు సాలాగ్రాత్ తస్మాత్స సమితింజయః ।
లక్ష్మణః ప్రాంజలిర్భూత్వా తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః ॥ ౨౮
భరతేనాపి సందిష్టా సంమర్దో న భవేదితి ।
సమంతాత్తస్య శైలస్య సేనా వాసమకల్పయత్ ॥ ౨౯
అధ్యర్ధమిక్ష్వాకుచమూః యోజనం పర్వతస్య సా ।
పార్శ్వే న్యవిశదావృత్య గజవాజిరథాకులా ॥ ౩౦

సా చిత్రకూటే భరతేన సేనా
ధర్మం పురస్కృత్య విధూయ దర్పం ।
ప్రసాదనార్థం రఘునందనస్య
విరాజతే నీతిమతా ప్రణీతా ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తనవతితమస్సర్గః.

అథ అష్టనవతితమస్సర్గః.

నివేశ్య సేనాం తు విభుః పద్భ్యాం పాదవతాం వరః ।
అభిగంతుం స కాకుత్స్థం ఇయేష గురువర్తకం ॥ ౧
నివిష్టమాత్రే సైన్యే తు యథోద్దేశం వినీతవత్ ।
భరతో భ్రాతరం వాక్యం శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨
క్షిప్రం వనమిదం సౌమ్య నరసంఘైస్సమంతతః ।
లుబ్ధైశ్చ సహితైరేభిః త్వమన్వేషితుమర్హసి ॥ ౩
గుహో జ్ఞాతిసహస్రేణ శరచాపాసిధారిణా ।
సమన్వేషతు కాకుత్స్థౌ అస్మిన్పరివృతః స్వయం ॥ ౪
అమాత్యైస్సహ పౌరైశ్చ గురుభిశ్చ ద్విజాతిభిః ।
వనం సర్వం చరిష్యామి పద్భ్యాం పరివృతః స్వయం ॥ ౫
యావన్న రామం ద్రక్ష్యామి లక్ష్మణం వా మహాబలం ।
వైదేహీం వా మహాభాగాం న మే శాంతిర్భవిష్యతి ॥ ౬
యావన్న చంద్రసంకాశం ద్రక్ష్యామి శుభమాననం ।
భ్రాతుః పద్మపలాశాక్షం న మే శాంతిర్భవిష్యతి ॥ ౭
యావన్న చరణౌ భ్రాతుః పార్థివవ్యంజనాన్వితౌ ।
శిరసా ధారయిష్యామి న మే శాంతిర్భవిష్యతి ॥ ౮
యావన్న రాజ్యే రాజ్యార్హః పితృపైతామహే స్థితః ।
అభిషేకజలక్లిన్నః న మే శాంతిర్భవిష్యతి ॥ ౯

సిద్ధార్థః ఖలు సౌమిత్రిః యశ్చంద్రవిమలోపమం ।
ముఖం పశ్యతి రామస్య రాజీవాక్షం మహాద్యుతి ॥ ౧౦
కృతకృత్యా మహాభాగా వైదేహీ జనకాత్మజా ।
భర్తారం సాగరాంతాయాః పృథివ్యా యాఽనుగచ్ఛతి ॥ ౧౧
సుభగశ్చిత్రకూటోఽసౌ గిరిరాజోపమో గిరిః ।
యస్మిన్ వసతి కాకుత్స్థః కుబేర ఇవ నందనే ॥ ౧౨
కృతకార్యమిదం దుర్గం వనం వ్యాళనిషేవితం ।
యదధ్యాస్తే మహాతేజాః రామశ్శస్త్రభృతాం వరః ॥ ౧౩
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః భరతః పురుషర్షభః ।
పద్భ్యామేవ మహాబాహుః ప్రవివేశ మహద్వనం ॥ ౧౪
స తాని ద్రుమజాలాని జాతాని గిరిసానుషు ।
పుష్పితాగ్రాణి మధ్యేన జగామ వదతాం వరః ॥ ౧౫
స గిరేశ్చిత్రకూటస్య సాలమాసాద్య పుష్పితం ।
రామాశ్రమగతస్యాగ్నేః దదర్శ ధ్వజముచ్ఛ్రితం ॥ ౧౬
తం దృష్ట్వా భరతః శ్రీమాన్ ముమోహ సహబాంధవః ।
అత్ర రామ ఇతి జ్ఞాత్వా గతః పారమివాంభసః ॥ ౧౭

స చిత్రకూటే తు గిరౌ నిశమ్య
రామాశ్రమం పుణ్యజనోపపన్నం ।
గుహేన సార్ధం త్వరితో జగామ
పునర్నివేశ్యైవ చమూం మహాత్మా ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–అష్టనవతితమస్సర్గః.

అథ ఏకోనశతతమస్సర్గః.

నివిష్టాయాం తు సేనాయాం ఉత్సుకో భరతస్తదా ।
జగామ భ్రాతరం ద్రష్టుం శత్రుఘ్నమనుదర్శయన్ ॥ ౧
ఋషిం వసిష్ఠం సందిశ్య మాతౄర్మే శీఘ్రమానయ ।
ఇతి త్వరితమగ్రే సః జగామ గురువత్సలః ॥ ౨
సుమంత్రస్త్వపి శత్రుఘ్నం అదూరాదన్వపద్యత ।
రామదర్శనజస్తర్షః భరతస్యేవ తస్య చ ॥ ౩
గచ్ఛన్నేవాథ భరతః తాపసాలయసంస్థితాం ।
భ్రాతుః పర్ణకుటీం శ్రీమాన్ ఉటజం చ దదర్శ హ ॥ ౪
శాలాయాస్త్వగ్రతస్తస్యాః దదర్శ భరతస్తదా ।
కాష్ఠాని చావభగ్నాని పుష్పాణ్యుపచితాని చ ॥ ౫
సలక్ష్మణస్య రామస్య దదర్శాశ్రమమీయుషః ।
కృతం వృక్షేష్వభిజ్ఞానం కుశచీరైః క్వచిత్ క్వచిత్ ॥ ౬
దదర్శ చ వనే తస్మిన్ మహతస్సంచయాన్ కృతాన్ ।
మృగాణాం మహిషాణాం చ కరీషైశ్శీతకారణాత్ ॥ ౭
గచ్ఛన్నేవ మహాబాహుః ద్యుతిమాన్ భరతస్తదా ।
శత్రుఘ్నం చాబ్రవీద్ధృష్టః తానమాత్యాంశ్చ సర్వశః ॥ ౮
మన్యే ప్రాప్తాస్స్మ తం దేశం భరద్వాజోఽయమబ్రవీత్ ।
నాతిదూరే హి మన్యేఽహం నదీం మందాకినీమితః ॥ ౯

ఉచ్చైర్బద్ధాని చీరాణి లక్ష్మణేన భవేదయం ।
అభిజ్ఞానకృతః పంథాః వికాలే గంతుమిచ్ఛతా ॥ ౧౦
ఇదం చోదాత్తదంతానాం కుంజరాణాం తరస్వినాం ।
శైలపార్శ్వే పరిక్రాంతం అన్యోన్యమభిగర్జతాం ॥ ౧౧
యమేవాధాతుమిచ్ఛంతి తాపసాస్సతతం వనే ।
తస్యాసౌ దృశ్యతే ధూమః సంకులః కృష్ణవర్త్మనః ॥ ౧౨
అత్రాహం పురుషవ్యాఘ్రం గురుసంస్కారకారిణం ।
ఆర్యం ద్రక్ష్యామి సంహృష్టః మహర్షిమివ రాఘవం ॥ ౧౩
అథ గత్వా ముహూర్తం తు చిత్రకూటం స రాఘవః ।
మందాకినీమనుప్రాప్తః తం జనం చేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౪
జగత్యాం పురుషవ్యాఘ్రః ఆస్తే వీరాసనే రతః ।
జనేంద్రో నిర్జనం ప్రాప్య ధిఙ్మే జన్మ సజీవితం ॥ ౧౫
మత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తః లోకనాథో మహాద్యుతిః ।
సర్వాన్ కామాన్ పరిత్యజ్య వనే వసతి రాఘవః ॥ ౧౬
ఇతి లోకసమాక్రుష్టః పాదేష్వద్య ప్రసాదయన్ ।
రామస్య నిపతిష్యామి సీతాయా లక్ష్మణస్య చ ॥ ౧౭
ఏవం స విలపంస్తస్మిన్ వనే దశరథాత్మజః ।
దదర్శ మహతీం పుణ్యాం పర్ణశాలాం మనోరమాం ॥ ౧౮
సాలతాలాశ్వకర్ణానాం పర్ణైర్బహుభిరావృతాం ।
విశాలాం మృదుభిస్తీర్ణాం కుశైర్వేదిమివాధ్వరే ॥ ౧౯

శక్రాయుధనికాశైశ్చ కార్ముకైర్భారసాధనైః ।
రుక్మపృష్ఠైర్మహాసారైః శోభితాం శత్రుబాధకైః ॥ ౧౦
అర్కరశ్మిప్రతీకాశైః ఘోరైస్తూణీగతైశ్శరైః ।
శోభితాం దీప్తవదనైః సర్పైర్భోగవతీమివ ॥ ౧౧
మహారజతవాసోభ్యాం అసిభ్యాం చ విరాజితాం ।
రుక్మబిందువిచిత్రాభ్యాం చర్మభ్యాం చాపి శోభితాం ॥ ౧౨
గోధాంగులిత్రైరాసక్తైః చిత్రైః కాంచనభూషితైః ।
అరిసంఘైరనాధృష్యాం మృగైస్సింహగుహామివ ॥ ౧౩
ప్రాగుదక్ప్రవణాం వేదిం విశాలాం దీప్తపావకాం ।
దదర్శ భరతస్తత్ర పుణ్యాం రామనివేశనే ॥ ౧౪
నిరీక్ష్య స ముహూర్తం తు దదర్శ భరతో గురుం ।
ఉటజే రామమాసీనం జటామండలధారిణం ॥ ౧౫
తం తు కృష్ణాజినధరం చీరవల్కలవాససం ।
దదర్శ రామమాసీనం అభితః పావకోపమం ॥ ౧౬
సింహస్కంధం మహాబాహుం పుండరీకనిభేక్షణం ।
పృథివ్యాస్సాగరాంతాయాః భర్తారం ధర్మచారిణం ॥ ౧౭
ఉపవిష్టం మహాబాహుం బ్రహ్మాణమివ శాశ్వతం ।
స్థండిలే దర్భసంస్తీర్ణే సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ ౧౮
తం దృష్ట్వా భరతః శ్రీమాన్ దుఃఖశోకపరిప్లుతః ।
అభ్యధావత ధర్మాత్మా భరతః కైకయీసుతః ॥ ౧౯

దృష్ట్వైవ విలలాపార్తః బాష్పసందిగ్ధయా గిరా ।
అశక్నువన్ ధారయితుం ధైర్యాద్వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౦
యస్సంసది ప్రకృతిభిః భవేద్యుక్త ఉపాసితుం ।
వన్యైర్మృగైరుపాసీనః సోఽయమాస్తే మమాగ్రజః ॥ ౩౧
వాసోభిర్బహుసాహస్రైః యో మహాత్మా పురోచితః ।
మృగాజినే సోఽయమిహ ప్రవస్తే ధర్మమాచరన్ ॥ ౩౨
అధారయద్యో వివిధాః చిత్రాస్సుమనసస్తదా ।
సోఽయం జటాభారమిమం వహతే రాఘవః కథం ॥ ౩౩
యస్య యజ్ఞైర్యథోద్దిష్టైః యుక్తో ధర్మస్య సంచయః ।
శరీరక్లేశసంభూతం స ధర్మం పరిమార్గతే ॥ ౩౪
చందనేన మహార్హేణ యస్యాంగముపసేవితం ।
మలేన తస్యాంగమిదం కథమార్యస్య సేవ్యతే ॥ ౩౫
మన్నిమిత్తమిదం దుఃఖం ప్రాప్తో రామస్సుఖోచితః ।
ధిగ్జీవితం నృశంసస్య మమ లోకవిగర్హితం ॥ ౩౬
ఇత్యేవం విలపన్ దీనః ప్రస్విన్నముఖపంకజః ।
పాదావప్రాప్య రామస్య పపాత భరతో రుదన్ ॥ ౩౭
దుఃఖాభితప్తో భరతః రాజపుత్రో మహాబలః ।
ఉక్త్వాఽఽర్యేతి సకృద్దీనం పునర్నోవాచ కించన ॥ ౩౮
బాష్పాపిహితకంఠశ్చ ప్రేక్ష్య రామం యశస్వినం ।
ఆర్యేత్యేవాథ సంక్రుశ్య వ్యాహర్తుం నాశకత్తదా ॥ ౩౯

శత్రుఘ్నశ్చాపి రామస్య వవందే చరణౌ రుదన్ ।
తావుభౌ స సమాలింగ్య రామశ్చాశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥ ౪౦

తతస్సుమంత్రేణ గుహేన చైవ
సమీయతూ రాజసుతావరణ్యే ।
దివాకరశ్చైవ నిశాకరశ్చ
యథాఽంబరే శుక్రబృహస్పతిభ్యాం ॥ ౪౧

తాన్ పార్థివాన్ వారణయూథపాభాన్
సమాగతాన్ తత్ర మహత్యరణ్యే ।
వనౌకసస్తేఽపి సమీక్ష్య సర్వేఽ-
ప్యశ్రూణ్యముంచన్ ప్రవిహాయ హర్షం ॥ ౪౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనశతతమస్సర్గః.

అథ శతతమస్సర్గః.

జటిలం చీరవసనం ప్రాంజలిం పతితం భువి ।
దదర్శ రామో దుర్దర్శం యుగాంతే భాస్కరం యథా ॥ ౧
కథంచిదభివిజ్ఞాయ వివర్ణవదనం కృశం ।
భ్రాతరం భరతం రామః పరిజగ్రాహ బాహునా ॥ ౨
ఆఘ్రాయ రామస్తం మూర్ధ్ని పరిష్వజ్య చ రాఘవః ।
అంకే భరతమారోప్య పర్యపృచ్ఛత్సమాహితః ॥ 3

క్వ ను తేఽభూత్పితా తాత యదరణ్యం త్వమాగతః ।
న హి త్వం జీవతస్తస్య వనమాగంతుమర్హసి ॥ ౪
చిరస్య బత పశ్యామి దూరాద్భరతమాగతం ।
దుష్ప్రతీకమరణ్యేఽస్మిన్ కిం తాత వనమాగతః ॥ ౫
కచ్చిద్ధారయతే తాత రాజా యత్త్వమిహాగతః ।
కచ్చిన్న దీనస్సహసా రాజా లోకాంతరం గతః ॥ ౬
కచ్చిత్సౌమ్య న తే రాజ్యం భ్రష్టం బాలస్య శాశ్వతం ।
కచ్చిచ్ఛుశ్రూషసే తాత పితరం సత్యవిక్రమం ॥ ౭
కచ్చిద్దశరథో రాజా కుశలీ సత్యసంగరః ।
రాజసూయాశ్వమేధానాం ఆహర్తా ధర్మనిశ్చయః ॥ ౮
స కచ్చిద్బ్రాహ్మణో విద్వాన్ ధర్మనిత్యో మహాద్యుతిః ।
ఇక్ష్వాకూణాముపాధ్యాయః యథావత్తాత పూజ్యతే ॥ ౯
సా తాత కచ్చిత్కౌసల్యా సుమిత్రా చ ప్రజావతీ ।
సుఖినీ కచ్చిదార్యా చ దేవీ నందతి కైకయీ ॥ ౧౦
కచ్చిద్వినయసంపన్నః కులపుత్రో బహుశ్రుతః ।
అనసూయురనుద్రష్టా సత్కృతస్తే పురోహితః ॥ ౧౧
కచ్చిదగ్నిషు తే యుక్తః విధిజ్ఞో మతిమానృజుః ।
హుతం చ హోష్యమాణం చ కాలే వేదయతే సదా ॥ ౧౨
కచ్చిద్దేవాన్ పితౄన్ మాతౄః గురూన్ పితృసమానపి ।
వృద్ధాంశ్చ తాత వైద్యాంశ్చ బ్రాహ్మణాంశ్చాభిమన్యసే ॥ ౧౩

ఇష్వస్త్రవరసంపన్నం అర్థశాస్త్రవిశారదం ।
సుధన్వానముపాధ్యాయం కచ్చిత్త్వం తాత మన్యసే ॥ ౧౪
కచ్చిదాత్మసమాశ్శూరాః శ్రుతవంతో జితేంద్రియాః ।
కులీనాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ కృతాస్తే తాత మంత్రిణః ॥ ౧౫
మంత్రో విజయమూలం హి రాజ్ఞాం భవతి రాఘవ ।
సుసంవృతో మంత్రధరైః అమాత్యైశ్శాస్త్రకోవిదైః ॥ ౧౬
కచ్చిన్నిద్రావశం నైషీః కచ్చిత్కాలే ప్రబుధ్యసే ।
కచ్చిచ్చాపరరాత్రేషు చింతయస్యర్థనైపుణం ॥ ౧౭
కచ్చిన్మంత్రయసే నైకః కచ్చిన్న బహుభిస్సహ ।
కచ్చిత్తే మంత్రితో మంత్రః రాష్ట్రం న పరిధావతి ॥ ౧౮
కచ్చిదర్థం వినిశ్చిత్య లఘుమూలం మహోదయం ।
క్షిప్రమారభసే కర్తుం న దీర్ఘయసి రాఘవ ॥ ౧౯
కచ్చిత్తే సుకృతాన్యేవ కృతరూపాణి వా పునః ।
విదుస్తే సర్వకార్యాణి న కర్తవ్యాని పార్థివాః ॥ ౨౦
కచ్చిన్న తర్కైర్యుక్త్యా వా యే చాప్యపరికీర్తితాః ।
త్వయా వా తవ వాఽమాత్యైః బుధ్యతే తాత మంత్రితం ॥
కచ్చిత్ సహస్రాన్మూర్ఖాణాం ఏకమిచ్ఛసి పండితం ।
పండితో హ్యర్థకృచ్ఛ్రేషు కుర్యాన్నిశ్శ్రేయసం మహత్ ॥ ౨౨
సహస్రాణ్యపి మూర్ఖాణాం యద్యుపాస్తే మహీపతిః ।
అథవాఽప్యయుతాన్యేవ నాస్తి తేషు సహాయతా ॥ ౨౩

ఏకోఽప్యమాత్యో మేధావీ శూరో దక్షో విచక్షణః ।
రాజానం రాజమాత్రం వా ప్రాపయేన్మహతీం శ్రియం ॥ ౨౪
కచ్చిన్ముఖ్యా మహత్స్వేవ మధ్యమేషు చ మధ్యమాః ।
జఘన్యాస్తు జఘన్యేషు భృత్యాః కర్మసు యోజితాః ॥ ౨౫
అమాత్యానుపధాతీతాన్ పితృపైతామహాంఛ్ఛుచీన్ ।
శ్రేష్ఠాన్ శ్రేష్ఠేషు కచ్చిత్త్వం నియోజయసి కర్మసు ॥ ౨౬
కచ్చిన్నోగ్రేణ దండేన భృశముద్వేజితప్రజం ।
రాష్ట్రం తవానుజానంతి మంత్రిణః కైకయీసుత ॥ ౨౭
కచ్చిత్త్వాం నావజానంతి యాజకాః పతితం యథా ।
ఉగ్రప్రతిగ్రహీతారం కామయానమివ స్త్రియః ॥ ౨౮
ఉపాయకుశలం వైద్యం భృత్యసందూషణే రతం ।
శూరమైశ్వర్యకామం చ యో న హంతి స వధ్యతే ॥ ౨౯
కచ్చిద్ధృష్టశ్చ శూరశ్చ మతిమాన్ ధృతిమాంఛ్ఛుచిః ।
కులీనశ్చానురక్తశ్చ దక్షస్సేనాపతిః కృతః ॥ ౩౦
బలవంతశ్చ కచ్చిత్తే ముఖ్యా యుద్ధవిశారదాః ।
దృష్టాపదానా విక్రాంతాః త్వయా సత్కృత్య మానితాః ॥ ౩౧
కచ్చిద్బలస్య భక్తం చ వేతనం చ యథోచితం ।
సంప్రాప్తకాలం దాతవ్యం దదాసి న విలంబసే ॥ ౩౨
కాలాతిక్రమణాచ్చైవ భక్తవేతనయోర్భృతాః ।
భర్తుః కుప్యంతి దుష్యంతి సోఽనర్థస్సుమహాన్ స్మృతః ॥ ౩౩

కచ్చిత్ సర్వేఽనురక్తాస్త్వాం కులపుత్రాః ప్రధానతః ।
కచ్చిత్ ప్రాణాంస్తవార్థేషు సంత్యజంతి సమాహితాః ॥ ౩౪
కచ్చిజ్జానపదో విద్వాన్ దక్షిణః ప్రతిభానవాన్ ।
యథోక్తవాదీ దూతస్తే కృతో భరత పండితః ॥ ౩౫
కచ్చిదష్టాదశాన్యేషు స్వపక్షే దశ పంచ చ ।
త్రిభిస్త్రిభిరవిజ్ఞాతైః వేత్సి తీర్థాని చారకైః ॥ ౩౬
కచ్చిద్వ్యపాస్తానహితాన్ ప్రతియాతాంశ్చ సర్వదా ।
దుర్బలాననవజ్ఞాయ వర్తసే రిపుసూదన ॥ ౩౭
కచ్చిన్న లోకాయతికాన్ బ్రాహ్మణాంస్తాత సేవసే ।
అనర్థకుశలా హ్యేతే బాలాః పండితమానినః ॥ ౩౮
ధర్మశాస్త్రేషు ముఖ్యేషు విద్యమానేషు దుర్బుధాః ।
బుద్ధిమాన్వీక్షికీం ప్రాప్య నిరర్థం ప్రవదంతి తే ॥ ౩౯
వీరైరధ్యుషితాం పూర్వం అస్మాకం తాత పూర్వకైః ।
సత్యనామాం దృఢద్వారాం హస్త్యశ్వరథసంకులాం ॥ ౪౦
బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైః స్వకర్మనిరతైస్సదా ।
జితేంద్రియైర్మహోత్సాహైః వృతామార్యైస్సహస్రశః ॥ ౪౧
ప్రాసాదైర్వివిధాకారైః వృతాం వైద్యజనాకులాం ।
కచ్చిత్ సుముదితాం స్ఫీతాం అయోధ్యాం పరిరక్షసి ॥ ౪౨
కచ్చిచ్చైత్యశతైర్జుష్టః సునివిష్టజనాకులః ।
దేవస్థానైః ప్రపాభిశ్చ తటాకైశ్చోపశోభితః ॥ ౪౩

ప్రహృష్టనరనారీకః సమాజోత్సవశోభితః ।
సుకృష్టసీమా పశుమాన్ హింసాభిః పరివర్జితః ॥ ౪౪
అదేవమాతృకో రమ్యః శ్వాపదైః పరివర్జితః ।
పరిత్యక్తో భయైస్సర్వైః ఖనిభిశ్చోపశోభితః ॥ ౪౫
వివర్జితో నరైః పాపైః మమ పూర్వైస్సురక్షితః ।
కచ్చిజ్జనపదః స్ఫీతః సుఖం వసతి రాఘవ ॥ ౪౬
కచ్చిత్తే దయితాస్సర్వే కృషిగోరక్షజీవినః ।
వార్తాయాం సంశ్రితస్తాత లోకో హి సుఖమేధతే ॥ ౪౭
తేషాం గుప్తిపరీహారైః కచ్చిత్తే భరణం కృతం ।
రక్ష్యా హి రాజ్ఞా ధర్మేణ సర్వే విషయవాసినః ॥ ౪౮
కచ్చిత్ స్త్రియస్సాంత్వయసి కచ్చిత్తాశ్చ సురక్షితాః ।
కచ్చిన్న శ్రద్దధాస్యాసాం కచ్చిద్గుహ్యం న భాషసే ॥ ౪౯
కచ్చిన్నాగవనం గుప్తం కచ్చిత్తే సంతి ధేనుకాః ।
కచ్చిన్న గణికాశ్వానాం కుంజరాణాం చ తృప్యసి ॥ ౫౦
కచ్చిద్దర్శయసే నిత్యం మనుష్యాణాం విభూషితం ।
ఉత్థాయోత్థాయ పూర్వాహ్ణే రాజపుత్ర మహాపథే ॥ ౫౧
కచ్చిన్న సర్వే కర్మాంతాః ప్రత్యక్షాస్తే విశంకయా ।
సర్వే వా పునరుత్సృష్టాః మధ్యమేవాత్ర కారణం ॥ ౫౨
కచ్చిత్ సర్వాణి దుర్గాణి ధనధాన్యాయుధోదకైః ।
యంత్రైశ్చ పరిపూర్ణాని తథా శిల్పిధనుర్ధరైః ॥ ౫౩

ఆయస్తే విపులః కచ్చిత్ కచ్చిదల్పతరో వ్యయః ।
అపాత్రేషు న తే కచ్చిత్ కోశో గచ్ఛతి రాఘవ ॥ ౫౪
దేవతార్థే చ పిత్రర్థే బ్రాహ్మణాభ్యాగతేషు చ ।
యోధేషు మిత్రవర్గేషు కచ్చిద్గచ్ఛతి తే వ్యయః ॥ ౫౫
కచ్చిదార్యో విశుద్ధాత్మా క్షారితశ్చోరకర్మణా ।
అపృష్టశ్శాస్త్రకుశలైః న లోభాద్వధ్యతే శుచిః ॥ ౫౬
గృహీతశ్చైవ పృష్టశ్చ కాలే దృష్టస్సకారణః ।
కచ్చిన్న ముచ్యతే చోరః ధనలోభాన్నరర్షభ ॥ ౫౭
వ్యసనే కచ్చిదాఢ్యస్య దుర్గతస్య చ రాఘవ ।
అర్థం విరాగాః పశ్యంతి తవామాత్యా బహుశ్రుతాః ॥ ౫౮
యాని మిథ్యాభిశస్తానాం పతంత్యస్రాణి రాఘవ ।
తాని పుత్రపశూన్ ఘ్నంతి ప్రీత్యర్థమనుశాసతః ॥ ౫౯
కచ్చిద్వృద్ధాంశ్చ బాలాంశ్చ వైద్యముఖ్యాంశ్చ రాఘవ ।
దానేన మనసా వాచా త్రిభిరేతైర్బుభూషసే ॥ ౬౦
కచ్చిద్గురూంశ్చ వృద్ధాంశ్చ తాపసాన్ దేవతాతిథీన్ ।
చైత్యాంశ్చ సర్వాన్ సిద్ధార్థాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యసి ॥ ౬౧
కచ్చిదర్థేన వా ధర్మం అర్థం ధర్మేణ వా పునః ।
ఉభౌ వా ప్రీతిలోభేన కామేన చ న బాధసే ॥ ౬౨
కచ్చిదర్థం చ ధర్మం చ కామం చ జయతాం వర ।
విభజ్య కాలే కాలజ్ఞ సర్వాన్ భరత సేవసే ॥ ౬౩

కచ్చిత్తే బ్రాహ్మణాశ్శర్మ సర్వశాస్త్రార్థకోవిదాః ।
ఆశంసంతే మహాప్రాజ్ఞ పౌరజానపదైస్సహ ॥ ౬౪
నాస్తిక్యమనృతం క్రోధం ప్రమాదం దీర్ఘసూత్రతాం ।
అదర్శనం జ్ఞానవతాం ఆలస్యం పంచవృత్తితాం ॥ ౬౫
ఏకచింతనమర్థానాం అనర్థజ్ఞైశ్చ మంత్రణాం ।
నిశ్చితానామనారంభం మంత్రస్యాపరిరక్షణాం ॥ ౬౬
మంగళస్యాప్రయోగం చ ప్రత్యుత్థానం చ సర్వతః ।
కచ్చిత్త్వం వర్జయస్యేతాన్ రాజదోషాంశ్చతుర్దశ ॥ ౬౭
దశపంచచతుర్వర్గాన్ సప్తవర్గం చ తత్త్వతః ।
అష్టవర్గం త్రివర్గం చ విద్యాస్తిస్రశ్చ రాఘవ ॥ ౬౮
ఇంద్రియాణాం జయం బుధ్వా షాడ్గుణ్యం దైవమానుషం ।
కృత్యం వింశతివర్గం చ తథా ప్రకృతిమండలం ॥ ౬౯
యాత్రాదండవిధానం చ ద్వియోనీ సంధివిగ్రహౌ ।
కచ్చిదేతాన్ మహాప్రాజ్ఞ యథావదనుమన్యసే ॥ ౭౦
మంత్రిభిస్త్వం యథోద్దిష్టైః చతుర్భిస్త్రిభిరేవ వా ।
కచ్చిత్సమస్తైర్వ్యస్తైశ్చ మంత్రం మంత్రయసే మిథః ॥ ౭౧
కచ్చిత్తే సఫలా వేదాః కచ్చిత్తే సఫలాః క్రియాః ।
కచ్చిత్తే సఫలా దారాః కచ్చిత్తే సఫలం శ్రుతం ॥ ౭౨
కచ్చిదేషైవ తే బుద్ధిః యథోక్తా మమ రాఘవ ।
ఆయుష్యా చ యశస్యా చ ధర్మకామార్థసంహితా ॥ ౭౩

యాం వృత్తిం వర్తతే తాతః యాం చ నః ప్రపితామహాః ।
తాం వృత్తిం వర్తసే కచ్చిత్ యా చ సత్పథగా శుభా ॥ ౭౪
కచ్చిత్ స్వాదుకృతం భోజ్యం ఏకో నాశ్నాసి రాఘవ ।
కచ్చిదాశంసమానేభ్యః మిత్రేభ్యస్సంప్రయచ్ఛసి ॥ ౭౫

రాజా తు ధర్మేణ హి పాలయిత్వా
మహామతిర్దండధరః ప్రజానాం ।
అవాప్య కృత్స్నాం వసుధాం యథావత్
ఇతశ్చ్యుతః స్వర్గముపైతి విద్వాన్ ॥ ౭౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-శతతమస్సర్గః.

అథ ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః.

రామస్య వచనం శ్రుత్వా భరతః ప్రత్యువాచ హ ।
కిం మే ధర్మాద్విహీనస్య రాజధర్మః కరిష్యతి ॥ ౧
శాశ్వతోఽయం సదా ధర్మః స్థితోఽస్మాసు నరర్షభ ।
జ్యేష్ఠపుత్రే స్థితే రాజన్ న కనీయాన్ నృపో భవేత్ ॥ ౨
స సమృద్ధాం మయా సార్ధం అయోధ్యాం గచ్ఛ రాఘవ ।
అభిషేచయ చాత్మానం కులస్యాస్య భవాయ నః ॥ 3
రాజానం మానుషం ప్రాహుః దేవత్వే సమ్మతో మమ ।
యస్య ధర్మార్థసహితం వృత్తమాహురమానుషం ॥ ౪

కేకయస్థే చ మయి తు త్వయి చారణ్యమాశ్రితే ।
దివమార్యో గతో రాజా యాయజూకస్సతాం మతః ॥ ౫
నిష్క్రాంతమాత్రే భవతి సహసీతే సలక్ష్మణే ।
దుఃఖశోకాభిభూతస్తు రాజా త్రిదివమభ్యగాత్ ॥ ౬
ఉత్తిష్ఠ పురుషవ్యాఘ్ర క్రియతాముదకం పితుః ।
అహం చాయం చ శత్రుఘ్నః పూర్వమేవ కృతోదకౌ ॥ ౭
ప్రియేణ ఖలు దత్తం హి పితృలోకేషు రాఘవ ।
అక్షయ్యం భవతీత్యాహుః భవాంశ్చైవ పితుః ప్రియః ॥ ౮

త్వామేవ శోచంస్తవ దర్శనేప్సుః
త్వయ్యేవ సక్తామనివర్త్య బుద్ధిం ।
త్వయా విహీనస్తవ శోకరుగ్ణః
త్వాం సంస్మరన్నస్తమితః పితా తే ॥ ౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ ద్వ్యుత్తరశతతమస్సర్గః.

తాం శ్రుత్వా కరుణాం వాచం పితుర్మరణసంహితాం ।
రాఘవో భరతేనోక్తాం బభూవ గతచేతనః ॥ ౧
తం తు వజ్రమివోత్సృష్టం ఆహవే దానవారిణా ।
వాగ్వజ్రం భరతేనోక్తం అమనోజ్ఞం పరంతపః ॥ ౨

ప్రగృహ్య బాహూ రామో వై పుష్పితాగ్రో యథా ద్రుమః।
వనె పరశునా కృత్తః తథా భువి పపాత హ ॥ ౩
తథా నిపతితం రామం జగత్యాం జగతీపతిం ।
కూలఘాతపరిశ్రాంతం ప్రసుప్తమివ కుంజరం ॥ ౪
భ్రాతరస్తే మహేష్వాసం సర్వతశ్శోకకర్శితం ।
రుదంతస్సహ వై దేవ్యా సిషిచుస్సలిలేన వై ॥ ౫
స తు సంజ్ఞాం పునర్లబ్ధ్వా నేత్రాభ్యామాస్రముత్సృజన్ ।
ఉపాక్రామత కాకుత్స్థః కృపణం బహు భాషితుం ॥ ౬
స రామః స్వర్గతం శ్రుత్వా పితరం పృథివీపతిం ।
ఉవాచ భరతం వాక్యం ధర్మాత్మా ధర్మసంహితం ॥ ౭
కిం కరిష్యామ్యయోధ్యాయాం తాతే దిష్టాం గతిం గతే ।
కస్తాం రాజవరాద్ధీనాం అయోధ్యాం పాలయిష్యతి ॥ ౮
కిం ను తస్య మయా కార్యం దుర్జాతేన మహాత్మనః ।
యో మృతో మమ శోకేన మయా చాపి న సంస్కృతః ॥ ౯
అహో భరత సిద్ధార్థః యేన రాజా త్వయాఽనఘ ।
శత్రుఘ్నేన చ సర్వేషు ప్రేతకృత్యేషు సత్కృతః ॥ ౧౦
నిష్ప్రధానామనేకాగ్రాం నరేంద్రేణ వినాకృతాం ।
నివృత్తవనవాసోపి నాయోధ్యాం గంతుముత్సహే ॥ ౧౧
సమాప్తవనవాసం మాం అయోధ్యాయాం పరంతప ।
కో ను శాసిష్యతి పునః తాతే లోకాంతరం గతే ॥ ౧౨

పురా ప్రేక్ష్య సువృత్తం మాం పితా యాన్యాహ సాంత్వయన్
వాక్యాని తాని శ్రోష్యామి కుతః శ్రోత్రసుఖాన్యహం ॥ ౧౩
ఏవముక్త్వా స భరతం భార్యామభ్యేత్య రాఘవః ।
ఉవాచ శోకసంతప్తః పూర్ణచంద్రనిభాననాం ॥ ౧౪
సీతే మృతస్తే శ్వశురః పిత్రా హీనోఽసి లక్ష్మణ ।
భరతో దుఃఖమాచష్టే స్వర్గతం పృథివీపతిం ॥ ౧౫
తతో బహుగుణం తేషాం బాష్పం నేత్రేష్వజాయత ।
తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే కుమారాణాం యశస్వినాం ॥ ౧౬
తతస్తే భ్రాతరస్సర్వే భృశమాశ్వాస్య రాఘవం ।
అబ్రువన్ జగతీభర్తుః క్రియతాముదకం పితుః ॥ ౧౭
సా సీతా శ్వశురం శ్రుత్వా స్వర్గలోకగతం నృపం ।
నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం అశకన్నేక్షితుం పతిం ॥ ౧౮
సాంత్వయిత్వా తు తాం రామః రుదంతీం జనకాత్మజాం ।
ఉవాచ లక్ష్మణం తత్ర దుఃఖితో దుఃఖితం వచః ॥ ౧౯
ఆనయేంగుదిపిణ్యాకం చీరమాహర చోత్తరం ।
జలక్రియార్థం తాతస్య గమిష్యామి మహాత్మనః ॥ ౨౦
సీతా పురస్తాద్వ్రజతు త్వమేనామభితో వ్రజ ।
అహం పశ్చాద్గమిష్యామి గతిర్హ్యేషా సుదారుణా ॥ ౨౧
తతో నిత్యానుగస్తేషాం విదితాత్మా మహామతిః ।
మృదుర్దాంతశ్చ శాంతశ్చ రామే చ దృఢభక్తిమాన్ ॥ ౨౨

సుమంత్రస్తైశ్చ సహితైః సార్ధమాశ్వాస్య రాఘవం ।
అవాతారయదాలంబ్య నదీం మందాకినీం శివాం ॥ ౨౩
తే సుతీర్థాం తతః కృచ్ఛ్రాదుపాగమ్య యశస్వినః ।
నదీం మందాకినీం రమ్యాం సదా పుష్పితకాననాం ॥ ౨౪
శీఘ్రస్రోతసమాసాద్య తీర్థం శివమకర్దమం ।
సిషిచుస్తూదకం రాజ్ఞే తత ఏతద్భవత్వితి ॥ ౨౫
ప్రగృహ్య చ మహీపాలః జలపూరితమంజలిం ।
దిశం యామ్యామభిముఖః రుదన్ వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౬
ఏతత్తే రాజశార్దూల విమలం తోయమక్షయం ।
పితృలోకగతస్యాద్య మద్దత్తముపతిష్ఠతు ॥ ౨౭
తతో మందాకినీతీరాత్ ప్రత్యుత్తీర్య స రాఘవః ।
పితుశ్చకార తేజస్వీ నివాపం భ్రాతృభిస్సహ ॥ ౨౮
ఐంగుదం బదరీమిశ్రం పిణ్యాకం దర్భసంస్తరే ।
న్యస్య రామస్సుదుఃఖార్తః రుదన్ వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౯
ఇదం భుంక్ష్వ మహారాజ ప్రీతో యదశనా వయం ।
యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ॥ ౩౦
తతస్తేనైవ మార్గేణ ప్రత్యుత్తీర్య నదీతటాత్ ।
ఆరురోహ నరవ్యాఘ్రః రమ్యసానుం మహీధరం ॥ ౩౧
తతః పర్ణకుటీద్వారం ఆసాద్య జగతీపతిః ।
పరిజగ్రాహ బాహుభ్యాం ఉభౌ భరతలక్ష్మణౌ ॥ ౩౨

తేషాం తు రుదతాం శబ్దాత్ ప్రతిశ్రుత్కోఽభవద్గిరౌ ।
భ్రాతౄణాం సహ వైదేహ్యా సింహానామివ నర్దతాం ॥ ౩౩
మహాబలానాం రుదతాం కుర్వతాముదకం పితుః ।
విజ్ఞాయ తుములం శబ్దం త్రస్తా భరతసైనికాః ॥ ౩౪
అబ్రువంశ్చాపి రామేణ భరతస్సంగతో ధ్రువం ।
తేషామేవ మహాన్ శబ్దః శోచతాం పితరం మృతం ॥ ౩౫
అథ వాసాన్ పరిత్యజ్య తం సర్వేఽభిముఖాః స్వనం ।
అప్యేకమనసో జగ్ముః యథాస్థానం ప్రధావితాః ॥ ౩౬
హయైరన్యే గజైరన్యే రథైరన్యే స్వలంకృతైః ।
సుకుమారాస్తథైవాన్యే పద్భిరేవ నరా యయుః ॥ ౩౭
అచిరప్రోషితం రామం చిరవిప్రోషితం యథా ।
ద్రష్టుకామో జనస్సర్వః జగామ సహసాఽఽశ్రమం ॥ ౩౮
భ్రాతౄణాం త్వరితాస్తత్ర ద్రష్టుకామాస్సమాగమం ।
యయుర్బహువిధైర్యానైః ఖురనేమిస్వనాకులైః ॥ ౩౯
సా భూమిర్బహుభిర్యానైః ఖురనేమిసమాహతా ।
ముమోచ తుములం శబ్దం ద్యౌరివాభ్రసమాగమే ॥ ౪౦
తేన విత్రాసితా నాగాః కరేణుపరివారితాః ।
ఆవాసయంతో గంధేన జగ్మురన్యద్వనం తతః ॥ ౪౧
వరాహవృకసంఘాశ్చ మహిషాస్సర్పవానరాః ।
వ్యాఘ్రగోకర్ణగవయాః విత్రేసుః పృషతైస్సహ ॥ ౪౨

రథాంగసాహ్వా నత్యూహాః హంసాః కారండవాః ప్లవాః ।
తథా పుంస్కోకిలాః క్రౌంచాః విసంజ్ఞా భేజిరే దిశః ॥ ౪౩
తేన శబ్దేన విత్రస్తైః ఆకాశం పక్షిభిర్వృతం ।
మనుష్యైరావృతా భూమిః ఉభయం ప్రబభౌ తదా ॥ ౪౪
తతస్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్వినమరిందమం ।
ఆసీనం స్థండిలే రామం దదర్శ సహసా జనః ॥ ౪౫
విగర్హమాణః కైకేయీం సహితో మంథరామపి ।
అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణముఖోఽభవత్ ॥ ౪౬
తాన్నరాన్ బాష్పపూర్ణాక్షాన్ సమీక్ష్యాథ సుదుఃఖితాన్ ।
పర్యష్వజత ధర్మజ్ఞః పితృవన్మాతృవచ్చ సః ॥ ౪౭

స తత్ర కాంశ్చిత్ పరిషస్వజే నరాన్
నరాశ్చ కేచిత్తు తమభ్యవాదయన్ ।
చకార సర్వాన్ సవయస్యబాంధవాన్
యథార్హమాసాద్య తదా నృపాత్మజః ॥ ౪౮
స తత్ర తేషాం రుదతాం మహాత్మనాం
భువం చ ఖం చానువినాదయన్ స్వనః ।
గుహాగిరీణాం చ దిశశ్చ సంతతం
మృదంగఘోషప్రతిమః ప్రశుశ్రువే ॥ ౪౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్వ్యుత్తరశతతమస్సర్గః.

—:0:—

అథ త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః.

వసిష్ఠః పురతః కృత్వా దారాన్ దశరథస్య చ ।
అభిచక్రామ తం దేశం రామదర్శనతర్షితః ॥ ౧
రాజపత్న్యశ్చ గచ్ఛంత్యః మందం మందాకినీం ప్రతి ।
దదృశుస్తత్ర తత్తీర్థం రామలక్ష్మణసేవితం ॥ ౨
కౌసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరిశుష్యతా ।
సుమిత్రామబ్రవీద్దీనా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ॥ ౩
ఇదం తేషామనాథానాం క్లిష్టమక్లిష్టకర్మణాం ।
వనే ప్రాక్కేవలం తీర్థం యే తే నిర్విషయీకృతాః ॥ ౪
ఇతస్సుమిత్రే పుత్రస్తే సదా జలమతంద్రితః ।
స్వయం హరతి సౌమిత్రిః మమ పుత్రస్య కారణాత్ ॥ ౫
జఘన్యమపి తే పుత్రః కృతవాన్న తు గర్హితః ।
భ్రాతుర్యదర్థసహితం సర్వం తద్విహితం గుణైః ॥ ౬
అద్యాయమపి తే పుత్రః క్లేశానామతథోచితః ।
నీచానర్థసమాచారం సజ్జం కర్మ ప్రముంచతు ॥ ౭
దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే ।
పితురింగుదిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా ॥ ౮
తం భూమౌ పితురార్తేన న్యస్తం రామేణ వీక్ష్య సా ।
ఉవాచ దేవీ కౌసల్యా సర్వా దశరథస్త్రియః ॥ ౯

ఇదమిక్ష్వాకునాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ।
రాఘవేణ పితుర్దత్తం పశ్యతైతద్యథావిధి ॥ ౧౦
తస్య దేవసమానస్య పార్థివస్య మహాత్మనః ।
నైతదౌపయికం మన్యే భుక్తభోగస్య భోజనం ॥ ౧౧
చతురంతాం మహీం భుక్త్వా మహేంద్రసదృశో విభుః ।
కథమింగుదిపిణ్యాకం స భుఙ్క్తే వసుధాధిపః ॥ ౧౨
అతో దుఃఖతరం లోకే న కించిత్ ప్రతిభాతి మా ।
యత్ర రామః పితుర్దద్యాత్ ఇంగుదీక్షోదమృద్ధిమాన్ ॥ ౧౩
రామేణేంగుదిపిణ్యాకం పితుర్దత్తం సమీక్ష్య మే ।
కథం దుఃఖేన హృదయం న స్ఫోటతి సహస్రధా ॥ ౧౪
శ్రుతిస్తు ఖల్వియం సత్యా లౌకికీ ప్రతిభాతి మా ।
యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ॥ ౧౫
ఏవమార్తాం సపత్న్యస్తాః జగ్మురాశ్వాస్య తాం తదా ।
దదృశుశ్చాశ్రమే రామం స్వర్గచ్యుతమివామరం ॥ ౧౬
సర్వభోగైః పరిత్యక్తం రామం సంప్రేక్ష్య మాతరః ।
ఆర్తా ముముచురశ్రూణి సస్వరం శోకకర్శితాః ॥ ౧౭
తాసాం రామస్సముత్థాయ జగ్రాహ చరణాన్ శుభాన్ ।
మాతౄణాం మనుజవ్యాఘ్రః సర్వాసాం సత్యసంగరః ॥ ౧౮
తాః పాణిభిస్సుఖస్పర్శైః మృద్వంగులితలైశ్శుభైః ।
ప్రమమార్జూ రజః పృష్ఠాత్ రామస్యాయతలోచనాః ॥ ౧౯

సౌమిత్రిరపి తాస్సర్వాః మాతౄస్సంప్రేక్ష్య దుఃఖితః ।
అభ్యవాదయతాసక్తం శనై రామాదనంతరం ॥ ౨౦
యథా రామే తథా తస్మిన్ సర్వా వవృతిరే స్త్రియః ।
వృత్తిం దశరథాజ్జాతే లక్ష్మణే శుభలక్షణే ॥ ౨౧
సీతాఽపి చరణాంస్తాసాం ఉపసంగృహ్య దుఃఖితా ।
శ్వశ్రూణామశ్రుపూర్ణాక్షీ సా బభూవాగ్రతః స్థితా ॥ ౨౨
తాం పరిష్వజ్య దుఃఖార్తాం మాతా దుహితరం యథా ।
వనవాసకృశాం దీనాం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౩
విదేహరాజస్య సుతా స్నుషా దశరథస్య చ ।
రామపత్నీ కథం దుఃఖం సంప్రాప్తా నిర్జనే వనే ॥ ౨౪
పద్మమాతపసంతప్తం పరిక్లిష్టమివోత్పలం ।
కాంచనం రజసా ధ్వస్తం క్లిష్టం చంద్రమివాంబుదైః ॥ ౨౫
ముఖం తే ప్రేక్ష్య మాం శోకః దహత్యగ్నిరివాశ్రయం ।
భృశం మనసి వై దేహి వ్యసనారణిసంభవః ॥ ౨౬
బ్రువంత్యామేవమార్తాయాం జనన్యాం భరతాగ్రజః ।
పాదావాసాద్య జగ్రాహ వసిష్ఠస్య చ రాఘవః ॥ ౨౭
పురోహితస్యాగ్నిసమస్య వై తదా
బృహస్పతేరింద్ర ఇవామరాధిపః ।
ప్రగృహ్య పాదా సుసమృద్ధతేజసః
సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః ॥ ౨౮

తతో జఘన్యం సహితైస్సమంత్రిభిః
పురప్రధానైశ్చ సహైవ సైనికైః ।
జనేన ధర్మజ్ఞతమేన ధర్మవాన్
ఉపోపవిష్టో భరతస్తదాఽగ్రజం ॥ ౨౯

ఉపోపవిష్టస్తు తదా స వీర్యవాన్
తపస్వివేషేణ సమీక్ష్య రాఘవం ।
శ్రియా జ్వలంతం భరతః కృతాంజలిః
యథా మహేంద్రః ప్రయతః ప్రజాపతిం ॥ ౩౦

కిమేష వాక్యం భరతోఽద్య రాఘవం
ప్రణమ్య సత్కృత్య చ సాధు వక్ష్యతి ।
ఇతీవ తస్యార్యజనస్య తత్వతః
బభూవ కౌతూహలముత్తమం తదా ॥ ౩౧

స రాఘవస్సత్యధృతిశ్చ లక్ష్మణః
మహానుభావో భరతశ్చ ధార్మికః ।
వృతాస్సుహృద్భిశ్చ విరేజురధ్వరే
యథా సదస్యైస్సహితాస్త్రయోఽగ్నయః ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ చతురుత్తరశతతమస్సర్గః.

తం తు రామస్సమాజ్ఞాయ భ్రాతరం గురువత్సలం ।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౧

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కిమేతదిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం ప్రవ్యాహృతం త్వయా ।
యస్మాత్త్వమాగతో దేశం ఇమం చీరజటాజినీ ॥ ౨
కిన్నిమిత్తమిమం దేశం కృష్ణాజినజటాధరః ।
హిత్వా రాజ్యం ప్రవిష్టస్త్వం తత్సర్వం వక్తుమర్హసి ॥ ౩
ఇత్యుక్తః కైకయీపుత్రః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా ।
ప్రగృహ్య బలవద్భూయః ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪
ఆర్యం తాతః పరిత్యజ్య కృత్వా కర్మ సుదుష్కరం ।
గతః స్వర్గం మహాబాహుః పుత్రశోకాభిపీడితః ॥ ౫
స్త్రియా నియుక్తః కైకేయ్యా మమ మాత్రా పరంతప ।
చకార సుమహత్పాపం ఇదమాత్మయశోహరం ॥ ౬
సా రాజ్యఫలమప్రాప్య విధవా శోకకర్శితా ।
పతిష్యతి మహాఘోరే నిరయే జననీ మమ ॥ ౭
తస్య మే దాసభూతస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ।
అభిషించస్వ చాద్యైవ రాజ్యేన మఘవానివ ॥ ౮
ఇమాః ప్రకృతయస్సర్వాః విధవా మాతరశ్చ యాః ।
త్వత్సకాశమనుప్రాప్తాః ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౯
తదానుపూర్వ్యా యుక్తం చ యుక్తం చాత్మని మానద ।
రాజ్యం ప్రాప్నుహి ధర్మేణ సకామాన్ సుహృదః కురు ॥ ౧౦
భవత్వవిధవా భూమిః సమగ్రా పతినా త్వయా ।
శశినా విమలేనేవ శారదీ రజనీ యథా ॥ ౧౧

ఏభిశ్చ సచివైస్సార్ధం శిరసా యాచితో మయా ।
భ్రాతుశ్శిష్యస్య దాసస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ ౧౨
తదిదం శాశ్వతం పిత్ర్యం సర్వం ప్రకృతిమండలం ।
పూజితం పురుషవ్యాఘ్ర నాతిక్రమితుమర్హసి ॥ ౧౩
ఏవముక్త్వా మహాబాహుః సబాష్పః కైకయీసుతః ।
రామస్య శిరసా పాదౌ జగ్రాహ విధివత్ పునః ॥ ౧౪
తం మత్తమివ మాతంగం నిశ్శ్వసంతం పునః పునః ।
భ్రాతరం భరతం రామః పరిష్వజ్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౫
కులీనస్సత్త్వసంపన్నః తేజస్వీ చరితవ్రతః ।
రాజ్యహేతోః కథం పాపం ఆచరేత్త్వద్విధో జనః ॥ ౧౬
న దోషం త్వయి పశ్యామి సూక్ష్మమప్యరిసూదన ।
న చాపి జననీం బాల్యాత్ త్వం విగర్హితుమర్హసి ॥ ౧౭
కామకారో మహాప్రాజ్ఞ గురూణాం సర్వదాఽనఘ ।
ఉపపన్నేషు దారేషు పుత్రేషు చ విధీయతే ॥ ౧౮
వయమస్య యథా లోకే సంఖ్యాతాస్సౌమ్య సాధుభిః ।
భార్యాః పుత్రాశ్చ శిష్యాశ్చ త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥ ౧౯
వనే వా చీరవసనం సౌమ్య కృష్ణాజినాంబరం ।
రాజ్యే వాఽపి మహారాజః మాం వాసయితుమీశ్వరః ॥ ౨౦
యావత్ పితరి ధర్మజ్ఞే గౌరవం లోకసత్కృతం ।
తావద్ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ జనన్యామపి గౌరవం ॥ ౨౧

ఏతాభ్యాం ధర్మశీలాభ్యాం వనం గచ్ఛేతి రాఘవ ।
మాతాపితృభ్యాముక్తోఽహం కథమన్యత్ సమాచరే ॥ ౨౨
త్వయా రాజ్యమయోధ్యాయాం ప్రాప్తవ్యం లోకసత్కృతం ।
వస్తవ్యం దండకారణ్యే మయా వల్కలవాససా ॥ ౨౩
ఏవం కృత్వా మహారాజః విభాగం లోకసన్నిధౌ ।
వ్యాదిశ్య చ మహాతేజాః దివం దశరథో గతః ॥ ౨౪
స చ ప్రమాణం ధర్మాత్మా రాజా లోకగురుస్తవ ।
పిత్రా దత్తం యథాభాగం ఉపభోక్తుం త్వమర్హసి ॥ ౨౫
చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య దండకారణ్యమాశ్రితః ।
ఉపభోక్ష్యే త్వహం దత్తం భాగం పిత్రా మహాత్మనా ॥ ౨౬

యదబ్రవీన్మాం నరలోకసత్కృతః
పితా మహాత్మా విబుధాధిపోపమః ।
తదేవ మన్యే పరమాత్మనో హితం
న సర్వలోకేశ్వరభావమవ్యయం ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే–చతురుత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ పంచోత్తరశతతమస్సర్గః.

తతః పురుషసింహానాం వృతానాం తైస్సుహృద్గణైః ।
శోచతామేవ రజనీ దుఃఖేన వ్యత్యవర్తత ॥ ౧

రజన్యాం సుప్రభాతాయాం భ్రాతరస్తే సుహృద్వృతాః ।
మందాకిన్యాం హుతం జప్యం కృత్వా రామముపాగమన్ ॥ ౨
తూష్ణీం తే సముపాసీనాః న కశ్చిత్ కించిదబ్రవీత్ ।
భరతస్తు సుహృన్మధ్యే రామం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩
సాంత్వితా మామికా మాతా దత్తం రాజ్యమిదం మమ ।
తద్దదామి తవైవాహం భుఙ్క్ష్వ రాజ్యమకంటకం ॥ ౪
మహతేవాంబువేగేన భిన్నస్సేతుర్జలాగమే ।
దురావారం త్వదన్యేన రాజ్యఖండమిదం మహత్ ॥ ౫
గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య తార్క్ష్యస్యేవ పతత్రిణః ।
అనుగంతుం న శక్తిర్మే గతిం తవ మహీపతే ॥ ౬
సుజీవం నిత్యశస్తస్య యః పరైరుపజీవ్యతే ।
రామ తేన తు దుర్జీవం యః పరానుపజీవతి ॥ ౭
యథా తు రోపితో వృక్షః పురుషేణ వివర్ధితః ।
హ్రస్వకేణ దురారోహః రూఢస్కంధో మహాద్రుమః ॥ ౮
స యథా పుష్పితో భూత్వా ఫలాని న విదర్శయేత్ ।
స తాం నానుభవేత్ప్రీతిం యస్య హేతోః ప్రరోపితః ॥ ౯
ఏషోపమా మహాబాహో తమర్థం వేత్తుమర్హసి ।
యది త్వమస్మాన్వృషభః భర్తా భృత్యాన్న శాధి హి ॥ ౧౦
శ్రేణయస్త్వాం మహారాజ పశ్యంత్వగ్ర్యాశ్చ సర్వశః ।
ప్రతపంతమివాదిత్యం రాజ్యే స్థితమరిందమం ॥ ౧౧

తవానుయానే కాకుత్స్థ మత్తా నర్దంతు కుంజరాః ।
అంతఃపురగతా నార్యః నందంతు సుసమాహితాః ॥ ౧౨
తస్య సాధ్విత్యమన్యంత నాగరా వివిధా జనాః ।
భరతస్య వచః శ్రుత్వా రామం ప్రత్యనుయాచతః ॥ ౧౩
తమేవం దుఃఖితం ప్రేక్ష్య విలపంతం యశస్వినం ।
రామః కృతాత్మా భరతం సమాశ్వాసయదాత్మవాన్ ॥ ౧౪
నాత్మనః కామకారోఽస్తి పురుషోఽయమనీశ్వరః ।
ఇతశ్చేతరతశ్చైనం కృతాంతః పరికర్షతి ॥ ౧౫
సర్వే క్షయాంతా నిచయాః పతనాంతాస్సముచ్ఛ్రియాః ।
సంయోగా విప్రయోగాంతా మరణాంతం చ జీవితం ॥ ౧౬
యథా ఫలానాం పక్వానాం నాన్యత్ర పతనాద్భయం ।
ఏవం నరస్య జాతస్య నాన్యత్ర మరణాద్భయం ॥ ౧౭
యథాఽగారం దృఢస్థూణం జీర్ణం భూత్వాఽవసీదతి ।
తథైవ సీదంతి నరాః జరామృత్యువశం గతాః ॥ ౧౮
అత్యేతి రజనీ యా తు సా న ప్రతినివర్తతే ।
యాత్యేవ యమునా పూర్ణా సముద్రముదకాకులం ॥ ౧౯
అహోరాత్రాణి గచ్ఛంతి సర్వేషాం ప్రాణినామిహ ।
ఆయూంషి క్షపయంత్యాశు గ్రీష్మే జలమివాంశవః ॥ ౨౦
ఆత్మానమనుశోచ త్వం కిమన్యమనుశోచసి ।
ఆయుస్తే హీయతే యస్య స్థితస్య చ గతస్య చ ॥ ౨౧

సహైవ మృత్యుర్వ్రజతి సహ మృత్యుర్నిషీదతి ।
గత్వా సుదీర్ఘమధ్వానం సహ మృత్యుర్నివర్తతే ॥ ౨౨
గాత్రేషు వళయః ప్రాప్తాః శ్వేతాశ్చైవ శిరోరుహాః ।
జరయా పురుషో జీర్ణః కిం హి కృత్వా ప్రభావయేత్ ॥ ౨౩
నందంత్యుదిత ఆదిత్యే నందంత్యస్తమితే రవౌ ।
ఆత్మనో నావబుధ్యంతే మనుష్యా జీవితక్షయం ॥ ౨౪
హృష్యంత్యృతుముఖం దృష్ట్వా నవం నవమివాగతం ।
ఋతూనాం పరివర్తేన ప్రాణినాం ప్రాణసంక్షయః ॥ ౨౫
యథా కాష్ఠం చ కాష్ఠం చ సమేయాతాం మహార్ణవే ।
సమేత్య చ వ్యపేయాతాం కాలమాసాద్య కంచన ॥ ౨౬
ఏవం భార్యాశ్చ పుత్రాశ్చ జ్ఞాతయశ్చ ధనాని చ ।
సమేత్య వ్యవధావంతి ధ్రువో హ్యేషాం వినాభవః ॥ ౨౭
నాత్ర కశ్చిద్యథాభావం ప్రాణీ సమభివర్తతే ।
తేన తస్మిన్న సామర్థ్యం ప్రేతస్యాస్త్యనుశోచతః ॥ ౨౮
యథా హి సార్థం గచ్ఛంతం బ్రూయాత్కశ్చిత్పథి స్థితః ।
అహమప్యాగమిష్యామి పృష్ఠతో భవతామితి ॥ ౨౯
ఏవం పూర్వైర్గతో మార్గః పితృపైతామహో ధ్రువః ।
తమాపన్నః కథం శోచేత్ యస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః ॥ ౩౦
వయసః పతమానస్య స్రోతసో వాఽనివర్తినః ।
ఆత్మా సుఖే నియోక్తవ్యః సుఖభాజః ప్రజాః స్మృతాః ॥ ౩౧

ధర్మాత్మా స శుభైః కృత్స్నైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః ।
ధూతపాపో గతః స్వర్గం పితా నః పృథివీపతిః ॥ ౩౨
భృత్యానాం భరణాత్ సమ్యక్ ప్రజానాం పరిపాలనాత్ ।
అర్థాదానాచ్చ ధర్మేణ పితా నస్త్రిదివం గతః ॥ ౩౩
కర్మభిస్తు శుభైరిష్టైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః ।
స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః పితా నః పృథివీపతిః ॥ ౩౪
ఇష్ట్వా బహువిధైర్యజ్ఞైః భోగాంశ్చావాప్య పుష్కలాన్ ।
ఉత్తమం చాయురాసాద్య స్వర్గతః పృథివీపతిః ॥ ౩౫
ఆయురుత్తమమాసాద్య భోగానపి చ రాఘవః ।
స న శోచ్యః పితా తాతః స్వర్గతస్సత్కృతస్సతాం ॥ ౩౬
స జీర్ణం మానుషం దేహం పరిత్యజ్య పితా హి నః ।
దైవీమృద్ధిమనుప్రాప్తః బ్రహ్మలోకవిహారిణీం ॥ ౩౭
తం తు నైవంవిధః కశ్చిత్ ప్రాజ్ఞశ్శోచితుమర్హతి ।
తద్విధో యద్విధశ్చాసి శ్రుతవాన్ బుద్ధిమత్తరః ॥ ౩౮
ఏతే బహువిధాశ్శోకాః విలాపరుదితే తథా ।
వర్జనీయా హి ధీరేణ సర్వావస్థాసు ధీమతా ॥ ౩౯
స స్వస్థో భవ మా శోచీః యాత్వా చావస తాం పురీం ।
తథా పిత్రా నియుక్తోసి వశినా వదతాం వర ॥ ౪౦
యత్రాహమపి తేనైవ నియుక్తః పుణ్యకర్మణా ।
తత్రైవాహం కరిష్యామి పితురార్యస్య శాసనం ॥ ౪౧

న మయా శాసనం తస్య త్యక్తుం న్యాయ్యమరిందమ ।
తత్త్వయాఽపి సదా మాన్యం స వై బంధుస్స నః పితా॥౪౨
తద్వచః పితురేవాహం సమ్మతం ధర్మచారిణః ।
కర్మణా పాలయిష్యామి వనవాసేన రాఘవ ॥ ౪౩
ధార్మికేణానృశంసేన నరేణ గురువర్తినా ।
భవితవ్యం నరవ్యాఘ్ర పరలోకం జిగీషతా ॥ ౪౪
ఆత్మానమనుతిష్ఠ త్వం స్వభావేన నరర్షభ ।
నిశామ్య తు శుభం వృత్తం పితుర్దశరథస్య నః ॥ ౪౫

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా
పితుర్నిదేశప్రతిపాలనార్థం ।
యవీయసం భ్రాతరమర్థవచ్చ
ప్రభుర్ముహూర్తాద్విరరామ రామః ॥ ౪౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ షడుత్తరశతతమస్సర్గః.

ఏవముక్త్వా తు విరతే రామే వచనమర్థవత్ ।
తతో మందాకినీతీరే రామం ప్రకృతివత్సలం ॥ ౧
ఉవాచ భరతశ్చిత్రం ధార్మికో ధార్మికం వచః ।
కో హి స్యాదీదృశో లోకే యాదృశస్త్వమరిందమ ॥ ౨

న త్వాం ప్రవ్యథయేద్దుఃఖం ప్రీతిర్వా న ప్రహర్షయేత్ ।
సమ్మతశ్చాసి వృద్ధానాం తాంశ్చ పృచ్ఛసి సంశయాన్ ॥ ౩
యథా మృతస్తథా జీవన్ యథా సతి తథా సతి ।
యస్యైష బుద్ధిలాభస్స్యాత్ పరితప్యేత కేన సః ॥ ౪
పరావరజ్ఞో యశ్చ స్యాత్ తథా త్వం మనుజాధిప ।
స ఏవం వ్యసనం ప్రాప్య న విషీదితుమర్హతి ॥ ౫
అమరోపమసత్త్వస్త్వం మహాత్మా సత్యసంగరః ।
సర్వజ్ఞస్సర్వదర్శీ చ బుద్ధిమాంశ్చాసి రాఘవ ॥ ౬
న త్వామేవంగుణైర్యుక్తం ప్రభవాభవకోవిదం ।
అవిషహ్యతమం దుఃఖం ఆసాదయితుమర్హతి ॥ ౭
ప్రోషితే మయి యత్పాపం మాత్రా మత్కారణాత్కృతం ।
క్షుద్రయా తదనిష్టం మే ప్రసీదతు భవాన్మమ ॥ ౮
ధర్మబంధేన బద్ధోఽస్మి తేనేమాం నేహ మాతరం ।
హన్మి తీవ్రేణ దండేన దండార్హాం పాపకారిణీం ॥ ౯
కథం దశరథాజ్జాతః శుద్ధాభిజనకర్మణః ।
జానన్ ధర్మమధర్మిష్ఠం కుర్యాం కర్మ జుగుప్సితం ॥ ౧౦
గురుః క్రియావాన్ వృద్ధశ్చ రాజా ప్రేతః పితేతి చ ।
తాతం న పరిగర్హేయం దైవతం చేతి సంసది ॥ ౧౧
కో హి ధర్మార్థయోర్హీనం ఈదృశం కర్మ కిల్బిషం ।
స్త్రియాః ప్రియం చికీర్షుస్సన్ కుర్యాద్ధర్మజ్ఞ ధర్మవిత్ ॥ ౧౨

అంతకాలే హి భూతాని ముహ్యంతీతి పురా శ్రుతిః ।
రాజ్ఞైవం కుర్వతా లోకే ప్రత్యక్షం సా శ్రుతిః కృతా ॥ ౧౩
సాధ్వర్థమభిసంధాయ క్రోధాన్మోహాచ్చ సాహసాత్ ।
తాతస్య యదతిక్రాంతం ప్రత్యాహరతు తద్భవాన్ ॥ ౧౪
పితుర్హి సమతిక్రాంతం పుత్రో యస్సాధు మన్యతే ।
తదపత్యం మతం లోకే విపరీతమతోఽన్యథా ॥ ౧౫
తదపత్యం భవానస్తు మా భవాన్ దుష్కృతం పితుః ।
అభిపత్తా కృతం కర్మ లోకే ధీరవిగర్హితం ॥ ౧౬
కైకేయీం మాం చ తాతం చ సుహృదో బాంధవాంశ్చ నః ।
పౌరజానపదాన్ సర్వాన్ త్రాతు సర్వమిదం భవాన్ ॥ ౧౭
క్వ చారణ్యం క్వ చ క్షాత్రం క్వ జటాః క్వ చ పాలనం ।
ఈదృశం వ్యాహతం కర్మ న భవాన్ కర్తుమర్హతి ॥ ౧౮
ఏష హి ప్రథమో ధర్మః క్షత్రియస్యాభిషేచనం ।
యేన శక్యం మహాప్రాజ్ఞ ప్రజానాం పరిపాలనం ॥ ౧౯
కశ్చ ప్రత్యక్షముత్సృజ్య సంశయస్థమలక్షణం ।
ఆయతిస్థం చరేద్ధర్మం క్షత్రబంధురనిశ్చితం ॥ ౨౦
అథ క్లేశజమేవ త్వం ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి ।
ధర్మేణ చతురో వర్ణాన్ పాలయన్ క్లేశమాప్నుహి ॥ ౨౧
చతుర్ణామాశ్రమాణాం హి గార్హస్థ్యం శ్రేష్ఠమాశ్రమం ।
ప్రాహుర్ధర్మజ్ఞ ధర్మజ్ఞాః తం కథం త్యక్తుమర్హసి ॥ ౨౨

శ్రుతేన బాలః స్థానేన జన్మనా భవతో హ్యహం ।
న కథం పాలయిష్యామి భూమిం భవతి తిష్ఠతి ॥ ౨౩
హీనబుద్ధిగుణో బాలః హీనః స్థానేన చాప్యహం ।
భవతా చ వినాభూతః న వర్తయితుముత్సహే ॥ ౨౪
ఇదం నిఖిలమవ్యగ్రం రాజ్యం పిత్ర్యమకంటకం ।
అనుశాధి స్వధర్మేణ ధర్మజ్ఞ సహ బాంధవైః ॥ ౨౫
ఇహైవ త్వాఽభిషించంతు సర్వాః ప్రకృతయస్సహ ।
ఋత్విజస్సవసిష్ఠాశ్చ మంత్రవన్మంత్రకోవిదాః ॥ ౨౬
అభిషిక్తస్త్వమస్మాభిః అయోధ్యాం పాలనే వ్రజ ।
విజిత్య తరసా లోకాన్ మరుద్భిరివ వాసవః ॥ ౨౭
ఋణాని త్రీణ్యపాకుర్వన్ దుర్హృదస్సాధు నిర్దహన్ ।
సుహృదస్తర్పయన్ కామైః త్వమేవాత్రానుశాధి మాం ॥ ౨౮
అద్యార్య ముదితాస్సంతు సుహృదస్తేఽభిషేచనే ।
అద్య భీతాః పలాయంతాం దుర్హృదస్తే దిశో దశ ॥ ౨౯
ఆక్రోశం మమ మాతుశ్చ ప్రమృజ్య పురుషర్షభ ।
అద్య తత్రభవంతం చ పితరం రక్ష కిల్బిషాత్ ॥ ౩౦
శిరసా త్వాఽభియాచేఽహం కురుష్వ కరుణాం మయి ।
బాంధవేషు చ సర్వేషు భూతేష్వివ మహేశ్వరః ॥ ౩౧
అథైతత్పృష్ఠతః కృత్వా వనమేవ భవానితః ।
గమిష్యతి గమిష్యామి భవతా సార్ధమప్యహం ॥ ౩౨

తథాపి రామో భరతేన తామ్యతా
ప్రసాద్యమానశ్శిరసా మహీపతిః ।
న చైవ చక్రే గమనాయ సత్త్వవాన్
మతిం పితుస్తద్వచనే వ్యవస్థితః ॥ ౩౩

తదద్భుతం స్థైర్యమవేక్ష్య రాఘవే
సమం జనో హర్షమవాప దుఃఖితః ।
న యాత్యయోధ్యామితి దుఃఖితోఽభవత్
స్థిరప్రతిజ్ఞత్వమవేక్ష్య హర్షితః ॥ ౩౪

తమృత్విజో నైగమయూథవల్లభాః
తదా విసంజ్ఞాశ్రుకలాశ్చ మాతరః ।
తథా బ్రువాణం భరతం ప్రతుష్టువుః
ప్రణమ్య రామం చ యయాచిరే సహ ॥ ౩౫

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షడుత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ సప్తోత్తరశతతమస్సర్గః.

పునరేవం బ్రువాణం తం భరతం లక్ష్మణాగ్రజః ।
ప్రత్యువాచ తతః శ్రీమాన్ జ్ఞాతిమధ్యేఽభిసత్కృతః ॥ ౧

ఉపపన్నమిదం వాక్యం యత్త్వమేవమభాషథాః ।
జాతః పుత్రో దశరథాత్ కైకేయ్యాం రాజసత్తమాత్ ॥ ౨

పురా భ్రాతః పితా నస్సః మాతరం తే సముద్వహన్ ।
మాతామహే సమాశ్రౌషీద్ రాజ్యశుల్కమనుత్తమం ॥ ౩
దైవాసురే చ సంగ్రామే జనన్యై తవ పార్థివః ।
సంప్రహృష్టో దదౌ రాజా వరమారాధితః ప్రభుః ॥ ౪
తతస్సా సంప్రతిశ్రావ్య తవ మాతా యశస్వినీ ।
అయాచత నరశ్రేష్ఠం ద్వౌ వరౌ వరవర్ణినీ ॥ ౫
తవ రాజ్యం నరవ్యాఘ్ర మమ ప్రవ్రాజనం తథా ।
తౌ చ రాజా తదా తస్యై నియుక్తః ప్రదదౌ వరౌ ॥ ౬
తేన పిత్రాఽహమప్యత్ర నియుక్తః పురుషర్షభ ।
చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వరదానికం ॥ ౭
సోఽహం వనమిదం ప్రాప్తః నిర్జనం లక్ష్మణాన్వితః ।
సీతయా చాప్రతిద్వన్ద్వః సత్యవాదే స్థితః పితుః ॥ ౮
భవానపి తథేత్యేవ పితరం సత్యవాదినం ।
కర్తుమర్హతి రాజేన్ద్ర క్షిప్రమేవాభిషేచనాత్ ॥ ౯
ఋణాన్మోచయ రాజానం మత్కృతే భరత ప్రభుం ।
పితరం చాపి ధర్మజ్ఞం మాతరం చాభినన్దయ ॥ ౧౦
శ్రూయతే హి పురా తాత శ్రుతిర్గీతా యశస్వినా ।
గయేన యజమానేన గయేష్వేవ పితౄన్ ప్రతి ॥ ౧౧
పున్నామ్నో నరకాద్యస్మాత్ పితరం త్రాయతే సుతః ।
తస్మాత్పుత్ర ఇతి ప్రోక్తః పితౄన్ యత్పాతి వా సుతః ॥ ౧౨

ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రాః గుణవన్తో బహుశ్రుతాః ।
తేషాం వై సమవేతానాం అపి కశ్చిద్గయాం వ్రజేత్ ॥ ౧౩
ఏవం రాజర్షయస్సర్వే ప్రతీతా రాజనందన ।
తస్మాత్త్రాహి నరశ్రేష్ఠ పితరం నరకాత్ప్రభో ॥ ౧౪
అయోధ్యాం గచ్ఛ భరత ప్రకృతీరనురంజయ ।
శత్రుఘ్నసహితో వీర సహ సర్వైర్ద్విజాతిభిః ॥ ౧౫
ప్రవేక్ష్యే దండకారణ్యం అహమప్యవిళంబయన్ ।
ఆభ్యాం తు సహితో రాజన్ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ ॥ ౧౬

త్వం రాజా భరత భవ స్వయం నరాణాం
వన్యానామహమపి రాజరాణ్మృగాణాం ।
గచ్ఛ త్వం పురవరమద్య సంప్రహృష్టః
సంహృష్టస్త్వహమపి దండకాన్ ప్రవేక్ష్యే ॥ ౧౭
ఛాయాం తే దినకరభాః ప్రబాధమానాం
వర్షత్రం భరత కరోతు మూర్ధ్ని శీతాం ।
ఏతేషామహమపి కాననద్రుమాణాం
ఛాయాం తామతిశయినీం సుఖీ శ్రయిష్యే ॥ ౧౮
శత్రుఘ్నః కుశలమతిస్తు తే సహాయః
సౌమిత్రిర్మమ విదితః ప్రధానమిత్రం ।
చత్వారస్తనయవరా వయం నరేంద్రం
సత్యస్థం భరత చరామ మా విషాదం ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే—సప్తోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ అష్టోత్తరశతతమస్సర్గః.

—:o=o:—

ఆశ్వాసయంతం భరతం జాబాలిర్బ్రాహ్మణోత్తమః ।
ఉవాచ రామం ధర్మజ్ఞం ధర్మాపేతమిదం వచః ॥ ౧
సాధు రాఘవ మా భూత్తే బుద్ధిరేవం నిరర్థికా ।
ప్రాకృతస్య నరస్యేవ హ్యార్యబుద్ధేర్మనస్వినః ॥ ౨
కః కస్య పురుషో బంధుః కిమాప్యం కస్య కేనచిత్ ।
యదేకో జాయతే జంతుః ఏక ఏవ వినశ్యతి ॥ ౩
తస్మాన్మాతా పితా చేతి రామ సజ్జేత యో నరః ।
ఉన్మత్త ఇవ స జ్ఞేయః నాస్తి కశ్చిద్ధి కస్యచిత్ ॥ ౪
యథా గ్రామాంతరం గచ్ఛన్ నరః కశ్చిత్ క్వచిద్వసేత్ ।
ఉత్సృజ్య చ తమావాసం ప్రతిష్ఠేతాపరేఽహని ॥ ౫
ఏవమేవ మనుష్యాణాం పితా మాతా గృహం వసు ।
ఆవాసమాత్రం కాకుత్స్థ సజ్జంతే నాత్ర సజ్జనాః ॥ ౬
పిత్ర్యం రాజ్యం పరిత్యజ్య స నార్హసి నరోత్తమ ।
ఆస్థాతుం కాపథం దుఃఖం విషమం బహుకంటకం ॥ ౭
సమృద్ధాయామయోధ్యాయాం ఆత్మానమభిషేచయ ।
ఏకవేణీధరా హి త్వాం నగరీ సంప్రతీక్షతే ॥ ౮
రాజభోగాననుభవన్ మహార్హాన్ పార్థివాత్మజ ।
విహర త్వమయోధ్యాయాం యథా శక్రస్త్రివిష్టపే ॥ ౯

న తే కశ్చిద్దశరథః త్వం చ తస్య న కశ్చన ।
అన్యో రాజా త్వమన్యస్సః తస్మాత్ కురు యదుచ్యతే ॥ ౧౦
బీజమాత్రం పితా జంతోః శుక్లం రుధిరమేవ చ ।
సంయుక్తమృతుమన్మాత్రా పురుషస్యేహ జన్మ తత్ ॥ ౧౧
గతస్స నృపతిస్తత్ర గంతవ్యం యత్ర తేన వై ।
ప్రవృత్తిరేషా మర్త్యానాం త్వం తు మిథ్యా విహన్యసే ॥ ౧౨
అర్థధర్మపరా యే యే తాంస్తాన్ శోచామి నేతరాన్ ।
తే హి దుఃఖమిహ ప్రాప్య వినాశం ప్రేత్య భేజిరే ॥ ౧౩
అష్టకాపితృదైవత్యం ఇత్యయం ప్రసృతో జనః ।
అన్నస్యోపద్రవం పశ్య మృతో హి కిమశిష్యతి ॥ ౧౪
యది భుక్తమిహాన్యేన దేహమన్యస్య గచ్ఛతి ।
దద్యాత్ప్రవసతశ్శ్రాద్ధం న తత్పథ్యశనం భవేత్ ॥ ౧౫
దానసంవననా హ్యేతే గ్రంథా మేధావిభిః కృతాః ।
యజస్వ దేహి దీక్షస్వ తపస్తప్యస్వ సంత్యజ ॥ ౧౬
స నాస్తి పరమిత్యేవ కురు బుద్ధిం మహామతే ।
ప్రత్యక్షం యత్తదాతిష్ఠ పరోక్షం పృష్ఠతః కురు ॥ ౧౭
సతాం బుద్ధిం పురస్కృత్య సర్వలోకనిదర్శినీం ।
రాజ్యం త్వం ప్రతిగృహ్ణీష్వ భరతేన ప్రసాదితః ॥ ౧౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ నవోత్తరశతతమస్సర్గః.

జాబాలేస్తు వచశ్శ్రుత్వా రామస్సత్యాత్మనాం వరః ।
ఉవాచ పరయా భక్త్యా స్వబుద్ధ్యా చావిపన్నయా ॥ ౧
భవాన్మే ప్రియకామార్థం వచనం యదిహోక్తవాన్ ।
అకార్యం కార్యసంకాశం అపథ్యం పథ్యసంమితం ॥ ౨
నిర్మర్యాదస్తు పురుషః పాపాచారసమన్వితః ।
మానం న లభతే సత్సు భిన్నచారిత్రదర్శనః ॥ ౩
కులీనమకులీనం వా వీరం పురుషమానినం ।
చారిత్రమేవ వ్యాఖ్యాతి శుచిం వా యది వాఽశుచిం ॥ ౪
అనార్యస్త్వార్యసంకాశః శౌచాద్ధీనస్తథా శుచిః ।
లక్షణ్యవదలక్షణ్యః దుశ్శీలశ్శీలవానివ ॥ ౫
అధర్మం ధర్మవేషేణ యదీమం లోకసంకరం ।
అభిపత్స్యే శుభం హిత్వా క్రియావిధివివర్జితం ॥ ౬
కశ్చేతయానః పురుషః కార్యాకార్యవిచక్షణః ।
బహుమంస్యతి మాం లోకే దుర్వృత్తం లోకదూషణం ॥ ౭
కస్య దాస్యామ్యహం వృత్తం కేన వా స్వర్గమాప్నుయాం ।
అనయా వర్తమానో హి వృత్త్యా హీనప్రతిజ్ఞయా ॥ ౮
కామవృత్తస్త్వయం లోకః కృత్స్నస్సముపవర్తతే ।
యద్వృత్తాస్సంతి రాజానః తద్వృత్తాస్సంతి హి ప్రజాః ॥ ౯

సత్యమేవానృశంసం చ రాజవృత్తం సనాతనం ।
తస్మాత్సత్యాత్మకం రాజ్యం సత్యే లోకః ప్రతిష్ఠితః ॥ ౧౦
ఋషయశ్చైవ దేవాశ్చ సత్యమేవ హి మేనిరే ।
సత్యవాదీ హి లోకేఽస్మిన్ పరమం గచ్ఛతి క్షయం ॥ ౧౧
ఉద్విజంతే యథా సర్పాత్ నరాదనృతవాదినః ।
ధర్మస్సత్యం పరో లోకే మూలం స్వర్గస్య చోచ్యతే ॥ ౧౨
సత్యమేవేశ్వరో లోకే సత్యం పద్మాశ్రితా సదా ।
సత్యమూలాని సర్వాణి సత్యాన్నాస్తి పరం పదం ॥ ౧౩
దత్తమిష్టం హుతం చైవ తప్తాని చ తపాంసి చ ।
వేదాస్సత్యప్రతిష్ఠానాః తస్మాత్సత్యపరో భవేత్ ॥ ౧౪
ఏకః పాలయతే లోకం ఏకః పాలయతే కులం ।
మజ్జత్యేకో హి నిరయే ఏకస్స్వర్గే మహీయతే ॥ ౧౫
సోఽహం పితుర్నియోగం తు కిమర్థం నానుపాలయే ।
సత్యప్రతిశ్రవస్సత్యం సత్యేన సమయీకృతః ॥ ౧౬
నైవ లోభాన్న మోహాద్వా న హ్యజ్ఞానాత్తమోన్వితః ।
సేతుం సత్యస్య భేత్స్యామి గురోస్సత్యప్రతిశ్రవః ॥ ౧౭
అసత్యసంధస్య సతః చలస్యాస్థిరచేతసః ।
నైవ దేవా న పితరః ప్రతీచ్ఛంతీతి నశ్శ్రుతం ॥ ౧౮
ప్రత్యగాత్మమిమం ధర్మం సత్యం పశ్యామ్యహం స్వయం ।
భారస్సత్పురుషాచీర్ణః తదర్థమభిమన్యతే ॥ ౧౯

క్షాత్రం ధర్మమహం త్యక్ష్యే హ్యధర్మం ధర్మసంహితం ।
క్షుద్రైర్నృశంసైర్లుబ్ధైశ్చ సేవితం పాపకర్మభిః ॥ ౨౦
కాయేన కురుతే పాపం మనసా సంప్రధార్య చ ।
అనృతం జిహ్వయా చాహ త్రివిధం కర్మ పాతకం ॥ ౨౧
భూమిః కీర్తిర్యశో లక్ష్మీః పురుషం ప్రార్థయంతి హి ।
స్వర్గస్థం చానుపశ్యంతి సత్యమేవ భజేత తత్ ॥ ౨౨
శ్రేష్ఠం హ్యనార్యమేవ స్యాత్ యద్భవానవధార్య మాం ।
ఆహ యుక్తికరైర్వాక్యైః ఇదం భద్రం కురుష్వ హ ॥ ౨౩
కథం హ్యహం ప్రతిజ్ఞాయ వనవాసమిమం గురౌ ।
భరతస్య కరిష్యామి వచో హిత్వా గురోర్వచః ॥ ౨౪
స్థిరా మయా ప్రతిజ్ఞాతా ప్రతిజ్ఞా గురుసన్నిధౌ ।
ప్రహృష్యమాణా సా దేవీ కైకేయీ చాభవత్తదా ॥ ౨౫
వనవాసం వసన్నేవం శుచిర్నియతభోజనః ।
మూలైః పుష్పైః ఫలైః పుణ్యైః పితౄన్ దేవాంశ్చ తర్పయన్ ॥
సంతుష్టపంచవర్గోఽహం లోకయాత్రాం ప్రవర్తయే ।
అకుహశ్శ్రద్దధానస్సన్ కార్యాకార్యవిచక్షణః ॥ ౨౬
కర్మభూమిమిమాం ప్రాప్య కర్తవ్యం కర్మ యచ్ఛుభం ।
అగ్నిర్వాయుశ్చ సోమశ్చ కర్మణాం ఫలభాగినః ॥ ౨౭
శతం క్రతూనామాహృత్య దేవరాట్ త్రిదివం గతః ।
తపాంస్యుగ్రాణి చాస్థాయ దివం యాతా మహర్షయః ॥ ౨౮

అమృష్యమాణః పునరుగ్రతేజాః
నిశమ్య తం నాస్తికవాక్యహేతుమ్ ।
అథాబ్రవీత్తం నృపతేస్తనూజః
విగర్హమాణో వచనాని తస్య ॥ ౩౦

సత్యం చ ధర్మం చ పరాక్రమం చ
భూతానుకమ్పాం ప్రియవాదితాం చ ।
ద్విజాతిదేవాతిథిపూజనం చ
పన్థానమాహుస్త్రిదివస్య సన్తః ॥ ౩౧

తేనైవమాజ్ఞాయ యథావదర్థం
ఏకోదయం సంప్రతిపద్య విప్రాః ।
ధర్మం చరన్తస్సకలం యథావత్
కాఙ్క్షన్తి లోకాగమమప్రమత్తాః ॥ ౩౨

నిన్దామ్యహం కర్మ పితుః కృతం తత్
యస్త్వామగృహ్ణాద్విషమస్థబుద్ధిమ్ ।
బుద్ధ్యాఽనయైవంవిధయా చరన్తం
సునాస్తికం ధర్మపథాదపేతమ్ ॥ ౩౩

యథా హి చోరస్స తథా హి బుద్ధః
తథాగతం నాస్తికమత్ర విద్ధి ।
తస్మాద్ధి యశ్శఙ్క్యతమః ప్రజానాం
న నాస్తికేనాభిముఖో బుధస్స్యాత్ ॥ ౩౪

త్వత్తో జనాః పూర్వతరె వరాశ్చ
శుభాని కర్మాణి బహూని చక్రుః ।
జిత్వా సదేమం చ పరం చ లోకం
తస్మాద్ద్విజాస్స్వస్తి హుతం కృతం చ ॥ ౩౫

ధర్మె రతాః సత్పురుషైః సమేతాః
తేజస్వినో దానగుణప్రధానాః ।
అహింసకా వీతమలాశ్చ లోకె
భవంతి పూజ్యా మునయః ప్రధానాః ॥ ౩౬

ఇతి బ్రువంతం వచనం సరోషం
రామం మహాత్మానమదీనసత్త్వం ।
ఉవాచ తథ్యం పునరాస్తికం చ
సత్యం వచస్సానునయం చ విప్రః ॥ ౩౭

న నాస్తికానాం వచనం బ్రవీమ్యహం
న నాస్తికోఽహం న చ నాస్తి కించన ।
సమీక్ష్య కాలం పునరాస్తికోఽభవం
భవేయ కాలె పునరేవ నాస్తికః ॥ ౩౮

స చాపి కాలోఽయముపాగతశ్శనైః
యథా మయా నాస్తికవాగుదీరితా ।
నివర్తనార్థం తవ రామ కారణాత్
ప్రసాదనార్థం చ మయైతదీరితం ॥ ౩౯

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-నవోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ దశోత్తరశతతమస్సర్గః.

క్రుద్ధమాజ్ఞాయ రామం తు వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ ।
జాబాలిరపి జానీతే లోకస్యాస్య గతాగతిం ॥ ౧
నివర్తయితుకామస్తు త్వామేతద్వాక్యముక్తవాన్ ।
ఇమాం లోకసముత్పత్తిం లోకనాథ నిబోధ మే ॥ ౨
సర్వం సలిలమేవాసీత్ పృథివీ యత్ర నిర్మితా ।
తతస్సమభవద్బ్రహ్మా స్వయంభూర్దైవతైస్సహ ॥ ౩
స వరాహస్తతో భూత్వా ప్రోజ్జహార వసుంధరాం ।
అసృజచ్చ జగత్సర్వం సహ పుత్రైః కృతాత్మభిః ॥ ౪
ఆకాశప్రభవో బ్రహ్మా శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః ।
తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే మరీచేః కాశ్యపస్సుతః ॥ ౫
వివస్వాన్ కాశ్యపాజ్జజ్ఞే మనుర్వైవస్వతస్సుతః ।
స తు ప్రజాపతిః పూర్వం ఇక్ష్వాకుస్తు మనోస్సుతః ॥ ౬
యస్యేయం ప్రథమం దత్తా సమృద్ధా మనునా మహీ ।
తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకం ॥ ౭
ఇక్ష్వాకోస్తు సుతః శ్రీమాన్ కుక్షిరేవేతి విశ్రుతః ।
కుక్షేరథాత్మజో వీరః వికుక్షిరుదపద్యత ॥ ౮
వికుక్షేస్తు మహాతేజాః బాణః పుత్రః ప్రతాపవాన్ ।
బాణస్య తు మహాబాహుః అనరణ్యో మహాయశాః ॥ ౯

నానావృష్టిర్బభూవాస్మిన్ న దుర్భిక్షం సతాం వరే ।
అనరణ్యే మహారాజే తస్కరో నాపి కశ్చన ॥ ౧౦
అనరణ్యాన్మహాబాహుః పృథూ రాజా బభూవ హ ।
తస్మాత్పృథోర్మహారాజః త్రిశంకురుదపద్యత ॥ ౧౧
స సత్యవచనాద్వీరః సశరీరో దివం గతః ।
త్రిశంకోరభవత్సూనుః దుందుమారో మహాయశాః ॥ ౧౨
దుందుమారో మహాతేజాః యువనాశ్వో వ్యజాయత ।
యువనాశ్వసుతః శ్రీమాన్ మాంధాతా సమపద్యత ॥ ౧౩
మాంధాతుస్తు మహాతేజాః సుసంధిరుదపద్యత ।
సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్ ॥ ౧౪
యశస్వీ ధ్రువసంధేస్తు భరతో రిపుసూదనః ।
భరతాత్తు మహాబాహోః అసితో నామ జాయత ॥ ౧౫
యస్యైతే ప్రతిరాజానః ఉదపద్యంత శత్రవః ।
హైహయాస్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః ॥ ౧౬
తాంస్తు సర్వాన్ ప్రతివ్యూహ్య యుద్ధే రాజా ప్రవాసితః ।
స చ శైలవరే రమ్యే బభూవాభిరతో మునిః ॥ ౧౭
ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతిః ।
ఏకా గర్భవినాశాయ సపత్న్యై సగరం దదౌ ॥ ౧౮
భార్గవశ్చ్యవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః ।
తమృషిం సముపాగమ్య కాళిందీ త్వభ్యవాదయత్ ॥ ౧౯

స తామభ్యవదద్విప్రః వరేప్సుం పుత్రజన్మని ।
పుత్రస్తే భవితా దేవి మహాత్మా లోకవిశ్రుతః ॥ ౨౦
ధార్మికశ్చ సుశీలశ్చ వంశకర్తాఽరిసూదనః ।
కృత్వా ప్రదక్షిణం హృష్టా మునిం తమనుమాన్య చ ॥ ౨౧
పద్మపత్రసమానాక్షం పద్మగర్భసమప్రభం ।
తతస్సా గృహమాగమ్య దేవీ పుత్రం వ్యజాయత ॥ ౨౨
సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గర్భజిఘాంసయా ।
గరేణ సహ తేనైవ జాతస్స సగరోఽభవత్ ॥ ౨౩
స రాజా సగరో నామ యస్సముద్రమఖానయత్ ।
ఇష్ట్వా పర్వణి వేగేన త్రాసయంతమిమాః ప్రజాః ॥ ౨౪
అసమంజస్తు పుత్రోఽభూత్ సగరస్యేతి నశ్శ్రుతం ।
జీవన్నేవ స పిత్రా తు నిరస్తః పాపకర్మకృత్ ॥ ౨౫
అంశుమానితి పుత్రోఽభూత్ అసమంజస్య వీర్యవాన్ ।
దిలీపోఽంశుమతః పుత్రః దిలీపస్య భగీరథః ॥ ౨౬
భగీరథాత్కకుత్స్థస్తు కాకుత్స్థా యేన విశ్రుతాః ।
కకుత్స్థస్య చ పుత్రోఽభూత్ రఘుర్యేన తు రాఘవాః ॥ ౨౭
రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః ।
కల్మాషపాదస్సౌదాసః ఇత్యేవం ప్రథితో భువి ॥ ౨౮
కల్మాషపాదపుత్రోఽభూత్ శంఖణస్త్వితి విశ్రుతః ।
యస్తు తద్వీర్యమాసాద్య సహసైన్యో వ్యనీనశత్ ॥ ౨౯

శంఖణస్య చ పుత్రోఽభూత్ శూరః శ్రీమాన్ సుదర్శనః ।
సుదర్శనస్యాగ్నివర్ణః అగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగః ॥ ౩౦
శీఘ్రగస్య మరుః పుత్రః మరోః పుత్రః ప్రశుశ్రుకః ।
ప్రశుశ్రుకస్య పుత్రోఽభూత్ అంబరీషో మహాద్యుతిః ॥ ౩౧
అంబరీషస్య పుత్రోఽభూత్ నహుషస్సత్యవిక్రమః ।
నహుషస్య చ నాభాగః పుత్రః పరమధార్మికః ॥ ౩౨
అజశ్చ సువ్రతశ్చైవ నాభాగస్య సుతావుభౌ ।
అజస్యైవ చ ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్సుతః ॥ ౩౩
తస్య జ్యేష్ఠోఽసి దాయాదః రామ ఇత్యభివిశ్రుతః ।
తద్గృహాణ స్వకం రాజ్యం అవేక్షస్వ జనం నృప ॥ ౩౪
ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం రాజా భవతి పూర్వజః ।
పూర్వజే నావరః పుత్రః జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే ॥ ౩౫

స రాఘవాణాం కులధర్మమాత్మనః
సనాతనం నాద్య విహాతుమర్హసి ।
ప్రభూతరత్నామనుశాధి మేదినీం
ప్రభూతరాష్ట్రాం పితృవన్మహాయశః ॥ ౩౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే దశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ ఏకాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

వసిష్ఠస్తు తదా రామం ఉక్త్వా రాజపురోహితః ।
అబ్రవీద్ధర్మసంయుక్తం పునరేవాపరం వచః ॥ ౧

పురుషస్య హి జాతస్య భవంతి గురవస్త్రయః ।
ఆచార్యశ్చైవ కాకుత్స్థ పితా మాతా చ రాఘవ ॥ ౨
పితా హ్యేనం జనయతి పురుషం పురుషర్షభ ।
ప్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్యః తస్మాత్ స గురురుచ్యతే ॥ ౩
సోఽహం తే పితురాచార్యః తవ చైవ పరంతప ।
మమ త్వం వచనం కుర్వన్ నాతివర్తేస్సతాం గతిం ॥ ౪
ఇమా హి తే పరిషదః శ్రేణయశ్చ ద్విజాస్తథా ।
ఏషు తాత చరన్ ధర్మం నాతివర్తేస్సతాం గతిం ॥ ౫
వృద్ధాయా ధర్మశీలాయాః మాతుర్నార్హస్యవర్తితుం ।
అస్యాస్తు వచనం కుర్వన్ నాతివర్తేస్సతాం గతిం ॥ ౬
భరతస్య వచః కుర్వన్ యాచమానస్య రాఘవ ।
ఆత్మానం నాతివర్తేస్త్వం సత్యధర్మపరాక్రమ ॥ ౭
ఏవం మధురముక్తస్సన్ గురుణా రాఘవః స్వయం ।
ప్రత్యువాచ సమాసీనం వసిష్ఠం పురుషర్షభః ॥ ౮
యన్మాతాపితరౌ వృత్తం తనయే కురుతస్సదా ।
న సుప్రతికరం తత్తు మాత్రా పిత్రా చ యత్కృతం ॥ ౯
యథాశక్తి ప్రదానేన స్నాపనోచ్ఛాదనేన చ ।
నిత్యం చ ప్రియవాదేన తథా సంవర్ధనేన చ ॥ ౧౦
స హి రాజా జనయితా పితా దశరథో మమ ।
ఆజ్ఞాతం యన్మయా తస్య న తన్మిథ్యా భవిష్యతి ॥ ౧౧

ఏవముక్తస్తు రామేణ భరతః ప్రత్యనంతరం ।
ఉవాచ పరమోదారః సూతం పరమదుర్మనాః ॥ ౧౨
ఇహ మే స్థండిలే శీఘ్రం కుశానాస్తర సారథే ।
ఆర్యం ప్రత్యుపవేక్ష్యామి యావన్మే న ప్రసీదతి ॥ ౧౩
అనాహారో నిరాలోకః ధనహీనో యథా ద్విజః ।
శేష్యే పురస్తాచ్ఛాలాయాః యావన్న ప్రతియాస్యతి ॥ ౧౪
న తు రామమవేక్షంతం సుమంత్రం ప్రేక్ష్య దుర్మనాః ।
కుశోత్తరముపస్థాప్య భూమావేవాస్తరత్ స్వయం ॥ ౧౫
తమువాచ మహాతేజాః రామో రాజర్షిసత్తమః ।
కిం మాం భరత కుర్వాణం తాత ప్రత్యుపవేక్ష్యసి ॥ ౧౬
బ్రాహ్మణో హ్యేకపార్శ్వేన నరాన్ రోద్ధుమిహార్హతి ।
న తు మూర్ధాభిషిక్తానాం విధిః ప్రత్యుపవేశనే ॥ ౧౭
ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల హిత్వైతద్దారుణం వ్రతం ।
పురవర్యామితః క్షిప్రం అయోధ్యాం యాహి రాఘవ ॥ ౧౮
ఆసీనస్త్వేవ భరతః పౌరజానపదం జనం ।
ఉవాచ సర్వతః ప్రేక్ష్య కిమార్యం నానుశాసథ ॥ ౧౯
తే తమూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదా జనాః ।
కాకుత్స్థమభిజానీమః సమ్యగ్వదతి రాఘవః ॥ ౨౦
ఏషోఽపి హి మహాభాగః పితుర్వచసి తిష్ఠతి ।
అత ఏవ న శక్తాస్స్మః వ్యావర్తయితుమంజసా ॥ ౨౧

తేషామాజ్ఞాయ వచనం రామో వచనమబ్రవీత్ ।
ఏవం నిబోధ వచనం సుహృదాం ధర్మచక్షుషాం ॥ ౨౨
ఏతచ్చైవోభయం శ్రుత్వా సమ్యక్సంపశ్య రాఘవ ।
ఉత్తిష్ఠ త్వం మహాబాహో మాం చ స్పృశ తథోదకం ॥ ౨౩
అథోత్థాయ జలం స్పృష్ట్వా భరతో వాక్యమబ్రవీత్ ।
శృణ్వంతు మే పరిషదః మంత్రిణః శ్రేణయస్తథా ॥ ౨౪
న యాచే పితరం రాజ్యం నానుశాసామి మాతరం ।
ఆర్యం పరమధర్మజ్ఞం నానుజానామి రాఘవం ॥ ౨౫
యది త్వవశ్యం వస్తవ్యం కర్తవ్యం చ పితుర్వచః ।
అహమేవ నివత్స్యామి చతుర్దశ సమా వనే ॥ ౨౬
ధర్మాత్మా తస్య తథ్యేన భ్రాతుర్వాక్యేన విస్మితః ।
ఉవాచ రామస్సంప్రేక్ష్య పౌరజానపదం జనం ॥ ౨౭
విక్రీతమాహితం క్రీతం యత్పిత్రా జీవతా మమ ।
న తల్లోపయితుం శక్యం మయా వా భరతేన వా ॥ ౨౮
ఉపధిర్న మయా కార్యః వనవాసే జుగుప్సితః ।
యుక్తముక్తం చ కైకేయ్యా పిత్రా మే సుకృతం కృతం ॥
జానామి భరతం క్షాంతం గురుసత్కారకారిణం ।
సర్వమేవాత్ర కల్యాణం సత్యసంధే మహాత్మని ॥ ౩౦
అనేన ధర్మశీలేన వనాత్ప్రత్యాగతః పునః ।
భ్రాత్రా సహ భవిష్యామి పృథివ్యాః పతిరుత్తమః ॥ ౩౧

వృతో రాజా హి కైకేయ్యా మయా తద్వచనం కృతమ్ ।
అనృతాన్మోచయానేన పితరం తం మహీపతిమ్ ॥ ౩౨

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

తమప్రతిమ తేజోభ్యాం భ్రాతృభ్యాం రోమహర్షణమ్ ।
విస్మితాస్సంగమం ప్రేక్ష్య సమవేతా మహర్షయః ॥ ౧
అంతర్హితాస్త్వృషిగణాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।
తౌ భ్రాతరౌ మహాత్మానౌ కాకుత్‌స్థౌ ప్రశశంసిరే ॥ ౨
స ధన్యో యస్య పుత్రౌ ద్వౌ ధర్మజ్ఞౌ ధర్మవిక్రమౌ ।
శ్రుత్వా వయం హి సంభాషాం ఉభయోః స్పృహయామహే ॥
తతస్త్వృషిగణాః క్షిప్రం దశగ్రీవవధైషిణః ।
భరతం రాజశార్దూలం ఇత్యూచుస్సంగతా వచః ॥ ౪
కులే జాత మహాప్రాజ్ఞ మహావృత్త మహాయశః ।
గ్రాహ్యం రామస్య వాక్యం తే పితరం యద్యవేక్షసే ॥ ౫
సదాఽనృణమిమం రామం వయమిచ్ఛామహే పితుః ।
అనృణత్వాచ్చ కైకేయ్యాః స్వర్గం దశరథో గతః ॥ ౬
ఏతావదుక్త్వా వచనం గంధర్వాస్సమహర్షయః ।
రాజర్షయశ్చైవ తదా సర్వే స్వాం స్వాం గతిం గతాః ॥ ౭

హ్లాదితస్తేన వాక్యేన శుభేన శుభదర్శనః ।
రామస్సంహృష్టవదనః తానృషీనభ్యపూజయత్ ॥ ౮
త్రస్తగాత్రస్తు భరతః స వాచా సజ్జమానయా ।
కృతాంజలిరిదం వాక్యం రాఘవం పునరబ్రవీత్ ॥ ౯
రాజధర్మమనుప్రేక్ష్య కులధర్మానుసంతతిం ।
కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ మమ మాతుశ్చ యాచనాం ॥ ౧౦
రక్షితుం సుమహద్రాజ్యం అహమేకస్తు నోత్సహే ।
పౌరజానపదాంశ్చాపి రక్తాన్ రంజయితుం తథా ॥ ౧౧
జ్ఞాతయశ్చ హి యోధాశ్చ మిత్రాణి సుహృదశ్చ నః ।
త్వామేవ ప్రతికాంక్షంతే పర్జన్యమివ కర్షకాః ॥ ౧౨
ఇదం రాజ్యం మహాప్రాజ్ఞ స్థాపయ ప్రతిపద్య హి ।
శక్తిమానసి కాకుత్స్థ లోకస్య పరిపాలనే ॥ ౧౩
ఇత్యుక్త్వా న్యపతద్భ్రాతుః పాదయోర్భరతస్తదా ।
భృశం సంప్రార్థయామాస రామమేవ ప్రియంవదః ॥ ౧౪
తమంకే భ్రాతరం కృత్వా రామో వచనమబ్రవీత్ ।
శ్యామం నళినపత్రాక్షం మత్తహంసస్వరం స్వయం ॥ ౧౫
ఆగతా త్వామియం బుద్ధిః స్వజా వైనయికీ చ యా ।
భృశముత్సహసే తాత రక్షితుం పృథివీమపి ॥ ౧౬
అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ బుద్ధిమద్భిశ్చ మంత్రిభిః ।
సర్వకార్యాణి సంమంత్ర్య సుమహాంత్యపి కారయ ॥ ౧౭

లక్ష్మీశ్చంద్రాదపేయాద్వా హిమవాన్వా హిమం త్యజేత్ ।
అతీయాత్ సాగరో వేలాం న ప్రతిజ్ఞామహం పితుః ॥ ౧౮
కామాద్వా తాత లోభాద్వా మాత్రా తుభ్యమిదం కృతం ।
న తన్మనసి కర్తవ్యం వర్తితవ్యం చ మాతృవత్ ॥ ౧౯
ఏవం బ్రువాణం భరతః కౌసల్యాసుతమబ్రవీత్ ।
తేజసాఽఽదిత్యసంకాశం ప్రతిపచ్చంద్రదర్శనం ॥ ౨౦
అధిరోహార్య పాదాభ్యాం పాదుకే హేమభూషితే ।
ఏతే హి సర్వలోకస్య యోగక్షేమం విధాస్యతః ॥ ౨౧
సోఽధిరుహ్య నరవ్యాఘ్రః పాదుకే హ్యవరుహ్య చ ।
ప్రాయచ్ఛత్ సుమహాతేజాః భరతాయ మహాత్మనే ॥ ౨౨
స పాదుకే సంప్రణమ్య రామం వచనమబ్రవీత్ ।
చతుర్దశ హి వర్షాణి జటాచీరధరో హ్యహం ॥ ౨౩
ఫలమూలాశనో వీర భవేయం రఘునందన ।
తవాగమనమాకాంక్షన్ వసన్నై వ నగరాద్బహిః ॥ ౨౪
తవ పాదుకయోర్న్యస్త రాజ్యతంత్రః పరంతప ।
చతుర్దశే హి సంపూర్ణే వర్షేఽహని రఘూత్తమ ॥ ౨౫
న ద్రక్ష్యామి యది త్వాం తు ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనం ।
తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ తం పరిష్వజ్య సాదరం ॥ ౨౬
శత్రుఘ్నం చ పరిష్వజ్య భరతం చేదమబ్రవీత్ ;
మాతరం రక్ష కైకేయీం మా రోషం కురు తాం ప్రతి ॥ ౨౭

మయా చ సీతయా చైవ శప్తోసి రఘుసత్తమ ।
ఇత్యుక్త్వాఽశ్రుపరీతాక్షః భ్రాతరం విససర్జ హ ॥ ౨౭

స పాదుకే తే భరతః ప్రతాపవా-
న్స్వలంకృతే సంపరిపూజ్య ధర్మవిత్ ।
ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం
చకార తే చోత్తమనాగమూర్ధని ॥ ౨౮

అథానుపూర్వ్యాత్ ప్రతినంద్య తం జనం
గురూంశ్చ మంత్రిప్రకృతీస్తథానుజౌ ।
వ్యసర్జయద్రాఘవవంశవర్ధనః
స్థిరస్స్వధర్మే హిమవానివాచలః ॥ ౩౦

తం మాతరో బాష్పగృహీతకంఠ్యః
దుఃఖేన నామంత్రయితుం హి శేకుః ।
స త్వేవ మాతౄరభివాద్య సర్వాః
రుదన్ కుటీం స్వాం ప్రవివేశ రామః ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

తతశ్శిరసి కృత్వా తు పాదుకే భరతస్తదా ।
ఆరురోహ రథం హృష్టః శత్రుఘ్నేన సమన్వితః ॥ ౧

వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిశ్చ దృఢవ్రతః ।
అగ్రతః ప్రయయుస్సర్వే మంత్రిణో మంత్రపూజితాః ॥ ౨
మందాకినీం నదీం రమ్యాం ప్రాఙ్ముఖాస్తే యయుస్తదా ।
ప్రదక్షిణం చ కుర్వాణాః చిత్రకూటం మహాగిరిం ॥ ౩
పశ్యన్ ధాతుసహస్రాణి రమ్యాణి వివిధాని చ ।
ప్రయయౌ తస్య పార్శ్వేన ససైన్యో భరతస్తదా ॥ ౪
అదూరాచ్చిత్రకూటస్య దదర్శ భరతస్తదా ।
ఆశ్రమం యత్ర స మునిః భరద్వాజః కృతాలయః ॥ ౫
స తమాశ్రమమాగమ్య భరద్వాజస్య బుద్ధిమాన్ ।
అవతీర్య రథాత్ పాదౌ వవందే భరతస్తదా ॥ ౬
తతో హృష్టో భరద్వాజః భరతం వాక్యమబ్రవీత్ ।
అపి కృత్యం కృతం తాత రామేణ చ సమాగతం ॥ ౭
ఏవముక్తస్స తు తతః భరద్వాజేన ధీమతా ।
ప్రత్యువాచ భరద్వాజం భరతో భ్రాతృవత్సలః ॥ ౮
స యాచ్యమానో గురుణా మయా చ దృఢవిక్రమః ।
రాఘవః పరమప్రీతో వసిష్ఠం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౯
పితుః ప్రతిజ్ఞాం తామేవ పాలయిష్యామి తత్త్వతః ।
చతుర్దశ హి వర్షాణి యా ప్రతిజ్ఞా పితుర్మమ ॥ ౧౦
ఏవముక్తో మహాప్రాజ్ఞో వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ ।
వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం రాఘవం వచనం మహత్ ॥ ౧౧

ఏతే ప్రయచ్ఛ సంహృష్టః పాదుకే హేమభూషితే ।
అయోధ్యాయాం మహాప్రాజ్ఞ యోగక్షేమకరే తవ ॥ ౧౨
ఏవముక్తో వసిష్ఠేన రాఘవః ప్రాఙ్ముఖః స్థితః ।
పాదుకే అధిరుహ్యైతే మమ రాజ్యాయ వై దదౌ ॥ ౧౩
నివృత్తోఽహమనుజ్ఞాతో రామేణ సుమహాత్మనా ।
అయోధ్యామేవ గచ్ఛామి గృహీత్వా పాదుకే శుభే ॥ ౧౪
ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః ।
భరద్వాజశ్శుభతరం మునిర్వాక్యమువాచ తం ॥ ౧౫
నైతచ్చిత్రం నరవ్యాఘ్ర శీలవృత్తవతాం వర ।
యదార్యం త్వయి తిష్ఠేత్తు నిమ్నే వృష్టమివోదకం ॥ ౧౬
అమృతస్స మహాబాహుః పితా దశరథస్తవ ।
యస్య త్వమీదృశః పుత్రః ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥ ౧౭
తమృషిం తు మహాత్మానం ఉక్తవాక్యం కృతాంజలిః ।
ఆమంత్రయితుమారేభే చరణావుపగృహ్య చ ॥ ౧౮
తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా భరద్వాజం పునఃపునః ।
భరతస్తు యయౌ శ్రీమాన్ అయోధ్యాం సహ మంత్రిభిః ॥
యానైశ్చ శకటైశ్చైవ హయైర్నాగైశ్చ సా చమూః ।
పునర్నివృత్తా విస్తీర్ణా భరతస్యానుయాయినీ ॥ ౨౦
తతస్తే యమునాం దివ్యాం నదీం తీర్త్వోర్మిమాలినీం ।
దదృశుస్తాం పునస్సర్వే గంగాం శుభజలాం నదీం ॥ ౨౧

తాం రమ్యజలసంపూర్ణాం సంతీర్య సహ బాంధవః ।
శృంగిబేరపురం రమ్యం ప్రవివేశ ససైనికః ॥ ౨౨
శృంగిబేరపురాద్భూయః త్వయోధ్యాం సందదర్శ హ ।
అయోధ్యాం చ తతో దృష్ట్వా పిత్రా భ్రాత్రా విసర్జితాం ॥
భరతో దుఃఖసంతప్తః సారథిం చేదమబ్రవీత్ ।
సారథే పశ్య విధ్వస్తా సాఽయోధ్యా న ప్రకాశతే ॥ ౨౪
నిరాకారా నిరానందా దీనా ప్రతిహతస్వరా ।

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః.

స్నిగ్ధగంభీరఘోషేణ స్యందనేనోపయాత్ ప్రభుః ।
అయోధ్యాం భరతః క్షిప్రం ప్రవివేశ మహాయశాః ॥ ౧
బిడాలోలూకచరితాం ఆలీననరవారణాం ।
తిమిరాభ్యాహతాం కాళీం అప్రకాశాం నిశామివ ॥ ౨
రాహుశత్రోః ప్రియాం పత్నీం శ్రియా ప్రజ్వలితప్రభాం ।
గ్రహేణాభ్యుత్థితేనైకాం రోహిణీమివ పీడితాం ॥ 3
అల్పోష్ణక్షుబ్ధసలిలాం ఘర్మోత్తప్తవిహంగమాం ।
లీనమీనఝషగ్రాహాం కృశాం గిరినదీమివ ॥ ౪
విధూమామివ హేమాభాం అధ్వరాగ్నేస్సముత్థితాం ।
హవిరభ్యుక్షితాం పశ్చాత్ శిఖాం విప్రళయం గతాం ॥ ౫

విధ్వస్తకవచాం రుగ్ణగజవాజిరథధ్వజాం ।
హతప్రవీరామాపన్నాం చమూమివ మహాహవే ॥ ౬
సఫేనా సస్వనా భూత్వా సాగరస్య సముత్థితాం ।
ప్రశాంతమారుతోద్ధూతాం జలోర్మిమివ నిస్స్వనాం ॥ ౭
త్యక్తాం యజ్ఞాయుధైస్సర్వైః అభిరూపైశ్చ యాజకైః ।
సుత్యాకాలే వినిర్వృత్తే వేదిం గతరవామివ ॥ ౮
గోష్ఠమధ్యే స్థితామార్తాం అచరంతీం తృణం నవం ।
గోవృషేణ పరిత్యక్తాం గవాం పత్నీమివోత్సుకాం ॥ ౯
ప్రభాకరాద్యైస్సుస్నిగ్ధైః ప్రజ్వలద్భిరివోత్తమైః ।
వియుక్తాం మణిభిర్జాత్యైః నవాం ముక్తావలీమివ ॥ ౧౦
సహసా చలితాం స్థానాత్ మహీం పుణ్యక్షయాద్గతాం ।
సంహృతద్యుతివిస్తారాం తారామివ దివశ్చ్యుతాం ॥ ౧౧
పుష్పనద్ధాం వసంతాంతే మత్తభ్రమరనాదితాం ।
ద్రుతదావాగ్నివిప్లుష్టాం క్లాంతాం వనలతామివ ॥ ౧౨
సంమూఢనిగమాం స్తబ్ధాం సంక్షిప్తవిపణాపణాం ।
ప్రచ్ఛన్నశశినక్షత్రాం ద్యామివాంబుధరైర్వృతాం ॥ ౧౩
క్షీణపానోత్తమైర్భిన్నైః శరావైరభిసంవృతాం ।
హతశౌండామివాకాశే పానభూమిమసంస్కృతాం ॥ ౧౪
వృక్ణభూమితలాం నిమ్నాం వృక్ణపాత్రైస్సమావృతాం ।
ఉపయుక్తోదకాం భగ్నాం ప్రపాం నిపతితామివ ॥ ౧౫

విపులాం వితతాం చైవ యుక్తపాశాం తరస్వినాం ।
భూమౌ బాణైర్వినిష్కృత్తాం పతితాం జ్యామివాయుధాత్ ॥
సహసా యుద్ధశౌండేన హయారోహేణ వాహితాం ।
నిక్షిప్తభాండాముత్సృష్టాం కిశోరీమివ దుర్బలాం ॥ ౧౭
శుష్కతోయాం మహామత్స్యైః కూర్మైశ్చ బహుభిర్వృతాం ।
ప్రభిన్నతటవిస్తీర్ణాం వాపీమివ హృతోత్పలాం ॥ ౧౮
పురుషస్యాప్రహృష్టస్య ప్రతిషిద్ధానులేపనాం ।
సంతప్తామివ శోకేన గాత్రయష్టిమభూషణాం ॥ ౧౯
ప్రావృషి ప్రవిగాఢాయాం ప్రవిష్టస్యాభ్రమండలం ।
ప్రచ్ఛన్నాం నీలజీమూతైః భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥ ౨౦
భరతస్తు రథస్థస్సన్ శ్రీమాన్ దశరథాత్మజః ।
వాహయంతం రథశ్రేష్ఠం సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౧
కిం ను ఖల్వద్య గంభీరః మూర్ఛితో న నిశమ్యతే ।
యథాపురమయోధ్యాయాం గీతవాదిత్రనిస్స్వనః ॥ ౨౨
వారుణీమదగంధశ్చ మాల్యగంధశ్చ మూర్ఛితః ।
ధూపితాగరుగంధశ్చ న ప్రవాతి సమంతతః ॥ ౨౩
యానప్రవరఘోషశ్చ స్నిగ్ధశ్చ హయనిస్వనః ।
ప్రమత్తగజనాదశ్చ మహాంశ్చ రథనిస్స్వనః ॥ ౨౪
నేదానీం శ్రూయతే పుర్యాం అస్యాం రామే వివాసితే ।
చందనాగరుగంధాశ్చ మహార్హాశ్చ నవస్రజః ॥ ౨౫

గతే హి రామె తరుణాః సంతప్తా నోపభుంజతే ।
బహిర్యాత్రాం న గచ్ఛంతి చిత్రమాల్యధరా నరాః ॥ ౨౬
నోత్సవాస్సంప్రవర్తంతే రామశోకార్దితే పురే ।
సహ నూనం మమ భ్రాత్రా పురస్యాస్య ద్యుతిర్గతా ॥ ౨౭
న హి రాజత్యయోధ్యేయం సాసారెవార్జునీ క్షపా ।
కదా ను ఖలు మె భ్రాతా మహోత్సవ ఇవాగతః ॥ ౨౮
జనయిష్యత్యయోధ్యాయాం హర్షం గ్రీష్మ ఇవాంబుదః ।
తరుణైశ్చారువేషైశ్చ నరైరున్నతగామిభిః ॥ ౨౯
సంపతద్భిరయోధ్యాయాం నాభిభాంతి మహాపథాః ।
ఏవం బహువిధం జల్పన్ వివేశ వసతిం పితుః ॥ ౩౦
తేన హీనాం నరేంద్రేణ సింహహీనాం గుహామివ ।

తదా తదంతఃపురముజ్ఝితప్రభం
సురైరివోత్సృష్టమభాస్కరం దినం ।
నిరీక్ష్య సర్వం తు వివిక్తమాత్మవాన్
ముమోచ బాష్పం భరతస్సుదుఃఖితః ॥ ౩౧

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ పంచదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

తతో నిక్షిప్య మాతౄస్సః అయోధ్యాయాం దృఢవ్రతః ।
భరతశ్శోకసంతప్తః గురూనిదమథాబ్రవీత్ ॥ ౧

నందిగ్రామం గమిష్యామి సర్వానామంత్రయేఽద్య వః ।
తత్ర దుఃఖమిదం సర్వం సహిష్యే రాఘవం వినా ॥ ౨
గతశ్చ హి దివం రాజా వనస్థశ్చ గురుర్మమ ।
రామం ప్రతీక్షే రాజ్యాయ స హి రాజా మహాయశాః ॥ ౩
ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః ।
అబ్రువన్మంత్రిణస్సర్వే వసిష్ఠశ్చ పురోహితః ॥ ౪
సుభృశం శ్లాఘనీయం చ యదుక్తం భరత త్వయా ।
వచనం భ్రాతృవాత్సల్యాత్ అనురూపం తవైవ తత్ ॥ ౫
నిత్యం తే బంధులుబ్ధస్య తిష్ఠతో భ్రాతృసౌహృదే ।
ఆర్యమార్గం ప్రపన్నస్య నానుమన్యేత కః పుమాన్ ॥ ౬
మంత్రిణాం వచనం శ్రుత్వా యథాఽభిలషితం ప్రియం ।
అబ్రవీత్ సారథిం వాక్యం రథో మే యుజ్యతామితి ॥ ౭
ప్రహృష్టవదనస్సర్వాః మాతౄస్సమభివాద్య సః ।
ఆరురోహ రథం శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నేన సమన్వితః ॥ ౮
ఆరుహ్య చ రథం శీఘ్రం శత్రుఘ్నభరతావుభౌ ।
యయతుః పరమప్రీతౌ వృతౌ మంత్రిపురోహితైః ॥ ౯
అగ్రతో గురవస్తత్ర వసిష్ఠప్రముఖా ద్విజాః ।
ప్రయయుః ప్రాఙ్ముఖాస్సర్వే నందిగ్రామో యతోఽభవత్ ॥
బలం చ తదనాహూతం గజాశ్వరథసంకులం ।
ప్రయయౌ భరతే యాతే సర్వే చ పురవాసినః ॥ ౧౧

రథస్థస్స హి ధర్మాత్మా భరతో భ్రాతృవత్సలః ।
నన్దిగ్రామం యయౌ తూర్ణం శిరస్యాధాయ పాదుకే ॥ ౧౨
తతస్తు భరతః క్షిప్రం నన్దిగ్రామం ప్రవిశ్య సః ।
అవతీర్య రథాత్తూర్ణం గురూనిదమువాచ హ ॥ ౧౩
ఏతద్రాజ్యం మమ భ్రాత్రా దత్తం సంన్యాసవత్ స్వయం ।
యోగక్షేమవహే చేమే పాదుకే హేమభూషితే ॥ ౧౪
భరతశ్శిరసా కృత్వా సంన్యాసం పాదుకే తతః ।
అబ్రవీద్దుఃఖసంతప్తః సర్వం ప్రకృతిమండలం ॥ ౧౫
ఛత్రం ధారయత క్షిప్రం ఆర్యపాదావిమౌ మతౌ ।
ఆభ్యాం రాజ్యే స్థితో ధర్మః పాదుకాభ్యాం గురోర్మమ ॥ ౧౬
భ్రాత్రా హి మయి సంన్యాసః నిక్షిప్తస్సౌహృదాదయం ।
తమిమం పాలయిష్యామి రాఘవాగమనం ప్రతి ॥ ౧౭
క్షిప్రం సంయోజయిత్వా తు రాఘవస్య పునః స్వయం ।
చరణౌ తౌ తు రామస్య ద్రక్ష్యామి సహపాదుకౌ ॥ ౧౮
తతో నిక్షిప్తభారోఽహం రాఘవేణ సమాగతః ।
నివేద్య గురవే రాజ్యం భజిష్యే గురువృత్తితాం ॥ ౧౯
రాఘవాయ చ సంన్యాసం దత్త్వేమే వరపాదుకే ।
రాజ్యం చేదమయోధ్యాం చ ధూతపాపో భవామి చ ॥ ౨౦
అభిషిక్తే తు కాకుత్ స్థే ప్రహృష్టముదితే జనే ।
ప్రీతిర్మమ యశశ్చైవ భవేద్రాజ్యాచ్చతుర్గుణం ॥ ౨౧

ఏవం తు విలపన్ దీనః భరతస్స మహాయశాః ।
నందిగ్రామేఽకరోద్రాజ్యం దుఃఖితో మంత్రిభిస్సహ ॥ ౨౨
స వల్కలజటాధారీ మునివేషధరః ప్రభుః ।
నందిగ్రామేఽవసద్వీరః ససైన్యో భరతస్తదా ॥ ౨౩
రామాగమనమాకాంక్షన్ భరతో భ్రాతృవత్సలః ।
భ్రాతుర్వచనకారీ చ ప్రతిజ్ఞాపారగస్తథా ॥ ౨౪
పాదుకే త్వభిషిచ్యాథ నందిగ్రామేఽవసత్తదా ।
భరతశ్శాసనం సర్వం పాదుకాభ్యాం న్యవేదయత్ ॥ ౨౫
తతస్తు భరతః శ్రీమాన్ అభిషిచ్యార్యపాదుకే ।
తదధీనస్తదా రాజ్యం కారయామాస సర్వదా ॥ ౨౬
తదా హి యత్కార్యముపైతి కించిత్
ఉపాయనం చోపహృతం మహార్హం ।
స పాదుకాభ్యాం ప్రథమం నివేద్య
చకార పశ్చాద్భరతో యథావత్ ॥ ౨౭

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః.

ప్రతిప్రయాతే భరతే వసన్ రామస్తపోవనే ।
లక్షయామాస సోద్వేగం అథౌత్సుక్యం తపస్వినాం ॥ ౧

యే తత్ర చిత్రకూటస్య పురస్తాత్తాపసాశ్రమే ।
రామమాశ్రిత్య నిరతాః తానలక్షయదుత్సుకాన్ ॥ ౨
నయనైర్భృకుటీభిశ్చ రామం నిర్దిశ్య శంకితాః ।
అన్యోన్యముపజల్పంతః శనైశ్చక్రుర్మిథః కథాః ॥ ౩
తేషామౌత్సుక్యమాలక్ష్య రామస్త్వాత్మని శంకితః ।
కృతాంజలిరువాచేదం ఋషిం కులపతిం తతః ॥ ౪
న కచ్చిద్భగవన్ కించిత్ పూర్వవృత్తమిదం మయి ।
దృశ్యతే వికృతం యేన విక్రియంతే తపస్వినః ॥ ౫
ప్రమాదాచ్చరితం కచ్చిత్ కించిన్నావరజస్య మే ।
లక్ష్మణస్యర్షిభిర్దృష్టం నానురూపమివాత్మనః ॥ ౬
కచ్చిచ్ఛుశ్రూషమాణా వః శుశ్రూషణపరా మయి ।
ప్రమదాభ్యుచితాం వృత్తిం సీతా యుక్తం న వర్తతే ॥ ౭
అథర్షిర్జరయా వృద్ధః తపసా చ జరాం గతః ।
వేపమాన ఇవోవాచ రామం భూతదయాపరమ్ ॥ ౮
కుతః కల్యాణసత్వాయాః కల్యాణాభిరతేస్తథా ।
చలనం తాత వైదేహ్యాః తపస్విషు విశేషతః ॥ ౯
త్వన్నిమిత్తమిదం తావత్ తాపసాన్ ప్రతివర్తతే ।
రక్షోభ్యస్తేన సంవిగ్నాః కథయంతి మిథః కథాః ॥ ౧౦
రావణావరజః కశ్చిత్ ఖరో నామేహ రాక్షసః ।
ఉత్పాట్య తాపసాన్ సర్వాన్ జనస్థాననికేతనాన్ ॥ ౧౧

ధృష్టశ్చ జితకాశీ చ నృశంసః పురుషాదకః ।
అవలిప్తశ్చ పాపశ్చ త్వాం చ తాత న మృష్యతే ॥ ౧౨
త్వం యదా ప్రభృతి హ్యస్మిన్ ఆశ్రమే తాత వర్తసే ।
తదా ప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ ॥ ౧౩
దర్శయంతి హి బీభత్సైః క్రూరైర్భీషణకైరపి ।
నానారూపైర్విరూపైశ్చ రూపైర్వికృతదర్శనైః ॥ ౧౪
అప్రశస్తైరశుచిభిః సంప్రయోజ్య చ తాపసాన్ ।
ప్రతిఘ్నంత్యపరాన్ క్షిప్రం అనార్యాః పురతః స్థితాః ॥ ౧౫
తేషు తేష్వాశ్రమస్థానేష్వబుద్ధమవలీయ చ ।
రమంతే తాపసాంస్తత్ర నాశయంతోఽల్పచేతసః ॥ ౧౬
అపక్షిపంతి స్రుగ్భాండాన్ అగ్నీన్ సించంతి వారిణా ।
కలశాంశ్చ ప్రమృద్నంతి హవనే సముపస్థితే ॥ ౧౭
తైర్దురాత్మభిరామృష్టాన్ ఆశ్రమాన్ ప్రజిహాసవః ।
గమనాయాన్యదేశస్య చోదయంత్యృషయోఽద్య మాం ॥ ౧౮
తత్పురా రామ శారీరాం ఉపహింసాం తపస్విషు ।
దర్శయంతి హి దుష్టాస్తే త్యక్ష్యామ ఇమమాశ్రమం ॥ ౧౯
బహుమూలఫలం చిత్రం అతిదూరాదితో వనం ।
పురాణాశ్రమమేవాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః ॥ ౨౦
ఖరస్త్వయ్యపి చాయుక్తం పురా తాత ప్రవర్తతే ।
సహాస్మాభిరితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే ॥ ౨౧

సకళత్రస్య సందేహః నిత్యం యత్తస్య రాఘవ ।
సమర్థస్యాపి హి సతః వాసో దుఃఖమిహాద్య తే ॥ ౧౨
ఇత్యుక్తవంతం రామస్తం రాజపుత్రస్తపస్వినం ।
స శశాకోత్తరైర్వాక్యైః అవరోద్ధుం సముత్సుకం ॥ ౧౩
అభివంద్య సమాపృచ్ఛ్య సమాధాయ చ రాఘవం ।
స జగామాశ్రమం త్యక్త్వా కులైః కులపతిస్సహ ॥ ౧౪

రామస్సంసాధ్య త్వృషిగణమనుగమనాత్
దేశాత్తస్మాత్కులపతిమభివాద్య ఋషిం ।
సమ్యక్ప్రీతైస్తైరనుమత ఉపదిష్టార్థః
పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయముపసంపేదే ॥ ౧౫

ఆశ్రమం త్వృషివిరహితం ప్రభుః
క్షణమపి న విజహౌ స రాఘవః ।
రాఘవం హి సతతమనుగతాః
తాపసాశ్చార్షచరితధృతగుణాః ॥ ౧౬

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః

రాఘవస్త్వథ యాతేషు తపస్విషు విచింతయన్ ।
న తత్రారోచయద్వాసం కారణైర్బహుభిస్తదా ॥ ౧

ఇహ మే భరతో దృష్టః మాతరశ్చ సనాగరాః ।
సా చ మే స్మృతిరన్వేతి తాన్ నిత్యమనుశోచతః ॥ ౨
స్కంధావారనివేశేన తేన తస్య మహాత్మనః ।
హయహస్తికరీషైశ్చ ఉపమర్దః కృతో భృశం ॥ ౩
తస్మాదన్యత్ర గచ్ఛామః ఇతి సంచింత్య రాఘవః ।
ప్రాతిష్ఠత స వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ సంగతః ॥ ౪
సోఽత్రేరాశ్రమమాసాద్య తం వవందే మహాయశాః ।
తం చాపి భగవానత్రిః పుత్రవత్ ప్రత్యపద్యత ॥ ౫
స్వయమాతిథ్యమాదిశ్య సర్వమస్య సుసత్కృతం ।
సౌమిత్రిం చ మహాభాగాం సీతాం చ సమసాంత్వయత్ ॥ ౬
పత్నీం చ సమనుప్రాప్తాం వృద్ధామామంత్ర్య సత్కృతాం ।
సాంత్వయామాస ధర్మజ్ఞః సర్వభూతహితే రతః ॥ ౭
అనసూయాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీం ।
ప్రతిగృహ్ణీష్వ వైదేహీం అబ్రవీదృషిసత్తమః ॥ ౮
రామాయ చాచచక్షే తాం తాపసీం ధర్మచారిణీం ।
దశవర్షాణ్యనావృష్ట్యా దగ్ధే లోకే నిరంతరం ॥ ౯
యయా మూలఫలే సృష్టే జాహ్నవీ చ ప్రవర్తితా ।
ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా నియమైశ్చాప్యలంకృతా ॥ ౧౦
దశవర్షసహస్రాణి యయా తప్తం మహత్తపః ।
అనసూయా వ్రతైః స్నాతా ప్రత్యూహాశ్చ నివర్తితాః ॥ ౧౧

దేవకార్యనిమిత్తం చ యయా సంత్వరమాణయా ।
దశరాత్రం కృత్వా రాత్రిః సేయం మాతేవ తేఽనఘ ॥ ౧౨
తామిమాం సర్వభూతానాం నమస్కార్యాం యశస్వినీం ।
అభిగచ్ఛతు వైదేహీ వృద్ధామక్రోధనాం సదా ॥ ౧౩
అనసూయేతి యా లోకే కర్మభిః ఖ్యాతిమాగతా ।
ఏవం బ్రువాణం తమృషిం తథేత్యుక్త్వా స రాఘవః ॥ ౧౪
సీతామువాచ ధర్మజ్ఞాం ఇదం వచనముత్తమం ।
రాజపుత్రి శ్రుతమిదం మునేరస్య సమీరితం ॥ ౧౫
శ్రేయోఽర్థమాత్మనశ్శీఘ్రం అభిగచ్ఛ తపస్వినీం ।
సీతా త్వేతద్వచశ్శ్రుత్వా రాఘవస్య హితైషిణః ॥ ౧౬
తామత్రిపత్నీం ధర్మజ్ఞాం అభిచక్రామ మైథిలీ ।
శిథిలాం వలితాం వృద్ధాం జరాపాండురమూర్ధజాం ॥ ౧౭
సతతం వేపమానాంగీం ప్రవాతే కదళీం యథా ।
తాం తు సీతా మహాభాగాం అనసూయాం పతివ్రతాం ॥ ౧౮
అభ్యవాదయదవ్యగ్రా స్వనామ సముదాహరత్ ।
అభివాద్య చ వైదేహీ తాపసీం తామనిందితాం ॥ ౧౯
బద్ధాంజలిపుటా హృష్టా పర్యపృచ్ఛదనామయం ।
తతస్సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా తాం ధర్మచారిణీం ॥ ౨౦
సాంత్వయంత్యబ్రవీద్ధృష్టా దిష్ట్యా ధర్మమవేక్షసే ।
త్యక్త్వా జ్ఞాతిజనం సీతే మానమృద్ధిం చ భామిని ॥ ౨౧

అవరుద్ధం వనే రామం దిష్ట్యా త్వమనుగచ్ఛసి ।
నగరస్థో వనస్థో వా పాపో వా యది వా శుభః ॥ ౨౨
యాసాం స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తాసాం లోకా మహోదయాః
దుశ్శీలః కామవృత్తో వా ధనైర్వా పరివర్జితః ॥ ౨౩
స్త్రీణామార్యస్వభావానాం పరమం దైవతం పతిః ।
నాతో విశిష్టం పశ్యామి బాంధవం విమృశంత్యహం ॥ ౨౪
సర్వత్ర యోగ్యం వైదేహి తపః కృతమివావ్యయం ।
న త్వేనమవగచ్ఛంతి గుణదోషమసత్ స్త్రియః ॥ ౨౫
కామవక్తవ్యహృదయాః భర్తృనాథాశ్చరంతి యాః ।
ప్రాప్నువంత్యయశశ్చైవ ధర్మభ్రంశం చ మైథిలి ॥ ౨౬
అకార్యవశమాపన్నాః స్త్రియో యాః ఖలు తద్విధాః ।
తద్విధాస్తు గుణైర్యుక్తాః దృష్టలోకపరావరాః ॥ ౨౭
స్త్రియః స్వర్గే చరిష్యంతి యథా ధర్మకృతస్తథా ।

తదేవమేనం త్వమనువ్రతా సతీ
పతివ్రతానాం సమయానువర్తినీ ।
భవస్వ భర్తుస్సహధర్మచారిణీ
యశశ్చ ధర్మం చ తతస్సమాప్స్యసి ॥ ౨౮

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

సా త్వేవముక్తా వైదేహీ అనసూయాఽనసూయయా ।
ప్రతిపూజ్య వచో మందం ప్రవక్తుముపచక్రమే ॥ ౧
నైతదాశ్చర్యమార్యాయాః యన్మాం త్వమభిభాషసే ।
విదితం తు మమాప్యేతత్ యథా నార్యాః పతిర్గురుః ॥ ౨
యద్యప్యేష భవేద్భర్తా మమార్యే వృత్తవర్జితః ।
అద్వైధముపచర్తవ్యః తథాఽప్యేష మయా భవేత్ ॥ ౩
కిం పునర్యో గుణశ్లాఘ్యః సానుక్రోశో జితేంద్రియః ।
స్థిరానురాగో ధర్మాత్మా మాతృవత్ పితృవత్ ప్రియః ॥ ౪
యాం వృత్తిం వర్తతే రామః కౌసల్యాయాం మహాబలః ।
తామేవ నృపనారీణాం అన్యాసామపి వర్తతే ॥ ౫
సకృద్దృష్టాస్వపి స్త్రీషు నృపేణ నృపవత్సలః ।
మాతృవద్వర్తతే వీరః మానముత్సృజ్య ధర్మవిత్ ॥ ౬
ఆగచ్ఛంత్యాశ్చ విజనం వనమేవంభయావహం ।
సమాహితం మే శ్వశ్ర్వా చ హృదయే తద్ధృతం మహత్ ॥ ౭
పాణిప్రదానకాలే చ యత్పురా త్వగ్నిసన్నిధౌ ।
అనుశిష్టా జనన్యాఽస్మి వాక్యం తదపి మే ధృతం ॥ ౮
నవీకృతం తు తత్సర్వం వాక్యైస్తే ధర్మచారిణి ।
పతిశుశ్రూషణాన్నార్యాః తపో నాన్యద్విధీయతే ॥ ౯

సావిత్రీ పతిశుశ్రూషాం కృత్వా స్వర్గే మహీయతే ।
తథావృత్తిశ్చ యాతా త్వం పతిశుశ్రూషయా దివం ॥ ౧౦
వరిష్ఠా సర్వనారీణాం ఏషా చ దివి దేవతా ।
రోహిణీ న వినా చంద్రం ముహూర్తమపి దృశ్యతే ॥ ౧౧
ఏవంవిధాశ్చ ప్రవరాః స్త్రియో భర్తృదృఢవ్రతాః ।
దేవలోకే మహీయంతే పుణ్యేన స్వేన కర్మణా ॥ ౧౨
తతోఽనసూయా సంహృష్టా శ్రుత్వోక్తం సీతయా వచః ।
శిరస్యాఘ్రాయ చోవాచ మైథిలీం హర్షయంత్యుత ॥ ౧౩
నియమైర్వివిధైరాప్తం తపో హి మహదస్తి మే ।
తత్సంశ్రిత్య బలం సీతే ఛందయే త్వాం శుచిస్మితే ॥ ౧౪
ఉపపన్నం మనోజ్ఞం చ వచనం తవ మైథిలి ।
ప్రీతా చాస్మ్యుచితం కిం తే కరవాణి బ్రవీహి మే ॥ ౧౫
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా విస్మితా మందవిస్మయా ।
కృతమిత్యబ్రవీత్ సీతా తపోబలసమన్వితాం ॥ ౧౬
సా త్వేవముక్తా ధర్మజ్ఞా తయా ప్రీతతరాఽభవత్ ।
సఫలం చ ప్రహర్షం తే హంత సీతే కరోమ్యహం ॥ ౧౭
ఇదం దివ్యం వరం మాల్యం వస్త్రమాభరణాని చ ।
అంగరాగం చ వైదేహి మహార్హం చానులేపనం ॥ ౧౮
మయా దత్తమిదం సీతే తవ గాత్రాణి శోభయేత్ ।
అనురూపమసంక్లిష్టం నిత్యమేవ భవిష్యతి ॥ ౧౯

అంగరాగేణ దివ్యేన లిప్తాంగీ జనకాత్మజే ।
శోభయిష్యసి భర్తారం యథా శ్రీర్విష్ణుమవ్యయం ॥ ౨౦
సా వస్త్రమంగరాగం చ భూషణాని స్రజస్తథా ।
మైథిలీ ప్రతిజగ్రాహ ప్రీతిదానమనుత్తమం ॥ ౨౧
ప్రతిగృహ్య చ తత్సీతా ప్రీతిదానం యశస్వినీ ।
శ్లిష్టాంజలిపుటా తత్ర సముపాస్త తపోధనాం ॥ ౨౨
తథా సీతాముపాసీనాం అనసూయా దృఢవ్రతా ।
వచనం ప్రష్టుమారేభే కాంచిత్ప్రియకథామను ॥ ౨౩
స్వయంవరే కిల ప్రాప్తా త్వమనేన యశస్వినా ।
రాఘవేణేతి మే సీతే కథా శ్రుతిముపాగతా ॥ ౨౪
తాం కథాం శ్రోతుమిచ్ఛామి విస్తరేణ చ మైథిలి ।
యథాఽనుభూతం కార్త్స్న్యేన తన్మే త్వం వక్తుమర్హసి ॥
ఏవముక్తా తు సా సీతా తాం తతో ధర్మచారిణీం ।
శ్రూయతామితి చోక్త్వా వై కథయామాస తాం కథాం ॥
మిథిలాధిపతిర్వీరః జనకో నామ ధర్మవిత్ ।
క్షత్రధర్మే హ్యభిరతః న్యాయతశ్శాస్తి మేదినీం ॥ ౨౭
తస్య లాంగలహస్తస్య కర్షతః క్షేత్రమండలం ।
అహం కిలోత్థితా భిత్త్వా జగతీం నృపతేస్సుతా ॥ ౨౮
స మాం దృష్ట్వా నరపతిః ముష్టివిక్షేపతత్పరః ।
పాంసుకుంఠితసర్వాంగీం జనకో విస్మితోఽభవత్ ॥ ౨౯

అనపత్యేన చ స్నేహాత్ అంకమారోప్య చ స్వయం ।
మమేయం తనయేత్యుక్త్వా స్నేహో మయి నిపాతితః ॥ ౩౦
అంతరిక్షే చ వాగుక్తాఽప్రతిమాఽమానుషీ కిల ।
ఏవమేతన్నరపతే ధర్మేణ తనయా తవ ॥ ౩౧
తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్మా పితా మే మిథిలాధిపః ।
అవాప్తో విపులామృద్ధిం మామవాప్య నరాధిపః ॥ ౩౨
దత్త్వా చాస్మీష్టవద్దేవ్యై జ్యేష్ఠాయై పుణ్యకర్మణా ।
తయా సంభావితా చాస్మి స్నిగ్ధయా మాతృసౌహృదాత్ ॥ ౩౩
పతిసంయోగసులభం వయో దృష్ట్వా తు మే పితా ।
చింతామభ్యగమద్దీనః విత్తనాశాదివాధనః ॥ ౩౪
సదృశాచ్చాపకృష్టాచ్చ లోకే కన్యాపితా జనాత్ ।
ప్రధర్షణామవాప్నోతి శక్రేణాపి సమో భువి ॥ ౩౫
తాం ధర్షణామదూరస్థాం దృష్ట్వా చాత్మని పార్థివః ।
చింతార్ణవగతః పారం నాససాదాప్లవో యథా ॥ ౩౬
అయోనిజాం హి మాం జ్ఞాత్వా నాధ్యగచ్ఛద్విచింతయన్ ।
సదృశం చానురూపం చ మహీపాలః పతిం మమ ॥ ౩౭
తస్య బుద్ధిరియం జాతా చింతయానస్య సంతతం ।
స్వయంవరం తనూజాయాః కరిష్యామీతి ధీమతః ॥ ౩౮
మహాయజ్ఞే తదా తస్య వరుణేన మహాత్మనా ।
దత్తం ధనుర్వరం ప్రీత్యా తూణీ చాక్షయసాయకౌ ॥ ౩౯

అసంచాల్యం మనుష్యైశ్చ యత్నేనాపి చ గౌరవాత్ ।
తన్నశక్తా నమయితుం స్వప్నేష్వపి నరాధిపాః ॥ ౪౦
తద్ధనుః ప్రాప్య మే పిత్రా వ్యాహృతం సత్యవాదినా ।
సమవాయే నరేంద్రాణాం పూర్వమామంత్ర్య పార్థివాన్ ॥
ఇదం చ ధనురుద్యమ్య సజ్యం యః కురుతే నరః ।
తస్య మే దుహితా భార్యా భవిష్యతి న సంశయః ॥ ౪౨
తచ్చ దృష్ట్వా ధనుశ్శ్రేష్ఠం గౌరవాద్గిరిసన్నిభం ।
అభివాద్య నృపా జగ్ముః అశక్తాస్తస్య తోలనే ॥ ౪౩
సుదీర్ఘస్య తు కాలస్య రాఘవోఽయం మహాద్యుతిః ।
విశ్వామిత్రేణ సహితః యజ్ఞం ద్రష్టుం సమాగతః ॥ ౪౪
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామస్సత్యపరాక్రమః ।
విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా మమ పిత్రా సుపూజితః ॥ ౪౫
ప్రోవాచ పితరం తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
సుతౌ దశరథస్యేమౌ ధనుర్దర్శనకాంక్షిణౌ ॥ ౪౬
ధనుర్దర్శయ రామాయ రాజపుత్రాయ దైవికం ।
ఇత్యుక్తస్తేన విప్రేణ తద్ధనుస్సముపానయత్ ॥ ౪౭
నిమేషాంతరమాత్రేణ తదానమ్య స వీర్యవాన్ ।
జ్యాం సమారోప్య ఝుడితి పూరయామాస వీర్యవత్ ॥ ౪౮
తేన పూరయతా వేగాత్ మధ్యే భగ్నం ద్విధా ధనుః ।
తస్య శబ్దోఽభవద్భీమః పతితస్యాశనేరివ ॥ ౪౯

తతోఽహం తత్ర రామాయ పిత్రా సత్యాభిసంధినా ।
నిశ్చితా దాతుముద్యమ్య జలభాజనముత్తమం ॥ ౫౦
దీయమానాం న తు తదా ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః ।
అవిజ్ఞాయ పితుశ్ఛందం అయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః ॥ ౫౧
తతశ్శ్వశురమామంత్ర్య వృద్ధం దశరథం నృపం ।
మమ పిత్రా త్వహం దత్తా రామాయ విదితాత్మనే ॥ ౫౨
మమ చైవానుజా సాధ్వీ ఊర్మిళా ప్రియదర్శనా ।
భార్యార్థే లక్ష్మణస్యాపి పిత్రా దత్తా మమ స్వయం ॥ ౫౩
ఏవం దత్తాఽస్మి రామాయ తదా తస్మిన్ స్వయంవరే ।
అనురక్తాఽస్మి ధర్మేణ పతిం వీర్యవతాం వరం ॥ ౫౪

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

అథ ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః.

అనసూయా తు ధర్మజ్ఞా శ్రుత్వా తాం మహతీం కథాం ।
పర్యష్వజత బాహుభ్యాం శిరస్యాఘ్రాయ మైథిలీం ॥ ౧
వ్యక్తాక్షరపదం చిత్రం భాషితం మధురం త్వయా ।
యథా స్వయంవరం వృత్తం తత్సర్వం హి శ్రుతం మయా ॥ ౨
రమేఽహం కథయా తే తు దృఢం మధురభాషిణి ।
రవిరస్తం గతః శ్రీమాన్ ఉపోహ్య రజనీం శివాం ॥ ౩

దివసం ప్రతికీర్ణానాం ఆహారార్థం పతత్రిణాం ।
సంధ్యాకాలే నిలీనానాం నిద్రార్థం శ్రూయతే ధ్వనిః ॥ ౪

ఏతే చాప్యభిషేకార్ద్రాః మునయః కలశోద్యతాః ।
సహితా ఉపవర్తంతే సలిలాప్లుతవల్కలాః ॥ ౫

ఋషీణామగ్నిహోత్రేషు హుతేషు విధిపూర్వకం ।
కపోతాంగారుణో ధూమో దృశ్యతే పవనోద్ధతః ॥ ౬

అల్పపర్ణా హి తరవః ఘనీభూతాస్సమంతతః ।
విప్రకృష్టేఽపి దేశేఽస్మిన్ న ప్రకాశంతి వై దిశః ॥ ౭

రజనీచరసత్త్వాని ప్రచరంతి సమంతతః ।
తపోవనమృగా హ్యేతే వేదితీర్థేషు శేరతే ॥ ౮

సంప్రవృద్ధా నిశా సీతే నక్షత్రసమలంకృతా ।
జ్యోత్స్నాప్రావరణశ్చంద్రః దృశ్యతేఽభ్యుదితోఽంబరే ॥ ౯

గమ్యతామనుజానామి రామస్యానుచరీ భవ ।
కథయంత్యా హి మధురం త్వయాఽహం పరితోషితా ॥ ౧౦

అలంకురు చ తావత్త్వం ప్రత్యక్షం మమ మైథిలి ।
ప్రీతిం జనయ మే వత్సే దివ్యాలంకారశోభితా ॥ ౧౧

సా తథా సమలంకృత్య సీతా సురసుతోపమా ।
ప్రణమ్య శిరసా తస్యై రామం త్వభిముఖీ యయౌ ॥ ౧౨

తథా తు భూషితాం సీతాం దదర్శ వదతాం వరః ।
రాఘవః ప్రీతిదానేన తపస్విన్యా జహర్ష చ ॥ ౧౩
న్యవేదయత్తతస్సర్వం సీతా రామాయ మైథిలీ ।
ప్రీతిదానం తపస్విన్యాః వసనాభరణస్రజం ॥ ౧౪
ప్రహృష్టస్త్వభవద్రామః లక్ష్మణశ్చ మహారథః ।
మైథిల్యాస్సత్క్రియాం దృష్ట్వా మానుషేషు సుదుర్లభాం ॥ ౧౫
తతస్తాం శర్వరీం ప్రీతః పుణ్యాం శశినిభాననః ।
అర్చితస్తాపసైస్సిద్ధైః ఉవాస రఘునందనః ॥ ౧౬
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం అభిషిచ్య హుతాగ్నికాన్ ।
ఆపృచ్ఛేతాం నరవ్యాఘ్రౌ తాపసాన్ వనగోచరాన్ ॥ ౧౭
తావూచుస్తే వనచరాః తాపసా ధర్మచారిణః ।
వనస్య తస్య సంచారం రాక్షసైస్సమభిప్లుతం ॥ ౧౮
రక్షాంసి పురుషాదాని నానారూపాణి రాఘవ ।
వసంత్యస్మిన్ మహారణ్యే వ్యాళాశ్చ రుధిరాశనాః ॥ ౧౯
ఉచ్ఛిష్టం వా ప్రమత్తం వా తాపసం ధర్మచారిణం ।
అదంత్యస్మిన్ మహారణ్యే తాన్నివారయ రాఘవ ॥ ౨౦
ఏష పంథా మహర్షీణాం ఫలాన్యాహరతాం వనే ।
అనేన తు వనం దుర్గం గంతుం రాఘవ తే క్షమం ॥ ౨౧